Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

N3

KW 235
E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ANTONI PEREZI I.C.
S.C. & R. Maieſt. Conſiliarii, in Acad.
Lovanienſi Iuris Civilis Anteceſſoris

INSTITVTIONES
IMPERIALES
EROTEMATIBVS

diſtinctæ, atque ex ipſis principiis, Reguliſque Iuris paſſim inſertis, explicatæ.

Editio Octava.

AMSTERODAMI,
Apud Ludovicum et Danielem Elzevirios. A°. 1662.

Koninklijke Bibliotheek te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ANTONI PEREZI JC.

S. C. & R. Majeſt. Conſiliarii,
in Academia Lovanienſi
Iuris Civilis Anteceſſoris,

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ,

Atque ex ipſis principiis reguliſque
Iuris, paſſim inſertis,
explicatæ,

EDITIO NONA.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovicum & Danielem Elzevirios.
cIↃ IↃc LXII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ILLVSTRISSIMO

DOMINO

D. MAXIMILIANO

DE TRAUTMANSTORF, ET WIENSPERG, S. R. I. Comiti,

Canonico Saliſburgenſi, & Olmutienſi, &c.

HÆc iſta, Illuſtriſsime Domine, Iuris auſpicia, ſi permittis, tutela & luce magni tui Nominis munienda, quibus in Iurisprudentiæ adyta, me duce, jampenetraſti: ſic ut ſpes pulcherrima affulgeat, Te Rempublicam & Eccleſiam in partibus Tibi aliquando credendis cum laude adminiſtraturum. Non ignoras, ei, qui ſublimi Gene-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ris gradu eminet, majorem, quam cæteris, colendi præclara ſtudia, exercendarumque laudandarum artium neceßitatem imponi. Huc inprimis calcar addit Illuſtrißimus & Excellentiſſimus Dominus Parens, qui in ore Germanorum, imo totius orbis, magnis Virtutum, Doctrinæ, maximi animi, ſummique conſilii titulis glorioſus eſt: quod vel Germaniam diuturnis & graviſſimis attritam bellis, in priſtinæ tranquillitatis & ſplendoris ſpem, firmata inter Reges Pace, ſumma cum poteſtate Cæſareæ Majeſtatis Legatus, erexit, & ſic Leges ab ipſis Martialibus tenebris poſtliminio revocavit. Ob quæ heroica facta, quibus Cæſar illum rebus non ornatiſſimum voluit ampliſſime? at triſtiſſimum invidit fatum. Sed ut triſtitiam leniamus, Te & Illuſtrißim. fratrem Ioan. Fredericum tutorem tuum, alioſque in remedium veneramur. Te, ac fratres tuos, id eſt,

ſpiri-

ſpiritus veſtros generoſos, qui, ut amplius dicam, heroïci, ut omnia, Trautmanſtorſii *ſunt: quorum apud exteros Germanicam adulterare ſinceritatem non didiciſti, ſed eam munire, ne circumveniatur; à paternis virtutibus non abis peregre, ſed intaminatam ſtudes revehere innocentiam: inſigni morum facilitate omnium tibi adjungere animos, nullorum vitia; dum exploras aliorum ingenia,* Tua *tibi inconcuſſa ſtat pietatis indoles. Sic* Te, Illuſtriſſime Domine, *Reipublicæ & Eccleſiæ muneribus dignum præſtas; ſic tuæ virtutes miſcebuntur famæ, &, nequicquam reſlantibus invidiæ ventis, properabunt ad æternitatem, inſigne præmium ab ipſo deſtinatum* Deo. *Verum ut hæc virtutum auſpicia uberiores proferant fructus,* Doctrinam, *quod facis, cum iis perge conjungere. Vt autem hæc copula ſit firmior, hæc neceſſaria futuri ædificii fundamenta admitte,*

quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quæ in æterni cultus & obſequii ſymbolum, offero dicoque, & lucis Nominis Veſtri radium aliquem concede. Vale, Vive, Illuſtriſſime Domine, longævus, Paternarum Virtutum hæres. Lovanii, Kalend. Maii, 1652.

Illuſtriſſimæ D. T.

obſequentiſſimus

ANT. PEREZIUS.

AD

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

AD

LECTOREM.

IN lucem evulgamus, benigne Lector, nova Inſtitutionum Erotemata. Quid hoc, ais, novi? Nonne Cujacius, Julius Pacius, Marcellinus, Vulteius, aliique viri præſtantiſſimi, Notas, breveſque expoſitiones edidere? Fateor. Sed illi ſibi, aut ſolum doctis, ſcribere ſe profitentur. Ego vero ad omnes hujus mei laboris fructum aliquem pervenire cupio; eoque ita rudiores inſtitui, ut doctis quoque non improbetur. At, inquies, ſcripſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

& nuper Wolfius Erotemata, ſæpius recuſa. Sic eſt : ſed nuda ſunt , vix ullam in iis textus rationem ſubjunxit. Hic vero ſenſa textus , ac Juris Regulas permixtas habes , itemque rationes ex principiis Juris depromtas : quæ ſi minus placeant, reprehendendi ſunt Juris noſtri Conditores , atque optimi hujus ævi Interpretes, è quorum hortis hos flores decerpſi. Quod inuſitatum videri non poterit : præcipit enim Fabius, apes nobis imitandas, quæ diutius vagantur, ut flores carpant; poſtea, quicquid collegerunt, diſponant, faviſque ſuis inferant, ac ſecum tandem proprii oris ſpiritu in dulciſſimum mellis ſaporem convertant. Collegi & hæc in uſum ſtudioſæ juventutis , cui perſpicua brevitate prodeſſe ſum conatus. Ordinem textus

tus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tus ſequi placuit; quia ſatius, rectam viam tenere, quam per ambages ad metam pervenire. Inutiles, & tribunali magis aptas controverſias omiſi; quia præcox feſtinatio, quæ gradus non facit, & cruda adhuc ſtudia in forum propellit, maximum perfecti operis impedimentum eſt. Ut plane putem, illorum eſſe otium ignobile, qui Inſtitutiones Juris quæſtionibus & longiſſimis onerant commentariis; cum commodiſſime hac levi & ſimplici via intelligi, tradique poſſe videantur. Nam, ut præmittit Juſtinianus, ſi ſtatim ab initio rudes, & infirmi ſtudioſorum animi multitudine & varietate rerum onerentur; vix fieri poteſt, quin in ipſo limine, ab hoc ſtudio deterreantur. Quæ me ratio potiſſimum impulit, ut ad exponendum contextum

po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

potius, quam ad interpretandum, operam conferrem, & Reipublicæ etiam vel hac ratione prodeſſem, ſi noſtro labore aliquid diſcerent, qui illam aliquando ſunt recturi.

SUM-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

SUMMA PROOEMII JUSTINIANEI.

Quid ſunt Inſtitutiones?

SUnt Legalis ſeu totius legitimæ ſcientiæ prima elementa, in quibus breviter expoſitum eſt jus, & quod ante obtinebat, & quod deſuetudine inumbratum Juſtinianus in uſum revocavit. Dictæ Inſtitutiones, quaſi inſtructiones elementariæ, ad doctrinam altiorem & difficiliorem. *§. Igitur. in proœmio.*

Quando compoſitæ?

Id conſtabit, ſi obſervaveris, quo ordine Jus omne vetus digeſtum fuerit, & in lucem exierit. Nam cum id antea diffuſum confuſumque nimis eſſet, Juſtinianus in luculentam erexit conſonantiam. *§. omnes.*

Igitur Indictione 7, anno imperii

perii ſui tertio, Codicem unum Conſtitutionum Imperialium edidit. Anno quinto poſt, nimirum Indictione 12. in libros 50 Digeſtorum immenſa veteris prudentiæ volumina digeſſit. Ex quibus, ac præcipue ex Commentariis Caii, haſce Inſtitutiones compilavit. Deinde, Indictione 13. Codicem priorem emendavit, additis detractiſque quamplurimis; quem propterea vocant *Codicem repetitæ lectionis.* Acceſſerunt poſtea Novellæ Conſtitutiones, quas poſt emendatum Codicem evulgavit.

In quot libros hæ Inſtitutiones ſunt diviſæ, & per quos?

§. cumque. In quatuor libros eas Juſtinianus partiri juſſit. Idque per Tribonianum, Theophilum, & Dorotheum, viros illuſtres & facundiſſimos; quorum ſolertiam & legum ſcientiam ex multis rerum argumentis jam antea perſpexerat.

Ha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Habentne vim legis?

Omnino. Nam ubi Juſtinianus à prædictis tribus prudentibus oblatas ſibi Inſtitutiones legit & recognovit, pleniſſimum robur ſuarum Conſtitutionum eis accommodavit; ita ut non minorem habeant auctoritatem, vimque obligandi, quam cæteræ Juris partes: quæ tamen cum non eodem tempore omnes ſint editæ, ſi quid contrarium occurrerit, id ſervatur, quod in legibus; ut nimirum tempore poſteriores ſint potiores his, quæ eas præceſſerunt. *§. quæ.* *l. ult. ff. de conſt. princ.*

Quæ eſt Inſtitutionum materia?

Jus perſonarum, Rerum, & Actionum. Jus perſonarum traditur libro 1. Jus rerum, 2 & 3. Actionum, 4. Rurſum hoc jus in Acquirendo, Conſervando, aut Minuendo conſiſtit. Acquirunt, conſervant, & minuunt Perſonæ; de quibus ideo primo libro agi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

agitur. Acquiruntur Res variis modis, & iiſdem in contrarium actis amittuntur; de quibus lib. 2 & 3. Conſervantur Actionibus; de quibus lib. 4. à tit. 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. I. TIT. I.

De Juſtitia & Jure.

Quid eſt Juſtitia?

E*St conſtans & perpetua voluntas Ius ſuum cuique tribuendi.* Hoc eſt, eſt habitus, quo perpetuo & firmo judicio voluntas facile & promte fertur, ad tribuendum cuique ſuum; quod eſt officium hominis juſti, & ipſius Iuſtitiæ opus. *In pr. h. & l. 10. h. t.*

Quæ Juſtitia hic definitur?

Particularis, ſeu quæ privatim ad alium refertur, quæve inclinat & firmat ipſam voluntatem ad perpetuo cuique tribuendum, quod ipſi ex vera juſtaque obligatione debetur; idque ad æqualitatem.

Quotuplex igitur eſt Juſtitia?

Duplex, *Diſtributiva*, & *Commutativa*. *Diſtributiva* in præmiis & pœnis pro cujuſque merito diſtribuendis æqualitatem ſervat; ſeu tribuit pro factis unicuique quod ſuum eſt. Cum autem facta ſint vel bona vel mala, pro bonis præmia redduntur, pro malis pœnæ, ſer- *Ariſt. 5 Ethic. 3. & 16.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

vata geometrica proportione. *Commutativa* in commerciis æquabiliumque rerum permutationibus verſatur: ſeu moderatur mutuas obligationes ſecundum arithmeticam æqualitatem; quam ita attendit ex rerum commutatione, ita corrigit, ut neutri parti injuria inferatur.

Quid eſt Jus?

L. 1. § 1. ff. h. t. *Eſt ars æqui & boni*, ſive ars juſtitiæ; de Iuſtitia ſeu bono & æquo præcepta tradens. Hujus artis cognitio Iuriſprudentia nominatur. Non enim poteſt Iuſtitia ſine prudentia eſſe, cum examinare quid juſtum, quidve injuſtum ſit, non mediocris ſit prudentiæ.

Quid Juriſprudentia?

§. 1. h. t. *Eſt divinarum, atque humanarum rerum notitia, juſti atque injuſti ſcientia.* Quæ poſtre- d. l. §. 1. ma verba expreſſe Philoſophiam ab hac definitione excludunt, quæ eas res non examinat ex regulis juſti atque injuſti, non æquum ab iniquo ſeparat, non licitum ab illicito diſcernit, quod eſt Iuris civilis inſtitutum, & Iuriſconſulti officium.

Quæ ſunt præcepta Juris?

§. 4. h. l. 10. ff. eod. Hæc tria. *Honeſte vivere*, *Alterum non lædere*, *Ius ſuum cuique tribuere*. Primum eſt Modeſtiæ, alterum Temperantiæ, tertium Iuſtitiæ.

Honeſte vivere eſt temperate, verecunde, & cum virtute vivere: nam unuſquiſque ad rationis atque honeſtatis normam, ſe privatim com- l. 197. ff. de R. I. ponere debet, & conſiderare, *non ſolum quid liceat, ſed & quid honeſtum ſit.*

Alterum non lædere, ad famam ſalutemque alienam ſpectat, ut ſcilicet non faciat quis alteri, quod ipſe pati ab altero nolit. ex quo profluxit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

fluxit altera Iuris Regula, *Quod alteri per alterum non debeat iniqua conditio inferri.* *l. 74. ff. eod. tit.*

Suum cuique tribuere, ad contractus refertur, in quibus ita ſervanda eſt æqualitas, ut non diſtrahatur ab ullius perſonæ juſtiore petitione. *l. 31. §. 1. ff. depoſiti.*

Quot ſunt hujus Studii poſitiones?

Duæ, *Publicum*, & *Privatum*. *Publicum Ius ad ſtatum rei Romanæ ſpectat*, & conſiſtere dicitur in Sacris, Sacerdotibus, Magiſtratibus, jure belli ac federibus. *§. 5. h. t. d. l. 1. §. 2. ff. h. t.*

Privatum ad ſingulorum utilitatem pertinet, principali cauſa inſpecta; licet ejus quoque rei commodum per conſequentiam in rempublicam redundet.

Quotuplex eſt Jus privatum?

Tripertitum: Collectum eſt enim ex naturalibus præceptis, gentium, & civilibus. Idque pro triplici hominis conſideratione: qui conſideratur vel ut animal, & eo reſpectu ſubeſt juri naturæ; vel ut homo, & ſic agnoſcit jus gentium; vel ut civis, & ſubjacet juri civili. Atque ita Ius privatum dicitur recte collectum ex tripertitis illis præceptis; non item *Publicum*, eo quod juri naturali non recte attribuatur origo ſacrorum, magiſtratuum, cum eorum non ſint conſcia cætera animalia. *Text. h. in fine.*

De quo Jure hic dicendum?

De *privato*: quia utilius, & uſitatius. Quotus enim quiſque eſt tam patiens, qui velit diſcere quod in uſu non ſit habiturus, aut minus frequenter?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. II.

De Jure Naturali, Gentium, & Civili.

Quia Jus privatum Imp. dixit eſſe tripertitum, collectum videlicet ex naturalibus præceptis, gentium, aut civilibus; ideo de triplici illo jure tractat hoc Tit.

Quid eſt Jus Naturale?

Text. hic. in pr. l. 1. §. 3. ff. de Iuſt. & Iure.

QVod *natura omnia animalia docuit.* Nam jus iſtud non humani generis proprium eſt, ſed omnium animalium. Quod ita intellige, non quaſi brutis animantibus ulla ſit juris communio; ſed quod cenſeatur ineſſe, cum impulſu & inſtinctu naturali ea faciunt, quæ homines jure naturali, ſeu recta ratione edocti. Quo ſpectat liberorum procreatio & educatio: itemque neceſſaria vitæ defenſio; nam & hæc naturalis, utpote ingenita omnibus animalibus.

Quid eſt Jus Gentium?

§. Ius aut. gent. l. 9. ff. d. t.

Quod omni humano generi eſt commune: quod ſcilicet vel naturalis ratio inter omnes homines conſtituit; vel quod uſu exigente & humanis neceſſitatibus gentes ſibi conſtituerunt. Vnde & *Ius Humanum* dicitur: item *Ius Naturale*, non quod ipſum natura omnia animalia docuerit, aut quia omnium ſit gentium, cum reliquis animantibus commune; ſed quia humanæ gentes naturali ratione, & uno conſenſu, ad ſui conſervationem, jus illud inter ſe conſtituerint.

Quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quotuplex eſt?

Duplex: *Primarium*: quod ex ſola & ſimplici ratione profluit, & homini à principio innaſcitur. Cujus generis ſunt: erga Deum religio, pietas in patriam, in parentes obſequium. Et *Secundarium*, quod ex compoſita mentis humanæ notitia ſeu ratiocinatione deducitur, natum ſcilicet, humanis neceſſitatibus id exigentibus. Quo jure diſcretæ primum fuerunt gentes, dominia diſtincta, bella orta, & hinc ſervitutes ac manumiſſiones. Eidem adſcribuntur jura contractuum.

Ex l. 2. 3.4.5.6. ff. d. t. hæc diviſio colligitur. non obſtante l. 1. quæ unius juris tantum mentionem facit.

Cur huic juri bella & ſervitutes adſcribuntur?

Bella quidem naturalis ratio ſuaſit adverſus vim atque injurias, & ne quis eas impune & contra naturalem æquitatem inferret. Ex bellis autem ſequutæ ſunt captivitates, & ex captivitatibus ſervitutes, & quidem præter naturam, quippe quæ omnes procreet liberos, æquales: non tamen abſque ratione naturali, cum alios dominari, alios parere & ſervire conveniat.

§. bella.

Ariſtot. l. 1 Polit. l. 32. ff. de R. I.

Suntne Contractus ex jure gentium?

Non omnes, ſed pene omnes: ut emtiò, venditio, locatio, conductio, mandatum, ſocietas, depoſitum, mutuum, & alii innumerabiles, qui tamen adſtricti ſunt regulis juris civilis. Additur, *pene omnes*, quia eorum aliqui origine ſua ſunt juris civilis, veluti ſtipulatio, & nominum obligatio; de quibus *lib.* 3.

§. & ex hoc jure. l. 5. ff. de juſt. & jure.

Quid eſt Jus Civile?

Quod quiſque populus ipſe ſibi conſtituit, vel quæque civitas ſibi proprium facit. Sic enim jus, quo populus Romanus utitur, jus civile Roma-

§. jus autem civile.

l.6.& 9. ff. d. t. norum appellamus; vel jus Quiritum, quo Quirites utuntur. Imo quoties non addimus nomen, cujus ſit civitatis, per excellentiam jus intelligimus Romanum. Quod nec in totum à jure naturali vel gentium recedere dicitur, nec per omnia ei ſervire: in totum enim recedendo, non tam jus, quam injuſtitiam, conſtitueret.

Quotuplex eſt Jus Civile?

§. conſtat autem. Duplex: conſtat enim aut *Scripto*, aut *ſine Scripto. Scriptum autem Ius eſt, Lex, Plebiſcita, Senatus conſulta, Principum Placita, Magiſtratuum Edicta, Reſponſa Prudentum.*

Quid eſt Lex?

verſu, lex eſt. *Quod populus Romanus, Senatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat.* Cum enim penes populum eſſet rerum ſumma, is rogandus erat; & quod populus juſſerat, firmum erat. Legis hoc loco ſtrictiſſima ſignificatio eſt, pro parte Iuris ſcripti, ejuſque definitio ſeu deſcriptio deſumta à cauſſa ſua efficiente, ut & cæterarum juris ſcripti partium.

Quid Plebiſcitum?

§. Plebiſ. hic. l. 2. §. 9. ff. de Orig. jur. *Quod plebs* (quæ tertia pars eſt populi) *plebeio magiſtratu interrogante, veluti Tribuno, conſtituebat.* Et hoc ab initio non totum populum obligavit, ſed plebem dumtaxat. Poſtea vero Lege Hortenſia effectum eſt, ut eo jure, quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur: ex quo Plebiſcita pro legibus haberi cœperunt.

Quid Senatus conſultum?

§. S. C. l. 9. ff. de leg. quæ poteſtas ſoli Principi hodie reſervata. l. ult. C. eod. *Quod Senatus jubet atque conſtituit:* Aucto enim nimis populo, neceſſitas eo rem deduxit, ut Senatus vice populi conſuleretur. Ac deinde Princeps Senatui eam poteſtatem fecit, ut & jus facere poſſet.

Quæ

Quæ ſunt Principum placita?

Sunt Principum Conſtitutiones, id eſt, *Reſcripta, Decreta, & Edicta Principum*; quæ generali nomine *Conſtitutiones* appellantur. Quidquid enim Principi placuit, legis habet vigorem: ſi ſcilicet Princeps id eo animo proferat, ut pro lege ſervetur. Et hoc omnes obligat, quia lege Regia, quæ de ejus imperio ſive poteſtate lata eſt, populus ei, ſcilicet Principi, & in eum omne imperium ſuum & poteſtatem conceſſit; non ad tempus, ſed in perpetuum. *§. Sed & quod Principi. l. 1. ff. De conſtit.*

Quot igitur modis Princeps voluntatem pro lege habendam declarat?

Tribus modis: *Reſcribendo, Decernendo*, & *Edicendo. Quodcumque enim Imp. per epiſtolam conſtituit*, reſcribendo ad relationem Iudicis, vel ad libellum ſive petitionem ſupplicantis; *vel cognoſcens decrevit*, lata ſententia definitiva ſuper negotio inter partes controverſo; *vel edicto præcepit*, edicendo & ſtatuendo aliquid motu proprio, *legem eſſe conſtat*. *Verſ. quodcumque.*

Quotuplices ſunt Conſtitutiones?

Quædam ſunt *Perſonales, quæ ad exemplum non trahuntur*, quippe reſtrictæ vel ad certam cauſam, vel perſonam, quam non egrediuntur: dicunturque Privilegia, quæ Princeps, ex certa cauſa motus, alicui ob meritum indulſit, etiam contra legem generalem: à qua ut ipſe ſolutus eſt, ita & alios ſolvere poteſt. Multos autem ſolvere legibus non expedit, ne ſcilicet populus provocetur exemplis in conſuetudinem non parendi legibus. *Verſ. plane. d. l. 1. §. 2. l. 162. ff. de R. I.*

Aliæ ſunt *Generales*, *quæ procul dubio omnes tenent & obligant*, cum vim legis habeant; non ante tamen, quam fuerint promulgatæ, cũ ſint quaſi regulæ humanorum actuum, quæ non dirigunt, niſi applicentur; applican- *l. 7. 8 9. C. de leg.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tur autem promulgatione per quaſcumque pro vincias per edictum facta.

Quæ ſunt Prætorum Edicta?

§. *Prætorum quoque. l. 7. §. 1. ff. de Iuſt. & Iure.*

Quæ non ſuffragio populi, ſed à Prætoribus vi poteſtatis illis tributæ, & ſecundum juriſdi ctionem ſuam, propter utilitatem publicam Iuris civilis adjuvandi, vel ſupplendi, vel corri gendi gratia proponuntur. Atque hæc Edict non modicam obtinent juris auctoritatem; no tamen legis, nec ſimilia ſunt legi, quæ perpetu eſt; Edicta vero annalia, eiſque magiſtratu auctoritatem tribuit. Vnde etiam hoc jus Ho norarium ſolemus appellare, cujus portio eſ jus Ædilitium.

Quæ reſponſa Prudentum?

§. *reſponſa.*

Sunt ſententiæ & opiniones eorum, quibu permiſſum erat de jure reſpondere. Facta auten prudentibus poteſtate illa reſpondendi à Prin cipe, cœperunt quaſi conditores quidam eſſ juris, ac legum interpretes, quorum ſententi & opiniones eam auctoritatem tenebant, u judici recedere à reſponſis eorum non licere Hodie non eadem eſt auctoritas Iuriſconſultis cum non tam quis dicat, ſed quid, & qua ra tione dicatur, ſit ponderandum.

l. 1. Cod. de vet. Iure enucl.

Quid eſt Ius Civile non ſcriptum?

§. *Ex non ſcripto. h. t. l. 3. 4. & ſeqq. ff. de leg.*

Sine ſcripto jus venit, quod uſus approbavi Nam diuturni mores, conſenſu utentium com probati, legem imitantur. Ius itaque non ſcri ptum eſt conſuetudo: ad quam inducendan neceſſaria eſt tacita quædam approbatio popu li, quæ cauſa efficiens eſt Conſuetudinis; colli giturque is tacitus conſenſus ex moribus uten tium, qui conſiſtunt in temporis diuturnitat ac frequentia actuum; non utique judicialium quamvis hi certiſſimi ſint, ſed & extrajudicia lium, cum tales plerumque ſatis notorii eſſe poſ ſint.

Quar

Quanto autem ſpatio temporis conſuetudo introducatur, pro negotiorum varietate definiri debet, cum conſuetudo ſit facti: quæ autem ſunt facti, ea arbitrio relinquuntur judicis. Saltem modicum tempus ad eam gignendam non ſufficere, indicat hæc juris regula, *Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat.* *Menoch. 1 arbit. cap. 8. Gail. 2 obſ. 31. l. 123. §. 1. ff. de R. I.*

Unde origo Juris ſcripti, & non ſcripti?

Ea ab inſtitutis duarum civitatum, Athenarum ſcilicet & Lacedæmoniorum, fluxiſſe videtur. In his enim civitatibus ita agi ſolitum erat, quod Lacedæmonii non ſcripto jure uterentur, quodque ea, quæ pro legibus obſervabant, plerumque memoriæ mandarent; Athenienſes ea, quæ in legibus ſcripta comprehendiſſent, cuſtodirent. Romani vero uſi fuerunt utroque jure, & ſcripto, & non ſcripto. *§. & non ineleganter.*

Quæ eſt vis Juris non ſcripti?

Eadem, quæ ſcripti, cum ejus vice fungatur; omneſque loci, ubi viget, incolas obligat ad ſui obſervantiam. Quo modo legem imitatur, id eſt, vim legis obtinet: legem retinet, ſeu impedit, ne diſſueſcat; legem interpretatur, atque interpretando contingit, ut legem reſtringat, aut ei deroget, quam & abrogare poteſt. Rationem tamen non vincit, ne legem vincat, id eſt, ne majorem vim habeat, quam ipſa lex. *l. 32. cum 4 ll. ſeqq. ff. de legib. l. 1. & 2. C. quæ ſit longa conſ. Lopez l. animad. cap. 5.*

Quod eſt diſcrimen inter jus Naturale & Civile?

Quod naturale (quia à naturali ratione, quæ ſemper una & eadem eſt, ac divina quadam providentia conſtitutum) *ſemper firmum atque immutabile permaneat; Civile vero*, quod à prudentia & voluntate legislatoris pendet, *ſæpe*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

mutari ſoleat vel tacito conſenſu populi, vel alia lege poſtea lata; cum voluntas hominis ſit ambulatoria & varia, pro ratione temporis & loci, quorum circumſtantiæ ſæpe etiam variant. Tametſi autem & jus gentium ſit immutabile, tamen addi ei aliquid aut detrahi poteſt jure civili; atque illa additio detractiove non eſt mutatio, ſed interpretatio, qua jus gentium à civili temperatur: nam mutari proprie aut tolli jus naturale ac gentium non poteſt, maxime quod præcipit aut vetat.

l.6.ff.de Iuſt. & Iure. l.8.ff.de R.I.

Quæ ſunt Objecta Juris?

§.fin.h.t. Tria: nam *Omne jus, quo utimur, vel ad Perſonas pertinet, vel ad Res, vel ad Actiones. Perſonæ* ſunt, quibus jus redditur; *Res*, de quibus redditur; *Actiones*, per quas redditur. Quæ tria Iuris objecta præceptis quibuſdam diſtinguuntur, ſed uſu confunduntur. Videamus itaque de perſonis; nam parum eſt jus noſſe, ſi perſonæ, quarum cauſa conſtitutum eſt, ignorentur.

l.1.ff. de ſtatu hom.

TIT. III.

De Jure Perſonarum.

Quid intelligitur hic per Jus Perſonarum?

l. ult. ff. de cap. minut. STatus ſive conditio hominum, ſecundum quam in hac civili ſocietate quiſque regitur, quæque in tribus principaliter conſiſtere dicitur, Libertate, Civitate & Familia: nam de perſonis traditur, cujus ſtatus ac conditionis ſit unuſquiſque; liber, an ſervus; ingenuus, an libertinus; ſui, an alieni juris.

Quotuplex igitur diviſio eſt Perſonarum?

hic. in pr. Duplex. Vna hic proponitur, & eſt ſumma diviſio de jure perſonarum, *quod omnes homines*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

aut liberi ſint, aut ſervi : altera infra Tit. 8. Liberorum vero alii ſunt ingenui, alii libertini. Ita ut jure gentium tria ſint hominum genera, *Ingenui, Libertini, Servi*. Liberi ſunt, quibus libertas competit. *l. 3. ff. de ſtatu hom.*

Quid eſt Libertas ?

Eſt naturalis facultas ejus, quod cuique facere libet, niſi ſi quid vi aut jure prohibetur: qua non eſt homini quicquam majus datum, aut præclarius. *Vis*, quia facti eſt, non facit quem minus liberum eſſe: quomodo capto à latronibus non cenſetur adempta libertas; impeditur tamen id, quod facti eſt, nimirum actus ſive exercitium libertatis. *Iure* quoque prohibito quid agere, non poteſt videri imminuta aut immutata libertas, cum facere nos non poſſe credendum ſit, quod honeſte ac licite facere per leges non poſſumus. *§. & libertas. l. 13. ff. qui teſt. fac. l. 15. ff. de cond. inſt.*

Quid eſt Servitus?

Eſt conſtitutio juris gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubjicitur. Dicitur, *juris gentium*, quia non ſolum à Romanis, verum & ab aliis gentibus eſt uſurpatum, ut victi, qui occidi poterant, dein ſervati, victoribus ſerviant. Inde Servi à *Servando* dicti; quamquam & alii ſint non ſervati, ſed nati ſervi, qui vernæ dicuntur. Eſt vero *contra naturam* ſervitus, id eſt, naturæ permiſſionem, quæ permiſit & brutis & hominibus hanc libertatem, ut non poſſit videri perperam inducta ſervitus ex alia ratione naturali, quæ ſuaſit hominem ſervare potius, quam occidere. *§. ſervitus. Cuj. 10 Obſ. 17. §. ſervi autem.*

Quæ igitur, & ex quo jure, ſervorum origo eſt ?

Ex jure quidem gentium per captivitatem in bello juſto : unde & *Mancipia* dicuntur, eo quod manu capiantur; vel *per nativitatem* *§. ſervi autem naſcunt.*

l. 7. C. de rei vind. l. 5. §. 1. ff. de ſtatu hom. l. 21. ff. eod. tit.

ex ancillis noſtris; ex re enim noſtra natum, noſtrum eſt. *Ex jure civili, cum homo liber, major 20 annis*, non ignarus ſui ſtatus, *ad pretium participandum ſeſe venumdari patitur:* idque propter degenerem animum ejus, qui rem inæſtimabilem pretio ſubjecerit; adeo ut ad libertatem proclamans non audiatur, & manumiſſus non ingenuorum, ſed libertinorum ſtatum obtineat.

In ſervorum conditione eſtne differentia?

h. t. in fin.

Nulla omnino: eamdem enim omnes ſervitutem ſerviunt; licet ordo quidam ſit inter eos quoad officia & munera, quæ alia aliis honeſtiora eſſe ſolent. *In liberis autem hominibus multæ ſunt differentiæ: aut enim ſunt ingenui, aut libertini.* De ingenuis ſequitur primo loco, tum de libertinis ſive libertis.

TIT. IV.

De Ingenuis.

Quis dicitur Ingenuus?

hic. in princ. l. 28. C. de lib. cauſ.

QVi ſtatim ut natus eſt, liber eſt; idque ratione ventris, ſive matris, cujus conditio in liberali cauſa inſpicitur, non vero patris. Libertas autem ventris prodeſt partui tribus temporibus, conceptionis, nativitatis, ac medio, quod eſt geſtionis. Qua ratione ſi libera prægnans damnata fuerit ultimo ſupplicio, liberum pariet, & deportata civem Romanum: calamitas enim matri adveniens non debet nocere ei, qui in ventre eſt, qui pro jam nato habetur, quoties de commodo ejus agitur: inſpiciturque quod naſcenti utilius, & in dubio ſecundum libertatem reſpondendum.

l. 7. ff. de ſtat. hom. l. 20. de R. I.

Manu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Manumiſſio officitne ingenuitati?

Minime, cum origini ingenuitatis, jure competentis, neque ſervitus, quæ facti eſt, neque manumiſſio quocumque modo facta, præjudicet. Ideo ait hic Imper. *natalibus non officere manumiſſionem.* Natales ſignificant ingenuitatem, ad quam proclamare licet hodie ſemper, ſine ulla præſcriptione temporis. *§. ult. h. t.*

TIT. V.

De Libertinis.

Quid dicuntur Libertini?

QVi ex *juſta ſervitute manumiſſi ſunt. Iuſta,* id eſt, vera, legitima, & jure cognita: nam ſi erronea fuerit ſervitus, ex ea manumiſſio non faciet libertinum, ſed relinquet ingenuum; cum dictum ſit, manumiſſionem non officere natalibus. *h. in pr. l. 6 ff. de ſtatu hom.*

Quid eſt Manumiſſio?

Eſt de manu miſſio, ſeu datio libertatis. Nam quamdiu aliquis in ſervitute eſt, manui, id eſt, poteſtati, ſuppoſitus eſt domini, & manumiſſus liberatur à poteſtate.

Unde hæc originem ſumſit?

A Iure gentium: à quo & ſervitus cœpit, cum ea antea eſſet incognita. Iure enim naturali omnes liberi naſcebantur, nec erat nota manumiſſio: ſed poſtquam jure gentium ſervitus ingenuitatem invaſit, eodem jure introductum fuit beneficium manumiſſionis; adeo ut, cujus juris eſt actus, ejus quoque ſit diſtractus. *Verſ. quæ res à jure.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quibus modis manumiſſio procedit?

§. multis. l. 1. & 2. C. de his, qui in eccleſ. manum. §. ſervi vero. l. 7. ff. de man. vin.

Multis certe, iiſque vel ſolennibus, vel minus ſolennibus; unde major minorve olim libertas competebat: nimirum vel ex ſacris Conſtitutionibus, in ſacroſanctis Eccleſiis; aut vindicta, id eſt, virga prætoria, qua caput ſervi manumittendi percutiebatur, qui modus maxime ſolennis erat; aut inter amicos, per epiſtolam, per teſtamentum, aut per aliam quamlibet ultimam voluntatem. Sed & aliis multis modis libertas ſervo competere poterat. Nec intereſt, quo die aut loco ſervi à domino manumittantur, quia manumiſſio actus eſt juriſdictionis non contentioſæ, ſed voluntariæ.

Libertinorum vero quotuplex eſt Status?

§. libertinorum.

Olim tripertitus fuit. Nam qui manumittebantur, modo majorem & perfectam conſequebantur libertatem, & fiebant *cives Romani*: modo minorem, & fiebant *Latini Iuniani*; qui quidem liberi homines erant, ſed non cives Romani: modo inferiorem, & fiebant *Dedititii* (ita dicti ab hoſtium ſimilitudine) qui ſe ſuaque victi dediderant, quibus non erat ſpes conſequendæ civitatis, quorum proinde peſſima conditio erat.

Vlp. tit. 1. Suet. in Aug. c. 40.

§. fin. tit. C. de Lat. lib. toll. & tit. C. de ded. lib. toll. Novell. 78.

Ex Iuſtiniani vero Conſtitutionibus una eademque omnibus manumiſſis competit libertas, omneſque liberti, Latinis & Dedititiis ſublatis, nullo nec ætatis manumiſſi, nec juris manumiſſoris, nec modi manumittendi habito diſcrimine, civitate Romana ſunt decorati: imo & ingenui facti, ut non indigeant amplius jure aureorum annulorum; ſalvo tamen jure, quod liberti patronis, id eſt, manumiſſoribus ſuis debent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. VI.

Qui, & quibus ex cauſis, manumittere non poſſunt.

Licetne cuique volenti manumittere?

NOn licet, vetante Lege Ælia Sentia, cujus hac de re duo capita fuerunt.

Quod fuit primum caput illius Legis?

Is, qui in fraudem creditorum manumittit, nihil agit; quippe Lege Ælia Sentia impediente libertatem. Summus quidem favor eſt libertatis, ſed non tantus, ut etiam in fraudem detur creditorum. Nam & creditoribus favetur, propter contractam fidem publicam, ſine qua ſtare Reſpublica nulla poteſt. *§. in princ.*

Quis, & quando, in fraudem creditorum manumittere videtur?

Qui vel jam eo tempore, quo manumittit, ſolvendo non eſt, id eſt, tantum in bonis non habet, quo creditoribus ſatisfaciat: *vel qui datis libertatibus deſiturus eſt ſolvendo eſſe.* Et hoc ut obtineat, neceſſe eſt, *ut utroque modo fraudentur creditores, id eſt, & conſilio*, ſeu dolo manumittentis, *& ipſa re*, id eſt, quod & eventus damni, bonis non ſuffecturis, interveniat. Nam regulariter in Iure noſtro Fraudis interpretatio non ex eventu dumtaxat, ſed ex conſilio quoque conſideratur. *§. in fraudem. 4. l. 10. §. 1. ff. quæ in fraud. cred.* *l. 79. de R. I.*

Licetne ei, qui ſolvendo non eſt, ſervum heredem inſtituere?

Licet: qui ſervus domino ſolus & neceſſarius he- *§. licet*

heres erit; ſi modo ei alius eo teſtamento heres non exſiſtat: quia tunc ceſſaret cauſa inſtituendi heredem neceſſarium. Valetque inſtitutio, ſervo etiam ſine libertate herede inſtituto; hæc enim tacite competere videtur. Atque ita liber & heres factus *ſervus creditoribus ipſe ſatisfacturus eſt: aut eo non ſatisfaciente, creditores res hereditarias ſervi nomine vendent, ne injuria defunctus afficiatur*, quæ ex diſtractione iſta bonorum naſcitur, quæque in ſervo abunde compenſatur libertate.

autem. 1. & §. idemque juris. 2. Verſ. valde enim. l. 23. ff. quæ in fraudem cred.

Licetne minori 20 annis ſervum manumittere?

Non aliter id ei permittitur, quam ſi vindicta ex cauſa apud conſilium probata ſervus fuerit manumiſſus. Et hoc ſecundum caput fuit Legis Æliæ Sentiæ. Ratio hujus, quia libertas, utpote res inæſtimabilis, & quæ ſemel data nequit revocari, non eſt temere tribuenda à minore, cui fragile & infirmum eſt judicium, ne damnum ſentiat ex facili manumiſſione. *Semel autem cauſa approbata, ſive vera ſit, ſive falſa, non retractatur.*

§. ead. 5. & l. 4. §. fin. & l. 9. §. 1. ff. de manumiſſ. vind. l. 106. ff. de R. I.

Quæ ſunt juſtæ manumiſſionis cauſæ?

Præcipuæ referuntur hoc loco: *veluti ſi quis patrem, aut matrem, filium, fratrem, pædagogum, nutricem, educatorem, aut alumnum, aut collactaneum manumittat.* Sunt & aliæ plures, relictæ arbitrio judicis. Eſt & alia juſta, cum quis *ſervum, procuratoris habendi gratia, manumittit*; nempe procuratoris ad lites, ad agendum ſeu defendendum, non ad negotia, ſeu ad adminiſtrandum, ſi modo major fuerit 17 annis, & attigerit annum 18. quia hanc ætatem, qua plena pubertas eſt, majores noſtri rati ſunt eſſe moderatam, ad procedendum in publicum.

§. juſta. l. 15. §. 1. ff. d. t. de manum. vind. l. 1. §. cujus. ff. de exer. act. §. fin. de inſt. act. l. 7. §. fin. ff. de minor. Cujac. lib. 22 Obſ. 16.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quoto anno licet manumittere teſtamento?

Olim non licebat ante annum ætatis vigeſimum. Quod Iuſtinianus primo redegit ad annum 17 completum; poſtea ad eam ætatem, qua quis teſtamentum facere poteſt; idque & favore libertatis, & quia ferendum non eſſet, eum, cui totorum bonorum in teſtamento diſpoſitio data ſit, non habere facultatem ſervis ſuis præſtandi libertatem, quæ tamen rebus aliis longe eſt præſtantior. Non debet igitur, cui plus licet, quod minus eſt, non licere.

§. cum ergo.

Novel. 119. c. 2.

l. 21. ff. de R. I.

TIT. VII.

De Lege Fuſia Caninia tollenda.

Quid hac lege cautum fuit?

PRæſcripſit morientibus certum numerum ſervorum manumittendorum. Quem numerum clare Paullus I. C. exprimit; ſubductis enim duobus uſque ad decem, pars dimidia poterat manumitti; à decem uſque ad triginta, pars tertia; à triginta uſque ad centum, pars quarta; à centum uſque ad quingentos, pars quinta. Plures autem quam centum ex quantacumque familia teſtamento manumitti eadem lex prohibebat.

Hic. in pr. Paul. lib. 4. Sent. in calce. Dion lib. 55, narrat modum manumiſſ. ab Auguſto impoſitum.

Quæ ratio legis?

Vt coërceretur morientium libertas. Quo enim liberaliores ſunt, qui moriuntur, quam qui vivunt, eo magis veluti quodam freno coërcendi erant, qui res ſuas perdunt, & heredibus parum aut nihil relinquunt.

Cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

text. hic. l. 1. C. h. t.

Cur abrogata ?

Quia invidia plena, impediens libertatem, cujus ſummus eſt favor. Intereſt enim Reipublicæ, abundare liberis hominibus civitates. Deinde quia inhumanum videbatur, *vivos quidem habere licentiam totam ſuam familiam libertate donandi, morientibus autem hujuſmodi licentiam adimere;* qui, cum jure ſuo utantur, non cenſentur defraudare heredes.

TIT. VIII.

De his, qui ſunt ſui aut alieni juris.

Quæ eſt altera Perſonarum diviſio ?

in pr. h. l. 1. §. 1. ff. h. t.

QVod *quædam perſonæ ſui juris ſint,* quæ ſcilicet jus familiæ habent, *quædam alieno juri ſubjectæ. Rurſus earum, quæ alieno juri ſubjectæ ſunt, aliæ ſint in poteſtate parentum, aliæ in poteſtate dominorum.* De hac prius dicendum, quia ex ſervili conditione intelligetur melius conditio filiifamilias, cum poteſtas patria ſimilis ſit poteſtati dominicæ.

Quid eſt poteſtas ?

l. 215. ff. de V. S.

Eſt jus perſonæ in perſonam: quod vel *Imperium* dicitur, in perſona Magiſtratuum; vel *Patria Poteſtas,* in perſona liberorum; vel *Dominium,* in perſona ſervi.

Qui in poteſtate ſunt dominica, & quis illius effectus ?

§. in poteſtate.

In poteſtate dominorum ſunt ſervi. Quæ quidem poteſtas juris gentium eſt, datque arbitrium

do-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

domino in ſervos, & diſponendi licentiam de eorum rebus, quæ mox ut acquiſitæ ſunt, cedunt & acquiruntur domino, cum ſervi nihil proprium habeant; & qui poſſidentur, poſſidere ipſi non videantur. Dabat & olim jus vitæ & necis: verum hæc poteſtas, quia nimis dura, ſenſim reſtricta fuit; ut non liceat alicui, ſine cauſa legibus cognita, in ſervos ſupra modum ſævire. Nam ex Conſtitutione D. Antonini, qui ſine cauſa ſervum ſuum occiderit, non minus puniri jubetur, quam ſi alienum ſervum occidiſſet: & ſi alias intolerabiliter dominus in ſervum ſævierit, cogitur eum bonis conditionibus, id eſt, juſto pretio vendere: & recte; expedit enim reipublicæ, ne ſua re quis male utatur. *l. 1. & 2. ff. eod.*

TIT. IX.

De patria poteſtate.

Quinam ſunt in patria poteſtate?

Liberi noſtri, quos ex juſtis nuptiis procreaverimus: quia qui ex injuſtis, aut concubina naſcuntur, patris poteſtate non continentur, cum tales patrem habere non cenſeantur, quippe qui extra juſtas nuptias plerumque incertus ſit. *In pr. tit. l. 19. & 24. ff. de ſtatu hom.*

Jus illud quorum eſt proprium?

Civium Romanorum: nulli enim alii ſunt homines, qui talem in liberos habeant poteſtatem, qualem cives Romani. Vnde colligitur, hanc poteſtatem Iuris civilis eſſe, & ſoli familiæ competere, id eſt, ſoli patri aut avo paterno, qui jus familiæ habent, ac differre ab obſequio & reverentia, quæ apud omnes gentes à liberis ex æquo utriuſque ſexus parentibus præſtari debet, quæque cæteris omnibus populis cum Romanis communis eſt. *§. jus aut. l. 3. & 8. ff. qui ſunt ſui aut alieni jur. l. 2. ff. de juſtit. & jure.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

In quo conſiſtit Jus hujus poteſtatis?

l. ult. C. h. t. l. 11. ff. de lib. & poſth. l. 2. C. de patrib. qui filios diſt. infr. per quas perſ. acq.

In perſona liberorum, & rebus eorunden Dabat enim Ius Romanum patri jus vitæ & ne cis in liberos, jus coërcendi, verberandi, vincti ad opus ruſticum mittendi, non tamen in ſer vitutem redigendi: niſi quod egeſtatis nomin permiſſa fuerit venditio, ea conditione, ut reſtituto pretio emtori, poſſent liberi reſtitu ingenuitati. Hodie ut dominorum in ſervos ita & parentum in liberos coarctata eſt poteſta quia ea in pietate magis, quam atrocitate debe conſiſtere. Olim quoque liberi in poteſtate ex ſiſtentes, nihil poterant proprium habere ſe omnia per ipſos acquirebantur patri, ſolo pe culio caſtrenſi & quaſi caſtrenſi excepto; ſe hoc quoque Conſtitutionibus Principum tem peratum eſt.

Soline filii ac filiæ ſubjiciuntur huic poteſtati?

§. qui igitur.

Non ſoli: nam & nepotes & neptes in pote ſtate ſunt avi; pronepotes & proneptes in proav poteſtate, quæ etiam patria dicitur; & dein ceps cæteri, per patrem filiumque ex linea ma ſculina deſcendentes.

Cur hoc addis, ex maſculina linea deſcendentes?

§. fin.

l. 195. ff. de verb. ſign.

Quia qui ex filia tua naſcuntur, in poteſta te tua non ſunt; ſed patris eorum, aut avi pa terni. Filia enim jus familiæ non habet, imo familiæ ſuæ dicitur & caput & finis. Caput qui dem illius familiæ, in quam nubendo tranſit, & quæ per eam propagatur. Finis vero ejus fa miliæ, in qua nata eſt; quia per eam nomen familiæ paternæ non propagatur.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. X.

De Nuptiis.

Jus patriæ poteſtatis acquiritur tribus modis, Nuptiis juſtis, Legitimatione, & Adoptione; de quibus nunc dicendum.

Quid ſunt Nuptiæ?

N*Vptiæ, ſive Matrimonium, eſt viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ conſuetudinem continens. Conjunctionem* intellige animorum potius, quam corporum; quia non concubitus, ſed conſenſus nuptias facit: *Conſuetudinem* vero *vitæ individuam*, ſive conſortium omnis vitæ, intellige voto atque animi deſtinatione; nam ea mente nuptiæ ineuntur, ut ſola morte dirimantur. Permiſſa tamen apud Romanos divortia ac repudia; verum damnata plane per Canones, quos ſequimur.

§. 2. tit. ſup. l. 30. ff. de R. I. l. 1. ff. de ritu nupt. Tit. ff. de divort. & C. eod.

Quæ ſunt requiſita ad juſtas nuptias contrahendas?

Hæc quatuor, 1. Status ſive conditio perſonarum contrahentium. 2. Ætas habilis ad contrahendum. 3. Conſenſus. 4. Vt abſit impedimentum, quo minus licita habetur conjunctio, ſcilicet Cognationis, Affinitatis, & Publicæ honeſtatis.

Quænam conditio requiritur perſonarum contrahentium?

Vt cives Romani ſint, qui nuptias inter ſe contrahunt, & ſecundum præcepta legum coëant. Cum ſervis igitur nuptiæ non contrahuntur, ſed tantum contubernium, quia non ſunt liberi homines, nec jus civium habent: neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 17. ff. de ſtat. hom. c. non op. c. cave. 28. q. 1.

neque cum peregrinis, quia extra Imperiu
Romanum ſunt. Civium numero habentur
Conſtitutione Antonini omnes, qui in or
Romano degunt. Hodie & pro peregrinis h
bentur, qui Chriſto nomen non dederunt, n
que cum iis eſt matrimonium. Cum hæretic
vero contrahi prohibetur matrimonium, pr
pter periculum perverſionis; contractum tam
tenet, eo quod tales Sacramenti ſunt capace

cap. 1. ⁘ de conj. ſer.

cum Chriſto nomen dederint. Inter ſervos qu
que, quos lavit unda baptiſmatis, jure Can
nico conſtat matrimonium, quia Eccleſia pe
ſonarum delectum non habet: licet illud j
Civile non admittat, quo pro nullis habent

l. 32. ff. de R. I.

ſervi.

Quænam ætas requiritur?

hic in pr. c. 17. ⁘ de deſpon. impub. c. 36. fin. eod. t. c. uni. §. 2. d. t. in 6. §. 2.

In maribus, 14 annorum; in fœminis, 1
Illa enim ætate mares ut plurimum fiunt p
beres, & fœminæ viripotentes ſeu nubiles.
tamen malitia ſuppleat ætatem, nuptiæ contr
ctæ ante prædictum tempus tenent, Iure Can
num. Ex quo tamen ne permitti nuptias dic
cum impubere à principio, ſed contractas no
diſſolvi, ſuperveniente legitima ætate & co
firmatione impuberis.

Quis & quorum requiritur conſenſus

l. 22. ff. de ritu nupt. c. 14. & 17. ⁘ de ſponſ. c. 21. ⁘ eod. arg. l. 7. ff. contr. empt. & c. 1. de

Imprimis Conſenſus requiritur ipſorum co
trahentium, quia inter invitos non ineunt
nuptiæ, cum coactæ difficiles ſoleant habe
exitus. Proinde hic conſenſus debet eſſe certu
non erroneus, circa perſonam & ſtatum ipſiu
cum qua contrahitur: item liber ab omni m
tu, qui ſi juſtus ſit, vinculum impedit matr
monii, niſi ſpontanea cohabitatione purgetu
Conſenſus autem hic pure interpoſitus, ſtatir
ſuum ſortitur effectum: ſuſpenſus per conditic
nem, ejus eventu purificatur. Eſtque verbis a
ſignis declarandus coram proprio Paſtore, 8

teſti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

teſtibus, ad evitanda incommoda & pericula, quæ olim ex clandeſtinis nuptiis proveniebant.

Secundo, *Conſenſus requiritur parentum, ſi quidem filiifamil. ſint, qui contrahunt. Nam hoc fieri debere, & civilis & naturalis ratio ſuadet.* Civilis poſita eſt in patria poteſtate, quæ non patitur, ut patri invito agnaſcatur ſuus heres. Naturalis in reverentia & obſequio jure naturæ parentibus à liberis debito. Quo fit, ut ſi conſenſus parentum propter furorem haberi nequeat, liceat tam filio, quam filiæ, ſine patris interventu nuptias contrahere. Cæterum ſi filiusfamil. nuptias contraxerit, citra patris conſenſum, injuſtæ quidem ſunt & non legitimæ; non tamen diſſolvuntur, propter publicam utilitatem, quæ à privatorum judicio pendere non debet. Iure certe Canonico validæ ſunt nuptiæ ſine parentum conſenſu contractæ, quippe qui magis de honeſtate, quam neceſſitate, requiratur eo jure.

ſponſ. in 6. Conc. Trid. ſeſſ. 24. c. 1. de refor. §. 1. hic. l. 2. 9. 16. §. 1. ff. de ritu nupt. §. inde quæſitum. l. 25. C. eod. l. 1. in fin. ff. de exhib. lib. Cujac. 3. obſ. c. 5. Conſil. Trid. d. l.

Quænam eſt prohibitio nuptiarum, ratione cognationis, inter adſcendentes & deſcendentes?

Inter tales perſonas, quia parentum liberorumve locum inter ſe obtinent, *contrahi non poſſunt uſque in infinitum*, cum unio ſanguinis, quæ eſt inter adſcendentes & deſcendentes, ſit perpetua, & in infinitum extendatur. Quod ſi vero lege & natura prohibente inter ſe coïerint, nefarias atque inceſtas nuptias contraxiſſe dicuntur. Et hæc adeo vera ſunt, ut, quamvis per adoptionem parentum liberorumque loco ſibi eſſe cœperint, non poſſint inter ſe matrimonio jungi: in tantum, ut etiam diſſoluta adoptione idem juris maneat, hoc eſt, duret nihilominus prohibitio, propter durantem reverentiam ſemel contractam. In nuptiis enim naturale jus, pudor & honeſtas, inſpicienda ſunt.

§. ergo non omnes. l. ult. ff. de ritu nupt. Novel. 12. §. & hæc adeo. h. t. l. 14. ff. d. t. l. 197. ff. de R. I.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ inter eas perſonas, quæ ex trans verſo gradu cognationis nobis junguntur?

§. inter eas. & §. duorum. hic. l. 3. ff. de ritu nupt. l. 19. C. h. t. §. fratris vero. §. item amitam. Covar. 4 Decr. t. 6. §. 6.

Eſt hic quædam ſimilis obſervatio, ſed no tanta, id eſt, non tam arctum eſt jus: nar ad quartum uſque gradum excluſive prohiber tur dumtaxat nuptiæ inter collaterales. Vnd conſobrinos ac patrueles, id eſt, duorum fra trum vel ſororum liberos, matrimonio cor jungi jus civile permittit, quia à ſe invicem di ſtent quarto gradu. At vero frater filiam fratr non recte uxorem ducit; uti nec neptem, prc neptem: nec amita filio fratris recte nubit, au nepoti, quamvis quarto gradu ſint, quia tale perſonæ etiam parentum & liberorum loco ſi bi invicem ſunt.

Iure Canonum inter collaterales prohibiti ad quartum gradum incluſive porrigitur; ea ra tione, quod amicitia ex ſanguine orta, ſatis ar cta ſit, abſque matrimonii contractu, ad cari tatem in repub. conſervandam, quæ propagan da inter extraneos per nuptias. Et alia ration Canones computant gradus cognationis, quan Leges: qua de re vide infra lib. 3. Tit. 6.

Quid juris inter eas perſonas, quæ in ho transverſo gradu jure adoptionis vetantur?

§. ſed ſi quæ per adopt.

Inprimis filius naturalis impeditur ducere ſo rorem adoptivam, propter poteſtatem, cui ſi mul ſubjiciuntur, quæ cauſat propinquitaten & impedimentum. Frater quoque fratris filian adoptivam non ducit, cum ſit loco patrui; ne ſoror filio adoptivo fratris recte nubit, qui amitæ inſtar eſt. In hac tamen linea impedimen tum non durat ultra quam conſtat adoptio: e vero diſſoluta per emancipationem, nihil eſt, quod nuptias impediat. Et ideo ſi quis generum

veli

velit adoptare, debet is anteà filiam ſuam emancipare.

Affinitatis ratione quatenus vetitæ ſunt nuptiæ?

Primo in recta linea inter eos, qui parentum & liberorum loco ſunt, veluti inter vitricum & privignam, ſocerum & nurum, privignum & novercam, generum & ſocrum, in infinitum. *§. affinitatis.*

Secundo inter affines collaterales vetitæ ſunt jure civili nuptiæ cum uxore quondam fratris tui, vel ſorore quondam uxoris. Iure vero Canonico ad quartum uſque gradum incluſive; quemadmodum inter conſanguineos: & hoc non tantum ſtante conjunctione eorum, per quos affinitas poſita, verum & ea diſſoluta. Quo jure hodie utimur. Sed & ex illicita copula exſurgit eo jure affinitas, quæ ſecundum gradum non egreditur. At jure civili tantum ex conjunctione legitima contrahitur affinitas: quæ nihil aliud eſt, quam mariti & uxoris cognatio. Nam qui mihi cognati ſunt, uxori meæ ſunt affines, & contra. *l.1. 8. & ult. de conſang. & affin. l.5. & l. ult. C. de inceſtis nupt. Trid. ſeſſ. 24. cap.4. de ref. l. 4. §. 7. & 8. ff. de grad.*

Quid dicendum de duobus comprivignis?

Inter hos nuptiæ recte contrahuntur. Nec refert, etiamſi fratrem communem ex novo parentum matrimonio ſuſceptum habeant. Nulla enim hic affinitas eſt, quia, ut dixi, affines tantum comparatione conjugum dicuntur, hoc eſt, omnes cognati mariti, ſunt affines uxoris, & contra; cum enim per copulam una ſint caro vir & uxor, non poteſt quis eſſe unius propinquus, quin alterum non concernat. Ipſi vero cognati viri & uxoris inter ſe non ſunt affines; qua ratione duo fratres recte duabus junguntur ſororibus. *§. mariti tamen. l. 34. §. 2. ff. de ritu nupt. l. 134. ff. de verb. oblig.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Ponitne impedimentum publica honeſtas?

§. *ſi uxor tua.* *l.* 197. *ff. de R. I.*

Hæc in nuptiis maxime eſt attendenda; conſiderandum non ſemper quid liceat, quid honeſtum ſit. Exempli gratia. Si uxor t poſt divortium filiam ex alio procreaverit, cet illa privigna tua non ſit, tamen propter p blicam honeſtatem ducere eam non potes, n magis quam ſponſam filii, quæ nondum ux eſt filii vel nurus tua; neque enim eſt conv niens, ut quis eam uxorem habeat, quam lo matris aut filiæ fere habuit. Hodie impedime tum ex validis ſponſalibus uſque ad primu gradum ponitur; quo modo ſponſa patris n nubit filio. Quid enim, in tanta perſonaru copia, cum ea matrimonium inire neceſſe eſ quæ mater, vel filia vulgo putetur?

Trid. d. loc. c. 3.

Servilis cognatio eſtne impedimento nuptiis?

§. *Illud certum.* *l.*3. *C. de inceſt. nupt. l.* 14. §. 2. *&* 3. *ff. de ritu nupt.*

Omnino: Nam licet ſervi ſint actuum civ lium incapaces, & tantum contubernium ſit conceſſum; quia tamen cognatio à natu eſt, cujus ſunt capaces ſervi, ponit inter e quoque impedimentum nuptiarum, etiam po manumiſſionem. Idem & in ſervili affinita ſervandum, nempe ut ea, quæ in contuberni fuerit patris, quaſi noverca, non recte duc tur à filio.

Suntne & aliæ perſonæ, quæ nuptias contrahere prohibentur?

l. 44. *ff. de ritu nupt.* *Novell.* 78. *l.* 38.

Sunt utique, quas ex libris Pandectarum l cet colligere: veluti, *propter dignitatis imp ritatem*, Senatores, & ex iis geniti, libert nas, aliaſve viles fœminas, non recte ducebant quod ſublatum jure Novell. & permiſſum e

ducere

ducere, confecto prius inſtrumento dotali, *57. 63.*
quo magis de eorum conſtaret affectu. *Propter* *& 65. ff.*
ætatem, viri ſexagenarii fœminas ſexagenarias *d. t. l. 27.*
prohibiti fuere ducere, quod jure Codicis ſub- *C. de*
latum. *Propter metum fraudis & concuſſionis*, *nupt.*
Præſidibus Officialibuſque provinciæ uxorem *l. 59. ff.*
ducere provincialem non licebat; neque tuto- *d. t. l. 1.*
ri, ejuſve filio, eam, quæ in ipſius cura erat, *Cod. de*
non redditis rationibus. Quæ tamen impedi- *interd.*
menta hodie non obſtant. *Propter flagitii enor-* *matrim.*
mitatem, ut raptor raptam ducat, jus civile *int. l. un.*
non permittit; ſecus Canonicum, ſi rapta, *Cod. de*
loco tuto & libero extra poteſtatem rapto- *raptu.*
ris conſtituta, in nuptias cum eo conſen- *Trident.*
ſerit. *ſeſſ. 24.*
de refor.
cap. 6.

Quid, ſi adverſus ea, quæ diximus, aliqui coïerint?

Tunc nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec *§. ſi ad-*
matrimonium, nec dos intelliguntur. Quæ *verſus.*
omnia civiliter intelligenda ſunt. Vir & uxor *l. 49. §.*
nomina ſunt dignitatis, & nomina perſona- *4. ff. de*
rum, quæ nuptiis conveniunt. Nuptiæ & ma- *leg. 3.*
trimonium civilia quoque ſunt nomina. Dos *l. 178. ff.*
vero ſine matrimonio juſto conſtitui non *de R. I.*
poteſt. Nam cum principalis cauſa non conſi- *l. 7. ff. de*
ſtit, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum *jure dot.*
habent. *Nati* proinde *ex tali coïtu in poteſtate* *l. 76.*
non ſunt, ſed ſpurii, qui matrem, non patrem *cum*
ſequuntur. *Dos ac donatio propter nuptias fiſco* *Auth.*
applicatur, niſi ætas, ſexus, aut juſta ignoran- *inceſtas.*
tia excuſationem præbeat, diremta tamen poſt *C. de in-*
compertum errorem hujuſmodi conjunctione. *ceſtis*
Quæ pœnæ etiam nunc obtinent; niſi quod *nupt.*
Iure noviſſimo auctæ reperiantur, quippe quo *& Nov.*
nuptias nefarias contrahentis ſubſtantia uni- *12.*
verſa mox fiſco cedit, eadem tamen liberis
legitimis, ſi qui ex prioribus nuptiis ſint, re-
ſervata, ut pater inceſtuoſus ab eis alatur. Præ-
terea cingulo ſuæ dignitatis, ſi quo potitus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

fuerit delinquens, ſpoliatur & in exſilium mittitur; quin etiam prius verberibus afficitur, ſi vilis perſona ſit.

Quis eſt ſecundus modus acquirendæ patriæ poteſtatis?

§. *aliquando.* *Legitimatio*: evenit enim aliquando, ut liberi, qui ſtatim ut nati ſunt, in poteſtate parentum non ſint, poſtea vero redigantur in poteſtatem. Cum reipublicæ interſit rempublicam hominibus legitime progenitis frequentari.

l. 26. C. de indicta vid. toll.

Quibus modis naturales efficiuntur legitimi?

d: §. aliquando. l. 3. C. de natur. lib. Duobus hic relatis. Prior eſt *per oblationem curiæ.* Si enim pater filium naturalem curiæ civitatis, ex qua oriundus, offerat, ut inter decuriones numeretur, hoc ipſo eum poteſtati ſuæ ſubjicit. Hunc modum introduxit Theodoſius Imp. ut multi invitarentur ad curias, quarum onera plerique ſubire fugiebant. Filiæ ita offerri curiæ non ſolebant, nec poterant, cum muneribus publicis non fungantur fœminæ. Attamen idem privilegium illis tributum fuit, ſi curiali nuberent, quia hoc modo conſulebatur curiæ, ſuſceptis liberis, qui conditionem ſequuntur patris.

l. 2. ff. de Reg. jur.

l. 5. 6. 10. & 11. C. de natur. lib. Nov. 12. & 13. c. tanta. qui filii ſint leg. Alter modus eſt *per ſubſequens matrimonium:* ſi enim pater ducat in uxorem fœminam, ex qua extra matrimonium liberos naturales ſuſcepit, per hoc eos liberos in ſuam redigit poteſtatem. Idque ſive poſtea alii quoque liberi ex tali matrimonio nati ſint, ſive nulli, iique vivant, aut mortui ſint. Tribuitur hoc honori matrimonii, & favori liberorum; quorum conſenſus hic non videtur neceſſarius, licet patriæ poteſtati nemo ſubjiciatur invitus. Neque dotalia accedere debent inſtrumenta, niſi ad certiorem matrimonii probationem. Hunc modum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

modum Conſtantinus Imp. primum introduxit, renovavit Zeno, perfecit Iuſtinianus, & uſus approbavit.

Suntne & alii modi legitimandi?

Sunt & hi duo, Iure noviſſimo introducti à Iuſtiniano. Vnus eſt *per reſcriptum Principis*: ſolet enim Princeps non ſolum ad preces patris, ſed & ipſius filii, poſt mortem patris, beneficium hoc filio impertiri, ut tanquam legitimus patri ſuo ſuccedere poſſit: cui tum demum locus eſt, cum nulli legitimi exſtant liberi. *Nov. 74. & 89. c. 9.* *Nov. 117.*

Alter modus eſt *per nominationem filii naturalis*, ſi illa facta ſit in teſtamento, vel inſtrumento aliquo publico. Prior modus ſat eſt frequens; ſed ſecundus in uſu eſſe deſiit. Sublatus & ille, quo quis arrogando naturales faciebat ſuos; propterea quod fuerit viſum utilius, legitimis nuptiis legitimam poſteritatem quæri, quam tot legitimandorum liberorum adminiculis libidines parentum ſublevari. *l. 7. C. de natur. lib. qua emendatur l. præcedens Anaſt.*

TIT. XI.

De Adoptionibus.

Sequitur nunc de Adoptione, quæ eſt tertius modus acquirendæ patriæ poteſtatis.

Quid eſt Adoptio?

ADoptio *eſt legis actio, ſeu legitimus actus, quo qui natura liberi non ſunt, lege efficiuntur.* Eſt enim adoptio quaſi naturæ æmula, quæ vices ſubit nuptiarum: nam ut juſtis nuptiis naturales & legitimi naſcuntur, ita per adoptionem legitimi tantum fiunt. *Hic. in pr. l. 5. ff. de his qui ſunt ſui.*

Quotuplex eſt, & quæ inter ſpecies ejus differentia?

Duplex, *Adoptio in ſpecie, & Arrogatio: quæ eſt legitima hominis ſui juris in filium aſ-*
l. 1. 2. 5. 8. & 9. ff. h. t. *ſumtio. Adoptio vero ejus qui ſubeſt poteſtati patriæ.* Illa Principis fit auctoritate, hæc imperio magiſtratus. In illa opus eſt Principis reſcripto, quia agitur de ſtatu civis Romani; non item in hac, cum ſuperſit pater, qui filio, quem adoptandum alteri dat, præſumitur ſufficienter conſulere. In illa deſideratur conſenſus expreſſus ejus, qui arrogatur, vel curatoris etiam, ſi quem habeat: qua ratione nemo arrogatur, niſi ſeptennio major, cujus aliqua ſit voluntas. In adoptione vero utriuſque exigitur conſenſus: qui & tacitus ſufficit, quatenus ſcilicet non contradicit adoptandus, etiam ſeptennio minor.

Tranſitne adhuc hodie adoptatus in poteſtatem adoptantis?

§. ſed hodie. l. 8. ff. de R. I. *Si filius fam. extraneæ perſonæ in adoptionem detur, non tranſit: neque jura patris naturalis diſſolvuntur.* Robuſtiora ſiquidem illa ſunt, quam ut civili aliqua ratione tollantur, nec quicquam ad patrem adoptivum tranſit, & adoptatus remanet in poteſtate patris naturalis,
l. penult. §. ſed hodie. C. h. t. quaſi adoptatus non eſſet. Hoc tantum ex adoptionis actu adoptans conſequitur, quod adoptatus etiam filius dicatur ejus, qui adoptat, & ad legitimam ſucceſſionem admittatur, ſi inteſtatus pater adoptivus deceſſerit.

Quid, ſi à perſona non extranea fuerit adoptatus?

d. l. penult. *Tunc adoptatus in adoptantis familiam & poteſtatem omnino tranſit:* puta, ſi avo filii ma-

ter-

terno, vel, patre naturali emancipato, etiam avo aut proavo paterno, filius datus fuerit in adoptionem. Manet quippe tunc ſtabile jus patris adoptivi, cum concurrant hoc caſu in unam eandemque perſonam & naturalia & adoptionis jura: ita ut adoptatus hoc modo, à patre naturali nihil amplius exſpectare queat, neque tabulas ejus moleſtare, ſed ſolum adoptivum agnoſcere jubeatur; niſi & ab eo fuerit iterum emancipatus. Quo caſu rurſus ad domum revertitur patris naturalis, diſſoluta videlicet adoptione.

Tranſitne & arrogatus in poteſtatem arrogantis?

Omnino, & quidem indiſtinctè, ſive is veſticeps fuerit, id eſt, pubes, qui olim arrogari tantum poterat, ſive impubes, ex Conſtitutione Antonini Pii; dummodo poſteriori caſu cauſa cognita, an honeſta ſit, expediatque pupillo, arrogatio fiat, & arrogator caveat perſonæ publicæ, datis fidejuſſoribus, ſe bona arrogati, ſi is impubes moriatur, reſtituturum illis, qui, ſi arrogatio facta non eſſet, ad ſucceſſionem ejus eſſent venturi. *Gel. 5. cap. 19. Vlp. in frag. t. 8. §. cum autem. h. t. l. 17. in fin. & ſeqq. ff. eod. l. 2. C. eod.*

Quis igitur effectus eſt arrogationis?

Quod non ſolum arrogatus, ſed & liberi ac bona ejus tranſeant in poteſtatem arrogatoris. Vnde cum Auguſtus adoptaſſet Tiberium, una cum Tiberio & Germanicus, quem Tiberius ante adoptaverat, tranſiit in poteſtatem Auguſti. Qui effectus adoptioni ſpeciali tribui non poteſt. Ratio differentiæ eſt, quod arrogatus fuerit ante pater-familias, atque ita filios habuerit in poteſtate, qui ſimul cum patre per arrogationem tranſeunt in alienam familiam: cum, qui in poteſtate alterius eſt, alium in *§. illud proprium. h. t. l. 2. 15. & 40. ff. eod.*

poteſtate ſua habere nequeant. Adoptatus vero, quia filius-familias ex ſe natos non habuit in poteſtate, qui propterea una cum patre non tranſeunt in poteſtatem adoptantis.

Quid, ſi arrogator emancipet filium arrogatum?

§. *item non aliter. l.* 8. §. *ſi impubes. ff. de inof. teſt. l. ult. ff. ſi quid in fraud. patr. d. l.* 8. §. *ſi quis.*

Tunc, ſi cauſa cognita dignus fuerit emancipatione, reddere eidem bona ſua tenetur. Sed &, ſi arrogator decedens eum exheredaverit, vel vivus ſine juſta cauſa emancipaverit, præter bona ad arrogatorem tranſlata, jubetur quartam partem bonorum ſuorum arrogato relinquere. Quæ quarta accipienda videtur de quarta portionis ab inteſtato debitæ: argumento ducto à liberis naturalibus, quibus ea quarta ſufficit, ad excludendam querelam inofficioſi; nec enim eſt ratio, cur plus juris tribuatur arrogato, quam liberis, ex juſtis nuptiis procreatis.

Quinam adoptare vel arrogare poſſint?

Omnes, quibus vel natura, vel lex, impedimento non eſt.

Qui natura impediuntur?

§. *minorem.* 4. *l.* 16. *ff. h. t.* §. *ſed & illud.*

Inprimis *Minor natu majorem adoptare non poteſt: Adoptio enim naturam imitatur; & pro monſtro eſt, ut major ſit filius, quam pater.* Neceſſe itaque eſt, ut adoptans plena pubertate id eſt, octodecim annis, præcedat adoptandum. Licet enim generare ante poſſit, rarius tamen eſt, ut generet; cum leges iis, quæ frequentiora ſunt, accommodentur. Itaque adoptio in his perſonis locum habet, in quibus etiam natura poteſt habere. Impediuntur & illi natura adoptare, quibus omnis generandi facultas

&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

& ſpes denegata eſt, ut caſtrati. Spadones vero, aut quibus ob accedens aliquod vitium non datur generare, poſſunt adoptare, uti & nuptias contrahere: quia retinent tales principia procreandi, & ſublato vitio, redire facultas illa poteſt.

l. 39. §. 1. ff. de jure dot. l. 128. ff. de V. S.

Poteſtne qui filium non habet, adoptare in locum nepotis?

Poteſt tam in locum filii, quam nepotis, pronepotis, & deinceps, tamquam ex filio, etiam quem quis numquam habuit, aut habere deſiit. Idque per fictionem juris, favore propagandæ familiæ. Adoptio autem nepotis, tamquam ex filio vivo non procedit, niſi ejus conſenſu, ne ei invito agnaſcatur ſuus heres, mortuo ſcilicet avo: ſed è contrario, ſi avus nepotem ex filio velit adoptandum alteri dare, non exigitur filii conſenſus, quia jam ceſſat ratio modo dicta.

§. licet autem. l. 10. & l. 43. ff. eod. d. §. licet. in fine.

Qui per legem impediuntur adoptare?

In primis *fœminæ, quia nec naturales liberos in poteſtate habent:* quamvis ex indulgentia Principis ad ſolatium liberorum amiſſorum adoptare poſſint. Deinde impedit quoque civilis ratio, quo minus pater adoptivus dimiſſum à poteſtate ſua filium adoptivum iterum adoptet: & ne minor ſit ſexaginta annis, qui arrogat, quia magis liberorum procreationi ſtudere debeat; niſi forte valetudo, aut alia cauſa generationem impediat, vel ſi quis conjunctam ſibi perſonam velit adoptare. Sed nec illi permittit lex arrogare, qui tutelam, vel curam alicujus adminiſtrat, propter metum intercipiendarum rationum: niſi is vitricus fuerit, cui conceſſum eſt adoptare privignum ſuum, ceſſante in eo ſuſpicione fraudis.

§. fœminæ. l. 5. C. eod. l. 15. §. 2. & l. 17. in pr. ff. eod. l. 30. & DD. ad l. 32. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Poſſuntne ſervi adoptari?

Apud Catonem bene ſcriptum refert antiquitas, *ſervos, ſi à domino adoptati ſint, ex hoc ipſo poſſe liberari.* Vnde & Imperator conſtituit, *ſervum, quem dominus actis intervenientibus filium nominaverit, per hoc liberum fieri.* Licet hoc ei non ſufficiat, ut conſequatur jus filii, quia adoptio tantum in liberis perſonis locum habet. Vt autem quis liber fiat, voluntas ſufficit domini.

§. fin. h. t. l. unic. §. 10. Cod. de Lat. lib tol.

TIT. XII.

Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur.

Patria Poteſtas ut certis modis conſtituitur, ita & certis modis diſſolvitur: de quibus jam dicendum eſt.

Quibus igitur modis ſolvitur patria poteſtas?

SEx aut ſeptem, de quibus hoc Tit. quorum duo in perſonam filii dumtaxat cadere poſſunt; ſumma nimirum Patriciatus dignitas, & emancipatio; cæteri, ut mors, deportatio, ſervitus, captivitas, parentibus & filiis poſſunt contingere: atque utrovis modo patria poteſtas ſolvitur.

I. Eſt *mors naturalis patris, avi, vel filii;* quia mors omnia jura ſolvit: ergo & jus patriæ poteſtatis. Mortuo quidem patre filii filiæve omnimodo efficiuntur ſui juris: mortuo vero avo, nepotes neptesve ita ſui juris fiunt, ſi in poteſtatem patris ſui non ſint recaſuri, eo vel emancipato, vel mortuo.

§. 1. h. t. l. 1. ff. quando dies legat. ced. l. 5. ff. de his qui ſunt ſui.

II. De-

II. *Deportatio in inſulam, patris, aut filii*; quæ mors eſt civilis. Nam, ſi pater ob aliquod maleficium in inſulam deportetur, efficitur peregrinus, tolliturque è numero civium Romanorum: & ſic jus patriæ poteſtatis, quod eſt civile, ſolvitur. Pari ratione filius, qui eſt in poteſtate, in inſulam deportatus, deſinit eſſe in poteſtate parentis. *§. Cum autem.*

Quid, ſi ex indulgentia Principis deportati fuerint reſtituti?

Tunc per omnia priſtinum ſtatum recipiunt. Quod accipiendum de reſtitutione ſpeciali, quæ eſt inſtar juris poſtliminii, quo priſtina jura recuperantur, non etiam de remiſſione pœnæ, quæ tantum largitur reditum in patriam. *Verſ. ſed ſi. l. 1. 2. 3. de ſent. paſſ.*

Quid de relegatione?

Hæc non tollit civitatem, nec ea, quæ in conſequentiam civitatis ſunt: proindeque patres relegati, in poteſtate liberos ſuos, bona, & jura omnia retinent: & ex contrario, liberi relegati, in poteſtate remanent parentum. Differentia autem inter deportatos, & relegatos, hæc eſt, quod in inſulam relegari & ad tempus & in perpetuum quis poſſit; deportari non niſi in perpetuum. *§. Relegati.* *l. 4. ff. de interd. & releg.*

III. *Servitus pœnæ, quæ & ipſa civilis quædam mors eſt*: veluti cum quis per ſententiam Iudicis certæ alicui pœnæ addicitur, puta, damnatus in metallum, ſeu opus metalli, vel ad beſtias; quia hoc modo adimitur libertas, ſimulque patria poteſtas, quæ liberorum hominum & civium Romanorum eſt propria. Sed hæc ſervitus pœnæ ſublata eſt jure noviſſimo; ac moribus quoque noſtris nulla eſt talis ſervitus. Itaque damnatio ad remos, pœna quidem eſt, ſed ſervitus pœnæ non eſt. *§. pœnæ ſervus.* *l. 27. & 36. ff. de pœn.* *Novel. 22. c. 8.*

IV. *Dignitas filii*; non quævis, ſed ſola & ſum- *§. filiusfamil.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. ult. C. de conſul. l. 12.

ſumma Patriciatus. Patricius enim quaſi pater quidam Principis & erat & dicebatur; filiuſque ideo liberabatur à poteſtate paterna, quia videbatur abſurdum, eum eſſe in poteſtate privata, qui publica poteſtate rempublicam adminiſtraret. Nec militaris igitur, nec Conſularis, nec Senatoria dignitas olim exemit à patria poteſtate; neque Doctoratus, neque Clericatus.

Verſ. militia. l. fin. C. de decurion. l. 10. Nov. 8. §. ult. Novel. 123. cap. 1.

At Iure novo & Conſularis dignitas, & Præfectura ſacrorum prætoriorum, & alia quævis à Curia liberans, liberat & à patria poteſtate. Idem tributum Epiſcopatui: qui enim omnium patres ſunt ſpirituales, quo modo ſub aliorum poteſtate conſiſtent? Liberatis autem hoc modo patriæ poteſtatis nexu manet nihilominus ſalvum jus familiæ; ne quod favore eorum introductum fuit, id vertatur in damnum.

§. ſi ab hoſtibus. l. 10. & ſeqq. ff. de captivis.

V. *Captivitas patris, aut filii;* quia per captivitatem quis fit ſervus hoſtium, & deſinit eſſe civis Romanus, incapax jurium civitatis Romanæ. Non tamen ita exſtinguitur hæc poteſtas, quin reverſus jure poſtliminii cum reliquis juribus, etiam patriam recuperet poteſtatem: quomodo & hic dicitur pendere jus liberorum. Fingit enim poſtliminium, eum, qui captus eſt, in civitate ſemper fuiſſe. Si vero deceſſerit apud hoſtes pater, fingitur per legem Corneliam mortuus liber, ipſo nimirum momento captivitatis, & exinde filius à poteſtate ejus exemtus. Iuris poſtliminii ratio poſita eſt in commiſeratione, ne afflicto addatur afflictio: Legis Corneliæ in favore, ut teſtamentum factum conſervetur.

§. præterea. l. pen. & ult. C. de emanc.

VI. *Emancipatio filii;* quæ definiri poteſt *relaxatio patriæ poteſtatis coram competente Iudice.* Olim hæc variis fiebat circuitibus & ſolennitatibus, per trinã emancipationẽ & imaginarias venditiones, ut latius hic per Theoph. Anaſtaſius eam ex reſcripto Principis coram magiſtratu fieri poſſe permiſit: Iuſtinianus poſtea

ne

ne quidem reſcripto opus eſſe decrevit. Eſt autem hic neceſſarius conſenſus, & patris emancipantis, ne cogatur invitus rem ſuam emancipare, id eſt, dimittere è manu ſive poteſtate; & filii emancipandi, ne in cujuſquam injuriam aut invito beneficium tribuatur: quo ſenſu Vlpianus, Quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribuitur.

§. fin. h. t.

l. 69. & 156. §. ult. ff. de R. I.

Quid juris, ſi impubes aut pubes ſit filius, qui emancipatur?

Siquidem impubes ſit, tunc pater filii fit legitimus tutor, eidemque ſuccedit ab inteſtato; exemplo patroni, qui ſervum impuberem manumiſit. Si vero pubes, & moriatur facto teſtamento, in quo patrem præteriit, habet pater contra teſtamentum filii bonorum poſſeſſionem contra tabulas: ſin autem moriatur inteſtatus, pater eidem legitimus eſt heres.

d. §. præterea. l. 1, 2, 4. ff. ſi quis à par. manumiſſ. l. ult. C. de eman. §. ult. de legit. agn. ſucceſſ.

Filium habens in poteſtate, & ex eo nepotem; quem emancipabit?

Hoc in arbitrio eſt emancipantis, dimittere nimirum è poteſtate, & efficere ſui juris, vel utrumque, vel filium ſolum, retento nepote in poteſtate; vel ſolum nepotem, retento filio; idemque de pronepote juris eſt.

§. admonendi. & l. 28. ff. eod.

Nepos, ante emancipationem ſui patris conceptus, in cujus poteſtate naſcitur?

In poteſtate avi: conceptus vero poſt emancipationem, vel adoptionem, ejuſdem patris ſui emancipati, vel avi adoptivi poteſtati ſubjicitur. Ratio, quia in his, qui naſcuntur ex juſtis nuptiis, tempus inſpicimus conceptionis; & liberi ſequuntur patrem, quem juſtæ nuptiæ demonſtrant.

§. illud autem. l. 14. ff. de adopt. l. 19. ff. de ſtatu hom.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

§. *ſed & ſi pater. l. pen. C. de adopt. ad §. ſed hodie.*

Adoptio; facta non quidem extraneo, ſed avo vel proavo naturali: quo caſu tollitur poteſtas patris naturalis, & nova introducitur, ſcilicet avi, vel proavi; ea ratione, quia nemo in plurium poteſtate eſſe poſſit. Et quatenus hæc adoptio procedat, plenius ſupra diximus.

Poteſtne compelli pater, emancipare liberos?

§. *ult. l. 4. C. de emanc. l. 31. & ſeqq. de adopt. l. 92. ff. de cond. & demonſt. l. 12. de Epi. aud.*

Non poteſt, ne quidem reſcripto Principali: ut nec avus nepotes de poteſtate dimittere cogitur: quoniam patria poteſtas inæſtimabilis eſt, per quam filii, noſtri fiunt juris & ſui heredes; utilis & parentibus, quia eis hoc modo per filios acquiritur. Sunt tamen caſus, quibus pater cogitur emancipare. 1. Si impubes arrogatus ſit, & poſt pubertatem probet, arrogationem ſibi eſſe inutilem, ſeque in ea circumſcriptum. 2. Si pater legatum ſibi relictum acceperit ea conditione, ut filium emancipet; tenetur enim implere fidem. 3. Si filium pater durius tractet, vel ad peccandum compellat; indignum enim ſe imperio reddit, qui eo abutitur.

Poſtremo ſciendum, quamvis per ſuperiores modos tollatur patria poteſtas, non tamen aboleri reverentiam & obſervantiam, quæ parentibus debetur à liberis jure naturali, quod non potuit tolli per civile.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XIII.
De Tutelis.

Dictum hactenus de iis, qui ſunt alieni juris, vel patrii, vel dominici. Sequitur nunc, de ſui juris hominibus, qui in poteſtate non ſunt, & patres-familias appellantur; ſive puberes illi ſint, ſive impuberes.

Eſtne aliqua harum perſonarum diviſio?

Eſt ſane: *nam ex his perſonis, quæ in poteſtate non ſunt, quædam vel in tutela ſunt, vel in curatione; quædam neutro jure tenentur.* Quæ diviſio eſt conformis illi, qua omnes homines vel liberi ſunt, vel ſervi. Nam qui neutro jure tenentur, liberis hominibus ſunt ſimiliores; qui vero in tutela vel cura ſunt, ſpeciem quandam hominis ſervientis præ ſe ferunt. *In princ. hic.*

Quid eſt Tutela?

Eſt vis ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui propter ætatem ſe defendere nequit, jure civili data ac permiſſa. Vis, id eſt, auctoritas regendi perſonam pupilli; *Poteſtas* vero bona ejus adminiſtrandi, quia tutor & moribus pupilli & bonis præponitur, atque vice domini habetur. Verba, *in capite libero*, non tam ætatem pupilli, quam ejus conditionem declarant: quod nimirum perſona, cui tutor datur, debeat eſſe libera, ſuique juris; quia qui patriæ aut dominicæ ſubjectus eſt poteſtati, non indiget tutore: cujus præcipuum officium eſt, ne indefenſum pupillum relinquat. *Text. hic. & in l. 1. & 9. ff. eod. l. 12. §. 3. & l. 30. ff. de admin. tut. l. 157. ff. de R. I.*

Quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quotuplex eſt?

f §. 1. h. t. 7. C. qui dare tut. poſſ.

Triplex, *Teſtamentaria*, *Legitima*, & *Dativa*; deſumta à triplici cauſa efficiente, teſtatore, lege, & judice. Nam tutelam omnem Ius civile ſuis inſtitutis formavit, partim *permittendo*, teſtamentariam ſcilicet & dativam; partim *dando*, quæ inde legitima dicitur, quia legitimos tutores ipſa lex facit, *teſtamentarios* autem & *dativos* permittit dari: illos à parente, hos à Magiſtratu, in defectum teſtamentariorum ac legitimorum.

Qui, & quibus, teſtamento tutores dare poſſunt?

§. permiſſum. l. 73. §. 1. ff. de R. I. l. 1, 2, 4, & 9. ff. de teſt. tut. l. 1. C. de confir. tut.

Parentes liberis ſuis impuberibus, quos in poteſtate habent, ſine diſcrimine ſexus, idque vel teſtamento, vel codicillis teſtamento confirmatis. Matres, quia liberos in poteſtate non habent, dare filiis tutores non poſſunt, niſi eoſdem & heredes inſtituerint. Quo facto, tutores datos confirmat Prætor, præmiſſa inquiſitione, ſeu cauſæ cognitione.

Poteſtne avus nepotibus ſuis teſtamento dare tutores?

§. itaque ſi filius. d. l. 1. §. 2.

Poteſt utique; ſi nimirum tales non ſint recaſuri in poteſtatem ſui patris. Neque enim, qui in patris vel domini poteſtate eſt, tutore indiget: nam tutela remedium eſt ſubſidiarium, quo defectibus minoris ætatis ſuccurritur.

Poteſtne tutor dari poſthumis?

§. cum autem. d. l. 1. §. 1. & 2. l. 7. &

Poteſt: cum poſthumi, ubi de commodo eorum agitur, pro jam natis habeantur: atqui ad utilitatem liberorum poſthumorum ſpectat, dari eis ex teſtamento ac judicio patris tutorem aliquem: præſumitur enim pater filiis poſſe & velle optime conſulere: modo in ea quoque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

causa ſint, ut, ſi vivo patre naſcantur, in potestate ejus futuri ſint, nec recaſuri in alterius poteſtatem. *pen. ff. de ſtat. hom.*

Rectene filio emancipato, aut exheredato, pater teſtamento tutorem dat?

Emancipato quidem non dat recte: datus tamen tutor confirmandus erit ex ſententia Præſidis ſine inquiſitione & cauſæ diſceptatione: quia, ut mox dixi, pater cenſetur ſemper liberis ſuis optime proſpexiſſe, & fideliſſimos tutores elegiſſe. *§. fin. h. l. 28. 10. ff. de con. tut. l. 3. §. 1. ff. de admin. tut. l. 26. §. 2. ff. de teſt. tut.*

Attamen, ſi tutor datus, poſtea mores mutaverit, & publicum improbitatis ſuæ dederit teſtimonium; poterit Prætor nolle eum confirmare: ne videlicet, quod in favorem pupillorum eſt introductum, redundet in eorum odium.

Exheredato autem, recte tutor datur, cum datio non in inſtitutione, (ſaltem quod ad patrem) ſed in patria poteſtate conſiſtat. Dico, quod ad patrem; quia, ut tutela à matre data confirmetur, requiritur inſtitutio, ut dictum ſupra.

TIT. XIV.

Qui teſtamento tutores dari poſſunt.

Vidimus, qui teſtamento tutores dare poſſint, & quibus dari: ordo poſtulat, ut videamus, qui dari poſſint tutores.

Qui igitur dari tutores teſtamento poſſunt?

IN primis, *Non ſolum pater-familias, ſed etiam filius-familias*: quia in publicis cauſis, qua-

qualis etiam eſt tutela, filius-familias habetur pro patre-famil. nec attenditur hic patria poteſtas.

Hic. in pr. tit. l. 9. ff. de his qui ſunt ſui. §. ſed & ſervus. Cujacius l. 18 obſ. cap. 5. l. 116. §. ult. ff. de R. I.

II. *Servus. Proprius* quidem, & cum libertate, & ſine libertate, dari tutor poteſt: quia, & ſine libertate tutor datus, tacite libertatem directam accepiſſe videtur, ſine qua nemo tutelam aut aliud munus publicum obire poteſt. *Cur directam?* quia hoc caſu duplex favor concurrit, tutelæ ſcilicet & libertatis. Intellige autem ſervum tacite libertatem directam accepiſſe videri, eo caſu nimirum, quo ſolus pupillus ei exſtiterit heres. Nam, ſi coheredem habeat, non directam, ſed fideicommiſſariam libertatem, juris præſumtione datam colligimus ex *l. 9. Cod. de fideicom. libert.* Plane ſi per errorem, quaſi liber tutor datus ſit, nec libertas, nec tutela ei competit, quia errantis nullus eſt conſenſus.

Quid de ſervo alieno tutore dando eſt juris?

§. ſervus autem alienus. l. 10. §. fin. ff. de teſt. tut. Connanus l. 2. com. c. 4. n. 9. l. 22. ff. de cond. inſtit.

Poſſe quidem eum teſtamento utiliter dari tutorem, ſed ſub hac conditione datum intelligi, *Cum liber erit:* quæ conditio neceſſario adjicitur, cum in eum nihil juris habeat teſtator. Vnde dicitur hic pure inutiliter dari, quoad effectum ſcilicet directum: nam ex tali datione competere huic ſervo fideicommiſſariam libertatem, defendi poſſe ait Vlpianus; ita nimirum, ut heres eum à domino redimere & manumittere habeat neceſſe. Proprius autem ſervus inutiliter ſub ea conditione tutor datur. Nam quod in poteſtate noſtra eſt, id in caſum non eſt conferendum.

§. furioſus.

III. *Furioſus vel minor* XXV *annis recte teſtamento tutor datur;* cum, ut tutela valeat, ſatis ſit, eum, qui datur tutor, eſſe capacem civilium. Sed quia incivile videtur, eos, qui ſuis ſupereſſe rebus non poſſunt, aliis præfici, conſtitu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſtitutum eſt, ut tum demum furioſus & minor tutelam adminiſtrare incipiant, cum ille quidem compos mentis eſſe cœperit, hic vero major 25 annis fuerit factus. Interim vero, dum eventus pendet, in ſubſidium alius à judice tutor datur, aut potius quaſi tutor, ne indefenſus maneat pupillus.

Recte-ne igitur tutor datur ad certum tempus, vel ex certo tempore, vel ſub conditione?

Ita dari tutorem poſſe non dubitatur, inquit Imper. Lex quippe adeo confidit de paterno conſilio, ut quo modo liberis ſuis proſpexerit, ratam habeat ipſius voluntatem. Vt autem pupillus non maneat indefenſus, pendente conditione, vel die, ſuccurrit illi Iudex ſive Magiſtratus, ſupplens factum teſtatoris, defectumque temporis aut conditionis, tutore interim alio à ſe dato. *§. ad certum tempus. l. 11. ff. de teſt. tut.*

Certæ-ne rei vel cauſæ tutor dari poteſt?

Non poteſt, quia tutor perſonæ datur, non rei aut liti; & tutela eſt poteſtas in caput pupilli. Res tamen & patrimonium venit in conſequentiam. Quod ſi tutor unus detur rei Africanæ, alter rei Syriacæ, utilis datio eſt, propter diffuſum patrimonium & difficultatem adminiſtrationum. *§. certæ. l. 15. ff. eod.*

Si quis dicat, Filiis meis tutores do, *intelligitur-ne etiam dediſſe nepotibus?*

Certum quidem eſt, ſi filiis vel filiabus tutores dederit, etiam poſthumo vel poſthumæ dediſſe videri; quia filiorum appellatione & poſthumi continentur, quod concepti habeantur *§. ſi quis filiab. l. 5. 6. ff. de teſt. tut.*

pro

l. 84. 164. & 201. ff. de V. S. pro natis, & nati, ſint futuri primi gradus. At nepotibus tutores dediſſe non videtur, cum *filiorum* appellatione nepotes non veniant, & aliter filii, aliter nepotes appellentur. Quod ſi dixerit, *ſe liberis dare*, etiam nepotes continebuntur: quia *liberorum* ſignificatio laxior eſt; *filiorum* autem ſtrictior, licet ex mente pronunciantis latius pateat.

TIT. XV.

De legitima agnatorum tutela.

Quando eſt locus legitimæ tutelæ?

d. l. 11. §. 6. l. 1. in pr. ff. de leg. tut. DEficiente teſtamentaria, quæ quamdiu ſperatur, legitimæ, quæ ſubſidiaria eſt, locus eſſe non poteſt. Deficit autem teſtamentaria, ſi, qui tutorem dare poterat, vel omnino non fecerit teſtamentum, vel quantum ad tutelam attinet, condito licet teſtamento, inteſtatus deceſſerit, vel ſi datus tutor vivo deceſſerit teſtatore.

Cur dicitur legitima?

Quod non ex diſpoſitione ac proviſione hominis, ſed ex lege pendeat, nempe vel ex verbis, vel ex mente Legis XII Tabb. quodque proximis deferatur agnatis & conſanguineis, itemque patronis; id eſt, his, qui ad legitimam hereditatem admitti poſſunt. Vnde Tutela hæc vel eſt agnatorum, vel patronorum, vel denique fiduciaria.

Qui dicuntur agnati?

§. 1. h. t. & l. 1. ff. eod. *Qui per virilis ſexus cognationem conjuncti ſunt*, quaſi à patre connati; veluti frater eodem patre natus, fratris filius, & ex eo nepos; patruus & patrui filius, ex eoque nepos, & ſimiles. Qui omnes quamdiu per patremfamil.

uniti ſunt, connaſci invicem creduntur; & eandem retinent familiam, ſive nomen familiæ. *Cognati* vero dicuntur, *qui per fœminei ſexus perſonas cognatione junguntur.*

Quæ igitur legitima eſt agnatorum tutela?

Quam lex XII Tabb. proximis defert agnatis, qui hinc & *legitimi tutores* vocantur: idque hac ratione, quia olim ex eadem lege deferebatur hereditas primo loco agnatis, excluſis cognatis, adeoque ſumma providentia hoc ita conſtitutum fuiſſe auctor eſt Vlpianus, ut, qui ſperarent ſucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur.

Nov. 118. c. 5. Auth. ſicut hereditas. C. de leg. tut. l. 1. ff. de legit. tut.

Quid hodie circa hanc tutelam juris eſt?

Hodie cognati æque ad tutelam vocantur & admittuntur, atque agnati, ſecundum gradum & ordinem, quo vocantur ad hereditatem, cognationis & agnationis (quæ fuit olim hac in re, ſicut & hereditatibus) differentia ſublata. Nam regula eſt Iuris, *Quo hereditas redit, eo & tutelam pervenire, niſi cum fœminæ heredes intercedunt.*

l. 73. ff. de R. I.

Cur fœmina removetur à tutela?

l. 2. ff. de R. I.

Quia tutela, ſicut & curatio, virile & publicum munus eſt, cujus proinde incapax fœmina. Matri tamen ſingulari jure (ob ſingularem amorem erga prolem, cui ideo proſpectura optime præſumitur) indultum eſt, ut tutrix liberorum ſuorum eſſe poſſit; præferturque cæteris legitimis, ac multo magis dativis, modo renunciet S. C. Velleiano, & ſecundis nuptiis, ſuaque inſuper obliget bona. Idem tributum eſt aviæ, proxime ſcilicet poſt matrem.

l. ult. ff. de tut. l. 1. C. quando mul. tut. l. 2. cum Auth. matri & aviæ. C. eod.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Ius agnationis tolliturne capitis diminutione?

§. *fin. h.* *Tollitur & perimitur plerumque omnibus modis*; quia & capitis diminutio & agnatio juris civilis nomen eſt; atqui nihil tam naturale eſt, quam eo genere quidque diſſolvere, quo colligatum eſt. Dicitur *plerumque*; non quod umquam accidere poſſit, ut capitis diminutione non tollatur ipſo jure agnatio, ſed quod nonnumquam accidat, ut perinde duret effectus juris, ac ſi nulla capitis diminutio interceſſiſſet, propter Anaſtaſii & Iuſtiniani Conſtitutiones.

l. 4. C. de leg. tut. l. 5. C. de cur. fur. l. 11. & ult. C. de legit. hered.

TIT. XVI.

De capitis diminutione.

Occaſione illius, quod in fine Tit. præcedentis dictum eſt, capitis diminutione perimi jus agnationis, quæ tutelæ legitimæ initium dedit, inſeritur hoc loco Tit. De capitis diminutione.

Quid, & quotuplex eſt capitis diminutio?

hic. in pr. & l. 1. ff. eod.

Est *prioris ſtatus mutatio.* Status eſt conditio & qualitas perſonæ, conſiſtens in his tribus: *Libertate*, *Civitate*, & *Familia.* Vnde triplex eſt capitis diminutio, *Maxima*, *Media* ſive *Minor*, & *Minima*: *Maxima*, cum quis ſimul & familiam, & civitatem & libertatem amittit: quod accidit iis, qui ſervi pœnæ efficiuntur atrocitate ſententiæ. *Media*, cum quis civitatem amittit, retenta libertate: quod ei acci-

accidit, qui in inſulam deportatus eſt. *Minima*, cum quis, civitate & libertate retenta, familiam tantum mutat: quod accidit ei, qui cum ſui juris eſſet, adoptandum ſe dedit, & factus eſt alienus; vel contra, cum in poteſtate eſſet, per emancipationem factus eſt ſuus.

Cur non æque libertatem amittunt deportati, & qui mediam capitis diminutionem paſſi ſunt, ut hi qui maximam?

Quia qui maximam paſſi ſunt, ut ſervi, illico in alienum dominium incidunt, ita ut deſinant eſſe ſui liberi, & domino acquirunt, quod non perinde eſt in deportatis, vel his, quibus aqua & igne interdicitur, qui quidem propter ſententiam, civitatis jure exuuntur, quia tamen jure gentium non incidunt in alterius dominium, cur non dicantur adhuc eſſe ſui liberi, qui non ſunt facti alieni? *§.minor. §.maxima.*

Servus manumiſſus patitur-ne capitis diminutionem?

Minime, quia nullum caput, id eſt, nullum ſtatum, vel libertatis, vel civitatis, vel familiæ, habuit: quod autem non eſt, mutari aut amitti non poteſt. Nec videri poteſt deſiiſſe habere, qui nunquam habuit. Vnde fit, ut ſervus poſt manumiſſionem dicatur fieri novus quaſi homo, atque ab eo die incipit habere perſonam, ac ſtatum. *§ ſervus. l. 3. §. ult. & l. 5. ff. h. t. l. 208. ff. de R. I.*

Quid de eo cenſes, cui dignitas magis mutatur, quam ſtatus?

Nec hunc capite minui, cum dignitas ad ſtatum non pertineat. Ideoque Senatu motus re- *§. quib. autem.*

manet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.2. 3.ff. de Senatorib. manet nihilominus civis Romanus, nihilque amittit juris; ſed tantum decreſcit ejus exiſtimatio, minuiturque dignitas, abſque infamia; niſi remotus ſit propter turpitudinem.

Capitis diminutione perit-ne æque jus cognationis, ut agnationis?

§. quod autem. Non æque. Nam omnis capitis diminutio perimit agnationem, quia tota juris eſt; cognatio vero (aut potius cognationis jus) pertinens ad jus civile; propter ſucceſſiones, tutelas, & id genus alia, non minima capitis diminutione, ſed vel maxima, ut ſervitute, vel media, ut deportatione, perit; quia jus perit civitatis, quod hujus civilis cognationis eſt fundamentum. *l.178. ff. de R. I.* Quo ſublato, plerumque nec ea quæ ſequuntur, locum habent.

l. 10. §. 5. ff. de grad. Sed mere naturalis cognatio, quia cum ipſa natura, non cum jure civitatis eſt conjuncta; nullo jure civili tollitur: ut neque retractio in ſervitutem, neque deportatio facere poteſt, quin ille ſit pater, hic filius.

Quid ſi plures ſint agnati, ad quos tutela pertinebit?

§. fin. Ad eos, qui proximiore gradu ſunt. Naturale enim eſt, ut qui in emolumentis habent prælationem, ſint & in oneribus ſuſtinendis anteriores. Si plures ejuſdem gradus ſint, ad omnes ſimul tutela pertinebit: ejus tamen adminiſtratio maxime idoneo ſolet à Iudice committi; *l.4.C. de leg. tut. cum Auth. ſicut.* ita tamen, ut non eo minus ad reliquos ſpectet periculum, ſi male adminiſtrantem removeri non curaverint, bonis eorum ad hoc tacito pignore obligatis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XVII.

De legitima patronorum tutela.

Quæ dicitur legitima patronorum tutela?

QVæ patronis defertur in perſonas libertorum, ſeu libertarum impuberum, quos manumittendo ſui juris effecerunt. *text. hic. l. 3. ff. de leg. tut.*

Cur dicitur legitima?

Quia & ipſa ex Lege XII Tabb. deſcendit, non quidem directo ex verbis, ſed ex ſententia & interpretatione, quod perinde eſt, ac ſi ex verbis legis introducta eſſet. Iam vero, cum Lex XII Tabb. ad ſucceſſionem liberti inteſtati vocarit patronos, per conſequentiam, hæreditatum etiam tutelam iiſdem delatam voluit. Idque propter juris rationem relatam, quia plerumque ubi ſucceſſionis eſt emolumentum, ibi & tutelæ onus eſſe debeat: niſi à fœmina impubes manumittatur, quæ quidem ad ſucceſſionem vocatur, non vero ad tutelam, quoniam tutela virile eſt officium, & ultra ſexum fœmineæ infirmitatis. *l. fin. ff. de tut.*

TIT. XVIII.

De legitima parentum tutela.

Quæ eſt legitima parentum tutela?

QVæ ad exemplum & ſimilitudinem legitimæ patronorum tutelæ eſt introducta. Nam uti patroni ad tutelam libertorum impuberum ex mente legis vocantur, ita & parentes ad liberorum impuberum à ſe emancipatorum, ex ſimilitudine rationis, adſciſci *l. 3. §. fin.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

operæ pretium viſum eſt, propter commodum ſucceſſionis, quod habent in bonis liberorum ſuorum; uti & patroni in bonis libertorum.

TIT. XIX.

De Fiduciaria tutela.

Cur dicitur Fiduciaria hæc tutela?

QVia jus fiduciam habet de his perſonis, quibus eam tutelam defert, quod nimirum pupillum rebus optime conſulere & poſſint & velint: non autem à contracta fiducia in emancipatione, uti ſuperior.

Quibus defertur?

in princ. tit. Primo patri; ſi avus nepotem vel pronepotem impuberem emancipaverit, & mortuus fuerit. Deinde fratribus; ſi pater, filio impubere emancipato, deceſſerit, fratribus aliis in poteſtate relictis. Verum non aliter his fratris emancipati tutela competit, quam ſi ſint perfectæ ſeu legitimæ ætatis, hoc eſt, majoris 25 annis, qui nimirum in rebus ſuis adminiſtrandis alieno non egeant auxilio. Hodie & hæc & parentum tutela, legitima vocatur, ex *Novell. 118. c.4.* Novellis, ſucceſſionem patri & fratri deferentibus, ſublata ut ſexus, ita & emancipationis ac ſuitatis differentia.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XX.

De Attiliano tutore; & eo, qui ex L. Iulia & Titia dabatur.

Succedit tertio loco Tutela Dativa, deficientibus nimirum aliis, Teſtamentaria & Legitima: quo caſu Iudex vel Magiſtratus ex ſpeciali permiſſione legis dat tutorem.

Quando igitur locus eſt tutelæ dativæ?

PRimo, Si cui nullus omnino tutor fuerit, 2. Si teſtamento tutor vel ſub conditione vel ex die certo fuerit datus, 3. Quamdiu ex teſtamento nemo hæres exſtiterit: nam dies tutelæ teſtamentariæ demum cedit à tempore aditæ hæreditatis: 4. Tutore capto ab hoſtibus. Nam his tribus caſibus dabatur interim tutor, pendente ſcilicet conditione, die, aut jure poſtliminii; at ſi conditio exſtitiſſet, dies veniſſet, tutor reverſus fuiſſet in civitatem, deſinebat tunc eſſe tutor. *Hic in pr. §. 1. &c.*

Cur teſtamento tutor ſub conditione, vel ex certo die, datur; à Magiſtratu non niſi pure?

Quia (ut dictum eſt ſupra) præſumit lex, teſtatorem optime proſpexiſſe liberis in ſuo teſtamento: ne tamen pendente conditione, indefenſus inveniatur pupillus, petendus tutor eſt, qui eſſe deſinit, ſi conditio exſtiterit, aut dies venerit. Cæterum à Magiſtratu non niſi pure tutor dari poteſt: quoniam licet ipſe factum, aut defectum legis ſupplere poſſit; qui vero ipſius Magiſtratus incertum atque imperfectum factum ſuppleat, nemo eſt. Accedit quod *§. 2. hic. l. 6. §. 1. ff. de tut. l. 77. ff. de R. I.*

quod actus legitimus, qualis eſt datio tutoris facta à Magiſtratu, non recipiat diem vel conditionem.

Quis Magiſtratus ſive Iudex dat tutorem?

text. hic. in princ.

Olim in urbe Romana à Prætore Vrbano, quod is proprius civium Romanorum Iudex eſſet, & à majore parte Tribunorum plebis, ex L. Attilia dabatur tutor, dictus inde Attilianus. Ideo major pars Tribunorum requirebatur, quod ſcilicet illud referatur ad univerſos, quod publice per majorem fit partem. In provinciis vero Romano imperio ſubjectis, ex L. Iulia & Titia Præſes provinciæ tutorem conſtituebat.

l. 160. §. 1. ff. de R. I.

Cur ex illis Legibus dari tutores deſierunt?

§. ſed ex hu. l. 6. §. 2. ff. de tutel.

Quia per eas non ſatis proſpectum erat pupillis, cum tutores abſque inquiſitione darentur, neque dati compellerentur ſuſcipere tutelam. Tutoris enim datio cum non juriſdictionis, aut imperii, ſed legis ſit, quaſi juriſdictione voluntaria exercebatur. Poſtea Conſules tutores ex inquiſitione dare cœperunt; deinde Prætores ex Conſtitutionibus; quibus introducta fuit cautio, *Rem pupilli ſalvam fore*, exigenda à tutoribus & de iis compellendis ad tutelæ adminiſtrationem.

Manſit-ne deinceps id juris penes Conſules & Prætores?

§ ſed hoc jure.

Non: ſed tempore Iuſtiniani Romæ quidem Præfectus Vrbi, vel Prætor, ſecundum ſuam juriſdictionem, hoc eſt, intra ſuæ juriſdictionis limites, in provinciis autem Præſides ex inquiſitione tutores creabant; vel Magiſtratus juſſu Præſidum, ſi non eſſent magnæ pupilli facultates.

l. 45. §. 3. ff. de excuſ. tut.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid vero hic Iuſtinianus innovavit?

Vt Defenſor civitatis vel aliæ publicæ perſonæ, id eſt, Magiſtratus, una cum civitatis Antiſtite ſeu Epiſcopo poſſint tutores vel curatores creare (ut tanto majore fide ac religione negotium hoc tam pium conficiatur), etiam non exſpectata juſſione Præſidum, ad evitandos ſumtus, ſi facultates pupilli non excedant quingentos ſolidos: quod ſi ampliores ſint facultates, ut tunc tutor à Præſide deſignetur, cum cautione, de qua ſupra. *§. nos autem. per l. 30. C. de Episc. aud.*

Cur inventa tutela?

Quia naturali juri ac rationi conveniens eſt, ut impuberes in tutela ſint, & qui perfectæ ætatis non ſunt, alterius tutela regantur. Inde tamen ne inferas, tutelam eſſe juris naturalis; quandoquidem à civili ſumſerit incrementum & formam; & Ius civile dicatur, quod nec in totum à naturali ſeu gentium jure recedit, nec per omnia ei ſervit. *§. impuberes. l. 6. ff de juſt. & jure.*

Ad quid tenetur tutor finita tutela?

Tenetur tutelæ judicio rationem reddere. Cum enim vim ac poteſtatem in perſonam pupilli habeat, ejuſque res adminiſtret, æquiſſimum eſt, ut poſt pubertatem *directa actione* teneatur, & adminiſtrationis ſuæ rationem reddat, deque omnibus iis, quæ fecit, cum facere non deberet; item de iis, quæ non fecit: idque præſtando dolum & culpam, & quantam in ſuis rebus adhiberet diligentiam. Dico, poſt pubertatem, quia hæc actio exerceri nequit, niſi finita tutela: abſurdum enim eſſet à tutore rationem adminiſtrationis expoſci, in qua adhuc ille perſeverat. *Contraria* vero *actione* tutor repetit, quod de ſuo impendit in rem pupillarem, ne officium ſuum ſit illi damnoſum. *§. fin. l. 1. §. 3. l. 4. 9. §. 4. ff. de tut. & rat. diſtr. l. 2. C. de peric. tut. l. 3. C. de divid. tut. l. 3. C. de contr. jud. tut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XXI.

De auctoritate tutorum.

Poſt traditas tutelæ ſpecies, & qualiter conſtituantur tutores, recto ordine ſequitur de auctoritate ſive poteſtate tutorum in pupillos.

Quid igitur eſt Auctoritas tutorum?

EſT vis illa ac poteſtas, quam tutores vel ex teſtamento, vel ex lege, vel per Iudicem acceperunt, in perſona pupillorum defendenda, rebuſque eorum adminiſtrandis; quia pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, niſi appoſita auctoritate, creditur. Vel, eſt approbatio ejus, quod cum pupillo geritur. Hoc eſt enim auctorem fieri, inquit I. C. cum tutor ſe probare dicit id, quod agitur. Quæ quidem, ut in tuto ſit auctoritas, oportet per Iudicem decernatur.

l. 189. ff. de R. I. l. 3. ff. h. t.

Priuſquam ſe adminiſtrationi immiſceat, quid facere tutor debet!

Inprimis tenetur coram Iudice præſtare jusjurandum, quod, quidquid utile pupillo erit, curabit, cavebit, quidquid damnoſum. Tenetur inſuper conficere inventarium, ſeu deſcriptionem rerum omnium, quæ in patrimonio pupilli inveniuntur.

Auth. quod nunc. C. de cur. fur. l. 7. ff. de admin. tut. l. 24. C. eod. hic in pr.

In quibus cauſis auctoritas tutoris neceſſaria eſt, vel non eſt?

Neceſſaria non eſt in iis cauſis, in quibus pupillus conditionem ſuam meliorem facit, nec periculum eſt, ne lædatur: veluti in iis contractibus, qui non poſſunt non utiles eſſe pupillo; cum pupillus liber ſit, & capax civilium, habeatque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

beatque intellectum aliquem; ut, ſi dari ſibi ſtipuletur, aut per traditionem accipiat; qui in ejus commodum atque utilitatem pro pleno repræſentatur, ne ſcilicet quod in favorem cujuſquam eſt introductum, redundet in odium ejuſdem.

Neceſſaria vero eadem eſt auctoritas in his cauſis, ex quibus obligationes mutuæ naſcuntur, ut in emtionibus, venditionibus, locationibus, conductionibus, mandatis, depoſitis; quia periculum eſt læſionis, cum obligari ſit periculoſum, & æque damno obnoxium, ut lucro. Similiter ſi aliis quid promittat pupillus, neceſſaria tutoris eſt auctoritas; neque enim aliter deteriorem conditionem ſuam facit: & ſi quid damni pupillus ex inconſulto tutoris conſilio acceperit, hoc ſarcire cogitur idem tutor.

§. unde in iis.

l. 1. ff. de tut. & rat. diſt.

Quid, ſi pupillus ſine tutoris auctoritate contraxerit?

Tunc quidem is, qui cum pupillo contraxerit, obligabitur, at invicem pupillus non obligatur. Idque benigna ratione & favore pupillorum receptum eſt. Claudicabit proinde eo caſu talis contractus: quod ſibi imputare debet, qui cum pupillo contraxit; quippe qui ſcivit, aut ſcire debuit, pupillum non obligari, cum non habeat plenum intellectum. Obligari vero pupillum, proximum pubertati, capacem jam & furandi & injuriæ ex delicto, non interpoſita tutoris auctoritate, placuit, idque favore Reipub. qui hac in parte favori pupillorum prævalet.

§. ſi tutoris.

l. 13. §. 29. ff. de act. empt.

§. pupill. de inutil. ſtip.

l. 111. ff. de R. I.

Poteſt-ne hæreditatem adire pupillus abſque tutoris auctoritate?

Non poteſt: ut neque bonorum poſſeſſionem petere, neque hæreditatem ex fideicommiſſo ſuſcipere, aliter pupilli poſſunt, quam ſi tutoris interveniat auctoritas: licet videri poſ-

§. neque tamen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſit lucroſa hæreditas. Idque ob latens ſæpe æs alienum, & ne pupillus ſpecie apparentis lucri, facile in damnum incidat. Nam hæres adeundo hæreditatem, ſtatim fit obnoxius legatariis, creditoribuſque defuncti, ex quodam quaſi contractu. Qua ratione & pupillus ſuus, licet ipſo jure hæres exſiſtat, non tamen ſe immiſcet, aut bonorum poſſeſſionem petit, niſi auctoritate tutoris, propter periculum.

l. 1. §. qui ſunt. ff. ſi quis omiſ. cauſ.

Quando, & quo pacto, auctoritas tutoris cenſetur legitime interpoſita?

Si tutor ſtatim in ipſo negotio, id eſt, in limine ipſius negotii, vel etiam mox eo perfecto, hoc eſt, antequam alius actus intervenerit, *præſens auctor fiat*. Poſt tempus vero, vel per epiſtolam, aut per nuncium, interpoſita auctoritas nihil agit, propter fraudem, quæ ſubeſſe poteſt. Interdum quidem abſentium juſſus & ratihabitio valet ac ſufficit, verum illud in tutore, auctoritatem ſuam accommodante, locum non habet: ipſum enim præſentem eſſe oportet, non tantum corpore, ſed & animo, quia auctoritas verbis interponi debet.

§. tutor autem. l. 25. §. juſſum. ff. de acq. hæred. l 9. §. pen. ff. h. t. l. 1. ff. h. t.

Quid, ſi inter tutorem pupillumque, ex cauſa tutelam antecedente, lis oriatur?

Tunc, quia ipſe tutor in rem ſuam auctor eſſe non poteſt, non magis quam in propria cauſa teſtis aut Iudex; non prætorius tutor, ut olim, ſed curator in locum ejus datur: quo curatore interveniente judicium peragitur, & eo peracto curator eſſe deſinit. Olim ideo tutor dabatur, non curator; quia ad lites, & ea, quæ ſolennitatem juris deſiderant, explicanda, tutore auctore opus erat: at vero hodie, ſublatis formulis & ſolennibus, datur curator.

§. ſi inter. l. 10. ff. de teſtib. l. 19. h. t.

TIT. XXII.

Quibus modis Tutela finitur.

Ut certis modis Tutela conſtituitur, ita & certis modis diſſolvitur; partim ex perſona ipſius pupilli, partim ex perſona tutoris.

Quot igitur modis finitur Tutela?

VAriis modis. Et primo *Pubertate*; nempe, ſi pupilli pupillæve puberes eſſe cœperint, quod fit in maſculis poſt 14 ætatis annum completum, in fœminis vero poſt 12. Qua ætate cum uſum rationis habere incipiant, & de rebus ſuis diſponere valeant, poterunt & perſonam ſuam regere; quæ proinde alieno non debet ſubjacere arbitrio. *hic in pr. l. 3. C. quando tut. vel curat. eſſe deſ.*

II. *Arrogatione.* Etenim pupillus, cum conſenſu ſui tutoris arrogatus, in familiam & poteſtatem tranſit arrogantis, ac tutela liberatur: non enim poteſt unus idemque eſſe in tutela & patria poteſtate, non magis quam ſui & alieni juris. *§. item finitur. l. ult. C. d. t.*

III. *Deportatione:* ſi pupillus propter commiſſum flagitium in inſulam deportetur. Tutela enim cum civilis & ſolennis juris ſit, alibi quam in capite libero & cive Romano, conſiſtere non poteſt. Pupillus autem poteſt deportari, cum delinquere poſſit; quatenus tamen illi ſenſus eſt: quem aliqui æſtimant ex annorum numero; alii rectius id judicis arbitrio committunt. *§. item. h. t. l. 14. in pr. de tut. l. 1. C. de aut. præſt. l. 111. ff. de R. I.*

IV. *Servitute*, intellige pœnæ, vel alia: ut, ſi pupillus, cum eſſet libertus, ob ingratitudinem revocatus ſit in ſervitutem à patrono, quia tutela non ſervorum, ſed liberorum hominum eſt propria. Vnde ſervi non interveniunt in his, quæ officium per liberos homines leges deſiderant. *d. §. item d. l. 14. §. 1. l. 175. ff. de R. I.*

V. *Captivitate*; quia captus ab hoſtibus, interim *§. ab ho-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſtib. ſup. *quib.* *mod. jus* *patr.* *pot. ſol.* terim dum non revertitur, liberum caput non habet, atque ita interit tutela: recipitur autem, ſi revertatur, nam reverſus omnia priſtina jura poſtliminii jure recuperat, atque ita & tutelam.

§. ſed et ſi *uſque.* & *§. 5. h.t.* VI. *Eventu ſeu exſiſtentia conditionis vel temporis*, ſi ad certum tempus datus fuerit tutor: nam tutela conditionalis, qualis teſtamento fieri poteſt, finitur eventu conditionis vel temporis lapſu. Solos autem teſtamentarios dari poſſe ſub conditione & ad certum tempus, diximus ſupra: ergo legitima aut dativa tutela hoc modo non finitur. *d. l.* 14. §. 3. Cur vero conditione adveniente, vel tempore finito tutores eſſe deſinant, ratio pendet ex voluntate defuncti, quæ ſtricte ſervanda, is autem diutius tutorem eſſe noluit.

§. ſimili modo. *l. 16. ff. de tutel.* *l. 196. ff. de R. I.* VII. *Morte naturali*, tam pupillorum, quam tutorum; quia mors omnia ſolvit, omniaque jura perſonalia, qualis eſt tutela, cum perſona exſtinguuntur. Hæres igitur in ipſam tutelam non ſuccedit; tametſi actio tutelæ in eum tranſeat.

§. minima. VIII. *Capitis diminutione.* In pupillo quidem capitis diminutio, etiam minima, perimit omnem tutelam, eo quod faciat alieni juris, transferendo pupillum per arrogationem in poteſtatem patris arrogatoris. *l. 9. ff. de his, qui ſunt ſui.* Tutoris vero minima capitis diminutio non tollit tutelam teſtamentariam aut dativam, quia non competunt jure agnationis, non enim prohibet, quo minus ſit tutor etiam filiusfamilias: ſed legitimam tantum ceſſare faciebat ex eo, quod ceſſare faceret jus agnationis, quod conſequitur onus tutelæ. Sed hodie nec legitima tutela propter minimam capitis diminutionem perit.

§. fin. IX. Et poſtremo deſinunt tutores eſſe, *qui* à Iudice *removentur*, ob cauſas juſtas, vel *qui ſe excuſant*, ex juſtis item cauſis, de quibus Tituli ſingulares ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XXIII.

De Curatoribus.

Finita tutela, quia puberes, ſive maſculi ſive fœminæ, plerumque adhuc ejus ætatis ſunt, ut negotia ſua tueri & adminiſtrare non poſſint, cum ſit fragile & infirmum hujuſmodi ætatis conſilium, & multis captionibus ſuppoſitum atque inſidiis expoſitum: ideo dari illis Curatores ſolent. *text. h. in princ. l. 1. ff. de minor.*

Quid eſt Cura, ſive Curatela?

Eſt poteſtas in capite libero, ad tuenda atque adminiſtranda negotia bonave, vel illius qui pubes factus, adhuc ejus eſt ætatis, ut ea gerere non poſſit, vel alterius, qui ejuſmodi cura indiget, jure civili conſtituta.

Qnibus, & à quibus dantur Curatores; & quotuplex eſt Cura?

Dantur in primis, *maſculis quidem puberibus & fœminis viripotentibus, uſque ad vigeſimum quintum ætatis annum completum*: Idque vel à Lege, vel ab ordinario magiſtratu, à quo & tutores dantur. Teſtamento vero curator non datur: quia jus poteſtatis eſt mere perſonale, nec cauſam bonorum contingit. Vnde non debet licere patri diſponere de bonis puberum, quibus jam eſt aliquod animi conſilium; neque enim voluit Lex XII Tabb. vim & effectum patriæ poteſtatis, poſt mortem patris, extendi ultra pubertatem. *in pr. tit. & §. 1.*

Quid ſi pater curatorem dederit? eum citra inquiſitionem Prætor confirmabit. Ius enim paren- *l. 6. C. de confirm.*

tut. Ariſt. l. 6. Ethic. parentem optime liberis ſuis proſpecturum confidit, cum eos naturali propenſione, tamquam quid ex ſe ipſo, amet. Duplex itaque eſt Cura, Legitima, & Dativa, nulla Teſtamentaria, ſaltem directa.

Danturne invitis adoleſcentibus Curatores?

§. item inviti. Non dantur; cum tales perfectum habeant intellectum: eſſet enim quædam veluti famæ læſio, & injuria, non permittere libero homini, de ſe ſatis confidenti, rerum ſuarum administrationem. *l. 4. C. de aut. præſt.* Poſſunt itaque adoleſcentes, ſi velint, abſque curatoribus vivere, &, ſi petierint dari ſibi curatores, non coguntur hunc, vel illum accipere, ſed quem elegerint ipſi: præterquam in litem; ad quam accipere curatorem coguntur, ne judicium reddatur illuſorium, *l. 55. ff. de re jud.* cum minor legitimam perſonam ſtandi in judicio non habeat, & lata contra indefenſos minores ſententia non teneat.

Qui inſuper ſub cura ſunt?

§. Furioſi. *Furioſi* & *prodigi*, licet majores 25 annis ſint, in curatione ſunt agnatorum; ex L. XII Tabb. *l. 40. ff. de R. l.* Ratio eſt, quia tales rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, cum furioſis nulla ſit voluntas, nullus ſenſus. *l. 8. §. 3. & l. 12. §. ult. ff. de tut. & cur. dat.* In prodigis eſt quidem conſenſus, verum ad bona quod attinet, furioſum facere exitum dicuntur; ideoque conſulendum iis fuit, ne in egeſtatem deducantur. Sed & mente captis, & ſurdis & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, quique inepti & impares ſunt rebus ſuis adminiſtrandis, curatores dantur. *§. ſed & mente capti.*

Quamdiu durat in hiſce perſonis cura?

Quoad vitium durat mentis aut corporis: alias tales nullo aut corporis aut mentis vitio præ-

præpediti fruſtra impediuntur à libera rerum diſpoſitione. Quod in furioſis procedit, modo ſimpliciter receperint mentem; non etiam, ſi tantum dilucida habeant intervalla. Nam licet quidem interea ſua gerere negotia poſſint; non tamen ceſſat cura, ne ſit neceſſe ſæpius curatorem conſtituere. Prodigis quemadmodum decreto Iudicis interdicitur bonorum adminiſtratio, ne temere contingat aliquem hac nota adſpergi; ita & decreto eadem reſtituenda videtur, ne ex ſimulata morum mutatione contingat, prodigum in damnum incidere.

l. 1. ff. & l. 6. C. de curat. fur.

Danturne curatores ſolis puberibus?

Interdum & pupilli ſeu impuberes curatores accipiunt; ut puta, ſi legitimus tutor, vel teſtamento datus, vel à Præſide, non ſit idoneus, ſi non ex fide tutelam gerat, ut removeri debeat; vel ſi tutor datus non in perpetuum, ſed ad tempus, à tutela habeat excuſationem; aut alia juſta cauſa impediatur: his enim caſibus dari curator ſolet, non tutor, quoniam habenti tutorem tutor non datur; ſicuti patrem habenti pater alius dari non poteſt. Tutor quippe, qui vice patris eſt, perſonæ datur, quæ eſt individua. Eoque fit, ut plures uni non ſint tutores, niſi quatenus pro uno habentur, veluti ſimul dati ab initio. Verum curatorem habenti, quo minus curator detur, juris regula impedimento non eſt; tantum enim datur rebus adminiſtrandis, non perſonæ.

§. interdum. l. 9. C. qui dare tut. vel cur. l. 9. C. qui pet. tut. l. 20. §. 1. l. 23. ff. de tut. & cur. dat. l. 4. C. in quib. caſ. tut. habenti.

Quod ſi tutor vel adverſa valetudine, vel alia neceſſitate impediatur, quomodo conſuletur pupillo?

Tunc periculo tutoris, ac decreto Prætoris vel Præſidis, ſi pupillus vel abſit, vel, quod tantumdem eſt, infans ſit, qui abſentis loco eſt, perinde ut furioſus, conſtitui debet Actor,

§. quod ſi tutor. in fin. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.124. ff. de R. I. id eſt, adjutor vel adminiſtrator. Ideo vero Imp. ait, conſtitui potius actorem, quam procuratorem, quod procurator periculo ejus litiget, cujus eſt cauſa; actor vero periculo ejus, à quo conſtituitur, rem gerat: atqui non poteſt in prædicto caſu à pupillo conſtitui actor, niſi ipſe pupillus ſit præſens, & poſſit fari. *l. 24. ff. de admin. tut.*

TIT. XXIV.

De ſatiſdatione Tutorum & Curatorum.

Tutoribus & Curatoribus hæc tria ſunt communia: Satiſdatio, Rem pupilli vel minoris ſalvam fore; Excuſatio ab onere tutelæ vel curationis; & Remotio tutoris vel curatoris, tamquam ſuſpecti.

Quid eſt Satiſdatio, cur neceſſaria, & quæ?

S*Atiſdatio eſt cautio, quæ fit datis fidejuſſoribus de indemnitate pupilli.* Non enim ſatis eſt, quod bona omnia tutoris pupillo tacite ſint obligata; ſed oportet inſuper cavere, *Rem pupilli ſalvam fore*, dato fidejuſſore.

Text. hic in pr. Cur oppignoratione bonorum non defungitur tutor, ſiquidem per eam amplius præſtet, juxta regulam, *Plus cautionis in re eſt, quam in perſona.* Ideo quia *Prætoriæ ſatisdationes,* *l. 25. ff. de R. I.* quarum una hæc eſt, *perſonas deſiderant pro ſe intervenientium: & neque pignoribus quis, neque pecunia, vel auri, vel argenti depoſitione in vicem ſatiſdationis fungitur.* Itaque ne pu-*l.7. ff. de præt. ſtip.* pillorum & eorum, qui in curatione ſunt, negotia à curatoribus tutoribuſve conſumantur, omni-

omnibus modis proſpectum cautumque eſt pupillis minoribusve.

Coguntur-ne ſatiſdare indiſtincte omnes?

Nullo modo. *Non tutores teſtamento dati*: quia fides eorum & diligentia ab ipſo teſtatore approbata eſt: quæ approbatio eſt pro ſatisdatione. Item *tutores vel curatores ex inquiſitione dati ſatiſdatione non onerantur*: quia idonei electi ſunt, & fides inquiſitionis pro vinculo cedit cautionis. Satiſdare igitur coguntur tutores legitimi, vel dati ſine inquiſitione: alioquin ab adminiſtratione prohibentur, & quæ ab ipſis geſta ſunt, nullam obtinent firmitatem: imo & removeri à tutela poſſunt, ſine nota tamen, niſi fraus appareat. Poſſunt etiam coërceri *captis pignoribus*, vel mulctæ dictione. *Non enim poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit.*

§. 1. h. t. l. 4. C. de tut. qui ſatis non ded. l. 13. §. ult. ff. de tut. & cur. datis. §. fin. ſup. de Attil. tut. §. pen. h. t. l. 199. ff. de R. I.

Quid, ſi plures teſtamento, vel ex inquiſitione tutores dati ſint, omnes-ne tutelam gerent?

Eo caſu poteſt unus contutorum vel concuratorum offerre ſatiſdationem, de indemnitate pupilli, vel adoleſcentis, ut ſic cauſa cognita cæteris præponatur, & ſolus adminiſtret. Quod ſi plures ſatis offerant, præferetur magis idoneus.

§. ſed ſi ex teſt. l. 4. C. de tut. qui ſat. non ded.

Quid ſi nemo eorum ſatis offerat?

Tunc, ſiquidem adſcriptum fuerit à teſtatore quis gerere debeat, ille ſolus adminiſtrabit: vel, ſi non fuerit adſcriptum, quem major pars elegerit. Sin autem ipſi tutores diſſenſerint circà eligendum, tunc Prætor partes ſuas interponet, ac definiet, quis debeat adminiſtrare. Si nec Prætoris definitioni acquieſcant, & malint omnes gerere, (quia fidem non habeant electo,) quam

§. quod ſi nemo. l. 26. §. 1. ff. de teſt. tut. l. 3. in fin. ff. de admin. tut.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quam ſuccedanei eſſe alieni periculi, omnibus permittetur adminiſtratio. Cavendum tamen, ne ſe mutua diſtinctione & æmulatione impediant.

Soli-ne tutores vel curatores adminiſtrationis nomine tenentur?

§. ſciendum. l. 2. C. de fidejuſ. tutor. Sciendum eſt, non ſolum tutores vel curatores, qui geſſerunt, ſingulos in ſolidum conveniri à pupillis vel adultis poſſe, ſed & iis non ſufficientibus, eos, qui non geſſerunt, tum hæredes tutorum vel curatorum, deinde fidejuſſores & eorum hæredes. Qui omnes ſi non ſufficiant, excuſſione facta, tunc in ipſos magiſtratus, qui aut omnino ſatiſdari non curaverint, vel non idonee paſſi ſint caveri, ſubſidiaria actio eſt: quia datur in ſubſidium & ultimum refugium, atque etiam in magiſtratuum hæredes extenditur. *tit. C. de magiſt. conven.*

At quomodo in hæredes?

l. 4. & 6. ff. de magiſt. conv. Non quidem illi ſimiliter tenentur, ut ipſi magiſtratus, nam nec hæres tutoris negligentiæ nomine tenetur: nam magiſtratus in omne periculum ſuccedit, hæres ipſius dolo proxime culpæ ſuccedaneus eſt.

Cui incumbit ejus rei probatio?

§. pen. h. t. Non pupillo incumbit, ut doceat, fidejuſſores ſolvendo non fuiſſe, cum acciperentur, ſed magiſtratibus, ut doceant, eos ſolvendo fuiſſe. Qui tamen, ſi ab initio tutorem dederint idoneum, vel ſatis exegerint, quamvis poſtea lapſi ſint facultatibus tutores, vel fidejuſſores, nihil eſt quod eis qui dederunt, imputetur: non enim debent magiſtratus futuros caſus, & fortunam pupillo præſtare, cum non poſſint vitari, *& impoſſibilium nulla ſit obligatio.* *l. 1. § . 11. & 13. ff. d. t.* *l. 185. ff. de R. I.*

Qui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quinam magiſtratus hac actione conveniri poſſunt?

Illi ſoli, qui ſatiſdationem ſolent exigere, quales ſunt inferiores magiſtratus; non autem majores, quibus jus dandorum tutorum eſt, cujuſmodi ſunt Præfectus Vrbi, Prætor; Præſes provinciæ: quoniam hi ex aliorum relatione tutores dare, & fidejuſſores admittere ſolent. *Tex. hic in fin. l. 1. §. 1. & 2. ff. d. t.*

TIT. XXV.

De Excuſationibus Tutorum, vel Curatorum.

Quamvis Tutela ac Cura ſit munus publicum, & gerere tutelam extra ordinem cogi tutor poſſit; tamen ex certis cauſis, conceditur excuſatio & vacatio ab onere tutelæ vel curæ. *l. 1. ff. d. adm. tut.*

Quid eſt Excuſatio?

Est allegatio juſtæ & legitimæ cauſæ, qua quis à tutela, jure data, liberari intendit. Quibus enim caſibus tutela jure data non eſt, ea inutilis eſt ipſo jure, neque opus eſt excuſatione. Alias, poſtquam tutori jure decreta eſt tutela, adeo neceſſarium eſt illius munus, ut nec quiſpiam illud detrectare poſſit, niſi juſtas excuſationis ſuæ cauſas adferat.

Quot ſunt Excuſationum cauſæ?

Variæ: quæ partim ad fortunam referri poſſunt, veluti numerus liberorum, numerus tutelarum, paupertas, adminiſtratio rerum Fiſci, abſentia Reip. cauſa, Poteſtas, Militia; vel ad animum, ut lis tutoris cum pupillo, injuria, inimicitiæ capitales inter patrem pupilli, & tutorem, imperitia literarum, profeſſio artium liberalium; vel

vel ad corpus, ut adverſa valetudo, ætas major 70 annis, &c. Iuſtinianus hic ſeptemdecim cauſas proponit hoc ordine:

Text. hic. in pr. l. 1. C. qui num. lib. ſe excuſ.

I. Eſt *Numerus liberorum*, trium Romæ, in Italia quatuor, in Provinciis quinque, & quidem ſuperſtitum. Cujus ratio conſiſtit in cura & ſolicitudine propriorum liberorum: ut æquum non ſit, patrem ab illa naturali cura distrahi, & ſuis relictis, opem impendere extraneis.

Qui liberi proſunt, vel non proſunt.

§. ſed adoptivus. l. 2. §. 3. C. l. 7. ff. h. t. l. 2. §. adopt. ff. de vacat. l. 2. C. qui num. l. ſe excuſ. l. 176. §. 1. ff. de V. S.

Proſunt liberi ex legitimis nuptiis procreati: illegitimi vero, vel adoptivi non proſunt, quia per eos non augetur reſpublica, ideoque eorum nomine præmium nullum debetur. Deinde adoptivi proſunt naturali patri, non debent autem duobus ſimul prodeſſe. Nihil intereſt, in poteſtate ſint liberi, an emancipati, primi gradus vel ulterioris: nam & nepotes ex filio proſunt avo, mortuo ipſorum patre, ita ut plures pro uno reputentur, & patrem repræſentent. Dico, *ex filio*; nam nepotes ex filia non proſunt, quia non ſequuntur avum.

Excuſant-ne liberi defuncti?

§. filii autem ſuperſtites. l. 18. ff. h. t.

Soli ſuperſtites ad tutelæ vel curæ excuſationem proſunt, defuncti non proſunt: niſi in acie amiſſi fuerint. Hi enim, qui pro republica ceciderunt, in perpetuum per gloriam vivere intelliguntur, in animis hominum admirantium; & ſoli proſunt, non etiam ii, qui per cauſam belli parentibus abrepti, in obſidione forte perierunt.

§. item D. Marcus. l. 8. §. 1. ff. de vac. mun. l. 41. ff. h. t.

II. *Adminiſtratio rerum Fiſci.* Ita enim D. Marcus Antoninus (qui Philoſophi nomen ſortitus eſt) in Semeſtribus reſcripſit, eum, qui res fiſci adminiſtrat, à tutela, vel cura, quamdiu adminiſtrat, excuſari poſſe. Ratio hujus eſt, quia Procurator fiſci (quem vocamus Theſaurarium Principis) munus gerit perſonale & publicum, quod & corporis labore, & animi ſoli-

ſolicitudine vigilantiaque perficitur, & exercetur: ut merito ab alio ſe excuſet, quamdiu administrat. Ceſſante autem adminiſtratione, ceſſare etiam debet excuſatio.

III. *Abſentia Reipublicæ cauſa.* Ratio poſita eſt in favore Reipubl. cujus utilitas per tutelæ munus impediretur, imminuereturque. Quare, ſi fuerint tutores vel curatores dati, deinde reipublicæ causa abeſſe cœperint, à tutela vel cura ſuſcepta excuſantur, quamdiu abſunt, & interea eorum loco datur curator: at reverſi ſtatim recipiunt onus tutelæ. Quod autem aliquibus poſt reditum, anni concedatur vacatio, hoc intelligendum de nova tutela ſuſcipienda, non de veteri, ante abſentiam ſuſceptа, poſt reditum recipienda & perficienda.

§. item qui reip.
l. 4. & ſeqq. ff. ex quib. cauſ. major.

IV. *Poteſtas conjuncta cum dignitate;* quatem ii habent, qui ſunt in imperio magiſtratus, & majorem honorem gerunt: qui quidem à ſuſcipienda tutela ſe excuſare poſſunt, ſuſceptam tamen deſerere non poſſunt. Ædilitas non excuſat, ſicut nec Senatorius ordo ſine poteſtate. Magiſtratus municipales, qui interdum poteſtates dicuntur, olim non erant immunes à tutelæ onere, ſiquidem dari poterant tutores, ſed excuſationem habebant. Magiſtratus vero, qui nondum adminiſtrat, ſed adminiſtraturus eſt, tutelæ excuſationem non habet: quemadmodum neque is magiſtratus, quem quis jam depoſuit.

§. & qui poteſtatem. l. 15. & 17. ff. h. t.
l. 215. ff. de V. S.
l. pen. ff. qui pet. tut. vel curat.
l. 6. §. 16. ff. h. 1. l. 13. & 15. ff. eod.

V. *Lis tutoris vel curatoris cum pupillo vel adulto*, de bonis omnibus, vel maxima eorum parte, vel ſi de hæreditate controverſia ſit; quia qui talem litem exercent, ſæpe inimici ſolent eſſe capitales; atqui non expedit pupillo tutorem habere inimicum. Dico, de omnibus bonis; nam, ſi de una aliqua re lis oriatur, ea olim non excuſabat tutorem. Hodie non tam excuſat, quam omnino removet à tutela; niſi ſit mater, & avia, quæ videntur eſſe extra omnem ſuſpicionem. At tutor, qui litem habet,

§. item propter litem. l. 20. & ſeq. ff. h. l. 16. C. eod.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Novell. 71. & 94. §. item tria. l. 2. §. ult. & ſeqq. ff. eod.

facile poſſet lædere minorem, quem, cujuſve res, in poteſtate habet.

VI. *Numerus tutelarum.* Nam tria onera tutelæ non affectatæ, vel curæ, præſtant vacationem, quamdiu adminiſtrantur, quia tutor curatorve aliis & iſtis non poſſet commode ſupereſſe: niſi affectaverit ſuſcipere; affectatæ enim tutelæ, id eſt, modici patrimonii, non cenſentur oneri eſſe, uti nec honorariæ: plures ſiquidem tutelas non facit numerus pupillorum, ſed patrimoniorum ſeparato, & conficiendarum reddendarumque rationum difficultas. Ideo, ſi tres ſint fratres conſortes, id eſt, quorum indiviſum adhuc eſt patrimonium, una erit tutela; ſin tres diſſortes, tres tutelæ erunt.

l. 31. §. ult. ff. eod.

§. ſed. & propter. l. 7. & 40. §. 1. ff. h. t.

VII. *Paupertas*, non quælibet, ſed tanta, ob quam quis imparem ſe oneri injuncto poſſit docere, ut quia vitæ ſuæ neceſſaria in dies conquirere debeat, & tales ſint pupilli facultates, quæ non permittant tutorem ab adminiſtratione abſcedere.

§. Item propter adverſ. l. 10. §. fin. cum 2. l. ſeqq. ff. h. t. l. 1. C. qui morbo.

VIII. *Adverſa valetudo.* Igitur ſi quis furore aut ſontico morbo ita affectus ſit, ut ne quidem ſuis negotiis ſupereſſe poſſit, à tutela excuſatur: incivile enim eſt, ut, qui alieno auxilio in ſuis indiget rebus, alios regat. Cæterum prout valetudo eſt, vel ad tempus, vel in perpetuum, ita conceditur excuſatio.

§. ſimiliter. l. 6. §. ult. ff. h. t. Vulteius l. diſcep. c. 2. Duar. l. 1. diſp. cap. 3.

IX. *Imperitia literarum*, negotiorum imperitiæ conjuncta. Nam, ſi rerum forenſium ſit peritus tutor, licet literarum imperitus, poterit ad adminiſtrationem tutelæ ſufficere, cum poſſit vicaria opera amicorum, vel notariis uti, in conficiendo inventario & conſcribendis rationibus, quarum confectio tam difficilis non eſt, quam negotiorum procuratio.

§. Item ſi propter

X. *Injuria ſeu malevolentia teſtatoris.* Nam, ſi pater propter inimicitias aliquem teſtamento tutorem dederit, ut eum implicet periculo negotiorum, quæ fortaſſis & eo nomine reliquit intri-

intricatiora, magis ſollicitus, ut adverſarium ſupponat debito, & labori, quam ut pupillo proſpiciat, hoc ipſum præſtat tutori excuſationem: Sicut per contrarium non excuſatur, qui ſe tutelam adminiſtraturum patri pupillorum promiſit; fidem enim ſervare debet, cum conſenſerit voluntati teſtatoris.

inimicitias. l. 6. §. 17. ff. h. t. verſ. ſicut. l. 18. §. ult. ff. de falſis.

Quid, ſi quis dicat, ſe ignotum patri pupillorum?

Divi fratres reſcripſerunt, hujus non eſſe admittendam excuſationem. Nam licet tutela fere ſemper ſoleat committi notis, & quidem amicis, tamen nonnumquam etiam ignoti & tutores dantur, & hæredes ſcribuntur. Bene noti ſunt, qui meritis aſſeruntur, & fama teſte laudantur.

Non eſſe autem. l. 15. §. 14. ff. h. t.

XI. *Inimicitiæ capitales*, quas tutor curatorve cum patre pupilli vel adulti exercuit, necdum reconciliatione ſopitæ, ne paterno inimico pupillus committatur. Nam iratus nocere cupiet, vel læſus ulciſci ſe volet. Plerumque enim id accedit, ut inimicitias conſequatur nocendi voluntas.

§. inimicitiæ, quas.

XII. *Controverſia ſtatus*, ſeu lis de libertate aut ingenuitate, à pupillorum patre mota; quia ex tali controverſia oriri ſolet capitalis inimicitia. Idem eſt, ſi tutor pupillo, vel curator adoleſcenti, eandem moverit quæſtionem, modo non ficte vel per colluſionem, ut à tutela curave excuſaretur. Metuendum enim ne injuriam à patre factam filio rependat, & ſic odio patris pupillus damno afficiatur.

§. Item is, qui ſtat. l. 6. § pen. ff. h. t.

XIII. *Ætas major 70 annis:* quæ non ſolum à tutela & cura, ſed & à cæteris perſonalibus muneribus præſtat vacationem; quia ſenectus tamquam morbus perpetuus & inſanabilis, per ſe gravis eſt, & quietem exigit. Sunt enim bis pueri ſenes; ita ut non poſſit per eos ſat recte conſuli pupillis, cum ſibi ipſis non ſufficiant.

§. Item major. l. unica. C. qui ætate ſe exc. l. 10. C. de decur.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid de minore XXV annis?

Verſ. minores autem. l.ult.C. de legit. tut.

Olim quidem excuſabatur; ſed Iuſtiniani Conſtitutione prohibetur ad tutelam vel curam adſpirare, adeo ut nec excuſatione opus ſit. Qua Conſtitutione cavetur, ut is tantum ad tutelam curamve vocetur, qui perfectæ ætatis ſit; cum ſit incivile, eos, qui alieno auxilio in rebus ſuis adminiſtrandis egere noſcuntur, & ab aliis reguntur, aliorum tutelam vel curam ſubire.

§. idem & in milite. l. 2. C. qui dare tut. l. 1. C. de excuſ. veter. l. 8. & 20. ff. h. t. l. 1. C. de his qui non impl. ſtip. 10.

XIV. *Militia.* Nam & milites, uti minores nec volentes, ad tutelæ onus admittuntur: idque ideo, ne à ſignis & caſtris avocentur, atque ita reſpublica detrimentum ſentiat. Veterani vero, qui ſcilicet honeſte miſſi ſunt, & ſacramento ſoluti, perpetuo excuſantur à tutela paganorum, non vero à tutela una filiorum conveterani. Cæteri autem, tantum anni vacationem habent. Ignominioſe miſſi, perinde habentur, ac ſi nunquam milites fuiſſent: non ergo excuſantur ab oneribus, licet ab honoribus excludantur.

§. item Romæ. l. 6. C. de Profeſſ. & Med. l. 6. §. 1. & 3. ff. h. t. d. l. 6. §. 1. 10. & 12.

XV. *Profeſſio artium liberalium.* Etenim Romæ Grammatici, Rhetores, & Medici, & qui in patria ſua has artes exercent, & intra numerum ſunt, decreto ordinis probati & cooptati, à tutela & cura habent vacationem. Quam tamen, qui in aliena patria docent, non habent, niſi admodum excellant in ſua arte: neque legum Doctores, niſi in conſilium Principis ſint aſſumti, aut profiteantur Romæ, quæ & habetur & eſt communis patria.

§. qui tutelam. l. 39. §. 1. ff. h. t. l 20. C. eodem.

XVI. *Onus tutelæ prius geſtæ excuſat à cura.* Qui enim tutelam alicujus geſſit, invitus curator ejuſdem fieri non compellitur; ne quidem ſi teſtator in teſtamento adjecerit, ſe eundem curatorem dare (ex reſcripto Severi & Antonini) cum ſatis abundeque ſufficiat, ſi cui vel in una re per amici laborem conſulatur, cum ſit omnium officiorum tandem finis aliquis.

XVII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

XVII. *Maritus uxori ſuæ curator datus, excuſare ſe poteſt, licet ſe immiſceat:* imo etiam debet, niſi removeri velit. Nec quicquam obſtabit, quod ſe immiſcuerit adminiſtrationi, licet alias non audiatur excuſatio ejus, qui adminiſtrationem tutelæ ſemel ſuſcepit; ea ratione, ne maritus indulgentia uxoris fretus, male verſetur in curatione bonorum receptitiorum. Hæc enim bona, cum uxor dotem marito daret, in bonis ſuis retinebat, eaque recipere dicebatur, in his bonis maritus officio curatoris fungi nequit. *§. iidem reſcripſerunt.*

Poteſt tamen ejus eſſe procurator: cur non & tutor? quia ille revocari poteſt pro arbitrio conſtituentis; hic non deſinit eſſe tutor, niſi poſtquam minor factus eſt major. Quod ſi ante curator removeatur, id fieri non poteſt ſine ſuſpicione doli aut culpæ, quæ inter conjuges locum habere non debet. *l. 2. C. qui dare tut. poſſ.*

Quid, ſi quis excuſare ſe volens, plures habeat excuſationis cauſas?

Tunc, ſi de quibuſdam non probaverit, aliis uti intra tempora conſtituta non prohibetur; cum alias nemo prohibeatur uti diverſis defenſionibus ſive exceptionibus, quæ naturali æquitate comparatæ ſunt ad vitandum damnum. *§. qui autem vult. l. 21. ff. h. t. l. 43. ff. de R. I.*

Excuſare ſe volentes, poſſunt-ne appellare?

Non poſſunt; ſed neceſſe habent proponere prius excuſationem, ubi reſciverint, ſe, tutores vel curatores, datos. Quod ſi cauſa excuſationis fuerit rejecta, tunc poterunt ab hoc gravamine appellare. *verſ. quia excuſare. l. 1. §. 1. ff. quando appel.*

Intra quod tempus proponenda eſt excuſatio?

Intra quinquaginta dies, numerandos ab eo tempore, quo cognoverint, ſe tutores vel cu- *d. verſ. quia ex-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

cuſare. l.6. C.h.t. l. 8.ff. qui dare tut. l. 154.ff. de V. S.

ratores datos. Et hoc ſi in eadem civitate ſint, vel intra centeſimum ab urbe lapidem morentur. Si vero ultra centeſimum habitent lapidem à loco tutelæ, in ſingulos dies vicena millia paſſuum iis conceduntur, donec veniant ad locum, ubi tutores dati ſunt, & amplius triginta dies; qui tamen ita debent computari, ne minus ſint, quam quinquaginta dies. Nam abſurdum eſſet meliori conditione eſſe præſentes, vel qui propius abſunt, quam qui longius. Peragi autem totum negotium hujus diſceptationis debet à die nominationis, intra quatuor menſes continuos.

l.13.§.1. & 38.ff. h.t.

Quid, ſi quis falſis allegationibus excuſationem tutelæ meruerit?

§.fin.h.t. C.ſi tut. vel cur. fal.alleg. l.22.C. de excuſ. tut.

Talis non liberatur onere tutelæ, ſed pœnæ nomine ex tempore dationis, non autem quo ſcire cœpit, periculo tutelæ obſtringitur. Ita enim poſtulat favor minoris, & ne cuiquam dolus ſuus proſit. Qui vero veris allegationibus excuſationem tutelæ meruit, liberatus eſt periculo omiſſæ adminiſtrationis.

TIT. XXVI.

De ſuſpectis tutoribus, vel curatoribus.

In pr. tit.l.1. §.3.ff.h.t.l.4 ff. de off. ejus cui mand. eſt jur. l.11.ff.de off. proc.

Quibus eſt jus cognoſcendi de ſuſpecto?

ROmæ competere jus illud (ex L.XII Tabb. deſcendens) ſolet Prætori, in provinciis vero Præſidibus earum, & Legato Proconſulis. Idque ob favorem & utilitatem pupilli ſingulariter receptum eſt, ut aliis quoque hæc de ſuſpecto cognitio mandari & delegari poſſit.

Si vero quid erit quod majorem animadverſionem exigat, rejicere Legatus apud Proconſulem debet; neque enim animadvertendi, coërcendi, vel atrociter verberandi jus habet. *Nemo enim poteſt gladii poteſtatem ſibi datam,*

l.70.ff. de R.I.

vel

vel cujus alterius coërcitionis, ad alium transferre. Quoniam ea poteſtas non jure magiſtratus, ſed ſpecialiter lege defertur.

Quinam tutores ſuſpecti fieri poſſunt?

Poſſunt omnes fieri ſuſpecti, ſive ſint teſtamentarii, ſive non ſint, ſed alterius generis tutores: ſi utique fraus ac ſegnities illorum re ipſa ſe prodat, licet alias à teſtatore aut magiſtratu fuerit approbata eorumdem fides diligentiaque. Quare & ſi legitimus fuerit tutor, accuſari poterit: quamvis propter neceſſitudinem, quæ tali tutori cum pupillo intercedit, conſultum fuerit curatorem ei potius adjungi, quam eumdem notata fide & exiſtimatione removeri. Idem dicendum de patrono, removeri quidem, ut ſuſpectum, poſſe, dummodo famæ ejus parcatur. Nam adverſus parentes, vel patronos, non ſunt inſtituendæ actiones famoſæ, ſed temperandæ actione in factum.

§. oſtendimus.

l. 9. ff. h. t.

l. 11. §. 1. ff. de dolo. l. 5. ff. de obſeq. patr. præſt.

Qui vero ſuſpectos poſtulare ſeu accuſare poſſunt?

Sciendum eſt, ſuſpecti accuſationem non quidem publicam eſſe (quia non deſcendit ex lege aliqua publici judicii); ſed quaſi publicam, hoc eſt, omnibus de populo patere, quatenus alias ſunt idonei. Qua ratione non paſſim admittuntur mulieres, ſed eæ ſolæ, quæ pietatis neceſſitudine ductæ, ad hoc procedunt, ut puta, mater, nutrix, avia, ſoror, &, ſi qua alia fuerit propenſa pietate in pupillum, ſexus verecundiam non egreſſa. Nam naturalis pudor mulierem non omnibus perperam ſe manifeſtare concedit.

§. conſequens.

l. 14. C. de contr. ſtip.

Impuberes quidem non poſſunt tutores ſuos ſuſpectos poſtulare; tum quia judicium eis deſit, tum quia legitimam ſtandi in judicio perſonam non habeant. *Puberes* autem curatores ſuos ſuſpectos arguere poſſunt, dummodo ex conſilio neceſſariorum ſeu amicorum id faciant, ne alias ætatis lubrico ducti, temere notent curatores.

§. impuberes. l. 7. ff. & l. 6. C h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quis dicitur ſuſpectus, & ex qua cauſa?

§. ſuſpe-ctus. & §. fin. h. t. I. *Qui non ex fide tutelam gerit.* Et talis continuo removeri ab adminiſtratione debet, licet idoneus & ſolvendo ſit, aut ſatis offerat: neque enim ſatiſdatio tutoris propoſitum malevolum mutat, ſed diutius graſſandi in re familiari facultatem præſtat. Et expedit pupillo habere rem pupillarem ſalvam ab initio, quam poſt remedium quærere, & in tutorem agere. *l. 5. & 6. ff. h. t.*

§. ult. h. & l. 8. ff. eod. II. *Qui moribus talis eſt, ut ſuſpectus ſit:* qui etiam ante quam incipiat tutelam gerere, removeri quaſi ſuſpectus poterit. Alioqui *tutor vel curator, quamvis pauper ſit, fidelis tamen & diligens, removendus non eſt quaſi ſuſpectus.* Non enim, cum de fide agitur, culpanda eſt hominis fortuna: potiſſimum cum paupertas non obſtet, quin aliquis ſit frugalis rerum diſpenſator. Si tamen ita egenus ſit tutor, ſatius erit, ei curatorem adjungi, quam eumdem læſâ fide & exiſtimatione removeri.

Sunt-ne aliæ cauſæ, ob quas quis ut ſuſpectus removetur & gravius punitur?

§. ſi quis tutor. cum ſeq. Sunt hæ tres. I. *Si tutor copiam ſui non faciat; ſed latitet, ne alimenta pupillo decernantur.* Quo caſu non ſolum removetur ut ſuſpectus, ſed & mora ſeu contumacia ejus coërcetur, miſſo pupillo in poſſeſſionem bonorum ipſius tutoris.

l. 3. § 14. & ſeq. ff. h. t. II. *Si præſens neget per mendacium, alimenta pupillo poſſe decerni, propter inopiam:* quo caſu mitti jubetur ad Præfectum urbi puniendus pœna corporali, quam infligere non poterat Prætor.

§. 11. & 12. h. t. III. *Qui data pecunia miniſterium tutelæ adquiſiverit vel redemerit.* Quo etiam caſu re-

mittitur

mittitur ad Præfectum urbi puniendus: ſicut & libertus, ſi fraudulenter tutelam filiorum vel nepotum patroni geſſiſſe probaretur; eſt enim hæc ſpecies ingratitudinis, ob quam ſæpe libertus in ſervitutem revocabatur. Nam, quo quis pleniorem indulgentiam eſt expertus, eo graviorem ſceleri ſuo pœnam meretur. *l. 3 §. 17. ff. ad SC. Syl.*

Quæ alias eſt pœna tutoris remoti ut ſuſpecti?

Si quidem ob dolum, ſententia expreſſum, quia ſcilicet doloſe & pernicioſe in rebus pupillaribus fuerit verſatus, aut ex iis interceperit aliquid, *famoſus eſt; ob culpam non æque*, id eſt, ob levem culpam ſive ſegnitiem, aut inertiam remotus, non notatur infamia. Ideoque ſolet Prætor cauſam remotionis exprimere: quæ ſi expreſſa non ſit, cenſetur remotus citra infamiam. *§. ſuſpectus. l. 3. §. ult. l. 4. ff. h. t. l. ult. C. eod.*

Pendente cognitione ſuſpecti quis adminiſtrat?

Quamvis regulariter nemo ſoleat pendente judicio deturbari poſſeſſione rei controverſæ; tamen ſi tutor ſuſpectus poſtuletur, interdicitur adminiſtratio, ejuſque in locum ſufficitur curator, qui adminiſtrat. Ratio hujus juris ſingularis poſita eſt in favore pupilli, & juſto metu, ne tutor ſuſpecti judicio irritatus graſſetur in bonis pupilli. *§. ſi quis autem. l. 7. C. h. t.*

Sed ſi pendente ſuſpecti cognitione, humanitus quid tutori contigerit, extinguitur ſuſpecti cognitio, nec quicquam ad hæredes tranſit, quia crimen exſtinguitur morte; Permittitur tamen hæredibus accuſati, innocentiam ejus purgare, Iudicis ſententia declarandam. *§. ſed ſi ſuſpecti. l. pen. §. 2. ff. de adim. leg.*

FINIS LIB. PRIMI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. II. TIT. I.

De Rerum diviſione, & acquirendo ipſarum dominio.

Superiore libro de Jure Perſonarum expoſuimus: nunc videamus de Rebus, quod alterum eſt Juris objectum, quo pacto eæ dividantur, acquirantur; & per quas perſonas.

Quotuplex igitur eſt diviſio Rerum?

hic in pr. TRiplex proponitur à Iuſtiniano; duæ hoc Tit. & Tertia Tit. ſequenti.

l. 49. ff. de V. S. I. Quod *Res vel in noſtro patrimonio, vel extra patrimonium noſtrum habeantur.* In patrimonio noſtro, id eſt, in bonis noſtris habentur eæ res, quæ ſunt in hominum commercio, quæve humani juris eſſe dicuntur. Extra patrimonium eſſe dicuntur, quæ ſunt extra commercium, quæve divini juris eſſe dicuntur, & nullius in bonis.

II. Quod *Res quædam naturali jure Communes ſint omnium, quædam Publicæ, quædam Vniverſitatis, quædam Nullius, pleræque Singulorum.* Nam dilatat ſeu explicat hæc diviſio ſuperiorem; ut ſcilicet earum rerum, quæ extra patrimonium alicujus privatum ſunt, quædam ſint communes, *&c.* quædam privatorum propriæ, ſive in privato cujuſque patrimonio.

III. *Quæ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

III. *Quædam præterea res corporales ſunt, quædam incorporales.* Hæc quoque diviſio explicat ſive ampliat præcedentem, quod nimirum in bonis & patrimonio ſingulorum habeantur etiam res incorporales; de qua Tit. ſequenti.

Quæ ſunt res communes?

Quæ naturali jure, id eſt, gentium, *communes ſunt omnium*: ſive *quarum proprietas nullius eſt, uſus autem omnibus patet, ut aër, aqua profluens, mare, & per hoc litora maris.* Aër quidem communis eſt ubique, & quicquid in aëre capitur, ut avis. Aqua profluens, id eſt, aqua fluminis, quia non profluens juris eſt privati. Litora maris ſunt communia, uti & mare. Quod vero Celſus ait, litora eſſe populi Romani, id accipiendum non quoad proprietatem, sed quoad juriſdictionem, cum litora, attingentia limites imperii Romani, eidem ſubſint. Quomodo hodie dominium maris ratione territorii vindicare ſibi Reges Principeſque ſolent: atque hinc jura evectionum & invectionum.

§. & quidem naturali. l. 3 ff. ne quid in loco pub. l. 96. &. l. 112. ff. de V. S.

Poteſt-ne quis prohiberi accedere ad litus maris, vel in eo exſtruere?

Non poteſt; dum tamen à villis & monumentis & ædificiis, in litore poſitis, abſtineat; quia non ſunt juris gentium, ſicut eſt mare. Igitur, ſi in litore quis exſtruxerit, manet dominus ædificii, quod ei non recte aufertur; quamvis non ideo ſe eximere queat juriſdictioni vicini populi. Ad hoc autem, ut exſtruere valeat in litore vel mari, opus habet decreto Prætoris: quia non eſt proprie ille uſus litorum, cum uſus ſit ad tempus, ædificatio in perpetuum.

Verſ. nemo igitur. l. 14. ff. de acq. rer. domin. & l. 50. ff. eod.

Quæ ſunt res publicæ?

Quarum proprietas eſt alicujus populi, uſus autem omnium; ut flumina pene omnia, & propter hac portus: Ideoque jus piſcandi ac navigandi

§. flumina. l. 1. §. 1. ff.

de flu-min. gandi omnibus commune eſt, in portu fluminibuſque. Dico, flumina pene omnia eſſe publica; quia quædam ſunt privata, quæ non ſunt perennia.

l. 59. ff. de V. S. Portus eſt locus concluſus, quo importantur merces & inde exportantur, atque ibi naves à procellarum impetu defenduntur.

Quid juris eſt de ripis?

§. riparum. Earum quidem uſus publicus eſt jure gentium, ſicut ipſius fluminis; proprietas vero privata, eorum ſcilicet, quorum prædiis hærent: ea ratione, quia onus muniendi ripam illis incumbat, qui propinqua prædia poſſident. Sed neque uſus riparum publicus eſt, verum eatenus dumtaxat, quatenus utendi fluminis ratio poſtulat. Quare arbores ibi natas cædere non omnibus licet, ſed tantum riparum dominis. At naves ad eas appellere, & funes ex arboribus ibi natis religare, cuilibet liberum eſt, ſicut per ipſum flumen navigare.

Quæ ſunt res Univerſitatis?

§. univerſitatis. l. 6. §. 1. ff. h. t. l. 15. & l. 17. ff. de V. S. l. 2. §. 2. Ne quid in loc. publ. *Quæ cujuſque civitatis vel alicujus collegii ſunt propria; deſerviunt vero ſingulorum uſibus.* Hujus generis ſunt theatra, ſtadia, forum, curia, viæ publicæ, & ſi quæ alia communia ſunt civitatum, quæ abuſive Publica vocantur: ſola enim publica ſunt, quæ populi Romani ſunt. Deſerviunt quidem hæc, quæ civitatum ſunt, privatorum uſibus; non quaſi propria cujuſque, ſed jure civitatis; & tantum juris habemus ad obtinendum, quantum quilibet ex populo ad prohibendum habet.

Quæ igitur differentia eſt inter res communes, publicas, & univerſitatis?

Quòd *Communes*, quoad proprietatem, ſint nullius, uſu autem omnibus pateant, etiam externis, cum nulla ſit injuria uti eo, quod natu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ra omnibus commune reliquit: quod *Publica* proprietate ſint alicujus populi, ut occupatione non acquirantur, quippe occupatæ jam ante à populo, uſu vero omnium: quod denique res *Vniverſitatis* & uſu & proprietate ſint alicujus civitatis aut corporis: quo modo externus ab iis recte ſecluditur, ut qui nihil juris habet in civitate, aut corpore.

Quæ dicuntur res Nullius?

Quæ ſunt extra commercium hominum; actu ſcilicet & poteſtate: ſeu quæ in nullius ſunt bonis, vel eſſe poſſunt, neque quoad proprietatem, neque quoad uſum: ut quæ divini, vel quaſi divini juris ſunt ex hominum diſpoſitione. Hujus generis ſunt res Sacræ, Religioſæ, & Sanctæ: *Quæ nullius fieri poſſunt, nec ut fiant, nulla obligatio valet efficere.* *§ nullius.* *l. 182 ff. de R. I.*

Quæ dicuntur res Sacræ?

Quæ rite per Pontifices Deo conſecratæ ſunt: veluti ædes ſacræ, & donaria, quæ quia Deo dicata, alienari vel obligari prohibentur, excepta cauſa redemtionis captivorum, quia abſurdum non eſt, animas hominum quibuſcumque vaſis, vel ſacris veſtimentis præferri. Res vero Eccleſiis donatas, non etiam conſecratas, ut ædes, fundos, alienare non licet; niſi ob urgentem neceſſitatis Eccleſiæ ejuſve utilitatis cauſam; accedente Antiſtitis & Capituli conſenſu. Ac ſciendum eſt, privata auctoritate nec res, nec loca fieri ſacra; nec vice verſa loca profanari', quamvis ſacræ ædes diruantur, quia religio earum occupavit ſolum. *§. ſacræ.* *l. 21. C. de SS. Eccl.* *verſ. locus.* *Plin. l. 10. epiſt. 1.*

Quæ Religioſæ?

Quæ privata voluntate piis uſibus, puta, mortuo ſepeliendo, *deſtinatæ ſunt.* Religioſum enim locum unuſquiſque ſua voluntate facit, dum mortuum infert in locum ſuum. Dico *in locum ſuum;* quia in *locum communem* purum invito ſocio inferre mortuum extraneum *§. Religioſum. cum ſeq. l. 6. §. 6. & l. 28. ff. Com.*

divid. l. 2. §. 1. & 4. l. 41. & l. 43. ff. de relig. non licet. Ex ipſis vero ſociis licet quem inferre, etiam invitis cæteris, maxime ſi alius non ſit locus, in quem inferatur. Summa namque eſt ratio, quæ pro religione facit, ne videlicet inſepulta jaceant corpora.

In *alienum* autem *locum* conſentiente domino, vel etiam uſufructuario [nam & is fundus alienus hic dicitur, cujus uſusfructus alienus eſt] licet inferre & locum religioſum facere: Idem eſt ſive ab initio dominus conſentiat, ſive poſtea ratam habeat illationem. Nam omnis ratihabitio retrotrahitur ad initium, & mandato comparatur. Quid ſi ab initio conſentiat, & poſtea voluntatem mutet? Hoc non nocebit ei qui intulit. Nemo enim mutare poteſt conſilium ſuum in alterius injuriam. *§. in alien. l. 60. ff. de R. I. l. 10. de R. I. in 6. l. 75. ff. de R. I.*

Iure vero Canonico ſine auctoritate Epiſcopi locus non fit religioſus, quia is quoque ad unius Dei cultum referatur. Vnde infideles, hæretici, qui ſe ipſos occiderunt, aut in duello occubuerunt, eo in loco ſepeliri non poſſunt.

Quæ Sanctæ?

§. ſanctæ. l. 4. ff. de rer. diviſ. l. fin. eod. Caßiod. lib. 12. cap. 17. Text. h. in fine. *Quæ ſanctione aliqua adverſus hominum injurias munitæ ſunt*; & dicuntur quodammodo divini juris, nulliuſque in bonis eſſe: veluti portæ & muri civitatis, quos violari, & alia, quam per portas, egredi via, hoſtile eſt judicatum, & pœna capitis conſtituta in eos, qui aliquid in muros deliquerint, & munimenta nituntur violare civitatis. Vnde & ea legum pars, qua pœna conſtituta eſt adverſus eos, qui contra legem fecerint, Sanctio vocatur.

Quæ denique ſunt res ſingulorum?

§. ſingulor. *Quæ in cujuſque privato patrimonio ſunt*, vel quarum dominium acquiri poteſt ſingulis, jure aut gentium, veluti per occupationem, inventionem, traditionem, *&c.* aut civili, per uſucapionem, donationem, ſucceſſionem ex teſtamento, vel ab inteſtato. De illo jure prius *Ariſtot.* agitur,

agitur, quod vetuſtius & ſeculis omnium vigit, vixitque ſemper. Suntque ex eo, modi dominii acquirendi varii, qui ad quatuor capita referri poſſunt: videlicet ad *Occupationem, Acceſſionem, Specificationem,* & *Traditionem:* vel ad tria tantum, cum Specificatio ſit acceſſio quædam, quæ induſtria fit hominum. *l. 1. Rhet. c. 33.*

DE OCCUPATIONE.

Quid eſt Occupatio?

Eſt apprehenſio earum rerum, quæ ante in nullius fuere dominio, neque de facto dominum habent: & verſatur circa capturam ferarum beſtiarum, & hoſtium rerumque hoſtilium; item circa inventionem gemmarum in litore maris. *§. feræ igitur beſtiæ.*

Quid juris in animalium captura?

Feræ beſtiæ, inquit Imp. *& volucres, & piſces, & omnia animalia, quæ cœlo, mari, & terra naſcuntur, ſimul atque ab aliquo capta fuerint, jure gentium ſtatim illius eſſe incipiunt.* Rationem ſubjicit: quod enim ante nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur.

Intereſt-ne, in ſuo fundo quis capiat, an in alieno?

Non intereſt: quoniam feræ, quæ ſuper terram gradiuntur, non terræ, cujus non cenſentur pars, cum non hæreant terræ, aut fundo, ſed aëris, in quo ſpirant, conditione æſtimantur: atqui aër omnium eſt communis. *l. 3. ff. eod.* Nec domini obſtabit prohibitio, quo minus in ejus fundo capta fera fiat capientis: cum ea non faciat, ut fera ibidem exſiſtens deſinat eſſe communis. *Verſ. plane. h.* Non eſt tamen omnino fruſtranea talis prohibitio, quia domino fundi ſalva eſt actio injuriarum adverſus eum, qui contemta prohibitione ingreſſus fuerit fundum alienum, venandi aut aucupandi gratia. *l. 13. §. fin. ff. de injur.*

Quouſque fera capta manet capientis?

§. quidquid autem. l. 35. & 153. ff. de R. I.

Quamdiu cuſtodiam non evaſerit occupantis: quam ſi evaſerit, & ſe in naturalem libertatem receperit, deſinit eſſe occupantis, & rurſus cuivis alteri poſtea occupanti cedit. Nam, ut animalium acquiſitio poſſeſſione nititur, ita & conſervatio, atque amiſſio eorumdem niti poſſeſſione debet; cum contrariorum eadem ſit diſciplina. Cæterum naturalem libertatem tum demum recipere intelliguntur, cum vel oculos noſtros penitus effugerint, vel ita ſint in conſpectu, ut difficilis, vel nulla ſit recuperandi ſpes. Quis enim manere noſtrum dicit (à ſimili Pomponius demonſtrat) quod avis tranſvolans, ex area, aut ex agro noſtro tranſtulit? aut quod nobis eripuit?

text. h. l 44. l. 55. ff. h. t.

Fera ita vulnerata, ut capi poſſit, cui cedet? Vulneranti, an capienti?

§. illud quæſitum. l. 5. §. 1. ff. h. t.

Trebatio, aliiſque, placuit, eouſque videri vulnerantis, donec eam perſequatur: quaſi licere non debeat, feram ab alio vulneratam eidem eripere, & vulnerantem, dum eamdem perſequitur, inſidioſe antevertere; quæ ſententia hodie inter venatores recepta videtur. Inſpecta tamen verborum proprietate, ſola vulneratio ante apprehenſionem, non faciet occupatam videri feram; uti ſentit hic Imper. rejiciens ſententiam Trebatii, eo quod multa accidere & ſoleant & poſſint, ut quis feram, etiam lethaliter vulneratam, non capiat; vel quia occurrens alia fera progredi eum vetuerit, aut vulneratam eripuerit, vel quia perſequendo in tam aſpera conceſſerit loca, ut inveſtigare amplius non potuerit.

Eadem-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Eademne in feris omnibus animalibus quoad dominii acquiſitionem eſt ratio?

Non eſt: nam animalium alia ſunt fera omnino, quæ nullo hominum commercio manſueſcunt, ceduntque ea occupanti: alia feræ quidem naturæ ſunt, quæ tamen ita manſueſcunt, ut à nobis abeant redeantque, avolent, revolentque; veluti apes, pavones, cervi, &c. alia denique manſuetæ ab initio ſunt naturæ. *§. apium. l. 26. ff. de furt.*

Ergone apium fera quoque natura eſt?

Eas inter volucres refert Imper. quæ feræ naturæ ſunt, & ob id concedi occupanti. Occupatas vero tum demum videri, cum alveo incluſæ ſunt. Vnde ſi examen apium ex alveo avolarit, in eadem cauſa erit, in qua fera beſtia, quæ cuſtodiam evaſit capientis: ut etiam fiat occupantis, ſi quis in alieno fundo, & ex aliena arbore apes exemerit, quamvis, re integra, à domino ab ingreſſu fundi arceri poſſit. *verſ. examen. l. 5. §. 4. ff. de acquir. rer. dom.*

Quid juris eſt de cæteris animalibus, quæ natura quidem fera ſunt, hominum tamen commercio manſueta fieri poſſunt?

In iis, ſi quidem ex conſuetudine abire & redire, evolare & revolare ſoleant, talis regula comprobata eſt, ut *eo-uſque tua eſſe intelligantur, donec animum revertendi habeant:* quem ſi habere deſierint, etiam tua eſſe deſinent, & fient occupantium. Revertendi autem animum videntur deſinere habere, cum eundi ac redeundi conſuetudinem deſeruerint; cenſenturque tunc ſe recepiſſe in naturalem libertatem. *§. Pavonum. verſ. in iis autem. & d. l. 5. §. 5.*

Quid de animalibus naturæ manſuetæ, ſeu domeſticis?

§. gallinar. l. 37. ff. de furt. De iis traditur hæc regula, Ea noſtra intelligi & manere, quocumque loco ſint, licet conſpectum noſtrum effugerint. Et proinde, ſi quis lucrandi animo ea animalia occupet ac detineat, furtum committere intelligitur; cum non cenſeantur habere animum vindicandi ſe Nov. 69. cap. 1. in libertatem, uti ſuperiora. Nec obſtat, quod res minima ſit, quia non res furto ablata, ſed mens furantis attenditur.

Cur autem apes, columbæ, pavones, feri ſunt; gallinæ & anſeres, domeſtici?

d. §. gallinar. Quia, ut recte Iuſtinianus hoc §. aliæ quoque gallinæ ſunt, quas feras; alii anſeres, quos feros vocamus. Eſtque regula Phyſicorum, animalia eſſe domeſtica, quibus alia ejuſdem ſpeciei oppoſita ſunt fera. Iuriſconſulti pro feris ea habent animalia, quæ facillime evolant & aufugiunt.

Quid juris eſt in iis, quæ ab hoſtibus capiuntur?

§. item ea quæ ex hoſtibus. l. 5. in fine. & l. 51. ff. h. t. *Ea jure gentium ſtatim noſtra fiunt*, ſive mobilia ſint, ſive immobilia; ſive inanimata, ſeu animata, uti jumenta: adeo, ut & liberi homines capti in ſervitutem redigantur, & cedant capientibus. Quod conſtitutum videtur, ut ſcelerati homines coërceantur, juſto bello victi; & ut milites reddantur alacriores ſpe prædæ. Obſervandum tamen, quod & hic Imp. ait, eos, qui ex poteſtate domini evaſerint, & ad ſuos reverſi fuerint, priſtinum ſtatum, id eſt, libertatem, civitatem, omniaque priſtina jura recipere.

Cedunt-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Ceduntne eo caſu indiſtincte omnia capientibus?

Minime: diſtinguendum enim eſt inter res mobiles & immobiles. Illæ interdum ſervatæ victori, ejuſque arbitrio permiſſæ, interdum in ærarium relatæ, interdum ab Imperatoribus diviſæ inter milites. Immobiles, puta agri, arces, oppida, publicantur, id eſt, fiunt Principis, aut Reipub. cujus auſpiciis bellum geritur. *l. pen. ff. ad L. Iul. pecul. l. pen. §. 1. C. de donat. l. 20. §. 1. ff. de capt.*

Lapilli, gemmæ, & cætera quæ in litore maris inveniuntur, cui cedunt?

Iure naturali ſtatim inventoris fiunt, cum ſint nullius, ejuſdemque conditionis cum ipſo mari, modo re ipſa occupentur & apprehendantur. Inventio enim fit, non oculis, ſed manu; ſive, non viſione, ſed apprehenſione: unde nihil juris dat videnti, ante poſſeſſionem occupatam. *§. item lapilli. l. 3. ff. eod.* Dicitur, in litore maris; nam, ſi in itinere publico inveniantur, habentur potius pro deperditis, & manent priſtini domini. *l. 1. §. 1. ff. de acquir. poſſ.*

DE ACCESSIONE.

Quid eſt Acceſſio, & quotuplex?

Acceſſio eſt, *per quam res aliena fit alterius, quia ejus rei accedat.* Eſtque alia *Naturalis,* alia *Induſtrialis.* *§. item ea quæ.* Ad Naturalem ſpectat nativitas, ſive fœtura animalium; item alluvio, & circumluvio, ſive acquiſitio inſulæ: ad Induſtrialem Specificatio, intextura, confuſio commixtioque, ædificatio, ſcriptura ac pictura: ad acceſſionem denique cum naturalem, tum induſtrialem, plantatio, ſatioque, ac perceptio fructuum ex aliena re à bonæ fidei poſſeſſore.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quomodo per Nativitatem acquiritur dominium?

§. *item ea.h.t.* Hoc modo fœtus ſeu partus cedit domino animalis vel ancillæ: *Ea*, inquit Imper. *quæ ex animalibus dominio tuo ſubjectis nata ſunt, jure gentium tibi acquiruntur.* Partus enim quaſi pars ventris eſt, eumque tamquam acceſſio ſequitur. Prævalet quippe conditio ventris, quod & in fructibus terræ videre eſt, qui jure non ſeminis, ſed ſoli percipiuntur.

l. 5. §. 1. & l. 49. ff. de rei vind.

Quomodo per alluvionem?

Quod per alluvionem agro tuo flumen adjecerit, jure gentium tibi acquiritur. Nam *Alluvio eſt incrementum latens*, ſumta voce pro eo, quod latenter & paulatim ita adjicitur, ut intelligi non poſſit, quantum quoque temporis momento adjiciatur: &, quod hoc modo adjicitur fundo, fit pars fundi. In quo etiam punitur negligentia eorum, qui prope ripam prædia poſſident, quia ſcilicet ripam ſuam non munierint.

§. Præterea.h.t. l. 7. §. 1. ff. de acq. rer. dom.

Cur dicitur incrementum latens?

Quia ſi vis fluminis de tuo prædio aliquam partem detraxerit, & vicini prædio adjecerit, *palam eſt, eam tuam permanere.* Niſi longiore tempore fundo vicini hæſerit; arboreſque, quas ſecum traxerit, in eum fundum radices egerint. Ex eo enim tempore videntur coalitæ & acquiſitæ fundo, à quo etiam aluntur. Eſtque quod ſibi, ſuæque negligentiæ imputet dominus; quia tamdiu tacuerit, nec partem agri ſui vindicarit. Interim eidem ex æquitate datur in factum actio, qua pretium ejus, quod acceſſerit, conſequatur.

l. 7. §. 2. & ſeq. ff. de acq. rer. dom.

l. 5. §. 3. ff. de rei vind.

Quid de Inſula acquiſitione juris eſt?

§. *Inſula.* Ea, ſi quidem *in mari* nata fuerit (quod raro accidit) fit communis, uti & ipſum mare com-

mune

mune eſt, nulliuſque eſſe creditur, ac propterea cedit occupanti: ſi vero *in flumine* (quod frequenter accidere ſolet), fit eorum, *qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia poßident*; ſi nimirum in medio fluminis fuerit nata. Quod ſi alteri parti proximior ſit, eorum fit tantum, qui ex ea parte prope ripam prædia poſſident, quia de horum ripis inſula illa quaſi decerpta eſt. *l. 7. §. 3. & l. 29. ff. h. t.*

Quid, ſi flumen ita fundum alicujus occupet, ut evidenter ibi alveum novum quærat, relicto priori?

Tum fundi illius dominium mutatur per novum alveum; & is alveus, ut flumen, fit publicus, prior vero alveus, à flumine derelictus, fit eorum qui prope ripam prædia poſſident, pro modo ſcilicet latitudinis cujuſque agri, quæ prope ripam ſit: quia ex eorum agris alveus iſte olim factus videtur. *§. Quod ſi naturali.* Quod ſi poſt aliquod tempus ad priorem alveum reverſum fuerit flumen, tunc novus alveus non redit ad priorem ſuum dominum; ſed & eorum eſſe incipit, qui prope ripam proxima prædia poſſident. *d. l. 7. §. 1. & 5. verſ. quod ſi.* Æquitas quidem vult eum priſtino concedi domino, at è diverſo ſtricta juris ratio nihil domino in hoc novo alveo concedit; quia ager totus ſit mutatus, & alius factus, amiſſâ ejus forma, qua mutata prope interire dicitur ſubſtantia rei.

Eſtne idem jus alluvionis ſive inundationis, quod alvei novi?

Non: nam ager à flumine converſus in alveum, noſter eſſe deſinit, & fit publicus, &, ſi rurſus à flumine derelinquatur, fit vicinorum. *§. Alia ſane.* Sed ager inundatione occupatus manet prioris domini. Ratio differentiæ eſt, quia alveus, cum ſit diuturnus, plane mutat formam & ſubſtantiam agri. Inundatio, cum fere exigui ſit tempo- *l. 10. §. 2. & l. 24. ff. quibus*

ris,

modis uſusfr. amitt. ris, non item: quamvis inundatio nonnunquam ſit perpetua, quæ tunc rei formam immutat.

Quid eſt ſpecificatio, & cui per eam acquiritur dominium?

§. cum ex aliena. *Eſt confectio novæ ſpeciei*; cum ſcilicet ex materia vel propria, vel aliena, vel partim propria, partim aliena, nova ſpecies conſtituitur. Ex propria quidem materia ſpecies facta ejus *l. 12. §. 3. ff. ad exhib.* eſt, qui eam fecit. At ſi quis ex aliena materia ſpeciem novam confecerit, intereſt, qua fide id fecerit, malane an bona. Nam, ſi mala fide, *l. 7. §. 7. ff. h. t.* ſpecies ad materiæ dominum pertinebit. Itaque ſi quis ex uvis meis mulſum fecerit, vel ex olivis oleum, vel ex lana veſtimentum, cum ſciret hæc eſſe aliena, tenebitur eo nomine actione ad exhibendum: quia quod ex re noſtra fit, noſtrum eſſe verius eſt.

Quid ergo, ſi bona fide ex aliena materia ſpecies aliqua facta ſit?

Verſ. & poſt multam. Diverſæ olim hac de re fuerunt ſententiæ. Alii, ut Proculeiani, exiſtimabant eum eſſe dominum, qui ſpeciem feciſſet: quippe quæ, antequam facta eſſet, nullius fuerit in bonis. Alii, ut Sabiniani, eum, qui dominus fuit materiæ, ejus quoque quod ex materia illa factum eſt, dominum eſſe credebant, quia ſine materia ſpe- *d. l. 7. §. 7. l. 85.* cies nulla effici poſſit; & quia, quod ex re noſtra fit, noſtrum eſſe dicatur.

§. ult. de R. I. ubi in naturalium cauſarum conflictib. media via eligenda eſt Alii denique, ut Caius & Paulus, mediam ſententiam tenuerunt, quæ & Iuſtiniano hic probatur, quæque diſtinctione utitur: ut, ſi ſpecies illa ad priorem & rudem materiam reduci poſſit (veluti vas ex ære vel argento confectum, poteſt reduci ad rudem maſſam æris argentive), vera maneat Sabinianorum ſententia, quæ ſpeciem novam, materiæ tribuit domino; hac ratione, quod eo caſu materia videatur prævalere formæ, quæ tantum eſt accidentalis:

ſin

ſin vero non poſſit ſpecies reduci ad priſtinam materiam, ut tunc verius ſit, quod Proculeianis placuit, & ſpecies cedat ſpecificanti; quia forma dat eſſe rei, ut Phyſici loquuntur, id eſt, nova forma ad ſe rei eſſentiam trahit, præſertim cum priſtina ſpecies jam interiiſſe videatur, eo quod ad ſuam reduci materiam nequeat. Et propterea ſi quis ex meis tabulis navem fecerit, navis non erit mea, ſed facientis, quia non manent tabulæ ſive quercus: ſicuti, nec lana, veſtimento facto; nec olivæ, confecto oleo. *l.26.ff. h.t.*

Quid ſi partim ex ſua materia, partim ex aliena, ſpeciem quis fecerit?

Hoc caſu dubitandum non eſt, eum eſſe dominum qui fecerit; cum non ſolum operam ſuam dederit, ſed & partem ejuſdem materiæ præſtiterit: veluti ſi ex melle meo & vino alieno factum ſit mulſum, ejus erit, qui fecerit, quoniam mulſum ſpeciem priſtinam non continet. Itaque cum plus contulerit quam is, qui tantum ex aliena materia ſpeciem novam fecerit, minus juris habere non debet. *Verſ. quod ſi partim. l.5. §.1.ff. de rei vind. l.21.ff. de R.I.*

Quid de ſpecificatione acceſſoria, veluti intextura, eſt juris?

Hic recepta eſt regula, quod acceſſorium ſeu acceſſio cedat ſuo principali, licet pretioſius ſit principali: quia, ut Vlpianus ait, ſemper, cum quærimus quid cui cedat, illud ſpectamus, quid cujus rei ornandæ cauſa adhibeatur, ut acceſſio cedat principali. Vnde ſi alienam purpuram veſtimento ſuo quis intexuerit, licet pretioſior ſit purpura, tamen acceſſionis vice cedit veſtimento. Nec refert, inquit Paulus, quanti ſit acceſſio, ſive plus in ea ſit, quam in ipſa re, cui accedit, an minus: pleraſque enim res propter acceſſiones emimus. *l.19.§.13.ff. de aur. & arg. §. ſi tamen.h.t. l.23.§.2.& 5. ff. de rei vind. l.34.ff. de contr. empt.*

Da-

Daturne eo caſu actio aliqua domino purpuræ?

Datur in factum actio, ad æſtimationem purpuræ, adverſus eum, qui purpuram ſuo veſtimento intexuerit. Qui, ſi eandem ſubripuerit, etiam furti actione, & condictione furtiva tenetur. Rei vero vindicatio non datur domino, quia illa præſupponit dominium, quod in re exſtincta nullum eſt: hic autem purpura pro exſtincta habetur: atqui exſtinctæ res licet vindicari non poſſint, tamen à furibus, & quibuſcumque aliis poſſeſſoribus, recte condicuntur. Inter omnes enim conſtat, inquit Vlp. etiam ſi exſtincta res ſit, furti manere actionem adverſus furem, non ideo quia nunc abeſt, ſed quia nunquam beneficio furis affuerit. *l.46.ff. de furt.*

Quid eſt Confuſio?

§.ſi duorum. l.7. §.7.& 9. ff. h. t. l. 3. §. ult. l.4.& 5. ff. de rei vind.

Eſt materiarum, ad diverſos pertinentium, inter ſe & in unum corpus permiſtio; ut vel in aliam ſpeciem migrent, vel difficilis ſit earum ſeparatio: ut fit in liquidis. Veluti ſi qui vina ſua confuderint, aut maſſas argenti, vel auri conflaverint: ſi ex vino & melle mulſum fiat, ex auro & argento electrum. Quo caſu, ſi materiæ, vel ejuſdem generis, vel diverſæ, dominorum voluntate confuſæ ſint, totum id corpus, quod ex confuſione fit, eſt commune, ita ut ſuæ quiſque partis in toto ſit dominus. Quod ſi fortuito & non voluntate dominorum confuſæ fuerint, idem juris eſſe placuit. Et, ſi fieri ſeparatio non poſſit, (uti cum materiæ ſint ejuſdem generis) petet quiſque pro rata ſuæ portionis; ita ut & ratio habeatur ejus, ſi cujus materia pretio prævaleat, iſque amplius ferat ex maſſa: ne alter alterius jactura locupletetur. *l.206 ff. de R.I.*

Quid eſt Commiſtio?

§. quod

Quæ diverſæ materiæ junctæ ſpeciem novam non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

non conſtituunt, ſed ſingula corpora in ſubſtantia *ſi fru-*
ſua durant, & ſeparari poſſunt. Quo caſu ſi vo- *mentum.*
luntate & conſenſu dominorum miſtura facta *l. 5. in*
fuerit, totum quod miſtum eſt, fit commune, *pr. l. 23.*
& actio communi dividundo, non autem rei *ff. de rei*
vindicatio, locum habet: ſi fortuito vel caſu *vind.*
frumentum, v.g. diverſorum miſceatur, id non erit commune, ſed quilibet, pro rata ſuæ portionis, partem vindicabit: quia hic non eſt perfecta confuſio, cum ſingula corpora, id eſt,
ſingula grana, in ſua ſubſtantia durent. Et ſicut *Verſ.*
frumentum non fit commune, ita nec grex in- *ſed nec*
telligitur communis, miſtura ovium facta, quia *mag. l. 2.*
ſingula capita in ſua manent ſubſtantia, nec tua *& 3. ff.*
fiunt mea, nec mea item tua. *d. t.*

Quid eſt Ædificatio; & quando eſt modus acquirendi dominii?

Quando ædificium in ſuo vel alieno ſolo, ex *§. cum in*
ſua vel aliena materia, exſtruitur. Atque ita *ſuo ſolo.*
ædificatio fit vel in ſuo ſolo ex aliena materia, vel in ſolo alieno ex ſua materia, vel denique in alieno ſolo ex aliena materia: & omnibus his modis eſt modus acquirendi dominii ex jure gentium.

Quid juris, ſi in ſuo ſolo aliquis ex aliena materia ædificaverit?

Tunc ipſe ædificans intelligitur dominus ædi- *§. cum*
ficii: quia omne, quod ſolo inædificatur, cedit *in ſuo.*
ſolo. Hujus regulæ hæc eſt ratio, quod acceſſio *l. 7. §.*
cedat principali, ut minus majori. Pars inſulæ *10. ff. h. t.*
(inquit Paulus) area eſt, & quidem maxima, *verſ. nec*
cui etiam ſuperficies cedit. Quoniam ſine ſolo *tamen*
ædificium ſtare non poteſt. *ideo. l.*

Hoc tamen caſu is, qui materiæ dominus *22. §. 6.*
fuit, *non deſinit propterea ejus dominus eſſe*. *ff. de rei*
Ideoque ei auferri non debet: ſed tantiſper, id *vind.*
eſt, ſtante ædificio, neque vindicare materiam *l. 11. &*
ſuam poteſt, neque ad exhibendum de ea re *l. 74. ff.*
agere, propter legem XII Tabb. quæ tignum *de R. I.*
alienum

alienum ædibus junctum eximi vetat, ne hoc prætextu ædificia reſcindantur ac diruantur, & urbis adſpectus ruinis deformetur. Conſequi tamen poteſt actione de tigno juncto duplum pretii; ea ratione, quia dominus ſine facto ſuo materia ſua carere cogatur. Quod ſi aliqua ex cauſa dirutum ſit ædificium, tunc poterit materiam ſuam vindicare, & ad exhibendum agere, quippe ceſſante ratione Legis XII Tabb. niſi tamen ante duplum fuerit conſecutus: quia iniquum eſſet bis idem exigere, & ſimul rem ejuſque æſtimationem petere.

l.ult.ff. de tigno juncto.

Quid, ſi è diverſo quis ex ſua materia in ſolo alieno ædificarit?

§.ex diverſo. l. 27. §. ult. l. 37. & ſeqq. ff de rei vind. l.2. §.5. ff.de doli mali except. l. 31. ff. ſi cert.pet. l.2. §.3. ff.de neg. geſt.

Eo caſu illius fit domus, cujus & ſolum eſt; ex jam dicta ratione, ſolo nimirum, quod eſt principale, ad ſe trahente materiam, dominio ejus quaſi exſtincto. Diſtinguendus tamen hic eſt is, qui ædificat bona fide, putans ſuum eſſe ſolum, ab eo qui mala fide, id eſt, qui ſcit, ſe ædificare in alieno. Nam in poſſeſſione conſtituto bonæ fidei ædificatore, poteſt is ſoli dominum, ſi petat domum ſuam eſſe, repellere exceptione doli mali, ſicque ſumtus in ædificando factos retinere, qui non debent cedere lucro domini, cum jactura aliena. Quod ſi poſſidere deſierit, tunc nec actionem, nec exceptionem, ad ſumtus recuperandos habet. Eidem tamen petenti denegandum non eſt officium judicis, quo conſequatur rei ſuæ æſtimationem.

Quid ſi ſciens prudenſque in alieno ædificavit?

l.2.& 5. C. de rei vind.

Hoc caſu materiæ dominus, proprietatem ejus amittit; quia voluntate ejus intelligitur eſſe alienata, & donaſſe præſumitur: adeo ut diruto ædificio eam non poſſit vindicare; juxta regulam, Cujus per errorem dati repetitio eſt,

l.53.ff.

ejus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ejus conſulto dati donatio eſt. Et poteſt eidem objici culpa, quod temere ædificaverit in eo ſolo, quod intelligebat alienum eſſe: atque ita nec exceptio doli mali malæ fidei ædificatori prodeſt; conceſſum eſt tamen, ut tollat ea, quæ ſine detrimento rei tolli poſſunt. *de reg. jur.*

Quid de Planta cenſes, quam quis in ſuo vel alieno ſolo poſuerit?

Ea jure ſoli ejus erit, cujus eſt ſolum; ita ut ne quidem eruta vindicari à priſtino domino poſſit, dummodo radices egerit, neque enim poteſt intelligi eſſe alterius quam ipſius fundi, à quo tota alitur, & per quem alia facta eſt. Et ideo arbor in confinio poſita, ſi etiam in vicini fundo radices egerit, communis fit: alias ejus eſt, ex cujus fundo alitur. *§. ſi Titius. l. 7. §. ult. ff. h. t. l. 6. §. 2. ff. arbor. furt. cæſar.*

Quid dicendum de Satis?

Idem, quod de plantis: nimirum ſata ejus eſſe, cujus eſt ſolum; quia fructus non jure ſeminis, ſed ſoli, percipiuntur. Is tamen, qui bona fide ſevit, oppoſita doli mali exceptione, impenſas ſervare poterit. *§. quæ ratione. l. 25. ff. de uſur.*

Quotuplices ſunt Impenſæ?

Triplices: aut enim ſunt *Neceſſariæ*, ſine quibus res interitura, aut deterior futura ſit; aut *Vtiles*, quæ rem meliorem faciant, omiſſæ tamen non diminuant; aut *Voluptuariæ*, quæ tantum ſpeciem ornant, fructus non augent. *l. 79. de V. S.*

Quas impenſas deducit bonæ malæve fidei poſſeſſor?

Neceſſarias omnis poſſeſſor deducit, cum non poſſit videri donaſſe, qui neceſſario impendit; fuiſſet enim ei negligentia ſua damnoſa. Idem dicendum de impenſis, fructuum colligendorum cauſa factis, ut & malæ fidei poſſeſ- *l. 5. C. de rei. vind. l. 38. ff.*

ſor

de pet. ſor eas repetat, cum ſint neceſſariæ. *Vtiles* et-
hæred. iam quilibet poſſeſſor retinet,quia æquitas non
l.39.ff. patitur,ut damno alieno dominus fiat locuple-
d.t. & l. tior : cujus tamen ſi tanta ſit inopia,ut impen-
1. & 9. ſas reddere nequeat, niſi re divendita, quia ini-
ff.de im- quum fuerit dominum cogi re ſua carere , pro-
penſ. pter impenſas ab alio factas , tantum tollere poſſeſſori permittitur , quatenus poteſt ſine læſione prioris ſtatus. *Voluptuarias* deducit bonæ fidei poſſeſſor, quatenus cedunt in domini utilitatem, ex dicta æquitatis ratione, quæ etiam malæ fidei poſſeſſori permittere videtur harum impenſarum ſeparationem, quatenus ea ipſi profutura, & res deterior futura non eſt.

Nullane igitur hic inter bonæ & malæ fidei poſſeſſorem eſt differentia ?

d.l.5. & Eſt hæc, quod *malæ fidei poſſeſſor* non aliter
d.l.28. impenſas neceſſarias & utiles deducat , quam ſi
ff.de pet. res exſtet,in quam impendit,& ſuperſit melior
hæred. facta,eaque ad dominum perveniat: ita ſcilicet, ut poſſeſſor in damno maneat ; dominus afficiatur lucro illius jacturæ. *At bonæ fidei poſſeſſor* indiſtincte impenſas imputat, v.g. quamvis domus , quam fulſit, combuſta ſit, aut res alia melior facta perierit. Quod tamen in ſingulari poſſeſſore bonæ fidei limitant Interpretes.

Quid juris de acquiſitione ſcripturæ ?

arg.d.l. Quod quemadmodum ædificia ſolo, plantæ
38.ff. & ſemina fundo cedunt , ita quoque ex eadem
de rei ratione , literæ quamvis aureæ ſint, chartis
vind. membraniſque cedant. Quicquid enim rei meæ imprimitur , acceſſionis inſtar eſt , & rei meæ cedit , cum ita adjicitur , ut pars ejus fiat.
§.literæ. Sed ſi ego vindicem chartas illas , neque pre-
h.l.9.§. tium ſcripturæ ſolvere velim , tibi doli exce-
1.ff.h.t. ptio eſt , ut ſupra. Moribus vero noſtris Accurſii ratio convenientior eſt , chartam cedere ſcripturæ.

Quid

Quid de pictura ?

Idem de ea, quod de ſuperioribus, inſpecta naturali ratione, dicendum foret. At jure ſingulari placuit propter excellentiam artis, *tabulam cedere picturæ*; Idque propter ejus pretium. Ridiculum enim putavit Imper. picturam Apellis vel Parrhaſii in acceſſionem viliſſimæ tabulæ cedere; cum plus ſit in manus pretio, quam in reipſa, & picturæ pretium non in ſubſtantia, ſed in arte poſitum ſit.

§. ſi quis in alienam. At Paul. ſtrictam juris rationem ſeq. l. 23. §. 3. ff. de rei vind.

Hinc ſi dominus tabulæ imaginem poſſideat, & is, qui pinxit, eam petat, nec pretium tabulæ ſolvat, exceptione doli mali recte ſubmovetur: At ſi pictor eam poſſideat, datur domino tabulæ utilis contra eum vindicatio. Nec obſtat regula juris, quod duorum in ſolidum dominium eſſe non poſſit. Nam intelliguntur domini duarum rerum, unus tabulæ & picturæ, alter æſtimationis.

l. 13. §. 1. ff. de V. S. l. 9. §. 2. ff. h. t. l. 1. §. ult. ff. commod.

Fructus à bonæ fidei poſſeſſore percepti cui cedunt ?

Naturali ratione placuit, fructus, quos perceperit, ejus eſſe, pro cultura & cura: ſi utique à non domino, quem dominum eſſe crediderit, bona fide fundum emerit, vel ex donatione aliave qualibet juſta cauſa æque bona fide acceperit. Bonæ igitur fidei poſſeſſor eſt, qui ex juſta cauſa ſive juſto titulo poſſidendi, veluti emtione, donatione, legato, detinet rem, quam putat bona fide ſuam eſſe. Item is qui auctore judice rem comparavit. Mala vero fide poſſidet, qui ſcit, ſe nullam habere cauſam poſſidendi, nec poteſt ullam reddere cur poſſideat.

§. ſi quis à non domino. h. t. l. 137. & l. 167. §. fin. ff. de R. I.

l. 11. in fin. ff. de pet. hær.

Quid & quotuplices ſunt fructus ?

Fructus ſunt rei acceſſiones, quæ vel ex ipſo rei corpore, vel ejus occaſione ad utilitatem hominis proveniunt. Suntque *Naturales*, vel

l. 62. ff. de rei vind. l.

Civi-

45. ff. de *Civiles. Naturales* ex ipſa re proveniunt: *Civiles*
uſur. occaſione rei (ut reditus, penſiones ædium, uſu-
l. 12. ff. ræ pecuniarum), qui potius vicem fructuum
de V. S. obtinent. Rurſum *Naturales* proprie dicuntur, *qui natura tantum operante producuntur*, ut poma, pira, herbæ, lignum, & ſimiles: Alii ſunt *Induſtriales, qui facto & induſtria hominis,* puta cultura & cura, ut vinum, oleum, ſegetes, legumina.

Bonæ ergo fidei poſſeſſor omneſne fructus facit ſuos?

l. 48. ff. Omnes tam naturales, quam induſtriales:
h. t. & quia loco domini pene eſt, & in percipiendis
l. 25. § fructibus idem juris habet, quod dominis præ-
2. ff. de diorum tributum; & plus juris, quam uſufru-
uſur. l. ctuarius, ad quem omnes fructus pertinere con-
7. in pr. ſtat. Neque textus hoc loco, fundans ſe in *cul-*
& 8. ff. *tura & cura*, excludit fructus naturales, cum &
de uſu- illi deſiderent curam collectionis, ac cuſtodiæ.
fruct. Aut, quod verius eſt, non diſtinguit inter fru-
l. 11. & ctus, ſed rationem reddit, cur naturali ratione
l. 136. ff. placuerit, ut bonæ fidei poſſeſſor poſſideat fru-
de R. I. ctus, non induſtriales tantum, ſed & naturales; nimirum quia coluit & curavit fundum illum, vel rem illam, ex qua fructus provenerunt: ut ita cultura & cura non ad fructus, ſed ad rem, unde fructus exſiſtunt, referatur. Compenſanda enim diligentia & cura poſſeſſoris fuit præmio aliquo, præſertim cum publicæ utilitati ſtuduerit, ne agri inculti desererentur.

Facitne vero bonæ fidei poſſeſſor fructus ſuos abſolute?

§. ſi quis. Sola quidem perceptione dicitur facere fru-
verſ. & ctus ſuos, ſed non abſolute aut irrevocabiliter.
ideo. l. Vnde diſtinguendum inter fructus conſumtos
25. §. ult. & exſtantes. *Conſumtos*, cujuſcumque illi
l. 28. in ſint generis, ſuos facit abſolute: exſtantes
pr. ff. de vero & nondum conſumtos cogitur domino

rem,

rem, unde percepti ſunt, vindicanti reſtituere. *uſur.*
Et hoc eſt, quod hic ait Imp. *de fructibus ab l.48. in*
eo conſumtis dominus agere non poteſt; indi- *pr.ff.h.t.*
cans de exſtantibus eum agere poſſe; cum u- *l.51.ff.*
nius incluſio, ſit alterius excluſio. Itaque bonæ *& l.22.*
fidei poſſeſſor *interim*, id eſt, tantiſper, donec *C.de rei*
res evincatur, vel judicium accipiatur, perci- *vind.*
piendo fructus ſuos facit; at re evicta eos una cum re reſtituere ei compellitur, ex cujus fundo nati ſunt, cum non amplius ſit loco domini, ac proinde ceſſet cauſa, cur fructus apud illum ſint, ut rei alienæ pars & acceſſio.

Quid, ſi quis alienum fundum ſciens poſſederit?

Malæ fidei poſſeſſor, quoniam prædo eſt, & *verſ. ei*
nullam poſſidendi cauſam habuit, nihil ſibi *vero.*
prorſus retinet ex fructibus, ſed omnes, cujuſ- *l.33.*
cumque illi ſint generis, tam naturales, quam *l.63. ff.*
induſtriales, perceptos & percipiendos, exſtan- *& l.22.*
tes & conſumtos, ſive ex iis factus ſit locuple- *C. de rei*
tior, ſive non, domino fundi reſtituere cogi- *vind.*
tur, deductis tamen prius impenſis neceſſariis. *l.36.40.*
Nam fructus non intelliguntur, niſi deductis *& 57.ff.*
impenſis. Et quidem fructus exſtantes vindica- *de pet.*
tione petuntur, vel potius officio judicis cum *hæred.*
ipſa re reſtituendi veniunt. Conſumti vero *§. et ſi in*
condictione ſine cauſa. Non enim debet quis *rem. in-*
ex ſua malitia lucrum facere, & cum jactura *fra, de*
aliena locupletari. *off.jud.*
l.4. C.de
cond.ex
lege.

Quæ eſt differentia inter bonæ fidei poſſeſſorem, uſufructuarium, & colonum?

Quod bonæ fidei poſſeſſor fructus faciat *§.is ve-*
ſuos, ſive ipſe eos perceperit, ſive alius ejus *ro ad*
nomine: quia ſeparatio à ſolo facit eum do- *quem.*
minum. At fructuarius illos tantum facit ſuos, quos ipſemet perceperit. Et ideo licet matu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.15.§.1. ff.de uſuf.l.43. ff. de rei vind.

ris fructibus, nondum tamen perceptis, deceſſerit, ad hæredes ejus non pertinent, ſed domino proprietatis acquiruntur. Bonæ fidei poſſeſſor fructus perceptos tranſmittit ad hæredes, quia eos percipit jure ſoli, animo & opinione domini. At fructuarius non percipit fructus jure ſoli, cum ſciat rem alienam eſſe; ſed percipit jure uſusfructus, qui conſiſtit in fruendo, & exſtinguitur cum perſona, quia jus eſt mere perſonale, ita ut ad hæredem nihil tranſmittat juris. In colono pene idem juris eſt, quod in fructuario: pinguius tamen in eo, quod jus ſuum, quod in prædio conducto habet, tranſmittat ad hæredem, ſi decedat durante contractu, qui etiam hæredi cenſetur initus, ideo & onus contractus ei incumbit.

l.10.C. de locato.

In pecudum fructu quænam eſſe dicuntur?

Lac, lana, pilus, fœtus, ut agni, hœdi, vituli, & equuli, & ſuculi, qui ſtatim naturali jure in dominio ſunt fructuarii. *Partus* vero ancillæ in fructu non eſt, ſed id ſolum eſſe intelligitur, quod ad uſum hominis inductum eſt. Homo vero ad uſum hominis conditus non eſt, & ideo fructuario non acquiritur. Abſurdum enim eſſet, & contra dignitatem hominis, eum in fructu eſſe: cum omnes fructus rerum natura hominis gratia comparaverit. Itaque partus ad dominum proprietatis pertinet, & ad bonæfidei poſſeſſorem, qui loco domini eſt.

§. in pecudum. l.pen. ff. de uſufr. leg.

Quid ſi gregis uſumfructum quis habeat?

§. ſed ſi gregis. l. 68. & 69. ff. de

Talis frui grege debet ſalva ſubſtantia, tenetur que in locum demortuorum capitum totidem ſubmittere, & in locum vinearum demortuarum vel arborum ſubſtituere alias. Hoc enim eſt colere & uti, quaſi bonus pater familias,

lias. Si tamen habeat uſumfructum non gregis, aut armenti, ſed ſingulorum capitum, nihil ſupplere cogitur. quia ſemel interemta, ſuppleri nequeunt. *uſufr. l. 70. §. 3. ff. de uſufr.*

Quid eſt Theſaurus?

Eſt vetus depoſitio pecuniæ, cujus non exſtat memoria, ita ut dominum jam non habeat: & propterea fit ejus, qui invenerit, & apprehenderit, quia nullius. Sunt enim paria, non eſſe, & non apparere, dominum. De eo autem ſi conſtet, theſaurus proprie non eſt, ejuſque furtum fit. *l. 31. ff. de acq. rer. dom.* *l. 15. ff. ad exhib.*

Semper-ne totus theſaurus inventori acquiritur?

Non; diſtinguere enim oportet. Nam aut quis in loco ſuo ſeu proprio theſaurum invenit, & totum ſibi acquirit, quia fortunæ donum nemini eſt auferendum. Aut invenit in loco alieno, & dimidium ſibi acquirit, pars altera cedit loci domino; dummodo caſu invenerit: nam ſi data opera, totus domino cedit, & inventor jus ſuum amittit, ut coërceatur cupiditas alieno inhiantium, inhibeaturque occaſio ſubruendi loca occulta. Sin magicis artibus inventus fuerit theſaurus, totus cedit fiſco: niſi id acciderit in fundo alterius, qui dimidium illius habebit, cum ei non ſit auferendum beneficium fortunæ, propter delictum inventoris. *§. theſauros. l. un. C. de theſaur. l. 10.*

Quid, ſi in loco ſacro aut religioſo inventus fuerit theſaurus?

Divus Adrianus, naturalem æquitatem ſecutus, ei conceſſit, qui invenit caſu fortuito; cujus ſententiam hic Iuſtinianus probat. Sed divi fratres, Severus & Antoninus, theſauri ſic inventi partem fiſco vindicari conſtituerunt; *d. §. theſauros.*

forte ea ratione, quod cura & defenſio locorum ſacrorum, quæ publica autoritate ſunt conſtituta, principaliter ad Principem ſpectent. Intelligenda ergo Conſtitutio divi Adriani de locis religioſis privatis, quæ quiſque ſibi conſtituit illatione mortui. Erant enim privata quædam & familiaria ſepulcra, in quibus quod quiſque invenit, ſibi vindicare poterat, tamquam in ſuo loco, fundoque repertum.

l.3.§.pen.ff.de jure fiſci. l.5.& 6. ff. de relig.

DE TRADITIONE.

Quid eſt Traditio?

§ per traditionem. Theophilo autore, *eſt de manu in manum tranſlatio:* quæ definitio concepta videtur de rebus mobilibus, quæ manu traduntur, cum tamen traditio res etiam immobiles complectatur. Rectius definietur, *datio poſſeſſionis;* nec opus eſt addere, *rei corporalis:* nam ut poſſeſſio cadit in rem dumtaxat corporalem, ita & ea ſola tradi poteſt.

arg.l.3.ff.de act. emt.& l.28.ff. de verb. oblig.

Differuntne in jure Dare, & Tradere?

l.28.& 75.§.ul. ff.d.t. Plane: licet Tradere pro Dare nonnumquam accipiatur. *Dare* eſt dominium transferre in accipientem, ſive dominum eum facere: *Tradere* vero, eſt poſſeſſionem tantum transferre. *Traditio* eſt facti potius, ſicut & poſſeſſio plus facti habet: *Datio* eſt juris. Sic venditor non tenetur emtori rem emtam dare, ſed vacuam tantum poſſeſſionem præſtare, utque ei rem habere liceat.

Vt traditione acquiratur rei dominium, quæ requiruntur?

l.36.ff. h.t.l.18. Quatuor præcipua. I. *Voluntas tradentis;* cum nemo privetur re ſua invitus, ita ut tradita

dita non videatur, niſi dominus voluerit. At non velle videtur is, qui in transferendo dominio circa corpus errat, quia talis error voluntati contrarius eſt: non etiam, ſi in cauſa tranſlationis tantum erretur. *ff. de reb. cred.*

II. *Poteſtas in transferente*: nam rem alienam nemo recte transfert; niſi ſubſit mandatum domini, cum per alium faciens per ſe ipſum facere videatur; aut lex illud ſuppleat, veluti in creditore vendente hypothecam, in tutore, vel curatore, alienante rem minoris. Debet autem hæc poteſtas eſſe libera: nam is, cui interdicta eſt rerum adminiſtratio, ut pupillo, prodigo, non poteſt dominium transferre. *l. 20 ff. eod. l. 11. & l. 54. ff. de R. I.*

III. *Vt ſit res, quæ poſſit transferri à domino.* Vnde traditio rei, alienari prohibitæ per teſtatorem aut legem, nihil operatur.

IV. *Vt fiat traditio ex juſta cauſa præcedente*, & ſufficiente ad tranſlationem, qualis eſt emtio, venditio, dos, legatum: neque enim nuda & ſimplex traditio dominii tranſlationem operatur. Vniuſcujuſque enim contractus initium ſpectandum & cauſa eſt. *l. 31. in pr. ff. eod. l. 8. in pr. ff. mandati.*

Venditæ res & traditæ ſtatimne emtori acquiruntur?

Non aliter, quam ſi emtor venditori pretium ſolverit, vel alio modo, puta expromiſſore, vel pignore dato, *ei ſatisfecerit, aut venditor fidem emtoris fuerit ſecutus;* quia fidem ſequi eſt quaſi accipere. Itaque venditor, donec pretium numeratum ſit, dominus remanet, & rem ſuam, ſi exſtet, poteſt vindicare; atque interim fructus facit ſuos. Quod ſi pars pretii numerata ſit, pro ea parte tantum fructus ad emtorem pertinent. *§. venditæ vero. l. 19. & 13. ff. de contr. emt. l. ult. §. ult. ff. de fundo dot. l. 78. & l. 176. ff. de V. S.*

Sufficitne interdum, etiam ſine traditione nuda voluntas domini ad rem transferendum?

§. interdum. Sufficit; adeoque vera & naturali traditione ſemper opus non eſt, veluti, ſi quis rem, quam tibi ante commodaverat, locaverat, apud te depoſuerat, poſtmodum aut vendat tibi, aut donet, aut dotis nomine det. His enim caſibus quamvis alienans ex ea cauſa rem non tradat, tamen quia patitur eam apud te eſſe, ſtatim tibi acquiritur proprietas, perinde ac ſi eo nomine tradita fuiſſet, idque evitandi circuitus cauſa. Hinc ſi quis merces in horreo depoſitas vendiderit, ſimul atque claves horrei tradiderit emtori, in eum proprietatem transfert mercium. Intellige, ſi modo venditor fuerit dominus: alioquin enim uſucapiendi tantum conditio in bonæ fidei emtorem tranſit.

l.9.§.1. ff.de publician. in rem act.
l.74.ff. de cont. emt.

Poteſtne fieri traditio in perſonam incertam?

Id ſane fieri videmus, cum Conſules, aut Prætores, hodie Principes (die inaugurationis) miſſilia jactant in vulgus; licet enim ignorent, quid eorum quiſque ſit accepturus, tamen accipiens, cui fortuna faverit, licet incerta ſit perſona, illorum fit dominus, cum in genere populus, cui gratificatum volunt, qui miſſilia jactant, ſit certus; quod ſatis eſt.

§. hoc amplius.

Quid ergo ſtatuendum de rebus pro derelicto habitis?

Eæ fiunt primo occupantis, exemplo miſſilium. Quamvis ſit diſcrimen aliquod quoad acquiſitionem dominii inter miſſilia, & rem pro derelicto habitam. Nam res, quæ pro derelicto habetur, ſtatim noſtra eſſe deſinit, & occupans ejus efficitur dominus, cum ſit nul-

§. qua ratione.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

lius. Miſſilia vero non item, niſi ab alio apprehenſa fuerint, quoniam ea eſt cogitatio & mens ſpargentis.

Quæ res habetur pro derelicto?

Quam dominus ea mente abjecit, ut eam in numero rerum ſuarum eſſe nolit. Vnde conſequitur, eam rem, quæ in tempeſtate levandæ navis cauſa ejicitur, non acquiri occupanti: quia palam eſt non eo animo ejici, ut dominus eſſe deſinat, ſed ut facilius maris & exortæ tempeſtatis periculum effugere poſſit. In neceſſitatibus enim nemo cenſetur liberalis. Eodem referenda eſt res, quæ domino ignorante de rheda currente decidit, quæ pro deperdita habetur, ejuſque dominus inquirendus eſt publice; alioqui furtum committitur. Ratio eſt, quia quod tuum non eſt, ſcire debes omnibus modis eſſe alienum. Quamquam non videatur furti obnoxius, qui, poſt ſufficientem inquiſitionem domini non comparentis, eam rem retinuerit.

Verſ. pro derelicto. & §. fin. *l. 18. ff. de adim. legat.* *l. un. C. unde vi.* *l. 43. §. 2 ff. de furtis.*

TIT. II.

De rebus Corporalibus & Incorporalibus.

Tit. ſuperiori egit Imperator de acquiſitione rerum corporalium: ſequitur de rebus incorporalibus, non quidem omnibus, ſed de Servitutibus, quo modo eæ acquirantur & amittantur: præmittiturque hic tertia rerum diviſio in Corporales & Incorporales.

Quæ dicuntur res Corporales?

Q*Væ ſui natura tangi poſſunt*, quæque ſub ſenſum exteriorem cadunt; ut fundus, homo, veſtis, aurum.

hic in pr.

Quæ incorporales?

l. 1. §. 1. *ff. de rerum diviſ. l.* 178. *ff. de V. S.* *Quæ tangi non poſſunt*, neque oculis corporeis cernuntur, ſed intellectu tantum percipiuntur; cujuſmodi ſunt illæ res, quæ in jure conſiſtunt: veluti hæreditas, (quam licet quidam pinguius pro rebus hæreditariis accipiant, tamen, ſine ullo etiam corpore, pro ſuccedendi jure capitur,) ſervitus, uſusfructus, obligatio quoquomodo contracta. Nec ad rem pertinet, quod in obligatione res corporales contineantur: nam diſtincta eſt obligatio ab iis rebus quæ in ipſa verſantur, v. g. ſi vendidiſti mihi domum, obligatio quidem reſpicit rem corporalem, nempe domum; ſed antequam eam tradideris, tantum mihi competit obligatio tuæ perſonæ, non ipſa domus.

TIT. III.

De Servitutibus.

Quid eſt Servitus, & quotuplex?

l. 1 *ff. h. t.* *SErvitus hoc loco nihil aliud eſt, quam jus in re aliena ad uſum alterius, vel prædii, vel perſonæ, præter ejus naturam conſtitutum.* Eſt enim duplex Servitus, *Realis, vel Perſonalis*: nam ſi perſonæ debeatur, eſt perſonalis; ſi vero rei ſive prædio, tunc realis ſeu prædialis perhibetur, niſi aperte conventio oſtendat jus perſonæ, non rei, quæſitum eſſe. Realis iterum duplex eſt: aut enim prædii ruſtici eſt, aut prædii urbani.

Quid vocas prædium ruſticum, vel urbanum?

l. 198. *ff. de V. S.* *Ruſticum* voco, quemlibet fundum, ſeu ædificium, ad uſum percipiendorum fructuum exſtructum. *Vrbanum*, quodvis ædificium habitandi cauſa comparatum, & quocumque

in

in loco ſitum, ſive ruri, ſive in civitate. Quia non locus, ſed materia, hoc eſt, ſubjectum ac commoditas, prædia diſtinguit. Hincque ſervitutes illis inhærentes, vel ſunt Vrbanæ, vel Ruſticæ.

Quæ ſunt ſervitutes ruſticorum prædiorum?

Quæ prædiis debentur ruſticis; cujuſmodi ſunt, *Iter*, *Actus*, *Via*, *Aquæductus*. *in pr. h. t. & l. 1. ff. eod.*

Quid eſt Iter?

Eſt jus eundi, ambulandi hominis per fundum alienum. Ire dicitur, qui & ſella & lectica vehitur. *l. 2. & 7. de ſerv. ruſt.*

Quid Actus?

Actus eſt jus eundi, ambulandi hominis, agendi jumentum, vel vehiculum. Et in hoc plus eſt, quam in itinere: nam qui actum habet, utique & jus habet itineris, non quidem ex vi verbi, ac jure ſervitutis, ſed ex veriſimili paciſcentium voluntate, vel potius interpretatione. Quis enim agere vel jumentum, vel vehiculum poteſt, niſi & ipſe eat? *Non enim debet, cui plus licet, quod minus eſt, non licere.* Cum *in eo quod plus eſt, ſemper inſit minus.* *l. 12. ff. de ſerv. ruſt.* *l. 21. & l. 110. ff. de R. I.*

Quid Via?

Via eſt jus eundi, & agendi, & ambulandi hominis. Nam & iter & actum via in ſe continet, id eſt, facultatem eundi & agendi æque proprie. *d. l. 1. l. 15. §. 1. ff. de V. S.*

Si Actus eſt jus ducendi vehiculi, & Via jus vehundi; in quo ergo differunt?

Is qui viam habet, non tantum per eam agere poteſt, ſed & lignum & lapidem trahere, *d. l. 7.*

Cujacius l.22.obſ. c.35. haſtam item rectam ferre, modo fructus non lædat; quorum neutrum nec iter, nec actum habenti, permiſſum eſt, quia majus periculum ſubeſt lædendi fructus, cum iter & actus plerumque ſint viæ anguſtiores. In quo etiam differunt, quod viæ latitudo amplior ſit & certa, videlicet 8 pedum in porrectum: 16 in anfractum, id eſt, ubi flexum eſt. At actus itinerisque latitudo non eſt lege definita, ſed ab arbitris, vel ab ipſis partibus definienda eſt, quanta *l.235.ff. de V.S.* homini, aut jumento eunti ſit ſatis. Caius differentiam inter viam & actum hanc conſtituit: *Ferri*, inquit, *proprie dicimus, quæ quis ſuo corpore bajulat: portari ea, quæ quis jumento ſecum ducit: agi ea, quæ animalia ſunt.*

Quid eſt Aquæductus?

l.3.in pr.ff.de aqua quot.& æſt. l.1. §.5.ff. eod. l.34. §.ult. & l.ſeqq.ff. de ſerv. ruſt. præd. *Eſt jus aquæ ducendæ ex alieno fonte, per fundum alienum,* vel ad irrigationem agri noſtri, vel ad amœnitatem, vel pecoris cauſa. Sed requiritur, ut aqua ſit viva & perennis, quia quæ perennis non eſt, duci non poteſt: habent enim omnes ſervitutes cauſam perpetuã. Quod ſi fons exareſcat, exſtincta eſt ſervitus, quæ tamen reſtituitur, ſi rurſum aqua fluere incipiat.

Suntne aliæ ſervitutes ruſticæ præter enumeratas?

§.inter ruſticorum. d. l 1.§.1. & 2. Sunt: veluti *Aquæ-hauſtus*, id eſt, jus aquæ hauriendæ ex fonte puteove vicini; *Pecoris ad aquam appulſus*, ſive jus pecoris adaquandi, ſeu appellendi pecudes ad fontem vel puteum vicini; *Ius paſcendi* pecoris in alieno agro; *Ius calcis coquendæ* in fundo alieno; & *Ius arenæ fodiendæ* ex fundo.

Suntne ſemper ruſticæ hæ ſervitutes?

Non ſemper, ſed quatenus ruſtico debentur prædio, eatenus dicuntur ruſticæ: nam & poſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

& poſſunt deberi & conſtitui urbano; uti & è diverſo ſervitutes urbani prædii poſſunt deberi ruſtico, fiuntque ruſticæ. Quod autem Imperator illas, ruſticas ſervitutes; ſequentes vero, urbanas appellaverit: ad id videtur reſpexiſſe, quod plerumque ſic conſtitui ſoleant, nec alioquin *ea quæ raro accidunt, putavit in negotiis agendis computanda.*

l.2.ff.d.t. Zoeſius. ff.de ſer. n. 23. l.64.ff. de R.I.

Quæ ſunt ſervitutes urbanorum prædiorum?

Prædiorum urbanorum ſervitutes ſunt, quæ ædificiis inhærent. Nam ædificia omnia, prædia appellamus urbana, etſi in villa ædificata ſint. Inter urbanas ſervitutes numerantur:

§. præd. urban. l.198.ff. de V.S.

I. *Servitus oneris ferendi*; quæ eſt jus, quo onera vicini, columna vel paries alicujus, ferre & ſuſtinere cogitur. In qua hoc ſpeciale, quod is, qui eam debet, cogatur reficere columnam, ad eum modum, qui ſervitute impoſita comprehenſus eſt, contra ſervitutum naturam, quæ eſt, ut quis patiatur in ſuo quid fieri, non etiam cogatur agere.

l.8.§.2. ff. ſi ſervitus vind.

II. *Tigni immittendi*; quæ eſt jus, quo vicinus tignum vel trabem ex ædibus ſuis in parietem domus vicinæ immittere poteſt.

III. *Projiciendi*, id eſt, ita aliquid emittendi è noſtro pariete, ut provehatur & pendeat quidem ſupra alienum, non tamen in eo requieſcat; cujus ordinis ſunt Mæniana, Suggrunda.

l.33.ff. de ſerv. præd. urb. text. hic. & l. 1. ff. d. t.

IV. *Stillicidii*, qua vicinus patitur, ut aqua pluvia ex tecto noſtro, in ædes ſuas vel aream ſtillatim cadat.

V. *Fluminis*, id eſt, jus aquæ, impetu per canalem decidentis, recipiendæ ab ædibus vicini. Vnde fluminis ſervitus gravior, ſtillicidii levior habetur.

l.20. §. ſtillicidium. ff. de ſerv. præd. urb.

VI. *Altius non tollendi* ſervitus imponit neceſſitatem ædes non tollendi, ultra certam

l.8. & 9. C. de ſervitut.

altitudinem: idque contra naturalem libertatem, quæ permittit facultatem ædificandi ad lubitum.

l.17.§.1.ff.de ſer.urb. præd. VII. *Altius tollendi*, ſuperiori contraria, quando vicino ea lex imponitur, ut teneatur altius ædes ſuas tollere, aut parietem elevare, pro commodo vicinæ domus, ut hac ratione per refractionem ſeu repercuſſionem in eam lumen devolvatur, vel etiam impediatur ventus, aut lumen avertatur. Citra hanc legem vicino impoſitam, facultas altius tollendi ſervituti non recte adſcribitur, cum cuique liberum ſit, domum ſuam reficere, & parietem elevare, donec probetur ſervitus. *l.61.ff. de R.I.*

l.4.l.15. & ſeqq. ff.de ſervit.urb. Eo pertinet ſervitus, *Ne luminibus officiatur*, qua quis prohibetur aliquid facere, quo lumina noſtra obſcurentur, quod fit altius ædificando, vel arborem ponendo. A qua differt ſervitus *luminum*, qua id acquiſitum videtur, ut vicinus lumina noſtra, hoc eſt, feneſtras, quibus lumen cœli hauritur, excipiat. Item ſervitus, *ne proſpectui officiatur*. Plus enim eſt in proſpectu, quam in luminibus. Lumen eſt unde cœlum videri poſſit. Proſpectus etiam ad amœnitatem refertur.

Cur vocantur ſervitutes prædiales?

§.ideo autem. l.1.§.1. ff.com. præd. *Quia ſine prædiis conſtitui non poſſunt.* Nemo enim ſervitutem poteſt acquirere urbani, vel ruſtici prædii, niſi qui habet prædium; nec quiſquam poteſt debere ſervitutem, niſi qui prædium habet, unde debeat. Sunt enim prædia ſubjecta ſervitutum, ſervitutes eorum adjuncta; atque hæ ſine illis eſſe nequeunt.

Omnes ſervitutes habentne cauſam continuam & perpetuam?

l.28 ff. de ſerv. urb.præd. Veteres crediderunt, nonnullas eſſe ſervitutes, quæ cauſam diſcontinuam haberent; alias quæ cauſam continuam. Sed juri confor-

mius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

mius eſt, omnes ſervitutes eſſe continuas, cum habeant perpetuam cauſam, habitudine ſcilicet. Qua ratione non conſtituitur ſervitus ſuper iis quæ opere manuum facta, quod eorum cauſa non ſit perpetua, ſed ſuper iis quæ cauſam habent naturalem: naturæ enim ordo certus eſt. Igitur omnes ſervitutes cauſam habent perpetuam, licet uſum non habeant continuum, ex quo tamen poſſeſſioni nihil derogatur, aut minuitur, cum per hoc non cenſeatur interpellata, aut amiſſa poſſeſſio, quod quis ei corporaliter non inſiſtat, modo ſemper facultatem habeat utendi illa ſervitute. *l. 4. & 14. ff. de ſervit.*

Quibus modis ſervitutes conſtituuntur?

Conſtituuntur tam pactionibus in continenti adjectis bonæ fidei contractibus, quam ultima voluntate. Nam poteſt quis teſtamento damnare hæredem, ne altius tollat ſuas ædes, ne luminibus ædium vicini officiat, &c. Vſucapione eas non acquiri, ex eo patet, quod uſucapio poſſeſſionem deſideret, quæ non eſt proprie circa incorporalia. Longa tamen quaſi poſſeſſione, & eo temporis curſu, quo res corporalis poſſeſſa uſucapitur, dicuntur acquiri. *§. ſi quis velit.* *l. 4. §. ult. ff. de uſucap.* *l. 2. C. h. t. l. fin. C. de præſcr. longi temp.*

Quibus modis amittuntur?

Variis: I. *Confuſione*, ſi utriuſque prædii idem fiat dominus: quia res ſua nemini ſervit. *l. 1. & 8. ff. quemadm. ſer. amitt.*

II. *Remiſſione*, ſive totius ſervitutis, ſive partis: cum & pro parte retineri poſſit ſervitus, & cuilibet liceat jus ſuum remittere admittendo actum ſervituti contrarium, quia eodem genere quodque diſſolvitur, quo colligatum eſt. *l. 34. ff. de ſerv.* *l. 35. ff. de R. I.*

III. *Reſoluto jure concedentis*: per hoc enim & reſolvitur jus accipientis, cum nemo plus juris in alium transferre poſſit, quam ipſe habet. *l. 54. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 56. ff. de V. O. IV. *Lege, & pacto* ſervituti conſtitutæ adjecto: tametſi enim ſub conditione, aut ex tempore, aut ad tempus conſtitui non poſſit, quod perpetua debeat eſſe ejus cauſa; ſervanda tamen eſt conventio, daturque exceptio pacti conventi, vel doli. Morte ejus cui debetur ſervitus, non amittitur; cum rei, non perſonæ, debeatur.

l. 3. & l. 10. §. 1. l. 18. ff. quemadmod. ſerv. amit. l. 7. ff. eod. V. *Non utendo* per modum, & per tempus conſtitutum, quod eſt decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes.

Quod ſi temporis intervallo ſit diſtincta ſervitus, ut tantum alternis annis, aut menſibus debeatur, duplicato tempore amittitur.

Quæ eſt hoc caſu differentia, inter ſervitutem ruſtici & urbani prædii?

d. l. 18. §. 2. Quod ſervitus ruſtici prædii, per ſolum non uſum amittatur, ut ſufficiat ſola ceſſatio ejus, cui debetur, etſi ille qui debet, nihil agat: urbani vero prædii ſervitus non aliter amittatur, quam ſi & contrarium factum ejus, qui l. 6. in fin. ff. de ſervit. urb. præd. dominus eſt prædii ſervientis, intervenerit, ut, ſi debito tempore foramen, in quod immitti tignum ſolebat, obſtruxerit. Ratio differentiæ eſt, quod ruſtica ſervitus conſiſtat in ſolo exercitio & facto ejus, cui debetur, quo ceſſante ponitur non uſus: urbana vero, quia nihil exercitii habet, ſed in ſola ejus, qui debet, patientia conſiſtit, non utendo non amittitur, ſed ædificiis retinetur, abſque facto hominis, ut quoad ædificia ſunt adaptata ſervituti excipiendæ, duret ejus poſſeſſio, quæ, ut ceſſet, ſunt auferenda.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. IV.
De Uſufructu.

Sequitur nunc de ſervitutibus perſonalibus, Uſufructu, Uſu, & Habitatione.

Quid eſt uſusfructus?

E*St jus alienis rebus utendi fruendi, ſalva rerum ſubſtantia.*

Ait Imp. *Ius*, id eſt, ſervitus, ut excludat jus quod colonus habet in fundo conducto, quod non eſt jus in rem, ſed tantum in perſonam locatoris, cum quo contractus initus eſt. Verba, *alienis rebus*, indicant, eum, qui habet uſumfructum, rei proprietatem non habere, quia res ſua nemini ſervit. Verbum, *utendi*, additur ad differentiam pignoris, quod eſt apud creditorem, qui eo uti non poteſt invito debitore. Additur, *fruendi*, ut ſeparetur à nudo uſu & habitatione. Additur, *ſalva ſubſtantia*, tum ut excludatur quaſi uſusfructus earum rerum, quæ uſu conſumuntur, quarum uſusfructus proprius non eſt: tum ut coarctetur jus uſufructuarii, qui poteſt eatenus uti frui, quatenus rei ſubſtantiam non reddit deteriorem, cum rei proprietas deterior facta non videatur reddita. Ideoque cavere cogitur uſufructuarius, ſe rem integram reſtituturum finito uſufructu.

hic in pr. & l. 1. ff. h.t. l. 1. ff. de uſufr. legato.

l. 13. ff. h. t. l. 3. §. 1. ff. commodat.

Quotuplex eſt uſusfructus?

Duplex, ex ſententia Interpretum, qui alium faciunt *Cauſalem*, qui conjunctus eſt cum ſua cauſa, id eſt, proprietate, quam habet dominus, & tunc non eſt proprie ſervitus; quia, ut dictum, res ſua nemini ſervire poteſt. Alium vero *Formalem*, qui ſeparatus eſt à proprietate, & al-

Coſtal. ad l. 1. ff. h. t. Diſſent. Coraſius, l 5. miſc. c. 3.

& alteri debetur in re aliena, de quo ſolo hic agitur.

Quibus modis conſtituitur Uſusfructus?

§. uſusfr. à proprietate. *l. 6. & fin. C. de bonis quæ lib. l. 6. ff. h. t.*

Pluribus modis: aut enim per legem, quæ patri uſumfructum concedit in bonis adventitiis filiifam. aut per Iudicem, quando in judiciis diviſoriis Iudex uni fundum adjudicavit, alteri vero uſumfructum ejuſdem fundi: aut per dominum, cui jus eſt de re ſua libere diſponendi, ſive actu inter vivos, ſive ultima voluntate; ut ecce, ſi uſumfructum alicui legaverit, hæres enim nudam habet proprietatem, legatarius vero uſumfructum; vel vice verſa, ſi alii deducto eo fundum legaverit.

Quibus in rebus conſtituitur?

§. conſtituitur autem. *verſ. ſed utilitat. & verſ. ergo. l. 1. C. h. t. l. 4. & 7. ff. de uſufr. earum rerum. l. 188. §. 1. ff. de R. I.*

Non tantum in fundo, & ædibus, verum etiam in ſervis & jumentis, & cæteris rebus, exceptis iis, quæ ipſo uſu conſumuntur. Nam hæ res, quæ uſu diſpereunt, neque naturali ratione, neque civili, recipiunt uſumfructum: quo in numero ſunt vinum, oleum, frumentum, veſtimenta; quibus proxima eſt pecunia numerata, quæ ipſo uſu atque aſſidua permutatione quodammodo exſtinguitur. Sed harum rerum cum proprius non poſſit eſſe uſusfructus, improprius introductus eſt à Senatu, utilitatis cauſa; ſub cautione tamen idonea, de reſtituenda ſcilicet re, non eadem, quia conſumitur uſu, ſed alia ejuſdem qualitatis, vel ejus æſtimationis. Neque enim naturalis ratio auctoritate ſenatus commutari potuit. Vnde illa regula juris: *Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt.*

Quibus modis exſtinguitur?

§. finitur

Certis quidem modis eum exſtingui placuit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

cuit, & ad proprietatem reverti; quia, ut ait *autem.*
Imper. alioqui nulla eſſet utilitas nudæ pro- *l. 8. ff. de*
prietatis, ſemper abſcedente uſufructu. Fini- *uſufr.*
tur itaque; *leg.*

I. *Morte* ejus, cui relictus eſt uſusfructus: *l. 3. l. pen.*
quia perſonæ tantum debetur & ſervit, eique *C. h. t.*
cohæret. Quoties enim cohæret perſonæ, id *c. 7. de R.*
quod legatur, veluti perſonalis ſervitus, ad *I. in 6.*
hæredem non tranſit. Vnde regula, *Privile-* *l. 196. ff.*
gium perſonale, perſonam ſequitur, & exſtin- *de R. I.*
guitur cum perſona.

II. *Capitis diminutione*, olim quidem etiam minima, hodie tantum maxima & media, id eſt, ſervitute, *quæ mortalitati comparatur*, & deportatione, quæ ut privat civi- *l. 209. ff.*
tate, ita & ejus uſu: minima non facit amitti *de R. I.*
civitatem, nec ejus jura.

III. *Non utendo* per modum & tempus, eo modo, quo conſtitutus eſt uſusfructus.

IV. *Lapſo tempore*, aut conditione appoſita.

V. *Rei interitu*; quia uſusfructus eſt jus in corpore, quo ſublato & ipſum tolli neceſſe eſt: ſic nec areæ quidem uſusfructus debetur. Vn- *l. 14. ff.*
de Pomponius; Excepta capitis diminutione *quibus*
vel morte, reliquæ cauſæ, vel pro parte interi- *mod. u-*
tum uſusfructus recipiunt. Non obſtat huic *ſusfr. a-*
juri regula, qua dicitur *in toto partem contineri*, *mitt.*
quia hic locum non habet. Quoniam in uſufructu conſtituendo hoc actum eſſe videtur, non ut is interitu rei, ſed rei mutatione, exſtingueretur. Tum vero res mutata dicitur, cum in aliam ſpeciem & nomen tranſiit, etiamſi partes ex priore corpore maneant. *Res*, in- *l. 13. §. 1.*
quit Cajus, *abeſſe videntur, etiam hæ, qua-* *ff. de V. S*
rum corpus manet, forma mutata eſt. *text. hic.*

VI. *Ceſſione*, facta ipſi domino: vel è con- *l. 8. ff. §.*
tra proprietate acquiſita fructuario, quia res *de peric.*
ſua nemini ſervit; & hic VII modus Conſo- *& com.*
lidatio appellatur. *rei vend.*

Cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Cur cedi domino poteſt, non item extraneo?

Quia cedendo ipſi proprietario, conjungitur uſusfructus cum proprietate, & ſic finitur; res enim ſua nemini ſervit. Cedendo extraneo nihil agit fructuarius, quia jus, quod habet, eſt perſonale, quod perſonæ cohæret, & cum ea exſtinguitur. At uſusfructus commoditatem cedere cuivis poteſt, quia ea res qualitati uſusfructus non repugnat, cujus totum jus remanet in perſona uſufructuarii, qua exſtincta etiam jus ejus finitur.

An ergo ceſſione facta extraneo, ſtatim uſusfructus redit ad proprietarium?

text.hic. ita accipienda l. 66. ff. de jur. dot. Non ſtatim, ſed ſuo tempore, poſt finitum videlicet uſumfructum in perſona uſufructuarii inutiliter cedentis. *Cedendo* enim *extraneo nihil agit*, id eſt, uſusfructus non recedit à fructuario, non amittitur, cum ceſſio ſit inefficax. Atque ita ſuccedit regula, quod propter alienationem, in ſe inutilem, nemo amittat jus ſuum. & illa: Non præſtat impedimentum, quod de jure non ſortitur effectum. *c. non præſtat. de reg. jur. in 6.*

Finito denique uſufructu, vel ejus parte, quid juris?

§. fin. h. t. Quo pertinet t. ff. de uſufr. decreſcendo. Cum totus uſusfructus finitus fuerit, revertitur ad dominum proprietatis, qui incipit ſolidam & plenam habere proprietatem. At ſi pars finiatur, non revertitur ſtatim ad proprietatem, ſed ſæpe alteri parti accreſcit.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. V.

De Uſu, & Habitatione.

Quid eſt Vſus?

E*St jus rebus alienis utendi, ſalva earum ſubſtantia.* Conſtituitur circa eaſdem res, iiſdem modis, & amittitur, quibus uſusfructus. Cautio & hic neceſſaria de utendo boni viri arbitratu & de reſtituendo rem. *Text. hic in pr. l.3. §. 1. ff. uſufr. quemad. caveat.*

Eſtne igitur tantumdem juris in Vſu, quantum in Vſufructu?

Non eſt. Nam is, qui fundi nudum uſum habet, nihil ulterius habere intelligitur, quam ut oleribus, pomis, floribus, fœno, ſtramentis, & lignis, ad uſum quotidianum utatur, non ad compendium, ſed ut neceſſitati tantum ſuæ conſulat, atque in fundo ita moretur, ut neque domino fundi ſit moleſtus, neque iis, per quos ruſtica opera fiunt, impedimento; neque ulli alii jus, quod habet, locet, vendat, gratis concedat; cum is, qui uſumfructum habet, poſſit hæc omnia facere, & fructus rei pignori dare. Ratio differentiæ eſt, quia uſusfructus alteri conceſſus non eſt novus, ſed idem, qui fuit penes concedentem: uſus vero eſſet novus, & plane alienus in perſona extranei, quia alia aliorum eſt neceſſitas. *§. 1. h. t.* *l. 72. ff. de R. I.*

Solius autem utentis neceſſitas in uſu ſpectatur, ideo individuus & facti potius dicitur. Uſusfructus eſt dividuus, quia magis circa rem ipſam verſatur, nempe fructus fundi, quam circa factum. *l. 17. ff. de ſerv.* *l. 25. ff. de V. S.*

Quid eſt Habitatio, & quomodo differt ab Vſu?

Habitatio eſt jus habitandi in ædibus alienis, ſalva *§. ſed ſi-*

cui habitatio. *ſalva ipſarum ſubſtantia*: quod etiam locari alteri poteſt, ea ratione, quia relinquens alicui habitationem, cenſetur reſpexiſſe & rem & neceſſitatem perſonæ, cui reliquit. Contra vero ſi cui uſus ædium relictus ſit, is locari alteri non poteſt, quia relinquens cenſetur nudum jus & neceſſitatem utentis, ex proprio fine deſumtam, reſpexiſſe. Quo fit, ut ædium uſus in jure conſiſtere dicatur; habitatio in facto potius, ut non interſit per ſe quis an per alium habitet, an vero alteri locet; nam & qui locat, utitur, & qui alii cedit, ut mercedem accipiat. Vnde ea, quæ ſunt facti, per alium recte præſtentur: Qua ratione habitatio non perit non utendo, nec capitis diminutione: ſecus in uſu obtinet.

l. 13. C. de uſufr.

l. 10. ff. h. t.

TIT. VI.

De Uſucapionibus.

Hactenus de modis acquirendi dominii ex jure gentium: ſequitur de iis, quibus legitimo & civili jure acquirimus rerum dominia. Sunt illi in duplici differentia: aut enim titulo univerſali, uti ſucceſſione ex teſtamento, ab inteſtato, arrogatione, bonorum poſſeſſione, addictione bonorum cauſa libertatis; aut titulo ſingulari, veluti uſucapione, donatione, legato, & fideicommiſſo ſingulari, acquirimus rerum dominia.

Quid eſt Vſucapio?

l. 3. ff. de uſucap. V*Sucapio eſt adjectio dominii per continuationem poſſeſſionis, temporis lege definiti;* hoc

hoc eſt, Vſucapio eſt jus alienam rem, quam definito à legibus tempore, bona fide, juſto titulo, & continuo poſſedi, meam faciendi. Dicitur, *adjectio dominii*, quia adjicitur à lege dominium nudæ poſſeſſioni, abſque nova traditione; vel *adeptio dominii*, ut alii volunt, quia uſucapio eſt dominii acquiſitio per uſum: dominii, inquam, non tantum utilis, verum etiam directi ſive pleni, cum in rem uſucaptam id juris habeat poſſeſſor, quod domino competit.

Quo jure introducta?

Iure civili, ſeu Lege XII Tabularum, qua ſi quis rem à non domino, quem dominum eſſe putabat, emerit, vel ex alia juſta cauſa acceperit, eam uſucapit, & ſuam facit. *in pr. h.*

Quæ ratio introducendæ Vſucapionis?

Ne rerum dominia ſemper eſſent in incerto, utque aliquis tandem finis imponatur litibus, quin etiam ut coërceatur negligentia dominorum, qui tanto tempore patiuntur res ſuas eſſe penes alios: ex qua certe negligentia colligitur voluntas quædam res ſuas alienandi, adeoque vix eſt, ut non videatur alienare, qui patitur uſucapi. Ex quibus manifeſte liquet, uſucapionem non pugnare cum naturali æquitate. *l. ult. ff. pro ſuo.* *l. 203. ff. de R. I.* *l. 28. ff. de V. S.*

Quæ ſunt requiſita ad Vſucapionem?

Poſſeſſio per Tempus legibus definitum, Bona fides, Titulus juſtus, & ut res poſſit uſucapi.

I. *Poſſeſſio*, & quidem civilis, quæ animo habetur domini, & ſola proficit ad uſucapionem, non etiam naturalis: qua ratione non uſucapiet creditor, quia tantũ naturaliter poſſidet: qui in ſervitute eſt; nam cum poſſideatur, poſſi- *c. 3. de reg. jur. in 6.* *l. 118. ff. de R. I.*

poſſidere non poteſt: Inquilinus vero & colonus non uſucapiunt, quia non tam poſſident, quam detinent, rem, & non tam ſuo, quam alieno, nomine. Poſſeſſio debet eſſe continuata; quia non niſi integra cauſa, eaque continua, integrum producit effectum. Interrupta ergo poſſeſſione, ſive naturaliter per dejectionem, ſive civiliter per litis conteſtationem, interrumpitur uſucapio.

l.5.ff. h.t.

§.1.h.t. II. *Tempus legibus definitum.* Et quidem olim res mobilis anno ubique uno, immobilis vero biennio in Italico tantum ſolo uſucapi poterat. Hodie longius tempus conceſſum eſt, ne domini maturius & nimis cito rebus ſuis defraudentur; differentia quoque locorum ſublata. Res itaque mobiles hodie per triennium, immobiles vero per longi temporis poſſeſſionem, id eſt, inter præſentes decennio, inter abſentes, vicennio, uſucapiuntur. Præſentes ſunt, qui in uno loco & eadem provincia domicilium habent; Abſentes, qui in diverſis. Ideo his longius tempus datum, quia rebus ſuis adeſſe, eaſque à poſſeſſoribus revocare, citius non poſſunt, uti præſentes.

l.un. C. de uſuc. transf.

§.2.h.t. l.109.ff. de V. S. & §. ſi quis à non dom. ſup. de rer. diviſ. III. *Bona fides*, id eſt, illæſa conſcientia, excuſans poſſeſſorem ab ignorantia rei alienæ. Igitur bona fide poſſidere dicitur, qui rem accepit à non domino, quem dominum eſſe, aut jus diſtrahendi habere, credebat. Malæ fidei non idem tributum, ne malitiis indulgeatur.

Bona-fides debetne eſſe continua?

l.10.ff. h.t.l.48. §.1.ff.de acq. rer. dom. Iure quidem civili ſufficit, quod quis ab initio, tempore ſcilicet rei tradendæ, bona fide rem receperit, nec cogitur, ſi poſtea cognoverit eſſe alienam, eam domino deferre, cum uſucapio ſit introducta in odium negligentis rem ſuam, & nitatur juris auctoritate. Mala fides autem cum ſit facti, non poteſt impedire ea, quæ ſunt juris: ſive non poteſt legitimi temporis curſum bene ſemel inchoatum refringere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Etenim quæ ſemel utiliter conſtituta ſunt, & juris auctoritate firmata, perdurant, licet caſus exſtiterit, à quo inchoari non potuerunt. *l. 85. §. 1. ff. de R. I.*

At jure Canonico, (quo non inſpicitur conflictus ille juris & facti, ſed de facto & naturaliter ſingula rerum momenta ponderantur) bona fides omni tempore neceſſaria eſt, malaque fides quandocumque ante completam ſuperveniens præſcriptionem, nocet poſſeſſori. Poſt completam, non nocet: non enim tenetur juſtus poſſeſſor reſtituere rem, cujus per uſucapionem factus eſt dominus. *c. 73. eod. in 6. c. fin. de præſc. Covar. ad. c. poſſeſ. p. 3. § 2. Fach. l. 1. contr. c. 64.*

An igitur & poſſeſſio, quæ prodeſſe cœperat defuncto, proderit ejus hæredi?

Jure quidem civili prodeſſe certum eſt ad complendam uſucapionem, non hæredi tantum, ſed & hæredi hæredis, modo defunctus bona fide cœperit poſſidere: cum ſufficiat eo jure ad uſucapionem perficiendam bona fides ab initio: ideoque mala fides hæredis non impedit acceſſionem ſive continuationem poſſeſſionis ac temporis: uti & è diverſo bona fides hæredis non ſuſtinebit uſucapionem, à defuncto mala fide inchoatam; repræſentat enim defuncti ut perſonam, ita & vitium. Vitia namque poſſeſſionum à majoribus contracta durant, & ſucceſſorem quoque ignorantem auctoris ſui culpa comitatur, etiam in caſu, quo ſe velit inchoare uſucapionis tempora, quia non ceſſat repræſentatio, nec deſinit haberi una eademque perſona cum defuncto. Vnde regula juris: *Hæredem*, inquit Vlpian. *ejuſdem poteſtatis juriſque eſſe, cujus fuit defunctus, conſtat.* Cujus effectus eſt, quod omnia commoda & incommoda, virtutes & vitia, quæ in defuncto fuerunt, tranſeant in ſucceſſorem. *§. diutina. l. 3. C. comm. de uſuc. l. 13. §. 1. ff. de acq. poſſ. l. 11. C. eod. l. 11. ff. de diverſ. & temp. præſcr. l. 59. ff. de R. I.*

At jure Pontificio aliter hæc ſe habent, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

jam dixi: quia eo jure neceſſe eſt, ut uſuca-
c. fin. de præſcr. piens, ſive is auctor fuerit, ſive hæres illius, in nulla temporis parte conſcientiam rei habuerit alienæ.

Quid vero in ſucceſſore ſingulari juris eſt?

Verſ. inter venditorem. d.l. 13. §. cum quis. l. 5. ff. d.t. de div. & temp. l. 159. §. 2. l. 177. ff. de R. I.

Inter venditorem quoque & emtorem conjungi tempora, divi Severus & Antoninus reſcripſerunt. Intellige, ſi bonæ fidei fuerit uterque. Cæteroquin poſſeſſio tranſit cum ſua cauſa, neque nocet, aut prodeſt bonæ fidei emtori; qui ſi poſtea ſolus per legitimum tempus rem poſſederit, impletur uſucapio. Neque enim deſideratur bona fides venditoris, aut alterius ſingularis auctoris, ſed ſucceſſoris tantum; cui, ſi malæ fidei fuerit, ut non prodeſt bona fides auctoris, ita bonæ fidei emtori non nocet mala fides venditoris, quo minus is inchoët à ſe poſſeſſionem, cum ejus perſonam non repræſentet.

§. noviſſime. h. t.

IV. *Juſtus titulus adeſſe debet*, id eſt, juſta cauſa poſſeſſionis, & habilis ad transferendum dominium: ut ſunt tituli pro emtore, pro transactione, pro donato, pro legato, pro dote. Injuſtum enim putavit lex, non præcedente titulo, pro cujuſque captu, & inſatiabili affectu, procedere uſucapionem. Requirit autem juſtum titulum; quia falſus, vel opinatus titulus, non eſt titulus, nec error falſæ cauſæ uſucapionem parit: error, inquam juris, aut facti proprii; veluti ſi quis rem quaſi emtam, vel ſibi donatam poſſideat, quæ revera vendita aut donata non fuerit. At error facti alieni, quia probabilis, non obſtat uſucapioni.

§. error. *l. ult. ff. pro ſuo.*

§ ſed aliquando. in pr. h. t.

V. *Res talis eſſe debet, quæ in ſe non habeat vitium, quæque uſucapi poßit.* Vnde in rebus ſacris, religioſis, ſanctis, publicis, aliiſque, quæ extra commercium ſunt, uſucapio locum non habet, quia earum rerum dominium non

poteſt

poteſt acquiri ſingulis. Quo fit ut quamvis res iſtas quis bona fide poſſederit, non tamen illi proderit, nec uſucapio ullo tempore procedet, quoniam lex impedimento eſt. Vnde regula, *Bona fides tantundem poßidenti præſtat, quantum veritas, quoties lex impedimento non eſt.* *l. 136. ff. de R. I.*

Quid ſi res ſint furtivæ, aut vi poſſeſſæ?

Nec illæ, licet longo tempore & bona fide poſſeſſæ fuerint, uſucapi poſſunt. Furtivarum quippe rerum Lex XII Tabb. & lex Atinia inhibent uſucapionem: vi poſſeſſarum, lex Iulia & Plautia. Ratio prohibitionis eſt, quia neque iſtarum rerum eſt commercium: utque violenta invaſio rerum alienarum coërceatur, & ne ex ſuo maleficio quiſquam lucretur, ſive is fur ſit; ſive quivis alius bona fide rem acceperit. Nihil enim operatur bona fides aut titulus, propter vitium, quod ipſam rem comitatur; niſi vitio purgato, nempe re furtiva reverſa in poteſtatem poſſeſſoris, ſeu domini, puta ſi forte eadem res ad tertium aliquem ſine domini pervenerit voluntate: nam quoad dominum ipſum, vel eum, cui ille vendiderit, uſucapione opus non eſt. Servus quoque fugitivus uſucapi non poteſt, propter furti vitium, quia fugiendo ſui furtum facere dicitur. *§. furtivæ.* *l. 24. ff. h. t.* *§. aliquando. l. 4. §. 6. ff. eod.*

Quid ſi res defuncto commodata, aut locata vel apud eum depoſita, deinde ab hærede bona fide fuerit alienata?

Quin is, qui acceperit, uſucapere poſſit, dubium non eſt; eritque ſecurus emtor rem talem per triennium poſſidendo, quippe cum *§. ſed tamen. l. 36. cum*

duobus ſeq. ff. h. t. ea res in furti vitium non ceciderit; furtum enim ſine affectu furandi & contrectatione fraudulenta non committitur. Neque hic fraus aliqua fuit in hærede, quia putavit rem fuiſſe hæreditariam, & ſic bona fide tanquam ſuam alienavit: ignorantia enim excuſat a mala fide. *§. item ſi is. l. 61. ff. de uſufr.* Idem dicendum de uſufructuario, qui cum putaret partum ancillæ ad ſe pertinere, eum vendiderit: nam & is error non nocet emtori, qui proinde partum poterit uſucapere.

Quid, ſi res ſoli ſeu immobilis, abſente aut negligente domino, mala fide poſſeſſa, deinde alii bona fide accipienti tradita fuerit?

§. quod autem ad. Ea uſucapi poteſt, cum vitio careat: ut ecce, Titius fundi Tuſculani poſſeſſionem apprehendit, quæ vacat propter abſentiam, aut negligentiam domini, aut quia dominus ſine ſucceſſore deceſſit, quamvis ipſe mala fide poſſideat, quia intelligit, ſe alienum fundum occupaſſe; ſi tamen alii, puta Sempronio bona fide accipienti, tradiderit, poterit Sempronio longa poſſeſſione res acquiri, quia neque affectam furti vitio, neque vi poſſeſſam acceperit: non enim fundi locive furtum committitur, neque rerum immobilium facilis eſt interverſio.

Poſſuntne uſucapi res Fiſci?

§. res fiſci. l. 9. 18. & 24. in fi. ff. h. t. l. 95. §. 1. ff. de leg. 1. Non poſſunt, quia publici juris ſunt; quemadmodum nec aliæ res publicæ populi Romani, quia expoſitæ communi utilitati: læderetur enim communitas, ſi ejuſmodi res per uſucapionem acquirerentur privatis. Verumtamen bona vacantia, id eſt, quæ hæredem non habent, licet fiſco debeantur ex L. Iulia caducaria; ſi tamen, priuſquam à fiſco occupentur, bona fide ab alio poſſideantur, etiam

qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quadriennio tantum, cedunt poſſeſſori. Ratio eſt, quia bona nondum fiſco denunciata non ſunt fiſci, ſed manent in commercio.

Quid ſi quis à fiſco rem alienam emerit?

Is quidem olim ex edicto Divi Marci, ſi poſt venditionem quinquennium præteriiſſet, tutus erat, & dominum, rem ſuam vindicantem, exceptione repellebat. Hodie vero ex conſtitutione Zenonis, quicumque à fiſco rem alienam, ex cauſa emtionis, donationis, vel alio titulo, acceperit, ſtatim quidem ſecurus redditur, & res ipſius fit: verum fiſcus domino tenetur, intra quadriennium: eo lapſo, non tenetur. Idem privilegium indultum eſt iis, qui ab Imperatoris, vel Auguſtæ, domo aliquid comparaverint. Ratio utriuſque eſt, ut tanto facilius emtores inveniat fiſcus, & Imperator, cum quibus propter potentiam nemo alias libenter contraheret.

§. ult. l. ult. C. ſi adverſ. fiſc. l. 2. C. de quadr. præſrc. & l. ult. eod.

TIT. VII.
De Donationibus.

Eſt & Donatio modus acquirendi dominii civilis, utique ea, quæ fit mortis cauſa, quæ, ad inſtar legati, poſt mortem dominium transfert: de qua proinde priori loco agit Imper. & illius occaſione de ea, quæ inter vivos dicitur, & quæ fit propter nuptias.

Quid eſt Donatio, & unde dicta?

D*Onatio eſt liberalitas nullo jure cogente facta.* In neceſſitatibus enim nemo eſt aut *l. 1. & 29. ff. h. t.*

l 82. ff. de R. I. l.35.§.1. ff. de don. cauſ. mort. præſumitur liberalis. Vnde donatio remuneratoria ſub hac definitione non continetur; cum beneficii potius ſit compenſatio, quam donatio, ideoque ob ingratitudinem revocari non poteſt. Dicta eſt *Donatio à Dono*, quaſi doni datio, cùm quis ea mente dat ſimul & tradit, ut res ſtatim accipientis fiat.

Quæ eſt Donatio mortis cauſa?

§. 1. h.t. l.1.ff.d.t. l. 16. ff. d. t. *Quæ propter mortis fit ſuſpicionem:* unde neque abſoluta eſt, neque plenam liberalitatem habet: cum, qui ſic donat, ſupervivere malit, & ſe habere, quam eum, cui donat; magiſque eum, cui donat, quam hæredem ſuum. Hæc igitur donatio ita fit, ut non niſi morte donatoris confirmetur. Suſpicio vero vel cogitatio mortis, eſt cauſa ejuſmodi donationis, quæ etiam ſanum recteque valentem movere poteſt, ut donet hoc modo: quæ proinde cauſa ſemper exprimenda, nec alias erit donatio cauſa mortis, licet ab ægroto facta proponatur.

Quot ſunt ſpecies hujus donationis?

l.2.ff.d. t.l.35.§. 4. Tres. Vna, cùm quis ſanus & in bona valetudine poſitus, nulloque præſentis periculi metu territus, ſola cogitatione mortalitatis donat. Altera, cum quis metu mortis, aut præſentis periculi, vel etiam futuri, ita donat, ut ſtatim res fiat accipientis. Quo caſu ſtatim quidem perfecta eſt donatio, ſed ſub conditione reſolvitur, ſi videlicet donator præſens periculum evadat. Tertia, cum quis periculo mortis non ſic donat, ut ſtatim faciat rem accipientis, ſed tunc demum, cum mors fuerit inſecuta; quo caſu ſub conditione pendet donatio.

Quomodo Imp. ait mortis cauſa donationes ad exemplum legatorum redactas eſſe per omnia?

Verſ. ha Nempe quoad effectum, quia ſubſtantia utriuſ-

utriuſque diverſa eſt. Additur tamen, *per omnia fere legatis connumerari*, quia licet donatio hæc eodem modo acquiratur, quo legatum, & quinque teſtium præſentiam deſideret, Falcidiæ deductionem patiatur, ut legatum, inſinuatione non indigeat, & ante mortem revocetur, ad modum ultimæ voluntatis: tamen non paucæ ſuperſunt differentiæ, quas notavere Interpretes.

mortis. l. 2. & penult. C. ad leg. Falc. l. fin. C. de mortis cauſ. ibi DD.

Quot modis diſſolvitur donatio iſthæc?

Tribus modis. I. *Si convaluerit donator*, aut aliud vitæ periculum evaſerit, quippe cauſa donationis ceſſante. II. *Si eum pœnituerit donationis*, quia ut dixi, ſpeciem habet ultimæ voluntatis, quæ cum ſit ambulatoria ad extremum vitæ ſpiritum, dat locum pœnitentiæ. III. *Si prior deceſſerit, cui donatum eſt*, irrita eſt mortis cauſa donatio; adeo ut nulla hæredi donatarii, quippe cui tantum bene voluerit donator, competat actio ad rem donatam. Præterea nec ea, quæ relinquuntur in ultima voluntate, debentur, ſi præmoriatur is, cui bona relicta ſunt.

§. mortis. l. 13. 23. 35. §. 2. & ſeq. ff. de mort. cauſ. don.

Quæ eſt donatio inter vivos?

Quæ ſine ulla mortis cogitatione fit. Vel, *Eſt liberalitas, quæ nullo jure cogente conceditur*: nimirum quando quis ſimpliciter ea mente donat, ut rem ſtatim velit fieri accipientis, nec ullo caſu ad ſe reverti, & propter nullam aliam cauſam, quam ut liberalitatem & munificentiam exerceat. Et hæc proprie Donatio dicitur, pura & ſimplex: non etiam ea, quæ fit ſub conditione, ſub modo, ad tempus, vel ob cauſam.

§. aliæ autem. l. 29. ff. h. t. l. 1. ff. eod.

Quomodo perficitur?

Perficitur, ſimulatque donator ſuam voluntatem ſcriptis, aut ſine ſcriptis, etiam nuda

text. hic. l. 4. &

10. *ff. de don. l. 6. C. eod. l. 69. ff. de R. I.*

conventione, manifeſtaverit; & acceſſerit donatarii acceptatio. Nam invito beneficium non datur. Et licet donatio abſenti fieri poſſit, non tamen fit prorſus ignoranti, & non acceptanti.

Eſtne neceſſaria in hac donatione traditio, quæ ſtatim ſequatur?

§. 2. h. *l. 75. §. ult. ff. de V. O.* *l. 35. C. h. t.* *l. 167. ff. de R. I.*

Olim traditione, vel ſtipulatione opus erat, quia ex nudo pacto non dabatur actio. Hodie, etiamſi donator rem non ſtatim tradat, nihilominus donatio ex nuda pactione pleniſſimum & perfectum robur habere dicitur, & traditionis neceſſitas incumbit donatori, ad exemplum ejus, qui rem vendidit. Neque ſolum tradere tenetur, ſed etiam dare, id eſt, rem accipientis facere. Nam alias non videretur datum, quod accipientis non eſt factum. Quare agi adverſus eum poteſt à donatario condictione ex lege, vel ex ſtipulatu.

Poteſtne donare quilibet quamlibet ſummam pro arbitrio ſuo?

Verſ. & cum retro. l. 34. §. ult. & l. 38. §. 3. C. d. t.

Non poteſt. Nam ſi donatio excedat ſummam quingentorum ſolidorum ſive aureorum, tunc opus eſt inſinuatione (quæ eſt publicatio donationis apud acta; vel ejus, quod agitur, coram judice in ſcripturam redactio:) idque ea ratione, ut nimis effuſæ donationes, quibus homines ad egeſtatem facile perduci poſſent, coërceantur. Intereſt enim reipubl. ne quis re ſua abutatur; & ne facile quid occultæ ſtruatur fraudis, inductis falſo donationibus in fraudem forte creditorum. Quæ vero apud judicem fiunt, citra fraudem fieri præſumuntur.

Suntne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Suntne donationes, quæ inſinuatione non indigent?

Sunt utique; quæ etiam citra inſinuationem validæ ſunt, & pleniſſimam habent firmitatem: ut donatio in Principem, & quæ à Principe in privatos confertur; item donatio vel promiſſio facta pro redemtione captivorum, & ad refectionem ædium collapſarum vel exuſtarum. Denique donatio propter nuptias hodie non indiget inſinuatione ex parte mulieris, ut ipſa eam lucretur; ſed ex parte viri, ut is lucrum pro rata donationis capiat ex dote.

d. l. 34. Auth. item. & l. pen. C. d. t.

Novell. 127.

Poteſtne revocari ex cauſa aliqua donatio inter vivos?

Si fuerit perfecta, eam temere revocari non poſſe, ait Imp. quia ſola pœnitentia hic non ſufficit ad revocationem, ſed juſta cauſa ſubſit neceſſe eſt: qualis in primis eſt cauſa ingratitudinis, *ſi ingrati exſiſtant homines, in quos beneficium collatum eſt*. Neque enim æquum eſt, donatorem pati injuriam, vel jacturam ab eo, cui beneficium contulit. Cauſæ vero ingratitudinis numerantur quinque: videlicet ſi donatarius donatori injuriam atrocem vel manus impias inferat; ſi jacturam bonis ipſius ingerat; ſi inſidias vitæ ejus locet; ſi pactum, quod intervenit, implere nolit: ultra quas non poſſe fieri extenſionem verius eſt, ne contra legem fiat extenſio in pœnalibus.

Verſ. ſciendum l. 1. & fin. C. de revoc. donat.

d. l. fin.

II. Si liberi poſtmodum naſcantur donatori; quia non præſumitur, quod is voluerit alienas ſucceſſiones anteponere propriis: ut recte dicatur ineſſe donationi conditio tacita, ſi liberi legitimi non naſcantur; non etiam naturales, quia in hos ceſſat cauſa affectionis. Nati vero tempore donationis, eam non omnino infirmant, cum ceſſet dicta conditio, ſed tantum

l. 8. C. d. t.

tit. C. de inoff. donat.

tantum quatenus inofficioſa eſt donatio. Neque enim potuit pater donando intervertere legitimam, naturali ratione liberis debitam.

l. 1. §. 3. *C. de donat. quæ ſub modo.* Sed & revocantur donationes ſub conditione, modo, vel alias, non pure ac ſimpliciter initæ, ſi conditio, modus, aliave pacta adjecta, non ſerventur.

Eſtne aliud genus inter vivos donationis?

§. eſt & aliud. Eſt; veteribus quidem prudentibus penitus incognitum, poſtea ab Imperatoribus introductum, quod *ante nuptias* vocabatur, quia conſtantibus nuptiis nulla fieri donatio poterat. *l. pen. & fin. C. de donat. ante nupt.* Hodie *propter nuptias* dicitur: quia non tantum præcedere, ſed etiam ſequi nuptias contractas poteſt, & poſt conſtante matrimonio augeri, perinde, ut dos, qua aucta, augeri etiam oportuit donationem propter nuptias, quam maritus, vel alius ejus nomine, facit uxori in compenſationem & ſecuritatem dotis. *Novell. 97. Cuj. l. 5. obſ. 4.* Vnde non obſtat, quod donatio inter virum & uxorem ſit jure vetita, quia hæc propter nuptias donatio non eſt pura & ſimplex, neque ex ea alter conjugum fit locupletior, ſed, ut dixi, in ſecuritatem fit dotis, & ſoluto matrimonio ad maritum fere revertitur.

Fuitne olim alius modus civilis acquiſitionis, per jus accreſcendi?

§. fin. h. t. Fuit: quia jure antiquo qui cum alio ſervum communem habebat, ſi vindicta, aut teſtamento ſolus libertatem ei impoſuiſſet, partem ſuam eo caſu amittebat, *eaque ſocio accreſcebat:* quia ſervus pro parte liber eſſe non poterat. *l. 1. & 2. C. de com. ſerv. man.* Hodie talis ſervus ab uno ex dominis manumiſſus fit protinus liber; ne tamen ſocio invito pars ſua auferatur, pretium ſervi ei redditur ſecundum partem dominii. Ratio poſita

eſt

eſt in favore libertatis, pro qua pronunciandum eſſe ſæpe conſtitutum eſt. Item quoties dubia eſt vel obſcura manumittentis voluntas.

l. 20. & l. 179. ff. de R. I.

TIT. VIII.

Quibus alienare licet, vel non.

Quia de dominio acquirendo dictum eſt; jam quæritur de ejus effectu, ſive facultate, quam dominus habet de re ſua libere & pro arbitrio diſponendi, eam alienandi, & alium illius dominum faciendi.

Hæc igitur facultas alienandi competitne cuilibet domino?

NOn competit: nam accidit aliquando, ut qui dominus ſit, alienare non poſſit; uti maritus reſpectu prædii dotalis, & pupillus: & contra, ut qui dominus non ſit, alienandæ rei poteſtatem habeat; ut creditor reſpectu pignoris.

Cur marito dotale prædium alienare non licet?

Prohibetur maritus invita muliere dotale prædium alienare per L. Iuliam, quamvis ipſius ſit, dotis cauſa ei datum. Imo ne muliere quidem conſentiente, permiſſa eſt alienatio vel obligatio, ex Conſtitutione Iuſtiniani. Ratio eſt, ne ſexus muliebris fragilitas in perniciem ſubſtantiæ earum convertatur, & reſpubl. detrimentum ſentiat, cujus omnino intereſt, dotes mulieribus eſſe ſalvas. Prædium vero dotale æſtimatum maritus alie-

Hic in pr. l. un. §. & cum leg. Iul. C. de rei ux. act. l. 1. ff. ſol. matr. l. 2. & l. 10. §. ſi

res. ff. de jure dot. l.5.§.10. & 30.C. eod.

alienare, conſentiente uxore poteſt; quia æſtimatio eſt loco emtionis. Eſt autem maritus rei dotalis dominus ſaltem civilis, ſive jure civili; uxor vero naturaliter manet domina dotis.

Quid, ſi juramento fuerit confirmata hæc alienatio?

l.5. C.de leg.c.28. ✠ de jurejur. Covar. ad.c. quamvis. p. 2. §.2. c. 2 de jurejur. in 6.

Nec ſic valida erit jure civili alienatio, quia eo jure actus prohibitus, juramento mediante, firmari ac ſtabiliri nequit: ſecus jure canonico, quod vult, juramentum ſervari, cum non involvat detrimentum animæ jurantis; agitur enim tantum principaliter de favore ipſius mulieris: niſi tamen prius juraſſet, ſe numquam tali alienationi faciendæ conſenſuram.

Licetne creditori alienare pignus?

§. contra autem. l. 4. ff. de diſtr. pignor. & l.9.C. eod. l. ult.C. de jur. dom. impetr. l.4. ff.de pign.act.

Licet, *quamvis ejus ea res non ſit*, idque cum jure pacti ſive conventionis, & tunc voluntate ipſius debitoris intelligitur pignus alienari: tum jure crediti; eſſet enim alias pignus creditori inutile, ſi id perpetuo teneretur ſervare debitori ſuo. Unde, quamvis pactum non ſit, ut creditori liceat vendere pignus, ceſſante debitore in ſolutione, poterit nihilominus creditor alienare, (ne mora debitoris ei ſit noxia,) dummodo ante id denunciaverit debitori, ut ſolvat, & pignus luat, iſque deinde ceſſaverit uſque ad biennium poſt denunciationem.

Licetne pupillo alienare rem?

§. nunc. admon. & §.fin. l. 11. §.

Non licet, ſine tutoris auctoritate, quamvis alioquin abſolute ſit dominus rerum ſuarum, ac propterea videatur habere jus de iis diſponendi; idque ne temere patiatur rerum ſuarum diſpendium. Quæ ratio facit, ut nec poſſit

mutuum dare, vel alteri ſolvere: quia mutui *ult. & l.*
datio, & ſolutio, eſt pecuniæ alienatio; quam *19. §. 1.*
perinde pecuniam mutuo datam, vel ſolutam, ſi *ff. de reb.*
exſtet, ſtatim repetet rei vindicatione, cum *cred.*
eam non potuerit facere accipientis; bona fide
ab accipiente conſumtam condicet, cum mu-
tuum conſumtione concilietur; ſin mala fide,
eamdem ſibi exhibere petet.

At quomodo exhiberi poteſt pecunia jam *l. 131. &*
conſumta? Quia dolo malo eam poſſidere de- *l. 150. ff.*
ſiit, pro poſſidente habetur, & ut talis damna- *de R. I.*
tur, ad intereſſe quod æſtimat actor jurejuran-
do in litem.

Poteſtne pupillo debitum ſolvi?

Poteſt & ſolvi, & res omnis dari pupillo, ſi- *l. 5. ff.*
ne tutoris auctoritate: fit enim hac ratione *de in li-*
conditio pupilli melior. Non poteſt tamen ei *tem jur.*
ſolvi, ut liberetur omnino debitor, qui proin- *§. at ex*
de urgeri iterato poteſt ad ſolvendum, ſi pecu- *contra-*
nia non ſit ſalva, vel in rem pupilli verſa. Pu- *rio. h. d.*
pillus enim obligationem adquirere poteſt, di- *l. 15. &*
minuere non poteſt. Locupletior tamen factus *22. ff. de*
ex ſolutione, ſi adhuc eamdem pecuniæ ſum- *ſolut.*
mam petat, ſummovebitur exceptione doli *l. 57. ff.*
mali. Bona fides enim non patitur, ut bis idem *de R. I.*
exigatur.

Quatenus liberatur debitor?

Ipſo jure liberatur, ſi tutoris auctoritate in- *l. 6. C. ſi*
terveniente ſolverit, ſed ex cauſa damni ſuble- *adverſ.*
vabitur pupillus reſtitutione in integrum, quæ *ſolut. l.*
ita demum excludetur, ſi præterea acceſſerit Iu- *25. C. de*
dicis decretum. Nam *qui juſſu Iudicis aliquid* *admin.*
facit, non videtur dolo facere, qui parere neceſ- *tutor.*
ſe habeat. Ita qui ſolvit Iudicis mandato, ple- *l. 167. §.*
niſſimam liberationem conſequitur. *1. ff. de*
R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. IX.

Per quas perſonas cuique acquiritur.

Hic quoque Tit. pertinet ad acquiſitionem rerum, cum quæritur, per quos dominium ſingulis acquiratur.

Per quas igitur perſonas nobis acquirimus?

text. in pr. NOn ſolum per noſmetipſos, ſed etiam per eos, quos in poteſtate noſtra habemus, filiosfamil. & ſervos: quia hi quidem nobis pro inſtrumento ſunt; illi vero una nobiſcum perſona cenſentur. Item acquirimus per ſervos, in quibus uſumfructum habemus; per homines liberos, & ſervos alienos, quos bona fide poſſidemus.

Quomodo per liberos noſtros nobis acquirimus?

Olim quidem quicquid ad liberos pervenerat (exceptis peculiis caſtrenſibus) hoc parentibus ſuis acquirebant, ſine ulla diſtinctione; adeo ut jus eſſet patri, quod per unum acquiſitum eſſet, illud alii filio vel extraneo donare, vendere, aut alio quocumque modo in alium transferre: cum enim vi patriæ poteſtatis perſona & corpus liberorum ſubjiceretur parentibus, multo magis eorumdem res & bona. Quod poſtea mutatum fuit vel ſaltem imminutum Conſtitutione Iuſtiniani Imp. ac ſancitum, ut ſi quid liberis obveniat è re patris, id totum parenti acquiratur, cum æquum ſit, ut quod ex re ſive occaſione patris profectum eſt (quod *peculium profectitium* vocant)

§. igitur. in pr.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

vocant) hoc revertatur ad patrem: ut *peculium caſtrenſe*, quod in caſtris occaſione & contemplatione militiæ, & *quaſi caſtrenſe*, quod ex officio publico vel occaſione togatæ militiæ, ad filiumfam. pervenit, ejus maneat pleno jure: ut denique in *adventitio* peculio, quod nactus eſt filius privata ſua induſtria, vel ex materna ſucceſſione, ſolum uſumfructum habeat pater, proprietas vero penes filium remaneat: ne quod ei ſuis laboribus, vel proſpera fortuna acceſſerit, hoc ad alium perveniens, luctuoſum filio procedat. *l.6.C. de bonis quæ lib.*

Quid, ſi pater filium, habentem peculium adventitium, emanciparit?

Hoc caſu olim pater, quaſi pro pretio emancipationis, retinebat tertiam partem bonorum adventitiorum. Poſtea Iuſtinianus Imperat. patri pro tertia parte dominii conceſſit dimidiam non dominii, ſed uſusfructus, tota proprietate apud filium manente; qua cum privari, cauſa emancipationis, durum & inhumanum viſum fuit. *§. hoc quoque. l. 1. & 2. C.Theod. de mater.bonis. d. l.6.C. d. t.*

Quomodo per ſervos nobis acquiritur?

In ſervis ut nulla eſt diſtinctio peculii, ita per eoſdem indiſtincte acquiritur dominis, etiam ignorantibus & invitis, quidquid ſervis ex traditione, ſtipulatione, donatione, legato, vel ex qualibet alia cauſa obvenerit. Cum enim ſervi in alterius ſint poteſtate, & ab alio poſſideantur, nihil ſuum aut proprium habere poſſunt. Dico, *ignorantibus, & invitis*; quia hæc acquiſitio fit ipſo jure, ratione ſcilicet poteſtatis; adeo ut ne momento quidem ſubſiſtat in perſona eorum, qui in poteſtate ſunt. Non movet Iuris regula, quod invito non detur beneficium, cum & alia ſit regula, quod non *§. item vobis. l. 10. §.1. l. 23. ff. de acq. rer.dom. l.79.ff. de acq. hæred. l.69.ff. de R.I. l.pen.C.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

de pact. cogatur dominus, rem ſibi quæſitam retinere, ſed eam repudiare poſſit.

Cur vero hæreditatem ſervus niſi juſſu domini adire non poteſt?

Verſ. ſed ſi hæres. l. 6 & 8. ff. de acq. hær. l. 133. ff. de R. I.

Ne adeundo ſimpliciter hæreditatem, ſubjiciat dominum æri alieno, quod non raro latere ſolet in hæreditate. Non debet autem damnum adferri domino niſi ſcienti & conſentienti: neque ejus conditio fieri deterior per ſervos poteſt, quamvis melior fieri poſſit. Qui quidem ſervi juſſi adire, ita dominum obligant, perinde ac ſi ipſe hæres inſtitutus eſſet.

Cur domino etiam ignoranti & invito acquiritur poſſeſſio ex cauſa peculiari?

Verſ. non ſolum. h. l. 3. §. 12. l. 24. l. 34. §. 1. & 2. l. 49. in fin. ff. de acq. poſ.

Quia poſſeſſio non tantum corporis ſive facti, ſed & juris eſt. Nam juris interpretatione intelligitur dominus velle hanc poſſeſſionem habere, propter conceſſionem peculii. Cum enim dominus ſervo peculium habere permiſerit, videtur etiam ei generaliter permiſiſſe, ut ſtipuletur, ut poſſeſſionem apprehendat, quam viſum fuerit ei acquirere, & ſic interpretatione quadam juris dicitur quodammodo hic intervenire voluntas domini, licet ignorantis.

Ex quibus cauſis ſervi fructuarii nobis acquirunt?

§. de iis autem.

Ex duabus tantum cauſis, *ex re* videlicet *noſtra*, cum iniquum videri nequeat, id, quod ex re noſtra natum eſt, ad nos redire; *& ex operis ſuis*, quas nobis exhibere debent. Aliunde itaque ſi quid acquiſierint, id domino cedit proprietatis. Itaque ſi talis ſervus fuerit hæres inſtitutus, vel legatum acceperit, & hæreditatem & legatum acquirit proprietario; niſi teſtator con-

l. 21. & ſeqq. ff. de uſufr. l. 47. 49.

contemplatione fructuarii ſervum hæredem inſtituerit, legatumve ei reliquerit.

& 63. §. 3. ff. de acq. rer. dom.

Idemne de eo, qui à nobis bona fide poſſidetur, dicendum?

Idem plane, cum idem pene jus ſit fructuarii & bonæ fidei poſſeſſoris. Igitur liber homo, quem bona fide poſſideo, uti & ſervus alienus, quem juſto errore meum eſſe puto, ex iiſdem duabus cauſis mihi acquirunt. Quod vero ex aliis cauſis acquiritur, id liber quidem homo ſibi acquirit, ſervus vero domino ſuo.

Verſ. quod enim. l. 10. §. 3. ff. de acq. rer. dom.

Poteſtne à fructuario uſucapi ſervus?

Non poteſt; quia duo ei deſunt neceſſaria ad uſucapionem. Primum juſta poſſeſſio, unde hic dicitur *non poſſidere, ſed habere jus utendi fruendi*: non poſſidet civiliter, & efficaciter; ſed naturaliter tantum; aut, quod verius eſt, non poſſidet ſibi, ſed domino. Deinde bona fides in eo deficit, quia ſcit ſervum alienum eſſe, nempe proprietarii; & ſic non poteſt dicere, ſe ignoranter rem alienam uſucapere.

Verſ. fruct. d. l. 10. §. 5. l. 1. §. 8. l. 12. & 40. ff. de acq. poſſ.

Quo modo per extraneam perſonam nobis acquiritur?

Dominium quidem per liberam & extraneam perſonam, veluti per procuratorem, acquiri non poteſt, quia eſt juris: dominium enim à perſona ejus cui quæritur, initium ſumere debet. *Poſſeſſionem* vero acquiri poſſe, utilitatis & negotiorum expediendorum cauſa receptum eſt, tam per procuratorem, quam per quemlibet liberum hominem; modo is eo ſit animo, ut nobis acquiſitam velit poſſeſſionem: poſſeſſio enim eſt facti, & in facto verſatur, quod per alium liberum hominem expleri poteſt.

§. ex his itaque. l. 1. C. de acq. poſſ. & l. 1. §. 2. ff. eod. l. 1. C. de acq. poſ. & l. 1. §. 2. ff. d. t.

Requi-

Requiriturne hic ſcientia domini?

d. l. 1. C. de acq. poſſ. l. 8. C. eod. Non requiritur, nec opus eſt, ut dominus ſciat, procuratori poſſeſſionem traditam fuiſſe: ſufficit enim, quod ab initio dederit mandatum, ut omnia acquirat. Et in hoc diſtat poſſeſſio ab uſucapione, quia ſi procuratori res à non domino tradita ſit, dominus non uſucapiet, donec ſciverit rem ei fuiſſe traditam; at ſi procuratori res à domino tradita ſit, non tantum poſſeſſio, ſed per poſſeſſionem dominium acquiritur; hac ratione, quia dominium eo caſu à poſſeſſione nequeat ſeparari: poſſeſſio enim eſt cauſa dominii.

Quo caſu per procuratorem domino actio quæritur?

l. 53. ff. de acq. rer. dom. Ea quæ civiliter acquiruntur, per eos qui in poteſtate noſtra ſunt, acquirimus; veluti ſtipulationem: quod naturaliter acquiritur, ſicuti eſt poſſeſſio, per quemvis volentibus nobis *l. 2. C. per quas perſ.* poſſidere acquirimus. Obligatio vero quæ juris civilis eſt, non poteſt per liberam perſonam acquiri. Excipitur mutui condictio, quæ propter promiſcuum commercium nobis quæritur, & per continentiam cauſæ: actio hypothecaria, ſi mutuum noſtro nomine dans, pi*l. 79. ff. de V. O. l. 13. §. 25. ff. de act. emt.* gnus vel hypothecam acceperit; quæ tamen actio olim per procuratorem non acquirebatur domino, ſed ceſſione opus erat: denique ſi præſenti domino procurator ſtipulatus ſit, aut ſi domino mandante rem ejus vendidit, utilis actio domino competit.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. X.

De Teſtamentis ordinandis.

Hactenus dixiſſe ſufficiat de modis acquirendi dominii ſingularibus, quibus res ſingulæ cuique acquiruntur. Videamus nunc, quibus modis dominia rerum per univerſitatem ſeu titulo univerſali nobis acquirantur; id quod quatuor potiſſimum fit modis, nempe per hæreditates, per bonorum poſſeſſiones, per arrogationem, & per bonorum addictionem, libertatum conſervandarum cauſa. *§. ult. tit. ante.*

Quid eſt Hæreditas?

HÆreditas eſt ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus tempore mortis habuit. Hoc eſt, jus ſuccedendi in locum defuncti: quod tantiſper nomen ſuum retinet, donec adeatur; poſt aditionem vero, quippe confuſum jam cum bonis adeuntis, amittit nomen hæreditatis; ipſaque deinceps perſona hæredis incipit locum tenere perſonæ defuncti. *l. 62. ff. de R. I.*

Quotuplex eſt Hæreditas?

Duplex, *Teſtamentaria*, & *Legitima*; ſive duobus modis defertur & acquiritur hæreditas, vel ex *Teſtamento*, vel ex *Lege*, id eſt, *ab inteſtato*. De teſtamentaria ſucceſſione prius agitur, eo quod teſtamentum nitatur voluntate defuncti; adeoque quamdiu ex eo ſperatur hæres, tam diu ſucceſſioni inteſtatæ locus non eſt. Et hi duo ſuccedendi modi ita ſunt diverſi, ut nunquam coincidere poſſint: neque *l. 89. ff. de R. I.* *l. 7. & 89. ff. de R. I.*

enim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

enim umquam eidem homini ſimul ex teſtamento, & ab inteſtato ſuccedi poteſt.

Quid eſt Teſtamentum?

text.h. in princ. I. *Teſtamentum ex eo appellatur, quod teſtatio ſit mentis.* Hæc nominis eſt definitio, vel potius neque definitio, neque etymologia eſt Teſtamenti; verum alluſio quædam, deſumta à re ipſa, quæ in Teſtamento verſatur.

l.1.ff. qui teſt. fac. poſ. II. *Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ juſta ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit.* Hæc rei definitio eſt. Dicitur, *juſta ſententia*, id eſt, ſolenniter & conformiter legibus facta: qua particula excluduntur aliæ ultimæ voluntatis ſpecies, quæ licet ſint in ſuo genere perfectæ, non tamen ſunt jure factæ, id eſt, ſolennes; veluti Codicilli, in quibus nulla ordinationis requiritur ſolennitas. Verba, *voluntatis noſtræ*, docent, voluntates ultimas pendere non debere ex alterius quam teſtantis voluntate, libera, non captata. Verba, *poſt mortem*, declarant, quod, ut viventis nulla eſt hæreditas; ita teſtamentum poſt mortem demum vires accipiat.

Quot olim Teſtamentorum fuere genera?

§.1.Gel. l.15.c.21. Vlp. l.1.Reg. c.20. l.15.C.de teſtam. Duo: unum, quod *calatis comitiis* in pace & otio fiebat, populo congregato curiatim, idque ſemel vel bis in anno; quo fiebat, ut neceſſario plures decederent inteſtati, nec teſtamentum, licet maxime vellent, facere poſſent: alterum, quod *in procinctu* fiebat, à militibus cinctis, ſtantibus in acie, & paratis cum hoſte confligere. Quibus deinde acceſſit & tertium, quod per *æs & libram* fiebat, ſive per imaginariam quandam emancipationis ſeu venditionis ſpeciem. Verum duo priora jam olim vetere adhuc Rep. in deſuetudinem abierunt. *§. ſed prædict.* Tertium licet diutius permanſerit, attamen partim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

partim & hoc in uſu eſſe deſiit. Succeſſit ergo prætorium; in quo nulla deſiderabatur emancipatio, aut imaginaria hæreditatis venditio, ſed ſeptem teſtes & ſigna teſtium ſufficiebant: cum jure civili teſtium ſigna non eſſent neceſſaria. Poſtremo conflari cœpit aliud teſtamenti genus, partim ex jure civili, quod teſtamentum uno contextu fieri mandat, partim ex jure prætorio, quod ſeptem ſigna deſiderat, & denique ex Conſtitutionibus Principum, quæ ſubſcriptiones teſtium adhiberi voluerunt. *§. ſed cum paulatim. & §. fin. h. t.*

Quot vero hodie ſunt genera Teſtamentorum?

Similiter duo, *Commune* ſive *Paganicum*, & *Militare*. Pagani enim opponuntur militibus: eoque nomine veniunt omnes, qui non militant, non modo agreſtes, verum etiam cives. Rurſus Paganicum, aliud *Solemne in ſcriptis*, ſive *Scriptum*; aliud *Nuncupativum*. Sunt etiam Teſtamenta, in quibus ſolennitates pleræque de jure requiſitæ remitti ſolent, ut in teſtamento ad pias cauſas, in diſpoſitione patris inter liberos, in teſtamento ruſticorum. Etſi nihil facile mutandum ſit ex ſolennibus, tamen ubi æquitas evidens poſcit, ſubveniendum eſt. *Vigl. tit. prox. §. illis autem. n. 5. l. 21. §. 1. & l. ult. C. de teſtam. l. 183. ff. de R. I.*

Quas ſolemnitates requirit Teſtamentum Scriptum?

I. Vt fiat uno eodemque tempore, ac contextu, ſine ullo diverticulo ad actum aliquem extraneum. Quia actus teſtamenti civilis, & unius formæ, debet eſſe continuus. *§. 3. 4. l. 21. §. 3. ff. h. t.*

II. Vt celebretur coram ſeptem teſtibus, ad hoc rogatis, ut omnis excludatur ſubornatio, iiſque civibus Rom. maſculis ac puberibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.21.§.2. & ſeqq. ff. & l. 21.&28. Auth. & non obſerv. C.h.t. III. Vt declaretur per manum teſtatoris, vel teſtium nomen hæredis. Quod deinde mutatum fuit, ita ut hodie ſufficiat nomen hæredis ſcribi per alium quemlibet, dictante teſtatore; ideo quod periculoſum ſit tam multis teſtibus id innoteſcere, quo caſu teſtator ſcribere debet, eam eſſe ſuam ultimam voluntatem, vel ejus nomine octavus teſtis.

l.22.§. 4. ff.h.t. IV. Vt reliqui teſtes omnes ſubſcribant teſtamento, & ſigilla ſua imprimant; ſi alterum deſit, pro infecto habetur teſtamentum.

l. 9. & 12. C.de teſtam. V. Vt teſtes ſint in præſentia & conſpectu teſtatoris, ipſumque oculis videant, niſi ex privilegio relaxata ſit hæc obſervatio.

Cur hic ſeptem teſtibus opus eſt, cum in alia ultima voluntate quinque ſufficiant?

Vel quia myſticus hic numerus, vel quia quinque teſtibus requiſitis in omni alia ultima voluntate, duos addidit Prætor, in vicem illius, qui olim familiam emebat, & qui æs ponderabat: judicabat enim, majore cautela munienda eſſe teſtamenta, adverſus fraudes, quippe quas defuncti redarguere non poſſunt.

c.cum eſſes. ✠ de teſtam. l.12. ff. de teſtib. Iure vero Canonico teſtes ſufficiunt duo vel tres; & validum eo jure eſt teſtamentum coram Parocho & duobus teſtibus legitime factum. Hinc probatio cujuſque rei per duos teſtes impletur, ubi numerus eorum non adjicitur.

Poſſuntne teſtes omnes uno annulo ſignare?

§.poſſunt. h. l.22.§. 2.3.5.& 6.ff.h.t. & l.12. *Poſſunt*, eoque ſive alieno, ſive proprio: poſſunt & alia re qualibet, quæ characterem ſive ſignaculum habeat. Dependet enim ſignatio ex fide ſignantis, non ex materia ſigni: ideoque cujus ſit annulus, nihil refert. Nam etſi à teſtatore annulum accepero & ſignavero

ro teſtamentum, valet, quaſi alieno ſignayerim. At, ſi conſulto ſigna turbata ſint à teſtatore, non videtur ſignatum. Poſſe autem & nocte ſignari teſtamentum, nulla dubitatio eſt. *C. eod.*

Quinam adhiberi teſtes poſſunt in teſtamento?

Cum quibus teſtamenti factio eſt, ſive qui capere ex aliorum teſtamentis atque inſtitui hæredes poſſunt. Teſtamenti proinde factio, cives comprehendit & requirit Romanos, excludit peregrinos, deportatos, captivos, qui capere ex teſtamento non poſſunt. Sunt & alii, qui licet ex teſtamento capere poſſint, tamen non poſſunt in eo eſſe teſtes, vel propter corporis vitium, ut muti, ſurdi, cœci; vel propter mentis defectum, ut furioſi, impuberes, prodigi; vel propter vitæ probra, veluti ob carmen ac crimen famoſum damnati, quos leges jubent improbos inteſtabileſque eſſe, qui utraque carent teſtamenti factione, & activa & paſſiva; vel propter conditionem, ut ſervi; vel propter ſexum, ut mulieres. *§. Teſtes autem. l. 8. & 16. ff. qui teſt. fac. poſ. Verſ. ſed neque. l. 18. & 26. ff. d. t. & l. 20. ff. eod.*

Cur vero mulieres removentur?

Ratio hujus non in fragilitate ſexus poſita eſt, cum mulieres in aliis negotiis ac contractibus, atque adeo in judicio capitali, audiantur; ſed procedit ex Iure antiquo, quo teſtamenta fiebant in comitiis; atqui cum feminis nulla comitiorum communio fuit, id eſt, arcebantur à comitiis, ſive jure ſuffragii, mulieres; uti & ab omni virili officio, cujuſmodi eſt teſtimonium dicere, ſubſcribere, ac ſignare teſtamentum. *l. 3. §. pen. & l. 18. ff. de teſt. & d. l. 20. §. 6. arg. l. 22. ff. de teſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi aliquis ex teſtibus creditus fuerit liber, cum ſignaret teſtamentum, poſtea vero apparuerit ſervus?

§. ſed cum aliquis. l. 1. C. de teſtam. l. 3. ff. de off. præt.

Id quidem ſummo jure non valet, cum eo tempore, quo teſtamentum condebatur, ejus conditionis fuerit teſtis, ut in teſtium numerum adhiberi non poſſit, quippe incapax juris civilis. Verum ex benignitate & liberalitate Imp. teſtamento ita ſubvenitur, ut perinde habeatur ratum firmumque, ac ſi, ut oporteat, factum eſſet: præſertim ſi teſtis eo tempore, quo teſtamentum ſignaretur, omnium conſenſu fuerit habitus liber, nec quiſquam ei ſtatus quæſtionem moverit. Conditio enim teſtis inſpicitur, quæ fuit tempore conditi teſtamenti; ut nihil noceat, ſi quid poſtea ei contigerit.

l. 22. §. 1. ff. h. t.

l. 12. ff. de R. I.

Hinc *plenius voluntates teſtantium interpretamur*, quia publice expedit eas exitum habere: alioqui ſi non plenius interpretemur voluntates, ſæpe in nihilum, & cauſam inteſtati reciderent.

Qui in poteſtate familiave fuerint teſtatoris, rectene adhibentur teſtes?

§. pater. l. 9. 10. & 17. ff. de teſtib. de l. 22. in pr.

In alieno quidem teſtamento recte adhibentur, veluti pater, & filius, qui in poteſtate eſt patris, itemque duo pluresve fratres, qui in ejuſdem patris ſunt poteſtate; cum nihil noceat, nullave lex ſit, quæ prohibeat ex una domo plures teſtes alieno negotio adhiberi: In teſtamento vero proprio, id eſt, cum vel pater ipſe, vel filiusfamilias de caſtrenſi peculio, vel etiam frater teſtatur, hi inter ſe alter alteri prohibentur eſſe teſtes. Reprobatum eſt enim ea in re domeſticum teſtimonium, cum nullus in re propria idoneus perhibeatur teſtis. Domeſti-

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

cum teſtimonium, non ex cognatione intelligimus, ſed ex unione, quæ per patriam poteſtatem contingit. *l.195.§.2.ff.de V.S.*

Quid, ſi hæres ſcriptus adhibitus fuerit teſtis in teſtamento?

Eo caſu, *neque ipſe hæres ſcriptus*, neque is, qui in poteſtate ejus eſt, *neque pater*, qui eum habet in poteſtate, *neque fratres*, qui in ejuſdem patris poteſtate ſunt, *teſtes adhiberi poſſunt*: quia hoc totum negotium, quod agitur teſtamenti ordinandi gratia, creditur inter teſtatorem & hæredem agi. Hæres autem videretur ſibi ipſi jus & teſtimonium dicere in propria cauſa: quod jura prohibent propter affectum, qui ſubvertere veritatem ſolet. Eſt & hæc ratio, quod hæres vetuſtiſſimam repræſentet imaginem emtoris familiæ, qui teſtis eſſe non poterat. *§. ſed neque hæres.* *l.20.in pr.ff.h.t.*

Quid igitur cenſes de legatariis ac fidei-commiſſariis?

His, quia non juris ſucceſſores ſunt, teſtimonium non denegatur, id eſt, negotium non cenſetur agi cum legatariis principaliter, ſed cum hæredibus, deque re & cauſa hæredum, cum hæredis inſtitutio ſit fundamentum & caput teſtamenti. Legatum vero eſt res ſingularis, & res certa; non univerſitas, aut jus aliquod univerſum, qualis eſt hæreditas: atque ideo legatarii, ut & perſonæ iis conjunctæ, non dicuntur in re propria, ſed in cauſa hæredis ferre teſtimonium. Eſt & illa ratio, cur legatarii poſſint eſſe teſtes in teſtamento, quo ſcilicet teſtamenti faciendi negotium per eos facilius expliretur, & ob teſtimonii meritum, ut aliquid detur illis, quorum fide ac teſtimonio ultima ſuſtinetur voluntas. *§. legatariis.* *l.14.ff. de reb. dub.* *Vigl.hic.*

Diver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Diverſum eſt in fideicommiſſariis univerſalibus, quia hæredum locum obtinent, atque in eos transferuntur per reſtitutionem omnia jura hæreditatis.

Intereſtne, cui materiæ inſcribatur Teſtamentum?

Nihil intereſſe, in qua materia ſcribatur, in tabulis, an in chartis, membraniſve, reſcribit hic Imp. tantumque agi, ut de eo conſtet. Olim in tabulis ceratis teſtamenta ſcribi ſolebant, & lino ligari, linteoque involvi.

Poteſtne unum teſtamentum pluribus confici codicibus?

Poteſt, imo interdum etiam neceſſarium eſt, plura facere exemplaria unius teſtamenti, quo uno amiſſo, ex alio voluntas conſervetur; dummodo omnia æque ſint autentica, ejuſdem tenoris & ſolennitatis, ab iiſdem teſtibus ſubſcripta, ſubſignataque. Alias ex ſolo & nudo exemplo non poteſt adiri hæreditas, licet dari poſſit bonorum poſſeſſio.

Quid eſt Teſtamentum Nuncupativum?

Quod ſola fit nuncupatione, ſeu voce tenus, quando ſcilicet teſtator viva voce hæredem palam nuncupat, ultimumque voluntatis ſuæ elogium aperit, idque coram ſeptem teſtibus, ad hoc convocatis & rogatis ſpecialiter, item uno eodemque contextu, eodem tempore & loco, nullo actu extraneo interpoſito. Vnde patet, eaſdem fere ſolennitates in teſtamento Nuncupativo requiri, quas ſupra in Scripto deſiderari diximus; excepta ſola ſolennitate externa, ſcriptionis ſcilicet, item ſubſcriptionis & ſignaturæ teſtium. Quod teſtamenti genus hodie maxi-

! §. nihil autem. l. 1. ff. l. fin. C. h. t. l. 1. in pr. & §. 10. ff. de bonor. poſſ. ſec. tab. l. 12. §. ult. ff. h. t. §. & unum. l. 10. ff. teſt. quemadmod. aper. l. 14. ff. h. t. d. l. 1. §. 7.

! §. fin. h. t. d. l. 1. §. 7. §. fin. l. 21. §. per nuncupat. C. de teſt. d. l. 11. & 26. C. de teſtam. l.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

maxime in uſu eſt; idque Notarius, ſi quis *ult. C. de*
præſens fuerit, redigere in ſcripturam poteſt, & *jure co-*
ſolet; nihilominus manet nuncupativum, cum *dic.*
ſcriptura ad memoriam, non ad ſolennitatem
aliquam adhibeatur.

TIT. XI.

De Militari Teſtamento.

Titulus ſuperior fuit de Paganico teſtamento ſolenni; hoc agitur de Militari minus ſolenni.

Quid eſt Teſtamentum Militare?

Quod liberum ac ſolutum eſt ſolennitatibus *in pr. h.*
Iuris. Nam miles in expeditione conſti- *l. 1. 9. ff.*
tutus, quocumque modo, ſive ſcripto, ſive ſine *h. t.*
ſcriptura, extremam ſuam voluntatem ordinaverit, valebit teſtamentum, ex ſola voluntate militis, id eſt, quamvis neque legitimus teſtium numerus adhibitus fuerit, neque alia obſervata ſolennitas circa rogationem, ſubſcriptionem, & ſubſignationem teſtium. Imo & miles po- *l. 19. ff.*
teſt decedere cum pluribus teſtamentis, poteſt *h. t. l. 8.*
hæredes inſtituere ad certum tempus; poteſt *& 9. C.*
item decedere partim teſtatus, partim inteſta- *eod.*
tus, liberoſque, quos habere ſe ſcit, præterire,
ceſſante querela, &c. Nam teſtamenta militum *d. l. 1. &*
ad juris gentium ſimplicitatem redacta ſunt per *l. 3. &*
omnia; idque vel propter nimiam imperitiam *15. C.*
eorum, quia in expeditione occupati, ne popu- *eod.*
lari quidem juris ſcientia præditi ſint, nec copiam conſulendi peritiores habeant; vel po- *d. §. 1. h.*
tius favore Reipubl. ne milites cogantur deſe- *t. Verſ.*
rere ſtationem ſuam ſolius teſtamenti ordinan- *illum*
di cauſa: maxime, quia expeditionis neceſſitas *autem.*
ſæpe non det locum & tempus obſervationi *l. 1. &*
ſolennium; cum inter armorum ſtrepitum, *l. 17. C.*
verba juris civilis non exaudiantur. *h. t.*

Quid, ſi extra expeditionis neceſſitatem aliis in locis, vel ſuis ædibus, degat miles?

Verſ. illis autem. h. t. l. 1. & 17. C. eod. Cujac. Conſ. 49.

Tunc privilegium hujuſmodi militare fruſtra ſibi vendicabit, cum ſic ceſſet ratio privilegii, & per otium facultatem habeat miles ſe inſtruendi. Quod quidem licet communiter intelligatur de militibus ſtationariis, ac limitaneis; tamen idem privilegium & his, & militibus agentibus in hibernis & præſidiis, alii tribuunt: cum & illis expeditionis incumbat neceſſitas, ad quælibet diſcrimina obeunda pro defenſione provinciæ.

Quomodo conſtabit de voluntate militis, ſi omnis remiſſa ei ſit ſolennitas?

§. plane. l. 24. 35. & 40. in pr. ff. h. t. l. 12. ff. de teſtib. l. 15. C. eod.

Licet militis qualiſcumque voluntas pro jure obſervetur, tamen de ea certo conſtare debet. Conſtabit autem vel ſcriptura ipſius militis, vel *convocatis ad hoc hominibus*, id eſt, teſtibus, ſaltem duobus, qui affirment, militi voluntatem fuiſſe teſtandi, quæ alias calumniis foret obnoxia. *Scriptura* etiam probat, ſi miles moriens quid in vagina, clypeo, aut pulvere, literis ſanguine ſuo rutilantibus, ſcripſerit. Probant vero *teſtes* etiam *non rogati*, cum rogatio ad ſolennia juris civilis ſpectet, quibus ſolutus eſt miles.

Quid ſi, ut plerumque in ſermonibus aut conviviis fieri ſolet, miles dixerit, ſe aliquem hæredem facere?

Verſ. cæterum.

Non oportet hoc pro teſtamento ſervari: nec exemplum ejuſmodi admitti debet, vel ipſorum militum gratia; quia videtur miles magis captandæ benevolentiæ cauſa, aut repentino

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tino affectu ſimile quid dixiſſe & jactaſſe, quam ex animo faciendi talem hæredem. Alioqui non difficulter poſt mortem alicujus militis teſtes exſiſterent, qui affirmarent ſe audiſſe eum dicentem, ſe relinquere bona, cui viſum ſit: & per hoc vera judicia ſubverterentur, ac fictitius aliquis obreperet hæres: cujus proinde erit oſtendere, militem teſtandi animo de rebus ſuis diſpoſuiſſe, eaſque ſibi reliquiſſe. *d.l.24.*

Gaudetne hoc teſtandi privilegio miles mutus & ſurdus?

Gaudet, ſi caſu aliquo, aut vulnere, aut morbo, hæc vitia contraxerit in militia, & aliquatenus poſſit voluntatem ſuam indicare; ſecus, ſi ſurdus & mutus ſit à nativitate, qualis non poteſt eſſe miles, cum nequeat exaudire mandata. Ideoque hujuſmodi ſurditatis defectus ſuperveniens cauſat quidem miſſionem, ut tamen, cum miles maneat, privilegio gaudeat teſtandi. *§. quin imo. h.l. 4.ff.eod.*

Quouſque durat hoc privilegium?

Quamdiu militant & in caſtris degunt: ubi ſi teſtamentum fecerint, deinde dimiſſi à militia intra annum deceſſerint, valebit teſtamentum, velut jure militari factum. Si vero conditio, hæredi in eo teſtamento adſcripta, poſt annum demum exſtiterit, nihilominus valebit teſtamentum, quaſi militis, poſt annum miſſionis, ad quem annum conditio retrotrahitur. Miſſionem intellige honeſtam, & cauſariam, non ignominioſam. Nam ignominioſe militia miſſi, perdunt hoc privilegium, quod præmii loco tributum eſt merentibus. *§. ſed hactenus. l.21.& 38.in pr. ff.h.t.* *l.26.ff. eod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Teſtamentum ante militiam non jure factum, valebitne teſtatore facto milite?

§. *ſed & ſi quis. l. 9. & 20. §. 1. ff. h. t.* Dicendum eſt, *valere hoc teſtamentum quaſi ex nova militis voluntate*, nempe ex aliquo militis actu, puta ſi in expeditione degens, miles factus, illud reſignaverit, & quædam adjecerit, ſive detraxerit; vel alias ejus manifeſta fuerit voluntas, teſtamentum valere volentis.

Quid, ſi in arrogationem datus fuerit miles, vel emancipatus?

§. *denique. h. l. 22. cum ſeq. ff. eod.* Eo quoque caſu dicendum eſt, *valere teſtamentum quaſi ex nova militis voluntate, nec videri capitis diminutione irritum fieri*, ſive, inquam, miles paterfam. ſeſe arrogandum dederit; ſive miles filiusfam. fuerit capite minutus, vel emancipatus. Nam capitis diminutio, quæ eſt privata, & juris civilis commentum, non poteſt publicum jus militum, & gentium, infringere. Atque in eo differt miles à pagano, cujus teſtamentum capitis diminutione fit irritum. Ratio differentiæ eſt, quod pagani teſtamentum deducatur in caſum, à quo incipere non poteſt, non etiam militis, cui, de caſtrenſi peculio teſtanti, patria non obſtat poteſtas: ut non ſit opus declaratione novæ voluntatis, cum prior voluntas duret, ſi aliud non appareat.

Quid, ſi filiusfam. teſtetur de bonis quaſi caſtrenſibus?

§. *ult. l. fin. C. de inoff. teſt.* Eo quidem caſu ad exemplum filiifam. militis, qui teſtari de bonis caſtrenſibus poteſt, permiſſum quoque eſt filiofam. togatam militiam exercenti, teſtari de bonis quaſi caſtrenſibus, non tamen jure militari, ſed communi; quia

quia licet Advocati & cauſarum patroni mili- *l.14.C.*
tare quodammodo dicantur, & non minus *de ad-*
providere humano generi, quam ſi præliis at- *voc. div.*
que vulneribus patriam, parenteſque ſalvarent, *jud.*
id tamen ab iis fit citra neceſſitatem expeditionis.

TIT. XII.

Quibus non eſt permiſſum facere teſtamentum.

Poſtquam Imper. teſtamenti ordinandi formam ita tradidit, quaſi ea permiſſa in genere ſit omnibus; nunc quaſi exceptiones regulæ illius ſubjicit, de iis, qui jure prohibentur teſtamentum facere.

Quibus igitur permiſſum non eſt facere Teſtamentum?

ALii prohibentur ob vitium, vel animi, ut *h. in pr.*
impuberes, furioſi, & forte etiam prodigi; *l.3.& 6.*
vel corporis, ut mutus, & ſurdus, & cæcus; *ff. qui*
vel ob ſtatum, ut filiifamilias. *teſt. fac.*

I. Igitur *qui alieno juri ſubjecti ſunt, ut fi-* *poſ.*
liifamilias, teſtamenti faciendi jus non habent.
Nam licet teſtamentum ad res pertineat priva- *l.38.ff.*
tas, ejus tamen faciendi licentia ex jure publico *de pact.*
procedit; quo ſoli patrifam. hoc eſt, ei, qui ſui juris ſit, conceditur de pecunia, id eſt, ſubſtantia ſua teſtandi facultas: quam proinde facultatem non habent filiifam. Adeo quidem, ut
quamvis parentes eis permiſerint, nihilo magis *l.27.ff.*
jure teſtari poſſint, cum ejuſmodi privata per- *de R.I.*
miſſio, non poſſit immutare jus publicum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.25.ff. de donat. mort. cauſ. Plane quin mortis cauſa donare poſſint, ſi parentes conſentiant, nulla ratio impedit; quia licet quoad effectum talis donatio pro ultima voluntate habeatur, tamen quoad eſſentiam contractus magis eſt, & privati juris: atqui filiusfam. contrahendo alienare poteſt, conſentiente utique patre.

Quid juris eſt de caſtrenſi, quaſi caſtrenſi, & adventitio peculio?

Verſ. quod quidem jus. in pr. l.6 §.ult. ff. de injuſt. rupt. l.3. C. de caſtr. pec. & l.2. ff. eod. Olim militibus, qui in poteſtate parentum erant, hoc privilegium dabatur, hodie etiam dimiſſis à militia, id eſt, veteranis, ut de *peculio caſtrenſi* teſtari valeant, quia intuitu illius pro patribusfamil. habentur. *De peculio quaſi caſtrenſi* idem juris eſt. *De adventitio* vero, licet illud pleno jure ſit filiorumfam. (ut aliquibus caſibus contingit) ultima voluntate diſponere prohibentur, quia nullibi inveniuntur patria poteſtate exemti, hujus peculii reſpectu. Imo licet ſuæ poteſtatis facti deceſſerint, teſtamentum ante factum manet inutile; quia ejus principium inſpicitur, nimirum tempus conditi teſtamenti, quo filiusfam. teſtamenti *l.29.ff. de R. I.* faciendi facultatem non habuit. *Quod enim initio vitioſum eſt, tractu temporis non poteſt convaleſcere.*

l.19 ff. qui teſt. fac. poſſ. §. præterea.l. 5.& d.l. 19.ff.qui teſt. fac. & l.4. C.eod. II. *Impuberes teſtamentum facere non poſſunt*, quia nullum eorum animi judicium eſt: quales ſunt maſculi, qui decimumquartum; & feminæ, quæ duodecimum ætatis annum nondum compleverint: quem quidem annum complevifſe quis dicitur, dum ejus ultimũm attigerit diem. Quoties enim de favore alicujus agitur, placuit diem cæptum haberi pro completo.

Verſ. item furioſi.l.9. C.h.t. III. *Furioſi & Amentes*: teſtamentum enim teſtatio eſt mentis, nec fieri poteſt ab iis, qui mente & ratione carent. Factum autem ante furorem, aut tempore intermiſſi furoris, firmum permanet: etiam recurrente furore, qui

qui cum tantum ſit facti, non infirmat id quod jure factum eſt. Vnde in eo qui teſtatur, eo tempore quo teſtamentum facit, integritas mentis, non corporis ſanitas exigenda eſt. Quo pertinet regula juris: *Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatus èventum capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint.* *l.201.ff. de R.I.*

IV. *Prodigi*, poſt interdictam bonorum ſuorum adminiſtrationem, quia tales, quoad bona, dicuntur furioſum facere exitum. Quod ſi tamen ante interdictionem fecerint teſtamentum, illud ratum manet, etiam poſt interdictionem. Quæ quidem interdictio ipſo jure exſpirat, recepta vitæ ac morum ſanitate, & ſic prodigi in poteſtate deſinunt eſſe curatorum. *§. item prodig. l.1.ff. de curat. fur. l.40.ff. de R.I.*

V. *Surdus & Mutus à natura.* Qui quidem olim nullo modo teſtari poterant, cum mutus accire & rogare teſtes, ſurdus exaudire verba familiæ emtoris non poſſet. Si tamen teſtandi licentiam à Principe impetraſſent, valebat teſtamentum. Hodie mutus & ſurdus à natura, teſtari nequit, quia explicare mentem ſuam non poteſt: caſu vero & ex accidenti mutus ac ſurdus factus, ſi quidem literas ſciat, teſtari poteſt; ut & ſurdus tantum, vel mutus tantum: neque intereſt an quis natus, an caſu factus ſit mutus & ſurdus; dummodo iſte ſcripto mentem ſuam indicare, hic voce exprimere & prodere eam poſſit. Non enim debet, id quod rite factum eſt, ex aliquo eventu vitiari, quantumvis caſus is emergat, à quo negotium incipere non potuit. *§. item ſurdus. l.6.§ 1. & l.7.ff. h.t. l.10. C. eod. l.85.§.1. ff. de R.I.*

VI. *Cæcus*; niſi obſervata forma ab Imp. Iuſtino præſcripta: nempe, ut, quia ſcribere cœcus non poteſt, teſtamentum faciat per nuncupationem, declaretque hæredem, & ſimul dignitatem exprimat hæredis, adhibitis ſeptem teſtibus, & Notario, vel octavo teſte, ſi copia Notarii non ſit, qui voluntatem ultimam defuncti accipiat, & in ſcripturam *§. Cæcus & l.8. C. h.t.*

ram redigat, ſubſcribat, & ſubſignet, una cum teſtibus.

§. ejus qui apud. l. 12. ff. h. t. VII. *Captus ab hoſtibus*, interim dum apud hoſtes eſt, quippe factus ſervus hoſtium; adeoque teſtamentum, factum ante captivitatem, ſtricto jure corruit, eo quod devenerit in caſum, à quo incipere non poteſt. Attamen ex æquitate valet; cum per jus poſtliminii, quo ad ſuos reverſus priſtina omnia recuperat jura, & fingitur nunquam in hoſtium fuiſſe poteſtate; tum per legem Corneliam, quæ ſuſtinet teſtamentum ejus, qui apud hoſtes moritur, fingendo eum ipſo momento captivitatis mortuum, atque ita liberum, non ſervum, obiiſſe.
l. 18. ff. ad l. Fal. Vnde Paulus, *Fictio legis Corneliæ & hæreditatem & hæredem facit.*

Sunt & plures alii, qui teſtari jure prohibentur, de quibus hic & alibi Interpp. veluti obſides, niſi id eis ſpecialiter à Principe concedatur; damnati ad mortem, crimen læſæ majeſtatis committentes, hæretici, uſurarii manifeſti, & Monachi poſt emiſſam profeſſionem.

TIT. XIII.

De exhæredatione liberorum.

Præter ſolennia ordinationis ſunt alia velut intrinſeca teſtamentis, quorum principale jus eſt de liberis hæredibus inſtituendis vel exhæredandis.

Liberumne igtiur teſtatori eſt inſtituere, quos velit hæredes?

Text hic in prin. NOn eſt; *ſed qui filium in poteſtate habet, curare debet, ut eum hæredem inſtituat,* vel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

vel exhæredem nominatim faciat: hoc modo: *Titius filius meus exhæres eſto.* vel ita: *Filius meus exhæres eſto*, non adjecto proprio nomine, ſi ſcilicet alius filius non exſtet; ſic enim nominatim quis exhæredari videtur: Cæterum, ſi eum ſilentio prætererit, inutiliter teſtabitur. *l. 1. & l. 2. ff. de lib. & poſt.*

Quæ ratio iſtius juris, cur liberi neceſſario inſtituendi ſint hæredes, vel exhæredandi?

Patria poteſtas, & jus ſui hæredis ſeu ſuitatis, ut vulgo loquuntur. Vnde cum liberi in poteſtate exſiſtentes videantur quodammodo una eademque perſona cum patre, imo, & vivo patre, quaſi domini exiſtimentur rerum paternarum, ideo voluit Lex eos neceſſario aut inſtitui hæredes, ut hac via confirmaretur dictum dominium, ex voluntate patris; aut exhæredari, ut ab eo per aliquem actum exteriorem removerentur. Neque enim patria poteſtas, aut ficta dominii continuatio in liberos, impedire poterat, facultatem teſtandi, vel etiam exhæredandi liberos, quippe quos olim & occidere licuerit. *l. 11. ff. de lib. & poſt. l. 30. ff. de lib. & poſt. & l. 10 ff. eod. t.*

Quid ergo eſt Exhæredatio; quid Præteritio?

Exhæredatio eſt excluſio ab hæreditate, quæ lege alicui competebat, teſtamento facta & ordinata: ſive, *Ademtio hæreditatis lege debitæ vel datæ.* Nam qui exhæredat, ſubmovet quem à jure ſucceſſionis, ſive abſcindit alicui jus ſuccedendi: quod jus ei, qui illud non habet, abſcindi non poteſt. Sui hæredes id habent ex lege. *Cujac. in par. ff. & C. h. t.*

Præteritio eſt, cum liberi neque inſtituti ſunt hæredes, neque, ut oportet, exhæredati, quique ab omnibus gradibus ſunt omiſſi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Licetne exhæredare indiſtincte liberos omnes?

hic.in pr. Olim non licuit: diſcrimen enim fuit inter ſexum, inter emancipatos ac ſuos, inter natos & poſthumos. In primis inter ſexum ea fuit differentia, quod pater *filios* exhæredare debuerit *nominatim*, id eſt, nomine expreſſo: *filias* vero exhæredare potuit *inter cæteros*, id eſt, non nominatim: veluti, ſi quibuſdam in-*l.44.& l.53. ff. de hær. inſt.* ſtitutis, ſubjunxerit dein teſtator, *cæteri exhæredes ſunto*: verbo, *cæteri*, filia, non filius, comprehendebatur, forte quia arctius videatur conjunctus patri filius, quam filia, quæ nubendo in aliam familiam tranſit.

text. hic in pr. II. *Si filios* præteriiſſet pater, ejus teſtamentum erat inutile, & nullius momenti. Et ita quidem inutile, ut neque vires acciperet, aut hæreditas ex eo adiri poſſet, mortuo ante patrem filio, propterea quod non conſtiterit ab *l.7.& 10.ff.de lib. & poſt. l.1. & 17.ff. de injuſt. rupt. Vlp.tit. 22 §.14.* initio. Si vero *filias* præteriiſſet, vel etiam nepotes ex filio, & alios utriuſque ſexus liberos, teſtamentum non infirmabatur, ſed jus accreſcendi eis ad certam portionem præſtabatur, id eſt, liberi præteriti accreſcebant hæredibus ſcriptis: & quidem ſi ſui hæredes inſtituti eſſent, præteriti ſuccedebant una cum illis in viriles portiones; ſin extranei eſſent inſtituti, tunc ſui præteriti auferebant iis indiſtincte ſemiſſem. Verum hæc omnia hodie ſunt correcta; ut paulo poſt dicemus.

Quid juris de poſthumis fuit?

§.poſth. l.7.& pen.ff.de ſtat.hom. *Illi quoque vel hæredes inſtitui debuerunt vel exhæredari:* quia qui in utero ſunt, jure civili habentur pro jam natis, quoties de commodis ipſius partus quæritur; alioquin agnatione poſthumi rumpebatur teſtamentum, non vero ſtatim fiebat irritum ipſo jure. Ratio eſt, quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quia accidere poteſt, ne naſcantur; ut ſi mulier, ex qua poſthumus ſperabatur, abortum fecerit. Cum igitur teſtatori metuendum ſit, ne moriatur inteſtatus, melius eſſe videbatur, ut certum ſibi inſtitueret hæredem, ſi forte poſthumus non naſceretur.

l. 3. in pr. ff. de injuſt. rupt. l. 2. & 3. C. de poſt. hær. inſtit. ibi DD.

Quæ vero olim inter liberos jam natos & poſthumos fuerunt differentiæ?

Hæ in primis, quod præterito filio jam nato, teſtamentum ipſo jure nullum eſſet; femina vero præterita, non item: at poſthumo præterito, ſive maſculo, ſive femina, validum quidem erat teſtamentum, ut dictum; ſed agnatione poſthumi, vel poſthumæ rumpebatur.

Verſ. ſed femin. Verſ. maſculos.

II. Quod filia poſthuma non aliter recte exhæredaretur inter cæteros, niſi aliquid ei relictum eſſet, ne alias videretur per oblivionem præterita: quæ ratio ceſſat in filia jam nata, ac proinde licet nihil ei legaretur, exhæredari inter cæteros poterat.

Teſte Vlp. tit. 22. §. nepotes.

III. Poſthumos maſculos, id eſt, filios, & deinceps, non niſi nominatim exhæredari placuit: natos vero nepotes etiam inter cæteros.

Nepote, qui loco poſthumi eſt, ſuccedendo in locum ſui hæredis, præterito, rumpiturne teſtamentum?

Rumpitur, ſi utique contingat, patrem ejus decedere ante mortem avi teſtatoris, vel aliter de poteſtate exire. Ne ergo eo modo rumpatur teſtamentum, ſicut ipſum filium vel hæredem inſtituere vel nominatim exhæredare debet teſtator, ita & nepotem ex filio; ne forte & is

§. poſth. verſ. ne ergo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſuus factus, quaſi agnatione rumpat teſtamentum. Idque Lege Iulia Vellea proviſum eſt, in qua ſimilis exhæredationis modus, ad ſimilitudinem poſthumorum, demonſtratur: ita

l. 29. ff. de lib. & poſth. videlicet: *Si filius meus ante me moriatur, aut alio modo deſinat mihi ſuus hæres eſſe, nepos ex eo, qui jam natus eſt, hæres eſto, vel exhæres.*

Quid, ſi liberi emancipati inveniantur præteriti?

§. emancipatos. Illi jure civili teſtamentum non dicunt ipſo jure nullum: quia emancipatos liberos eo jure neque hæredes inſtituere, neque exhæredare, neceſſe eſt; cum non ſint ſui hæredes, ſed numero extraneorum habeantur. Verum Prætor liberos omnes, ſi hæredes non inſtituantur, exhæredari jubet, datque emancipatis præteritis bonorum poſſeſſionem contra tabulas teſtamenti: quia licet tales civiliter deſierint eſſe ſui, non tamen vere & naturaliter deſierunt eſſe

l 8. ff. de R. I. liberi. Civilis enim ratio jura naturalia perimere non poteſt.

Quid dicendum de Adoptivis?

§. adopt. Illi, quatenus in poteſtatem tranſeunt adoptantis, quamdiu ſunt in poteſtate, ejuſdem juris habentur, cujus ſunt juſtis nuptiis quæſiti: unde & vel inſtituendi ſunt hæredes, vel exhæredandi. Verum emancipati à patre adoptivo, penitus pro extraneis habentur; tantum abeſt, ut neceſſe ſit eos vel inſtitui vel exhæredari.

Et hæc quidem de exhæredatione liberorum ex jure veteri: quid vero jure novo obtinet?

§. ſed hæc qui- Iure novo ex Conſtitutione Iuſtiniani, ſublata ſexus differentia, omnes omnino liberi,

beri, ſive mares ſint, ſive feminæ, cum æque *dem. l.* ſint homines; ſui, vel emancipati, cum & hi *ult. C, de* æque ſint liberi; ſive primi gradus, ut filii, *lib. præt.* ſive ulterioris, ut nepotes, nati ſive poſthumi, ſi non inſtituantur hæredes, nominatim ſunt exhæredandi.

Manſit ea adhuc differentia, quod, filio jam nato præterito, teſtamentum ab initio ſit inutile; præterito vero poſthumo tunc demum, cum is natus fuerit; quod denique emancipati præteriti non dicant teſtamentum ipſo jure nullum, ſed per bonorum poſſeſſionem contra tabulas petant illud reſcindi.

Quid denique Iure noviſſimó aliter circa liberorum exhæredationem ſtatutum fuit?

I. Quod non liceat penitus patri vel matri, *Novell.* avo vel aviæ, aliquem ex liberis exhæredare *115.c.3.* vel præterire ſilentio, niſi forſan probentur *in princ.* ingrati, & cauſam ingratitudinis nominatim *unde* ſuo inſeruerint teſtamento, quam deinde hæ- *ſumta* res ſcriptus probet: adeo ut in arbitrio judicis *Authent.* amplius non ſit æſtimare merita cauſarum. *non licet.*

II. Quod cauſa exhæredationis non expreſ- *C.de lib.* ſa, teſtamentum non ſit ipſo jure nullum, ſed *præt.* quantum ad inſtitutionem hæredum pertinet, *d.c.3. in* evacuetur, reſcindatur, & irritum fiat; cætera *fin. Aut.* vero capitula, veluti legata & fideicommiſſa, *Ex cau-* ſalva maneant. Quod enim ipſo jure nullum *ſa.C.d.t.* eſt, id reſciſſione non indiget. *Gude-*

III. Quod poſthumus hodie exhæredari *lin. de* non poſſit, ſaltem cum effectu, cum nequeat *jure no-* committere cauſam ingratitudinis: atque in *viſ. l. 2.* eo quoque differentia eſt inter poſthumum, *c.4.* & jam natum, quoad exhæredationem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quot ſunt cauſæ, ob quas exhæredare licet vel parentibus liberos, vel liberis parentes, vel fratri fratrem?

d. Nov. c. 3. Olim cauſæ illæ erant vagæ, & indefinitæ; earumque momenta fere ab æſtimatione Iudicis pendebant, quia omnes in facto conſiſtunt. Hodie ſunt certæ & definitæ. In *liberis* quidem revocatæ ad quatuordecim, ne nimium moroſitati parentum indulgeatur, & contu- *Viglius ad §. ult. h. t.* macia liberorum refrenetur. Ex aliis vero cauſis, paribus aut gravioribus, placuit pleriſque non ſubſiſtere exhæredationem, quia odioſa & reſtringenda. In *parentibus* autem cauſæ ingratitudinis ſunt octo; in *fratribus* tres. Pauciores in parentibus, quam in liberis; quia erubeſcit lex, caſtigatores, aut morum cenſo- *Nov. 22. c. 14.* res filios parentibus ſtatuere. Pauciſſimæ in fratribus; quia minora levioraque videntur, quæ à fratre, quam quæ à filio vel parente proveniunt, delicta.

Teneturne & miles liberos ſuos nominatim exhæredare?

§. ſed ſi in expedition. l. 9. cum ſeq. C. de teſt. milit. Non tenetur: imo *ſilentium militis pro exhæredatione nominatim facta valet*; dummodo non ignoraverit, ſe liberos habere, vel uxorem ſuam prægnantem eſſe; alias teſtamentum erit ipſo jure nullum. Nulla enim voluntas elici poteſt ex ignorantia aut errore. Cum ergo militis in expeditione occupati voluntas ſit pro teſtamento, ubi non conſtat de voluntate, teſtamentum eſſe non poteſt.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi mater, vel avus maternus liberos prætereat?

Illa quoque præteritio tantum facit, quantum exhæredatio patris, adverſus quam liberis querela datur inofficioſi teſtamenti. Non enim cogitur mater, vel avus maternus, liberos hæredes inſtituere, vel exhæredare, cum eos non habeat in poteſtate. Et quidem indiſtinctè liberi præteriri à matre poſſunt, ſive ſciverit, ſive ignoraverit, ſe liberos habere. *§. ult. h. t. l. ult. C. de lib. præt. l. 17. C. de inoff. teſt.*

TIT. XIV.

De hæredibus inſtituendis.

Expoſitum eſt, quomodo ſui hæredes neceſſario inſtituendi ſint, vel exhæredandi: nunc de inſtituendis hæredibus extraneis agit, quæ ſcilicet perſonæ inſtitui hæredes poſſint, quibus ex partibus, qua forma, & modo.

Quid eſt inſtitutio?

I*Nſtitutio hæredis eſt ſurrogatio in univerſum jus, quod teſtator habuit tempore mortis.* Eſtque adeo neceſſaria, ut ſine ea nihil in teſtamento ſcriptum valeat; imo veluti caput atque fundamentum totius intelligitur teſtamenti. *l. 1. §. ult. ff. de vulg. ſubſt. §. ante hæredis. infr. de legat.*

Qui poſſunt hæredes inſtitui?

Hæredes inſtituere permiſſum eſt tam liberos homines quam ſervos, & tam proprios quam alienos: ſcilicet, omnes, qui aut teſtamentum facere poſſunt, aut capere ex teſtamento: quomodo & cum ſervo alieno teſtamenti eſt fa- *Text. hic. l. 3. & 31. ff. h. t.*

ctio,

ctio, ſi non ex ſua, ſaltem ex perſona & capite domini, cui acquirit, & quem ſufficit civem Romanum eſſe.

Quis dicitur ſervus proprius, quis alienus?

text. h. verſ. propr. l. 76. ff. h. t.

Proprius quidem, qui vel jure pleni dominii eſt proprius, vel in quo nudam proprietatem teſtator habet, alio uſumfructum habente. Alienus vero, in quo teſtator nullum jus dominii habet, vel in quo nudum dumtaxat uſumfructum habet, proprietate penes alium reſidente.

Servus proprius poteſtne indiſtincte inſtitui hæres?

l. pen. C. de neceſſ. ſer. hær. inſtit.

Olim non aliter quam cum libertate inſtitui poterat; quia non videbatur teſtator voluiſſe, liberum eſſe eum, quem non manumiſerat teſtamento, cum id facere poſſet: hodie vero etiam ſine libertate eum inſtituere permiſſum eſt, cum hæc tacite cenſeatur adſcripta, & ſine ea hæreditas acquiri non poſſit. *In obſcura enim voluntate manumittentis, favendum eſt libertati.*

l. 179. ff. de R. I.

Eſtne caſus, quo ſervus proprius nec cum libertate recte inſtituitur?

§. eſt tamen caſus. l. 48. §. 2. ff. h. t. l. 12. ff. qui & à quib. manum. l. 134. §. 1. ff. de. R. I.

Eſt; nam ſervus adulterio dominæ ſuæ maculatus, manumitti ante ſententiam abſolutionis non poteſt, nec hæres à domina, ejuſdem criminis rea, inſtitui, ne turpis conjunctionis macula, manumiſſionis velamento obtegatur, & ſubducatur ſervus à quæſtione; neque enim liber homo in caput alterius torqueri poteſt: nec ſervus ex ſuo delicto præmium conſequi, aut meliorem conditionem ſuam facere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Servus proprius inſtitutus, qualiter ſit hæres?

Fit hæres aut *neceſſarius*, aut *voluntarius*. *Neceſſarius*, ſi à domino hæres inſtitutus in eadem cauſa manſerit, in familia ſcilicet domini uſque ad mortem, nec fuerit manumiſſus; nam hoc caſu, velit, nolit, hæreditatem adire cogitur, quia hæres neceſſarius eſt. *Voluntarius*, ſi hæres inſtitutus, à vivo teſtatore manumiſſus fuerit: quo caſu liberum ei erit non adire hæreditatem, quia manumiſſio eum fecit voluntarium. Quod ſi alienus fuerit, cum ſic extra familiam incipiat eſſe teſtatoris, non niſi juſſu novi domini hæreditatem adire poteſt, idque ne dominum invitum obliget hæreditati.

§. ſervus autem.

Verſ. ſi vero alienatus.

Idemne in ſervo alieno hærede inſtituto juris eſt?

Idem plane: nam ſi in eadem cauſa duraverit, id eſt, ſi in poteſtate manſerit domini, cujus tempore conditi teſtamenti fuit; tunc ejuſdem domini juſſu hæreditatem adire debet, cui etiam acquirit. Si fuerit alienatus, juſſu novi domini. Si manumiſſus, tunc hæres fit voluntarius, & ſuo arbitrio hæreditatem adire poteſt.

§. alienus quoque.

l. 7. ff. h. t.

Poteſtne ſervus alienus poſt domini mortem inſtitui hæres?

Poteſt; quia & cum hæreditariis ſervis eſt teſtamenti factio: nondum enim adita hæreditas, perſonæ defuncti vicem ſuſtinet, ut non poſſit dici perſonæ incertæ relicta hæreditas, cum defunctus ſit certus, incertum vero quis futurus ſit hæres. Igitur ſervus hæreditarius non videtur eſſe ſine domino, cum hæreditas vacans habeatur pro domino.

§. ſervus etiam.

l. 54. ff. de acq. hæred.

Eſtne

l. 61. ff. de acq. rer. dom. *Eſtne hoc perpetuum?* In multis ſaltem juris articulis, hæreditas habetur pro domino, ideoque hæreditati ut domino per ſervum hæreditarium acquiritur. Et quia hæreditas cum teſtatoris morte continuatur, etiamſi eam adiri poſtea contingat, certe id, quod acquiſitum eſt hæreditati, hæredi eam quandocumque adeunti acquiſitum cenſebitur. *l. 193 & l. 138. ff. de R. I.* Nam, ut Celſus definit, *omnia fere jura hæredum perinde habentur, ac ſi continuo ſub tempore mortis hæredes exſtitiſſent.* Et Paulus, *Omnis hæreditas, quamvis poſtea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.*

Quid, ſi plurium dominorum ſervus ab extraneo ſit inſtitutus hæres, cui acquiret?

§. ſervus autem plurium. l. 67. ff. de acq. hær. Vnicuique dominorum, cujus juſſu hæreditatem adierit, pro portione ſcilicet dominii. Vnde ſi omnium juſſu adierit, acquiret pro rata omnibus; ſin aliquorum tantum, his portiones cæterorum non jubentium tacite accreſcent.

Poteſtne inſtitui hæres, quem numquam teſtator viderit?

§. ult. h. t. l. 11. C. h. t. Cicero l. 1. de natura deor. Poteſt, & quidem plane extraneus, & procul agens: veluti ſi quis fratris filios peregrinantes, ſive in diſſitis regionibus agentes, ignorans qui eſſent, hæredes inſtituerit: nec ideo inducitur incertitudo circa perſonam, cum alias poſſit ſufficienter declarari; & ſæpe tacitus erga ignotam perſonam propter virtutis celebritatem ſit affectus.

Quinam prohibentur hæredes inſtitui?

Deportati, peregrini, quia non habent teſtamenti factionem. Item improbi, inteſtabi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſtabileſque eſſe juſſi, veluti apoſtatæ, hæretici, *l. 1. C.h.*
damnati ob carmen vel crimen famoſum; & *t.l 26.ff.*
vidua intra annum luctus nubens: quod corre- *qui teſt.*
ctum eſt Iure Canonico, quo permittitur viduæ *fac. poſ.*
nubere, ut non debeat puniri utens actu ſibi *c. fin.*
permiſſo. Cælibes & orbos olim L. Iulia Pa- *de ſecun.*
pia ex teſtamento civis Romani capere vetabat, *nupt.*
ſublata poſtmodum per Conſtantinum. *l. 1. C. de*
infirm.
pœn. cæl.

Licetne plures inſtituere hæredes?

Licet & unum hominem & plures uſque in *§ & u-*
infinitum, quot quis hæredes velit facere; ut *num. l. 9.*
tamen voluntas poſſit habere exitum, omneſ- *§. 12. ff.*
que hæredes pro una eademque perſona ha- *h. t.*
bentur, & ſimul perſonam repræſentant defun-
cti, cum ſint juris ſucceſſores. Et quidem, ſi
unus tantum inſtitutus ſit hæres, is totam ca-
piet hæreditatem, quippe hæres ex aſſe, id eſt,
toto: ſi plures ſint inſtituti, non in ſolidum *l. 141. §.*
ſuccedunt; nec enim duo ejuſdem rei in ſoli- *1. ff. de*
dum domini eſſe poſſunt; ſed in partes, quas *R. I.*
nominavit teſtator, æquales, ſive inæquales.

In quot vero partes dividi ſolet hæreditas?

Dividitur plerumque in duodecim uncias, *§. hære-*
quæ *Aſſis* appellatione continentur, & in Aſſe *ditas.*
inveniuntur, facta dinumeratione ab uncia, &
deſinendo in aſſem: videlicet, *Vncia*; *Sex-
tans*, quaſi ſexta pars aſſis, duæ unciæ; *Qua-
drans*, quarta pars aſſis, tres unciæ; *Triens*,
tertia pars aſſis, quatuor unciæ; *Quincunx*,
quinque unciæ; *Semis* ſeu ſemi as, ſex unciæ;
Septunx, ſeptem unciæ; *Bes* quaſi bis triens,
octo unciæ; *Dodrans*, quaſi demto quadrante
as, novem unciæ; *Dextans*, decem unciæ,
quaſi demto ſextante as; *Deunx*, quaſi demta
una uncia as, undecim unciæ.

Quæ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quænam igitur, pluribus inſtitutis hæredibus, partium hæreditariarum fiet diſtributio?

§. *hæreditas. in fin.* §. *ſi plures. l. 9. & 10. ff. h. t.* Illa, ut dixi, vel æqualis erit, vel inæqualis: nam poteſt quis in quotcumque voluerit uncias, ſuam hæreditatem dividere. Et quidem conſtat, nullis partibus nominatis, ex æquis partibus ſuccedi. Quod ſi vero teſtator in quorumdam perſonis expreſſerit, in aliis non expreſſerit partes, habebunt hi eam aſſis partem, quæ aliis expreſſim relicta non fuerit: veluti ſi Pamphilum ex triente & Sempronium ex triente inſtituero; deinde alium vel alios inſtituam, nullis partibus expreſſis, ad reliquum trientem iſte vel iſti, ſi plures ſint, vocantur.

Quid, ſi toto aſſe completo, aliqui præterea ſine parte ſcripti ſint hæredes?

d. §. *ſi plures.* Tunc, qui nominatim expreſſas partes habent, in dimidiam partem vocantur, ſine parte ſcripti in alteram dimidiam. Videtur enim teſtator æque omnes honoraſſe, atque ita duos feciſſe aſſes, quibus revocatis ad unum, debetur utriſque ſemis ſive dimidia pars: niſi ita ſcripſerit teſtator, *Ex reliqua parte hæredes ſunto*; nam tunc nihil debebitur, cum nihil ſit reliquum. *l.* 17. §. 11. & *l.* 19. *ff. h. t.*

Quid, ſi teſtator plures partes aſſignaverit, quam continet as?

§. *videamus. l.* 13. §. 3. *ff. h. t.* §. *hæreditas. h.* Tunc, quod excedit aſſem, ſingulis pro rata decreſcet; uti è contrario, ſi pauciores aſſignaverit partes, pars vacans ſingulis tacite pro rata accreſcet. Et ſi unum tantum quis, ex ſemiſſe v. g. hæredem ſcripſerit, totus as in ſemiſſe erit; idque ex legis interpretatione, quæ non patitur, ut quis decedat pro parte teſtatus, & pro

pro parte inteſtatus: niſi ſit miles, cujus ſola *l. 7. ff. de*
voluntas in teſtando ſpectatur. *R. I.*

Qualiter inſtitui debet hæres?

Hæres & pure, & ſub conditione inſtitui po- *§. hæres*
teſt: ex certo tempore, aut ad certum tempus *& ſeqq.*
non poteſt. Pura inſtitutio, veluti, *Titius hæ-*
res eſto, ſtatim à morte teſtatoris defert hæ-
reditatem. Conditionalis, veluti, *Titius hæ-*
res eſto, ſi navis ex Aſia venerit, differt &
ſuſpendit effectum inſtitutionis, evenienteque
conditione, jus inſtitutionis retrotrahitur ad
tempus mortis: ut propterea dici non poſſit,
teſtatorem decedere aliquo tempore inteſta-
tum. Quod ſequeretur neceſſario, ſi vel ex
certo tempore, puta poſt quinquennium; vel
ad certum tempus, puta uſque ad quinquen-
nium, inſtitui hæres poſſet. Sed & qui ſemel *l. 88. ff.*
hæres factus eſt, non poteſt deſinere eſſe *h. t.*
hæres.

Quid, ſi igitur dies inſtitutioni fuerit adjectus?

Placuit, cum haberi pro ſupervacuo, & per- *l. 1. l. 75.*
inde eſſe, ac ſi pure hæres inſtitutus ſit, ne uti- *ff. de*
le per inutile vitietur. Si vero dies incertus ſit *cond.*
adjectus, valet inſtitutio, quia dies incertus *& de-*
conditionem in teſtamento facit. *monſtr.*

Poteſtne ſub conditione qualibet fieri inſtitutio?

Poteſt, modo honeſta & poſſibilis ſit condi- *§. impoſ-*
io, non autem turpis aut impoſſibilis. *Impoſſi-* *ſibilis.*
ilis enim conditio in inſtitutionibus & lega- *l. 1. l. 45.*
is, nec non in fideicommiſſis & libertatibus *h. t. l. 6.*
ro non ſcripta habetur; & ſublata conditio- *& l. 20.*
e manet pura inſtitutio, ac purum legatum, *ff. de con-*
cc. ita poſtulante favore ultimatum volun- *dit. in-*
tum, in quibus nemo præſumitur ludere. *ſtit.*

Maxi-

l. 12. ff. de R. I. Maxime cum hoc agat teſtator, ut det & liberalitatem ſuam exerceat. Itaque plenior & prolixior ſolet fieri interpretatio in teſtamentis. In contractibus vero contrarium obſervatur. His enim impoſſibili conditione adjecta, nullius momenti ſunt. *l. 31. ff. de oblig. & act.* Hoc ideo diverſimode placuit, quoniam in contractibus de onerando debitore agitur, nec veriſimile eſt, eum ultra voluiſſe obligari, quam verbis expreſſit. Præterea cum contractus fiant duorum pluriumve conſenſu & voluntate, perinde imputare ſibi pars altera debet, quod verba non melius conceperit.

Quot modis conditio dicitur impoſſibilis?

l. 15. ff. de condit. inſt. Quatuor. I. Natura, veluti, *Si cælum digito tetigeris.*

c. 58. de reg. jur. in 6. II. De Iure, *Si hominem occideris;* eſt enim contra bonos mores & juris diſpoſitionem, id facere. Quæ enim contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt.

l. 185. ff. de R. I. III. De facto, *Si montem aureum mihi dederis, hæres eſto:* impoſſibilis enim hujuſmodi obligatio: fit tamen hic, ut impoſſibilitas rejiciatur, & pro non adjecta ſit. Vnde *l. 135. ff. eod. tit.* illa juris regula: *Ea quæ dari impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, pro non adjectis habentur.*

l. 16. ff. de cond. inſtit. l. 182. & l. 188. ff. de R. I. IV. Ex repugnantia verborum conditio eſt impoſſibilis, *ut, ſi Titius hæres erit, Sejus hæres eſto: ſi Sejus hæres erit, Titius hæres eſto.* Inutilemque plane reddit inſtitutionem, cum conditio exſiſtere non poſſit; ideoque ad hunc locum non pertinet. Celſus inquit: *Vbi pugnantia inter ſe in teſtamento juberentur, neutrum ratum eſt.* Quod contraria ſimul ſtare *l. 124. ff. de V. S.* non poſſunt: uno enim poſito, neceſſe eſt tolli alterum; item ſublato uno, poni alterum.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi inſtitutioni plures adjiciantur conditiones?

Videndum, an *conjunctim* adſcriptæ ſint, ut, *Si navis ex Aſia venerit, & Titius conſul factus fuerit*; tunc enim omnibus parendum eſt, quia pro una omnes habentur: aut *disjunctim*, vel *alternative*, ut, *ſi navis veniet, aut Titius conſul factus ſit*; tunc enim ſufficit alteram impletam, ex mente adjicientis, qui altera contentus videtur. Vnde illa Regula Iuris, *Vbi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum.* Eademque regula non ſolum in teſtamentis, ſed & in contractibus locum habet. Interdum in teſtamentis alternativa eſt loco conjunctivæ, idque ne defraudetur quis commodo teſtatoris.

§. ſi plures. cond. l. 5. ff. de condit. inſt.

l. 110. §. 3. ff. de R. I.

Quando habetur pro completa conditio?

Quotieſcumque in teſtamentis & contractibus quid rejicitur in conditionis eventum, habetur ea pro impleta, ſi ſtet per eum, cujus intereſt, conditionem non impleri, quo minus impleatur. Sic intelligenda regula: *In Iure civili receptum eſt, quoties per eum, cujus intereſt conditionem non impleri, fiat, quo minus impleatur, perinde haberi, ac ſi conditio impleta fuiſſet.* Eaque regula obtinet, in libertatibus, legatis, hæredum inſtitutionibus, ſtipulationibus, & aliis civilibus negotiis.

l. 161. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XV.

De Vulgari Subſtitutione.

Ne teſtatores præter ſuam voluntatem decedant inteſtati, quia ſcilicet inſtitutus non poſſit, aut nolit hæres eſſe, alium vel alios ſubſtituere hæredes ſolent in primi hæredis defectum.

Quid eſt Subſtitutio?

l. 1. & l. 43. §. 2. ff. h. t. EST *ſecundi hæredis inſtitutio*, vel, *Eſt deſignatio hæredis in ſecundo, vel ulteriore gradu facta*; ordine tantum ab inſtitutione, quæ eſt primi hæredis, differens. Exempli cauſa: Inſtitutio eſt, *Titius mihi hæres eſto:* Subſtitutio vero, *ſi Titius mihi hæres non erit, Sempronius mihi hæres eſto.*

Quotuplex eſt Subſtitutio?

l. 7. ff. de vulg. I. Alia eſt *Directa*, quæ fit verbis directis & civilibus, directe & immediate ipſum ſubſtitutum reſpicientibus: ejuſmodi ſunt verba, §. ult. infr. de ſing. reb. per. fid. rel. *Do, Lego, Hæres eſto,* &c. Alia *Fideicommiſſaria*, quæ verbis fit precariis & obliquis, non immediate ad ſubſtitutum directis, ſed mediate alia perſona, cujus miniſterio reſtituatur hæreditas; cujuſmodi ſunt verba, *Rogo, Mando, Volo, Fidei tuæ committo.*

II. Directa Subſtitutio alia eſt *Vulgaris*, ſic dicta, quod vulgo fiat ſive in vulgarem caſum, ſcilicet in caſum non aditæ vel acquiſitæ hæreditatis: *Si hæres non erit.* Alia *Pupillaris*, qua parentes liberis ſubſtituunt impuberibus, in poteſtate conſtitutis, in caſum acquiſitæ hæreditatis, & mortis ante ætatem pupillarem; de qua Tit. ſequenti. Ad utramque ſpeciem perti-

pertinet *Exemplaris*, *Reciproca*, & *Compendioſa*: niſi exemplo teſtamenti, Subſtitutionem directam dividere malis in *Paganicam* & *Militarem*: *Paganicam* vero in tres ſpecies, *Vulgarem*, *Pupillarem*, & *Exemplarem*, ſeu potius *quaſi pupillarem*.

III. *Vulgaris* alia eſt *Expreſſa*, quæ fit verbis expreſſis, & nominatim in caſum vulgarem: ut, *Titius hæres eſto*; *ſi Titius hæres non erit, Cajus hæres eſto*: alia *Tacita* ſive *ſubintellecta*, quæ intelligi & contineri dicitur ſub expreſſa pupillari, ut & ſubſtitutio vulgaris expreſſa tacitam continere pupillarem: quia ex divi Marci & Veri Conſtitutione ſubſtituens in alterum caſum dumtaxat, in utrumque caſum ſubſtituiſſe intelligitur. *l. 4. ff. de vulg.*

Quinam ſubſtituere ac ſubſtitui vulgariter poſſunt?

Subſtituere quilibet poteſt, qui & teſtari; item, *ſubſtitui omnes, qui & hæredes inſtitui*, ſive qui teſtamenti factionem cum teſtatore habent; non tantum liberi homines, ſed & ſervi, cum quibus ex perſona dominorum teſtamenti factio eſt. *Ulp. reg. tit. 22.*

Quibus vero ſubſtitui?

Subſtitui ſimiliter *omnibus*, *cujuſcunque conditionis & ætatis, hæredibus poteſt*, ſuis & extraneis, imo & ſervo, ſive alieno, de quo minus dubium eſt, ſive etiam proprio, qui neceſſarius hæres eſt: quem proinde putant aliqui per ſubſtitutionem ex neceſſario fieri voluntarium; ſed falluntur, cum, quoad ſervum, ſubſtitutionis hujus effectus ſit, ut ſervo inſtituto non adeunte, vel quia morte præventus non poteſt, vel quia manumiſſus recuſat, aut alienatus per novum dominum impeditur, non deſeratur teſtamentum, ſed ſuſtineatur per ſubſtitutum. *l. 5. ff. de ſervit. reg.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Qualiter fit hæc Subſtitutio ?

§. & plures. *Subſtitui poſſunt vel plures in unius locum, vel unus in plurium vel ſingulorum, vel invicem ipſi, qui hæredes inſtituti ſunt :* hac forma : *Titius & Mævius hæredes ſunto ; Titium Mævio, Mævium Titio ſubſtituo ;* vel, *Titium & Mævium hæredes inſtituo, & invicem ſubſtituo :* quam vocant *Reciprocam*, id eſt, mutuam ſubſtitutionem, quia vice mutua hæredes invicem ſubſtituuntur; item *Breviloquam*, quod breviter & compendio fiat. Differt tamen à *Compendioſa*, quia illa compendio ſermonis varias ſubſtitutionum ſpecies complectitur : hac formula : *Quandocumque filius meus deceſſerit, Titius hæres eſto.*

l. 41. §. 4. h. ff. t.

Quid, ſi teſtator ex diſparibus partibus hæredes ſcriptos invicem ſubſtituerit ?

§. et ſi ex diſparib. *Tunc, ſi nullas in ſubſtitutione partes expreſſerit, videtur eas dediſſe, quas in inſtitutione expreſſit.* Si igitur tres inſtituit hæredes, Titium ex beſſe, Cajum ex uncia, Sejum ex quadrante, eoſque invicem ſubſtituit, Sejo deficiente, vel repudiante, fient novem partes, quarum octo cedent Titio, una vero Cajo : niſi alia forte teſtatoris mens appareat, quæ colligetur ex æquali onere in ſubſtitutione ſingulis injuncto.

l. 1. C. h. t. l. 24. & 41. ff. eod.

l. 23. ff. ad SC. Trebel.

Quid, ſi inſtituto hæredi cohærede ſubſtituto dato, alius ei ſubſtitutus fuerit ?

§. ſed ſi inſtitut. *Eo caſu ſine diſtinctione ad utramque partem ſubſtitutus admittetur,* nimirum tertius ille, utroque deficiente, utriuſque partem capiet, tam inſtituti quam ſubſtituti : v. g. *Titius & Ma-*

l. 27. & 41. in pr. ff. h. t.

& Mævius hæredes ſunto. Si Mævius hæres non erit, Titius hæres eſto. Si neque Titius hæres erit, Sempronius hæres eſto. Neuter fit hæres; ergo Sempronius ad utramque partem admittetur. Qui enim ultimo loco ſubſtitutus eſt, etiam primo ſubſtitutus intelligitur; ſicut hæredis hæres teſtatoris hæres fieri poteſt. Nam hæredis appellatio non ſolum ad proximum, ſed & ad ulteriores refertur. Ex quo Modeſtinus: *Qui per ſucceſſionem quamvis longiſſimam defuncto hæredes exſtiterunt, non minus hæredes intelliguntur, quam qui principaliter hæredes exſiſtunt.* Quod tamen non tam ex vi verborum, quam ex utilitate receptum eſt.

l. 65. ff. de V. S.

l. 194. ff. de R. I.

l. fin. C. de hær. inſt.

Quid juris, ſi ſervum alienum quis patremfam. arbitratus hæredem ſcripſerit, & ei liberum hominem ſubſtituerit; ſervus vero juſſu domini adierit hæreditatem?

Hoc caſu Imperator, exemplo Tiberii Cæſaris, conſtituit mediam viam eſſe ineundam, nempe ut ſervus ille, quem teſtator credidit liberum, juſſu domini ſui pro dimidia ſaltem parte adeat hæreditatem, pro altera dimidia ſubſtitutus: idque, propter errorem teſtatoris & voluntatis incertitudinem, contra tenorem juris receptum eſt. Regulariter enim ſubſtitutus non admittitur cum inſtituto. Pro domino faciebat, quod plus valeat, magiſque ſequendum videatur quod eſt in veritate, quam quod in opinione. Pro ſubſtituto vero, quod in præſenti caſu potius ſequenda ſit opinio, & inde præſumpta teſtatoris voluntas, qui non videtur voluiſſe conſultum domino, quem ignorabat: ob hunc igitur conflictum placuit mediam viam ſequi, quam etiam pru-

§. ſi ſerv. l. 40. & ſeq. ff. de hær. inſtit.

l. 3. C. eod.

§. ſi quis. 11. infr. de legat.

l. 3. ff. ſi pars hæred. pet.

l. 85. §. ult. ff. de R. I

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

prudentiſſime ſemper juris auctores in ambiguis ſecuti ſunt.

Quis eſt effectus hujus Subſtitutionis?

l.un.§.5. C.de cad. toll.l.un. C. de his qui ante apertas tab.

I. Quod deficiente hærede inſtituto, vel quia non poteſt, morte præventus, vel quia non vult adire hæreditatem, vel alias irrita facta inſtitutione, fiat locus ſubſtituto, ut per eum ſuſtineatur voluntas defuncti; excluſo hærede inſtituti, ad quem hæreditas non adita non tranſmittitur, niſi ad liberos ſuos ex potentia ſanguinis: excluſo quoque jure accreſcendi, cum ſubſtitutus expreſſe vocetur, jus autem accreſcendi tacite ex legibus deſcendat.

II. Quod ſubſtitutus eo caſu ſuccedat ipſi teſtatori, & non ei cui facta eſt ſubſtitutio.

l.1.§.fin. & l.4.ff. h.t.

III. Quod denique, ut dixi ante, hæc ſubſtitutio expreſſa contineat tacitam pupillarem, ſi ſit facta pupillo.

Quando exſpirat & evaneſcit hæc ſubſtitutio?

l.5. C.de impub. ſubſtit. l.4. C.d. t.l.34.in fin.ff. eod.

Adita per inſtitutum hæreditate: continet enim ſubſtitutio tacitam juris conditionem hanc, *ſi hæres non erit;* cujus defectus facit deficere voluntatem ſubſtituendi. Quod verum eſt, non tantum, ſi omnes vocati adierint, verum & uno ex pluribus copulative ſive conjunctim vocatis adeunte, ita ut ne quidem ad partem alicujus deficientis admittatur ſubſtitutus, quia ea accreſcit adeunti. Subſtitutus enim tantum cenſetur vocatus in caſum, quo nemo eſt hæres, niſi ſinguli ſingulis ſint ſubſtituti.

l.2.& 4. C. de repud.hær.

II. Deficiente conditione, ſubſtitutioni appoſita, & ipſa deficit ſubſtitutio.

III. Repudiatione facta à ſubſtituto. Et generaliter iiſdem modis irrita fit ſubſtitutio, quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quibus infirmari teſtamentum inſtitutionemque contingit.

TIT. XVI.

De Pupillari Subſtitutione.

Quid eſt Subſtitutio Pupillaris?

QVa parens liberis ſuis impuberibus, quos in poteſtate habet, ita ſubſtituit, ut ſi hæredes ei exſtiterint, & adhuc impuberes mortui fuerint, ſit eis aliquis hæres. Dicta, Pupillaris, vel quia confertur in id tempus, quo filius impubes per mortem patris factus eſt pupillus; vel quia fit impuberi, qui aliquando etiam pupillus dicitur. *Text. h. l.2. ff de vulg.* *l.239. ff. de V. S.*

Introducta vero eſt hæc ſubſtitutio, non tam lege quam moribus, ex jure patriæ poteſtatis, quæ efficit, ut jure civili videatur quodammodo una & eadem perſona patris & filii, una utriuſque familia, unum patrimonium, & conſequenter unum utriuſque teſtamentum. Qua ratione ejuſmodi ſubſtitutio non recte fit emancipato; uti nec à matre, aut avo materno, propter deficientem poteſtatem.

Quæ ſunt requiſita ad hanc ſubſtitutionem?

Quatuor potiſſimum. I. *Vt pupillus*, cui fit ſubſtitutio, *ſit de numero liberorum.* *l. 2. §. 4. & 5. ff. de vulg.*

II. *Vt ſit impubes:* nam puberibus non recte ita ſubſtituitur, cum tales, ſi ſanæ mentis ſint, ipſi ſibi teſtamentum facere poſſint.

III. *Vt in poteſtate ſit teſtatoris*, non recaſurus in alterius poteſtatem. Hinc avus nepoti ex filio ſubſtituere pupillariter non poteſt, vivo adhuc patre.

IV. *Vt pater, qui liberis ſuis teſtamentum* *§. liberis.*

h. d. l. 2. in pr. l. 129. §. 1. & l. 178. ff. de R. I. *facit, illud ſibi prius faciat.* nam pupillare teſtamentum pars & ſequela eſt teſtamenti paterni. Adeo ut ſi principale non valeat, neque pupillare ſubſiſtat. *Cum enim principalis cauſa non conſiſtit, nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.* Debet itaque pater ſibi ipſi prius rite hæredem ſcribere, deinde filio ſubſtituere, & non convertere ordinem ſcripturæ.

d. l. 2. in pr. §. 4. *Quid ſi converſa ſit?* Vt ſi pater inverſo & mutato ordine prius filio, deinde ſibi hæredem ſcripſerit, valebit utique teſtamentum, ſi modo ſubſtitutioni omnino conjunctim adhæreat inſtitutio. In his enim quæ ſimul & conjunctim fiunt, magis attenditur voluntas teſtatoris, quam ordo ſcripturæ. Deinde conſtat, proprie unum eſſe teſtamentum patris & filii, licet duæ ſint hæreditates. Patet hoc ex formula hujus ſubſtitutionis, quæ duplicem caſum continet; alterum vulgarem, quo ſucceditur patri; alterum vero pupillarem, quo filio ſucceditur. Quia ergo utrumque ab uno eodemque teſtatore, id eſt, à ſolo procedit patre, & in utroque una eademque obſervatio eſt ſolennium, ideo proprie unicum cenſetur teſtamentum; duo vero improprie, & non niſi ſpeciali duarum cauſarum, id eſt, hæreditatum, conſideratione.

§. igitur. h.

Quæ igitur eſt formula pupillaris ſubſtitutionis?

Text. h. Proponit eam Imper. his verbis: *Titius filius meus hæres eſto: & ſi filius meus hæres mihi non erit; ſive hæres erit, & prius moriatur, quam in ſuam tutelam venerit,* id eſt, antequam pubes factus ſit, *tunc Sejus hæres eſto.* In qua formula duplex eſt ſubſtitutio: prima *Vulgaris,* quæ fit verbis negativis, in caſum delatæ & non acquiſitæ hæreditatis, *& ſi filius meus hæres mihi non erit:* altera *pupillaris,* qua pater filio in caſum acquiſitæ hæreditatis,

text. h. Verſ. quo caſu.

ditatis, verbis ſubſtituit affirmativis, *ſi hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit*, vel, *prius deceſſerit, quam in tutelam ſuam venerit.*

Quæ vero eſt differentia inter Vulgarem, & Pupillarem?

Ea non una eſt. I. *Vulgaris* à quovis teſtatore, & cuivis hæredi: *Pupillaris* à ſolis parentibus, fieri poteſt, & ſubſtitui tantum liberis impuberibus, in poteſtate exſiſtentibus.

II. *Vulgaris* competit jure communi; *Pupillaris* jure ſingulari. Eſt enim contra communes Iuris regulas, quod unus pro alio; atque ita pater pro filio teſtetur: verum hoc ita moribus, ut dixi, introductum fuit vi patriæ poteſtatis, & propter ætatem; ut cum ejus ætatis ſunt filii, in qua ipſi ſibi teſtamentum facere non poſſunt, hoc parentes eis faciant. *text. h. verſ. nam morib.*

III. In *Vulgari* ſubſtitutus fit hæres patri, in caſum ſcilicet, quo non exſtiterit hæres filius, in quem caſum pater ſibi providit de hærede. In *Pupillari* vero, nimirum in caſum, quo exſtiterit hæres filius, ſubſtitutus ipſi filio fit hæres, cujus patriſque ſimul bona capit. Atque à patre inſtitutus hæres filius ejus impubes, adeundo hæreditatem paternam facit ſuam; eamdemque ut ſuam tranſmittit ad ſubſtitutum, & quidem tanquam unam, ut dividi non poſſit. *text. h. verſ. quo caſu.* *l. 4. ff. h. t.*

IV. In *Vulgari ſubſtitutione* una tantum eſt hæreditas; in *Pupillari* duæ: in illa unum dumtaxat teſtamentum; in hac duo quodammodo ſunt teſtamenta: alterum patris, quod & principale dici poteſt; alterum filii, ſive pupillare. *l. 10. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quotuplex eſt Subſtitutio pupillaris?

Duplex, alia *Expreſſa*, alia *Tacita* ſive ſubintelllecta, quemadmodum &, Vulgaris. Subſtituitur enim pupillariter vel expreſſis verbis in caſum dumtaxat pupillarem, *ſi hæres erit, & intra annos pubertatis deceſſerit*; vel tacitè, cum conditio ſubſtitutionis non exprimitur, ſed tantum ſubintelligitur ex interpretatione voluntatis, ſeu potius ex vi & poteſtate legis, præſumentis talem fuiſſe voluntatem teſtatoris, ut qui filio impuberi ſubſtituerit in vulgarem caſum, *ſi hæres erit*, intelligatur etiam ſubſtituiſſe tacite in caſum, *ſi hæres erit, & nondum pubes factus deceſſerit*. Atque hoc eſt, quod vulgo dicitur expreſſa pupillari contineri tacite vulgarem ſubſtitutionem: quemadmodum vice verſa tacita pupillaris includitur vulgari expreſſa, applicando eam filio impuberi.

l. 4 ff. de vulg.

Intereſtne qua in parte teſtamenti pupillariter ſubſtituatur?

Non intereſt. Imo ſi quis ita formidoloſus ſit, ut timeat, ne ſubſtitutione pupillari palam facta poſt obitum teſtatoris, periculo inſidiarum ſubjaceat, poteſt vulgarem quidem ſubſtitutionem in partibus teſtamenti prioribus, pupillarem vero ſeparatim in inferioribus partibus ſcribere, eamque partem proprio lino, propriaque cera conſignare; dummodo caveat ab initio, ne quis filio vivo & adhuc impubere tabulas inferiores aperiat, ſic enim tutus erit pupillus adverſus ſubſtitutorum inſidias.

§. fin. autem. h. t.

Quibus

Quibus ſubſtitui pupillariter poteſt?

Subſtitui hoc modo poteſt, *I. Liberis impuberibus, in poteſtate exſiſtentibus, & hæredibus inſtitutis.* Liberorum autem nomine veniunt & nepotes neptesve, & cæteri ulterioris gradus, dummodo ſint in primo gradu poteſtatis ipſius teſtatoris.

l. 220. ff. de V. S. DD. in l. 2. ff. de vulg.

II. *Non tantum inſtitutis, ſed & exhæredatis:* quo caſu ſi quid filio obvenerit, ad ſubſtitutum pertinet, cum non ab inſtitutione, ſed à poteſtate patria dependeat facultas ſubſtituendi pupillariter, nec tam contineat gravamen, quam proviſionem futuri hæredis. Non poteſt tamen pater ab exhæredato relinquere legatum, eo quod ejuſmodi res ſpectet ad onus, quod non eſt imponendum ei, qui honoratus non eſt. Cæterum ſubſtitutionis exhæredato factæ effectus eſt, quod ſubſtitutum ad bona admittat impuberis adventitia, quæ ei à cognatis maternæ lineæ, vel aliunde, obventura ſunt.

§. non ſolum. l. 1. l. 47. ff. h. t.

III. *Non tantum natis, ſed & poſthumis,* ſi ſcilicet ſint poſthumi ſui. Et quidem olim poſthumo tam inſtituto, quam exhæredato ſubſtituere fas erat; hodie vero non aliter ei ſubſtituitur, quam hæredi inſtituto, cum non amplius liceat poſthumum, vel infantem exhæredare, ſaltem cum effectu.

Verſ. quacumque. Auth. non licet. ibi DD. C. de lib. præt.

Qualiter ſubſtituitur pupillariter?

I. *Subſtitui* hoc modo *poteſt & pure & ſub conditione*, quemadmodum & hæres pure & ſub conditione recte inſtituitur.

l. 8. ff. h. t. §. hæres. ſup. de hær. inſt.

II. *Vel ſingulis liberis, vel ei, qui eorum noviſsimus impubes morietur,* ſubſtitui poteſt. *Singulis* quidem, ſi teſtator neminem inteſtatum decedere voluerit: hoc modo: *Primus hæres eſto, ſi primus hæres non erit; vel ſi hæres*

§. vel ſingulis. h.

erit, & intra pubertatem moriatur, ſecundus hæres eſto; ſi ſecundus hæres non erit, tertius hæres eſto: ex quo teſtamento deficientium
l. 25. ff. eod. hæreditas ſuperſtitibus accreſcit. *Noviſſimo* vero morienti, ſi jus legitimarum hæreditatum integrum inter eos cuſtodiri velit, hoc modo: *Primus, ſecundus, tertius, filii mei hæredes ſunto: ei vero, qui eorum noviſſimus impubes morietur, Titius hæres eſto.* Quo caſu non ex teſtamento, ſed ab inteſtato ſuccedunt liberi.

§. ſubſtituitur. l. 8. §. 1. l. 10. in pr. l. 31. ff. h. t. l. ult. C. de imp. ſubſt.
III. *Subſtituitur impuberi aut nominatim, aut generaliter.* Pertinent hæc ad formulam ſubſtituendi pupillariter. *Nominatim* ita fit ſubſtitutio: *Titius filius meus hæres eſto: ſi hæres non erit, vel impubes morietur, Cajus hæres eſto.* Quo caſu ſubſtitutus, eveniente caſu ſubſtitutionis, hæreditatem pupilli conſequetur, etiamſi paternam repudiaverit. *Generaliter* ita: *Quiſquis mihi hæres erit, idem filio meo intra pubertatis annos morienti, hæres*
d. l. 8. §. 1. h. t. *eſto.* Quo caſu ſubſtitutus non aliter ad pupilli hæreditatem admittetur, quam ſi & ſcriptus fuerit hæres, & exſtiterit hæres ipſi patri, non etiam per alium hæreditatem acquiſiverit: nam hæres ſcriptus ſi vere non fiat hæres, quod fit per aditionem, pro non ſcripto habetur, & ſic infirmatur teſtamentum. Sed & pro qua parte hæres fuerit factus, ex eadem intelligitur ſubſtitutus.

Qui ſunt effectus hujus Subſtitutionis?

Poterant quidem illi colligi ex jam dictis, hic tamen breviter repetendi ſunt. Itaque effectus
text. h. in pr. I. eſt. Quod per pupillarem ſubſtitutionem ſuccedatur ipſi filio, ſi is hæres exſtiterit, & ante pubertatem deceſſerit, non patri teſtatori.

l. 4. ff. h. t. l. 8. §. 5. ff. de II. Quod pupillaris expreſſa contineat in ſe tacite vulgarem ſubſtitutionem.

III. Quod eadem ſubſtitutio expreſſa ab omni

omni ſucceſſione pupilli excludat ejus matrem, *inoſ. teſt.*
ita ut ne quidem querela ei ſit ſalva: cum hic
teſtetur non tam filius, quam pater, qui omittendo uxorem, pupilli matrem, nihil contra
officium facit pietatis. At vero ſubſtitutio pupillaris tacita, comprehenſa in vulgari expreſſa, non valet ad excludendam matrem, licet ſubſtitutus ſit pupilli frater; cum ea oriatur ex præſumtione, quæ capienda eſt in benigniorem partem: atqui præſumendum non eſt, quod teſtator voluerit eo caſu locum eſſe ſubſtitutioni, per quam mater, præter luctum amiſſi filii, etiam jactura luctuoſæ affligeretur hæreditatis. *Gloſ. in l. fin. C. de inſtit. & ſubſt.*

Quibus modis finitur ſive evaneſcit hæc Subſtitutio?

I. Finitur pubertate, ſi quidem maſculi quatuordecim, feminæ vero duodecim annorum tempus exceſſerint, ceſſante tunc cauſa, propter quam eſt introducta. Cauſam dixi ſupra eſſe hanc, ut ſcilicet impuberi (qui ejus ætatis eſt, in qua ipſe ſibi teſtamentum facere non poteſt) faciat pater, utilitatis ipſius cauſa. Miles tamen excedere tempus hoc poteſt, & filio ita quoque ſubſtituere, ſi intra annum XXV mortuus fuerit. Ratio eſt poſita in privilegio militari. *§. maſc.* *l. 7. l. 21. ff. h. t.* *l. 7. & l. 15. ff. h. t. l. 8. C. de imp. ſubſt.*

Extraneo itaque, vel filio puberi, ita ſubſtitui directo nequit, ut ſi hæres exſtiterit, & intra aliquod tempus deceſſerit, alius ei ſit hæres. Non extraneo, quia hæc ſubſtitutio pendet ex patria poteſtate: non etiam puberi, quia pubes ipſe ſibi teſtamentum facere poteſt. Dixi, directo, quia precario, hoc eſt, per fideicommiſſum, tam puberi extraneo, quam ſuo ſubſtitui poteſt; veluti, *Titius mihi hæres eſto: rogo autem te, hæres, ut ſi ante annum ætatis XXV deceſſeris, hæreditatem meam reſtituas Sempronio.* Cujuſmodi ſubſtitutio, potius reſtitutio, & proprie fideicommiſſum dicitur. *§. ult. h. t. l. 41. §. 2. ff. h. t.* *l. 8. & ibi Gloſ. ff. h. t.*

II. Si is, cui ſubſtituitur, mortis tempore

non fuerit in familia ſive poteſtate teſtatoris, irrita fit ſubſtitutio, deficiente fundamento illius, patria ſcilicet poteſtate.

III. Non adita hæreditate, aut ſublato teſtamento, quod quibus modis contingat, dicam Tit. ſeq.

Denique deficiente conditione, ſubſtitutioni appoſita.

Quæ dicitur ſubſtitutio Exemplaris, ſive Quaſi Pupillaris?

§. *qua ratione. h. l 9. C. h. t.* *Qua permiſſum eſt parentibus, qui mente captos habent filios vel nepotes, cujuſcumque ſexus vel gradus, etſi puberes ſint, eis ad exemplum pupillaris ſubſtitutionis certas perſonas ſubſtituere*, puta liberos aut fratres, ſi quos habeant, & his deficientibus extraneos. Introducta fuit hæc ſubſtitutio à Iuſtiniano Imperatore; unde & *Iuſtinianeam* vocant.

In quibus differunt Pupillaris & Exemplaris?

§. 5. 8. 9. *h.* Differunt in pleriſque. Nam *Pupillaris* fit impuberi, *Exemplaris* puberi: illa homini ſanæ mentis, hæc furioſo vel dementi: illa fit à patre, jure poteſtatis, hæc etiam à matre, ratione humanitatis: illa ſubſtituitur etiam extraneus, hæc non alias quam deficientibus liberis furioſi, ejuſque fratribus: illa etiam fit exhæredato filio, hæc vero non, niſi *l. 43. ff. h. t.* ſaltem relicta portione legitima. Denique Pupillaris pubertate extinguitur, ſeu poſtquam pupillus adoleverit, Exemplaris recepta ſanitate, & agnatione ſui hæredis.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XVII.

Quibus modis teſtamenta infirmentur.

Hactenus dictum eſt, qualiter teſtamenta jure fiant: ſequitur de modis, quibus teſtamenta jure facta infirmantur; idque vel ipſo jure, dum aut rumpitur, aut irritum fit teſtamentum; vel officio Iudicis: de quo agitur Tit. ſeq.

Quando & quot modis dicitur rumpi teſtamentum?

R*Vmpitur teſtamentum, cum in eodem ſtatu* *text. hic*
manente teſtatore, ipſius teſtamenti vis vi- *in pr.*
tiatur, cum ſcilicet in ipſum teſtamentum vitium incurrit, quod ita, licet conſtiterit ab initio, incipit eſſe pro non jure facto. Idque fit duobus modis:

I. *Per agnationem vel quaſi agnationem ſui* *l.8.ff. de*
hæredis. Nam ſi poſt teſtamentum factum te- *injuſt.*
ſtatori naſcatur poſthumus, idemque ſuus hæ- *rupt.*
res, aut ipſe arroget aliquem, qui ſit ſui juris, vel adoptet aliquem qui alterius poteſtati ſubjaceat, & fiat ſuus ſimiliter hæres, rumpitur teſtamentum; quia ad ſuum hæredem patris pertinet hæreditas.

II. *Poſteriore quoque teſtamento, quod jure* *§. poſter.*
perfectum eſt, ſuperius rumpitur. Cujus ratio *l.1. &*
eſt, quod in teſtamento de univerſis bonis *ſeq. l.16.*
diſponatur, quæ univerſitas, cum non niſi una *ff. d.t.*
intelligi poſſit, non poſſunt unius hominis plura eſſe teſtamenta; ac ex pluribus ſtare oportuit poſteriori, utpote quo ſolo ultima & firmior voluntas defuncti, de univerſitate,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſeu hæreditate, continetur: nec intereſt extiterit aliquis hæres ex eo, an non: hoc enim ſolùm ſpectatur, an aliquo caſu exſiſtere potuerit hæres, etiamſi non adierit; quia aditio hæreditatis non pertinet ad perfectionem teſtamenti, ſed tantum ad ejus exitum & effectum.

Quid, ſi in poſteriore teſtamento jure perfecto certarum rerum ſit ſcriptus hæres?

§.3.ſed etſi quis. *Nihilominus ſuperius teſtamentum ſublatum eſſe*, divi Severus & Antoninus reſcripſerunt: & ſecundo loco factum, licet ex rebus certis hæres ſcriptus ſit, perinde jure valere, ac ſi rerum mentio facta non eſſet: nam hæredi ſcripto, uti univerſi juris ſucceſſori, reliqua hæreditatis pars accreſcit; ne quis decedat partim teſtatus, partim inteſtatus.

Quid, ſi in poſteriore teſtamento expreſſum ſit, ut etiam prius teſtamentum valeat?

d.§.ſed etſi.5. in fine.l.29. ff.ad SC. Trebell. l.12.ff. de injuſt. rup. Eo caſu ex certis rebus ſcriptus hæres jubetur eſſe contentus iis rebus, aut ſuppleta quarta ex L. Falcidia, vel potius SC. Trebelliano, reliquam hæreditatem reſtituere his, qui in priori teſtamento inſtituti ſunt hæredes. Nam tametſi ea teſtatoris voluntas directo non ſubſiſtat, jubentis ut etiam prius valeat teſtamentum, cum nemo decedere cum duobus poſſit teſtamentis, tamen ſuſtinetur in vim fideicommiſſi. Ratio eſt, quia cum teſtator in teſtamento poſteriori hæredem ſcripſerit, tantum in certis quibuſdam bonis, cenſetur per fideicommiſſum cætera *l.1.ff.de legat.3.* bona reliquiſſe illis, quibus relicta erant in priori teſtamento jam rupto, præſertim cum fideicommiſſa conſtent ex ſola defuncti voluntate.

Quando

Quando dicitur irritum fieri teſtamentum?

Irritum fit teſtamentum, quoties ipſi teſtatori aliquid contigit, puta ſi condito prius teſtamento, patiatur capitis diminutionem, non tantum maximam & mediam, verum etiam minimam, dando ſe in arrogationem, per quam in alienum tranſeat jus & familiam. Non enim fieri poteſt teſtamentum ab eo, qui ſui juris & civis Romanus eſſe deſiit. Sed & in irritum conſtituitur teſtamentum non adita hæreditate, aliiſque modis. *Si nemo ſubiit hæreditatem,* inquit Paulus, *omnis vis teſtamenti ſolvitur.*

§ alio autem. l. 6 §. 5. ff. de injuſto rupt.

l. 1. d. t. l. 181. ff. de R. I.

Quid, ſi teſtator, mortis tempore, ſuæ fuerit poteſtatis?

Tunc teſtamentum prius per capitis diminutionem irritum factum, beneficio Prætoris reconvaleſcit, data hæredi ſcripto bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas, ſi modo & teſtamentum ſeptem teſtium ſignis ſignatum, & teſtator tempore facti teſtamenti ac mortis civis fuerit Romanus, ſuæque poteſtatis. Quod obtinet in ſcripto. In nuncupativo autem teſtamento hujuſmodi confirmatio non habet locum, cum careat ſolennitate juris prætorii.

§. non tamen. l. 2. §. 8. & l. 11. §. 2. ff. de bonor. poſ. ſec. tab.

Teſtamentum jure factum, ſolane & nuda voluntate teſtantis infirmatur?

Placuit *ex eo ſolo non infirmari teſtamentum, quod poſtea teſtator id noluerit valere*; cum etiam nuda voluntate non conficiatur teſtamentum; & naturale ſit, unumquodque eo modo diſſolvi, quo colligatum eſt. Quod adeo verum eſt, ut & ſi quis poſt factum prius teſtamentum, facere poſterius cœperit, & aut mortalitate præventus, aut quia ejus rei eum pœnituit, id non perfecerit, priores tabulæ in vigore

§. ex eo autem. d. l. 11. §. 2. l. 27. C. de teſt. l. 35. ff. de R. I. l. 1. & 2. ff. de his

ſuo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quæ in teſt. del. l. pen. C. de teſtament. ſuo maneant. Infirmatur autem teſtamentum, ſi cum voluntate teſtatoris, nolentis illud valere, concurrat etiam factum aliquod, ut ſi teſtator tabulas teſtamenti ſui cancellaverit, ſigilla detraxerit, nomen hæredis induxerit, &c. Iſta namque teſtamentum ſolennitate privant, niſi fortuito probentur contigiſſe. *Vt in caſu l. f. ff. de injuſt. rupt.*

Suntne caſus, quibus prius ſolenne teſtamentum poſteriore minus ſolenni rumpitur?

l. 21. §. 3. & l. 27. C. de teſtam. Sunt aliqui, nimirum ſi hæredes qui ab inteſtato erant ſucceſſuri, in poſteriore teſtamento ſcripti fuerint, cum in priore vocati eſſent, qui ab inteſtato venire non poterant. Deinde, ſi poſt teſtamenti confectionem decennium lapſum ſit, & apud tres teſtes, vel acta, profeſſus ſit teſtator non velle prius ſtare teſtamentum; quo fit ut neque lapſus decennii ſine contraria voluntate, neque contraria voluntas ſine decennii lapſu, teſtamentum infirmet.

Licetne litis cauſa Principem inſtituere hæredem?

§. fin. h. t. Non licet: ut ſi quis rem habeat litigioſam, & in ea Principem inſtituere velit hæredem: Princeps enim cum ſit juſtitiæ præſes, fovere injuſtitiam non debet, & à legibus utiliter poſitis recedere. *d. §. fin. in fine.* Sed & neque in teſtamento imperfecto Princeps inſtitui hæres poteſt, neque ex nuda voce aut ſcriptura aliqua, cui juris auctoritas deſit, Principem hæredis nomen admiſſurum, oratione divi Pertinacis cautum: Licet enim legibus ſoluti ſint, tamen ſe legibus vivere Principes profitentur, & agnoſcunt nihil majus imperio dignum, quam ſubmittere legibus principatum. *l. 4. C. de legib.*

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XVIII.

De inofficioſo teſtamento.

Dictum, quibus modis teſtamenta jure facta infirmentur ipſo jure: ſequitur, qua ratione impugnentur & reſcindi petantur per actionem ſive querelam de inofficioſo, implorato ad hoc officio Iudicis.

Quod dicitur teſtamentum inofficioſum?

IN quo parentes ſine juſta cauſa liberos ſuos vel exhæredant, vel omittunt ſive prætereunt, quaſi non ex officio pietatis factum, & quaſi non ſanæ mentis fuerit parens, dum teſtamentum ordinaret, exhæredando aut prætereundo inique filium. Quod plerumque facere parentes ſolent, maligne circa ſanguinem ſuum inferentes judicium, novercalibus delinimentis inſtigationibuſque corrupti: cum tamen ratio naturalis, velut lex quædam tacita, liberis parentum ſuorum hæreditatem adjiciat, ad ſucceſſionem eos vocando. *text. in pr.* *l. 1. ff. h. t.*

Itaque de inofficioſo teſtamento agere dicuntur liberi, qui queruntur ſeſe contra officium pietatis ac mutuum amorem exhæredatos, aut inique præteritos, ſcilicet in teſtamento materno (nam dixi ſupra ſolam præteritionem matris eſſe pro exhæredatione;) petentes ejuſmodi teſtamentum reſcindi, non quaſi non jure factum, ſed quaſi factum à teſtatore non ſanæ mentis, ut eo colore reſcindatur, & levius parentum judicia notentur. *l. 1. 3. & 4. ff. h. t.*

Quid

Quid ergo eſt querela inofficioſi teſtamenti?

Eſt actio, qua teſtamentum defuncti accuſatur, quaſi à non ſanæ mentis teſtatore, contra officium pietatis factum; & petitur, ut teſtamento reſciſſo, hæreditas ſcripto hæredi auferatur, & adjudicetur actori, tamquam proximo hæredi ab inteſtato.

Quibus datur querela?

I. Datur liberis utriuſque ſexus, iiſque proximioribus, qui ſcilicet etiam ab inteſtato alios excluderent, & tam deſcendentibus ex maſculis, quam ex feminis; tam naturalibus & legi-
§.2.h.t. timis, quam legitimis tantum, id eſt, adoptivis, modo in poteſtatem tranſierint adoptan-
§.tam tis, & nacti ſint jura ſuorum. *Arrogatis* vero
autem. l. hoc remedium neceſſarium non eſt, cum tales,
*8.§.8.& * licet ſint liberorum loco, exhæredati habeant
9.ff. eod. quartam divi Pii: hæc enim querelam excludit. Sed neque *Naturalibus* querela datur contra teſtamentum patris, quia pater plerumque incertus eſt; ut ideo filii naturales ab eo inſtitui non debeant: matris tamen teſtamentum querelæ ſubjacet, quia mater ſemper certa eſt.

§.2.verſ. *Poſthumi* quoque olim de inofficioſo agere
poſthum. potuerunt, quia & illi jure veteri inſtitui hære-
h. l.6. des debebant, vel exhæredari. Hodie vero,
in pr.ff. quia poſthumus exhæredari cum effectu non
h.t. l.33. poteſt, cum cauſam ingratitudinis committere
C. eod. nequeat, fruſtra de inofficioſo egerit.

§. non II. Datur querela ſive actio de inofficioſo,
autem. etiam parentibus, ſine diſtinctione, liberos in
l.15.ff. poteſtate habeant, nec ne; cum parentibus,
h. t. turbato mortalitatis ordine, non minus pie, ratione miſerationis & officio pietatis id exigente, bona liberorum debeantur, quam liberis bona debentur parentum; ut ſcilicet habeant aliquod ſuæ orbitatis ſolatium.

III. Da-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

III. Datur & fratribus aut ſororibus, iiſ- *Verſ.*
que germanis, vel ſaltem conſanguineis, quibus *ſoror*
ſcilicet idem eſt pater, non etiam uterinis, qui- *autem.*
bus eadem eſt mater, eo quod cum illis com- *l. 27. C.*
munia nominis & familiæ ſint jura, non etiam *h. t.*
cum his. Quod tamen ita demum procedit, ſi turpis perſona fuerit inſtituta à fratre, qui improbum facit teſtamentum, honorando perſonas etiam levis notæ macula aſperſas, præ fratribus.

Adverſus quos datur querela?

Datur adverſus quemcumque hæredem, ſcri- *l. 31. C.*
ptum vel nuncupativum, cujuſcumque dignita- *h. t. l. 8.*
tis & conditionis: cum non tam de jure vo- *§. 10. in*
cati agatur, quam de injuria exhæredati vel *f. ff. h. t.*
præteriti. Requiritur tamen, ut adita ſit hæreditas, quia ante aditionem querela non naſcitur; & fieri poteſt, ut ſcriptus hæres deficiat, eoque deficiente locus fiat ſucceſſioni ab inteſtato. Semel autem nata querela toto durat quinquennio, à tempore aditæ hæreditatis.

Quis eſt effectus querelæ?

Olim per querelam tabulæ teſtamenti omni- *l. 6. §.*
no corruebant, & cauſa teſtati redibat ad cau- *pen. &*
ſam inteſtati, ut nihil ex tabulis ejuſmodi peti *d. l. 8. §.*
potuerit, dummodo filius probaſſet, ſe nullam *pen. ff.*
ingratitudinis cauſam commiſiſſe. *h. t.*

At jure noviſſimo quoad ſolam inſtitutio- *Nov.*
nem, per quam etiam ſolam peccatum exſtitit, *115. c. 3.*
reſcinditur & evacuatur teſtamentum: reliqua *auth.*
vero capitula, nempe legata & fideicommiſſa, *Ex cau-*
ſalva manent, ut querela, quæ odioſa eſt, quam *ſa. C. de*
minimum tollat de teſtatoris voluntate, tantum *lib. prat.*
videlicet, ne injuria fiat liberis; quibus etiam hodie non incumbit onus probandi ingratitu-
dinem, ſed id tranſlatum eſt in hæredem ſcri- *l. 18. C.*
ptum. *h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quibus caſibus ceſſat querela?

Verſ. nam qui. l. ſi. pars. 10. ff. h. t. I. Si alio jure, vel alia via ad defuncti bona ſive hæreditatem, vel ejus partem, exhæredatus venire poſſit. Eſt enim, ut dixi, odioſa querela, & in ſubſidium inventa, reſcindens cauſam teſtamenti, quæ favorabilis eſſe debet, & benigne accipienda, ut propterea ei locus eſſe non debeat, ſi alia ſuperſit actio æque commoda.

l. 34. in fine. C. h. t. II. Si exhæredatus vel præteritus renunciaverit querelæ, vel expreſſe, vel etiam tacite, nempe ſi per quinquennium huic actioni præſcriptum poſt aditam hæreditatem tacuerit.

l. 10. in fine. l. 23. §. 1. & l. ult. ff. h. t. §. ſi tutor. h. t. III. Si agnoverit & comprobaverit qualequale judicium defuncti, veluti acceptando legatum ſibi in teſtamento relictum, vel alio modo: dummodo ſuo nomine legatum acceptet, non etiam ſi tutorio, quia tunc officii excuſat neceſſitas, quod non debet eſſe damnoſum: quomodo & è diverſo, is qui ſuo nomine agnovit relictum, non impeditur tutorio impugnare teſtamentum.

l. 6. §. ult. l. 7. & 8. ff. h. t. IV. Mortuo eo, cui querela competebat, cum actio injuriarum morte tollatur. Neque enim tranſmittitur ad hæredem accuſatio inofficioſi, niſi cœpta & præparata per defunctum. Quod hodie aliter obtinet quoad hæredem ſuum, ad quem tranſit querela etiam non præparata, ut à filio exhæredato in nepotem, ſi modo hærede ſcripto deliberante exhæredatus deceſſerit. *l. 34. & 37. in fin. C. eod.* Cujus ratio eſt, quod filio exhæredato nihil poſſit imputari cur querelam non moverit, quippe qui nondum adita hæreditate, cui eam moveret, non habuerit.

§. ſed hæc ita. l. 8. §. 8. ff. h. t. l. 30. C. eod. V. Si ex judicio defuncti quarta debitæ portionis filio vel alias legitimo hæredi fuerit relicta: ea enim ſufficit ad excludendam querelam, cum ſic non poſſit videri affectus injuria filius. Imo ſufficit, ſi quantacumque pars hæreditatis

ditatis relinquatur: tunc enim de inofficioſo querela ceſſante datur actio, ſive condictio ex lege adverſus hæredem ſcriptum ad ſupplementum ejus, quod legitimæ deeſt. Quod jus agendi ad ſupplementum differt à querela, quia non quinquennio, ut querela, perimitur, ſed triginta annis durat.

Quid per quartam hic intelligit Imperator?

Intelligit portionem legitimam ab inteſtato debitam, liberis quidem & parentibus, jure naturæ, id eſt, naturali ratione; fratribus vero ſororibuſve non natura, ſed lege, ut crebrius creditum eſt: quæ olim indiſtincte erat quarta pars portionis debitæ ab inteſtato, hoc eſt, quadrans omnium bonorum, ſeu tres unciæ. Hodie vero in favorem liberorum aucta eſt legitimæ quantitas, & nunc eſt triens, nunc ſemis totius ſubſtantiæ defuncti, pro numero perſonarum, quibus legitima debetur: nam ſi quatuor ſint vel pauciores, legitima eſt triens ſeu quatuor unciæ; ſin plures quam quatuor, legitima erit ſemis, id eſt, ſex unciæ. Quod augmentum recte quoque tribuitur legitimæ aſcendentium & collateralium.

§. fin. h. d. l. 8. §. 9. Novel. 1. & 18. c. 1. Auth. noviſſima. C. h. t.

Quo titulo relinqui legitima debet?

Olim relinqui potuit jure ſive hæreditario, ſive legati, vel fideicommiſſi, vel donationis mortis cauſa. Hodie eam relinqui oportere titulo inſtitutionis plerique volunt, quia is titulus honorabilior ſit & utilior, propter jus accreſcendi; nam ſi cohæres datus ſit filio, in legitima inſtituto, iſque vel repudiet hæreditatem, vel ante aditam hæreditatem moriatur, portio ejus ad inſtitutum in legitima pertinebit. Quidam nihil mutatum volunt, ſed hoc tantum inductum, ut neceſſe ſit in quantulacumque parte bonorum hæredem inſtitui

§. igitur. Novell. 18. & 115. c. 3. Auth. noviſſima. C. h. t. ibi DD.

illum,

illum, cui ſolet competere querela: nec ſatis ſit, quod prius ſufficiebat, debitam portionem ſeu legitimam plene alioquin haberi.

TIT. XIX.
De hæredum qualitate & differentia.

Executio teſtamenti in aditione hæreditatis eſt: cujus ratio ut noſcatur, diſtinguendi ſunt hæredes.

Quotuplicis igitur generis ſunt hæredes?

Text. in pr. SVnt triplicis generis. Nam *Hæredes, aut Neceſſarii dicuntur, aut Sui & Neceſſarii, aut Extranei*: & propterea alii, velint nolint, ſunt hæredes, alii exſiſtunt ipſo jure, alii aditione.

Quis dicitur neceſſarius hæres?

Text. hic in pr. tit. C. de neceſ. hær. inſt. *Neceſſarius hæres eſt ſervus hæres inſtitutus,* quia, *ſive velit, ſive nolit, omnino poſt mortem teſtatoris protinus liber & neceſſarius hæres fit;* ſi utique tempore mortis ipſius teſtatoris in eadem cauſa fuerit, id eſt, in familia teſtatoris. Hoc vero ideo conſtitutum fuit, ut bona eorum, qui facultates ſuas ſuſpectas habent, quique animadvertunt ſeſe æri alieno impares eſſe, poſt mortem non ſuo, quod ignominioſum, ſed inſtituti hæredis nomine, à creditoribus poſſideantur, diſtrahantur, vel inter eos dividantur. Pro hoc tamen incommodo, quod nimirum ſervus cogatur eſſe hæres, & in ipſum quaſi derivetur ignominia, illud ei commodum præſtatur, ultra libertatem, quam cum hæreditate conſequitur, ut, quidquid poſt mortem domini acquiſierit, ſibi ſervet, nec cum reliquis

quis domini bonis, quamvis ea non ſufficiant creditoribus, poſſideri aut vendi poſſit. *l. 1. §. fin. ff. de ſepar.*

Qui dicuntur hæredes Sui & Neceſſarii? & cur ipſo jure iis acquiritur hæreditas?

Sui & Neceſſarii hæredes ſunt liberi, qui in poteſtate fuerint morientis: ut filius, filia, nepos, neptiſve ex filio, & deinceps cæteri. *Sui* ideo dicuntur, quia domeſtici hæredes ſunt, & domini rerum paternarum vivo quoque patre quodammodo exiſtimantur, eoque mortuo, ita ei ſuccedunt, ut continuari, non autem mutari, rerum dominium videatur; idque ratione patriæ poteſtatis, quæ eos ita nectit, ut liberi pene iidem ſint, vel cenſeantur, cum patre. *Neceſſarii* vero ideo, quia continuo, ſive velint, ſive nolint, hæredes fiunt; etiam ſine aditione. Qua ratione olim onera hæreditatis etiam inviti ferebant: quod quia durum erat, quippe cum culpa eorum nulla hic argui poſſit, conceſſa fuit per Prætorem hæredibus ſuis & neceſſariis abſtinendi facultas. Itaque inſpecto jure prætorio, filiifam. non ſunt amplius neceſſarii hæredes, ſed ſui tantum. *§. ſui autem. l. 11. ff. de lib. & poſth. l. 6. §. 1. ff. de acq. hær.*

Qui dicuntur hæredes extranei?

Extranei hæredes appellantur cæteri, qui teſtatoris juri ſubjecti non ſunt. Vnde extraneorum loco ſunt etiam liberi, qui in poteſtate non ſunt, veluti emancipati: item liberi, qui hæredes à matre inſtituuntur, quia feminæ in poteſtate liberos non habent. Servus quoque hæres à domino inſtitutus, & poſt teſtamentum factum manumiſſus, eodem numero habetur, nempe ut ſuccedat jure extranei, quippe qui libertatem ex teſtamento non adipiſcatur: deinde neceſſitas, qua alias cogitur eſſe hæres, non tam ad hæreditatem, quam ad pote- *§. cæter.*

poteſtatem refertur dominicam. Alii ſunt hæredes penitus extranei, qui ut nomen habeant hæredis, neceſſario inſtitui debent.

Quæ ſunt requiſita ad hoc, ut extraneus poſſit inſtitui hæres?

§. *in extraneis. cum ſeq.* *In extraneis hæredibus illud obſervatur, ut ſit cum eis teſtamenti factio.* id eſt, ut poſſint hæredes inſtitui, & capaces ſint hæreditatis, ſive ipſi hæredes inſtituantur, ſive hi, qui in poteſtate eorum ſunt, quo modo furioſus, & mutus, & poſthumus, & filiusfamil. & ſervus teſtamenti factionem habere dicuntur. Et ad hoc inſpici debent tria tempora.

l.49.§.1. ff. de hæred. inſtit. I. Tempus conditi teſtamenti, ut ab initio conſtiterit inſtitutio, quæ eſt caput & fundamentum teſtamenti.

l.6. §.2. ff.h.t. II. Tempus mortis teſtatoris, quo per mortem teſtatoris confirmetur, & effectum habeat teſtamentum.

III. Tempus aditionis: nam jus hæredis eo maxime tempore inſpiciendum eſt, quo acquirit hæreditatem, an capere & acquirere ex teſtamento poſſit.

l.77.ff. de R.I. Medio autem tempore mutatio juris non nocet hæredi, id eſt, non nocet eo tempore fuiſſe incapacem hæreditatis, ut quia ſervus pœnæ extiterit, aut deportatus fuerit, dummodo ante mortem, vel ante aditam hæreditatem in priſtinum ſtatum fuerit reſtitutus; quia actus legitimi, ut eſt hæredis inſtitutio, & hæreditatis aditio, in facto magis, quam in jure verſantur.

Quid juris eſt in ſuis neceſſariis?

l.14.ff. de ſuis & legit. Vt hi potiantur hæreditate, ſufficit, quod capaces ſint duobus temporibus, ſcilicet tempore facti teſtamenti & mortis; quia cum ipſo jure ſint hæredes, & ipſo jure acquirant dominium rerum hæreditariarum, tempus aditio-

nis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

nis non videtur conſiderandum. Sunt, inquam, ſui ipſo jure hæredes, citra ullum factum aditionis: atque ideo ſuſcipientes hæreditatem dicuntur ſe *immiſcere & hæredes exſiſtere*, id eſt, apparere; rejicientes vero *abſtinere* beneficio Prætoris: At vero *extranei*, cum nihil juris ad hæreditatem eam habeant, dicuntur *adire* vel *repudiare*.

Quo pacto aditur hæreditas?

Extraneus hæres, inquit Imper. *teſtamento inſtitutus, aut ab inteſtato ad legitimam hæreditatem vocatus, poteſt aut pro hærede gerendo, aut etiam nuda voluntate ſuſcipiendæ hæreditatis, hæres fieri.* Igitur adita cenſetur hæreditas, vel verbo, vel facto. *Verbo*, hoc eſt *ſolo animo*, nudaque voluntate, declarata verbis; ut ſi dicat, ſe velle adire, aut velle ſe hæredem eſſe, licet adhuc pro hærede, id eſt, pro domino, ſe non geſſerit. *Re ipſa, & facto*, quando quis ſe pro hærede gerit, rebus hæreditariis tamquam hæres utendo, vel prædia colendo, locandove, aliaque agendo, quæ dominus faceret, dummodo ſciat eum, in cujus bonis pro hærede ſe gerit, teſtatum inteſtatumve obiiſſe: quia pro hærede ſe gerere nemo poteſt, quamdiu vivit is, de cujus bonis agitur, cum viventis nulla ſit hæreditas. Itemque, ut quis pro hærede gerendo obſtringat ſe hæreditati, ſcire debet, qua ex cauſa hæreditas ad eum pertineat. Eſt enim regula Iuris, *In totum omnia quæ animi deſtinatione agenda ſunt, non niſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt.*

§. item extraneus. l. 20. 21. 23. 25. §. 7. l. 62. l. 86. §. ult. ff. de acq. hær. l. 76. ff. de R. I.

Poteſtne & ſurdus & mutus ſe pro hærede gerere?

Nihil prohibet, quo minus poßit & pro hærede ſe gerere, & acquirere ſibi hæreditatem, ſi tamen intelligat, quod agit, ac ſufficienter conſenſum ſuum indicet: nam aditio hæreditatis

tex. hic in fin. l. 5. ff. d.

tit.l. 8. C.de jur. delib. non requirit hodie ſolennia verba, ſicut olim cretio. Quod ſi non intelligat, ejus nomine tutor, vel curator adire debet.

Quo pacto repudiatur hæreditas?

text. hic in fin.l. 21.§.2. l.29.ff. d. t. l.6. ff.de R.I. l. 4. & pen.C.de repud. hæred. l. 8.§.5.ff eod.

Sicut nuda voluntate extraneus hæres fit, ita contraria deſtinatione ſtatim ab hæreditate repellitur, nimirum iiſdem modis repudiatur hæreditas, quibus aditur, vel *ſolo animo*, nudaque voluntate, vel *re ipſa & facto*; ut, cum quis in alium transfert hæreditatem, non videtur, quod velit eſſe hæres. Et poſtquam ſemel repudiavit, amplius ad adeundam hæreditatem non admittitur, niſi ſit minor 25 annis: nam hujus ætatis hominibus, ſicut in cæteris omnibus cauſis, deceptis, ſi temere damnoſam ſuſceperint hæreditatem, ſuccurrit Prætor per in integrum reſtitutionem. Pupillis tamen non nocet repudiatio hæreditatis delatæ, facta ſine auctoritate tutoris; qua opus habent etiam ad aditionem.

A quo, & an pendente conditione, repudiari hæreditas poteſt?

l.4. l.13. & l. 18. ff.de acq. hær. l.174.§. 1. ff.de R. I. l.18. ff. de opt. leg. l. 83. & l.208.ff. de R.I.

Is poteſt hæreditatem repudiare, qui & acquirere. Igitur qui hæres rite eſt inſtitutus, vel is cui legitima hæreditas delata eſt, eam repudiare poteſt, ſi modo in ea cauſa erat hæreditas, ut & adiri poſſet. Cæterum hæres ſub conditione inſtitutus, ſi ante conditionem exiſtentem repudiavit, nihil agit, qualis-qualis ſit conditio, cum ante ejus eventum, etſi velit, hæreditatem adire non poſſit. Quo pertinet regula *Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt.* Adeo ut talis repudiatio non impediat, quo minus, purificata conditione hæreditas, ab eo qui repudiavit, acquiri poſſit: cum non potuerit *rem amittere, cui propria nondum fuit*, Nec *videri deſiiſſe habere qui nunquam habuit.*

Quia

Quid, ſi quis dubitet, an velit adire hæreditatem, vel non?

Tunc *extraneis* quidem *hæredibus delibe-randi poteſtas eſt de adeunda hæreditate, vel non adeunda; ſuis vero hæredibus abſtinendi pote-ſtas eſt*: ut exploratis viribus hæreditatis, certiore deinde judicio ſtatuant, expediatne adire hæreditatem, an repudiare, immiſcere ſe hæreditati, an abſtinere: quod beneficium Prætor ſuis dedit hæredibus. Tempus autem deliberandi ſolitum erat præſcribi ab ipſo teſtatore, quod Cretio dicebatur; qua deinde ſublata, Prætor tempus pro arbitrio definiebat. Hodie eſt annuum, computandum à die, quo ſcivit quis delatam ſibi hæreditatem.

§. extraneis autem. l. 8. & 9. ff. de jur. delib. Vlp. t. 22. §. cretio. l. 18. C. de jur. delib.

Quid, ſi quis omiſſo beneficio deliberandi hæreditatem adierit?

Is poſtea relinquendæ hæreditatis facultatem non habet, cum contrahere videatur, ideoque omnibus Creditoribus hæreditatis ſatisfacere cogitur: ſibi enim imputare debet, & de ſe conqueri, qui adierit, cum potuerit non adire & repudiare hæreditatem, cum etiam ſcire debuerit, adita damnoſa hæreditate omne æs alienum, quod in hæreditate latet, & legata, etiam ultra vires hæreditarias, eſſe de ſuo exſolvenda; niſi ſit minor XXV annis, qui ob imprudentiam ætatis, aut miles, qui ob probabilem erroris cauſam, in integrum reſtituitur.

d. §. extran. l. 16. C. d. t. l. 3. & 4. C. de repud. vel abſtin. hæred.

Eſtne neceſſarium adhuc beneficium deliberandi?

Non eſt; quia ejus loco aliter & multo tutius proſpectum eſt hæredibus à Iuſtiniano Imperatore, ſcilicet per remedium Inventarii: quo quidem ſolenniter confecto, deſcri-

Verſ. ſed noſtra.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ptioneque facta rerum omnium hæreditariarum, & perfecta intra tres menſes, aut, ſi res alibi ſitæ, intra annum, licebit hæredi adire hæreditatem, qui in tantum tenebitur, quantum valere bona hæreditatis continget, non ultra. Nec ſibi in aliquo præjudicat hoc modo, ſed jus integrum, ſi quod ei ante contra defunctum competebat, retinet, Falcidiam detrahit, & impenſas in confectione inventarii factas ex rebus deſumit hæreditariis.

l.ult.C. de jure delib.

Quid, ſi hæres inventarium facere neglexerit?

Tunc ad inſtar ejus, cui deliberandi jus eſt, ſemel adita hæreditate, ejus poſtea relinquendæ facultatem non habet, teneturque non tantum ad ea, quæ in hæreditate ſunt, ſed etiam ultra vires hæreditarias de ſuo compellitur ſatisfacere creditoribus, legataque & fideicommiſſa complere, cum indignus ſit beneficio legis, qui requiſita per legem negligit; ita ut non audiatur probare volens, amplius non fuiſſe in hæreditate; quæ potius præſumitur ſufficiens exſolvendo æri alieno, & legatis fideicommiſſiſque præſtandis, cum nemo credatur temere ſe immiſcere rebus alienis.

d.l.fin. & Novell.1. §.hinc nobis. verſ. ſi vero non fecerit.

Si filius hæres neglexerit facere Inventarium, amittetne legitimam?

Plerique volunt non amittere: eo quod debeatur legitima jure naturæ, cui non prævalet jus civile; & quod ſit inſtar æris alieni. Verius tamen filium excidere legitima, non facto Inventario, quia præſumtio eſt, eum jam legitimam deduxiſſe: quæ præſumtio eſt juris & de jure; præſumit enim lex hæreditatem eſſe locupletem, cum nemo tam ſit ſupinus, ut gravatam & damnoſam amplectatur. Quo facit, ut ceſſet argumentum in contrarium adductum; tum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tum etiam quod legitima licet origine ſua referri poſſit ad jus naturæ, tamen inventione & determinatione ſit juris civilis.

TIT. XX.

De Legatis.

Poſt teſtamenta, & hæredes, qui in teſtamentis inſtituuntur, recte ſequitur de legatis: Legata enim teſtamentorum ſunt quaſi appendices, & legatarii quodammodo etiam hæredes. De Legatis autem traditur hoc Titulo, 1. definitio, diviſio, & natura legatorum. 2. quæ res legari, vel non, poſſint. 3. quibus legari, vel non. 4. qua forma legata relinquantur.

DEFINITIO ET NATVRA LEGATORVM.

Quid eſt Legatum?

L*Egatum eſt donatio quædam, à defuncto re-* *text. hic*
licta, ab hærede præſtanda. Dicitur *donatio*; *in pr.*
uia liberalitatem continet, nullo jure cogen-
:: & additur, *quædam*, ut appareat improprie
oc modo donari aliquid. Diſtinguitur Le- *l.36.ff.*
atum ab hæreditate & hæredis inſtitutione, *de leg.2.*
uia ea continet onera hæreditaria; legatarius
ero non ſuccedit in ejuſmodi onus. Diſtin-
uitur item à fideicommiſſo, quia illud re-
nquitur verbis obliquis & precariis, lega-
m vero directis. Per verba, *à defuncto* *l.116.ff.*
relicta, de leg.1.

Vlp. lib. reg. t. 24. leg. *relicta*, ſeparatur à donatione mortis cauſa; quia ea non relinquitur, ſed inter præſentes mutuo conſenſu conſtituitur. Verba, *ab hærede præſtanda*, indicant legatum conſtare delibatione hæreditatis, & quod legatarius non poſſit auctoritate rem legatam ſumere, ſed petere eam debeat ab hærede. *l. 1. ff. quod leg.*

Quot ſunt genera Legatorum?

§. ſed olim quidem. Olim quatuor fuere genera, & cuique generi certa & ſolennia aſſignata verba, quibus relinqui legata ſolent, certæ item formulæ ſive actiones: videlicet, *per vindicationem*, his verbis, *Do, lego; capito, ſumito*; quo genere legari tantum poterant res, quæ teſtatoris fuiſſent tempore conditi teſtamenti, & mortis: *per damnationem*, his verbis, *Hæres meus damnas eſto dare; dato, facito; hæredem meum dare jubeo*; quo genere res omnes, tam propriæ quam alienæ, legari poterant: *ſinendi modo*, his verbis, *Hæres meus damnas eſto ſinere*, vel *ſinito illum rem illam ſumere, ſibique habere*; quo genere legabantur res propriæ teſtatoris & hæredis: *per præceptionem* non legabatur niſi hæredibus ſcriptis ex parte, hoc modo; *Illam rem præcipito.* *Theoph. hic.*

§. noſtra autem. Conſtituit vero Iuſtinianus Imp. *ut omnibus legatis una ſit natura, vis & poteſtas, & quibuſcunque verbis aliquid relictum ſit, liceat legatario id perſequi*, vel *actione in perſonam*, quaſi ex contractu, quia hæres adeundo quaſi contraxiſſe videtur: vel *actione in rem*, ratione dominii, quod ſtatim à morte teſtatoris tranſit in legatarium: vel denique *actione hypothecaria*, ratione tacitæ hypothecæ, quam legatarius habet in rebus defuncti. Duæ priores actiones non poſſunt ſimul intentari, quia ſunt contrariæ: hypothecaria concurrere poteſt cum reali, quia cum ſit cautionis loco, non tollitur electione, ſed ſolutione. *l. 1. 2. C. commun. de leg. l. à Titio. 64. ff. de furtis.*

Eſtne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Eſtne differentia inter legata & fideicommiſſa?

Olim fuit, cum antiquitas legata quidem ſtricte concluderet, fideicommiſſis autem pinguiorum naturam indulgeret: quia legata non niſi directis & civilibus verbis, iiſque Latinis, & tantum in teſtamento vel codicillis teſtamento confirmatis, relinqui poterant; fideicommiſſa vero quibuſcumque verbis, etiam ſolo nutu ab inteſtato.

§. ſed non uſque.

d.l.2.C. com. de leg. cui Tribon. accommodavit verba Vlp. in l.1.

At vero idem Imp. noſter *omnia legata fideicommiſſis exæquavit, ut nulla ſit inter ea differentia*, nempe quoad effectum; & quod deerat antea legatis, hoc voluit repleri ex natura fideicommiſſorum, & ſi quid amplius eſſet in legatis, (nam legata peti actione poterant, non etiam fideicommiſſa) per hoc creſcere fideicommiſſorum naturam, manente interim ſalva & incolumi ipſa rerum ſubſtantia: quæ in eo conſiſtit, ut, quod legatum eſt, recta via per mortem teſtatoris acquiratur legatario, perinde ac ſi è manu teſtatoris traditum eſſet: fideicommiſſum vero per obliquum, per manum, & ex fide hæredis, ut ſi teſtator fundum relinquat Titio, rogetque, ut eum alteri reſtituat. Ita ut hic Titius *non videatur cepiſſe, quod ei neceſſe eſt alteri reſtituere.*

l 51.ff. de R.I.

MATERIA LEGATORUM.

Quæ res legari poſſunt?

Legari poſſunt res tam corporales, quam incorporales, ut actiones & nomina debitorum, liberationes & ſervitutes; item *res univerſitatis*, quæ vel ſunt corpora, ut grex, ſupellex, penus; vel jura & corpora, ut dos & peculium; & breviter, res omnis, cujus eſt commercium, non tantum propria teſtatoris, vel hæredis, verum etiam aliena, ut ſaltem hæres teneatur præ-

§. non ſolum. & §. tam autem. in f.h.t. l.41. ff. de leg.1. vide Cuj.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ad l.34. ff.de V. O. ſtare æſtimationem rei ſic legatæ. Quod ſi talis ſit res, cujus commercium non eſt, veluti res ſacra, religioſa, liber homo, ea inutiliter legatur, ut ne quidem æſtimatio debeatur, cum æſtimatio iniri non poſſit earum rerum, quæ pretio æſtimari ac vendi non poſſunt: nihil enim aliud eſt commercium, quam jus emendi & vendendi invicem, hoc eſt, de re contrahendi.

DE RE ALIENA LEGATA.

Valetne indiſtinctè legatum rei alienæ?

Verſ. quod autem. Non valet; niſi & legatarius ejus rei commercium habeat, *& defunctus ſciverit alienam rem eſſe, non ſi ignoraverit.* Probabile enim eſt, quod non legaſſet, ſi ſciviſſet alienam rem eſſe: cum procliviores & faciliores ſint voluntates in rebus ſuis legandis, & onerandis hæredibus, quam in alienis, in quibus hæres gravatur onere luitionis ſeu redemtionis. *l.67.§.8.ff.de leg.2.*

Cui incumbit hujus rei probatio, hæredi, an legatario?

text. hic l.10.C. h.t. *Verius eſt, ipſum, qui agit, id eſt, legatarium, probare oportere, ſciviſſe alienam rem legare defunctum*; cum in dubio teſtator præſumatur ignoraſſe rem eſſe alienam. Niſi aliud velit conjectura, veluti ſi res aliena legetur perſonis conjunctis, quibus facile donamus, ut affini, uxori, &c. nam affectus in tales perſonas facit præſumi, teſtatorem, etiam ſcientem rem eſſe alienam, nihilominus fuiſſe legaturum. Vnde *Quod factum eſt, cum in obſcuro ſit, ex affectione cujuſque capit interpretationem.* *d.l.67. §.8.* *l.168.§.1.ff.de R.I.*

Quod vero attinet ad rem hæredis legatam, ibi non inſpicitur ignorantia, cum ſit facilis hæredi

hæredi præſtatio rei ſuæ, nec oneretur difficultate redimendi.

Quando igitur hæres tenetur præſtare rem vel æſtimationem ejuſmodi legati?

Cogitur hæres redimere rem, à domino ſcilicet, dummodo emi juſto pretio poſſit, & dominus velit vendere; *vel ſi eam non poteſt redimere, æſtimationem ejus dare.* Atque hic valebit illud, quod dicitur, æſtimationem ſuccedere loco rei.

Quid, ſi rem obligatam creditori aliquis legaverit?

Hoc caſu idem placuit, quod in ſuperiori de re aliena, non quidem quoad hoc, ut valeat legatum, ſed uter teneatur luere rem, hæres an legatarius; nempe ut, ſi ſciverit defunctus rem obligatam eſſe, aut expreſſerit, ut hæres eam lueret, tum demum neceſſe habeat hæres eam luere, exſoluto nimirum debito, pro quo res fuit obligata, atque ita eam redemtam legatario præſtare. Quod tamen non procedit, ſi teſtator juſſerit ipſum legatarium rem luere, quia cum ſic certo conſtet de voluntate teſtatoris, non eſt locus conjecturis: Non enim debet admitti voluntatis quæſtio, ubi in verbis nulla eſt ambiguitas.

§. ſed & ſi rem.

l. 57. ff. de leg. 1.

l. 25. §. 1. ff. de leg. 3.

Quid, ſi is, cui res aliena legata eſt, ejus, vivo teſtatore, fuerit factus dominus?

Diſtinguendum eſt. Vel enim ejus rei legatarius factus eſt dominus *titulo oneroſo*, veluti ex cauſa emtionis; & tunc actione ex teſtamento pretium ejus conſequi poteſt, ad cujus reſtitutionem tenetur ei hæres, quia

§. ſi res aliena.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

juris interpretatione non cenſetur rem habere, cui abeſt pretium; intellige pretium non verum & legitimum rei, ſed quod legatarius venditori numeravit. Vel rei dominium conſecutus eſt *titulo lucrativo*, ſive ex cauſa lucrativa, veluti donatione, vel alia ſimili; & tunc agere non poteſt, quia hoc caſu res non videtur abeſſe, cum nullum ejus nomine numeratum ſit pretium. Et traditum eſt, duas lucrativas cauſas in eundem hominem & eandem rem concurrere non poſſe; recte, in eandem rem, id eſt, corpus, nam diverſa corpora, diverſis teſtamentis relicta, debentur.

l.34.§.7.l.85.§.5.l.108.§.4.ff.de leg.1.

Quid, ſi ex duobus teſtamentis eadem res eidem debeatur?

Verſ.hac ratione. Hinc intereſt, utrum rem, an æſtimationem ex teſtamento legatarius conſecutus ſit. Nam ſi rem habet ex uno teſtamento, non poteſt ad æſtimationem ejus agere ex alio, cum æſtimatio inſit rei, & propterea peteret, quod intus habet: Si vero ex priore teſtamento æſtimationem acceperit, non impeditur iterato agere ex altero teſtamento ad rem; cum res non contineatur æſtimatione, & aliud ſit res, aliud pretium rei, quando res abeſt; ac propterea pretium rei habens, non poteſt videri ipſam rem habere.

l.57.ff.de R.I.

d.l.34.§.1.

Valetne legatum rei nondum in rerum natura exſiſtentis?

§.ea quoque res. Valet, ſi modo futura res ſperetur: qua ratione fructus naſcituri recte legantur, qui tamen non ante præſtandi, quam nati; quia ineſt conditio, ſi naſcantur, quæ non impedit tranſmiſſionem ad hæredem, cum conditio, quæ tacite ineſt, non faciat legatum conditionale. Quod ſi vero res ſperari non poſſit, inutile eſt legatum.

l.1.§.ult.ff.de condit.& dem.

l.24.in pr.ff.de leg.1.

DE

DE CONJUNCTIONE LEGATORVM.

Occaſione illius, quod modo dictum eſt, de una & eadem re bis uni legata in duobus teſtamentis, ſubjicit hic Imperator, de eadem re duobus legata in eodem teſtamento.

Si eadem res duobus legata ſit, quid juris?

Tunc, ſive conjunctim, ſive disjunctim res duobus legata ſit, ſi ambo perveniant ad legatum, ſcinditur & dividitur inter eos legatum: ſi alter deficiat, quia aut ſpreverit legatum, aut deceſſerit vivo teſtatore, totum erit collegatarii, eique accreſcet portio illa, quam legatarius ex legato cepiſſet, ſi legatum non repudiaſſet. Atque hoc eſt, quod dici ſolet, *Vna re pluribus conjunctim legata, ſingulis quidem deberi ſolidum; ſed concurſu fieri partes.*

§. *ſi ead. res. l. 1. ff. de uſuf. accreſ. l. 80. & l. 89. ff. de leg. 3. l. un. §. 10. C. de caduc. toll.*

Quando pluribus conjunctim vel disjunctim eadem res legari dicitur?

Conjunctim ita: *Titio & Seio hominem Stichum*, vel *fundum Tuſculanum, do, lego*; qui conjuncti dicuntur re & verbis ſimul; quia & rei & orationis complexu junguntur, & opponuntur disjunctis. Vt & conjuncti verbis tantum, quos ſimiliter orationis jungit complexus, ſed aſſignatis expreſſim à teſtatore partibus: veluti; *Titio & Seio fundum Tuſculanum æquis partius do, lego.*

l. 142. ff. de V. S.

Disjunctim ita: *Titio hominem Stichum do, lego. Seio eundem hominem Stichum do, lego*; qui conjuncti dicuntur re tantum, quia eadem res pluribus legatur diverſis orationibus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Dic nunc, cur eadem res duobus conjunctim vel disjunctim legata ſcindatur inter legatarios, cum ſolidum debeatur?

l.33.ff. de leg.1. l.20.ff. de leg.2. Quia licet tota & ſolida res utrique legata ſit, tamen utrique dari ſolida non poteſt, cum ejuſdem rei duo in ſolidum nequeant eſſe domini: ac propterea videtur hæc fuiſſe voluntas teſtatoris, ut æqualiter inter legatarios dividatur relictum: quæ voluntatis conjectura ita demum admittitur, ſi non ex verbis manifeſtum evadat, teſtatorem voluiſſe rem priori auferre, & poſteriori tantum adjicere. Ideo vero uno deficiente alteri ſolida res debetur & accreſcit, quia teſtator utrique rem ſolidam ſive in ſolidum legavit.

Eſtne differentia inter conjunctos & disjunctos, quoad jus accreſcendi?

d.l.un. § ſin vero. Differentia hæc eſt, quod inter conjunctos pars deficientis, alteri accreſcat cum onere: inter disjunctos vero ſive conjunctos re tantum, ſine onere. Et ratio differentiæ eſt, quia teſtator ideo videtur disjunctim legaſſe, ut unuſquiſque ferat & agnoſcat ſuum onus, non alienum: conjunctim vero, ut onera ſint communia. *d.l. un. §. ubi autem.* Interdum tamen in disjunctis concurſu non fiunt partes, ſed ſingulis in ſolidum res legata debetur, ita ut unus rem ipſam, alter rei æſtimationem conſequatur, nimirum ſi hæc fuerit expreſſa voluntas teſtatoris.

Inter conjunctos verbis tantum eſtne locus juri accreſcendi?

l.1 l.3. in pr.l. Non videtur, cum jus accreſcendi non alibi reperiatur, quam ubi ab initio non habentur

bentur conſtitutæ partes à teſtatore. At conjuncti verbis ab initio partes habent ex voluntate teſtatoris; & conjunctio ejuſmodi non habetur pro conjunctione, quia teſtator videtur potius brevitatis cauſa dixiſſe, quam conjunxiſſe. Contra tamen defendi poteſt, jus accreſcendi inter hos conjunctos quoque eſſe, quamvis ab initio partes habeant ex voluntate teſtatoris: nam habent quidem partes pro indiviſo, non pro diviſo; ideoque non videri res diverſas legari ſingulis, quia ejuſdem rei partes diviſæ non ſunt, maxime cum partes illæ æquales intelligerentur, etſi expreſſæ non eſſent.

pen. ff. de uſufr. accreſc.

d. l. un. §. ubi autem. vide quæ expoſui in C. ad h. l. un.

Quæ eſt differentia inter uſumfructum & proprietatem, quoad jus accreſcendi?

Quod uſusfructus ſemel conſtitutus & poſtea amiſſus, nihilominus conjuncto accreſcat. Vnde ſi duobus legatus ſit uſusfructus, & uterque legatum agnoverit, ac ſuſceperit, deinde alter deficiat, puta moriatur, aut capite minuatur; portio ejus non revertitur ad proprietatem, ſed alteri uſufructuario accreſcit, ita ut dominus proprietatis exſpectare debeat utriuſque uſufructuarii mortem. Quod ſecus eſt in proprietate relicta, quæ ſemel acquiſita, deinde amiſſà, non alteri accreſcit, cum hoc ipſo, quo eſt agnita, pereat jus accreſcendi, ſicut adita hæreditate exſpirat directa ſubſtitutio. Ratio diverſitatis eſt, quod uſusfructus quotidie videatur acquiri & conſtitui, nam in facto quodam utendi fruendi conſiſtit. Vnde quandocumque non invenitur, qui mecum utatur fruatur, in ſolidum ſolus utar fruar. Proprietas autem momento conſtituitur, eo ſcilicet tempore, quo vindicatur, qui ſolo quo ex conjunctis non concurrit, ſeu non pervenit ad legatum, non facit partem alte-

d. l. 1. §. 3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ri, qui concurrit; qui vero concurrit partem facit, etiamſi poſtea eam deſerat.

Redit hic Imper. ad LEGATUM REI ALIENÆ, & pertinet materia §. *Si cui fundus*. 9. propriè ad §. *Si res aliena*. 6. *h.t.*

Quid juris, ſi legatarius emerit proprietatem fundi alieni ſibi legati, & poſtea ex legato nactus ſit uſumfructum?

§. ſi cui fundus. *Recte eum ex teſtamento agere, & fundum petere*, Iulianus ait: hoc eſt, poterit quidem ſummo jure legatarius totum fundum ex teſtamento petere, quia uſusfructus non eſt pars rei, ſed in petitione, id eſt, reſpectu propoſitæ actionis, ſervitutis locum obtinet; officio vero judicis continetur, ut, deducto uſufructu, qui jam ante ex cauſa lucrativa ad eum pervenit, & poſt conſolidationem deſiit eſſe ſervitus, & incepit eſſe pars dominii, jubeat æſtimationem præſtari. Pari ratione ſi res aliqua alicui legata ſit, & is partem emerit à vero domino, altera vero pars ei ſit donata, vel alio titulo lucrativo acquiſita, actione ex teſtamento tantum ad pretium partis agere poterit. *l. 82. §. 2. ff. de leg. 1.*

Quid, ſi res propria legatarii ei legetur?

§. ſed ſi rem. l. 13 C. eod. l. 18. ff. de leg. 2. l. 98. ff. *Inutile eſt legatum*: quia quod proprium alicujus eſt, amplius ejus fieri non poteſt: cum nequeat ex pluribus cauſis res noſtra, magis noſtra fieri; nec dominium niſi ex una cauſa contingere, quod ubi perfecte eſt acquiſitum, nihil poteſt ejus perfectioni accedere. Quod adeo

adeo verum eſt, ut licet legatarius rem ſuam *de cond.* alienaverit poſt teſtamentum factum, nec ipſa *& de-* res nec ejus æſtimatio debeatur, quia legatum *monſt.* ab initio vires non habuit. Quod enim ab *l. 159 ff.* initio non conſtitit legatum, ex poſt facto non *de R. I.* convaleſcet: Niſi ſub conditione fiat, ſi res noſtra eſſe deſierit, quo caſu utile erit legatum, ſicut & ſtipulatio & emtio.

Quid, ſi teſtator rem ſuam quaſi alienam legaverit?

Valet legatum: nam plus valet quod in ve- *§. ſi quis* ritate eſt, quam quod in opinione. Hic error *rem* non impedit voluntatem, ſed eam potius faci- *ſuam.* liorem oſtendit; ſi enim teſtator voluit legata- *l. 67. §.* rium frui re, cum onere & difficultate redi- *8. ff. de* mendi, multo magis voluit ipſum potiri re ex *leg. 2.* facili præſtanda, quia hæreditaria.

Quid, ſi legavit rem ſuam, putans legatarii eſſe?

Valet & hoc legatum, quia exitum volun- *Verſ. ſed* tas defuncti habere poteſt; ac ita accipi, *ut & ſi le-* *res ſua ſalva ſit actori.* Ideo ſuſtinenda volun- *gatarii.* tas, ne præſumatur teſtator in ſupremis ludere: *l. 15. &* prævalet enim opinioni veritas, maxime in *20. ff. de* cauſis quibus faveri poteſt, ut dicto caſu: in *acq. hæ-* cauſis vero, quibus non favetur, ut in delictis *red.* & errore juris, prævalet opinio. *l. 172. §. 1. ff. de R. I.*

Quid, ſi rem ſuam legaverit teſtator, poſteaque eam alienaverit?

Eo caſu diſtinguendum eſt: aut enim ani- *§. ſi rem* mo adimendi vendidit rem teſtator, nulla *ſuam.* neceſſitate urgente, & legatum non debetur, *l. 18. ff.* nec ab hærede præſtandum eſt; aut neceſſi- *de adi-* tate rei familiaris compulſus alienavit, & *mend.* non videtur habuiſſe animum adimendi le- *legat.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

gatum: ideoque contrariæ voluntatis probandæ arbitrium, illo quidem caſu, quod ſcilicet adimere noluerat, legatario; hoc vero caſu, quod nimirum adimere voluerit, hæredi, relinquitur. In parte alienata idem juris eſt, quod in toto; ut dictum.

l.34.§.1. ff.de auro, arg. mundo leg.

Quid, ſi creditor debitori ſuo liberationem legaverit?

§. ſi quis debitori. tit.ff.de liberat. legata.

Tunc utile eſt legatum, & prodeſt non tantum ipſi debitori, ſed etiam hæredibus ejus. Nec obſtat, quod debitor dominus ſit eorum, quæ debet, quoniam ei non tam legatur res ipſa ſive corpus, quam jus ſive obligatio, quæ eſt creditoris; qua ut debitor liberetur, ipſi perutile eſt. Non tamen liberatur ipſo jure, quia legatum non eſt modus tollendæ obligationis ipſo jure, ſed beneficio exceptionis; liberumque ita eſt legatario, cui legata eſt liberatio, ſe exceptione tueri, vel agere ex teſtamento adverſus hæredem, ut per acceptilationem eum liberet.

l. 3. in pr. & §. 3. d. t.

Ex contrario, quid, ſi debitor creditori ſuo, quod debet, legaverit?

§. ex contrario.

Inutile eſt legatum, ſi nihil plus eſt in legato, quam in debito: quia nihil amplius per legatum habet. Plus in legato eſſe videtur, ſi plenior actio eſt civilis, quam prætoria, & actio ſtricti juris, quam bonæ fidei. Plus quoque in legato eſſe poteſt quam in debito, quatuor modis: videlicet tempore, conditione, modo & loco. Hic tantum adjicitur exemplum de tempore & conditione, ut ſi teſtator, quod in diem vel ſub conditione debet, pure legaverit, utile eſt legatum, propter repræſentationem, ſeu præſentem ſolutionem; plus enim ſolvit, qui citius ſolvit. Alias cum *ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt.*

l. 25. & ult.ff. de liber.leg. l.5. ff.ad l. Falc. l.186. ff. de R. I.

Quid,

Quid, ſi vivo teſtatore dies venerit, vel conditio exſtiterit?

Vtile nihilominus eſt legatum, quia ſemel conſtitit, id eſt, ſemel valuit. Neque enim placuit exſtingui legatum ex eo, quia in eam cauſam pervenerit, à qua incipere non poteſt. *§. plus. in fin. de act.*

Quid, ſi debitor exceptione tutus adverſus creditorem, id, quod ei debebat, legaverit?

Vtile eſt legatum, quia remiſſa creditori exceptio videtur. Nulla enim actio eſt, quæ exceptione repellitur. *Nihil intereſt* (inquit Paulus) *ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.* Vnde illa juris regula: *Non videtur cepiſſe, qui per exceptionem à petitione removetur*, id eſt, non videtur obligationem acquiſiviſſe, qui per exceptionem à petitione removeri poteſt. Capere, ibi cum effectu eſt accipiendum, ut ſignificet ita acquirere, ut acquiſitum retineamus. *Non poteſt igitur videri accepiſſe, qui ſtipulatus poteſt exceptione removeri.* *l. 28. ff. de leg. 1. l. 13. ff. de lib. leg. l. 112. ff. de R. I. l. 13. eod. tit. l. 115. §. 1. ff. de R. I.*

Valetne legatum dotis à marito factum uxori?

Videbatur inutile legatum; quia dos eſt uxoris, & dicitur eſſe proprium illius patrimonium, ita ut maritus ſit debitor uxoris ratione dotis acceptæ. Attamen, quia plenius eſt legatum dotis quam actio de dote, valet legatum. Plenius ideo, quia legatum dotis ſtatim à morte teſtatoris debetur; actione vero de dote non ſtatim, ſed annua, bima, trima die dos repeti poteſt. Deinde dotis actio non datur in ſolidum, ſed in quantum maritus facere poteſt; legatum vero actione ex teſtamento in ſolidum peti- *§. ſed ſi uxori. l. un. §. exactio. C. de rei uxor. act.*

l.204. ff. de R. l. petitur. Huc pertinet regula juris, *Minus eſt actionem habere, quam rem.*

Sed quid, ſi quam non accepit, dotem legaverit?

d. §. ſed ſi uxori. l.1.§.7. ff. de dote præleg. l.3. C. de falſa cauſa adjecta leg.

Diſtingue: vel ſimpliciter legavit, non expreſſo certo corpore aut ſumma, hoc modo: *Dotem, quam ab uxore accepi, ei do, lego.* Aut certa quantitate expreſſa, vel demonſtratione adjecta dotem reliquit, hoc modo: *Centum, quæ dotis nomine accepi, uxori do, lego.* Priori caſu legatum eſt inutile, quia eſt ſine re, & propter incertitudinem rei legatæ voluntas exitum habere non poteſt; cum declarari nequeat, quid & quantum debeatur. Poſteriori valet, quia res certa legata eſt, & certa quantitas dotiſque mentio, tamquam falſa cauſa adjecta, obeſſe legato non ſolet.

Quid, ſi non intelligatur in quod legatum eſt?

Inutile erit legatum. Habet enim juris regula: *Quæ in teſtamento ſcripta ſunt, ut intelligi non poßint, perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent.* Hinc legatum nullum eſt, ſi quis, nulla quantitate adjecta, mihi leget quod Titius debet, neque Titius debeat; aut nulla item quantitate adjecta, ſiquid ego Titio debeo, ei legavero, quia non apparet, quantum fuerit legatum. Hinc legatum quoque fundi, & legatum domus relictum ab eo, qui nullas ædes, nullum fundum reliquit, propter nimiam incertitudinem inutile eſt.

l 73. §. pen. ff. de R. I.

l.75. §. 1. ff. de leg. 1.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE INTERITU REI LEGATÆ.

Quid, ſi res legata ſine facto hæredis perierit?

Legatario decedit, id eſt, perit ea res legatario, tamquam domino, cum dominium accedat continuo à morte teſtatoris. Dico, *res*, id eſt, certa ſpecies, ut certus fundus, equus, ſervus, domus: nam aliud eſt in quantitate, ut pecunia, frumento; quia quantitas perire non poteſt, cum in ea non ſpectetur ipſum corpus, ſed potius æſtimatio. Quod ſi culpa aut facto ipſius hæredis perierit res, aut cauſam peremtioni dederit, tenetur is ejus rei præſtare legatario æſtimationem. *§. ſi res legata.*

Quid, ſi ſervus alienus legatus ſine facto hæredis manumiſſus ſit?

Non tenetur hæres, quia legatum cenſetur extinctum propter manumiſſionem, quæ morti ſimilis eſt: adeo ut, licet hæres rem alienam legatam teneatur à domino redimere, vel æſtimationem ejus dare, tamen non præſtet æſtimationem ſervi à domino manumiſſi, quippe qui ſic deſierit eſſe in commercio. Si vero hæredis ſervus legatus ſit, & hæres eum manumiſerit, tenetur ejus æſtimationem præſtare, vel in electione eſt legatarii, ſervum vel æſtimationem petere. Nec placuit ullam hic admitti ſcientiæ vel ignorantiæ rationem; ne factum cujuſquam alteri damnum adferat. *Verſ. & ſi ſervus alien. d. l. 47. & l. 112. ff. d. t. l. 28. ff. qui & à quibus manum. l. 155. ff. de R. I.*

Quid, ſi quis ancillas cum ſuis natis legaverit?

Etiamſi ancillæ mortuæ fuerint, partus legato cedunt, hoc eſt, liberi ancillarum debentur *Verſ. ſi quis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ancillas. l. 62. cum ſeq. ff. de leg. 1. Verſ. ſed ſi ſervus. h. l. 2. ff. de peculio legato.

quaſi principaliter legati; ſunt enim hic duo diverſa & ſeparata legata, quorum unum non pendet ab alio; quia hominis dignitas non patitur, ut homo ſit in fructu, vel homo homini acceſſio. Idem dicendum, ſi ſervus ordinarius legetur cum vicariis; nam & hi debentur illo exſtincto. Secus ſi ordinarius cum peculio legetur: nam mortuo ſervo, vel manumiſſo, vel alienato, peculii, quod eſt acceſſio ſervi peculiaris, legatum exſtinguitur.

Quid, ſi fundus inſtructus, vel cum inſtrumento fuerit legatus?

Verſ. idem eſt ſi fundus. l. 1. ff. de inſtr. vel inſtrum. leg. l. 6. ff. de trit. vino, & oleo leg. l. 129. §. 1. l. 178. ff. de R. I.

Fundo alienato & inſtrumenti legatum exſtinguitur: quia inſtrumentum eſt acceſſio fundi, quo fundus colitur & exercetur. Inſtrumentum enim fundi eſt apparatus rerum diutius manſurarum, ſine quibus exerceri nequit: ſimiliter legato vino omni cum vaſis, ſi non ſit vinum, nec vaſa debentur, quia vaſa acceſſionis loco ſunt; ſublata namque re principali, nec acceſſio debetur: uti probat juris regula; *Cum principalis cauſa non conſiſtat, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.*

Quid juris eſt in grege legato?

§. ſi grex. l. 22. ff. de leg. 1.

Si grex legatus fuerit, & poſtea ad unam ovem pervenerit, quod ſuperfuerit, vindicari poteſt, hoc eſt, unica illa ovis nihilominus debetur, & in ove una grex intelligitur: quia ſive accedat, ſive decedat aliquid gregi legato, id damno aut lucro legatarii eſſe debet; quia eſt legatum univerſitatis, quod augmentum & decrementum recipit, retinetque univerſitas jus ſuum, licet ad unum redierit. Sic & columnæ, & marmora, & oſtia, quæ poſtea ædibus legatis adjecta ſunt, legato cedunt, iiſque conſumtis, area, quæ ſupereſt, recte vindicatur: facit enim proprietas legata, quidquid ex re ſupereſt, deberi, ejuſque vindicandi jus eſt.

§. ædibus. l. 113. ff. de R. I. l. 49. in fin. ff. de rei vind.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid juris in peculio legato?

Sine dubio quidquid peculio accedit, vel decedit, vivo teſtatore, legatarii lucro vel damno eſt; quia & hoc legatum eſt univerſitatis, & peculium dicitur eſſe inſtar hominis, adeoque creſcere, decreſcere, & interire. Dico, *vivo teſtatore;* quia olim dubium erat, cui legati incrementum vel decrementum cederet, mortuo teſtatore. Verum conſtitutum deinde fuit, ut, ſi quidem ipſi manumiſſo peculium legatum fuerit, omne augmentum, etiam ex iis rebus, quæ non ſunt in peculio, ante aditam hæreditatem acquiſitum, cedat legatario, quia hujuſmodi legati dies ab adita hæreditate cedit: ſi vero extraneo, ut tunc augmentum extraordinarium, quod nimirum extrinſecus accedit, legatario non cedat, ſed tantum quod ex ipſo peculio venit, quia in ejuſmodi legato tempus mortis ſpectamus.

§. ſi peculium.
l. 40. ff. de peculio.
l. 65. ff. de leg. 2.
l. 8. §. ult. ff. de pecul. leg.

Peculium debeturne manumiſſo?

Diſtingue inter manumiſſionem, quæ fit teſtamento, & quæ inter vivos: nam priori caſu peculium, niſi legatum fuerit, manumiſſo non debetur; poſteriori ſufficit, ſi non adimatur, id eſt, tacite conceſſum videtur peculium, niſi ſpecialiter fuerit ademtum. Ratio diſcriminis eſt, quia hoc caſu qui non ademit peculium, cenſetur donaſſe, eo quod adimere potuit; illo non item, quia non niſi poſt mortem debetur libertas, quo tempore non habet amplius velle vel nolle teſtator, qui videtur univerſum jus tranſtuliſſe ad hæredes; niſi alia ſit conjectura, ut quia ſervum, rationibus redditis & reliquis illatis, juſſerit eſſe liberum.

Verſ. peculium autem.
l. un. C. de pecul. ejus qui libert. mer. l. 53. ff. de peculio.
Verſ. iidem reſcripſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE LEGATO JURIUM, GENERIS ET OPTIONIS.

Poſſuntne legari jura, & res incorporales?

§. *tam autem.* Poſſunt utique, veluti ſervitutes, obligationes, & nomina: nam & quod defuncto debetur, poteſt alicui legari: hoc modo; *Centum, quæ mihi Titius debet, hæres meus Sempronio dato*: teneturque tunc hæres cedere legatario actiones, niſi exegerit vivus teſtator pecuniam, quia pecunia ſoluta nullum amplius debitum aut actio ſupereſt, & ſic exſtinguitur legatum. Ratio, cur legatarius ipſe non habeat actiones, ſed hæres eas cedere legatario cogatur, hæc eſt; quia actionum jura omnia hæredi & in hæredem competunt.

Quo vero genere legandi res incorporales relinqui poſſunt?

Legato damnandi ſive per damnationem: veluti; *Hæres meus damnas eſto illum ære alieno liberare.* Quo caſu non liberabitur hæres dando pretium, ſed præciſe facere tenetur: quod & recte dicetur obtinere in obligatis ad factum ex contractu, ut ſuo loco dicetur. Eodem genere legandi, facta legari ſolent, ut: *Damnas eſto hæres domum illius reficere.*

Verſ. ſed & tale. — *l. 21. in fin. ff. de leg. 3.*

Quid eſt legatum generis, & cujus in eo electio?

§. *ſi generaliter.* *Si generaliter ſervus vel res alia legetur,* nulla certa ſpecie ſeu individuo, puta Sempronio, fundo Tuſculano, &c. expreſſo, ſed in genere ſervo aut fundo legato, ſi quidem plures ſervos aut fundos teſtator habuerit, nec appareat, de quo corpore ſenſerit: & tunc *electio* eſt

l. 37. ff. de leg. 1. l. 20. ff.

eſt legatarii, niſi aliud teſtator dixerit. Eoque caſu legatarius eliget nec optimum, ne nimium noceat hæredi; nec etiam peſſimum cogitur eligere. Poſtquam autem elegerit, amplius variare non poteſt, & rem aliam eligere. Quod ſi hæres eligat, non liberatur peſſimum dando, ne ejus electio contineat captionem legatarii.

de opt. legat. l. 110. ff. de leg. 1.

Quæ eſt differentia inter hominem generaliter legatum, & inter fundum?

Quod nimirum *homine legato*, licet incertus homo legatus ſit, tamen certa ſit demonſtratio rei legatæ, quia certa eſt hominis finitio. Idem eſt, ſi legetur equus, bos, ſcyphus, lanx, vel quælibet alia res, cujus certa eſt finitio. *Fundo* autem *generaliter legato*, certa non eſt rei legatæ demonſtratio, cum quævis pars fundi ſit fundus, adeoque una gleba dici fundus queat. Et hac ratione *hominis generaliter relicti* legatum valet, tametſi nullos homines teſtator reliquerit: *Fundi* legatum magis deriſorium eſt quam utile, ſi nullum fundum teſtator reliquerit.

l. 13. 37. ff. de leg. 1. l. 69. §. 4. ff. de jur. dot. l. 71. ff. de leg. 1. l. 74. ibi Cujac. ff. de verb. oblig.

Quid, ſi fundum communem cum alio legaverit?

Vtile eſt legatum, etiam non expreſſa portione, quia ſatis conſtat, eam dari voluiſſe, quam habebat, cum plus transferre non potuerit, juxta juris regulam; & aliam in legatis receptam, *Abſurdum eſt, plus juris habere eum, cui legatus ſit fundus, quam hæredem, aut ipſum teſtatorem, ſi viveret.* Poteſt tamen quandoque major minorve portio præſtari, quam erat eo tempore quo relicta eſt, veluti per alluvionem: ſatis enim eſt rem manere, quæ prius fuit.

l. 5. §. 2. ff. de legat. 1. l. 54. l. 160. §. 2. ff. de R. I. l. 16. ff. de leg. 3. l. 39. ff. de leg. 2.

Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quod dicitur optionis legatum?

Optionis legatum id eſt, ubi teſtator jubet legatarium ex ſervis ſuis, vel aliis rebus, optare, hac formula: *Sejus ſervum meum, quem volet, optato, eligito.* Et tunc legatarii eſt electio, ut etiam optimum ſervum optare & eligere liceat. Verum ſi teſtator dixerit, *Hæres meus damnas eſto Titio hominem, aut decem dare,* electio eſt hæredis. Optionis autem legatum jure antiquo non tranſmittebatur ad hæredem, ſi legatarius non optaſſet, quia tacitam in ſe conditionem habebat; at jure novo legatum hoc eſt purum, & tranſmittitur ad hæredes, quibus jus eſt optandi, licet legatarius hoc non fecerit. Et ſi plures fuerint legatarii, aut unius legatarii plures hæredes, & diſſentiant in corpore eligendo, eo caſu ne pereat legatum, ſorte controverſia eſt dirimenda, ut ſcilicet is in optione potior ſit, quem ſors prætulerit.

tit. ff. de opt. leg.

l. fin. C. Com. de leg.

QVIBVS LEGARI POSSIT.

Quibus perſonis legari poteſt?

§. legari autem.

Legari illis ſolum poteſt, cum quibus teſtamenti factio eſt; hoc eſt, qui hæredes ſcribi, atque inſtitui poſſunt. Deportatis igitur, & in metallum damnatis, & ſimilibus, inutiliter legatur, quoniam teſtamentum juris eſt civilis, ideoque omnes qui cum eo jure negotii aliquid habere volent, cives Romanos eſſe oportet. Hodie ſcribenti teſtamentum legari non poteſt. Dictanti, id eſt, ex ſententia teſtatoris componenti, & prælegenti ſcribendum ab altero, legatur recte.

l. 1. §. 3. ff. de leg. 3.
l. 22. C. de teſt.

Rectene legatum perſonis relinquitur incertis?

§. incertis.

Olim neque legata illis relinqui conceſſum erat, nimirum iis perſonis, quas incerta opi-

nione

nione teſtator animo ſuo ſubjiciebat, veluti ſi quis ita dicat: *Quicumque filio meo filiam ſuam in matrimonium dederit, ei hæres meus illum fundum dato*; eo quod plerumque ob meritum aliquod legata relinquantur, & ex certa animi affectione, quam teſtator erga legatarium habet. Idque ita religioſe obſervatum eſt, ut quamvis militibus multa conceſſa ſint, quæ aliis ſunt denegata, iis tamen prohibitum fuerit incertis perſonis relinquere: eo quod certum eſſe debeat judicium & conſilium diſponentis.

Vlp. tit. 13. Paul. l. 3. ſent. c. 6.

Verſ. nam nec miles. h.

At jure novo etiam perſonæ omnino incertæ legatur utiliter: ex certis vero perſonis alicui incertæ, veluti ſub certa demonſtratione, per quam conſtet de perſona, & hodie & olim recte legabatur: v. g. *Ex cognatis meis, qui nunc ſunt, ſi quis filiam meam uxorem duxerit, ei hæres meus illam rem dato*; quia non plane incerta eſt talis perſona, de qua conſtare poteſt adjecta ejuſmodi demonſtratione. Demonſtratio plerumque vice nominis fungitur, ut nihil interſit, nominatim legetur alicui, an per demonſtrationem corporis, vel artificii, vel neceſſitudinis, vel affinitatis.

Verſ. ſub certa vero demonſtratione.

l. 34. ff. de cond. & demonſt.

An & poſthumo recte legatur?

Poſthumo quidem ſuo legatum relinqui hodie poteſt, & olim potuit, quia & hæres inſtitui poterat ex Lege XII Tabb. ſi poſt mortem teſtatoris naſceretur: vel ex L. Velleia, ſi naſceretur poſt teſtamentum. Poſthumo autem alieno olim legari non potuit; uti nec jure civili hæres inſtitui, aut inſtitutus adire potuit hæreditatem; licet eidem inſtituto prætor bonorum poſſeſſionem dederit. Ergo poſthumus jure veteri non per omnia habitus fuit pro incerta perſona: & hoc eſt, quod ait paulo poſt Imperator, *Poſthumus alienus hæres inſtitui & ante poterat, & nunc poteſt*: poterat ſcilicet inſtitutus jure prætorio

§. poſth.

l. 9. §. 1. ff. de lib. & poſth. infra de bonor. poſſeſſ.

§. tutor. verſ. poſth.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.6. ff.de inoff. teſtam. admitti ad bonorum poſſeſſionem, non autem adire hæreditatem. Igitur & legari hodie poſthumo alieno poteſt.

Error in perſona, in nomine, aut cognomine legatarii, vitiatne legatum?

§. ſi quis in nomine. Non vitiat, valetque legatum; modo de perſona conſtet. Nomina enim ſignificandorum hominum gratia reperta ſunt, qui ſi alio quolibet modo intelligantur, nihil refert. Niſi *l.4. ff.de leg. 1.* tamen in nomine appellativo teſtator erraverit, ut ſi, cum veſtem vellet legare, dixerit, ſe legare ſupellectilem; hic enim error legato nocet, quia appellativa nomina ſubſtantiam rerum deſignant, nec pro cujuſque libitu variantur, uti hominum nomina, quæ differentiam ſignificant; hæc enim facillime variantur, quia cujuſque ſunt arbitrii, non communis uſus.

Falſa demonſtratio perimitne legatum?

§. huic proxim. Iuris regula eſt, *Falſa demonſtratione legatum non perimi:* quia legato non cohæret legandi ratio, inquit Pomponius. Nam demonſtratio rei cognoſcendæ atque ſignificandæ cauſa adhibetur: itaque re ipſa cognita non curatur demonſtratio. Legatum quippe eſt rei & corporis, de quo ſi conſtat, ſive ubi conſtat de ſubſtantia, non curatur de accidente. Falſa autem demonſtratio eſt, ſi teſtator, cum Stichus ſibi donatus eſſet, aut cum fundum Tuſculanum emiſſet, ita ſcripſit: *Stichum, quem à Titio emi,* aut *fundum Tuſculanum, qui mihi donatus eſt, do, lego:* hic ſi conſtet de quo fundo ſenſerit, ad rem non pertinet, ſi is, quem ſe emiſſe ſignificavit, donatus ſit; aut emerit, quem donatum dixit.

l. 17. l. 33. & l. 72. §. 6. ff. de condit. & demonſtr.

Quid,

Quid, ſi falſa cauſa adjecta fuerit legato?

Nec ea nocet: cum enim cauſa ſit vice demonſtrationis, quando additur legato, illud non infirmat, neque etiam confirmat. Non infirmat, quia *non ſolet, quod abundat, vitiare ſcripturam:* quidquid enim adhibetur rei apparenti, vel ſatis demonſtratæ, id ſuperfluum eſt. Vnde *quæ dubitationis tollendæ cauſa* (teſtamentis) *vel contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt.* Igitur ſi ita dixerit teſtator, *Titio, quia mea negotia curavit, fundum do, lego;* quamvis non curaverit, utile eſt legatum, quod ex ipſa teſtatoris voluntate pendet, adeoque ſine ulla cauſa conſiſtere poteſt. At ſi conditio cauſæ ſit appoſita, legatum non debetur, niſi impleta conditione.

§. longe magis. *l. 81. & l. 94. ff. de R. I.* *d. l. 17. § 2. & 3. text. h. in fin.*

Rectene ſervo hæredis legatur?

Conſtat quidem *pure inutiliter legari;* quia ſic idem fieret hæres & legatarius, quod eſt abſurdum; *nec quicquam proficere, ſi vivo teſtatore de poteſtate hæredis exierit,* propter Regulam Catonianam: Quod inutile foret legatum, ſi ſtatim poſt factum teſtamentum deceſſiſſet teſtator, hoc non debet ideo valere, quia diutius teſtator vixerit: Sub conditione vero recte legatur, quia legatum conditionale non ſtatim vires capit ab initio, ſed à conditionis demum eventu: unde regula Catoniana non pertinet ad legata conditionalia.

§. an ſervo. *l. 18. & l. 119. ff. de R. I.* *l. 41. ff. de condit. & demonſt.*

Ex diverſo valetne legatum à ſervo relictum domino?

Quin domino recte etiam ſine conditione legetur, non dubitatur: propterea quod hic idem hæres & legatarius ſtatim non ſit, ſed dominus tantum eſt legatarius, non hæres, donec

§. ex diverſo. *Contra regulam*

in l. 17. *ff. quando dies leg.* ſervus juſſu domini hæreditatem adierit. Ideoque ſi ſervus fuerit manumiſſus, antequam juſſu domini, hæreditatem adierit; ſervus ſibi acquirit hæreditatem, & dominus legatarius tantum eſt. Verum ſervo adeunte juſſu domini hæreditatem, legatum infirmatur, quia res in eum ſtatum deducitur, ut idem ſit hæres & legatarius.

QVA FORMA ET MODO LEGARI POSSIT.

Quibus modis relinqui legata poſſunt?

*l.*1. *ff. de condit. & demonſt.* Relinquuntur, vel *pure*, vel *cum cauſa*, ſeu ratione ex præterito ſumta, qua teſtator motum ſe dicit ad legandum; vel *die adjecto*, non quo legatum debetur, ſed quo efficax ejus eſt *l.*17. §. petitio; vel *ſub modo*, in futurum, ut quid à *penult. l.* legatario fiat; vel *ſub conditione*, in præteri- 29. *l.*30. tum vel futurum; ſed maxime in futurum: in 34. *ff. d. t.* quo differt à modo, qui non impedit, quo minus effectum ſortiatur diſpoſitio.

Quid, ſi conditio non ſit impleta?

*l.*45. §. 1. *ff. de leg.* 2. Impleri prius debet, quam capi & peti poſſit legatum; Quod nequidem repudiari poteſt, pendente adhuc conditione: cum nondum ſit jus quæſitum, ut proinde talis repudiatio non impediat, quo minus poſtea purificata conditione legatum peti & acquiri poſſit ab eo, *l.* 174. §. 1. *ff. de R. I.* qui repudiavit. Hinc illud Vlpiani, *Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, repudiare non poteſt.* Privatio enim præſupponit habitum.

Rectene ante hæredis inſtitutionem legata relinquuntur?

§. *ante,* *Olim ante hæredis inſtitutionem inutiliter lega-*

legabatur; propterea quod teſtamentum vim *hæredis.* ex hæredis inſtitutione, quæ veluti caput & fundamentum totius intelligitur teſtamenti, accipiat; unde veteres voluerunt inſtitutionem præcedere. Verum hodie & ante hæredis inſtitutionem, & inter medias hæredum inſtitutiones, legata, & multo magis libertates, recte relinquuntur: quia incivile viſum fuit, ſcripturæ quidem ordinem ſequi, ſperni autem teſtatoris voluntatem. *l.77. §. 12. ff. de leg. 2.*

Quid, ſi legetur poſt mortem hæredis, vel legatarii?

Olim & inutiliter hoc modo legabatur, ſi quis ita diceret, *Cum hæres meus mortuus fuerit, do, lego*: propterea quod obligatio, quæ non cœpit à defuncto, vel contra defunctum, incipere nequeat ab hærede, vel contra hæredem. Idemque erat, ſi quis, *pridie quam hæres, aut legatarius morietur*, legaverit. Nam hic dies ante mortem plane incertus eſt, & non, niſi cum jam mortuus fuerit hæres, ſciri poteſt, quis ille dies futurus ſit. Sed hodie ſublata eſt hujuſmodi diſtinctio, *cum morietur, cum mortuus fuerit*: & utroque caſu utiliter legatur, novaque introducta eſt Regula, ut actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiant. *§. poſt mortem. h. G. §. poſt mortem. infra de inutil. ſtip. l. uni. C. ut actio ab hæred. & contra hæred.*

Valetne legatum pœnæ nomine relictum?

Olim itidem inutile & hoc erat legatum, ideoque *pœnæ nomine inutiliter legabatur*, *adimebatur, vel transferebatur*: cum legatum ſit mera donatio, quæ non ex pœna, aut odio hæredis, ſed ex amore & benevolentia erga legatarium proficiſci debet. Verum hodie generaliter valet legatum pœnæ cauſa relictum, idque favore ultimæ voluntatis, cui *§. fin. h. t. tit. ff. de his quæ pœnæ cauſa rel. l. uni.*

 plus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

plus tribuendum quam ſcrupuloſitati juris veteris. Vnde hæres juſſus facere, vel non facere quid, aut alias dare centum Mævio, tenetur, niſi tamen ſit impoſſibile aut illicitum id, quod rogatus eſt facere. In omnibus enim teſtatoris voluntas, ſi modo legitima ſit, dominari debet, & ideo plenius ea interpretari ſolet.

C. de his quæ pœnæ nomine relinq. l. 13. C. de legat. l. 12. ff. de R. I.

TIT. XXI.

De Ademtione vel tranſlatione legatorum.

Poſtquam actum eſt de dandis, aut relinquendis legatis: recto ordine ſequitur de iiſdem adimendis vel transferendis.

Quomodo adimuntur legata?

text. hic in princ.

ADimuntur legata vel eodem teſtamento, vel alio æque ſolenni ac perfecto, vel etiam codicillis: ſive id verbis fiat contrariis, ut, ſi quis ita quid legaverit, *Do, lego*, ita adimatur, *Non do, non lego*; ſive aliis quibuſcumque. Nam hodie uti verbis quibuſcumque legata dari poſſunt, ſic etiam adimi, & in alium transferri, cum legatario nullum ſit jus quæſitum, vivo teſtatore, ſitque ambulatoria hominis voluntas uſque ad extremum vitæ ſpiritum.

l. in legatis. C. de legat.

Quot modis adimitur legatum?

Duobus modis, vel expreſſe, vel tacite. *Expreſſe*, quando teſtator verbis contrariis, vel quibuſcumque aliis, legatum prius datum, totum, vel ejus partem, rurſus adimit. *Tacite*, quando non ex verbis, ſed ex facto aliquo, voluntas & pœnitentia teſtatoris colligitur.

Quibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quibus vero modis tacite adimitur legatum?

Octo modis. I. Inimicitiis inter teſtatorem & legatarium interpoſitis, iiſque capitalibus vel graviſſimis: quia per hujuſmodi inimicitias aufertur benefaciendi voluntas, niſi reconciliatio intervenerit. *l. 3. §. ult. l. 22. ff. de adim. leg.*

II. Mutatione formæ rei legatæ: quod contingit deſtructione, diſſolutione, atque interitu corporis legati, niſi aliud teſtatorem ſenſiſſe probatum fuerit. *l. 65. §. ult. ff. de leg. 1.*

III. Alienatione rei legatæ: ſi teſtator ſua ſponte, nullaque neceſſitate coactus, illam alienaverit, ſeu alii eam rem donaverit, vel, cum neceſſe non erat, vendiderit, non debetur, licet eandem poſtmodum redemerit. *l. 15. & l. 18. ff. h. t.*

IV. Exactione debiti legati: ſi enim teſtator nomen, quod alicui legavit, à debitore exegerit, ademiſſe legatum præſumitur. *l. 11. §. 13. ff. de leg. 3.*

V. Si præmoriatur legatarius, quia ejus dumtaxat perſonam reſpexit teſtator, non etiam hæredis.

VI. Si legatum repudiaverit legatarius; cujus & poſtea ſera ac fruſtranea pœnitentia erit: quia ſemel liberatus hæres non debet invitus trahi in obligationem.

VII. Si legatarius fuerit conſecutus rem legatam ex alia cauſa lucrativa. *l. pen. in fin. ff. de condit. inſt.*

VIII. Si deficiat conditio, ſub qua relictum fuerit legatum, quia in defectu conditionis de ademtione cogitaſſe præſumitur defunctus.

Quibus modis transfertur legatum?

Tranſlatio legati fit quatuor modis,

I. A perſona in perſonam: veluti, *Fundum, quem Titio legavi, Sejo do, lego.* *§. transferri.*

l.6.ff. de adim. & transſ. legat. II. Ab eo, qui dare juſſus eſt, ut alius det: v. g. duos inſtitui hæredes, primum & ſecundum, & ita lego: *Primus Titio centum dato,* ac poſtea transfero: *Ea centum, quæ juſſi primum dare Titio, ſecundus dato.*

III. Cum res pro re datur, ut quando pro fundo legato, teſtator jubet dare centum aureos.

l.5. ff. d. t. ibi Cujac. in parat. IV. Cum quod pure datum eſt, transfertur ſub conditione. Vnde apparet, plus eſſe in tranſlatione quam in ademtione. Nam tranſlatio & ademtionem & dationem in ſe continet.

TIT. XXII.

De Lege Falcidia.

Adimuntur quandoque legata ex parte, ſeu diminuuntur per legem Falcidiam: de qua proinde recto ordine ſequitur.

Quæ fuit ratio introducendæ Legis Falcidiæ?

in pr. h. l. 1. ff. h. t. OLim ex Lege XII Tabb. cuilibet teſtatori libera erat legandi poteſtas, ut liceret vel totum patrimonium legatis erogare atque exhaurire, quippe cum ea lege ita cautum eſſet: *l.120. ff. de V.S.* *Vti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita jus eſto.* Eoque fiebat, ut teſtamenta plerumque desererentur, repudiante & recuſante ſcripto hærede pro nullo aut minimo lucro adire hæreditatem. Viſum propterea fuit, hanc legandi licentiam coarctare: & cum neque Lex Furia, qua ultra mille aſſes legare non licuit, neque Voconia, qua vetitum fuit, ne cui plus quam hæredi relinquere liceret, ſufficiens ad rei conſummatio-

mationem videretur; lata eſt L. Falcidia, qua cautum fuit, ne quis teſtamento plus quam dodrantem bonorum legare poſſet, & ut ſive unus ſive plures hæredes inſtituerentur, quarta bonorum apud eum eoſve remaneret.

Licetne igitur ſingulis hæredibus Falcidiam detrahere?

Placuit, *In ſingulis hæredibus rationem Legis Falcidiæ ponendam eſſe*, hoc eſt, ſingulos hæredes pro ſua quemque parte, quartam Falcidiam detrahere è legatis poſſe. v.g. Si plures in genere ſint inſtituti hæredes, omnibus amplius detrahere non licet, quam quadrantem inter ipſos dividendum: ſin vero in ſpecie & ſeorſim plures ſint inſtituti, & unius cohæredis portio legatis aut plane ſit exhauſta, aut nimium gravata, alterius vero nullo modo; tum licet gravato quartam de legatis è ſua portione detrahere. Nec obſtat ei, quod cohæres portionem ſuam habeat ſalvam; atque ita ſatisfactum videatur L. Falcidiæ: quia Lex Falcidia voluit omnibus ac ſingulis hæredibus, non uni tantum, proſpectum, & quartam omnibus eſſe ſalvam.

§. & cum quaſitum. l. 77. ff. h. t.

In ratione Legis Falcidiæ ineunda quod tempus ſpectatur?

Tempus mortis, quo nimirum deceſſerit teſtator; non autem tempus aditæ hæreditatis. Et hoc eſt, quod Imp. ait: *Quantitas patrimonii, ad quam ratio Legis Falcidiæ redigitur, mortis tempore ſpectatur.* Quibus verbis indicatur materia, & de quibus bonis detrahi Falcidia debeat. Quodcumque igitur hæreditati poſt mortem teſtatoris acceſſerit, id lucro cedit hæredis, non legatarii; & contra, ſi quid decedat, modo citra culpam legatarii, id ejuſdem hæredis eſt periculo; legatario autem non

§. quantitas. 3. l. 138. l. 193. ff. de R. I.

l. 30. l. 73. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

noceτ. Ratio eſt, quia ſtatim à morte teſtatoris incipit eſſe & dici hæreditas, id eſt, jus à defuncto relictum, atque eo tempore ut plurimum cedit dies legatorum, de quibus quarta detrahitur. Nec tamen hoc damnoſum eſt hæredi, cum ei liberum ſit non adire hæreditatem, ſed repudiare. Quare conſultum eſt legatariis, ne deſtituto teſtamento nihil conſequantur, paciſci eo caſu de portione legatorum cum hærede.

d. §. 3. in fin.

In ponenda ratione L. Falcidiæ, quæ prius deducenda ſunt?

§. eum autem. l. 1. §. ult. l 33. cum ſeq. l. 37. §. 2. ff. h.t. l. 6. C. eod. Novell. 1. c. 2. §. 1. l. 73. §. ult. ff. h. t.

Tria ſunt deducenda, *æs alienum*, *funeris impenſa*, & *pretia ſervorum manumiſſorum*, quia horum cauſa prior & potior eſt, cum etiam bona non intelligantur, niſi deducto ære alieno, eo quoque, quod teſtator hæredi debebat; ſi tamen is inventarium fecerit: nam eo omiſſo, Falcidiæ beneficium amittit.

Illis igitur ex hæreditate defuncti prius deductis, tunc ex reliquo videndum, num ſolutis legatis, quarta maneat ſalva hæredi: nam alias deductio fiet pro rata portione ejus, quod cuique legatariorum relictum eſt. Hinc ſi quadringentos legaſſet teſtator, nec amplius eſſet in bonis, tunc quarta pars ſingulis legatariis debet detrahi, ut cui centum ſint legata, detrahantur viginti quinque; cui quadraginta, decem: & conſequenter ſingulis quarta ſui legati detrahitur, per hanc legem.

Eſtne Falcidiæ locus in ſolis legatis?

l. 18. ff. & l. 3. C. ad Trebell. l. 5. & 12. C. h. t. l. 2. C. de don.

De legatis quidem expreſſe cavit Lex Falcidia: attamen & in fideicommiſſis particularibus, non ſolum teſtamento, ſed & ab inteſtato relictis, eadem Lex locum habet, ex Conſtitutione Divi Pii. Item in donationibus mortis cauſa ex Conſtitutione Divi Severi: & in donationibus inter vivos; quæ morte confirmantur;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

mantur: non etiam in mortis cauſa capio- *mort.*
nibus, id eſt, eo genere legati, quod occaſione *cauſ. l.*
mortis teſtatoris capitur. *39. ff. h. t.*

Quibus caſibus ceſſat Falcidia?

Ceſſat primo in teſtamento militis, cujus *l. 7. C. h.*
ſola in diſponendo ſpectatur voluntas. *t. Nov.*
II. In legatis ad pias cauſas, Iure noviſ- *131. c.*
ſimo. *12. Nov.*
III. Si teſtator vetet expreſſe Falcidiam *1. c. 2.*
detrahi. Dico, expreſſe: nam tacita prohibi- *auth. ſed*
tio non ſufficit, veluti ſi teſtator mandet in- *cum. C.*
tegra legata præſtari: præſumitur enim errore *eod.*
ductus circa quantitatem hæreditatis. *l. 1. l. 9.*
IV. Si hæres, inventario non rite confecto, *fin. C.*
hæreditatem adierit, reſque hæreditarias tra- *eod. &*
ctare cœperit. *Nov. 1*
V. Si integra legata ſolverit, niſi probave-
rit ſe id per errorem feciſſe, eumque facti pœ-
niteat.

TIT. XXIII.

De Fideicommiſſariis hæreditatibus, & ad SC. Trebellianum.

Quid eſt Fideicommiſſum?

FIdeicommiſſum eſt liberalitas, quæ verbis *Vlp. tit.*
precariis, vel alio quocumque judicio ulti- *25. Cu-*
mæ voluntatis, miniſterio alterius commiſſa, in *jac. h. t.*
aliquem confertur: quod fit, quando hæres
quiſpiam directo inſtituitur, iſque verbis pre-
cariis à defuncto rogatur, ut hæreditatem, vel
ejus partem, transferat in tertium, hoc eſt, fi-
deicommiſſarium.

Quotuplex eſt?

Duplex: aliud *Vniverſale*, cum teſtator hæ- *h. t. &*
redem ſuum rogat, vel ei mandat, ut hæredi- *ſeq.*

l. 1. 2. 3. tatem ſuam vel totam, vel partem ejus reſti-
4. *ff. ad* tuat alteri, quæ dicitur hoc loco *fideicommiſ-*
SC. Tre- *ſaria hæreditas:* aliud *Singulare*, quod res ſi-
bell. ve corpora ſingula de hæreditate complectitur, & hodie eamdem cum legato vim habet.

Fideicommiſſorum quæ origo, & quæ ratio nominis?

text. hic in princ. Origo quidem fuit hæc, quod olim quibus directo non poterant hæreditatem vel legata relinquere, ſi relinquebant, fidei committebant eorum, qui capere ex teſtamento poterant: v. g. Iure civili neque peregrini, neque cælibes, & orbi, neque uxores teſtamento hæredes inſtitui poterant: ſi tamen teſtator volebat ad peregrinum, ad cælibem, ad orbum, vel ad uxorem hæreditatem pervenire, fidei hæredis inſtituti committebat, ut hæreditatem peregrino, orbo, cælibi, aut uxori reſtitueret. Hac occaſione fideicommiſſa primum introducta fuerunt, poſteaque paulatim cœperunt etiam illis relinqui, qui inſtitui verbis directis poterant.

Verſ. & ideo. in pr. Hinc conſtat & ratio nominis, Fideicommiſſa inde dicta eſſe, quia nullo vinculo juris, ſed tantum pudore eorum, qui rogabantur, contineantur; à fide nimirum hæredis, à cujus officio atque arbitrio olim vis omnis fideicommiſſi pendebat, non ab auctoritate juris. Vnde ſequitur, fideicommiſſa omnia primis temporibus infirma fuiſſe, quia nemo invitus cogebatur præſtare id, de quo rogatus erat. Verum poſtea Divus Auguſtus fideicommiſſa ad neceſſitatem juris retraxit, creato Prætore proprio, qui de iis jus diceret, cogeretque hæredes, ut accepta fideicommiſſa reſtituerent fideicommiſſariis; quem propterea etiam *fideicommiſſarium* appellabant.

Quid

Quid requiritur ad hoc, ut valeat fideicommiſſum?

In primis opus eſt, ut aliquis recto jure hæres teſtamento inſtituatur, ejuſque fidei committatur, ut hæreditatem alii reſtituat: alioquin inutile eſt teſtamentum, in quo nemo hæres inſtituitur, cum inſtitutio ſit fundamentum & caput teſtamenti. Hodie non ſolum teſtamento, ſed & codicillis teſtamento non confirmatis, & ab inteſtato fideicommiſſum relinquitur, non cuivis, ut olim, ſed ei tantum, qui teſtamenti factionem habeat, id eſt, qui capere ex teſtamento poſſit: incapaci enim tacita interpoſita fide relictum fiſcus vindicat. *§. imprimis. §. præterea. infra. h. t. l. 1. C. de delator. l. 10.*

Liberumne eſt vel pure, vel ſub conditione, vel ex certo die, relinquere fideicommiſſum?

Liberum hoc eſt teſtatori: & hac in re differentia eſt inter fideicommiſſum & hæreditatem, quia hæc relinqui ex certo tempore nequit. Ratio differentiæ eſt, quia ex inſtitutione hæredis, ad certum vel ex certo tempore facta, ſequeretur, quod quis decedere poſſet pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus. In fideicommiſſario autem hoc non eſt metuendum; nam is non eſt hæres, ſed hæredis loco: quæ duo differunt; ut mox dicam. Cæterum inter fideicommiſſum pure & ſub conditione relictum, hoc intereſt, quod illud etiam non agnitum, ad hæredes fideicommiſſarii tranſmittatur, hoc vero non item, niſi de contraria teſtatoris voluntate ex veriſimilibus conſtet & appareat conjecturis. *Verſ. poteſt autem. h. §. hæres. ſup. de hæred. inſtit. l. 16. §. 9. l. 44. ff. ad SC. Treb. l. 41. l. 59. ff. de condit. & dem. l. 74. ff. de leg. 1.*

Reſtituta ergo hæreditate, manetne hæres is, qui eam reſtituit?

§. reſtituta. l. 88. ff. de hæred. inſt. Manet utique; quia qui ſemel hæres extitit, non poteſt deſinere eſſe hæres. Namque Hæres & Hæreditas vocabula ſunt juris, que ut lege dantur, ita & lege adimuntur: quare per fideicommiſſum, quod non certa lege, ſed ex voluntate pendet teſtatoris, nec datur hæreditas proprie, nec tollitur. Is vero, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſt hæreditas, aliquando hæredis, aliquando legatarii loco habetur: loco hæredis eſt, ſi tota hæreditas ei reſtituatur; legatarii autem, ſi pars bonorum ei ſit relicta. *l. 128. §. 1. ff. de R. I.* Dicitur & *hæres fideicommiſſarius*, ad differentiam ejus, qui rogatus eſt reſtituere hæreditatem, quem vocant *hæredem fiduciarium*.

In quem, reſtituta hæreditate, actiones tranſeunt hæreditariæ?

§. & Neronis. 4. l. 1. §. 2. ad SC. Treb. Senatus-conſulto Trebelliano cautum fuit, ut reſtituta hæreditate ex fideicommiſſi cauſa, omnes actiones, quæ jure civili hæredi & in hæredem competerent, ei & in eum darentur, cui ex fideicommiſſo reſtituta eſſet hæreditas: quia ſecundum naturam eſt, incommoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur commoda. Etenim cum in fideicommiſſarium jus fructuſque hæreditatis transferantur, æquum eſt, ut eum & actiones ſequantur.

Tranſeuntne in fideicommiſſarium actiones utiles tantum, an & directæ?

d. §. 4. verſ. poſt quod. l. 1. §. 4. Innuit hic Imper. actiones hæreditarias, ſi hæredi vel in hæredem dentur, eſſe directas; ſi fideicommiſſario & in fideicommiſſarium, eſſe utiles. Ratio differentiæ hæc aſſignatur, quia

ut

ut ſemel hæres, non deſinit eſſe hæres, ita quod ſemel ei acquiſitum eſt primo & directo, ſi ad alium transferatur, apud illum directi manet appellatio: ad alterum tranſlatum, conſequens eſt, ut non ſit directum, ſed utile, id eſt, ex utilitate & æquitate ab hærede in fideicommiſſarium translatum. Si igitur hæres à creditoribus hæreditariis conveniatur directis actionibus, non liberatur ipſo jure, ſed exceptione reſtitutæ hæreditatis tutus eſt; qua ſi non utatur, ſed ſolvat, poteſt ſolutum repetere à fideicommiſſario. *ff. ad SC. Treb. l. 1. C. eod.*

Quid, ſi hæres ſcriptus adire hæreditatem, ob nullum vel minimum lucrum, recuſet?

Conſultum huic rei fuit beneficio SC. Pegaſiani, quo pro conſervandis teſtamentis ac fideicommiſſis cautum fuit, ut ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem ex fideicommiſſo retinere, atque ex L. Falcidia quartam ex legatis retinere conceditur. Quæ quarta vulgo Trebellianica, olim Pegaſiana, & in Iure quandoque dicitur Falcidia. *§. ſed quia hæred.*

Quot fuerunt capita SC. Pegaſiani?

Tria præcipua: I. Hæres rogatus reſtituere hæreditatem, quartam ejus retinebat. *§. poſt quod.*

II. Idem hæres, reſtituta hæreditate, onera ſuſtinebat hæreditaria: ille autem qui ex fideicommiſſo recipiebat partem hæreditatis, legatarii partiarii loco erat; niſi interpoſitæ eſſent ſtipulationes inter hæredem & fideicommiſſarium de dividendis oneribus pro rata parte. *§. ergo.*

III. Hæres ſcriptus recuſans adire hæreditatem, ob id, quod diceret, eam ſibi ſuſpectam eſſe, ac damnoſam fore, cogebatur adire, deſiderante fideicommiſſario, nullo nec commodo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

do, nec incommodo apud hæredem remanente. Fuerunt fortaſſis & alia capita, quæ quia à Iuſtiniano ſunt abrogata, non exſtant amplius; quæ autem retenta ſunt ex SC. Pegaſiano, transfuſa ſunt in Trebellianum, cui ſoli Imperator locum eſſe voluit.

Quid ergo SC. Trebelliano ſancitum fuit?

§. ſed quia ſtipulat. I. Vt ex eo fideicommiſſariæ hæreditates reſtituantur fideicommiſſario, ſive habeat hæres ex voluntate teſtatoris quartam, ſive plus, ſive minus, ſive nihil penitus.

l. 1. 2. 3. 4. C. ad SC. Trebell. II. Vt, quando vel nihil, vel minus quarta apud hæredem remanet, liceat ei vel quartam, vel quod deeſt, retinere, vel repetere ſolutum.

III. Vt pro rata portione, actiones competant in hæredem & fideicommiſſarium.

l. 4. & 63. ff. eod. IV. Vt, quando hæres totam hæreditatem ſponte reſtituit fideicommiſſario, non deducta quarta, actiones omnes hæreditariæ fideicommiſſario & adverſus eum competant.

V. Vt neceſſitas hæredi imponatur, ſi, ipſo nolente adire, fideicommiſſarius deſideret reſtitui ſibi hæreditatem, nullo nec damno nec commodo apud hæredem remanente; ut neque quartam retinere liceat.

VI. Vt fideicommiſſarius hæredi caveat & ſatisdet de indemnitate.

Intereſtne, quoad prædicta, utrum quis totam hæreditatem, aut pro parte reſtituere ſit rogatus?

§. nihil autem. d. l. 2. C. ad SC. Treb. Nihil intereſt, & utrum aliquis ex aſſe, an ex parte hæres ſit inſtitutus: ac proinde ſi quis ſcriptus ſit hæres ex ſextante, & rogatus eum vel ejus partem reſtituere alteri, æque reſtituet, deducta ejus quarta, & divi-

ſis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſis actionibus. Ratio eſt, quia plerumque quæ de tota aliqua re dicuntur, eadem etiam in parte ejus obtinent. *l.24.C. famil. erciſc. arg.l.76. ff de rei vind.*

Quid juris, ſi quis rogatus ſit reſtituere hæreditatem, deducta una aliqua re, vel ſumma, quæ continet quartam?

Tunc ſimili modo ex SC. Trebelliano reſtitutio fiet, perinde ac ſi, quarta parte retenta, rogatus eſſet reliquam hæreditatem reſtituere. Itaque ſimiles ſunt, qui re certa deducta ſive præcepta, & qui certa quarte, ut parta, retenta, rogati ſunt reſtituere, cum utroque caſu reſtitutio fiat ex SC. Trebelliano, & uterque cogi poſſit. Illud tamen intereſt, quod is, qui, certa re vel ſumma præcepta, juſſus eſt reſtituere, nullas actiones ſuſtineat, ſed omnes in ſolidum transferat in fideicommiſſarium; quia loco legatarii eſt, qui relictum capit ſine ullo onere hæreditario. At vero qui parta quarte retenta rogatus eſt reſtituere hæreditatem, pro rata parte etiam actiones ſuſtinet hæreditarias, quia pro ea parte verus eſt hæres. Et hoc eſt, quod Imper. ait, ſcindi tum actiones, & pro dodrante quidem transferri ad fideicommiſſarium, pro quadrante remanere apud hæredem. *§. ſi quis una. & verſ. ſed illud intereſt. l. 30. §.3. ff. ad SC. Trebell.*

Poteſtne ab inteſtato relinqui fideicommiſſum?

Poteſt quis moriturus etiam inteſtatus rogare eum, ad quem bona ſua legitimo jure ſive ab inteſtato pertinere intelligit, ut hæreditatem ſuam totam, partemve ejus, aut rem aliquam alicui reſtituat. Neque ideo gravari hæredes legitimi non poſſe videntur, quod non capiant hæreditatem beneficio defuncti, *§. prat. l.1.§.1. & l.6.§. 1.ff. ad SC. Trebell.l.3. C.eod.*

functi,

functi, ſed legis; quia certum eſt, non ſola lege, ſed etiam tacita voluntate defuncti, ad hæreditatem vocari hæredes ab inteſtato venientes: creditur enim qui inteſtatus decedit, ſponte ſua iis legitimam relinquere hæreditatem.

l. 8. §. 1. ff. de jure Codicil. Iam vero fideicommiſſa ex ſola pendent voluntate fideicommittentis, adeo ut & ſolo nutu relinqui poſſint. Legata autem niſi ex teſtamento non valent; jure ſcilicet veteri, quo non niſi civilibus & directis verbis legata relinqui poterant. *l. 2. C. com. de leg.* Hodie vero etiam ab inteſtato legata directo relinqui poſſunt, ob confuſam legatorum & fideicommiſſorum naturam.

Poteſtne ab ipſo fideicommiſſario, ut & is reſtituat?

§. eum quoque. l. 1 §. 8. ff. ad SC. Trebell. l. 22. §. fin. ff. d. t. & l. 47. in f. ff. ad L. Falcid. Poteſt is quoque cui aliquid reſtituitur, id eſt, fideicommiſſarius, rogari, ut id rurſum alii, aut totum, aut partem, vel etiam aliquid aliud reſtituat. Verum hujuſmodi fideicommiſſarius, qui rogatus eſt reſtituere, quartam deducere non poteſt: quoniam ut ſit locus deductioni, oportet eum, qui vult detrahere, gravatum eſſe tanquam hæredem, & quidem directum: hic quia eſt ſolus hæres, ſolus quartam detrahit; nec enim bis quarta detrahitur.

Quid, ſi hæres reſtituere rogatus adimplere fidem recuſet?

§. fin. h. t. & l. fin. C. de fideic. Eo caſu, ſi neque ex ſcriptura defuncti, neque ex quinque teſtium numero, adeoque teſte aliquo, de fideicommiſſo relicto non conſtet, & hæres fidem adimplere recuſet, negando rem ita eſſe ſubſecutam, poterit fideicommiſſarius ei deferre juramentum, ſi tamen prius ipſe juravit de calumnia, id eſt, ſe non calumniandi animo deferre hæredi juramentum. Quod quidem

dem hæres cogitur ſuſcipere, adeoque jurare, defunctum fidei ſuæ non commiſiſſe, ut aliquid reſtitueret; aut, ſi jurare detrectet, fideicommiſſum ſolvere compellitur, ne depereat ultima voluntas fidei hæredis commiſſa.

Quid, ſi is, à quo relictum dicitur, ad legis ſubtilitatem recurrendo opponat, minus ſolenniter eſſe relictum?

Is omnino ſolvere cogendus eſt, non admiſſa nec audita ipſius exceptione: nam fideicommiſſum, etiam minus legitime relictum, valet; quippe in quo tantum ſpectetur voluntas, non juris aliqua ſolennitas. Quapropter ubi propria & indubitata fide hæredis poteſt conſtare de voluntate, non eſt curandum de ſolennitate ſcripturæ, aut teſtium: ad quam tunc demum recurrendum, quando aliter fides haberi nequit. Non movet, quod non poſſit urgeri hæres ad ſolutionem relicti minus ſolenniter; quia hoc verum, ubi is certus non eſt de voluntate defuncti, aut aliquid relictum eſt teſtamento, cui juris ſolennitas deeſt. Nam ex tali teſtamento, quod jure non valet, nec fideicommiſſum peti poteſt.

Verſ. fin. h. d. l. fin.

l. 23. & 29. C. d. t. de fideicom.

Quomodo exſtinguitur hæc fideicommiſſi obligatio?

Revocatione, repudiatione, præmoriente fideicommiſſario, non adita hæreditate, niſi fideicommiſſum ab inteſtato fuerit repetitum: deficiente conditione, aut mortuo ante eventum ejus fideicommiſſario, quia prius dies fideicommiſſi non cedit. Hinc filio gravato reſtituere poſt mortem, relictis tum liberis, non eſt locus fideicommiſſo, quaſi conditione

l. 14. C. d. t. l. 3. §. 1. 2. ff. de adim. leg. l.

ſub-

102. *ff. de cond. & dem. l.6. §.1. C.de inſt. & ſubſt.* ſubintellecta, *ſi ſine liberis deceſſerit*, deficiente; quam ſubintelligi facit mens teſtatoris, quem non eſt veroſimile gravaturum fuiſſe filium, ſi de nepotibus cogitaſſet, cum alienas ſucceſſiones ſuis nemo præferat.

Circa quartam Trebellianicam, extra textum quæri ut plurimum iſta ſolent.

Q. I. An filius fideicommiſſo gravatus duas quartas, legitimam & Trebellianicam detrahere poſſit?

c. Reynut. x de teſtam. l.8. §.9. ff. de inoſ. teſtam. l.6. C. ad SC. Trebell. Hotom. Illuſt. q. 43. Cujac. 8. obſ. 3.

Iure Canonico expreſſum eſt, filium duas quartas detrahere poſſe, unam tamquam jure naturæ ſibi debitam, & alteram ex SC. Trebelliano.

Iure Civili idem obtinere plerique volunt, ſed fundamento invalido, cum certum ſit Iure Pandectarum alterius quartæ deductionem fuiſſe permiſſam, quam qui deduxit, querelam non movet. Idem obtinet Iure Codicis, quo filius gravatus reſtituere cogitur dodrantem hæreditatis, reſervato ſibi tantum quadrante. Quod jus non eſt mutatum per *Novell.* 39. *c.* 1. cujus inibi exceptio firmat regulam. Ibi enim in caſu dotis & donationis propter nuptias, ſi legitima pars pro perſonarum qualitate non ſufficiat, ulterior detractio ſingulariter permittitur. Ergo aliis in caſibus, ubi nimirum legitima doti & donationi ſuffecerit, ea inhibita cenſebitur.

Q. II.

Q. II. *An prohiberi Trebellianicæ deductio poſſit?*

Olim non potuit, hodie uti Falcidiæ, ita & Trebellianicæ detractio prohiberi poteſt; cum rationes in Trebellianica non minus quam in Falcidia locum habeant. Sunt autem hæ: I. Quod lex crediderit hæredem aditurum intuitu pietatis. II. Quod non videatur ſine lucro hæreditas, licet quarta non detrahatur. III. Quod teſtatoris voluntas nihilominus conſervetur, tametſi hæres propter Falcidiam ſibi ademtam repudiet hæreditatem, cum legatarii & fideicommiſſarii hæreditatem ſuſcipere poſſint. Quæ rationes æque obtinent in Trebellianica; cujus tamen prohibitionem ceſſare exiſtimo in liberis primi gradus, quorum cauſa favorabilior, quam aliorum hæredum.

l.15.§.1. ff. ad l. Falcid. Novel.1. c. 2. in fin. Auth. ſed cum teſt. C.d. t.

Fach.5. contr. c.5.

Q. III. *An amittatur Trebellianica, omiſſa inventarii confectione, uti amittitur Falcidia?*

Verius eſt, Trebellianicam non amitti; quia ejus non fit mentio *in Nov.* 1. & quia non ſubeſt eadem ratio, quæ in Falcidia: quæ ideo amittitur, quia præſumitur pro teſtatore, quod legata, quæ reliquit, habeat in bonis; unde oritur præſumptio, quod hæres negans in bonis eſſe, uſus ſit aliqua malignitate. Eadem præſumptio hic locum habere nequit, quia in univerſali fideicommiſſo nulla fit bonorum declaratio.

Nov.1. §. ſi vero non fecerit. Vide Vigl. in §. extraneis.n.7. & ſeqq. inſtit. de hæred. qualit.

Q. IV. *An fructus imputentur in Trebellianicam?*

Poſt aditam hæreditatem, ab eo, qui *pure* rogatus eſt reſtituere, non imputari certum eſt;

l.22.§. 2. ff. ad

eſt; ſecus, ſi *in diem vel ſub conditione* rogatus fuerit. Ratio eſt, quia ea tantum imputantur in quartam, quæ ex judicio teſtatoris accipiuntur: pure autem rogatus, non ex judicio teſtatoris, qui continuo hæreditatem reſtitui voluit, ſed ex negligentia fideicommiſſarii, fideicommiſſum non petentis, fructus percepit. Contra ſe res habet in gravato in diem vel ſub conditione: videtur enim teſtator velle, ut hæres fructus uſque in diem, vel conditionis eventum percipiat. Excipiuntur ſui hæredes gravati, qui fructus perceptos in quartam non imputant, ſed eam ex rebus hæreditariis detrahunt; quod ita favore liberorum inductum.

SC. Treb. l.91.ff. ad l. Falc.

l.6.C. ad SC. Trebell.

Q. V. Quænam hæredi imputantur in Trebellianicam, & quæ in Falcidiam?

d. l.91. Cujac. 8. obſ.c.4. Duar. l.1. diſp. cap.10. Fach.5. contr. c. 15.

In Trebellianicam imputari receptum eſt, non tantum ea, quæ jure hæreditario, ſed & quæ jure legati, vel fideicommiſſi, vel conditionis implendæ cauſa, quæve judicio defuncti capiuntur.

In Falcidiam, non niſi res, quas hæres jure hæreditario capit. Ratio eſſe videtur, quod lex Falcidia quadrantem hæreditatis integrum, apud hæredem manere jubeat; unde nihil, quod non hæreditarium, poterit in Falcidia imputari. At SC. Trebellianum voluit ſimpliciter, ut rogatus quartam retineret, quocumque modo accepta; igitur quicquid fideicommiſſi nomine hæres habuerit, id ei in quartam imputabitur. Accedit & alia ratio, quod penes hæredem gravatum legatis, totum onus hæreditatis maneat, qui ideo in eo ſublevatur, quod non imputet in detractionem quartæ niſi ea, quæ jure hæreditario capit: gravatus vero fideicommiſſo, non ſentiat onus niſi quoad quartam, quam retinet: quia, uti dictum, actio-

actiones activæ & paſſivæ tranſeunt cum parte hæreditatis reſtituta fideicommiſſario, ut, cum non ſuſtineat tantum gravamen, non ſit ſublevandus in eo, ut non imputet in quartam, accepta alio titulo, quam hæreditario.

TIT. XXIV.

De ſingulis rebus per fideicommiſſum relictis.

Quid eſt fideicommiſſum ſingulare, ſive ſpeciale?

S*Ingulare fideicommiſſum eſt, quod ſingulas res continet*, vel *quo quis rem aliquam ſingularem alteri reſtituere rogatur*: v. g. hunc vel illum fundum, hanc vel illam domum, pecuniæ numeratæ ſummam illam aut iſtam. Cujuſmodi fideicommiſſum non valet, ſi hæreditas non valeat, ſi hæreditas non ſit ſolvendo: at univerſale valet nihilominus; hic enim fideicommiſſarius eſt loco hæredis, ibi vice legatarii. *Text. in pr. l. 68. ff. ad SC. Trebell.*

A quibus relinqui hujuſmodi fideicommiſſum poteſt?

Poteſt quis rogare ipſum hæredem, ut alicui reſtituat, vel fideicommiſſarium ac legatarium: nam & à legatario fideicommitti poteſt, quamvis ab eo legari non poſſit jure veteri. Verum jure novo cum ſublata ſit omnis differentia inter legata & fideicommiſſa, & ad unam eandemque naturam redacta videantur, ut à fideicommiſſario, ita & à legatario, fideicommiſſum poterit relinqui. *Text. h. l. 1. & 2. C. com. de leg.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ res fideicommitti ſigillatim poſſunt?

§.1.*h.t.* Non ſolum propriæ res teſtatoris, ſed & hæredis, aut legatarii, aut fideicommiſſarii, aut cujuslibet alterius. Circa rem tamen extranei neceſſe eſt, ut hæres eam redimat à domino, vel ejus æſtimationem præſtet fideicommiſſario: dummodo non plus gravetur, quam ex teſtamento rogantis ſeu fideicommittentis acceperit: cum non ferat ratio, ut quis de alieno ſit liberalis. Proinde quod excedit, eſt inutile: cum nemo ulterius onerari ex ultima voluntate debeat, quam ſit honorarius; quod & in hærede procedit, ut legatorum vel fideicommiſſorum nomine non ultra teneatur, quam ex hæreditate ceperit. Quod generaliter Gordianus Imp. hoc modo expreſſit: *Ab eo, qui neque legatum, neque fideicommiſſum, neque hæreditatem, vel mortis cauſa donationem accepit, nihil per fideicommiſſum relinqui poteſt.*

arg. l. 10. ff. de R.I.

l.1. § 4. ff. ad SC. Treb. l. 9. C. de fideicommiſſ.

Poteſtne libertas ſic relinqui & dari ſervo?

§. *libertas.* Poteſt, ut ſcilicet rogetur vel hæres, vel legatarius, vel fideicommiſſarius manumittere ſervum, etiam prorſus alienum. Quo caſu redimi ſervus ab hærede (domino utique volente) & manumitti debet. Dico, domino volente, quia rem ſuam vendere regulariter nemo cogitur. Niſi quis ex judicio defuncti, qui fideicommiſſariam reliquit libertatem, aliquid fuerit conſecutus; hoc enim caſu vendere cogitur, quia agnoſcendo defuncti judicium, videtur ſe obſtrinxiſſe ad id omni ex parte implendum.

l.31. & 39. ff. de fideic. liber. l. 13. C. de fideic. lib.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi dominus ſervum nolit vendere?

Non ideo ſtatim exſtinguitur fideicommiſ- *Verſ.*
ſaria libertas, ſed tantiſper differtur, & in pen- *quod*
denti relinquitur, dum poſſit procedente tem- *ſi domi-*
pore ad exitum perduci, oblata quandocumque *nus.*
occaſione ſervi redimendi & manumittendi. *l.6.C.*
Idque receptum eſt favore libertatis. *d.t.*

Quot modis contingit libertas ſervis?

Duobus modis; aut *directe*, aut *oblique*. *Di-* *Verſ.qui*
recte, quando teſtator ipſe in teſtamento ſervum *autem.*
manumittit: hoc modo; *Stichus ſervus meus
liber eſto*; & hic efficitur libertus ipſius teſta-
toris, ſive nullius potius, vocaturque Orcinus, *l.4.ff. de*
quod non agnoſcat alium patronum, quam or- *bon.lib.*
cum, aut eum, qui ad orcum ivit. *Oblique*,
quando teſtator mandat hæredi, ut ſervum ma-
numittat: & is non fit teſtatoris libertus, quam-
vis ejus fuerit ſervus, ſed manumiſſoris.

Cur ſervo alieno libertas directo relinqui non poteſt?

Primo, ne dominis ſervos ſuos adimamus: *Verſ.nec*
deinde ne jure patronatus eos ſpoliemus, idque *alius.*
in nos transferamus. Quapropter nullus dire-
cto ex teſtamento libertatem habere poteſt,
quam qui utroque tempore teſtatoris fuerit, &
quo faceret teſtamentum, & quo moreretur. *l.35.ff.d.*
Attamen ſervi, qui apud hoſtes ſunt, & liberi *manum.*
eſſe juſſi ſunt, ad libertatem perveniunt, quam- *teſt.l.30.*
vis neque teſtamenti, neque mortis tempore, *ff.d.t.*
teſtantis, ſed hoſtium fuerint: quia illi ſpe ſal-
tem teſtatoris erant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quibus verbis relinqui fidei-commiſſa ſolent?

§.verba. Verba fideicommiſſorum hæc maxime in uſu habentur, *Peto, Rogo, Volo, Mando, Fidei tuæ committo*, quæ omnia imperativa non ſunt, ſed precativa. Non autem opus eſt, ut fideicommiſſa relinquantur per hæc omnia conjunctim poſita, ſed ſufficit unum horum eſſe adjectum. Imo etiam ſolo nutu, ſine ullis verbis, relinqui ea poſſe conſtat, eo quod non deſiderent ſolennitatem, ſed ſolum animi judicium.

l.21.ff.de leg. 3.

TIT. XXV.

De Codicillis.

Acquiritur nobis non tantum ex Teſtamentis, verum etiam ex Codicillis; velut teſtamento, & ultima voluntate minus ſolenni.

Quid igitur ſunt Codicilli, & quomodo differunt à teſtamentis?

§.ult.h.t. *Codicilli ſunt ultima voluntas minus ſolennis de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit*: vel, ut Cujacius definit, *teſtati inteſtative voluntas minus ſolennis*. Codicilli enim nullam ſolennitatem ordinationis deſiderant. Vnde in pleriſque differunt à teſtamentis, in quibus plures requiruntur ſolennitates, plures teſtes, eorumque ſubſcriptiones & ſigilla, uti ſupra expoſuimus. In codicillis vero neque ſubſcriptio, neque ſignatio teſtatoris, neque ſolennis ſeptem teſtium, ad hoc ſpecialiter rogatorum, numerus, ſed quinque tantum teſtes, etiam fortuito præſentes, teſtandæ veritatis gratia

§.3.ſup. de teſt. ordin.

l.ult.C. h.t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tia requiruntur, modo ſint maſculi: nam feminæ, ut inhabiles ſunt ad teſtimonium ferendum in teſtamentis, ita & in codicillis; quia codicilli accedunt ad teſtamenta, nec facile eſt recedendum à legibus teſtamentariis: quamvis plerique etiam mulierem ad teſtimonium in codicillis admittant. *Cujac. ad l. 20. §. 6. ff. qui teſt. fac.*

Codicillorum jus quando cœpit eſſe in uſu?

Auguſto imperante, primuſque L. Lentulus codicillos introduxit, cum in Africa decederet, ſcriptis codicillis ad Auguſtum Cæſarem, & filiam; quibus petiit, ut facerent aliquid. Auguſtus vero & filia Lentuli, tametſi jure cogi non poterant adimplere voluntatem minus ſolennem, eam tamen pii hæredes benigne impleverunt, legataque & fideicommiſſa à Lentulo relicta, ultro præſtiterunt. Hoc Auguſti exemplum plures deinde ſunt ſecuti, atque ita paulatim in aſſiduam obſervationem jus hoc converſum fuit. *text. h. in pr.*

Neque obſtat, quod per codicillos multum derogetur teſtamentis, quodque licere non debeat, ut quis privata auctoritate bona omnia ad alium transferat, cum id non licuerit hactenus, niſi publica auctoritate L. XII Tabularum. Etenim conſulti ſuper eo ſapientes, reſponderunt, codicillos non ſolum utiles eſſe, ſed & neceſſarios, præſertim morbo præpeditis, inopia teſtium laborantibus, vel peregrinantibus, qui ſæpe inter ignotos teſtamenti ſolennia obſervare non poſſunt, codicillos tamen facere non impediuntur. Acceſſit etiam autoritas Labeonis, qui ipſe fecit codicillos; cujus exemplo nullam poſtea controverſiam paſſi ſunt. *text. hic in pr.*

Quot modis fiunt Codicilli?

Non tantum teſtamento facto poteſt quis codicillos facere, ſed & inteſtatus quis de- *§. non tantum. h. t.*

 cedens

cedens fideicommittere codicillis poteſt, id eſt, rogare hæredes legitimos, ut præſtent fideicommiſſa vel legata codicillis relicta. Primo caſu codicilli ſequuntur jus teſtamenti, ſuntque pars & appendix teſtamenti, ex quo & vires capiunt, ſive præcedant ſive ſequantur teſtamentum. Poſteriori caſu per ſe vicem exhibent teſtamenti.

l.3.in fine. & l. 16. in fin.ff.h.t. d.l.16.

Quid vero in codicillis, facto teſtamento conditis, amplius requiritur?

d.§.non tantum. Olim, ſi antecederent codicilli teſtamentum, ſpeciali poſtea voluntate per ſequens teſtamentum fuere confirmandi. Si ſequerentur, oportuit in prius facto teſtamento fieri à teſtatore mentionem codicillorum poſt faciendorum; alias non valebant. Eoque ſpectat, quod alibi Paulus IC. ait, confici codicillos quatuor modis: aut enim in futurum confirmari, aut in præteritum, aut per fideicommiſſum teſtamento facto, aut ſine teſtamento. Nam qui in futurum confirmantur, hoc modo, *Si quos codicillos reliquero, valere volo*, ſequuntur teſtamentum; qui in præteritum, *Codicillos, quos ante feci, valere volo*, præcedunt, & teſtamento facto confirmantur. Sed poſtea Divo Severo & Antonino placuit, codicillos ante teſtamentum factos confirmari etiam tacite, ſi, qui teſtamentum fecit, à voluntate, quam in codicillis expreſſerat, non receſſiſſet: præſumitur enim perſeverantia voluntatis, ſi non oſtendatur ejus mutatio.

Verſ. ſed divi. l.27. C. de teſtam.

Cur codicillis hæreditas directo neque dari, neque adimi poteſt?

§. codic. l.10.ff. & l.7.C. h.t. Ne confundantur jura teſtamentorum & codicillorum, id eſt, ne vis & poteſtas una ſit, idemque poſſint codicilli, quod teſtamentum, ne

ne item per codicillos, qui ex teſtamento valent, ipſum teſtamentum, quod vires per inſtitutionem hæredis accipit, confirmari videatur. Qua ratione nec *exhæredatio* in codicillis ſcribitur, ex regula contrariorum: nec *conditio* in iis recte adſcribitur *hæredi inſtituto*, cum in effectu contingeret adimi hæreditatem in defectum conditionis: neque etiam *ſubſtituitur* directo, cum ſubſtitutio ſit ſecundi hæredis inſtitutio. *l pen. ff. de cond. inſtit.*

Cur vero per fideicommiſſum hæreditas codicillis recte relinquitur?

Quia cum teſtator hæredi inſtituto in teſtamento præcipit, ut hæreditatem alteri reſtituat, non conſtituit eum directe hæredem, quoniam inſtitutus adhuc verus hæres manet, & quartam retinet, ſed indirecte: quod quidem non eſt alium hæredem facere, ſed eſt tantummodo declarare, cui hæres debeat hæreditatem reſtituere. Vnde quemadmodum in codicillis declaratio hæredis fieri poteſt, pari ratione poteſt teſtator declarare, ut hæres inſtitutus in teſtamento hæreditatem alteri reſtituat, quæ declaratio non mutat, nec impedit inſtitutionem hæredis. *§. nam per fideicom.* *l. 77. ff. de hær. inſtit.* *l. 10. ff. de cond. inſtit.*

Quid, ſi directo data ſit hæreditas codicillis?

Suſtinetur tamquam relicta verbis obliquis; & venientes ab inteſtato cenſentur quaſi rogati eam hæreditatem reſtituere hæredi inſtituto; hocque ideo, ut ſuſtineatur voluntas meliori modo, quo poteſt. Quod non obtinebit in eo, qui teſtamentum facere voluit, & non complevit: quia tunc quod voluit, non potuit; & quod potuit, non voluit; eſtque quod ſibi imputet; niſi clauſula codicillaris fuerit adjecta, quæ rem ſalvet. *l. 1. & l. fin. §. 1. ff. eod. tit.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ eſt forma & effectus clauſulæ codicillaris?

l.ult.§. illud. C.h.t. Vide Giphanium ad d.l. ult. l. 19.C. de fideicom.

Forma hæc eſt, *ſi non valeat jure teſtamenti, valeat jure codicillorum.* Effectus vero, ut ultima voluntas, quæ ex aliquo capite ſolennitatis non valet jure teſtamenti, recipiatur jure codicillorum. Non enim quis poteſt agere ſimul tamquam ex teſtamento & tamquam ex codicillis, ex eadem ſcriptura. Prodeſt itaque appoſuiſſe illam clauſulam, ut ſaltem ex codicillis ſuſtineatur voluntas, & effectum ſortiatur, etiam ceſſante ſolennitate: utque venientes ab inteſtato per eam videantur gravati de reſtituenda hæreditate hæredi ſcripto; & (ut ante dixi) teſtamentum habeat vim fideicommiſſi.

Cur plures fieri poſſunt codicilli valide, non etiam teſtamenta?

§.fin.h.t.

Codicilli plures fieri poſſunt, diverſi & diverſarum rerum, & omnes ſimul valent, nec per poſteriores revocantur ſuperiores, niſi conſtet derogare teſtatorem prioribus voluiſſe. Nemo tamen pluribus teſtamentis validis decedere poteſt, ſed per poſterius validum rumpitur prius. Ratio differentiæ eſt, quia teſtamento univerſa hæreditas, quæ eſt una; codicillis res ſingulæ, quæ ſunt plures, relinquuntur.

l.6.§.1. ff.h.t. & l.3.C. eod. l.1 ff.de injuſto, rupto.

Quot modis codicilli infirmantur?

Duobus, uno per ſe & principaliter, voluntate videlicet defuncti contraria, aliis codicillis contrariis declarata. Quæ enim poſtea geruntur, prioribus derogant. Item nuda voluntate contraria codicilli infirmantur, pro ut conſtituuntur. Aliter atque teſtamentum, quod ut nuda voluntate non perficitur, ita nec infirmatur, prohibente juris regula. Altero modo,

d.l.6.§. 2. in f.d. l.3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

do, per conſequentiam infirmati teſtamenti, infirmantur & codicilli, quia pars teſtamenti ſunt, vireſque ex illo capiunt. Deſtructo namque principali veluti teſtamento, deſtruitur quoque acceſſorium, ut codicillus. Quo pertinent regulæ: *Cum principalis cauſa non conſiſtit, plerumque nec ea, quæ ſequuntur, locum habent.*

l.35.ff. de R.I.

l.129.§. 1. & l. 178.ff. de R.I.

Quid, ſi teſtamento jam facto, ac deinde rupto, codicilli poſtea facti fuerint?

Non ob id quia ruptum eſt prius teſtamentum, etiam codicilli poſtmodum facti ſimul rupti intelliguntur, eo quod ad teſtamentum iſtud jam antea ruptum, quodque non conſiſtit, nullo modo pertinent, aut ab eo pendere dici poſſunt. Ac propterea ſi ab initio recte facti codicilli contraria voluntate revocati non ſunt, neque ex teſtamento quod jam ruptum, jureque nullum eſt, dependent, omnino valent, atque ſubſiſtunt.

l.1.C.h. t.ibi Sichard. Donel. l.7.Com. jur.c.19.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. III. TIT. I.

De Hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur.

Hæreditas defertur vel ex teſtamento, vel ex lege, id eſt, ab inteſtato: ſive, duplex eſt Hæreditas, Teſtamentaria, & Legitima. De illa, quia prior & potior eſt, expoſitum fuit hactenus; neque enim locus eſſe poteſt ſucceſſioni legitimæ, niſi cum teſtamentaria ceſſat, cum ſcilicet ille, de cujus hæreditate agitur, deceſſit inteſtatus.

Quis inteſtatus decedere dicitur?

Text. h. in princ. l.1. ff. de ſuis & leg. l.64. ff. de V.S.

Qui aut omnino teſtamentum non fecit, cum facere potuit; aut non jure fecit; aut id, quod fecerat, ruptum irritumve factum eſt; aut ſi ex eo nemo hæres exſtiterit. Duobus prioribus modis ſtatim à morte quis dicitur inteſtatus: duobus vero ſequentibus ex eventu pendet, quo teſtamentum infirmatur, vel deſeritur. *Si enim nemo ſubiit hæreditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur.*

l.181. ff. de R.I.

Mortuo

Mortuo igitur alicui inteſtato quo pacto ſucceditur?

Varium & perplexum hac de re olim jus fuit: Iure quidem Civili ex Leg. XII Tabb. duo erant ſuccedendi ordines, hæredum ſuorum, & legitimorum, id eſt, agnatorum; Iure Prætorio tres, liberorum, legitimorum, cognatorum. At jure Novellarum utrumque hoc jus penitus inverſum fuit, & conſtituti alii tres ordines ſucceſſionis inteſtatæ, qui & hodie obſervantur: nimirum, *Deſcendentium*, ſive liberorum; *Adſcendentium*, id eſt, parentum; *Transverſalium*, id eſt, agnatorum & cognatorum; de quorum proinde ſucceſſione primo loco dicemus.

§. inteſtator.

Novell. 118. c. 1. 2. 3.

DE SVCCESSIONE DESCENDENTIVM.

Appellatione Deſcendentium qui veniunt?

Liberi utriuſque ſexus, & ex his deſcendentes, nepotes, pronepotes, cæterique qui in poteſtate morientis fuerint: hos enim omnes *Suorum* appellatione Lex XII Tabul. comprehendit. Nec intereſt, utrum naturales ſint liberi, an adoptivi: quibus connumerari neceſſe eſt etiam eos, qui legitimati ſunt per ſubſequens matrimonium, & oblationem curiæ: vulgo autem quæſiti & inceſtuoſi, liberorum appellatione improprie veniunt.

l. 220 ff. de V. S. §. ſui autem. §. quibus. & §. nec non.

Qualiter igitur hodie ab inteſtato liberi ſuccedunt?

Succedunt hi parentibus æqualiter, ſive primi ſint gradus, ut filiæ; ſive ulterioris, ut *l. 4. 11. & ult. C.*

de ſuis & legit. & Aut. in ſuc-ceſsione. C. eod. Novell. 118. in pr. l. 7. ff. de bonis damnat. d. Auth. in ſuc-ceſſ. & d. Novel. 118. c. 1.

nepotes, pronepotes, nulla habita ſuitatis, aut poteſtatis ratione, & remota ſexus differentia, quæ olim obtinuit inter agnatos & cognatos; præferunturque in ſucceſſione patri, avo, proavo, cæteriſque adſcendentibus: quia naturalis ratio, tamquam lex quædam tacita, & commune parentum votum, horumque erga liberos caritas, addicit & deſtinat ipſis liberis ſucceſſionem, utpote per quos illi quodammodo poſt mortem victuri ſunt, & memoria eorum conſervabitur. Olim quidem nepotes ex filia non ſuccedebant, at hodie, ut dixi, ſuccedunt æqualiter cum liberis primi gradus, & admittuntur in locum ſui patris, matriſve; & quidem *in ſtirpes*, non etiam *in capita.*

Quando dicitur ſuccedi in ſtirpes, & in capita?

§. cum filius.

In *ſtirpes* ſucceditur, quando ſolius ſtirpis ratio habetur, ex qua ſucceditur, & perſonæ illius, in cujus locum ſucceditur. Itaque cum filius filiave, & ex altero filio nepos neptiſve exſiſtunt, pariter ad hæreditatem avi vocantur, nec qui gradu proximior eſt, ulteriorem excludit; quod vocatur vulgo *jus repræſentationis.*

Vlp. in frag. tit. 26. §. 3.

In *capita*, quando in tot partes dividitur hæreditas, quot ſunt ſuccedentium capita; ut ſinguli ſingulas, ſive viriles, & æquales portiones auferant.

Quid juris habent liberi emancipati?

§. emancipati. d. Novel. 118. c. 1.

Hodie perinde emancipatis, ac ſuis, defertur hæreditas, ſpreto patriæ poteſtatis & emancipationis diſcrimine, quod olim obtinuit, cum Lex XII Tabul. propinquitatem civili ratione metiens, eos tantum liberos agnoſceret, qui erant in poteſtate morientis: quæ quidem civilis ratio non potuit tollere naturalem, nec efficere,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

efficere, quo minus emancipati eſſent liberi: quapropter Prætor naturali æquitate motus, dedit eis bonorum poſſeſſionem, *Vnde liberi*; ſive ſoli eſſent, ſive cum ſuis concurrerent hæredibus.

de qua tit. ff. & C. unde liber.

Quid juris habent legitimati?

Legitimati per ſubſequens matrimonium, in omnibus & per omnia habentur pro legitime natis ab initio, ut parentibus ſuis ſuccedant omnimodo, quemadmodum etiam legitimati per oblationem curiæ. At vero legitimati per principale reſcriptum ex patris voluntate, tunc demum ei ſuccedunt, quando nulli exſtant juſti liberi: neque enim Princeps legitimando cenſetur liberis juſtis voluiſſe præjudicare, imo non ſolet, iis exſtantibus, naturales pronunciare legitimos.

c. tanta. ∷ Qui filii ſint leg. N. 89. §. & quoniam.

Quando ſuccedunt legitimi tantum?

Hi aut ſunt *adoptivi* in ſpecie, aut *arrogati*. Adoptivi, ſi tempore mortis adoptantis in familia ejus reperiantur, eidem ab inteſtato ſuccedunt æqualiter cum naturalibus & legitimis ſimul; quamvis omiſſi in teſtamento non poſſint illud dicere inofficioſum, nec pater adoptans eos inſtituere teneatur, niſi ſit ex adſcendentibus aliquis. *Arrogati* ſuccedunt arrogatori non ſolum in bonis, quæ ad ipſum tranſtulerunt, ſed & in quarta bonorum arrogatoris; niſi ſint per emancipationem excluſi ab omni jure; adimit enim emancipatio id omne, quod adoptio dedit: quod aliter ſe habet in naturalibus emancipatis, quia manent natura liberi.

§. At hi, qui. & 4. ſeqq. l. pen. C. de adopt.

§. ſed ea omnia. h.

l. 5. C. de ſuis & legit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quomodo ſuccedunt naturales tantum?

l. pen. C. ad SC. Orphit. l. 19. 23. & 24. ff. de ſtatu hom. Novel. 89. c. 12. §. ſi quis autem.

Hi in bonis matris quæ ſemper certa eſt, & parentum maternorum, ſuccedunt, non ſecus atque legitimi: quin etiam, niſi mater fuerit illuſtris, cum eis pariter admittuntur. In bonis vero patris non ſuccedunt, quia juris autoritas haberi pro patre voluit eum, quem nuptiæ demonſtrant, ut tamen naturales alimenta conſequantur. Quod ſi vero patri non fuerint legitimi liberi, nec ſuperſtes conjux legitima, tunc naturales & eorum mater ſimul ſextantem ſeu duas uncias hæreditatis accipiunt paternæ.

Quid, ſi ex damnato concubitu, vel ex nefariis inceſtiſque nuptiis, nati ſint?

Auth. ex complexu. C. de inceſt. nupt. c. cum haberet. ibi DD. extrav. De eo, qui duxit in matr.

Tales ne matri quidem ſuccedunt, cum nec jus alimentorum jure civili habeant; idque ideo conſtitutum fuit, ut tanto magis patris reprimatur libido. At jure Canonico, quod commiſeratione nititur, hujuſmodi liberis alimenta præbentur: quia inhumanum videbatur, ut anima creata, quæ non peccaverat, fame periret.

DE SUCCESSIONE ADSCENDENTIUM.

Nomine Adſcendentium qui veniunt?

Parentes omnes utriuſque ſexus: & quidem primo pater & mater æqualiter; illis vero deficientibus alii in illo ordine ſuperiores, ad ſucceſſionem defuncti admittuntur, ſalva

ſalva gradus prærogativa: nam tametſi tacita quadam naturæ lege parentum hæreditas debeatur liberis, non è contra; tamen turbato mortalitatis ordine, pietas & miſeratio parentes vocat ad liberorum ſucceſſionem. Adeo ut etiam admittatur parens arrogator ad bona puberis arrogati. Dico, puberis; quia bona impuberis reſtituenda ſunt ejus propinquis, ex cautione, de qua ſupra. Adoptio extranei nihil juris in eum transfert.

Novell. 118.
l. 15. ff. de inoff. teſt. ſup. tit. de adopt.

Quid, ſi plures parentes ex diverſa linea exſiſtant?

Inter eos, ſi eundem habeant gradum, ex æquo dividetur hæreditas, ut medietatem quidem accipiant à patre aſcendentes, medietatem vero reliquam à matre aſcendentes, quanticumque illi fuerint: quo modo ſi avus paternus ab una parte, ab altera vero avus ſuperſit maternus, cum avia materna, paternus ſemiſſem unum ſolus capiet, materni duo alterum ſemiſſem auferent; non habita ratione, bona ſint paterna, an materna.

d. Novel. 118. & Auth. defuncto. C. ad SC. Tertull.

Quid, ſi cum parentibus concurrant fratres aut ſorores?

Illi, dummodo utrimque, id eſt, ex utroque parente, defuncto ſint conjuncti (quos vocant germanos ac conſanguineos) cum proximis gradu aſcendentibus, ad defuncti fratris ſucceſſionem vocantur; & quidem in capita, ita ut ſinguli, & fratres ſororeſve, & aſcendentes, pleno etiam jure æqualem ſeu virilem portionem ferant. Neque hoc caſu ex iſta filiorum filiarumve portione pater uſumfructum ſibi vindicat: quia pro uſufructu eidem hæreditatis jus & pars ſecundum proprietatem tribuitur.

d. N. & Auth.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi præmortuorum fratrum vel ſororum exſtent filii?

Novel. 127. §. 2. Hi olim parentibus poſtponebantur; hodie una cum parentibus & fratribus admittuntur, ut tamen ſuccedant in ſtirpes tantum, & non in capita. Repræſentant enim fratrum filii parentum ſuorum perſonas, & in eorum locum intrant: proindeque non plus neque minus capient, quam illi habituri eſſent, ſi vixiſſent.

Quid, ſi ſoli fratrum filii exſtent?

§. hoc etiam. in f. tit. ſeq. l. 2. §. 2. ff. de ſuis & leg. hær. Zaſius l. 1. ſing. reſp. c. 7. Verius eſt eos ad bona patrui inteſtati admitti in capita, ſecundum Ius vetus, quod cum non inveniatur mutatum, niſi quatenus nepotes concurrunt cum patruis, non eſt prohibendum ſtare; cum in correctoriis ſit facienda ſtricta interpretatio, & caſus exceptus firmet regulam in non exceptis. Nec movere debet, quod nepotes ex diverſis filiis licet omnes in eodem gradu reperiantur, avo ſuo ſuccedant in ſtirpes: non enim tanta ratio eſt, ut defluxiſſe cenſeatur ſucceſſio in eos qui à latere ſunt, atque in eos, qui recta deſcendunt.

DE SUCCESSIONE COLLATERALIVM.

Appellatione Collateralium qui veniunt?

Agnati & cognati, defuncto ex latere conjuncti, qui nonnumquam & *Legitimi* appellantur.

Quomodo tales ſuccedunt?

Auth. ceſſante. Deficientibus tam deſcendentibus, quam adſcendentibus, vocantur à latere venientes, ſine

ſine diſcrimine ſexus, aut familiæ, in primis vero fratres & ſorores, ex utroque parente juncti (quos & cum parentibus defuncto fratri in capita ſuccedere dixi) excluſis conjunctis ex uno parente tantum. *C. de legit. hær.*

Quid, ſi non exſtent fratres vel ſorores?

Tunc fratrum vel ſororum liberi utrimque juncti ſuccedunt, excluſis junctis ex uno latere. Quod adeo verum eſt, ut, ſi defunctus ſit frater germanus, & ex altero germano exſiſtant nepotes, illi in capita, hi vero in ſtirpes ſuccedant, ut videlicet eam accipiant portionem, quam eorum parens erat accepturus, ſi vixiſſet. *Novell. 118. c. 3. d. Auth. ceſſante.*

Quid, ſi neque liberi exſtent fratrum utrimque junctorum?

Tunc ad ſucceſſionem defuncti vocantur fratres, ex uno parente tantum conjuncti, æqualiter, ſi omnes ex uno & eodem ſint latere, hoc eſt, ſi omnes vel ſint conſanguinei tantum, vel uterini tantum. Quod ſi vero defunctus reliquerit fratres conſanguineos & uterinos ſimul, ſententia verior eſt, in bonis à patre profectis ſolos ſuccedere conſanguineos, in profectis à matre ſolos uterinos, in cæteris vero bonis utroſque. *d. Novel. 118. Auth. poſt fratres. l. 13. §. 2. C. de leg. hæred.*

Quid, ſi nec tales exſiſtant, ſed ſoli eorum exſtent filii?

Hi jure quodammodo proprio ad defuncti ſucceſſionem deveniunt, & proinde ſuccedunt in capita, non in ſtirpes; ita quidem, ut, ſi ſit fratris filius & alterius fratris duo pluresve liberi, quotquot ſunt ab utraque *l. 2. §. 2. ff. de ſuis & leg. l. pen. in fin. C. de leg. hær.*

que parte perſonæ, tot fiant portiones, ut ſinguli ſingulas capiant. Et ita obtinuit jure veteri, quo non fuit repræſentatio niſi in linea recta, ut frater filium fratris excluſerit à fratris ſui hæreditate, tamquam remotiorem: quod jus cum non ſit mutatum per Novellas, non eſt prohibendum ſtare.

l. 3. C. d. t.

Quid, ſi nec filii exſiſtant fratrum?

Tunc admittuntur ad defuncti hæreditatem primo patrui & avunculi, deinde patrueles & conſobrini, ac conſequenter reliqui ex tranſverſo conjuncti, ſecundum prærogativam gradus, ita ut proximi ſemper excludant remotiores, abſque repræſentatione, vel ſtirpium, unde orti ſunt, conſideratione: &, ſi plures ſint perſonæ ejuſdem gradus, dividitur hæreditas inter eas perſonas in capita.

Novell. 118. c. 3. § ſi vero. d. Auth. poſt fratres.

Deficientibus agnatis & cognatis, qui hodie ſuccedunt?

Conjuges ipſi ſibi invicem: quibus hoc præterea conceſſum, ſi matrimonium ſit ſine dote, ut ſuperſtes ex bonis prædefuncti divitis quartam occupare poſſit, etiam relictis liberis; vel virilem, ſi ſint plures liberi quam tres: cum enim inter conjuges ſit conſortium omnis vitæ & divini humanique juris communicatio, ſintque infinita matrimonii onera, merito ſibi invicem ſuccedunt, & paupertas unius per divitias alterius ſublevatur.

Auth. præterea. C. unde vir & uxor. N. 117. c. 5. N. 53. §. quoniam.

Quid, ſi poſtremo nec hi ſibi invicem ſuccedant, ſed bona vacent?

Tunc ſuccedit fiſcus, non quidem ut hæres, ſed velut in bona vacantia: niſi per quadriennii præſcriptionem excludatur à poſſeſſore bonæ fidei. Dicuntur autem bona vacare, quæ jacent, propter defectum legitimorum ſucceſſorum.

l. 3. ff. de ſucceſſ. edicto. l. 4. C. de bonis

rum. Sunt etiam perſonæ quædam certis corporibus ſeu collegiis adſcriptæ, quarum, ſi abſque hærede moriantur, placet bona ad ea corpora, quorum pars ſunt, pervenire, excluſo fiſco.

vacant. l. 10. l. 1. §. 2. ff. de jure fiſci.

TIT. II.

De legitima Agnatorum ſucceſſione.

Quis hodie ſervetur ordo in ſucceſſione legitima, demonſtratum eſt. Quis olim fuerit, breviter ſupra indicavi; & pluribus hoc, & ſequentibus aliquot Titulis oſtenditur.

Quis igitur Jure veteri ſuccedentium ab inteſtato ordo fuit?

Ex Lege XII Tabb. ſucceſſionum hujuſmodi duo dumtaxat ordines fuerunt: nimirum hæredum ſuorum, & legitimorum, id eſt, agnatorum, excluſis cognatis; quos deinde tertio ordine vocavit Prætor. Primo vocabantur ſui hæredes, de quibus Tit. ſuperiori, excluſis etiam emancipatis. Verum differentia omnis inter agnatos & cognatos, inter ſuos & emancipatos, quoad ſucceſſionem ab inteſtato, jure noviſſimo omnino ſublata fuit. Vnde ceſſant hodie difficultates pleræque de eo, quis dicatur ſuus hæres, & qui ſuis hæredibus annumerentur.

§. 3. ſup. tit. 1.

Agnati quando ſuccedebant?

Si nemo ſuus hæres exſiſteret, vel quos inter ſuos hæredes Prætor Conſtitutioneſve vocabant: tunc enim Lex XII Tabb. proximos

in pr. h. t. l. 195. §. 2. ff. de V. S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

agnatos ad ſucceſſionem vocabat, hoc eſt, per virilis ſexus perſonas cognatione conjunctos, ſive naturales, ſive adoptivos; nam & per adoptionem jus agnationis acquiritur. Adſcendentibus ſive parentibus non erat ſuccedendi jus: nam pater, qui filium habebat in poteſtate, jure non hæreditario, ſed peculii, ei ſuccedebat, quamvis inter agnatos numeraretur.

Quomodo fratres, eorumque filii, & feminæ olim ſuccedebant?

§. hoc etiam. §. ſi plures. §. pen. h. t. d. Novell. 118. c. 4. In *fratribus* non reſpiciebatur duplex illud vinculum, ſed ſimul ſuccedebant omnes eumdem patrem habentes: non admittebantur quoque *filii fratrum* una cum fratribus, verum Lex XII Tabb. proximum vocabat, minime agnito in hac ſucceſſione jure repræſentationis: præterea *feminæ* ultra conſanguinitatis gradum ad legitimam ſucceſſionem nequaquam admittebantur, ſed commodius videbatur, ut hæreditas ad maſculos pertineret; donec Iuſtinianus feminis agnatis idem juris, quod maribus ante competebat, attribuit, & voluit, ut omnes, ſola proximitatis ratione conſiderata, ad ſucceſſionem admitterentur.

TIT. III.
De SC. Tertulliano.

Succedebatne jure veteri ab inteſtato mater filio?

in pr. §. 1. h. t. NEquaquam, Lege XII Tabb. ita ſtricte procedente, & maſculorum progeniem præponente ſexui feminino, ut ne quidem inter matrem & filium ultro citroque hæreditatis capiendæ jus daret, eo quod matri nec agnationis, nec poteſtatis, nec familiæ jus competeret. Poſtea SC. Tertullianum, pietatis

tis intuitu, relaxavit prædictæ legis rigorem, admittens matrem ad triſtem filii, abſque liberis defuncti, ſucceſſionem, ita demum, ſi ingenua trium, libertina quatuor liberorum jus haberet. Quod quia durum, imo & impium, caſum ſcilicet fortuitum in matris admitti detrimentum, Iuſtinianus abrogavit, ſine ulla remora vocans matrem ad liberorum ſucceſſionem: conſtituens quoque, ut cum fratribus & ſororibus in virilem partem admittatur.

l. 7. §. ult. unde liber. l. 6. de jure dot.

Auth. cum ſolis. C. h. t

TIT. IV.

De SC. Orphitiano.

Quid vero juris olim competiit liberis ad ſucceſſionem matris inteſtatæ?

EX eadem Lege XII Tabb. liberi non ſuccedebant matri; quippe cum neque ſui hæredes matri, neque agnati eſſent: Lex vero non omnes liberos, ſed tantum ſuos ad hæreditatem legitimam vocabat. Prætoris deinde æquitas ſubvenit liberis, eos admittendo poſt agnatos. Tandem SC. Orphitiano effectum eſt, ut liberi matribus ſuccedant, præferanturque tam agnatis, quam cognatis defunctæ matris. Nec refert legitimi ſint, an vulgo quæſiti, niſi fuerint ex illuſtri nati: quia ſola hic conſideratur naturalis cognatio, & ideo hujuſmodi ſucceſſiones capitis diminutione non perimuntur.

§. 1 & 3.

§. ult. l. 1. §. capitis. ff. h. t.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. V.
De ſucceſſione Cognatorum.

Quid de Cognatis ſtatuit Lex XII Tabularum?

§. 1. *h.t.* HOs excludebat omnino; quippe qui, cum per feminini ſexus perſonas cognatione jungantur, ſui aut legitimi hæredes non eſſent: verum Prætor vocavit cognatos proximos tertio ordine, nempe deficientibus ſuis & legitimis, in quo ille naturalem cognationem ſecutus fuit.

Quinam præterea cum cognatis tertio ordine vocati fuerunt?

§.2.3. *h.* §.4. *l.* 4. *&* 8. *ff. Vnde cognati.* *l.*2.3. *ff. de ſtat. hom.* Primo agnati capite diminuti, id eſt, emancipati, qui cum ex Lege XII Tabb. per emancipationem haberi inter legitimos deſinerent, propterea ut cognati, quales natura ſunt, tertio ordine demum à Prætore vocabantur ad ſucceſſionem. Deinde liberi in adoptionem dati, ad patris naturalis hæreditatem hoc eodem gradu vocabantur; & vulgo quæſiti ad matris atque aviæ ſucceſſionem, non item patris: quia tales patrem habent incertum, vel nullum, aut ſaltem eum, quem ſecundum leges habere non licet.

Ad quem uſque gradum vocantur cognati & agnati?

§. *fin. h. t.* Olim *cognati* uſque ad ſextum gradum cognationis vocabantur: ex ſeptimo vero admiſit Prætor natum natamve ſobrino ſobrinave, qui proprium nomen non habent, quo vocentur. Ratio eſt, quia ulterius rerum natura non patitur cognatorum vitam ſubſiſtere: Agna-

Agnationis vero jure admittebatur quis ad hæreditatem, etſi decimo gradu eſſet. Imo & ultra, atque adeo in infinitum, agnatos ad ſucceſſionem vocatos fuiſſe, plures textus comprobant. Nam quod hic Imperator ait, *agnationis jure admitti aliquem, etſi decimo gradu ſit*, certum gradum valde remotum pro incerto ſumſiſſe intelligendus eſt. Hodie cognati exæquati agnatis ad longiſſimum quoque gradum admittuntur.

§. 4. ſup. tit. 2. & l. 2. §. 1. ff. de ſuis & leg.

TIT. VI.

De gradibus cognationum.

Vſus Tit. hujus cernitur in hæreditatibus, quæ Jure Civili proximis agnatis, ut Jure prætorio proximis deferuntur cognatis: item in tutela legitima, de qua ſupra lib. 1. tit. 15.

Quid eſt Cognatio?

C*Ognatio* eſt vinculum juris, ſeu neceſſitudo, quæ inter eos, qui de communi ſtipite propinquo manant, intercedit. Et *Cognati*, auctore Modeſtino, ab eo dici putantur, quod quaſi una communiterve nati, vel ab eodem orti progenitive ſint.

l. 4. §. 2. ff. de gradibus.

Quotuplex eſt?

I. Alia eſt *Civilis* tantum, ut ea, quæ per adoptionem; alia *Naturalis* tantum, ut inter vulgo quæſitos & ſervos; alia *Naturalis & Civilis* ſimul, ut ea, quæ intercedit inter eos, qui ex legitimis nuptiis quæſiti ſunt.

II. Cognatio Naturalis & Civilis alia eſt *Adſcendentium*, qui nos genuerunt; alia *Deſcendentium*, qui à nobis progeniti ſunt; alia *Collateralium*, qui neque nos genuerunt, ne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

que à nobis progeniti ſunt, ſed eamdem nobiſcum ſtirpem communicarunt; vel potius duplex eſt linea conjunctionis, recta, & tranſverſa ſive obliqua. Recta vero alia ſuperior ſive aſcendentium; alia inferior ſive deſcendentium: & ſingulæ lineæ varios cognationis gradus complectuntur.

Quid igitur vocas Lineam? quid Gradum?

l. 10. §. 10. *ff. d. t.* *Linea* eſt collectio perſonarum, ab eodem ſtipite deſcendentium, continens gradus & diſtinguens cognationes. *Gradus* eſt tranſitus de proximo in proximum: & quot ſunt tranſitus in remotiorem, tot ſunt gradus; vel quot ſunt generationes, tot ſunt gradus.

Quomodo in linea recta computantur gradus?

§. *hactenus. h. t.* Hic prorſus convenit inter Ius Civile & Canonicum, ſervata regula, ut *tot ſint gradus, quot generationes:* ac proinde facilis computatio eſt, quia ſemper generata perſona, ſive ſurſum ſive deorſum tendas, gradum adjicit. v. g. Inter patrem & filium una eſt generatio, ergo & unus gradus; inter avum & nepotem generationes duæ, & duo item gradus, & ſic deinceps. Aſcendendo quidem primum gradum facit pater & mater; ſecundum avus, avia; tertium proavus, proavia; quartum abavus, abavia; quintum atavus, atavia; ſextum tritavus, tritavia; qui ultra ſunt, *Majores* communi nomine appellantur. Inter deſcendentes in primo gradu ſunt filius & filia; in ſecundo nepos, neptis; in tertio pronepos, proneptis; in quarto abnepos, abneptis; in quinto atnepos, atneptis; in ſexto trinepos, trineptis: qui infra hos ſunt communi nomine *Poſteriores,* ſive *Poſteri* vocantur.

Quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quomodo in linea collaterali?

Hic ſimiliter Iure Civili *Generata perſona ſemper gradum adjicit.* Ita, ut, quotieſcumque quæritur de duorum cognatorum diſtantia & gradu, incipiendum ſit ab uno, & adſcendendum ad communem ſtipitem, rurſuſque deſcendendum ad alium; & quot ſunt generationes intermediæ, tot erunt gradus, demto ſtipite: neque enim in linea laterali ullus eſt primus gradus, uti in recta, quia frater fratri per ſe non conjungitur, ſed per patrem, qui utrumque genuit. Frater itaque à fratre diſtat ſecundo gradu, quia recta progrediendo à me filio v. g. ad patrem, una eſt generatio, & ſic unus gradus: deinde à patre deſcendendo ad fratrem, ſecunda eſt generatio, ergo & ſecundus gradus. Conſequenter nepos ex fratre, item patruus, avunculus, amita, & matertera, tertio mihi gradu junguntur: quia me fratremque genuit pater, & altera eſt generatio, alterque gradus; frater vero genuit filium, nepotem meum, & hæc tertia eſt generatio, & tertius gradus. Similiter pater me genuit, patrem vero avus, idemque avus patruum meum, qui à me diſtat tertio gradu: & ſic deinceps, non diſtinguendo inter lineam æqualem aut inæqualem.

Quid vero Iure Canonico circa hanc computationem obtinet?

Iure Canonico aliter ſe res habet: quo quidem etiam aſcendendum eſt ad communem ſtipitem, ſed non deſcendendum, ut Iure Civili: neque enim hic tam perſona gradum facit, quam generatio, & non ſingulæ perſonæ, ſed duæ ſimul ex latere junctæ cenſentur uno gradu dumtaxat. Quo modo frater & ſoror primum gradum faciunt, horum liberi, id eſt, fratres patrueles ac conſobrini, ſecundum, qui Iure Civili quartum gradum conſtituunt, *&c.*

Et

Et quoad cognatorum inter ſe diſtantiam habenda eſt ratio lineæ æqualis, quæ æqualiter diſtat à communi ſtipite, & inæqualis.

Quid igitur juris eſt de cognatis lineæ æqualis?

Hic locum habet Regula: *Quoto gradu unus diſtat à communi ſtipite, eodem inter ſe diſtat ab alio, de cujus cognatione agitur:* ut frater à communi ſtipite, nempe patre, diſtat gradu uno; ergo & à ſorore non niſi uno gradu diſtabit. Similiter fratrum filii diſtant inter ſe ſecundo gradu: quia eodem gradu diſtat unuſquiſque ab avo ſuo.

Quid, ſi lineæ ſit inæqualis?

Tunc obſervatur hæc Regula: *Quoto gradu remotior perſona diſtat à ſtipite, eodem gradu à latere venientes inter ſe diſtant.* Vnde ſi de patruo quæras, ille mihi erit in ſecundo gradu. Ego enim cum patre meo conſtituo unum gradum; avus, qui ſtipes eſt, alterum: qui duo gradus ſolum computantur. Nam ego à ſtipite ſum remotior, propinquior patruus: quare ſecundum me fiet computatio, & quot gradibus ego diſto à ſtipite, totidem inter nos diſtabimus.

Cur ita diverſimode numerantur gradus utroque jure?

c. ad ſedem. 35. q. 5. l. 10. §. 4. verſ. idem. ff. de gradibus.

Quia *Ius Canonicum* habet rationem nuptiarum, quæ ſine duabus perſonis contrahi non poſſunt. At vero *Ius Civile* hæreditatum & ſucceſſionum cauſa gradus computat, quo ſcilicet modo ex collateralibus alter alteri ſuccedat ab inteſtato, utque præferatur, qui proximus eſt in gradu; unde cum ſingulæ perſonæ capaces ſint ſucceſſionum, in ſingulis quoque computationis hujus habenda fuit ratio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Suntne affinitatis gradus?

Iure Civili gradus Affinitatis nulli ſunt, quia affinis affinem non generat, nec ſecundum affinitatem defertur hæreditas. Iure Canonico iidem ſunt gradus affinitatis, qui & cognationis; ita ut quo gradu quis eſt cognatus uxori meæ, eodem mihi ſit affinis, & contra. v. g. Ego & ſoror uxoris meæ ſumus in primo gradu affinitatis; filius ſororis in ſecundo gradu à me; nepos vero tertio. *l. 4. §. 5. ff. d. t.*

TIT. VII.

De Servili cognatione.

Quid eſt Servilis Cognatio?

QVæ contrahitur inter eos, qui in contubernio ſeu ſtatu ſervili concepti, natique ſunt. Cujuſmodi cognatio Iure Civili nulla computabatur, & per conſequens neque ſucceſſioni locus erat. *text. hic.*

Quid hic novi introduxit Iuſtinianus?

Conceſſit Imp. etiam inter ſervilis conditionis homines cognationis jus, non quidem durante ſervitute; ſed tunc demum, ubi ſervi ad libertatem pervenerint, idque humanitate ita ſuggerente: nempe ut, qui ſervi nati ſunt, & deinde manumiſſi, non modo parentibus, ſimiliter libertate donatis, jure cognationis ab inteſtato ſuccedant, & parentes eis, jure patronatus hac in parte ſopito, ſed etiam ipſi invicem ſibi. *text. hic.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. VIII.
De ſucceſſione Libertorum.

Quid jure veteri circa hanc ſucceſſionem obtinuit?

Text. hic.in pr. LEx XII Tabb. ita demum ad hæreditatem liberti vocabat patronum, ſi inteſtatus mortuus eſſet libertus, hærede ſuo nullo relicto. In bonis autem liberti teſtati nihil quoque juris habebat patronus, etiam extraneo hærede inſtituto. Sed *Iure prætorio* patrono, in remunerationem præſtitæ libertatis, conceſſa eſt partis dimidiæ bonorum poſſeſſio contra tabulas teſtamenti, ſi aut nihil, aut minus parte dimidia patrono relictum eſſet. *l. 1. de bon. lib.*

Quid deinde cavit Lex Papia?

§. poſtea vero. Hac lege ſcribit Imp. adaucta fuiſſe jura patronorum, qui locupletiores libertos habebant, nempe ut, ſi *inteſtatus* deceſſiſſet libertus, major centenario, id eſt, plus centum aureis in bonis habens, & nullos reliquiſſet liberos, patronus ei in ſolidum ſuccederet; vel in virilem portionem, ſi pauciores quam tres reliquiſſet liberos, tribus enim exſiſtentibus, in totum excludebatur patronus à ſucceſſione liberti. Similiter ſi libertus decederet *teſtatus*, liberis tribus hæredibus inſtitutis, repellebatur omnino patronus; iis vero exhæredatis, hæredibuſque inſtitutis extraneis, bonorum poſſeſſionem partis dimidiæ habebat patronus. Paucioribus exſiſtentibus liberis, virilis ſemper portio patrono debita fuit.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid denique Imperator hac in re definivit?

Vt, ſi libertus minor fuerit centenario, id eſt, minus centum aureis in bonis habens, & *teſtatus* moriatur, patronus omnino à ſucceſſione excludatur: ſi vero *inteſtatus*, nullis relictis liberis, ut patrono jus ſuum integrum reſervetur, ſuccedatque in ſolidum ex L. XII Tabb. Quod ſi libertus major ſit centenario, & liberos cujuſcumque ſexus vel gradus reliquerit; tum patrono nihil debetur, ſive teſtatus ſive inteſtatus libertus deceſſerit. Teſtamento autem facto, quo patronum præterierit, cum nullos haberet liberos, vel cum haberet, eos exhæredaverit, aliis inſtitutis hæredibus, conſtituit, ut eo caſu patronus per bonorum poſſeſſionem contra tabulas non dimidiam, ut antea, ſed tertiam bonorum partem conſequatur; vel, ſi minus tertia ſit conſecutus, ad ſupplementum agere queat.

§. ſed noſtra.

l. ult. C. de bonis. libert. & jur. pat.

TIT. IX.

De aſſignatione libertorum.

Quid intelligitur in Tit. per Aſſignationem Libertorum?

ASſignare libertum dicitur patronus, quando ex pluribus liberis, quos in poteſtate ſua habet, attribuit uni jus patronatus, qui ſolus ſit liberti patronus. Fitque aſſignatio hæc vel teſtamento, vel codicillis, vel etiam inter vivos, quibuſcumque verbis, nutu, pure vel ſub conditione.

l. 1. ff. h. t. d. l. 1. §. 3. & l. 7. & 10. ff. eod. l. 107. ff. de V. S.

Ad quos igitur patrono mortuo pertinent bona libertorum?

text.hic. Ad omnes patroni liberos, in poteſtate exſiſtentes, æqualiter, dummodo ejuſdem gradus ſint: & niſi ſint exhæredati, vel patronus uni, aut pluribus, libertum libertoſve aſſignaverit, ut poteſt: quo caſu mortuo patrono, is ex liberis ſolus jus patronatus habebit, cui libertus aſſignatus fuerit, ſoluſque admittetur ad bona liberti.

Si quis filium, cui aſſignavit, poſtea emancipaverit, evaneſcetne aſſignatio?

§. fin. *Placuit evaneſcere:* non enim filio emancipato aſſignatio fieri poteſt, niſi jure conjunctionis, ut videlicet ſuo & emancipato libertus conjunctim aſſignetur. Denique evaneſcit aſſignatio, ſi is, cui facta eſt, ſine liberis deceſſerit, aut repudiaverit libertum; quo caſu admittuntur ejus fratres. *l. 9. ff. h. t. d. l. 1. §. 7.*

TIT. X.

De bonorum Poſſeſſionibus.

Hactenus de primo modo acquirendi dominii per univerſitatem, qui eſt Iuris Civilis: ſequitur ſecundus, prætorius, ſcilicet bonorum poſſeſſio.

Quid eſt bonorum Poſſeſſio?

l. 3. §. 2. ff. h. t. E*St Ius perſequendi, retinendive patrimonii, quod cujuſque, cum moreretur, fuit,* à Prætore impetrari ſolitum: quia non datur, niſi ab ipſo petatur.

Cur

Cur Prætor dare ſolet bonorum poſſeſſionem?

Vt mitiget rigorem Iuris Civilis, quod *partim emendat*, ſive ſupplet, vocando emancipatos ab inteſtato, quos Ius Civile negligebat; admittendo etiam alienum poſthumum hæredem inſtitutum: *partim impugnat*, emancipatis teſtamento præteritis dando bonorum poſſeſſionem contra tabulas: *partim* Ius Civile bene conſtitutum *confirmat*, admittendo ad bonorum poſſeſſionem inſtitutos, & ſuos agnatoſque, ab inteſtato, licet ad eos Iure Civili pertineat hæreditas, eo quod juſtius poſſideat, quæ Prætore auctore poſſidet. *Text. hic. in pr. Verſ. aliquando. l. 11. de acq. poſſ.*

Quomodo differt bonorum poſſeſſio ab hæreditate?

Nomine & origine: *Hæreditas* enim Iuris Civilis eſt; ſola enim Lex, aut Conſtitutio, dominum ſive hæredem facit. At *bonorum poſſeſſio* ex juriſdictione Prætoris comparata eſt (ut jam dixi) ad laxandum mitigandumque Iuris Civilis rigorem. Intereſt autem, ne hujus juriſdictio confundatur cum poteſtate legis. In effectu tamen *bonorum poſſeſſio* nihil differt ab hæreditate, & habent tantum emolumenti bonorum poſſeſſores, quantum hæredes civiles, & in omnibus vice hæredum habentur; nam licet Prætor miniſter tantum ſit legis, nec transferat dominium, tamen concedit poſſeſſionem, & per eam omnia commoda & incommoda hæreditaria. *Verſ. quos autem. l. 1. 2. ff. h. t. l. 117. & l. 128. §. 1. ff. de R. I.*

Quotuplex eſt bonorum poſſeſſio?

Duplex: alia *Edictalis* ſive *Ordinaria*, quæ ex Edicto Prætoris datur, ſimpliciter & ſine cauſæ cognitione; alia *Decretalis*, quæ variis ex cauſis cum cauſæ cognitione à Præto- *§. Sunt autem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

re extra ordinem conceditur, interpoſito decreto: cujuſmodi ſunt duæ tantum; una, quæ ventri datur, & altera, quæ dicitur Carboniana. E ictalis iterum duplex, alia *Ex teſtamento*, alia *Ab inteſtato*. Ex teſtamento, vel *Contra*, vel *Secundum Tabulas*.

Quibus datur Bonorum poſſeſſio contra tabulas?

l. 2. ff. de bonor. poſſ. contra. tab.

I. Liberis naturalibus emancipatis, in teſtamento patris præteritis; eſtque iis omnino neceſſaria, quia Iure Civili tales pro extraneis habentur, & ad bona hæreditatemque parentis nullo modo pervenire poſſunt; ſed Prætor æquitate motus hoc illis beneficium indulſit, ut una cum ſuis ad hæreditatem pervenirent. Dico, emancipatis: nam exhæredatis non datur, ne temere contingat reſcindi tabulas, cum poſſit exhæredatio eſſe juſta. Deinde Prætor voluit ſuccurrere liberis inique præteritis, non etiam propter ingratitudinem juſte ſummotis ab hæreditate.

l. 14. ff. de lib. & poſth.

II. Datur item ſuis hæredibus præteritis, quamvis hi alias Iure Civili muniti ſint, & ſuccedere poſſint, nimirum dicendo teſtamentum nullum: eſt tamen iis aliquando utilis hæc bonorum poſſeſſio, ut præveniant ſcilicet hæredem ſcriptum, qui facile impetrare poſſet poſſeſſionem bonorum ſecundum tabulas.

Quibus datur Bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas?

text. hic in pr.

I. Datur poſthumo alieno hæredi inſtituto; qui hæreditatem Iure Civili adire non poterat, quamvis hodie ex nova Iuſtiniani Conſtitutione recte hæres inſtituatur.

d. §. ſunt autem.

II. Datur omnibus Iure ſcriptis hæredibus, tam extraneis, quam liberis, ſive pure, ſive ſub conditione: qua deficiente, extranei quidem repelluntur, liberi vero defenduntur à Prætore.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Bonorum poſſeſſio ab inteſtato quando & quibus datur?

Dari ea ſolet, teſtamento nullo condito, vel nullis tabulis teſtamenti exſtantibus: pluresque ſpecies ſucceſſionum eo caſu Prætor introduxit, & per ordinem hoc modo diſpoſuit: Vnde liberi, Vnde legitimi, Vnde decem perſonæ, Vnde cognati, Tamquam ex familia, Vnde patroni patronæque, Vnde vir & uxor, Vnde cognati manumiſſoris. Hodie vero ex Conſtitutione Iuſtiniani ſunt quatuor ordinariæ, *Vnde liberi*, *Vnde legitimi*, *Vnde cognati*, *Vnde vir & uxor*, & una extraordinaria, quæ vocatur *Vt ex legibus*, competens ei, cui ex nova lege defertur ſucceſſio. *§. & cum de teſtatis. §. ſed eas. cum ſeq.*

I. *Vnde liberi*, datur liberis ad bona patris ſui ab inteſtato mortui; ſive illi ſint ſui, ſive emancipati; ſive ex defuncto nati, ſive adoptivi, durante tamen, non etiam diſſoluta, adoptione. *l. 1. §. 6. & l. 4. ff. ſi tabul. teſt. nul. ext.*

II. *Vnde legitimi*, datur omnibus, quibus vel Lex, vel SC. vel Conſtitutiones hæreditatem deferunt, cujuſmodi ſunt agnati, patroni, mater, liberi; quibus tamen non omnino eſt neceſſaria hæc bonorum poſſeſſio. *l. 2. in fin. ff. Vnde legit.*

III. *Vnde cognati*, datur cognatis, id eſt, iis, qui Iure Civili non agnoſcuntur; ut ſunt conjuncti per feminas, & qui capitis diminutione jus agnationis amiſerunt. *l. 1. Vnde cogn.*

IV. *Vnde vir & uxor*, datur conjugibus, quos ad mutuam ſucceſſionem vocat Prætor, deficientibus proximis. *l. 1. C. Vnde vir & uxor.*

Quod tempus petendæ ſive agnoſcendæ bonorum poſſeſſioni præfinivit Prætor?

Liberis quidem parentibuſque anni ſpatium, cæteris agnatis vel cognatis centum dierum dedit. Dies autem conſiderantur utiles, ex quo ni- *§. cum igitur. & §. fin.*

mirum ſciverint ſibi poſſeſſionem competere. Intra quod tempus ſi nemo petierit, ejuſdem gradus perſonis accreſcit; vel, ſi nullus ſit, ſucceſſorio edicto locus eſt. Certum tempus ideo præfixit Prætor, ne diu bona ſine domino vacua jacerent, utque creditoribus hæreditariis hac ratione conſuleret, ne ipſis longior fieret mora. Quod largius tempus liberis & parentibus conceſſerit, ratio poſita eſt in honore ſanguinis & propioris neceſſitudinis, quæ facit, ut pene ad propria bona venire videantur.

Qui modus petendæ bonorum poſſeſſionis?

§. fin. h. Olim certis & ſolennibus verbis opus erat. Hodie qualiſcumque teſtatio & qualecumque judicium apud quemlibet judicem ſufficit. *l. ult. C. qui admitt. ad bon. poſſ.* Quemadmodum & contraria declaratio ſufficit ad repudiationem: quam & operatur temporis lapſus, qui facit locum aliis.

TIT. XI.

De Acquiſitione per Arrogationem.

Arrogatio eſt tertius modus acquirendi dominii univerſalis, ſive per univerſitatem.

Qualiter ſucceditur per arrogationem?

Text. h. in pr. CVm paterfamilias ſeſe in arrogationem dat, omnes ejus res, corporales & incorporales, quæque ei debitæ ſunt, arrogatori pleno olim jure acquiri ſolebant. Nam cum perſona ejus, qui arrogatur, poteſtati ſubjiciatur arrogantis, multo magis res & bona.

Exci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Excipiuntur ea, quæ capitis diminutione pereunt, cujuſmodi eſt jus agnationis, quia per arrogationem mutatur familia; & operarum obligatio, quæ non niſi patrono deberi poſſunt: arrogator autem patronus non eſt. *l. 15. ff. de adop. l. 9. 10. 11. 12. ff. de operis libert.*

Acquiriturne uſusfructus arrogatori?

Olim non acquirebatur, ſed per arrogationem, id eſt, minimam capitis diminutionem, exſtinguebatur. Hodie acquiritur & uſusfructus arrogatori: cui etiam cedit uſusfructus bonorum adventitiorum; imo & proprietas omnium bonorum arrogati, morientis poſt pubertatem, ejuſque nomine tenetur, & conveniri à filii creditoribus poterit: quibus ſi recuſet reſpondere, permittitur creditoribus auctore judice poſſidere bona arrogati. *§. nunc autem. l. pen. C. de uſuf. §. fin. h.*

Cur addis, poſt pubertatem?

Quia arrogato, eoque impubere moriente, tenetur arrogator bona reſtituere proximis arrogati, illis nimirum, qui alias ad ſucceſſionem ejus venturi eſſent, ex cautione data tempore arrogationis. Cujus ratio eſt, ne per arrogationem proximi defraudentur bonis impuberis: non poſſunt autem videri defraudari per arrogationem, moriente arrogato pubere, quia jam videntur approbaſſe arrogationem. *§. cum autem impub. ſup. de adopt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XII.

De eo cui libertatis cauſa bona addicuntur.

Proponitur hic quartus modus acquirendi per univerſitatem, nimirum per addictionem bonorum, qui *novus caſus ſucceſſionis* ex Conſtitutione acceſſit Divi Marci.

Quid intelligis per Addictionem bonorum, & cur introducta?

Text. h. INtroducta fuit addictio bonorum ex reſcripto D. Marci, ut dixi; idque libertatum conſervandarum cauſa, quæ teſtamento datæ ſimul cum eo periclitabantur, ſi nimirum nullus aut ſcriptus aut legitimus hæres adire ſuſpectam hæreditatem nollet: tunc enim cuilibet, dummodo idonee caveret creditoribus hæreditariis de ſolido, quod cuique debetur, ſolvendo, id petenti bona defuncti univerſa addicere Iudex olim ſolet: ac proinde reſcripto hoc ſubventum fuit, & libertatibus, quæ ſemel datæ, ratæ manebant; & defunctis, ne bona eorum à creditoribus poſſiderentur & venirent.

Quid, ſi quis inteſtatus decedens codicillis libertates dederit?

text. h. in fin. Eo quoque caſu favor Conſtitutionis locum habebat & competebat libertas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XIII.

De ſucceſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex SC. Claudiano.

Duo modi acquiſitionis hodie ſublati hic indicantur.

Quis prior?

VEnditio bonorum ejus, qui fraudationis cauſa latitaverat: cujus aſperitas hodie abrogata eſt, & tantummodo creditoribus datur officio Iudicis bona latitantium debitorum poſſidere, conſtituiturque bonorum curator, qui per eorum diſtractionem ſatisfaciat creditoribus. *Text. h. & l. 1. in fin. ff. quibus ex cauſ. in bon. poſſeſſ. eat.*

Quis alter modus acquirendi?

Fuit is introductus SC. Claudiano, ex quo libera mulier, quæ ſe contra domini denunciationem alieno junxiſſet ſervo, addicebatur domino ſervi cum fortunis omnibus: ſi vero ſciente domino, tantum ejus fiebat liberta. Hoc SC. quod honeſtas extorſerat, Imp. abrogavit, tamquam nimis aſperum; cum per leges, ſtupri pœna non ſit ſervitus, abſurdumque ſit nequitiam ſervi domino lucroſam eſſe: cui proinde licentia datur talem ſervum caſtigatione competenti corrigere, & abſtrahere à muliere tali. *§. fin. h. l. un. C. de SC. Claud.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XIV.

De Obligationibus.

Duo præcipua Iuris Civilis capita ſunt, Dominium, & Obligatio. De Dominio, modiſque acquirendi rerum dominii, dictum eſt hactenus: nunc tranſeamus ad contractus, quorum vis omnis in obligationibus cernitur.

Quid eſt Obligatio?

Text. h. O*Bligatio eſt juris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicujus rei ſolvendæ, ſecundum noſtræ civitatis jura.* Recte *vinculum*, quia ligat. *Iuris*, nimirum civilis, à quo effectum habet, qui conſiſtit *in neceſſitate alicujus rei ſolvendæ*, id eſt, dandi aliquid, vel faciendi, pro natura obligationis, quæ ſine hac neceſſitate foret fruſtranea. Verba, *ſecundum noſtræ civitatis jura*, indicant definiri hic obligationem, quæ recepta ſit Iure civili.

Quot ſunt Obligationum diviſiones?

§. omnium. l. 10. ff. h. t. Variæ. I. Obligationum diviſio alia eſt *Naturalis* tantum, quæ ſolo æquitatis vinculo ſuſtinetur, non adjuta aliquo modo à Iure Civili, ut ex ea adverſus aliquem non detur actio, cujuſmodi eſt pactum nudum ſive promiſſio nuda de dando aliquid. Alia *Civilis*, quæ à Iure Civili habet vim & vinculum aliquod, ſed cui neceſſitas deſit, quæ per exceptionem eliditur, ut nihil exigi poſſit: cujuſmodi eſt literarum obligatio, ſive ea ſcriptura, qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

qua quis confitetur ſibi numeratam pecuniam, quæ necdum numerata ſit. Item obligatio, quæ remanet debitore liberato per pactum de non petendo. Alia *Civilis & Naturalis*, quæ æquitatis & Iuris vinculo nititur, actionemque producit efficacem, ſed cum effectu agendi; eaque hoc Tit. definita eſt.

II. Obligationum quædam ſunt *Civiles*, quæ *aut legibus conſtitutæ*, veluti ſtipulatio; aut *certo Iure Civili comprobatæ ſunt*, uti obligationes ex emtione, venditione, ex locatione, conductione, ex mandato, & ſimilibus, quibus Ius Civile robur & formam addidit; quædam vero *Prætoriæ*, quas ex ſua juriſdictione Prætor conſtituit; qualis eſt obligatio de peculio, de in rem verſo.

III. Obligationum alia eſt *Principalis*, alia *Acceſſoria*. *Principalis* eſt, qua quis ſuo nomine principaliter obligatur: quales ſunt obligationes reorum principalium. *Acceſſoria* eſt, qua quis non ſuo, ſed alieno nomine obligatur: quales ſunt, qui pro aliis fidejuſſerunt.

IV. *Obligationum quædam ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu; quædam ex maleficio, aut quaſi ex maleficio*; aut proprio quodam jure naſcuntur *ex variis cauſarum figuris*, ut inquit Gaius, eo reſpiciens, quod quaſi contractus, quaſi maleficium res quodammodo ſint figuratæ, quaſi dixeris figuratos contractus, figurata maleficia: ut cum Iudex litem ſuam facit per imprudentiam, non quidem eſt maleficium, verumtamen datur in eum actio, quaſi male feciſſet, ea figura ſive colore, quod culpa ejus aliqua peccatum ſit, quia ſcire Ius Civile debuit.

§. ſequens.

l.1.ff.h.t.

Obligationum ex contractu quot ſunt ſpecies?

Quatuor: *aut enim Re contrahuntur, aut Verbis, aut Literis, aut Conſenſu. Re* ideo contrahun- *§.ult.d.l.1.§.1.*

trahuntur & perficiuntur; quia non producunt obligationem, niſi ſecuta rei traditione. *Verbis* ideo; quia ſunt contractus, qui ex ſolenni verborum formula vim accipiunt. *Literis*; quia in ſcriptura ſubſtantia conſiſtit. *Conſenſu*; quia ſunt contractus, qui nihil præter conſenſum ad ſui perfectionem deſiderant.

Quid vero eſt Contractus, & quid ejus nomine venit?

l.7.§.1. ff. de pact. Contractus eſt *conventio ſive conſenſus plurium in idem placitum*, habens cauſam, id eſt, civile aliquod negotium dandi, aut faciendi. Contractus vero nomine venit non tantum ea obligatio, quæ ſynallagma habet, id eſt, quæ ultro citroque obligat, cujuſmodi eſt emtio, venditio, locatio, conductio; verum & ea, quæ ex altera tantum parte, veluti mutuum, ſtipulatio, ſive etiam in ſuo ſtet nomine, ſive tranſeat in proprium nomen contractus. Quibus verbis inſinuatur nova Contractuum diviſio in Nominatos & Innominatos.

Quinam dicuntur Contractus Nominati, & Innominati?

l.7.§.1. & 2.ff. de pact. *Nominati* dicuntur, quibus certum & proprium à legibus nomen eſt attributum, ut emtio, locatio, ſocietas: ex quibus certa nominataque actio datur, veluti actio emti, venditi, locati, conducti, & commodati, *&c.* *Innominati* vero, qui certum & legitimum nomen non habent, quique non ita juris vinculo continentur, cum in iis locus ſit pœnitentiæ, re integra, ſeu quamdiu alteruter tradendo non implevit à ſua parte: ſuntque contractuum ejuſ-

l.3. C.de rerum perm. modi quatuor genera: Do, ut des; Do, ut facias; Facio, ut facias; Facio, ut des: ex quibus certa & proprii nominis actio non datur, ſed actio præſcriptis verbis, ita dicta, quod ex

præ-

præſcripto conventionis detur. Sunt & contractus alii *bonæ fidei*, alii *ſtricti juris*, de quibus dicetur inferius Tit. de Actionibus.

Quæ dicuntur Subſtantialia, Naturalia, & Accidentalia contractuum?

Subſtantialia ſunt, ex quibus contractus naſcitur, & ſine quibus conſiſtere omnino nequit: veluti in emtione & venditione, merx, pretium, & conſenſus; in locatione merces; in ſocietate communio; in ſtipulatione interrogatio, & ad eam congrua reſponſio. Imo in omni contractu, velut ſubſtantialia, *conſenſus*, *bona fides*, quæ dolo opponitur, *libera voluntas*, & *certa ſcientia* adſint neceſſe eſt. Quæ ſolennia nulla privata pactione mutari poſſunt. *l. 72. in pr. ff. de contr. emt. l. 1. & 2. ff. pro ſocio. l. 1. ff. de V. O. l. 27. ff. de R. I.*

Naturalia contractuum eſſe dicuntur, quæ ſecundum naturam tacite in contractum quemlibet veniunt: veluti de natura venditionis eſt, ut de evictione teneatur venditor, licet nihil ea de re conventum & expreſſum ſit. De natura item locationis eſt, ut locator ea omnia præſtet, quæ ex bono & æquo præſtare eum oportet; & ſic de cæteris quæ contractibus inſunt, de quibus paciſci licet ut præſtentur, vel non. *l. 11. §. 2. ff. de act. emt. & ff. de emt.*

Accidentalia ſunt, quæ præter naturam contractus pacto & conventione contrahentium eidem accedunt, veluti ut res vendita emtori locetur, donec pretium ſolvat, ut ſub conditione vel ad diem res tradatur: atque hujuſmodi pacta dicuntur dare legem contractui. Eo excepto, quod non valet, ſi convenerit, ne dolus præſtetur. Unde dum quæritur de contractu, quid in eum veniat, videndum ante omnia eſt, quid inter contrahentes actum ſit. Si nihil appareat actum, ad contractus cujuſque naturam eſt confugiendum.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi dolus dederit cauſam contractui, vel inciderit in contractum?

l.pen. C. de inutil.ſtip. Diſtinguendum eſt: aut enim contractus, cui dolus cauſam dedit, eſt bonæ fidei, & non habet locum actio doli ad reſcindendum contractum, quippe ipſo jure nullum, cum deſtituatur ſuo fundamento, ſcilicet bona fide, quæ in ejuſmodi contractibus prædominatur: atqui nihil magis contrarium eſt bonæ fidei, quam dolus & fraus. *l.56.ff. de V.O. l.7.§.3. ff. de dolo.* Aut ſtricti juris eſt contractus, cui dolus cauſam dedit: & is valet de rigore juris, nec eſt ipſo jure nullus, neque infirmatur, niſi actione vel exceptione doli propoſita; quia in ſtrictis id, quod actum, inſpicitur. Idem dicendum, ſi dolus inciderit in contractum ſtricti juris: *l.13.§.4. 5.6.ff.de act. emt.* non etiam ſi in contractum incidat bonæ fidei, quia & is tunc valet ipſo jure, cum liber fuerit conſenſus contrahentis, tantumque in eo deceptus ſit dolo venditoris, v. g. emtor, ut rem majoris emeret; ſed propter incidentem dolum agitur actione ex eodem contractu ad purgandum dolum in tantum, quanto minoris res valuerit.

An qui jure ſuo utitur, vim facere, aut dolo, videatur?

l.55.& l.155. §.1.ff.de R.I. l.3. ibi Gloſſ.C. de pign. l.129.ff. de R.I. Minime: excuſatur enim à vitio, nec poteſt dici dolum aut vim feciſſe, qui pro ſe habet ſtricti juris auctoritatem; unde creditor, ſi ingrediatur ex conventionis lege fundi ſibi oppignorati poſſeſſionem, cum ſuo jure utatur, non poteſt dici vim facere, *nihil enim dolo facit, qui ſuum recipit:* ut ſi creditor pecuniam ſibi debitam acceperit, ante quam bona debitoris ex edicto poſſideantur, quamvis ſciens eum ſolvendo cæteris non eſſe, edicto, quæ in fraudem creditorum facta ſunt, ut reſtituantur, non tenebitur, quia jus ſubvenit vigilantibus.

Quid,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi contractus metu ſit initus?

Talis non eſt ipſo Iure nullus, ſed per actionem, Quod metus cauſa, reſcinditur; dummodo metus fuerit juſtus, quia *vani timoris juſta excuſatio non eſt*. Quod autem contractus bonæ fidei, dolo initus, ſit ipſo jure nullus, metu vero initus reſcindatur, differentiæ ratio eſt; quia metus, qui palam infertur, non excludit voluntatem, cum ſciatur, quid agatur: dolus autem, qui per inſidias infertur, conſenſum excludit; aliud enim dolo agitur, aliud ſimulatur. *l.184. ff. de R.I.*

TIT. XV.

Quibus modis Re contrahitur obligatio.

Cur contractus, qui hoc Tit. explicantur, Re fieri dicuntur?

QVia ipſa rei traditione, numeratione, & acceptatione fiunt, neque prius ex iis efficax oritur obligatio, quam res tradita receptaque ſit, etiamſi conſenſus intervenerit. Ideo dicit hic Imperator, *veluti mutui datione*, quaſi non ſit ſatis inter nos conveniſſe, niſi proficiſcatur pecunia; ſicque factum aliquod intervenerit, quod initium præbeat obligationi. *Text. in pr.*

Quot ſunt contractus, qui Re ineuntur?

Quinque: *Mutuum, Indebitum, Commodatum, Depoſitum, Pignus.* Quod tantum quinque exponantur, ratio eſt, quia hic ſolummodo tractatur de contractibus certis ſive nominatis; de innominatis (quorum in numero eſt permutatio) non agitur.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE MUTUO.

Quid eſt Mutuum; & unde ſic dictum?

l.2. in pr. & §. 2. ff. de reb. cred. Mutuum inde appellatum eſſe ſcribit Paulus, quia ita à me tibi detur, ut *ex meo tuum fiat*; ſive quia id, quod à me tibi datur, ex meo tuum fit. Eſt autem *Mutuum contractus, quo quantitas ea lege datur, ut eadem ipſa reddatur, non in ſpecie, ſed in genere.*

Quæ ſunt requiſita ad hunc contractum?

d.l.2. §.4. Hæc tria. I. *Vt ſit quantitas*, quæ datur: quo nomine venit res, quæ uſu conſumitur, quæve pondere, numero, vel menſura conſtat, cujus generis eſt oleum, frumentum, vinum, pecunia numerata; quæ res functionem magis per ſolutionem in genere recipiunt, quam in ſpecie, id eſt, quarum una ſpecies vice alterius fungitur, propter ſimilitudinem, quæ excludit affectum, qui circa rerum corpora verſatur.

d.l.1. §.2. d.l.1. §.2. II. *Vt dominium rei traditæ ſive mutuatæ tranſeat in accipientem ſive mutuatarium*: quia, ut dictum, mutuum eſt, quod ita datur, ut ex meo tuum fiat, & viciſſim de tuo meum. Qua ratione oportet dantem eſſe dominum: nam cum in rem alienam nihil ſit juris, ea non recte in alium transfertur. Deinde diſpoſitionem liberam habeat, neceſſe eſt: inde enim pupillus, prodigus, & ſimiles, cum non habeant licentiam alienandi res ſuas, pecuniam ſuam mutuam non dant, & datam vindicant, niſi conſumptio bona fide facta mutuum faciat convaleſcere.

In

In quo igitur Mutuum differt à quaſi uſufructu?

Licet uſusfructus hic conſiſtat in iis rebus, quæ uſu ipſo conſumuntur, & dominium earum tranſeat in accipientem ſive uſufructuarium, tamen aliæ differentiæ ſunt; quia mutuum obligatione, uſusfructus ille quaſi dominio nititur: illud ſola conventione conſtituitur, hic etiam teſtamento, aliave ultima voluntate: illud non opus habet cautione, hic ſine ea non conſtituitur, adeoque cautio in quaſi uſufructu ſecundum pleroſque eſt de ſubſtantia illius. Denique in mutuum res quantitatis tantum, in quaſi uſumfructum etiam ſpecies veniunt: & capitis diminutione media & maxima finitur. *§. 3. ſup. de uſufr.*

III. *Vt reddatur, non eadem res in ſpecie, ſed in genere*, id eſt, tantundem ejuſdem bonitatis & qualitatis, v. g. ut pro decem amphoris vini reddantur amphoræ totidem in eadem bonitate vini. Vnde vinum novum reddi non poteſt pro vetere, quia non redderetur res ejuſdem qualitatis ſeu bonitatis. Dico, *in genere:* nam, ſi, ut reddatur eadem res in ſpecie, conventum fuerit, obligationi hujus contractus impedimentum ponitur, cujus ſubſtantia eſt in uſu; uſus autem ejuſmodi rerum non eſt ſine abuſu. Quo modo verbum *quandoque* hic in textu eſt poſitum, pro *quandocumque*: ut ſit ſenſus; quandocumque mutuum non in ſpecie, ſed in genere reddendum eſſe. *l. 3. ff. eod.*

Poteſtne igitur reddi alterius materiæ pecunia, quam quæ accepta?

Poteſt: quia in pecunia non tam numerus & materia corporum, quam forma & quantitas æſtimationis ei publice impoſita ſpectatur; ita ut non videatur hic aliud pro alio reddi, *l. 1. ff. de cont. emt. l. 94. §. 1.*

ff. de ſolut. reddi, nec res alterius generis. Non tamen eſt cogendus creditor in alia forma nummos recipere, ſi inde probet ſe damnum pati, aut aliter ab initio fuerit conventum. l.99.eod.

Quæ actio datur ex Mutuo?

l.6.ff. de reb.cred. *Condictio certi*; quia id, quod petitur, quid, quale, quantum debeatur, apparet. Competit hæc ei, qui mutuum dedit, adverſus eum, qui accepit, & non niſi in tantum, quantum accepit, etiamſi aliter convenerit: licet recte conveniatur, ut minus reddatur, quia licet cuilibet jus ſuum remittere. Actionem hanc, quæ pro mutuo datur, vocant *Condictionem certi ſpecialem*: nam & Certi condictio eſt *Generalis*, quæ competit ex omni cauſa, ex omni obligatione, ubi certum petitur. l.11.§.1. eod.

DE INDEBITO.

Quid dicitur Indebitum?

§.is quoque.h. *Quod quis per errorem indebite ſolvit, ſeu quod debitum non eſt*: & hoc ideo annectitur mutuo, quia, quaſi mutuo datum, repeti poteſt. Vnde & indebiti ſolutio eſt quaſi mutui datio; obligaturque is, qui indebitum accepit, ad illius reſtitutionem, ſi poſtea veritas emerſerit, non minus, quam is, qui mutuum accepit.

text.hic. in fin. Et eatenus hic contractus dicitur re contrahi: cæteroquin ex parte ſolventis videtur potius diſtractus quam contractus; cum is, qui hoc modo aliquid ſolvendi animo dat, magis voluerit negotium diſtrahere, quam contrahere.

l.33.ff. de cond. indeb. Subtiliter tamen intuenti negotium aliquod etiam hic ex parte ſolventis geri videtur, id eſt, contractus. Nam qui indebitum ſolvit, hoc ipſo aliquid negotii gerit, ſeu contrahit; ita quidem, ut, ſi non debeat, poſſit repetere, cum nemo ſuum jactare præſumatur.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ ſunt requiſita ad hoc, ut obligatio indebiti naſcatur?

I. *Vt aliquid ſolutum ſit:* cum enim hæc obligatio ponatur inter eas, quæ interventu rei contrahuntur, proficiſci res debet per ſolutionem à ſolvente in eum, cui ſolvitur. Solutum intelligimus, quod utique naturaliter eſt numeratum, ejuſque dominium in accipientem tranſlatum; pro quo repetendo datur actio, quæ vocatur *Condictio indebiti*, adverſus accipientem, perinde ac mutuum danti condictio datur adverſus eum, qui mutuum accepit.

II. *Vt ſit indebitum.* Diſtinguendum autem hic inter debitum, an *natura tantum ſit debitum, civiliter indebitum*, ut quod nudo pacto debetur, quod ſolvitur ex teſtamento minus ſolenni, quod ſervus domino, filius patri, frater fratri, quamdiu ſunt in poteſtate, debent; an *debitum civiliter, natura indebitum*, ut quod debetur ex obligatione literarum; an vero *utroque jure ſit indebitum*, ſcilicet nulla debendi cauſa præceſſerit, deſieritve omnino deberi, quod ante fuit debitum.

Primo caſu condictioni non eſt locus: quia naturaliter debitum, eſt verum debitum; ut ceſſet ratio condictionis, quæ non vult, quod alienum eſt, ſine cauſa apud alium manere: hic autem eſt cauſa cur maneat, ſcilicet traditio & verum debitum. *l.13.& 64.ff.d.t.*

Secundo caſu condictioni eſt locus, cum, quod civiliter debitum eſt, naturaliter autem indebitum, vere non debeatur; ut nulla ſubſit æquitas, quæ opituletur reo contra repetentem. Excipe cauſam judicati, quia ea habetur pro veritate. *l.1.C.de cond.indeb. l.1.ff.eod. d.l.1.2. & 9.ff.l.6. & 9.C. h.t.*

Tertio caſu repetitioni eſt locus, cum, quod ſolutum eſt, nullo jure debeatur, ut ſine cauſa apud alium ſit.

III. Re-

l.ult.C. ad leg. Falc. III. Requiritur, *Vt per errorem & ignoranter indebitum pro debito ſolutum ſit*; quia indebitum ſciens prudenſque ſolvens non condicit aut repetit, cum donaſſe talis videatur, *l.53.ff. de R.I.* juxta Reg. *Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſulto dati donatio eſt.*

De quo errore hic intelligitur?

l.2.C. de fidei-com. Duar.de cond. ind.c.3. De eo, qui eſt facti: quia indebitum errore juris ſolutum regulariter repeti non poteſt. Rationem diverſitatis aſſignat Neratius, quia jus finitum & poſſit & debeat eſſe; facti vero interpretatio plerumque etiam prudentiſſimos fallat. Atque ideo juris ignorantia nemini opitulatur; facti autem non nocet. Vnde & fideicommiſſum vel legatum in minus ſolenni teſtamento relictum, errore facti ſolutum, repetitur; non vero ſolutum juris errore: quia hic error non prodeſt ad lucrum; prodeſſet autem, ſi ex eo res ſoluta poſſet repeti, cujus tamen dominium tranſlatum fuit voluntate ſolventis in accipientem.

Quid, ſi quis per errorem ſolverit indebitum pupillo ſine tutoris autoritate?

Verſ.unde pupillus. h. t. l.7.ff. de ſolut. Non tenebitur pupillus indebiti condictione, non magis quam mutui datione: atqui pupillus ſine tutoris autoritate ex mutuo non obligatur. Excipe caſum, quo pupillus factus eſt locupletior, quia nemo debet, ne quidem infans, locupletari cum alterius jactura; id e-*l.5.ff. de aut.tut.* nim contra naturalem eſt æquitatem, ex qua naſcitur hæc indebiti condictio.

DE COMMODATO.

Quid eſt Commodatum?

§.item is cui. *Eſt contractus, quo res gratis traditur, certi uſus gratia, ut, eo finito, eadem ſpecies reſtituatur.*

tuatur. Dico *gratis*, id eſt, nulla mercede accepta vel conſtituta; quia ſi merces intervenerit, locatio erit. Dico, *certi uſus*, quia niſi certi uſus gratia vel ad certum uſum aut tempus tradatur, non erit commodatum, ſed precarium, quod non datur ad certum uſum aut tempus; & ideo repeti res precario data poteſt, quando lubet ei, qui dedit. Dico, *eo finito*, quia ante finitum uſum commodatarius rem reſtituere non cogitur. Denique addo, *eadem ſpecies reſtituatur*, ad differentiam mutui.

In quo differt Commodatum à Mutuo?

I. Quod *in Mutuo* ſit reddendum idem genus; *in Commodato* eadem ſpecies. II. Quod mutuum conſiſtat in quantitatibus, id eſt, iis rebus, quæ in pondere, numero, & menſura functionem recipiunt: commodatum vero in corporibus vel ſpeciebus, quæ utendo non conſumuntur. III. Quod in mutuo res fiat recipientis, ſive de meo tuum: in commodato non transferatur rei proprietas, ſed eam retineat is, qui dat; eoque fit, ut res aliena mutuo dari nequeat, commodato vero dari poſſit. IV. Quod in mutuo præſtetur caſus fortuitus; in commodato non utique, cum is prævideri nequeat, ſed dolus & culpa dumtaxat, niſi inter partes conventum fuerit de præſtando quoque caſu.

Quæ igitur præſtanda venit culpa à commodatario ex natura contractus?

Lata, *levis*, & interdum etiam *leviſſima*, ſi commodatum ſolius commodatarii concernat utilitatem, quia quo beneficium eſt majus, eo cautius advertendum, ne injuria aliqua rependatur. Sic intelligendus hic textus, quod is, qui ſui tantum cauſa utendum accepit,

l.5.§.2. 3. & ſeqq.l. 18. ff. comm. l.23.ff. de R.I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ubi traditur, quid in ſingulis contractibus ratione doli vel culpæ præſtandum ſit.

accepit, *ſane exactam diligentiam*, id eſt, valde exactam, ſeu exactiſſimam, præſtare teneatur, nimirum qualem diligentiſſimus quiſque paterfamilias rebus ſuis adhibere ſolet. Si vero utriuſque verſetur utilitas, quia minus eſt beneficium, culpa inſpicitur *levis* dumtaxat; *lata* vero, ſi commodatum fiat gratia ſolius commodantis, quia cum non tam accipiat, quam faciat beneficium commodatarius, non debet tam arcte obligari.

Quæ actio ex hoc contractu datur, cui, in quem, & ad quid?

l. 13. & ſeqq. ff. d. t.

Actio Commodati, eaque *Directa* & *Contraria*, æque principaliter competens, illa commodanti, hæc commodatario, quæ etiam ſine principali moveri poteſt, ſicut & cæteræ, quæ dicuntur contrariæ. *Directa* quidem datur commodanti, ejuſque hæredi, ſive rei commodatæ dominus ſit, ſive non, adeoque & prædoni, qui rem furto ſurreptam, aut vi ereptam, commodavit.

l. 9. in fin. ff. de rei vind.

Datur in eum, cui res commodata eſt, ejuſque hæredem. In tertium poſſeſſorem hæc actio non datur, quia cum illo contractum non eſt: vindicari tamen ab eo res poteſt, ſi ejus reſtituendæ facultatem habeat.

d. l. 3. §. 1.

Datur autem ad hoc, ut res commodata, finito tempore & uſu, in ſpecie reſtituatur, & quidem integra, non deterior facta, quia quæ hoc modo redditur, non videtur reddita, niſi id, quod intereſt, præſtetur. Quod ſi res vel non exſtet, vel non appareat, vel forte ab ipſo ſurrepta ſit domino, inſcio commodatario, condemnabitur quidem hic nomine commodati ad æſtimationem rei, ita tamen, ut caveat dominus de re reperta ei præſtanda; Nam dominus qui oblatam litis æſtimationem ſuſcepit, rem facit offerentis, ejuſque transfert dominium.

l. 13. & 21. l. 5. §. 1. & l. 17. §. ult. ff. comm.

Contra-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Contraria vero datur commodatario, adverſus dominum vel commodantem, ſi hic non patiatur eum uti re commodata, vel ſi intempeſtive uſum rei commodatæ auferat, cum accipientis interſit juvari, non decipi beneficio. Eadem actione ſibi commodatarius conſulit, ſi damni quid acceperit ex re vitioſa, ſcienter commodata: eadem repetit impenſas, quas in rem commodatam fecit, eaſque neceſſarias & graves, non item modicas, quia illæ ad eum, qui commodato utitur, pertinent; licet interdum magis è re fuerit commodatarii propter majores impenſas ſibi compenſationis jure conſulere, quam ultro commodati agere. *l. 17. l. 18. §. pen. & fin. & l. pen. ff. eod. tit.*

DE DEPOSITO.

Quid eſt Depoſitum, & in quo differt ab aliis contractibus?

Depoſitum eſt *contractus, quo res alicui gratis cuſtodienda traditur, ut eadem ipſa res, cum repoſcetur, bona fide reddatur.* Dico *gratis*; quia ſi merces interveniat, erit potius locatio. Dico, *cuſtodienda*; ad differentiam aliorum contractuum, qui re ineuntur, in quibus res cuſtodienda non datur, ſed ut vel accipientis fiat, velut in *Mutuo & Indebito*: vel ut accipiens ea utatur, uti in *Commodato*: vel ad ſecuritatem, ut in *Pignore*. Per hoc autem, quod depoſitum fiat ſimpliciter cauſa cuſtodiæ, excluditur *Depoſitum ſequeſtrarium* ſive *Sequeſtratio*, quando plures rem litigioſam apud judicem vel ſequeſtrum deponunt: quo caſu poſſeſſio rei depoſitæ transfertur in ſequeſtrum, niſi aliud expreſſè actum ſit. Dico, *ut eadem ipſa res reddatur*, integra nimirum, non deteriorata, (ut & in commodato fit ac pignore) quia ſi deterior reddatur, videbitur quaſi non reddita. Dico, *cum repoſcetur*; poteſt enim *§. Præterea. h. t. l. 1. ff. depoſiti. l. 18. ff. eod. & l. 110. ff. de V. S. d. l. 16. & 45.*

repeti res à deponente, cui repoſcenti, eàdem etiam ante præfinitum tempus reddi debet: quia totum hoc negotium ut in utilitatem cedit deponentis; ita & voluntate ejus dirigitur, quam mutare poteſt.

Quanam actio datur ex hoc contractu, & ad quid?

l.16. & l.23.ff. depoſiti. Actio depoſiti, *Directa* & *Contraria*. Illa datur deponenti, ejuſque hæredibus, cum ſit rei perſecutoria, adverſus depoſitarium, ejuſque hæredes; non autem adverſus tertium poſſeſſorem, quia cum eo non eſt contractum, niſi forte ceſſa ſit actio.

l.23.ff. de R I. l.1.§.6. ff.h.t. Text. hic. Datur ad repetendam rem depoſitam, vel ad æſtimationem, re peremta vel deteriorata, quatenus nimirum arguitur dolus, vel culpa lata depoſitarii. Nam hic contractus ſolius gratia deponentis initur, ideoque culpæ nomine, id eſt, deſidiæ ac negligentiæ depoſitarius non tenetur, niſi depoſito ſe obtulerit, vel ejus nomine mercedem exſpectet, vel ita convenerit ab initio; contractus enim legem ex conventione accipiunt, Alias ſecurus erit, etiamſi parum diligenter cuſtoditam rem furto amiſerit: ſibi enim & facilitati ſuæ imputare deponens debet, qui amico minus diligenti rem cuſtodiendam tradiderit.

l.5.ff. depoſiti. *Contraria* autem actio datur depoſitario contra deponentem, ad repetendos ſumtus, ſi quos fecerit in conſervationem rei depoſitæ, ne contingat officium ſuum ſibi eſſe damnoſum. *l.pen.C. eod.tit.* Quorum ſumtuum nomine depoſitario permiſſum non eſt retinere rem, neque deductione aut compenſatione uti, dolive exceptionem opponere; ne contractus, qui ex bona fide oritur, ad perfidiam trahatur.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE PIGNORE.

Quid eſt Pignus, & in quo diſtinguitur ab aliis contractibus?

Pignus eſt *contractus, quo res mobilis traditur creditori in ſecuritatem crediti, eo perſoluto in ſpecie reſtituenda.* Creditor itaque accepto pignore obligatur re, teneturque actione pignoraticia de eadem re, quam accepit, reſtituenda: neque enim per hunc contractum tranſit dominium, in quo à *Mutuo* diſtinguitur; nec uſus, in quo diſtinguitur à *Locatione, Commodato, Precario*; nec datur res cuſtodiæ, ſed ſecuritatis cauſa, quo diſtinguitur à *Depoſito*: item ab *Hypotheca*, quod hæc ſit rei immobilis & non traditæ; Pignus vero rei traditæ; dicitur enim à pugno.

§. *creditor.*

*l.*238. §. 2. *ff. de V. S.*

Quæ vero actio naſcitur ex Pignore?

Pignoraticia; eaque ſimiliter duplex: *Directa*, & *Contraria*. *Directa* eſt, qua is qui rem pignori oppoſuit, ſoluto debito agit adverſus creditorem, ut rem reſtituat, damnumve circa eam datum reſarciat. Dico, *ſoluto debito*, quia antequam creditori ſolutum ſit, vel eo nomine ſatisfactum, non competit hæc actio. Neque datur contra tertium poſſeſſorem: quia cum eo non eſt contractum.

*l.*9. & 27. *ff. de pign. act.*

Contraria datur creditori adverſus debitorem, ad id conſequendum, quod in rem pignoratam impendit; vel ſi res aliena, vitioſa, aut alteri obligata, fuerit pignori data.

*l.*16. §. 1. & *l.* 31. *ff. d. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ præſtanda veniunt in hoc contractu?

Text. hic.l.1. §.2. ff. commod. *Dolus, lata, leviſque culpa*, quia utriuſque verſatur utilitas; & debitoris, quo magis pecunia ei credatur; & creditoris, quo magis ei in tuto ſit creditum. *Leviſſima* culpa non venit, quia non imputatur niſi ei, cujus ſolius gratia contractus initus eſt. *Caſus* ſimiliter fortuitus ad dominum pertinet. Placuit enim ſecurum eſſe creditorem, nec impediri creditum ſuum petere, modo non fuerit in cauſa hujus caſus fortuiti.

Duo enim ſunt extrema, dolus, & caſus fortuitus: quorum hic à nullo præſtatur, quia l.185.ff. de R.I. ſcilicet rem ad caſum impoſſibilem redigit; ille ab omnibus, quia turpis eſt. Culpa vero cum ejuſmodi ſit, ut nec ſemper ſit turpis, nec ullo caſu vitari non poſſit, fit ut interdum præſtetur, interdum non.

TIT. XVI.

De Verborum Obligationibus.

Dictum eſt de Obligationibus, quæ Re contrahuntur: ſequitur nunc alterum genus, quod Verbis contrahitur.

Quomodo & quando verbis contrahitur Obligatio?

Text. h. Paul.l.3. ſentent. tit. 7. *VErbis obligatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione, cum quid dari fierive nobis ſtipulamur.* Ideo autem verbis *contrahi dicitur*, quia utrimque, ex parte ſtipulatoris, id eſt, illius, qui interrogat, & ex parte promiſſo-

miſſoris, intervenire verba neceſſe eſt. Adverte tamen, non ſtatim, quoties is, qui interrogatur, daturum, facturumve ſe, quod interrogatus eſt, reſponderit, contrahi ſtipulationem: nam & plerumque uno interrogante paciſcimur, nec protinus eſt ſtipulatio, ſed promiſſio. Tunc autem cenſetur contrahi ſtipulatio, quando animo ſtipulandi, & ut inde oriatur obligatio, verba interrogandi ſpondendique adhibita fuere, & talia, quæ non ſolum conſenſum ſignificent, ſed firmandæ ex ſtipulatu obligationis cauſa accedant. *l. 7. §. 4. ff. de pact.* *l. 1. in pr. l. 5. §. 1. ff. h. t.*

Quæ igitur ratio fuit introducendæ ſtipulationis; & cur ex nudo pacto non datur actio?

Ratio fuit hæc, ut diſcerni poſſet, an promiſſio temere effuſa, an vero conſulto concepta eſſet. Stipulatio namque ea forma modoque concepta non niſi mediato perficitur; & plane diſtinguitur à nudo pacto, in quo ſæpe conſenſus leviter interponitur. Qua ratione, quamvis alias honeſtum ſit pacta ſervari, ex nudo pacto actionem dari Ius civile prohibuit, ne homines facile verbis leviter prolatis caperentur, & illaquearentur. *l. 1. & d. l. 7. §. 1. ff. de pact.*

Vnde autem hic contractus dicitur Stipulatio?

A ſtipulo, quod veteribus firmum denotat; & forte ſtipulum à ſtipite deſcendit. Eaque videtur fuiſſe ratio, quod verborum obligationem Iuriſconſulti vocarint Stipulationem, quia ſcilicet aliis contractibus ac negotiis firmandis adhiberi ſolet. *l. 1. § 4. ff. de ſtipulat. præt.*

Quo jure introducta eſt Stipulatio?

Iure Civili, à quo ejus origo, forma & ſolennitas profecta. Quo fit, ut deporta- *l. 17 § 1. ff. de pœnis.*

l. 14. *in fine. ff. de novat.* tus, cui jus gentium eſt ſalvum, non etiam civile, non poſſit ſtipulari. Non obſtat conſenſus, quem & hic intervenire eſt neceſſe, quia in eo non conſiſtit forma hujus contractus, ſed in verbis & certis formulis verborum.

Quibus verbis licet ſtipulari?

§. 1. *h. t.* Olim verbis ſolennibus, civilibus, & directis opus erat, veluti *Spondes? ſpondeo: Promittis? promitto: Dabis? dabo: Facies? faciam.* Hodie, ſolennitate verborum ſublata, quibuslibet verbis uti licet in ſtipulatione, modo illis conſonans intellectus utrimque exprimatur. Neque etiam refert qua lingua ſtipulatio concipiatur, modo contrahentes ſe invicem intelligant, ſive per ſe, ſive per interpretem.

Quæ actiones hinc proficiſcuntur?

Vel certa eſt ſtipulatio, id eſt, rei certæ, vel incerta: ex iſta *Condictio certi*, ex hac *Actio ex ſtipulatu* oritur. Condictio certi datur ex omni cauſa & obligatione, ex qua certum petitur. Certum eſt, quod ex ipſa pronunciatione apparet, quid, quale, quantumque ſit: ut, ſi ſtipuleris decem aureos. Vbi autem non apparet, quid, quale, quantumque ſit in ſtipulatione, incerta eſt ſtipulatio: ut, ſi quis ſtipuletur rem aliquam in genere, vel factum aliquod, quia omnis in faciendo ſtipulatio eſt incerta.

l. 9 & 24. ff. ſi cert. pet. — *l. 74. & 75. eod.*

Quot modis fit Stipulatio?

§. *omnis.* Omnis ſtipulatio aut *pure*, aut *in diem*, aut *ſub conditione* fit.

Pure, id eſt, ſine ulla temporis vel conditionis adjectione: veluti, *Quinque aureos dare ſpondes?* Cujus is effectus eſt, ut quod promiſſum eſt pure, confeſtim & debeatur & peti poſſit, quia ſtatim & ceſſit & venit dies. Vnde illa juris regula: *In omnibus obligationibus, & in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur.*

l. 213. ff. de V. S. — *l. 14. ff. de R. I.*

tur. Id tamen cum temperamento aliquo temporis intelligendum.

In diem, cum dies ſive tempus certum adjicitur, quo pecunia ſolvatur, vel, quod promiſſum eſt, fiat: veluti, *Decem aureos primis Kalend. Martiis dare ſpondes?* Cujus ſtipulationis dies quidem ceſſit, id eſt, contracta eſt obligatio, ſed nondum venit, id eſt, peti id, quod promiſſum eſt, & intentari actio non poteſt, antequam totus dies effluxerit, quia is totus arbitrio ſolventis tribui debet, quippe in favorem debitoris adjectus. Cum quô convenit illud Celſi, *Nihil peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturam perſolvi poſſit;* quia ſcilicet ad impoſſibile nemo obligatur: *& cum ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt.* Quia non eſt certum eo die, in quem promiſſum eſt, datum non eſſe, priuſquam is præterierit.

l.49.ff. h.t.

l.186.ff. de R.I.

Sub conditione fit ſtipulatio, cum obligatio differtur in aliquem caſum, id eſt, ſi aliquid factum fuerit, aut non fuerit: veluti, *ſi Titius Conſul factus fuerit, quinque aureos dare ſpondes?* Ex cujuſmodi ſtipulatione conditionali dicitur neque cedere, neque venire dies ante conditionis eventum: niſi talis ſit conditio, quæ non poteſt non evenire, quæ proinde præſentem ponit obligationem, adeo ut ex ea ſolutum ante eventum conditionis, repeti non poſſit.

l.44. §. 1. ff. de obl. & act.

l.18.ff. de cond. ind

Dixi ante, *in diem* licere ſtipulari; nam *uſque ad diem* ſive quoad tempus, inutilis eſt diei adjectio.

In ſtipulationibus cur tempus contractus ſpectatur; in legatis tempus quo ea cedunt?

In ſtipulationibus (inquit Paulus) *id tempus ſpectatur, quo contrahimus:* eſt enim ſtipulatio juris, & ideo initium ſemper inſpicimus, ex quo

l.144. §. 1 ff. de R.I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l.17.ff. de V. O. quo cum vires ceperit, omni modo per filium & ſervum acquiritur patri vel domino, etiamſi poſt emancipationem vel manumiſſionem exſiſtat conditio. l.146. ff. de R.I. At vero in legatis ſpectamus tempus quo ea cedunt, non initium aut tempus quo relinquuntur; quia hæc fuit mens & voluntas teſtatoris, ut poſt exſiſtentem conditionem demum Ius legatario conferatur. l.41.ff. de condit. & demonſt. Itaque legata non aliter acquiruntur domino vel patri, quam ſi exſiſtente conditione in poteſtate ſervum vel filium habeant. l.18 ff. de R.I.

Quid igitur, ſi ſtipuler, decem aureos, quoad vivam, dabis?

l.56.§.4.ff.h.t. Perinde eſt, ac ſi pure ſtipuler, *Decem aureos dare ſpondes?* Puræ autem ſtipulationes perpetuantur, & ſingulis annis debentur ſemel, ſtrictoque jure tranſmittuntur ad hæredem & hæredis hæredem. l.20.ff. quando dies leg. Eſt itaque ſtipulatio iſta, *Decem aureos quoad vivam dabis?* & pura, l.118.§.1.ff.h.t. quia annorum commemoratio non differendi, ſed multiplicandi, cauſa intervenit; & perpetua, quia ad tempus non poteſt deberi, cum obligatio ſit juris; atqui ea, quæ ſunt juris, ſui natura ſunt perpetua, non minus atque ipſum jus: neque tempus, cum ſit facti, poteſt exſtinguere obligationem ſemel legitime natam. l.44.§.1.ff.de verb. oblig. Verum contra hunc juris rigorem æquitas pacti conventi repellet hæredes ſtipulatoris, ob verba, *quoad vivam*; nam qui ad vitam ſtipulatur, id egiſſe videtur, ne hæres ejus peteret.

Quæ eſt differentia inter ſtipulationem, & legatum annuum?

l.16.ff. h.t. l.4. & 8.ff. le annuis legat. Quod ſtipulatio in annos ſingulos, ſive annua, ſit perpetua, & ad hæredes tranſeat; legatum vero annuum morte legatarii finiatur. Ratio differentiæ eſt, quia tale legatum eſt perſonale,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

nale, alimentorum cauſa relictum, ut ita legatario conſulatur, ideoque primo anno eſt purum, ſequentibus conditionale; ineſt enim hæc tacita conditio, *ſi vivat*. In ſtipulatione annua non agitur, ut ſtipulatori proſpiciatur, ſed potius, ut debitor ſibi conſulat diviſis penſionibus.

Quotuplex eſt Conditio?

Triplex: *Caſualis*, *Poteſtativa*, & *Mixta*. *Caſualis*, quæ ad aliquem caſum, à fortuna dependentem, refertur. *Poteſtativa*, cujus eventus dependet ex voluntate perſonæ. *Mixta*, quæ partim ex caſu, partim ex perſonæ voluntate pendet, ut, *Si Titio Conſule Capitolium adſcenderis*. Qualiſcumque vero fuerit conditio, quod ſub ea in ſtipulatum deductum eſt, non ſtatim debetur, ſed tunc demum, cum exſtiterit conditio. Ideo Iulianus dicit, *Quod pendet, non eſt pro eo quaſi ſit*. Pendere dicitur, quod neque in totum rejicitur, propter ſpem, videlicet, quæ ſubeſt.

l.un.§. 7.C. de caduc. toll.

l.169.§. 1.ff.de R.I.

Quid, ſi priuſquam conditio exſtiterit, mors ſtipulatori aut promiſſori contigerit?

Non poteſt tunc dici quid certi deberi, ſed tantum ſpes eſt debitum iri, eamque ipſam ſpem in hæredem tranſmittimus: quamvis ante conditionis eventum moriens hæres, aut legatarius, nihil ad ſuum tranſmittat ſucceſſorem. Ratio diverſitatis eſt, quod in contractibus, quibus non tam ad perſonam, quam ad rem familiarem reſpicitur, intelligatur quiſque ſibi & hæredi ſuo proſpicere. At in ultimis voluntatibus magis ſpectatur perſona, cum legati aut inſtitutionis cauſa ſit benevolentia; ideoque ad deficientis legatarii aut hæredis ſucceſſorem non intelligitur extendi diſpoſitio ac liberalitas teſtatoris.

§.ex condition.& §.pen. in f. de inutil. ſtip.l.57. ff.h.t.l. un.§.7. C.de caduc. toll. l.94.& 107.ff. de cond. & demonſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quia conditio omnis, vel in non faciendo, vel in faciendo poſita eſt, dic, quæ vis ſit utriuſque?

§ *ſi quis ita.* Quod conditio affirmativa, ſive in faciendo, impleri quandocumque poſſit; conditio vero negativa, ſive in non faciendo, ut, *Si in Capitolium non adſcendero*, ante mortem non utique; cum ante conſtare non poſſit, an adſcenſurus ſim: perinde enim eſt, ac ſi ſtipulatus eſſem, *Cum moriar.* Quo fit, ut non ante committatur ſtipulatio, quam certum eſſe cœperit, me Capitolium adſcendere non poſſe; certum autem erit, cum mortuus fuero.

Quid, ſi ſtipulator præſtet cautionem, ſe non facturum, an petere ſtatim poterit?

l. 7. 18. 73. 77. *ff. de condit. & dem.* Sane licet in legatis, relictis ſub conditione non faciendi, cautionem invenerit Q. Mutius Scævola, qua legatario etiam ante mortem liceret capere legatum; tamen in contractibus hæc cautio locum non habet; ſed differtur præſtatio in mortem, quaſi ſtipulatus quis eſſet, dari ſibi cum morietur. Etenim ſtricte contractus interpretamur, maxime ſtipulationes, ut non expreſſum pro omiſſo habeatur. *l.* 115 §. 1. & *l.* 94. *ff. de V.O.*

Quid juris eſt de conditionibus collatis in præſens vel præteritum tempus?

§. *conditiones.* *l.* 75. *cum ſequen. ff. de reb. cred.* Eæ *aut ſtatim infirmant obligationem, aut omnino non differunt:* veluti, *Si Titius Conſul fuit*, vel *Si Mævius vivit, dare ſpondes?* Nam ſtatim verum eſt, vel falſum, Titium fuiſſe Conſulem, vel Mævium vivere, ideoque vel ſtatim inutilis, vel utilis eſt ſtipulatio: quæ enim per rerum naturam ſunt certa,

ta, non morantur obligationem, licet apud nos incerta ſint. Conditio proprie eſt, quæ concipitur in futurum, eaque ſola differt obligationem: quæ vero concipitur in tempus præſens vel præteritum, proprie & quoad effectum conditio non eſt, ſed tantum forma, ſive propter particulam, *Si*; ſuntque conditiones ejuſmodi neceſſariæ. *l. 100 ff. h. t.*

Quid, ſi ſtipulationi adjectus ſit locus?

Stipulatio, cui locus inſeritur, veluti, *Romæ dare ſpondes?* pure quidem fieri videtur, id eſt, forma & conceptione eſt pura; ſed tamen re ipſa habet adjectum tempus, & effectu eſt in diem: eoque fit, ut ab eo, qui Romæ ſe daturum promiſit, ante exigi non poſſit, quam Romam pervenerit, aut pervenire potuerit; hoc enim tacite actum inter contrahentes videtur, totumque tempus arbitrio promiſſoris relictum, cum favorabiliores ſint rei, quam actores. *l. 60. & 73. ff. h. t.* *l. 17. in f. l. 125. ff. de R. I.*

Quid, ſi appoſitio loci aut temporis quid impoſſibile involvat?

Tunc *inutilis erit ſtipulatio*, ut ſi quis Romæ ita ſtipuletur: *Hodie Carthagini dare ſpondes?* quia impoſſibilis eſt promiſſio, contraria in ſe, nempe dare *hodie*, & dare *Carthagini*; tempus enim præſens & futurum ſunt contraria. Interdum tamen utilis eſſe poteſt, ſi tam ſtipulator, quam promiſſor, ante aliquod tempus ſuo quiſque diſpenſatori notum fecerit, in eum diem futuram ſtipulationem; & mandarit promiſſor quidem ſuo diſpenſatori ut daret; ſtipulator autem ſuo, ut acciperet. *l. 141. §. 4. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quænam deduci in ſtipulatum poſſunt?

§. fin. h.

Non ſolum Res in ſtipulatum deduci poſſunt, ſed etiam Facta: nam ſtipulationum quædam in dando, quædam in faciendo conſiſtunt: in *dando* quidem eæ, in quibus res, ſive corporales ſive incorporales, ſive ſpecies, ſive genera, verſantur: in *faciendo* vero, in quibus facta, ut ire, agere, ædificare, tradere, v. g. fundum tradi, foſſam fodi, *&c.* verſantur: ſub quibus etiam comprehenduntur ſtipulationes in non faciendo.

Quæ eſt differentia inter has duas ſpecies?

Differentia eſt multiplex. I. Quod ſtipulationes dandi ſint fere dividuæ, faciendi individuæ. II. Quod proinde ex ſtipulatione dandi, uti dividua, hæredes agant & conveniantur pro portionibus plerumque hæreditariis; ex ſtipulationibus vero, quæ in faciendo conſiſtunt, plerumque in ſolidum teneantur. III. Quod quis ſibi & uni ex hæredibus recte ſtipuletur factum, v. g. ſibi & hæredi ſuo Titio ire licere; non vero rem ſive dationem, v. g. ſibi & Titio hæredi fundum aut rem dari. Cujus differentiæ ratio eſt, quod facta ſint perſonalia; jura non item. IV. Quod in ſtipulatione dandi veniat res ipſa, & vera ejus æſtimatio; in ſtipulatione faciendi, id quod intereſt. Optimum tamen fuerit in hujuſmodi faciendi ſtipulationibus pœnam ſubjicere, à non faciente committendam, quæ ſuccedat in locum ejus, quod intereſt: veluti, *Si ita factum non erit, decem aureos dare ſpondes?* quia pœna eſt certa, continens certam quantitatem, id quod intereſt, quia in facto conſiſtit, ſemper eſt incertum, ac propterea difficilis probationis.

l. 2. & 4. ff. h. t.

d. l. 2 3. & 4. & l. 5. § ult. ff. eod.

l. 137. §. ult. ff. eod. & ibi Giſan. §. ult. h.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Stipulationes, quæ in faciendo vel non faciendo conſiſtunt, obligantne præciſe?

Diſtingue: quæ in faciendo conſiſtunt, ut, *Si ſtipulor à te domum ædificari, inſulam fulciri*, ſi factum præſtari poſſit, poterit præciſe agi, ut promiſſor id præſtet, eo modo, quo poteſt cogi fundum vel rem aliam dare; adeo ut per oblationem ejus, quod intereſt, debitor non liberetur, ſi nolit creditor, cui invito aliud pro alio obtrudi non poteſt. Quæ vero in non faciendo conceptæ ſunt ſtipulationes, ut, *Si ſtipulor per te non fieri, neque per hæredem tuum, quo minus mihi ire agere liceat*, ſi addita pœna non ſit, ſemper præſtatur id, quod intereſt.

d. l. 77. in princ. ibi DD. & l. 75. in fin. ff. h. t. l. 21. §. 4. ff. de novi oper. nunc.

TIT. XVII.

De duobus Reis ſtipulandi & promittendi.

Dictum eſt de ſingulorum ſtipulatione, nunc de pluribus unam & eandem rem ab uno & eodem ſtipulantibus, aut uni & eidem promittentibus. Illi Rei ſive Correi ſtipulandi vel credendi dicuntur; hi Rei promittendi, vel debendi.

Quomodo conſtituuntur duo pluresve rei ſtipulandi?

SI poſt omnium interrogationem de eadem re, ſeparatim factam, promiſſor conjuncta oratione reſpondeat, *Spondeo*, ſive, *Vtrique veſtrum dare ſpondeo*. Nam, ſi prius uni, deinde alii interroganti reſpondeat, ſpondeatque,

§. 1. h. d. l. 2. & 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

deatque, alia atque alia erit obligatio; nec credunturduo rei ſtipulandi eſſe, cum reus promittendi ſeparata ſua reſponſione eos diviſerit.

Quomodo conſtituuntur plures rei promittendi?

Verſ. duos. l. 4. h. t. Quando duo pluresve ſtipulanti eamdem rem promittunt, ſive reſpondeant vel ſinguli ſeparatim, vel conjunctim omnes: veluti ſi Titio ſtipulanti hoc modo, *Mævi, decem aureos dare ſpondes?* &, *Sei, eoſdem decem aureos dare ſpondes?* ſinguli ſeparatim reſpondeant, *Spondeo*; vel omnes ſimul, *Spondemus.*

Poſſuntne plures rei fieri in aliis contractibus?

l. 9. ff. h. t. Non tantum verbis ſtipulationis; ſed & in cæteris contractibus, veluti emtione, venditione, locatione, conductione, commodato, depoſito, duo pluresve rei fieri poſſunt. Item in teſtamento ſive ultima voluntate, dummodo appareat hoc actum, ut ſint duo rei: ut puta ſi pluribus hæredibus inſtitutis teſtator dixerit, *Titius & Mævius Sempronio decem dato.*

Quis eſt effectus hujuſmodi obligationis?

§. ex hujuſmodi. Quod vel ſingulis ſolidum debeatur, ſi plures ſint rei ſtipulandi; vel ſinguli in ſolidum teneantur, ſi ſint plures rei promittendi. Quo fit, ut unus ex pluribus reis ſtipulandi exigere *l. 2. 3. §. 1. ff. h. t.* ſolidum poſſit, perinde ac ſi ſolus ſtipulatus eſſet, & quidem ab uno ex reis promittendi, licet ad eum nihil pervenerit; v. g. ſi pecunia alteri numerata ſit, ſed uterque de reddenda *l. 4. C. h. t. d. l. 2. in fin.* promiſerit: nam per ſolutionem unius uni factam tota exſtinguetur obligatio etiam in in perſonis correorum; cum utique una ſit obligatio, una & ſumma.

Cor-

Correus ſtipulandi, qui ſolidum accepit, teneturne alteri communicare; aut correus debendi, qui totum ſolvit, poteſtne ab altero repetere?

Non videtur, cum cuilibet in ſolidum debeatur, ut nequeat alter videri recepiſſe rem communem: eſt enim eo caſu melior conditio primo occupantis. Eadem ratione correus, qui ſolidum ſolvit, ab altero non repetet, cum deſit adverſus eum actio: quæ, ſi qua eſſet, vel foret actio mandati, de quo non patet, vel negotiorum geſtorum, quæ competere nequit, eo quod non tam alienum, quam proprium negotium ſit geſtum, utpote ab eo, qui in ſolidum obligatus erat. Niſi tamen ſint ſocii, ut quia ſimul mutuum acceperint in rem communem; tunc enim ut commodum eſt commune, ita onus; ne res communis uni tantum ſit oneri.

Quid hodie juris eſt circa conſtitutionem plurium reorum, & effectum illius?

Iure veteri ad diſcernendum, utrum aliqui duo rei eſſent, ſedulo inſpici ſolebat, quid actum eſſet, ſeu quæ mens fuiſſet contrahentium. Hodie vero non datur locus conjecturis, nec ſpectatur, quid actum ſit inter contrahentes; ſed ita demum intelliguntur conſtituti, ſi nominatim dictum expreſſumque ſit, ut ſinguli in ſolidum teneantur. Quo caſu in ſolidum conventus poſtulare poteſt beneficium diviſionis, ut creditor diviſa actione, pro parte tantum virili eum conveniat, ſi modo reliqui ſint ſolvendo & præſentes.

l. 3. ff. h. t. *Nov. 99.* *Auth. hoc ita. C. eodem tit.*

Ex

Ex duobus reis promittendi, poteſtne unus pure, alter ſub conditione obligari?

§. fin. l. 7. & 9. §. fin. ff. h. t. Poteſt: atque in hoc caſu is, qui pure obligatus eſt, convenietur nomine ejus, qui ſe ſub conditione obligavit, cum reorum promittendi par ſit eademque cauſa. Nec temporis locive diverſitas impedimento eſſe debet, quo minus duo rei debendi conſtituantur, quia poteſt diverſitas & imparitas obligationis reduci ad paritatem per diei aut conditionis eventum.

d. l. 9. §. 1. h. t. Aliud eſt, ſi imparitas non poſſit reduci ad paritatem; ut, ſi unus etiam culpam promittat, alter non item; verius eſt, non eſſe duos reos, à quibus impar ſuſcepta ſit obligatio.

TIT. XVIII.

De Stipulatione Servorum.

Stipulantur, aut liberi homines, aut ſervi ex perſona domini.

Servi hæreditarii cui acquirunt?

Text. hic in princ. HÆreditati, & conſequenter hæredi futuro; quia hæreditas in pleriſque perſonam ſuſtinet domini, ſaltem in acquiſitione eorum, quæ juris ſunt, non etiam, quæ factum

l. 61. ff. de acq. rer. dom. perſonæ deſiderant: quo modo uſumfructum ſervus hæreditarius inutiliter ſtipulatur, quia ſine perſona eſſe nequit.

Servi proprii cui acquirunt?

§. ſed cum factum. Tales, ſi quid ſibi aut conſervo dari ſtipulentur, id domino acquirunt, qui obligationis obtinendæ capax eſt; niſi tamen ſtipulatione

l. 38. §. 6. ff. de V. O. contineatur factum, veluti, ut ire, agere, liceat per fundum. Factum enim non tranſit ad dominum, ſed cum ſit perſonale & naturale, expleri per ſervum poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Servus communis cui acquirit?

Vnicuique dominorum æqualiter, pro portione dominii, quod pariter in ſervo habent. Niſi juſſu unius domini adierit, aut alicui ſtipulatus ſit, aut res, quam ſtipulatur, alterius ſit domini. Vnde videre eſt, ſervum habere jus ſtipulandi ex perſona domini, non ſua, cum Iure Civili perſonam non habeat, & Iuris Civilis particeps non ſit. *§. ult. h. l. 5.7. & 37. ff. h. t. text. hic in princ.*

Quid Iuris eſt in liberis?

Liberi, qui in poteſtate ſunt, ſtipulando parentibus acquirunt, quemadmodum ſervi domino: hac tamen diſtinctione, quod ſervi, ex perſona domini, omnibus ex cauſis ei acquirant: filii vero non ex perſona patris, ſed ſua, quam habent liberam, & tantum ex cauſis peculii profecticii, patri acquirant: ſi autem ſint emancipati, ſibi acquirunt. *Verſ. idem juris.*

TIT. XIX.

De diviſione Stipulationum.

Quæ eſt Stipulationum diviſio?

Stipulationum aliæ ſunt Iudiciales, aliæ Prætoriæ, aliæ Conventionales, aliæ Communes, tam Prætoriæ quam Iudiciales. *Text. hic in princ.*

Quæ ſunt Iudiciales?

Quæ à mero Iudicis officio proficiſcuntur: quæ meræ ſunt juriſdictionis. Talis eſt De dolo cautio, quæ in judiciis jubente Iudice præſtari ſolet, nimirum de re in judicium deducta reſtituenda: item cautio de perſequendo ſervo, qui in fuga eſt, reſtituendove pretio. *Text. hic in princ. l. 15.16. ff. de juriſd.*

Quæ Prætoriæ?

Quæ ex mero Prætoris officio extra judicium interponuntur; ſuper re necdum in judicium dedu- *§. prætoriæ. l. 7.*

deducta: ut cautio de damno infecto, id eſt, nondum facto, quod futurum veremur, & De legatis præſtandis. Illa vicinus ſibi cavet à vicino de reſarciendo damno, quod occaſione ædium ruinoſarum timetur; altera ſtipulantur lagatarii ab hærede, de cujus dubitant fide, de legatis recte præſtandis. Sub his vero continentur & Ædilitiæ: nam & Ædiles de quibuſdam rebus, v. g. venditorem de ſanitate pecoris, cavere jubebant.

& toto tit. de damno inf.

l. 1. §. 1. ff. Vt legat. ſeu fideic. cauſ. cav.

Quæ Conventionales?

§. convention. *Quæ ex conventione utriuſque partis concipiuntur*: non juſſu Iudicis aut Prætoris: quarum totidem genera ſunt, quot, pene dixerim, rerum contrahendarum: nam & mutui, & depoſiti, & commodati, & emti, & locati nomine ſtipulationes interponuntur; nec ullum geri poteſt negotium, cujus confirmandi cauſa ſtipulatio adhiberi non ſoleat.

l. 5. ff. de V. O.

Quæ denique Communes?

§. communes. d. l. 5. §. ult. ibi Doct. *Quæ & jubente Prætore, extra judicium, & interdum officio judicis, in judicio proponuntur*: ut cautio Rem pupilli ſalvam fore, quam præſtat tutor; & De rato, quam præſtat, quicumque alieno nomine agit; & cautio Duplæ, qua cogitur venditor repromittere emtori, ſe duplum pretii reſtituturum, ſi res vendita evincatur.

TIT.

TIT. XX.
De Inutilibus ſtipulationibus.

Dictum eſt, quæ ſint ſtipulationes utiles: pergit nunc tradere, quæ ſint inutiles ipſo jure; idque vel ratione materiæ ſeu rei in ſtipulationem deductæ, vel ratione perſonæ, quæ ſtipulatur, promittitve, vel ratione formæ: quo reduci poſſunt pleraque tradita hoc Tit.

Quando igitur ratione rei inutilis redditur ſtipulatio?

SI quis rem, quæ in rerum natura non eſt, aut eſſe non poteſt, dari ſtipulatus fuerit, veluti ſervum, qui mortuus ſit, aut hippocentaurum. Nam in ſtipulationem res, quæ exſiſtit, deduci debet, aut quæ exſiſtere poteſt, cujus & dominium acquirere ſtipulator poſſit: quia rei impoſſibilis nulla eſt obligatio, adeo ut nec æſtimatio ejus debeatur. *Text. hic in princ. l. 69. & 103. ff. de V. O. l. 135. ff. de R. I.*

Quid, ſi res non ſit, aut poſt incipiat eſſe, in commercio?

Inutilis erit ſtipulatio: veluti ſi quis rem ſacram aut religioſam, vel rem publicam, quæ uſibus populi perpetuo expoſita ſit, vel liberum hominem ſtipuletur. Imo adeo inutilis eſt, ut nec ex poſtfacto convaleſcat, ſi ex re ſacra fiat profana, ex publica privata, aut ex libero homine ſervus. Quippe inſpicitur tempus, quo res in ſtipulatum deducta fuerit, *§. idem jur. l. 18. & 83. ff. h. t.*

non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 29. ff. de R. I. §. item. contr. h. non futura mutatio; quodque ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere. Nec operabitur ſubjuncta conditio, *Cum res ſacra profana, liber homo ſervus factus fuerit, dabis?* quia inhumanum eſt hujuſmodi caſum ſperare.

Quid, ſi rem ſuam dari quis ſtipuletur?

Verſ. vel rem ſuam. h. l. 159. ff. de R. I. §. ſit itaque. de act. l. 82. & 87. ff. de V. O. §. item nemo. 21. h. Similiter inutilis eſt ſtipulatio: quia res, quæ ante alicujus eſt, amplius ejus fieri non poteſt. In ſtipulationibus autem agitur de dando, id eſt, dominio transferendo: qui rem dare tenetur, ita dare debet, ut ejus fiat, cui dederit. Quo fit, ut nemo rem ſuam ſibi dari ſtipulari poſſit, tametſi pretium rei noſtræ nobis dari utiliter ſtipulemur, itemque rem noſtram nobis reſtitui. Ex eadem ratione nemo rem ſuam futuram, in caſum, quo ſua erit, utiliter ſtipulatur.

Cur vero utilis eſt ejuſmodi ſtipulatio facta ſub conditione?

l. 32. & 98. ff. eod. tit. Sub ea conditione, *ſi noſtra eſſe deſierit*, rem noſtram recte ſtipulamur: quia non eſt contra jus exſpectare, quod res, quæ noſtra eſt, noſtra eſſe deſinat; cum vix umquam comparetur res eo conſilio, ut perpetuo noſtra ſit.

Quid, ſi quis alium daturum facturumve quid promiſerit?

§. ſi quis alium. Non obligabitur: veluti ſi ſpondeat, Titium daturum decem; quia de ſe quemque, non de alio promittere oportet. Imo factum alienum, cum non ſit in poteſtate promiſſoris, videtur quodammodo extra commercium contrahentium poſitum; atque ita dici etiam poteſt, inutilem hic eſſe ſtipulationem, non *l. 38. 81. & 83. ff. de V. O.*

tam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tam propter perſonam promiſſoris aut ſtipulatoris, quam ratione rei in ſtipulationem deductæ.

Quid, ſi promiſſor effecturum ſe, ut alter det, aut faciat, ſpoponderit?

Tunc utilis erit ſtipulatio, quia jam non alienum, ſed proprium factum promittit: & tenetur ex hujuſmodi promiſſione ad intereſſe, pro-ut in reliquis obligationibus, quæ ſunt facti, eſt juris. *Verſ. quod ſi. h. t.*

Quid ſi, quantum in ſe eſt, promiſſor fecerit, tertius autem dare vel facere nolit?

Certe licet culpæ promiſſoris eo caſu nihil poſſit imputari, quia tamen ſimpliciter promiſit ſe curaturum, aut effecturum, non excuſatur, ſed dare aut facere tenetur; cum verbum *Curare*, ſignificet cum effectu quid præſtare, ſive ad effectum deducere, non etiam conari. *l. 67. ff. de V. O.* Hinc qui promiſit curare decem dari, ipſe dare tenetur, aut locupletem reum offerre, qui pecuniam numerare poſſit. *l. fin. §. 1. fin. ff. de reb. cred.*

Quid, ſi quis alii, quam ei cujus juri ſubjectus eſt, ſtipuletur?

Placuit nihil agi eo caſu, & per conſequens neque civilem neque naturalem oriri inde obligationem; cum ſtipulationes introductæ ſint, ut quiſque ſibi acquirat, quod ſua intereſt, & non alteri: eſtque etiam hoc extra commercium contrahentium poſitum. *§. ſi quis alii. l. 11. ff. de oblig. & act.* Procedit autem regula, ſive quis quid totum alteri ſtipuletur, ſive partem tantum, cum ſit eadem ratio totius & partis. Vnde ſibi & Titio decem dari ſtipulatus, non niſi ad quinque actionem habet, quæ ſtipulatorem concernunt, cum *Verſ. quod ſi quis.*

reliqua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 56. ff. de V. O. reliqua quinque perſonam concernant extranei, cui, ut dictum, quæri non poteſt. Quod ita ſe habet in ſtipulatione conjunctiva.

Quid, ſi oratione disjunctiva quis ſibi aut alteri dari ſtipuletur?

d. §. ſi quis alii. Valet ſtipulatio, ejuſque effectus eſt, ut obligatio quidem tota ſtipulatori acquiratur, ſolutio vero in extraneum conferatur, adeo ut ei ſolvi etiam invito poſſit, & prohibente ſtipulatore. Dicitur autem hoc loco extraneus, in verſ. plane. quem ſolutio confertur, *Adjectus*, quia ſcilicet ſolutionis cauſa in ſtipulatione adjiciatur. Stil.131. §. 1. ff. hoc tit. pulatori porro contra adjectum, cui forte ſolutum eſt, ad id repetendum mandati datur actio. Mandaſſe enim ſaltem tacite hoc videtur, ut, quod ex ſolutione accepiſſet, redderet.

Licetne igitur ſtipulari perſonæ juri tuo ſubjectæ?

§. ei vero. Omnino licet: ita enim pater filio in poteſtate conſtituto, & dominus ſervo utiliter ſtipulatur; ac vice verſa: quia non tam alteri, quam ſibi fit ſtipulatio, quandoquidem patris & filii eadem quodammodo ſit perſona, & vox patris tamquam vox filii intelligatur, & contra, utique in iis rebus, quæ patri filiove l. 39. l. 56. §. 2. ff. de V. O. acquiri poſſunt. Dico, in poteſtate; quia filio emancipato, qui pro extraneo eſt, inutiliter ſtipulatur pater, cum ceſſet fictio ejuſdem perſonæ ſive identitatis perſonalis.

Quid ſi vero quis ſtipuletur ab eo, cujus juri ſubjectus eſt?

§. item inutilis. Is inutiliter ſtipulatur, ut puta ſervus à domino, filius à patre; aut vice verſa, dominus à ſervo, pater à filio: quia cum iſtæ perſonæ pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

pro eadem perſona habeantur, viderentur ſibi ipſi & à ſe ſtipulari. Quo fit, ut inter tales non oriatur civilis obligatio: naturalis tamen recte oritur, quia natura non habentur pro eadem perſona.

Quod hac in re diſcrimen eſt inter filium & ſervum?

Quod filius, cum habeat perſonam liberam, obligetur extraneis etiam civiliter; ſervus nec domino, nec extraneis, cum pro nullo habeatur: ſed naturaliter obligatur, cum natura æque ſit homo, ac filius. *l. 22. & l. 107. de R. I. l. 39. & 43. ff. de obl. & act.*

Quid, ſi ad ea, quæ interrogatus quis fuerit, non debite reſpondeat?

Inutilis eſt ſtipulatio, idque ratione formæ, quæ à lege data eſt ſtipulationi, & conſtat conſenſu; conſiſtitque in eo, ut reſponſio congruat interrogationi, & ut inter præſentes fiat. *§. præterea. 5. h. t.* Variis autem caſibus dicitur quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non congrue reſpondere: *l. 1. l. 3. d. t.* veluti, ſi ego ſtipuler Pamphilum, tu rem aliam intelligas, vel res diverſas promittas; aut ſi pure ſtipuler, tu ſub conditione promittas: vel vice verſa, ſi ego in diem, tu præſenti die; aut ſi ſtipuler, *Intra Kalendas quintas?* & tu reſpondeas, *Dabo Idibus.* Quibus caſibus ideo inutilis eſt ſtipulatio, quia non concurrit utriuſque conſenſus in idem placitum: niſi ſtipulatori illico placuerit diverſitas reſponſionis, tunc enim alia ſtipulatio contracta eſſe videtur.

Sed quid, ſi quis decem aureos à te dari ſtipuletur; tu quinque promittas, vel contra?

Eo caſu, quamvis inutilis videatur ſtipulatio, integrumque debitum vacillet, ut loquitur *d. §. præterea.*

quitur Cajus, propter diverſitatem reſponſionis; quia tamen reſponſio interrogationi congruit ſaltem pro parte, in eamque utriuſque concurrit conſenſus, cum major ſumma includat minorem, utilis erit ſtipulatio, perinde ac ſi in quinque contracta eſſet obligatio, quia decem inſunt viginti. Idem igitur ex adverſo erit, ſi ſtipulanti quinque, promittantur decem: nam utrobique eſt lucrum.

Quid juris eſt de ſurdo aut muto ſtipulante?

§. mutum. l. 1. in pr. ff. de V. O. Plane inutilis erit ſtipulatio, ratione tam formæ, quam perſonæ, quippe quæ non poſſit niſi utroque loquente & ſe invicem exaudiente perfici. Nec intereſt, natura aut caſu quis hiſce vitiis laboret: nam licet hic poſſit quidem intelligere quid agat, nihil tamen ea res ad ſtipulationem, quam non conſenſus, ſed verba ponunt.

Quid de furioſo ac prodigo?

§. furioſus. l. 124. §. fin. ff. de R. I. *Furioſus* non modo ſtipulari non poteſt, ſed nec ullum aliud negotium gerere: quia non intelligit, quod agit, cum intellectu careat, & propterea ne quidem naturaliter obligatur, abſentis enim & quieſcentis loco habetur.

l. 6. ff. de V. O. *Prodigus*, cui bonis eſt interdictum, cum ſimilis ſit furioſo, & furioſum in bonis ſuis exitum facere dicatur, nec ſtipulatur recte, nec obligatur naturaliter. Attamen ſtipulando ſibi acquirit: tradere vero non poteſt, vel promittendo obligari. Ideo autem alium ſibi obligare poteſt, quia quod in favorem ejus eſt introductum, ut ſcilicet alienare & diminuere non poſſit, non debet in ejuſdem odium retorqueri.

Quid de pupillo ſtipulante?

§. pupil- Diſtingue: *Pupillus infans & infantiæ proximus*

ximus neque ſtipulari, neque promittere poteſt, ne quidem tutore auctore: quia fari nequit; & ut maxime loquatur, tamen non intelligit, quid loquatur. Quamvis in proximis infantiæ, propter utilitatem eorum, ex æquo & bono receptum ſit, ut idem juris habeant, quod proximi pubertati. Pupillus autem *pubertati proximus*, quia intelligit, quod agit, ſibi recte ſtipulatur, omneſque actus recte gerit, quibus ſibi alios obligare poteſt, non ipſe aliis obligari, quia tunc tutoris deſideraretur auctoritas.

lo. l. 70. in fin. ff. de V. O. l. 1. §. 13.
l. 5. & 189. ff. de R. I.

Quæ differentia eſt inter impuberem, qui eſt in patria poteſtate, & qui eſt in tutela?

Quod qui in poteſtate eſt patris, ne quidem patre auctore obligetur; qui vero in tutela, tutore auctore obligari poſſit. Vt ita hac in re plus tutoris valeat auctoritas, quam patria poteſtas. Ratio differentiæ eſt, quia pupillo ſemper cautum eſt contra tutorem, ſi forte obligatio ſibi fuerit damnoſa; filio contra patrem non item: nam tutor actione tutelæ pupillo tenetur; filio in patrem nulla competit actio, ob rem male geſtam, & paterna reverentia patrem excuſat à ratiociniis.

verſ. ſed qui. l. ult. §. 2. ff. de V. O.
l. ult. §. fin autem. C. de bon. mater.

Quid, ſi conditio impoſſibilis adjecta fuerit ſtipulationi?

Nihil valet ejuſmodi *ſtipulatio*, defectu formæ, hoc eſt conſenſus, qui defuiſſe ex adjectione conditionis impoſſibilis intelligitur. Quinimo impoſſibili conditione adjecta etiam cæteri vitiantur contractus, ex eadem ratione: quia in ea re, quæ ex duorum pluriumve conſenſu agitur, omnium voluntas ſpectatur, quorum talis eſt cogitatio, ut nihil agi exiſtiment, appoſita ea conditione, cujus eventum ſciant eſſe impoſſibilem. Aliud jus eſſe in teſtamentis, dictum ſupra.

§. ſi impoſſibilis. l. 31. ff. de O. & A.
l. 35. ff. de V. O.
Tit. 14.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quænam dicitur conditio impoſſibilis?

l. 15. ff. de cond. inſtit. l. 185. l. 135. ff. de R. I. l. 7. 8. ff. de oblig. l. 127. ff. de V. O.

Conditio impoſſibilis habetur, cui natura impedimento eſt, quo minus exſiſtat: veluti, *Si cœlum digito tetigero, dare ſpondes?* natura, id eſt, facto ipſo, impoſſibilis: vel cui ipſa lex impedimento eſt, ut *Spondeo tibi ſororem, ſi maritum ejus interfeceris;* cum nec contra leges facere nos poſſe credendum ſit. Alia vero eſt conditio impoſſibilis in faciendo, ut, *Si cœlum non attigero, dare ſpondes?* Cujuſmodi ſtipulatio pure facta cenſetur, nec ſuſpendit obligationem (quia revera non eſt conditio) ut ex ea ſtatim peti poſſit: quia quæ per rerum naturam certa ſunt, obligationem non morantur.

Quid juris eſt de ſtipulatione inter abſentes concepta?

§. item verborum. Ita intelligenda l. 57. ff. de donat. inter vir. & uxor.

Ea quoque inutilis eſt, defectu formæ, ex eo nimirum, quod conſtare ultro citroque interrogatione & reſponſione nequeat; quod hic requiſitum omnino eſt neceſſarium. Qua ratione verba ſtipulationis ſcriptura ſupplere non poteſt; ſi tamen verba præceſſerint, erit ea cautionis loco. Interdum & probationis cauſa ſolent verba in ſcripturam redigi.

Sed quid, ſi in ſcriptura habeatur, aliquem promiſiſſe, promiſſor vero aſſerat, ſe tunc abſentem fuiſſe?

Verſ. ed cum. l. pen. C. de cont. ſtip.

Deciſum eſt Iuſtiniani Conſtitutione, ſecundum ſcripturam publicam cenſeri omnia legitime acta, eique ſtandum eſſe, donec aſſerens ſe abſentem fuiſſe, manifeſtiſſimis probationibus, vel per ſcripturam, vel per teſtes idoneos, pro-

probaverit, ſeſe vel adverſarium ſuum toto eo die, quo conficiebatur inſtrumentum, aliis in locis fuiſſe: ita ut non potuerit promittere eo die, quo dicitur ſcriptura confecta.

Licetne ſtipulari poſt mortem ſtipulatoris, aut promiſſoris?

Olim non licebat, veluti, *Pridie quam moriar, dare ſpondes?* quia videbatur impoſſibilis conditio, & alteri facta ſtipulatio. Deinde obſtabat regula: quod obligatio, quæ non cœperat à defuncto, vel contra defunctum, non poſſet incipere ab hærede, vel contra hæredem. Hodie cum ea regula ſublata, & obligationes & actiones ab hæredibus & contra hæredes incipiant, valet ſtipulatio, ſive poſt mortem, ſive pridie quam moriatur ſtipulator vel promiſſor, concepta ſit.

§. poſt mortem. l. un. C. Vt act. ab hæred. l. 11. C. de cont. ſtip.

Quid cenſes de præpoſtera ſtipulatione?

Olim & illa inutilis erat; ut, *Si navis ex Aſia cras venerit, dare hodie ſpondes?* quia hic ante eventum conditionis concipitur, oriturque obligatio, quod eſt præpoſterum, & repugnans naturæ conditionis, ut ſcilicet ſuſpendat obligationem, donec conditio impleatur. Hodie valet, cum in contractibus non tam verborum ſubtilitas, quam contrahentium mens inſpiciatur, ea nimirum, ut, ſi conditio poſtea exſtiterit, cum præſtetur id, quod in ſtipulationem fuerit deductum, perinde ac ſi ſimpliciter petitum eſſet.

§. item ſi quis. l. 64. ff. de V. O. l. 23. C. de teſtament.

Quid de hac ſtipulatione, Cum moriar, dare ſpondes?

Ea & apud veteres utilis erat, & nunc quoque valet; quia ſic non tam poſt mortem,

§. ita autem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quam vita promiſſoris aut ſtipulatoris durante, oritur obligatio; tempuſque *Cum moriar*, id eſt, mortis, tribuitur vitæ, adeoque ultimo vitæ momento talis conditio ſtipulatioque impleri poteſt. Nec facit, quod tempus illud non niſi poſt mortem ſciri poſſit, cum res ipſa inſpiciatur, quam ignorantia noſtra non mutat. Dicitur autem, *dare ſpondes?* non *facere.* Nam factum, ut ire Romam, inutiliter olim promittebatur in tempus mortis, utpote impoſſibile. Hodie non diſtinguitur factum à datione.

Stipulatione poſt mortem concepta, à quo exigetur?

Hæres exiget ſtipulatoris ab hærede promiſſoris, qui præſtare tenetur promiſſum. Vnde patet, recte concipi ſtipulationem poſt mortem etiam alterius, quam ſtipulatoris aut promiſſoris; quia ſtipulationes valent ex conſenſu contrahentium, quorum libertas non eſt hac in parte reſtringenda.

Quid, ſi plures res una ſtipulatione comprehendantur?

§. quoties. §. præterea. h. t. l. 29. & l. 134. in fin. ff. de V. O.

Si quidem promiſſor ſimpliciter reſpondeat, *Promitto*, propter omnes tenebitur. Neque enim neceſſe eſt omnia, quæ in ſtipulatione expreſſa ſunt, in promiſſione repeti. Quod ſi promiſſor ex omnibus rebus, in ſtipulationem deductis, unam vel quaſdam daturum ſe ſpoponderit, obligatio iis, pro quibus ſpoponderit, contrahitur. Tot namque ſunt ſtipulationes, quot ſpecies, vel ſummæ, & ſingularum rerum expreſſio ſingulas diſtinguit ſtipulationes.

Valetne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Valetne ſtipulatio ſic concepta, ut alii detur vel acquiratur?

Non valere; dixi ſupra, inventaſque eſſe hu- §. *alteri.*
juſmodi obligationes ad hoc, ut unuſquiſque §. *ſed &*
acquirat ſibi, quod ſua intereſt. Vnde Vlpia- *ſi quis.*
nus: *Nec paciſcendo, neque legem dicendo, nec* *verſ.*
ſtipulando, quiſquam alteri cavere poteſt. Ex- *plane. h.*
cipe igitur I. *Niſi ejus, qui alteri ſtipulatur,* *l. 73. §.*
interſit: veluti cum quis adminiſtrationem *fin. ff. de*
tutelæ cedens ſuo contutori, ab eo ſtipulatur *R. I.*
rem pupilli ſalvam fore; hoc caſu, quia non
tantum pupillo, ſed & ſibi conſulit, utilis eſt
ſtipulatio. II. *Niſi pœna adjiciatur*, in eum
caſum, quo ſtipulationi non fiat ſatis. Eſt
enim pœna hic in obligatione, eaque cedit
ſtipulanti, etiamſi ejus non interſit, quia non
tam conſideratur intereſſe, quam conventio.

Quid, ſi de alia re ſtipulator, de alia promiſſor ſenſerit?

Perinde nulla contrahitur obligatio, ac ſi ad §. *ſi de*
interrogationem reſponſum non eſſet: veluti *alia.*
ſi hominem Stichum à te ſtipulatus ſim, &
tu de Pamphilo ſenſeris, quem Stichum voca-
ri credebas. Diverſitas enim reſponſionis vi-
tiat ſtipulationem. Deinde ſtipulatio, ut cæte- *l. 83. §.*
ri contractus, ex conſenſu contrahentium va- *1. l. 137.*
let: ubi autem error eſt in re, ſive corpore, *§. 1. ff.*
non eſt conſenſus. Vnde regula: *non videntur,* *de V. O.*
qui errant, conſentire. Dico, ſi error ſit in re:
quia ſi erretur circa nomen, aut qualitatem, *l. 116. §.*
ut ſi menſa promiſſa, quæ purabatur aurea, *ult. ff. de*
ſit ænea, utilis eſt ſtipulario; licet emtio ſit *R. I.*
inutilis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi turpi ex cauſa aliquid promiſſum ſit?

§. quod turpi. l. 7. §. 3. ff. de pactis. l. 123. ff. de V. O.

Hujuſmodi ſtipulatio adeo eſt inutilis, ut nec adjectione pœnæ, aut juramenti convaleſcat. Regulariter enim quem principalis conventio non obſtringit, eum nec promiſſio tenet pœnæ. Neque intereſt, ſtipulatio ſit concepta in faciendo, vel in non faciendo: cum turpe ſit & flagitioſum, exigere pœnam, ne delictum fiat, à quo quis abſtinere ex officio tenetur.

Si quis ſub conditione ſtipuletur, & ante eventum ejus moriatur; valetne ſtipulatio?

§. cum quia. l. 57. ff. de V. O. l. 18. ff. de R. I.

Olim non valebat: hodie valet, & ad hæredem tranſmittitur; ita ut hæres ſtipulatoris agere, & promiſſoris conveniri poſſit: quia non tantum nobis contrahimus, ſed & hæredibus noſtris. Deinde conditio exſiſtens retrotrahitur ad tempus contractus, & perinde habetur, ac ſi ab initio pure fuiſſet contractum. Aliud eſt in legato, neque enim tranſit ſpes conditionis ad hæredem: quia ſolius legatarii accepta eſt perſona, eique bene voluit teſtator, non etiam hæredi ejus, ut dictum ſupra.

Qui anno, aut menſe dari ſtipulatus eſt, quando tenetur?

§. qui hoc anno. l. 17 §. ſicuti. ff. de R. I. l. 49

Talis, niſi omnibus partibus anni vel menſis præteritis, non recte petet, quia tempus totum in favorem debitoris adjectum eſt: qua ratione ante extremum anni diem non eſt in mora debitor, & non niſi finito die. Aliud eſt in obligatione pura: ea enim agi continuo poteſt, cum temperamento tamen temporis, quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quo traditio fieri poſſit, quod arbitrio relinquitur Iudicis; neque enim cum ſacco creditor ſtatim adeſſe debet. *ff. de condit. & demonſt.*

TIT. XXI.

De Fidejuſſoribus.

Superius de principali obligatione actum fuit: hunc de acceſſoria ſeu fidejuſſoria, quæ cum etiam verbis contrahatur, recte ſequitur poſt Tit. De verborum obligationibus ſeu ſtipulationibus.

Quis dicitur Fidejuſſor?

QVi *alieno nomine obligatur*, id eſt, qui ſua fide ac periculo eſſe jubet, quod alteri creditum eſt. Dicitur & *Repromiſſor*, & *Adpromiſſor*, quippe qui idem promittat, quod alius debet: olim etiam *Sponſor* dicebatur. *Text. h. & l. 24. ff. eod. l. 1. §. 8. de obl. & act.*

Quid eſt Fidejuſſio?

Fidejuſſio eſt *contractus, qui verbis conſtat, accedens firmandæ obligationi alienæ*; dum ſcilicet pro debitore principali alius fidem ſuam interponit apud creditorem, ſi contigerit, illum fide & bonis deficere. Dico, *verbis*: remota enim ſtipulatione, promiſſio pro alieno debitore eſt *Conſtitutum*; vel, ſi antecedat obligationem, *Mandatum*. Dico, *accedens*: quia fidejuſſoria obligatio eſt acceſſio principalis. *§. 1. h. t.*

Quare introducta?

Fidejuſſores accipi à creditoribus ſolent, dum curant, ut diligentius ſibi cautum ſit. Eſt quidem interdum iis cautum nuda & ju- *§. ult. ſup. quibus mod.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

re contr. obl. ratoria cautione ac multo magis interventu pignoris, aut perſonæ ſeu fidejuſſoris: cujus fides utrique, & debitori & creditori, prodeſt; illi, quo magis ei credatur; huic, quo magis ei in tuto ſit creditum.

In quibus obligationibus adſumi fidejuſſores poſſunt?

Text. hic & in l. 1. ff. eod. *In omnibus*, id eſt, ſive re, ſive verbis, ſive literis, ſive conſenſu contractæ fuerint. Imo & obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur, quatenus agitur civiliter, recte accedit fidejuſſor.

Intereſtne, utrum civilis, an naturalis ſit obligatio?

text. hic. Non intereſt; quia & naturalis vera eſt obligatio, licet ex ſe ſatis ſit infirma, quam proinde fidejuſſor acceſſione ſua munit & firmat. Qua ratione pro pupillo, qui tantum tenetur naturaliter, recte intercedit fidejuſſor, qui etiam obligatur civiliter: alias fidejuſſio foret ſine effectu. Idem in ſervo juris eſt, eoque caſu fidejuſſor tenetur tam domino, quam extraneo, qui fidejuſſorem à ſervo acceperit. Non movet, quod videatur durius obligari, quam principalis; nam id ſibi imputet, cum potuerit abſtinere à fidejuſſione. Deinde quod dicitur, in duriorem cauſam non poſſe fidejuſſionem accipi, id intelligendum eſt ratione materiæ, non vero quoad fidejuſſionis effectum.

l. 35. & 37. §. 3. ff. h. t.

Weſembec. hic.

Fidejuſſor poteſtne præcedere obligationem?

§. fidejuſſor. & præcedere. Poteſt & præcedere obligationem & ſequi, hoc eſt, accedere obligationi & contractæ ante & futuræ. Verum cum principalem obligationem

tionem præcedit, non ſtatim conveniri poteſt, ſed tum demum, cum reus debet. Quod enim fidejuſſio dicatur ſequela & acceſſio obligationis principalis, id non ad ordinem temporis, ſed ad conditionem ipſius obligationis pertinet, quæ effectum exactionis producere non poteſt, antequam reus aliquis principalis debeat. *l. 46. & 17. ff. h. t.*

Soluſne ex fidejuſſione tenetur fidejuſſor?

Non, ſed etiam hæredem relinquit obligatum. Cum rei locum obtineat, *ejuſdem enim poteſtatis juriſque eſt, cujus fuit defunctus.* Etenim omnis obligatio ex contractu & quaſi ex contractu in hæredes eſt tranſitoria. Unde & hæredi creditoris ſalva eſt actio, ex obligatione quæſita ipſi creditori, niſi aliud ſit actum. *l. 49. ff. de O. & A.* *l. 59. ff. de R. I.*

Quid, ſi plures fuerint fidejuſſores, qualiter illi obligantur?

Olim ſinguli, quotquot erant numero, in ſolidum tenebantur, & conveniri in ſolidum poterant à creditore; cui & liberum erat, à quo vellet, ſolidum petere, & convenire fidejuſſorem, non ſolum omiſſis pignoribus, verum etiam relicto reo principali, niſi aliter conveniſſet. Verum ex epiſtola D. Hadriani fidejuſſoribus tribuitur diviſionis beneficium, quo compellitur creditor à ſingulis fidejuſſoribus, qui modo ſolvendo ſint litis conteſtatæ tempore, partes petere; idque ut æqualitas ſit inter æqualiter obligatos. Si vero quis ex fidejuſſoribus eo tempore ſolvendo non ſit, hoc cæteros onerat. *§. ſi plures.* *l. 10. l. 20. 27. & ſeq. l. 51. ff. & l. 3. 10. §. 1. C. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi ab uno fidejuſſorum creditor totum conſecutus fuerit?

Verſ. ſed ſi ab uno. Hujus ſolius detrimentum erit, ſi is, pro quo fidejuſſit, ſolvendo non ſit: & ſibi imputare debet, cum potuerit juvari ex epiſtola D. Hadriani, quod juris beneficium ſpreverit, nec deſideraverit, ut pro parte in ſe detur actio. *l. 17. ff. l. 2. & l. 11. C. h. t.* Cautus ergo eſſe debet fidejuſſor, qui in ſolidum convenitur, & vel diviſionis beneficium petere, vel, priuſquam ſolvat, petere, ut creditor actiones ſuas ipſi cedat, præſtet, mandet, &, ſi quæ habeat pignora, in ſe transferat.

Licetne creditori ante reum principalem convenire fidejuſſorem?

Novel. 4. Aut. præſente. C. h. t. Olim, ut dixi, licuit, niſi expreſſe aliud conveniſſet. Hodie non licet, ſed tenetur prius reum principalem convenire & excutere (quod vocant beneficium ordinis ſive excuſſionis;) niſi hic manifeſte ſit non ſolvendo, vel fuerit abſens, quo caſu voluit Iuſtinianus fidejuſſorem ita conveniri, ut tamen, ſi deſideret ſibi dari tempus, intra quod evocet adducatque reum primo conveniendum, id Iudex ei pro locorum diſtantia ſtatuere debeat, ea lege, ut tranſacto tempore cogatur fidejuſſor reſpondere creditori, & condemnatus ſatisfacere.

Poteſtne fidejuſſor in plus obligari, quam principalis debeat?

§. fidejuſſores ita. Non poteſt: nam fidejuſſoris obligatio eſt acceſſio principalis obligationis; nec plus in acceſſione eſſe poteſt, quam in re principali. Hinc quia plus eſt pure promittere, quam ſub conditione, ideo ſub conditione fidejuſſor intercedere poteſt, non è contra; quia non

poteſt

poteſt ſe obligare in duriorem cauſam, nec in majorem quantitatem. In minorem poteſt: neque enim eſt neceſſe, ut acceſſorium adæquet principale. *l. 110. ff. de R. I.*

Quid igitur, ſi quis in majorem ſummam ſive quantitatem ſeſe obligaverit; eritne inutilis obligatio?

Sunt, qui exiſtimant, eam in totum eſſe inutilem. Sed rectius ſentiunt, qui ſuſtinent non vitiari omnino fidejuſſionem, ſed valere ſaltem quoad concurrentem quantitatem, ne utile per inutile vitietur; argumento ſtipulationis; ubi detracto eo, quod eſt inutile in ſtipulatione, reliquum ſuſtinetur. *l. 8. §. 7. ff. h. ibi. DD. l. 1. §. 4. ff. de V. O.*

Quid, ſi denique pro reo ſolverit fidejuſſor, qua actione id, quod ſolvit; recuperabit?

Si pro eo, qui præſens eſt, fidejuſſerit, ac ſolverit, habet mandati actionem, qua repetet id, quod ſolvit, ne officium ſuum ſit damnoſum; niſi pro invito ac prohibente fidejuſſerit, quia tunc videtur donaſſe. Ideo vero actio datur mandati, quia videtur reus principalis id ipſum ei mandaſſe, ut ſuo nomine ſolveret. Dixi, ſi ſolverit; nam ante ſolutionem, quia mandatum necdum eſt peractum, nulla eſt actio fidejuſſori, niſi jam condemnato: quia eo caſu habetur, ac ſi ſolviſſet, cum ſententia habeat paratam exſecutionem. Quod ſi quis fidejuſſerit pro abſente, ei competit actio negotiorum geſtorum. *§. ſi quid. l. 6. C. & l. 6. §. 2. ff. mand. l. 5. ff. de re jud. l. fin. C. de neg. geſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi in inſtrumento ſcriptum ſit, aliquem fidejuſſiſſe?

l.§.fin.h. 1. C. de contr. ſtip. Sufficit ad hoc, ut valeat fidejuſſio; adeo quidem, ut, ſi ipſe fidejuſſor, conventus poſtea à creditore, neget fidejuſſionem legitime factam, quia dicat ſtipulationem non intervenisse, vel non recte factam, propter diverſitatem reſponſionis, non fidejuſſoris obligationi, *l.18. C. de prob.* ſed huic inſtrumento, quavis lingua conſcripto, credatur. Id enim rite factum præſumitur, donec contrarium demonſtretur. Licet ergo *Librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis* *l.92.ff. de R.I.* *erraverit, nihil nocere* ait Scævola, *quo minus & reus & fidejuſſor teneatur;* quæ regula procedit non ſolum in ſtipulationibus, ſed etiam *l.7.& 24.C. de teſtam.* in teſtamentis. Etenim errore ſcribentis teſtamentum, juris ſolennitas mutari non poteſt, quando minus ſcriptum, plus nuncupatum eſt.

TIT. XXII.

De Literarum obligatione.

Quomodo literis contrahitur obligatio?

Text.h. S*I quis debere ſe ſcripſerit, quod ſibi numeratum non eſt*: nimirum quando quis inſtrumento rite confecto confitetur, ſe pecuniam certam accepiſſe, quam tamen nondum acceperit, licet à creditore promiſſa ſit numeratio. Quod ſpeciale eſt in mutuo, quia ſolent homines, præſertim egentes, faciles eſſe in dandis ejuſmodi cautionibus ſive chirographis, ſpe futuræ numerationis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Ligatne talis obligatio, ſolutione non ſecuta?

Certe ſtricto jure ſe obligat, qui conſentit in ſcripturam, eandemque conficit: non enim videtur quis temere ſe ſcripſiſſe debitorem; & præſumit lex pro ſcriptura, nempe ſcripturam ſeu inſtrumentum eſſe verum, & pecuniæ numerationem revera interveniſſe. At vero ex æquo & bono, non ſecuta numeratione, poteſt debitor in judicio cautionem repetere, opponendo exceptionem non numeratæ pecuniæ; dicendo ſe quidem caviſſe, ſperans ſibi pecuniam mutuo dandam, verum numerationem pecuniæ, cautione comprehenſæ, ſibi factam non eſſe. *Tit. C. de non numer. pec.*

Quæ ratio hujus exceptionis?

Illa conſiſtit in improbitate creditoris, qui, cautione accepta ab indigente debitore, pecuniam numerare differt, & nihilominus, quaſi eam numeraſſet, repetere non erubeſcit: quem ideo, ne ex ſua improbitate lucretur, æquum eſt hac exceptione repelli.

Intra quod tempus opponenda eſt hæc exceptio?

Olim intra quinquennium, à tempore dati chirographi, opponi debuit. Hodie ex Iuſtiniani Conſtitutione intra biennium, & quidem continuum, opponenda eſt, ne contingat, creditores diutius ſuis pecuniis defraudari. Similiter permiſit idem Imp. creditori, pecuniam debitam exigenti, adverſus apocham à ſe datam excipere de pecunia non ſoluta, ſed intra 30 dies, quibus lapſis, deinceps audiri non debet. Idque favore liberationis. *§. multum. l. 14. C. d. t. d. l. 14. §. 2.*

Quis eſt effectus hujus exceptionis?

l.3.& 10.C.de non numer.pec. Quod debitor, ſi eam intra prædictum tempus opponat, non ſolum liberetur, verum etiam onus probandi rejiciat in ipſum creditorem ſive actorem, ita ut, donec is probaverit numerationem à ſe factam, non cogatur ad ſolutionem: ideoque privilegiata hæc eſt exceptio, cum alias qui excipit, probare exceptionem ſuam debeat, & regulariter contra eum ſit præſumtio, qui cautionem emiſit, qua ſe fatetur alicujus rei debitorem, niſi contrarium ipſe probaverit. *l.25.C. de prob.*

Quibus caſibus ceſſat iſta exceptio?

Si debitor agnoſcens cautionis fidem, partem ſortis vel uſurarum ſolverit: ſi tranſactionis cauſa certam ſummam caverit: ſi ſubſtitutus ſit reus in locum, qui erat obligatus, quia pecuniam acceperit: ſi quis caverit argentariis certam quantitatem: ſi inſtrumentum concernat depoſitiones certarum rerum, aut ſecuritates publicarum functionum. Denique lapſu biennii; nam tempus illud facit fundatam videri creditoris intentionem. *l.4.9.11. C.d.t. Novell. 136.* *l.14.§.1. C.d.t.*

TIT. XXIII.

De obligationibus ex conſenſu.

Quæ obligationes dicuntur contrahi conſenſu?

Text. hic.in pr. *Conſenſu fiunt obligationes in Emtionibus, venditionibus, in Locationibus, conductionibus, in Societatibus, Mandatis.*

Cur iſtis modis obligatio dicitur conſenſu contrahi?

l.2.& l. Quia neque ſcriptura, neque præſentia omni-

omnimodo opus eſt: at nec dari quicquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiat obligatio, ſed ſufficit, eos qui negotia gerunt, conſentire. Vnde inter abſentes, per epiſtolam vel nuncium, talia negotia geruntur. In cæteris autem contractuum generibus non ſufficit nudus conſenſus, ſed præter conſenſum vel ſcriptura eſt neceſſaria, ut in literarum obligatione; vel præſentia & verba, ut in ſtipulatione; vel denique datio, ut in contractibus, qui re fiunt. *48. ff. de oblig.*

Cujuſmodi ſunt hi contractus?

Omnes ſunt *bonæ fidei*: quia in iis non ſolum præſtandum venit, quod à contrahentibus dictum eſt, verum etiam, quod naturalis ſuadet æquitas, quod ſcilicet alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet, quamvis lingua non ſit expreſſum; cum hi contractus maxime neceſſarii ſint ad vitæ ſocietatem. In quo differunt à contractibus *ſtricti juris*, in quibus non aliud invicem contrahentes præſtant, quam quod diſerte expreſſum fuerit. *l. 11. in pr. ff. de act. emt.* *§. in bona. in f. de act.*

In quo vero differunt hi contractus à ſuperioribus?

Quod in his contractibus ultro citroque oriatur obligatio; ex ſuperioribus quidam ab uno latere tantum obligationem pariant. Hinc ex mutuo, ſtipulatione, ſcriptura, tantum tenetur, qui accepit, promiſit, cavit. *§. fin. h. t. l. 19. ff. de V. O.*

TIT. XXIV.

De Emtione & venditione.

Quid eſt emtio venditio?

Eſt contractus, quo res aliqua per mutuum conſenſum pretio commutatur. Ex quo ultro citroque oritur obligatio: tam enim em- *l. 5. §. 1. ff. de pr. verb.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tor venditori, quam venditor emtori obligatur: ille ad perſolvendum pretium, hic ad rem tradendam. Perficitur ſolo conſenſu, ſed impletur ſive conſummatur rei traditione, & pretii numeratione.

In quo differt à Permutatione?

l.1. ff. de rer. perm. text.h.in pr. Quod in *permutatione* res pro re datur, ſeu pecunia pro pecunia, nec ſtatim ex ſolo conſenſu naſcatur obligatio, ſed demum re ſecuta. *In emtione & venditione* aliter ſe res habet, quæ continuo perfecta eſt, ſimul atq; in rem & pretium fuerit conſenſum, quamvis nondum ſit numeratum pretium, nec rei traditio ſubſecuta, *l.35. ff. de contr. emt.* ac ne arrha quidem data. Nam quod arrhæ nomine datur, argumentum eſt emtionis & venditionis contractæ, ſive ut probari evidentius poſſit conveniſſe de pretio. Itaque de ſubſtantia hujus contractus ſunt hæc tria, merx ſive res, quæ veneat, pretium, conſenſus: non etiam quod arrhæ nomine datur; non traditio *l.17. C. de fidejuſſ.* ipſius rei ac dominii tranſlatio, cum poſſit & aliena res vendi; non denique ſcriptura, niſi aliud placuerit contrahentibus: quæ tunc quoque tantum fidem faciet, non vero formam tribuet contractui; quamquam & forma ſcripturæ omnino ſit ſervanda.

Quid, ſi igitur placuerit contrahentibus confici ſcriptura hunc contractum?

§. ſed hoc quidem. Tunc non aliter perfecta erit emtio & venditio, niſi inſtrumenta emtionis fuerint conſcripta, & omnibus ſuis numeris abſoluta. Quare quamdiu aliquid ex requiſitis deeſt, tamdiu pœnitentiæ locus erit, & recedere à contractu licebit, etiam ſine pœna: niſi quid forte arrharum nomine ſit datum, quod perdit is, qui dedit, ſi adimplere contractum recuſet;

in

in duplum reddendum, ſi ſteterit per eum, qui accepit. Et hoc quoque obtinet in emtione, quæ ſine ſcriptura conſiſtit.

Cujuſmodi debet eſſe pretium?

Cum nulla emtio ſine pretio eſſe poſſit, & dicatur imaginaria, quæ ſine pretio fit; Ideo conſtitui oportet *certum pretium*: quia donec pretium definitum non eſt, non naſcitur obligatio; ſive id contrahentes certo definierint, expreſſâ ab initio quantitate, ſive aliunde conſtet, nempe relatum eo, unde jam vel ſit vel fieri poſſit certum: veluti, *Tantum dabo, quanti emiſti*; aut, *Quantum pecuniæ in arca habeo, tanti emo*; cum nihil interſit, res verbis deſignetur, an alias ſufficienter demonſtretur per relationem ad rem certam. *l.16. ff. de R.I.*

Quid, ſi alius juſſu domini rem vendidit?

Si minoris vendidit, res quidem dicetur vendita, non tamen alienata. Vendita quidem reſpectu ipſius contractus; alienata non item, propter inutilem venditæ rei exceptionem. Quo pertinet regula: *Aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire.* quaſi non videa- ur alienatum, quod adhuc in dominio vendi- oris manet. *l.160. ff. de R.I.*

Quid, ſi pretium conferatur in arbitrium alterutrius contrahentis?

Eo caſu inutilis erit venditio, ſive confera- ur in arbitrium emtoris, veluti, *Vendo tibi undum, quanti æſtimaveris*, vel *quanti æquum utaveris*; ſive in arbitrium venditoris, *quan- ille æſtimaverit*. Ratio redditur, quia cum bligatio ſit juris vinculum, quo neceſſitate dſtringimur alicujus rei ſolvendæ, inutilis it contractus, imperfectaque obligatio, *l.35.§. 1 ff.& l. 11. C. d. t.*

quæ

quæ nulla neceſſitate adſtringit contrahentes.

Quid ergo, ſi conferatur in arbitrium alicujus tertii, veluti, quanti æſtimaverit Titius?

Inter veteres ſatis hoc dubitabatur, conſtaretne venditio, an non? Verum Iuſtiniano placuit, valere venditionem, quaſi collatam in conditionem, adeo ut pretii petitio ſit, poſtquam Titius rem æſtimaverit, pretiumque definierit. Qui ſi noluerit, aut non potuerit rem æſtimare, venditio ob conditionis defectum pro nihilo erit, & nullius momenti.

Verſ. ad noſtra. Verſ. ſin autem. l.ult.C. de contr. emt.

Quid, ſi tertius ille inique arbitratus fuerit?

Placet quibuſdam, ut tunc reductio fiat ad arbitrium boni viri argumento ſocietatis. Verius tamen, ex mente Iuſtiniani, pretium omnimodo ſolvi oportere, prout tertius fuerit arbitratus, cui ſoli illud ſpecialiter commiſſum fuit. Nec eſt par ratio ſocietatis & venditionis, quoniam in contractu ſocietatis non eſt aliud remedium, niſi definitio partium, ab arbitratore inique ſtatutarum, corrigatur arbitrio boni viri. In contractu autem venditionis, ſi modica ſit læſio, ea ferenda eſt; ſin immodica, excedens dimidiam partem juſti pretii, tunc datur remedium; *l. 2. C. de reſc. vend.* Eſt autem arbitrium boni viri, quod in rebus ſuis quis faceret, vel quod vellet ſibi fieri ab aliis; quod ſi cum æquitate & bona fide pugnet, Iudex interpellatus infringendi poteſtatem habet, & ad boni viri arbitrium reducet.

l.6.& l. 67. cum ſeq. ff. pro ſocio.

d.l.ult. ibi Interp.

l.22.ff. de R.I.

l.74 ff. pro ſocio.

Quæ eſt materia pretii?

Pretium in numerata pecunia conſiſtere debet. In quo diſtinguitur à permutatione, in qua res pro re datur, at in emtione pretium pro re, eſtque æſtimatio valoris rei venditæ: quo nomine pretium emtionis differt à locatione, in qua datur pecunia pro mercede ſeu penſione, non pro æſtimatione rei. Interdum etiam penſio locationis conſiſtere poteſt in alia re, quam pecunia, ſine qua tamen emtio non contrahitur.

§. item pretium. l.3. C. de contr. emt. & l. 1. ff. eod.

Emtione & venditione contracta, rei venditæ periculum ad quem pertinet?

Ad emtorem, licet ei res tradita non ſit. Non obſtante regula communi, qua dicitur, rem domino ſuo perire; venditorem autem ante traditionem manere dominum rei venditæ: neque enim domino dumtaxat, ſed & creditori res perit, qualis hoc loco eſt emtor, qui proinde, re interemta ante traditionem, tenebitur nihilominus pretium ejus præſtare venditori, cum alias male diceretur res perire emtori, aut ejus periculo eſſe.

d. §. cum autem. l. 35. §. 4. & ſeq. ff. d. t. l. 8. de per. & com. rei vend.

Semperne res vendita periculo eſt emtoris?

Nequaquam. Etenim certis caſibus ad venditorem periculum pertinet: veluti ſi res ſit vendita ſub conditione, eaque pendente perierit, vel deterior facta fuerit: ſi res ſit in genere vendita, aut talis, quæ pondere, numero, menſurave conſtet, cum ejuſmodi rei non prius perfecta cenſeatur venditio, quam ea admenſa, appenſa, adnumeratave fuerit, quia quaſi ſub conditione facta cenſetur. Item ſi dolo vel culpa venditoris aut ex præterito vitio perierit

l. 35. §. pen. ff. de contr. emt. & tit. C. de per. & com. rei vend.

res:

l.35. §. 1. ff. h. t. res: ſi denique venditor ſuſceperit cuſtodiam, aut periculum in ſe; dant enim pacta legem contractui.

Quid autem, ſi non ſuſceperit in ſe periculum, & res pereat?

Verſ. utique tamen. Securus erit venditor; ſed quia adhuc dominus rei eſt, actiones ſibi competentes, nimirum rei vindicationem, quam habet ut dominus, condictionem furtivam, ſi res furto ſit ſublata, & actionem damni injuria ex L. Aquilia, ſi res ſit læſa, exhibere & mandare debebit emtori. Cum enim venditori ſalvum ſit pretium, æquum eſt, emtori conſulat, quatenus poteſt, ne cum ejus injuria ſeu jactura locupletior fiat: maxime cum actiones iſtæ concernant ipſius rei commodum, quod emtorem ſequitur, juxta regulam, quæ ei commodum rei tribuit, qui damnum ſentit.

Quot modis contrahi emtio-venditio poteſt?

§. emtio. d. l. 35. §. 1. l. 13. C. eod. §. emtio. 5. h. t. *Et pure*, & *ſub conditione*, & *in diem, ad diem, ex die.* Pure, cum ſimpliciter res venditur. Sub conditione, ſi aliquatenus in ſuſpenſo maneat: veluti, *Si Stichus intra dies centum tibi placuerit, erit tibi emtus centum aureis.* Hic conditio in ementis confertur arbitrium, & nihilominus valet contractus. At ſi res ipſa, vel pretium conferatur in emtoris arbitrium, contractus inutilis eſt, ſive nihil agitur: ut, *Stichus tibi emtus eſto, ſi vis, & quanti voles.* Quando in diem, ad diem, vel ex die contrahitur emtio, tunc dies non ſuſpendit obligationem, ſed tantum traditionem & implementum contractus, niſi habeat admixtam conditionem conformiter aliis contractibus, ut dictum ſupra. (§. omnis. 2. ſup. de verb. oblig.)

Sunt·

Suntne conditiones ſive pacta ſingularia in hoc contractu?

Sunt, nimirum *Addictio in diem*, & *Lex*
commiſſoria. Addictio in diem fit, ubi pluri-
bus ementibus non ſtatim perficitur venditio,
ſed addicitur illi res, qui poſt certum tempus,
veluti unius menſis ſeu 30 dierum, plus licitatus
uerit, hoc modo: *Ille fundus eſto tibi centum* *l.1.& 2.*
mtus, niſi ſi quis intra Kalend. Ianuar. pro- *ff.de in*
imas meliorem conditionem fecerit. Quo caſu *diem ad-*
ura eſt emtio, niſi aliud ſit factum, ſed ſub *dict.*
onditione reſolvitur.

Lege ſive conventione commiſſoria celebra- *l.1.2.&*
ır venditio, quando ita cavet venditor, *ut niſi* *4.in pr.*
tra certum diem pretium ſit exſolutum, inem- *ff.de L.*
ı res fiat. Quo caſu magis quoque eſt, ut ſub *Com.*
onditione reſolvi emtio, quam ſub conditio-
e contrahi videatur.

Quæ res vendi poſſunt?

Vendi poſſunt res omnes, quæ in commer- *§. loca*
o ſunt hominum, id eſt, quas quis habere, vel *ſacr.*
ſſidere, vel perſequi poteſt. Igitur res no-
æ, quæ vel exſtant, vel exſtare poſſunt, ut
ctus naſcituri. Non item loca ſacra religio- *l.8.ff.*
, publicis uſibus deſtinata; quas res fruſtra *h.t.*
is ſciens emit, quippe exemtas commercio. *l.182.ff.*
co, ſciens; nam ſi alicui ignoranti vendita *de R.I.*
rit hujuſmodi res, ei dabitur actio ex emto, *§.fin.h.*
poſtulante libertate commerciorum, quate-
ſua intereſt deceptum non eſſe. Idem juris *§.idem*
, ſi hominem liberum, pro ſervo emerit. *juris.*
us in ſtipulationibus, ubi ne quidem ad in- *ſup.de*
ſſe earum rerum agi poteſt. Ratio diverſi- *inut.*
s eſt, quia ſtipulatione id agitur, ut domi- *ſtip.*
n transferatur, emtione non item. De-
 ſtipulatio eſt ſtricti juris, emtio vero bo-
fidei.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi res ſit propria?

l.45.ff. de R.I. Inefficax eſt rei propriæ emtio, ſive ſciens ſive ignorans quis rem propriam emat, & quod ignoranter ex hac cauſa ſolutum eſt venditori, per condictionem indebiti repetitur ab emtore. Niſi tamen quis non rei ſuæ dominium, ſed poſſeſſionem emat, hæc enim valebit emtio.

l.16.l.34.§.rei ſuæ.l.1. ff. de cont. emt. l.81.§.1.ff. de leg.1. Similiter id quod meum eſt, ſub conditione emere poſſum, ſi res mea interim eſſe deſinat. Quæ omnia procedunt, ſi irrevocabiliter res mea ſit, non etiam ſi quovis caſu à me auferri poſſit. Item etiam valebit legatum rei meæ, ſi res à me evinci & auferri poteſt.

Poteſtne res aliena vendi?

l.28.ff. de cont. emt. Omnino poteſt, cum venditor non teneatur transferre dominium, ſed tantum facere, ut liceat habere: ut autem habere liceat, æque in re aliena, atque in propria præſtari poteſt. Non eſt tamen hæc res ſecura, propter periculum evictionis, quod venditor, rem alienam vendendo, agnoſcere cogitur; niſi facto emtoris quid poſſit imputari. *Tit. C. de evict.*

l.190.ff. de R.I. Inde ſequitur, quod à nobis evincitur, in bonis noſtris non eſſe: nam ipſe evincens rem in bonis habere cenſetur, cum, ad eam perſequendam, actionem habeat.

Quid, ſi res vendita, ſit vitioſa?

l.1. l.9. 31.§.16. ff.de adit. edicto. Tunc in arbitrio emtoris eſt, agere adverſus venditorem *redhibitoria actione*, ut rem vitioſam & morboſam, quam fraudis conſilio vendidit, recipiat, reſtituatque pretium: vel *actione quanto minoris*, ut venditor reſtituat reddatque partem pretii, quam non fuiſſet daturus emtor, id eſt, minoris rem emiſſet, ſi ſciviſſet fuiſſe vitioſam.

Quid,

Quid, ſi contigerit læſio?

Si ea immodica fuerit, excedens dimidiam *l. 2. C. de*
partem juſti pretii, ut ſi venditor dimidio *reſcind.*
minus habeat, quam res eſt, reſcinditur con- *vend.*
tractus, niſi pars rea læſionem velit emen-
dare: & ſupplere, quod deeſt juſto pretio.
Dixi, immodica; nam modica læſio, con-
ſiſtens intra terminos infimi pretii, tolera-
ur litium vitandarum gratia, & ne omnis
obligatio ſit in incerto. Quo ſpectat illud *l. 16. §.*
C. In pretio emtionis & venditionis natu- *pen. ff. de*
aliter licere contrahentibus ſe circumve- *minor.*
ire.

Quæ actiones ex hoc contractu naſcuntur?

Duæ: Actio *Ex emto* ſive *emti*; quæ da- *l. 1. &*
r emtori contra venditorem, ut res vendita *11. &*
i tradatur, hoc eſt, vacua rei poſſeſſio in *13. §.*
ſum transferatur, ita ut ab eo avocari non *19. ff. de*
ſſit. Quod ſi res non tradatur, ſuccedit poſt *act. emt.*
oram obligatio ad id, quod intereſt, petun- *l. 4. C.*
rque fructus & omnes rei venditæ acceſſio- *eod. &*
s, & omnino ſi quid decipiendi emtoris *l. 2.*
uſa fecerit venditor. Altera eſt actio *Ex ven-*
o ſive *venditi*, quæ competit venditori ad
nſequenda ea, quæ ipſi ab emtore præſtari
ortet, & in primis ad pretium, aut reſiduam
tem pretii, ſi pars ſoluta ſit. Nam res ven- *§. vendi-*
a & tradita non aliter acquiritur emtori, *ta. ſup.*
m ſi is venditori pretium ſolverit, vel alio *de rer.*
do ei ſatisfecerit, veluti expromiſſore aut *diviſ.*
nore dato, vel ſi venditor fidem emtoris
tus fuerit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Teneturne venditor rem emtoris facere, uti emtor obligatur præciſe præſtare pretium?

l.1. in pr. ff. de rer. permutat. l.25. §. 1. ff. de con. emt. l.11. §. 2. ff. de act. emt.

Venditor præciſe non obligatur, ut emtorem faciat rei dominum, ne uſus & facultas contractus impediatur: quotuſquiſque enim in promtu dominium rei, quam vendit, probare poſſit? Liberatur itaque obligatione evictionis, & libera rei traditione. *Emtor* tamen tenetur pretium facere venditoris, quod ſemper poteſt, cum non ad ſpeciem, ut plerumque venditor, ſed ad genus teneatur. Communiter Iuriſconſulti ita loquuntur, quod emtor ſit obligatus dare, venditor vero non ſit obligatus dare, ſed tantum *tradere*: ut *dare* ſit dominium transferre; *tradere*, transferre rem cum conditione uſucapiendi.

TIT. XXV.

De Locatione & Conductione.

Quid ſignificat Locare, *quid* Conducere?

L*Ocare* eſt dare aliquid utendum, vel faciendum, pro certa mercede. *Conducere*, eſt accipere aliquid utendum vel faciendum. Vnde *Locator* eſt, qui interventu pretii dat utendum, vel fruendum. *Conductor*, qui utendum accipit, pretio dato. Vocatur interdum *Inquilinus*, in ædibus ſcilicet ſeu prædio urbano; interdum *Colonus*, in prædio ſeu fundo ruſtico.

Quid eſt Locatio-conductio?

l.1. ff. h. *Eſt contractus juris gentium, bonæ fidei, quo præſta-*

præſtatur uſus rei, aut opera, certa mercede conſtituta. Perficitur locatio ſolo conſenſu, ut emtio-venditio, nimirum ſimulatque convenerit inter contrahentes, ut res ſit locata conducta. Eſtque ſimiliter *bonæ fidei*, quia non ſolum venit, quod dictum, & de quo contrahentes pepigerint expreſſè, verum etiam, quod æquitas naturalis ſuadet. *t. & text. h. in fin.* *l. 23. v. ſed hæc ita. ff. de R. I.*

In quo ſimilis, aut diſſimilis eſt emtioni & venditioni?

In eo eſt ſimilis, quod, ut emtio & venditio ita contrahitur, ſi de pretio convenerit; ita locatio & conductio contracta intelligatur, ſi de mercede convenerit. Suntque & hic de ſubſtantia contractus, conſenſus, merces certa, & res, quæ locatur, uti in emtione venditione conſenſus, pretium certum, & merx ſive res, quæ venditur. *In eo diſſimilis*, quod in venditione rei proprietas alienetur, in locatione tantum uſus rei in alium transferatur. *§. 1. h. t.*

Poteſtne in hoc contractu merces alieno arbitrio permitti?

In eo quoque locatio conductio ſimilis eſt emtioni venditioni: ideoque ſi tertius, in cujus arbitrium merces collata fuerit, mercedem definierit, omnimodo ſecundum ejus æſtimationem perſolvi eam oportebit. Quod ſi vel noluerit, vel non potuerit definire, pro nihilo erit conductio, quaſi nulla mercede conſtituta. *§. & quæ ſupra.* *l. 25. in pr. ff. h. t.*

Quid ergo, ſi ab initio merces conſtituta non ſit, ſed quanti convenerit poſtea?

Eo caſu non proprie locatio & conductio contrahi intelligitur, neque actio datur lo- *Verſ. quade cauſa.*

P cati.

l.22.ff. de præſc. verb. cati. Quare ſi fulloni polienda curandave, aut ſarcinatori ſarcienda veſtimenta quis dederit, nulla mercede conſtituta, ſed poſtea tantum daturus, quantum inter eos convenerit, eo nomine actio dabitur præſcriptis verbis, ſive in factum, quaſi de novo negotio. Quod ſi merces neque conſtituta neque promiſſa ſit, competet actio mandati; illa vero conſtituta, locati.

Merces qua in re conſiſtere debet?

§.præt. l.1.§. lt.ff. mand. Coraſ.l. 2.miſc. c.11. per l.21.C. h.t. In pecunia numerata, ſecundum multos, idque ſimiliter ad ſimilitudinem emtionis. Igitur ſi vicinus rem locet vicino ſuo, ut is invicem aliam locet, non erit locatio conductio, ſed contractus innominatus, *Facio, ut facias*, ex quo actione præſcriptis verbis agendum eſt. Quamquam plerique exiſtiment, pro uſu fundi etiam partem fructuum præſtari ſolere ab eo, qui vocatur partiarius colonus, & mercedem in qualibet re fungibili conſtituant; quorum non improbabilis opinio eſt.

Quando finitur hic contractus?

l.11. C.h. Præfinito tempore; imo & ante: quid enim ſi conductor deprehenderit ædes eſſe inſalubres, aut peſtilentes? poterit à contractu *l. 3. C. eod.* diſcedere. Idem licebit locatori, ſi ædes collabantes velit reſtituere: ſi eas propriis uſibus neceſſarias eſſe oſtenderit: ſi conductor per biennium penſionem non ſolvat: in domo male verſetur; aut fundum non colat, ut opor- *l.59. & 177.ff. de R.I.* tet. Quo caſu juſte expelli domo poterit, ante lapſum conventæ habitationis tempus. Attamen, mortuo conductore intra tempora conductionis, non finitur conductio, ſed hæres *l.52.ff. de pact.* ejus eodem jure in conductione ſuccedit. Eſt enim hæres ejuſdem poteſtatis & juris, cujus fuit defunctus. Itaque pacto, quod defunctus fecit, fidem præſtare debet.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ actio competit ex hoc contractu?

Locatori quidem *Locati*, conductori vero *Conducti* actio competit. Illa ad hoc, ut locator conventam mercedem conſequatur; ut rem locatam finito uſu reſtitui petat; ut præterea damnum culpa conductoris, etiam levi, non vero leviſſima, datum reſarciri faciat. Conductor enim omnia ſecundum legem conductionis facere debet, &, ſi quid in lege prætermiſſum fuerit, id ex bono & æquo præſtare. *Semper*, inquit Vlp. *in contractibus id ſequimur, quod actum eſt.* Hæc vero datur ad hoc, ut conductor petat liberum rei uſum ad tempus conventum: qui niſi præſtetur, actio ſupereſt ad intereſſe adverſus locatorem, cujus facto impeditur.

text. h. in pr. *l. pen. C. h. t.* *l. 34. ff. de R. I.*

Semperne integram mercedem locator conſequitur?

Non: nam interdum mercedis remiſſio facienda eſt pro rata damni dati, puta ſi conductor deſierit poſſe uti re conducta, fructuſque ſtantes percipere, ob vim tempeſtatis vel aliud cœli vitium, hoſtiumve incurſum, aut alium caſum fortuitum, qui nullo conſilio provideri vel averti potuerit: niſi fertilitas præcedens ſubſequentem ſuppleat ſterilitatem, vel ſubſequens propter ſterilitatem anni præcedentis, penſionem ante remiſſam exigi faciat: cujus ratio in æqualitate poſita eſt.

l. 15. §. 4. ff. h. t. & l. 8. C. eod.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE EMPHYTEUSI.

Quam familiaritatem habet contractus Emphyteuſeos cum venditione & conductione?

§. adeo autem. Diceres eſſe conductionem, ſi penſionem ſpectes, ſingulis annis ſolvendam, & dominium directum, remanens penes ipſum concedentem. Dixeris vero eſſe emtionem, ſi finem ſeu cauſam hujus contractus inſpicias, nempe ut ille, qui rem accepit, eam velut ſuam quodammodo habeat. Ita ut merito inter veteres dubitatum fuerit, an contractus hujuſmodi eſſet emtio-venditio, an vero locatio conductio, donec Zeno Imp. ſtatuit propriam illius eſſe naturam, neque ad venditionem inclinantem, ſed ſuis pactionibus fulciendam, & proprium contractui nomen dedit. *l. 1. C. de jure empt.*

Quid igitur eſt Emphyteuſis?

d. l. 1. & l. 1. ff ſi ag. vect. *Eſt contractus Iuris Civilis, nominatus, quo alicui prædium aliquod poſſidendum & fruendum traditur, ea lege, ut penſio annua inde domino præſtetur.* Dico, *Iuris Civilis:* quia formam, quæ dat eſſe rei, ex lege Zenonis accepit, & ſic à Iure Civili. Dico, *nominatus:* quia certum & definitum nomen habet, ex quo naſcitur obligatio, & in perſonam actio. Dico, *ea lege,* &c. quia emphyteuta obligatur, & penſionem ſolvere ſuo tempore, & inſuper fundum ſive agros, quos in emphyteuſin acceperit, meliores fertilioreſque reddere. Dicta enim *Emphyteuſis* ab inſerendo, implantando, ſeu meliorando: quia ab initio prædia ſterilia, inculta ac deſerta, dabantur hoc modo colenda ac melioranda, ideoque modica penſio conſtitui eo nomine ſolet.

Quid

Quid juris habet emphyteuta in re emphyteutica?

Quod in omnibus fere ſit vice domini, quippe cui jus competat in rem, & jus dominio proximum, quod vulgo dominium utile vocant; ita ut poſſit fructus, atque emponemata, ſive meliorationes, vendere, vel jus emphyteuticum in alium transferre; requiſito tamen prius domino, ut vel ipſe emat, ſi velit, vel alienationi conſenſum præbeat. Quod ſi alterutrum facere diſtulerit per bimeſtre, poteſt emphyteuta ſine domini conſenſu meliorationes ſuas vendere cuicumque volet; idoneo tamen, & qui domino canonem ſolvere poſſit: neque enim deteriorem domino emphyteutam conſtituere debet. *l. 3. C. d. t.*

Quid autem juris competit domino emphyteuſeos?

Quod is, rei proprietate retenta, ejus directus maneat dominus, atque, in recognitionem illius, quotannis penſionem recipiat: ad quam tenetur emphyteuta, etiamſi nullos fructus ex re perceperit; cum hic penſio non detur ratione fructuum, uti in locatione conductione merces, sed in recognitionem directi domini:. Quod ſi tota res perierit, non debetur jam penſio ulla, cum nihil ſit, cujus nomine præſtetur: & propterea damnum erit ſolius domini directi, partis vero interitus ſoli nocet emphyteutæ. *vide quæ ad h. t. ſcripſi in Cod.*

Quid, ſi emphyteuta ceſſet ſolvere canonem?

Tunc quidem, ſi ceſſaverit per triennium in emphyteuſi ſeculari ſive privati hominis, vel per biennium in emphyteuſi Eccleſiæ, *l. 2. C. h. t. de jur. emph. c.*

fin. ni filius. extra h.t. cadit jure ſuo, & expelli poteſt. Qua in parte rigidius agitur Iure Canonico, quam Civili: cujus tamen rigor in eo temperatur, quod Canones moræ purgationem admittant, quam non admittit Ius Civile.

TIT. XXVI.

De Societate.

Quid eſt Societas?

§. 2. h.t. E*St contractus conſenſu initus, quo, inter duos pluresve, res atque opera circa lucrum & damnum communicantur.* Cum ergo mutuo *l. 30. ff. eod.* conſenſu contrahatur, non poteſt is dici ſocius, *l. 47. §. 1. ff. de R. I.* quem in ſocietatem non admiſi. Ideoque quem meus ſocius admittit, illi tantum ſocius eſt, non mihi.

In hoc contractu hæc duo potiſſimum conſiderantur: lucrum, quod ſcilicet ſupereſt, deductis impenſis; & damnum, quod abeſt, deductis impenſis.

Quo modo differt à Communione?

l. 31. & 32. ff. h. t. l. 1. & 2. ff. Com. divid. Quod Communio ſit rerum; Societas perſonarum: quod Communio ſit facti, Societas juris. Nam in Communione re ipſa, & ipſo facto fiunt ſocii; eſtque neceſſaria ea ſocietas, quam fortuna conciliat, non voluntas, veluti ſi duobus communiter hæreditas, vel donatio aliqua obvenerit, vel una & eadem res fuerit legata.

Quotuplex eſt Societas?

l. 3. & 73. ff. h. Duplex: alia *Vniverſalis*, id eſt, totorum bonorum; alia *Specialis* ſive *Particularis*, unius alicujus negotiationis, veluti olei, vini, &c. In univerſorum bonorum ſocietate hoc eſt ſingulare, quod omnes res quæ contrahentium ſunt, communicentur, etiam ſine tra- *l. 9. ff. eod.* ditione. Ratio eſt in difficultate traditionis rerum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

rerum univerſalium: & hoc ita quoad res jam acquiſitas; nam acquirendæ, ut communicentur, deſiderant traditionem. Simpliciter & indefinite contracta ſocietas, tantum earum rerum eſſe intelligitur, quæ ex quæſtu veniunt, id eſt, negotiatione & opera, non etiam quæ ex donatione vel legato acquiruntur, quia eæ res ob meritum accedunt.

Quales in Societate debent eſſe lucri & damni partes?

Si nihil de eo nominatim convenerit inter ſocios, partes æquales & in lucro & in damno ſpectantur, pro ratione ſortis & quantitatis deductæ in ſocietatem, proportione non Arithmetica (ut quidam volunt) ſed ſecundum communem & veram ſententiam, Geometrica, ut, qui plus contulit, plus accipiat: v. g. ſi primus contulit centum, ſecundus quinquaginta, & in lucro ſint duodecim, primus ex his duodecim feret octo, ſecundus quatuor. Si vero ab initio convenerit de partibus, eæ ſervari debent, dummodo ſocius, qui plus ex conventione accepit, etiam plus in ſocietatem conferat, vel pecuniæ, vel operæ, vel cujuſcumque alterius rei cauſa, puta gratiæ. Vnde valet conventio, ut ad unum ex ſociis duæ vel tres partes & lucri & damni pertineant, ad alium tertia.

§. & quidem. *l. 29. ff. h. t.* *§. 2. h. l. 30. ff. eod.*

Quid, ſi partes fuerint expreſſæ in lucro ſolo?

Eædem tacite cenſentur conſtitutæ etiam in damno, & vice verſa: nam ſicuti lucrum, ita damnum, commune eſſe oportet. Et æquum eſt, ut cujus participavit lucrum, participet & damnum.

§. illud. h. l. 52. § 4. ff. eod. l. 10. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Valetne ea conventio, ut quis duas partes lucri, & damni tertiam capiat?

§. de illa. 3. Quintus Mutius contra naturam ſocietatis talem conventionem eſſe exiſtimavit, & ob id non eſſe ratam habendam, quaſi vera amicitia & ſocietas eſſe non poſſit, niſi æqualiter res communicentur. Contra ſenſit Servius Sulpitius, cujus ſententia prævaluit, quia ſæpe quorundam ita pretioſa eſt opera in ſocietate, ut eos juſtum ſit conditione meliore in ſocietatem admitti: v. g. ſi quis ſolus naviget, ſolus peregrinetur, ſolus pericula ſubeat, ſi valeat ſolertia, gratia, induſtria. l. 29. §. 1. ff. h. t.

Valetne conventio, ut unus pecuniam conferat, alter non conferat; & tamen lucrum commune ſit?

§. nam & ita. l. 5. §. 1. l. 6. & 52. §. 2. ff. h. l. 1. C. eod. l. 30. ff. h. t. Ita coiri poſſe ſocietatem non dubitatur: quia ſæpe opera alicujus pro pecunia valet. Et pretium operæ artis eſt velamentum. Imo interdum tanta eſt induſtria, operaque ſocii, ut plus ſocietati conferat, quam pecunia, tamque pretioſa, ut quis lucri partem ferat, de damno non teneatur. Poteſt enim quis pactione conditionem ſuam meliorem facere.

Sed quomodo inibitur ratio lucri & damni?

verſ. quod tamen. & d. l. 30. Reſpondet Imper. Si in alia re lucrum, in alia damnum illatum ſit, compenſatione horum inter ſe facta, id ſolum, quod ſupereſt, intelligi lucro eſſe, & dividendum inter ſocios pro rata. Hoc eſt, lucrum id demum intelligi, quod in ſocietate reliquum eſt, omni damno deducto; & damnum, quod, deducto omni lucro, ſupereſt.

Quid,

Quid, ſi convenerit, ut unus ſolus damnum ſentiat, alter omne lucrum?

Conventio hujuſmodi, quia ſocietati contraria eſt, omnino reprobatur, & à Caſſio tamquam leonina & inutilis rejicitur, cum iniquiſſimum genus ſocietatis ſit, ex qua quis damnum, non etiam lucrum exſpectet. *l.29. §. ult. ff. h. t.*

Quibus modis ſolvitur Societas?

I. *Diſſenſu mutuo*, vel *Renunciatione unius è ſociis.* Idque receptum eſt, ad ſedandam diſcordiæ materiam, quam neceſſe eſt exoriri, ſi quis invitus ſocietati adſtringatur. Sed multum refert, quomodo & quando quis renunciaverit: nam ſi callide aut intempeſtive ideo renunciaverit ſocietati, ut lucrum ſibi forte obveniens ſolus auferat, cogitur hoc lucrum communicare cum ſociis. Si vero damnum attulerit hæreditas, hoc ad eum qui renunciavit, pertinebit; ipſe enim ſe circumveniſſe videtur. *§. manet. h. t. l.65. §.1. & 5. ff. eod. l.155 ff. de R. I.*

II. *Morte unius è ſociis.* Idque ideo, ne quis alicui ſocius fiat, quem non vult ſibi ſocium, cum in ſocietate verſetur perſonæ induſtria ac fides. Cogitur tamen hæres ſocii, quamvis ſocius non ſit, nec ſucceſſor ſocietatis, ea, quæ per defunctum inchoata ſunt, explicare; uti & commoda, eidem acquiſita, jure ſibi cedi poſtulat. *§. ſolvit. l.4. ff. eod.*

III. *Finito negotio:* cum amplius non ſuperſit materia, & fine obtento ceſſent media. Quod ita procedit in ſpeciali ſocietate, certi alicujus negotii; non item in univerſali. *§. item ſi alicujus.*

IV. *Publicatione*, ſcilicet, ſi univerſa bona ſocii publicentur. Nam, cum in ejus locum alius ſuccedat, nimirum fiſcus, pro mortuo habetur. Dico, *ſi univerſa bona*; quia, ſi pars tantum publicetur, manet ſocietas in reliquis bonis. *§. publicatione. d. l.65. §.12.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

§ *item ſi quis.* *l.* 1. & 4. *C. qui bon. ced. poſſ.* *l.* 6. *ff. de ceſſ. bon.* V. *Ceßione bonorum*, ſi quis è ſociis ære alieno preſſus ceſſerit bonis ſuis; quia ſic amplius non ſuperſunt bona, ſine quibus contrahi ſocietas non poteſt. Sed hoc caſu, ſi adhuc poſt ceſſionem in ſocietatem conſentiant ſocii, nova quaſi videtur incipere ſocietas, propter bona futura; quia is, qui bonis ceſſit, non prohibetur ſibi in poſterum acquirere.

Quæ actio ex hoc contractu naſcitur?

Actio *Pro ſocio*, utrimque directa, quæ cuivis è ſociis datur, & in quemvis: nec eſt ſocietatis actio aliqua contraria, ut in aliis contractibus, qui conſenſu ineuntur, quia ſociorum omnium *l.* 148. *ff. de R. I.* par eſt conditio, & mutua obligatio; Itemque juris effectus omnibus communis.

Ad quid ſocius ſocio tenetur?

§. *fin. h.* *l.* 3. *ff. h. t.* In primis, quia bonæ fidei hæc actio eſt, ideo in eam veniunt omnia, quæ alterum alteri ex bono & æquo præſtare convenit: ut ſcilicet quod quiſque ex ſocietate penes ſe habet, id in medium conferat; ut lucrum pro æquis partibus, vel aliis, de quibus convenerit inter contrahentes communicetur; ut damnum, quod *l.* 52. §. 2. & 11. *ff eod.* quis ſua culpa dedit, reſarciatur. Nam cum utriuſque gratia ſocietas contrahatur, non tantum dolus, ſed & culpa hinc inde præſtanda venit, non ſolum lata, quæ dolo proxima eſſe di- *l.* 23 *ff. de R. I.* citur, ſed & levis, non item leviſſima, idque ex generali illa ratione, quod hic utriuſque contrahentium vertatur utilitas, ut in emto, in locato, in dote, in pignore. Sufficit igitur, ſi talem diligentiam communibus rebus adhibeat ſocius, qualem ſuis rebus adhibere ſolet. Vnde qui minus diligentem ſocium adſumit, de ſe *l.* 19. *ff. de R. I.* queri, ſibique hoc imputare debet; *Quia, qui cum alio contrahit, vel eſt, vel eſſe debet, non ignarus conditionis ejus.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XXVII.
De Mandato.

Quid eſt Mandatum?

Mandatum eſt contractus, quo quis bona fide negotium aliquod alteri gratuito gerendum committit. Obliganturque ex hac conventione ultro citroque & mandator, qui negotium alteri gerendum committit, & mandatarius, qui exſequendum ſuſcipit: ille, ut hunc indemnem ſervet; hic, ut negotium ſuſceptum impleat: & quidem *gratuito*, quia non fert hic contractus mercedem, cum originem ex officio atque amicitia trahat, contraria vero amicitiæ ſit merces: nam interveniente pecunia res ad locationem & conductionem potius reſpicit. Igitur ſi quis fulloni polienda curandave dederit veſtimenta, aut ſarcinatori ſarcienda, nulla mercede conſtituta, neque promiſſa, mandati competit actio, non locati.

l.1.ff. h.t.

§.ult. h.t.

Qualiter contrahitur Mandatum?

Mandatum contrahi poteſt vel *Expreſſe*, ſive verbis expreſſis, veluti *Volo, Rogo, Mando*: vel *Tacite*, quod fit per patientiam, aut ratihabitionem; per patientiam, cum quis non prohibet, ſed tacet, cenſetur enim conſentire; per ratihabitionem, dum quis ratum habet, quod geſtum eſt. Item Mandatum, & *in diem* differri, & *ſub conditione* fieri poteſt, ſicut & cæteri contractus. Procurator ſimiliter, in diem, ſub conditione, & uſque ad diem, dari poteſt: cui ſimilis eſt mandatarius, qui ſuſcepto mandato procurationem ſuſcepiſſe dicitur: atque utriuſque nomine datur mandati actio.

d.l.1.18. ff. eod. l.60.ff. de R.I. & c.43. eod.in 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quibus modis contrahitur mandatum?

Quinque potiſſimum modis. I. *Gratia mandantis tantum:* veluti ſi tibi mandem, ut aliquid mea gratia facias. II. *Gratia utriuſque*, & mandantis & mandatarii; ut ſi mandem tibi aliquid, quod utriuſque noſtrum reſpiciat utilitatem. III. *Gratia aliena tantum*, ſi tibi mandem, ut Titii negotia geras. IV. *Gratia aliena & mandantis:* ſi alicui mandem, ut mihi & Titio domum emat. V. *Gratia tua & aliena:* ſi mandem tibi, ut Titio pecuniam ſub uſuris credas.

Quid, ſi tua tantum gratia ſit mandatum?

§. tua tantum. l.8. C.de dolo. Supervacuum eſt hujuſmodi mandatum: v.g. tibi mandavi, ut pecunias tuas in emtionem potius prædiorum colloces, quam fœneres, vel è diverſo; magiſque conſilium eſt, quam mandatum: & ob id minime obligatorium, cum liberum cuique ſit, apud ſe explorare, an ſibi *l.47.ff. de R.I.* expediat conſilium, niſi conſilium fuerit fraudulentum, quia fraus continet delictum, quod non debet eſſe impunitum. Quod ſi quis man*l.6.§.4. ff.h.t.* daverit alicui, ut pecunias ſuas Titio fœneret, obtinuit hoc caſu obligatorium eſſe mandatum: faciet enim commemoratio perſonæ certæ, ut ea res in verum mandatum tranſeat.

Quæ eſt materia mandati, ſive quæ res mandari poſſunt?

§. illud quoque. l.6.§.3. l.22.§.6. h.t. Res licitæ & honeſtæ: nam rei turpis nullum eſt mandatum, nulla obligatio, nec actio ulla, quæ competere vel mandanti, vel mandatario eo nomine poſſit. Turpia enim pro impoſ-

impoſſibilibus habentur, quorum nulla eſt obligatio nec actio. Nam cum proprium cujuſque delictum punitur, qua fronte poteſt deſiderari actio? Huc pertinet regula: *Quod à quoquam pœnæ nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur.* Debet enim de ſe queri, & non alii imputare; qui aggreſſus eſt rem illicitam, & ad quam non erat ullo juris vinculo obligatus. Quod ſi autem quis ex mandato alterius quid turpe admiſerit, tam mandans, quam mandatarius, erit obligatus ad pœnam. *l. 46. ff. de R. I.*

Quæ eſt forma mandati; ſive, ad quid potiſſimum obligatur mandatarius?

I. Vt ſuſceptum à ſe mandatum fideliter diligenterque impleat & exſequatur: voluntatis enim eſt, ſuſcipere mandatum; neceſſitatis, conſummare. Alias ſuccedit obligatio, quæ omnibus faciendi obligationibus eſt communis, in id, quod intereſt. *§. is qui exſequitur.* *l. 17. §. 1. ff. commod.*

II. Vt non excedat fines mandati: nam qui excedit, aliud quid facere videtur, ſibique imputare debet, ſi negotium ratum non habeatur. Quare, ſi rem mandatam vendi centum aureis juſſam, mandatarius diſtraxerit minoris, non tenetur rem ratam habere mandans, niſi ſuppleatur pretium. *l. 5. §. 1. ff. d. t.*

Quid, ſi quis juſſus emere fundum certa ſumma, excedat eam ſummam; competetne illi mandati actio?

Sabinianis placuit, inutiliter eum acturum, etiam ad præſcriptam quantitatem. Ratio poſita erat in ſtricto jure, quod qui exceſſerit fines mandati, aliud quid feciſſe videatur. Proculeiani vero exiſtimabant uſ- *d. § is qui.*

que ad ſummam, mandato comprehenſam, madatarium recte agere; & hæc ſententia, ut benignior, prævaluit. Nam qui mandavit alicui, ut ſibi fundum emeret centum aureis, quem is emit centum viginti, hoc ſaltem voluiſſe videtur, ut centum aureos ſua cauſa in emtionem collocaret. De eo igitur merito tenetur, ut maxime non teneatur de ſuperfluo.

l. 3. 4. ff. h. t.

Quid, ſi minoris emerit?

Verſ. quod ſi minores. *l. 8. C. de reſc. vend.* *l. 21. ff. de R. I.* Mandatum hoc valere inter omnes, conſtat. Etenim qui mandat alicui, ut ſibi centum aureorum fundum emat, is utique mandaſſe intelligitur, ut idem fundus quinquaginta aureis, aut minoris, ſi poſſit, ematur: quandoquidem major ſumma complectatur minorem, & emtoris hoc ſit votum, rem viliore pretio emere, venditoris cariore diſtrahere.

Quibus modis ſolvitur Mandatum?

§. recte quoque. I. *Revocatione mandatarii*; cum ipſius plerumque cauſa mandatum fiat, & quiſque ſuo favori renuntiare poſſit, dummodo adhuc integra res ſit, id eſt, ſi mandatarius nondum cœperit mandatum exequi, tunc enim mandatarii nihil intereſt. Nam re non integra nemo poteſt renuntiare ſemel contractæ obligationi, adverſario non conſentiente, *neque mutare conſilium ſuum in alterius injuriam.*

l. 5. C. de oblig. & act. *l. 75. ff. de R. I.*

§. item ſi adhuc. *l. 12. §. ult. l. 15. ff. h. t.* *l. 34. §. 3. & l. 51. C. de ſolut.* II. *Morte alterutrius*; re ſimiliter integra, ſive mandato adhuc integro, quia electa eſt certi hominis fides atque induſtria, quæ non eadem eſt in hærede mandatarii, neque eadem voluntas cenſetur in hærede mandatoris; niſi mandatum alicui ſit, ut poſt mortem fundum emat, vel quid aliud faciat, quod demum poſt mortem incipit, & competit mandati actio hæredi. Attamen ſi quis exſecutus fuerit mandatum, ignorata probabiliter morte mandantis, tenet, ne quis ex officio ſuo ſentiat damnum. Similiter & ſolutio, ab ignorante

exſtin-

exſtinctum eſſe mandatum facta, ſuſtinetur ex æquitate, eique mandati actio datur.

III. *Renuntiatione mandatarii.* Nam licet mandatarius ſuſceptum ſemel mandatum conſummare teneatur, tamen ut mandanti conceditur revocare, ita & mandatario liberum eſſe debet renunciare, ne contractus claudicet: dummodo tempeſtive renuncietur, & in integrum jus mandatori reſervetur, vel per ſe, vel per alium, eamdem rem commode explicandi. Alias tenebitur adimplere mandatarius, aut præſtare, quod mandatoris intereſt: niſi intercesſerit cauſa, aut non renunciandi, aut non tempeſtive renunciandi.

§. mandatum.

l. 22. §. ult. ff. h. t.

Ex hoc contractu quæ actio naſcitur?

Actio Mandati, *Directa*, & *Contraria. Directa* datur ei, qui mandavit, ejuſque hæredi, adverſus mandatarium, ad implendum mandatum, vel alias, ſi non impleatur, ad præſtandum id, quod mandantis intereſt: item ad præſtandum dolum & omnem culpam, latam, levem, atque etiam leviſſimam ſecundum pleroſque, argumento negotiorum geſtoris, qui ſimilis eſt mandatario. Nam aliena negotia exacto officio geruntur, nec quicquam in eorum adminiſtratione neglectum culpa vacuum eſt. Alii verius putant mandatarium ad exactiſſimam diligentiam, & conſequenter ad culpam leviſſimam, non teneri, ſed ad levem dumtaxat, ad quam communiter reſtringitur nomen *Culpæ*: nam culpa leviſſima in pleriſque attribuitur caſui, qui à nemine præſtatur, niſi caſum culpa præceſſerit, mandatarii ſcilicet, vel aliter placuerit contrahentibus.

l. 6. §. 1. l. 8. §. 6. l. 10. ff. & l. 16. & 20. C. h. t.

l. 13. & 21. C. eod.

Actio mandati Contraria datur mandatario, ejuſque hæredibus, adverſus mandatorem, ejuſque hæredem, ut agnoſcat & ratum

habeat

habeat id, quod ſuo nomine geſtum eſt, utque
l. 12. §. ſumptus & impendia, mandati exſequendi gra-
7. & 9. tia facta, præſtet, una cum uſuris poſt moram,
ff. h. t. vel etiam ante, ſi pecuniam, quam impendit,
vel ab alio ſub uſuris ſumſit, ab eo, qui eam
ipſi ſub uſuris debebat, exegit.

TIT. XXVIII.

De Obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſcuntur.

Rationem ordinis proponit ſtatim ab initio Imperator, nempe poſt obligationes, quæ proprie naſci ex contractu intelliguntur, diſpiciendum etiam eſſe de iis obligationibus, quæ quaſi ex contractu naſci videntur.

Quis dicitur Quaſi-contractus?

Quaſi Contractus eſt negotium ſive factum omne non turpe, quo ſine ullo tractatu aut conventione is, qui fecit, vel alium ſibi obligat, vel ipſe alteri obligatur. Dico, *non turpe*; nam ſi factum contineat turpitudinem, erit delictum, vel quaſi. Dico, *ſine conventione*, quoniam conventione interveniente verus foret contractus.

Quæ igitur obligationes dicuntur naſci quaſi ex contractu?

In quibus nulla eſt conventio, nullus conſenſus reciprocus; qui ſolus verum conſtituit contractum, ultro citroque obligatorium; ſed unius tantum ex facto naſcitur obligatio: qui quidem hoc modo conſenſum ſuum accommodare dicitur huic quaſi contractui; alter

vero juris tantum interpretatione, ejuſque conſenſum ſupplet ipſum jus.

Quot ſunt ejuſmodi obligationes?

Hoc Titulo quinque recenſentur: *Negotiorum geſtio, Tutelæ adminiſtratio, Communio rerum, Hæreditatis aditio, Indebiti ſolutio.* Sunt quidem & aliæ, ut *Litis conteſtatio*, quaſi contractus ex auctoritate *judicati*, *jurisjurandi*, & aliæ plurimæ: verum Imperator hic de illis tantum agere voluit, quæ frequentiores ſunt in hominum commercio.

DE NEGOTIO GESTO.

Quid eſt Negotiorum geſtio?

Eſt quaſi contractus, quo quis negotia abſentis atque ignorantis gerit ſine mandato. Dico *ignorantis*; nam ſi quis ſciat negotium ſuum geri, & cum poſſet, non prohibuerit, mandaſſe intelligitur. Vnde & hic dicuntur *abſentis* negotia geri, quia abſentes plerumque ignorare ſolent negotia ſua geri; vix enim eſt, ut quis præſens negotium ſuum geri ignoret. Eſt igitur hic contractus ſimilis mandato in eo, quod utrobique negotium geratur alienum; diſſimilis vero, quod hic ſine mandato, ibi cum mandato. §. 1. h.

Differtne Negotiorum geſtor à Procuratore?

Omnino: quia procurator mandato domini adminiſtrat; negotiorum geſtor ſine mandato negotia ſponte gerit, ne pereant. Ideoque procurator habet actionem mandati; hic ex opinione gerens, non mandati, ſed negotiorum geſtorum actionem habet: procurator de mandantis perſona ſemper eſt certus; geſtor non ſemper eſt certus de perſona ejus, cujus negotium gerit, eam tamen *l. 5. ff. de neg. geſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

perinde obligatam habet, ac ſi vere cum ea contraxiſſet.

Sed nonne culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti?

l. 36. ff. de R. I. Eſt ſane: inde tamen non inferes recte, nullam dandam actionem ei, qui ſine mandato negotia alterius utiliter geſſerit. Nam de eo geſtore loquimur, qui ultro quidem ſe ingeſſerit, ſed non temere, ob utilitatem ſcilicet abſentis. *d. §. 1. verſ. idque. h.t.* Sæpe enim intereſt geri negotia abſentium, qui forte ſubita feſtinatione coacti, nulli demandata negotiorum ſuorum adminiſtratione, peregre profecti fuerint, quæ alias deſererentur & perirent, nemine curante vel gerente, ſi geſtori de eo, quod impenderit, denegetur actio.

Quæ ergo actio hinc prodita eſt?

text. hic. l. 2. ff. & l. 20. C. de neg. geſt. Actio negotiorum geſtorum, eaque duplex, una *Directa*, altera *Contraria*. *Directa* datur ei, cujus negotium eſt geſtum, adverſus ipſum geſtorem, ad hoc, ut geſtionis ſuæ rationem reddat, reſtituatque quicquid inde quoquo modo conſecutus fuerit, una cum uſuris, & inſuper præſtet, ſi quid, non ut oportuit, geſſerit.

l. 2. & alibi. ff. eod. l. 18. C. eod. l. 11. & 18. C. eod. *Contraria* datur geſtori adverſus dominum rei geſtæ, cujus abſentis & ignorantis negotia utiliter geſſit, ad hoc, ut ſi quid de ſuo in rem domini impenderit, vel ſolverit, id ei præſtetur, una cum ſumtuum factorum uſuris, ne officium illi ſuum ſit damnoſum. Sufficit autem negotium utiliter geſtum eſſe, licet ex judicio domini non ſucceſſerit; & geſtum fuiſſe animo repetendi ſumtus. Nam animus donandi, & pietatis, ſi quæ ſubſit, excludit repetitionem.

Ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Ad quam vero culpam tenetur negotiorum geſtor?

Regulariter tenetur præſtare dolum, culpam latam & levem, ſive omnem diligentiam, quam natura negotii poſtulat. Interdum vero etiam leviſſimam, uno ſcilicet caſu, ſi alius diligentior commodius adminiſtraturus fuiſſet negotia, quem ille impediverit. Imo interdum & caſum, veluti ſi novum negotium, quod non ſit ſolitus abſens facere, ejus nomine geſſerit. *§. ſicut autem.* *l.11. ff. h. t.*

DE TUTELA.

Cur Tutelæ obligatio quaſi ex contractu oriri dicitur?

Quoniam inter tutorem & pupillum nullum negotium contrahitur, quia contractus fiunt inter volentes & conſentientes, tutores vero dantur etiam invitis: quia tamen non ex maleficio tutores tenentur, ſed ex officio, publica auctoritate impoſito, ideo quaſi ex contractu teneri videntur, tutores pupillis, & viciſſim pupilli ipſis tutoribus, unde & mutuæ hoc caſu ſunt actiones. *§. tutores.*

Quænam ſunt actiones illæ?

Actio tutelæ *Directa*, & *Contraria*. Pupillo adverſus tutorem datur *Directa*, ut reddat rationem adminiſtrationis finita tutela, reſtituatque quod ex rebus pupillaribus apud eum reſidet; & damnum præſtet, quod vel gerendo, non ut oportuit, vel non gerendo dedit, quatenus tamen ejus arguitur dolus aut culpa, etiam levis. Tutori adverſus pupillum datur actio *Contraria*, qua repetat ſumtus & impendia, bona fide in rem pupilli facta, & quæ ei propter tutelam abſunt. Sufficitque ſimiliter *Vide ſup. l. 1. tit. in fine.* *l. 3. §. 7. ff. de cont. tut. & h.*

tutori

tutori bene & diligenter negotia geſſiſſe, licet, quod geſtum eſt, eventum non habuerit.

DE COMMUNIONE.

Rerum communio quæ ratione inter quaſi contractus numeratur?

§. *item ſi. h. t.* Illud manifeſtum fiet, ſi conſideres, communicari res non tantum contractu, id eſt, ſocietate; ſed & ſine contractu, ſine ſocietate, quæ proprie *Communio* dicitur: eſtque vel rerum ſingularium, ut ſi duobus pariter eadem res donata legatave fuerit; vel juris ſive univerſitatis, ut ſi duo pariter hæredes inſtituti ſint. Quo caſu ſi alteruter quid de ſuo impenderit in rem communem, tenebitur alteri non proprie ex contractu, quippe qui nihil inter ſe contraxerint, ſed quaſi ex contractu: in quem veniunt perſonales præſtationes, quod nimirum alter alteri præſtare eſt obligatus.

Quæ igitur hinc actio prodita eſt?

Ex particulari communione naſcitur *judicium,* ſive *actio communi dividundo*: qua agitur adverſus detinentem rem communem, ut ea dividatur, ut fructus ab altero ſociorum percepti, ſumtuſque in rem neceſſario impenſi, pro parte reſtituantur, ut damnum dolo aut culpa ſocii datum reſarciatur.

l. 1. l. 16. l. 4. & alibi. ff. fam. erc. Ex univerſali communione naſcitur *actio familiæ erciſcundæ*, quæ inter hæredes locum habet, volentes à communione diſcedere, nimirum ut & res hæreditariæ inter eos diſtribuantur, & præſtentur ea omnia, quæ cohæres ſolus in hæreditatem impenderit, cæteræque perſonales præſtationes. Vnde & utraque hæc actio eſt mixta, partim in rem, partim in perſonam, de quo infra latius. *tit. de act.*

DE

DE HÆREDITATIS ADITIONE.

Oſtende, eumdem quaſi contractum in aditione hæreditatis habere locum.

Quia hæres adeundo hæreditatem obligatur ad exſolutionem legatorum debitorumque legatariis & creditoribus hæreditariis: his quidem eo modo, quo defunctum habuerunt obligatum, in cujus jus omne hæres ſuccedit, legatariis vero tantum quaſi ex contractu. Cum legatariis enim neque ipſe hæres vere contraxit, neque defunctus, qui iis non fuit obligatus: tamen quia hæres ex maleficio non eſt obligatus, & interim æquitas poſtulat, ut aliqua ſit obligatio, ideo hæres adeundo hæreditatem, quaſi contrahere cum legatariis dicitur, & obligatio, quæ demum ſub mortem defuncti ſuborta fuit, confirmatur ipſa aditione. *§. hæres. l. 149. ff. de R. I. l. 49. ff. de obl. & act. in l. 19. ff. de R. I.*

DE INDEBITO.

Oſtende id ipſum in indebiti ſolutione.

Quia qui per errorem alteri non debitum ſolvit, eum ſibi obligat ad reſtitutionem; non quidem ex contractu, quia nulla hic facta fuit conventio de re reſtituenda, ſed quaſi ex contractu, perinde ac ſi mutuum acceſſiſſet, & ideo condictione indebiti conveniri poteſt. Cæteroqui reſpectu cauſæ efficientis, ſive ejus qui ſolvit, tantum abeſt, ut intelligi poſſit proprie ex contractu obligatus, ut, ſi certiorem rationem ſequamur, magis (ut ſupra diximus) ex diſtractu, quam ex contractu, poſſit dici obligatus eſſe. Nam qui ſolvendi animo pecuniam dat, in hoc *§. item is, cui. ſupra. tit. 15.*

dare

dare videtur, ut diſtrahat potius negotium, quam contrahat.

Suntne cauſæ, ex quibus indebite ſolutum repeti non poteſt?

§. *fin. h.* Sunt, ſecundum veterem Iuris regulam, *Ex quibus inficiando lis creſcit*, hoc eſt, in lis cauſis, in quibus aliquis inficiando ſive negando debitum, mendacii convictus in duplum condemnatur, *ex iis cauſis indebitum ſolutum repeti non poſſe*: veluti, ſi ex l. Aquilia de damno injuria dato agatur; ſi de legato ad pias cauſas relicto, quod hæres monitus intra annum non ſolvens, aut inficiatus, in duplum damnatur; ſi ex depoſito tumultus, incendii, ruinæ, naufragii cauſa. Ex quibus cauſis ſi quis indebitum ſolverit, non poterit repetere; quia videtur non tam per errorem, quam ſciens ſolviſſe, & quaſi transigere, ad evitandam dupli pœnam, voluiſſe.

§. *ſed furti. de act.*

l. 1. 2. & 4. C. de cond. jud.

TIT. XXIX.

Per quas perſonas nobis obligatio acquiritur.

Tit. ſimilis eſt illi, *Per quas perſonas ſingulis acquiritur*, nimirum, dominium rei: de quo ſupra lib. 2. Tit. 9.

Per quas perſonas acquiritur obligatio?

§. 1. *h. t.* PEr eaſdem, & eadem ratione, qua dominium nobis acquiri diximus; nimirum per ſervos & alios, poteſtati noſtræ ſubjectos: ut tamen, quod per ſervos nobis acquiritur, totum noſtrum fiat; quod autem per liberos, quos in poteſtate habemus, ex obligatione

fuerit

fuerit acquiſitum, hoc ita dividatur, ut uſumfructum quidem habeat pater, proprietas vero filio ſervetur.

Quid juris eſt de iis, quos bona fide poſſidemus?

Per eos quoque nobis acquiritur, ſive liberos homines, ſive ſervos alienos: ſimiliter per eum ſervum, in quo uſumfructum habemus; ſed ea tantum, quæ operis ſuis, vel ex re noſtra acquirunt. Communem vero ſervum pro dominica parte acquirere dominis, certum eſt. Sed ſi domini unius juſſu ſervus fuerit ſtipulatus, illi tantum acquirit, qui hoc ei facere juſſerit. *§. 2. & fin. h.*

TIT. XXX.

Quibus modis tollitur obligatio.

Cum hactenus de modis conſtituendæ obligationis, tam ex contractu, quam quaſi ex contractu, dictum ſit; ordo poſtulat, ut aliquid dicamus de modis diſſolvendæ ac tollendæ obligationis.

Quibus igitur modis ſolvitur obligatio?

S*Olutione, Acceptilatione, Novatione, Diſſenſu.* Sunt quidem plures alii modi tollendæ obligationis, ut Compenſatio, Confuſio, Obſignatio, Iusjurandum, Interitus rei, Pactum de non petendo, &c. ſed Imperator tradere hic voluit eos tantum obligationis tollendæ modos, qui proprie ſunt per diſtractum, ut maxime celebres & uſitatos.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid eſt ſolutio?

† §. 1. *h.* *l.* 49. *ff.* *de ſolut.* *Solutio eſt naturalis præſtatio ejus, quod debetur*, ſive pecunia debeatur, ſive alia res, ſive etiam factum. Eaque ſpeciatim ſolutio eſt; generatim autem ſolutio pertinet ad omnem liberationem quoquo modo factam.

Intereſtne, quis ſolvat?

text. hic. Non intereſt, utrum is, qui debet, ſolvat, an alius pro eo, modo non ſuo, ſed debitoris, ſive ſcientis, ſive ignorantis, vel inviti, nomine ſolutio fiat, cum aliena conditio etiam ignorantis & inviti melior fieri poſſit, deterior non utique. Non obſtat, quod dicitur *invito beneficium non dari.* Hæc enim regula intelligenda, ubi principaliter & directo beneficium invito tribuitur: ſecus vero eſt, ſi per conſequentiam commodum quis ex beneficio præſtito ſentiat: principaliter enim cum creditore, cui ſolvitur, acquiritur beneficium; non cum debitore negotium geritur.
l. 17. *C.* *eod.* — *l.* 69. *ff.* *de R. I.* — *l.* 39. *ff.* *de neg. geſt.*

l. 14. *in fine.* & *l.* 15. *ff.* *eod.* Præterea debet is, qui ſolvit, licentiam haberere ſuas adminiſtrandi & diſtrahendi, quam non habet pupillus, furioſus, prodigus; qui ſi ſolverint forte, ſolutum vindicari poſſe palam eſt. Factaque ſolutione, ſive à reo principali, ſive ab ipſo fidejuſſore, liberatur & reus & fidejuſſor, liberantur & acceſſiones, puta hypothecæ, pignora.
l. 43. *ff.* *de ſolut.* — *l.* 178. *ff.* *de R. I.*

Cui recte ſolvitur?

l. 12. *l.* 24. §. 1. *l.* 64. *ff.* *de ſolut.* Et ipſi creditori, & cui creditor hoc nominatim mandaverit, factamve ſolutionem ratam habuerit: ut & procuratori, cui res omnes adminiſtrandæ mandatæ ſunt. Solvi quoque poteſt tutori, curatori, vel ei, qui pro tutore negotia gerit. Ipſis vero pupillis & adoleſcentibus non recte ſolvitur, ſine auctoritate tutoris vel curatoris.
l. 180. *ff.* *de R. I.*

Poteſtne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Poteſtne aliud pro alio ſolvi?

Aliud pro alio ſolvi creditori invito non poteſt, volenti vero & conſentienti poteſt. Interdum tamen etiam nolenti, loco rei, ſolvitur ejus æſtimatio; aut quia neceſſitas cogat, veluti cum res, quæ debita eſt, præſtari nequit, quoniam periit; aut quia res ſit aliena, quæ à domino abſque magno incommodo redimi nequeat. *Auth. Hoc, niſi. C. de ſolut.*

Poteſtne ſolvi invito creditori per partes?

Non poteſt, niſi ita ſit conventum, quia ſolutio partium non minima ſolet habere incommoda: veluti ſi quis pecuniam, pro qua reditum debet, ſolvere per partes velit; quia hic non eadem eſt commoditas creditori alium ſimilem reditum comparandi, cum tota ſumma ſimul & ſemel non numeretur. Verum licet hoc ita ſit, exigentibus tamen cauſæ circumſtantiis, humanius facturus videtur Prætor, ſi creditorem compellat ad accipiendum id, quod offertur, cum ad officium ejus pertineat lites diminuere. *l. 3. ff. fam. erc. l. 41. §. 1. ff. de uſur. Donel. ad l. 21. ff. de reb. cred. & ad l. 9. C. de ſolut.*

Quo in loco & die facienda ſolutio?

Loco convento, non etiam alio; alias non contingeret liberatio, ſtipulatore invito: eſt enim eo loco debitum, juriſque dictat ratio, ſolutionem debere eſſe conformem obligationi. *l. 2. & 9. ff de eo quod certo loco.*

Die dicto, non ulteriori. Imo nec ante diem adjectum debitor tenetur ſolvere; poteſt tamen, ſi velit, cum dies ſit adjectus in gratiam illius, qui poteſt juri ſuo renunciare; & cum continuo ſit orta obligatio, quidni continuo diſſolvitur? niſi aliud obſtet; ut quia *l. 70. & 98. §. 4. ff. de ſolut.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

appareat creditoris quoque cauſa diem eſſe adjectum, tunc enim eo invito non poterit anticipari ſolutio.

Oblatio, Obſignatio, Depoſitio, habentne vim ſolutionis?

l. 6.9. & 12. C. de ſolut. Habent, modo *Oblatio* ſit realis, eamque creditor accipere recuſet. Nam ſi ſpecies debita, poſtea abſque mora, aut facto debitoris, perierit, hujuſmodi oblatio facta prodeſt ad liberationem. Item *Obſignatio*, *Depoſitioque* rei debitæ, ſi ſolenniter facta ſit, id eſt, apud Magiſtratum, vel ejuſmodi loco tuto, eam vim habet, ut mox liberet plene debitorem, quamdiu is rem ad ſe non receperit, & ſiſtere faciat curſum uſurarum.

Quid eſt Acceptilatio?

l. h. t. 8. §. 3. ff. de accept. *Eſt imaginaria ſolutio*, habens ſcilicet imaginem veræ & naturalis ſolutionis, ex vi & poteſtate legis. Vel, *Acceptilatio eſt liberatio per mutuam interrogationem, qua utriuſque contingit ab eodem nexu liberatio:* veluti; *Quod ego tibi promiſi, habeſne acceptum? habeo.* Vnde conſequens eſt, non quamlibet obligationem tolli per acceptilationem, ſed quæ verbis eſt contracta; cum nihil tam ſit naturale, *l. 25. & 353. ff. de R. I.* quam unumquodque eo genere diſſolvi, quo colligatum eſt.

Numquid & aliæ obligationes tolli acceptilatione poſſunt?

§. 2. h. t. & l. 18. ff. eod. Poſſunt, hac cautela, ſi id, quod alia ex cauſa debetur, interveniente novatione deducatur in ſtipulatum, & per acceptilationem diſſolvatur. In quam rem prodita eſt formula Aquilianæ ſtipulationis, Gallo Aquilio auctore. v. g. *Quicquid te mihi ex cauſa mutui, aut ex vendito, debere conſtat, dare ſpondes? Spondeo.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Iam quod ex cauſa mutui aut venditi debitum erat, debetur ex ſtipulatione, & proinde tolli per acceptilationem poterit, debitore interrogante, *Quod tibi debeo, acceptum fersne?* & creditore reſpondente, *Acceptum fero.*

Quid eſt Novatio?

Novatio eſt prioris debiti in aliam obligationem, vel civilem, vel naturalem, transfuſio atque tranſlatio. Dico, *prioris debiti*; intellige ſive aliquid ſit naturale, ſive civile, ſive honorarium. Item ſive obligatio prior, re, ſive verbis, ſive conſenſu contracta ſit. Dico, *in aliam obligationem*: quia novatio non ſolum priſtinam obligationem tollit, ſed & novam conſtituit. Dico, *civilem vel naturalem*: quia ad hoc, ut prior perimatur obligatio, ſufficit, quod ſequens obligatio aut civiliter teneat aut naturaliter, ut puta ſi pupillus ſine tutoris auctoritate promiſerit. Et ſibi imputet creditor, quod minus idoneam perſonam acceperit, cujus conditionem ignorare non debuit.

§. præterea. h. t. l. 1. ff. de novat. l. 20. ff. d. t. l. 203. ff. de R. I. l. 19. ff. eod. tit.

Quotuplex eſt?

Duplex: alia *Voluntaria*, quæ ſit per ſtipulationem: alia *Neceſſaria*, quæ ſit per litis conteſtationem, per quam quaſi contrahitur; & ſecuta condemnatio, facit actionem priſtinam converti in actionem judicati.

l. 29. ff. & l. 1. & 3. C. de nov.

Quot modis ſit Novatio?

Duobus modis: I. *Interventu novæ perſonæ*: quo caſu nova naſcitur obligatio, & prima tollitur, translata in poſteriorem: v. g. Si, quod Titius mihi debebat, ſtipuler à Sempronio, etiam pupillo: hic enim interventu novæ perſonæ, ſcilicet Sempronii, novatur obligatio, & prior novationis jure tollitur. Non idem juris eſt, ſi à ſervo ſtipuler, cum in per-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 22. ff. de R. I. l. 11. de novat. ſonam ſervilem nulla cadat obligatio, ergo nec novatio.

Similis hujuſmodi novationi eſt *Delegatio*; nam & *Delegatio* fit interventu novæ perſonæ, *cum quis vice ſua alium reum dat creditori*, adeoque delegationi ſemper ineſt novatio: v. g. Debeo Titio centum, & tantundem mihi Sempronius debet: hic ſi Sempronii perſonam pro me delegem Titio, nova obligatio erit, id eſt, novatio, & ſimul delegatio.

II. Fit novatio *inter eaſdem perſonas*, mutato vel genere & forma, vel qualitate obligationis: v. g Si, quod Titius mihi debet ex cauſa mutui, vel alterius contractus, ab eodem ſtipuler: vel ſi in poſteriori obligatione ejuſdem generis aliquid novi ſit, die, conditione, fidejuſſore adjectis vel detractis. v. g. Si priori obligationi pure contractæ adjiciatur in poſteriori conditio: quo caſu tunc demum dicetur facta novatio, ſi conditio exſtiterit.

Quando partes contrahentes facta novatione cenſentur à priori obligatione receſſiſſe?

§. ſed cum hoc. Omiſſa veterum dubitatione, qui hoc ex animo novandi, & ſic ex conjecturis, fere colligebant, conſtituit Iuſtinianus Imp. tunc ſolum novationem prioris obligationis fieri, ſi hoc ipſum à partibus contrahentibus expreſſum fuerit, quod nimirum hanc poſteriorem ſtipulationem novandi animo interponant; alioqui, non eſſe novationem, ſed potius priſtinæ obligationis confirmationem. *l. ult. C. de nov.*

Quæ obligationes diſſenſu mutuo diſſolvuntur?

§. fin. h. t. l. 35. l 153. ff. de R. I. *Eæ obligationes, quæ conſenſu contrahuntur, contraria utriuſque partis voluntate diſſolvuntur*; quia naturale eſt, ut unumquodque eo modo

modo diſſolvatur, quo colligatum eſt. Et hoc quidem re integra adhuc, id eſt, quamdiu neque pretium datum, aut res tradita eſt. Alioqui contractum, ab una parte per traditionem impletum, nudus conſenſus non diſſolvit; ſed neceſſe eſt, rem traditam reddi, & pretium reſtitui. Dixi, *utriuſque partis voluntate*; quia unius partis pacto, diſcedi ab emtione, locatione non poteſt, quamvis mandato & ſocietati renunciare unus poſſit, dum integra adhuc res eſt. Quia in his contractibus, utpote gratuitis, quamdiu nullius cœperit intereſſe, locus eſt pœnitentiæ. At in aliis contractibus mox poſt utriuſque conſenſum editum, alterutrius intereſt. Ideoque contractus implendus eſt, nec poteſt ab eo diſcedi invita altera parte.

An etiam id obtineat in aliis civilibus negotiis?

Plane, atque eo pertinet Regula Iuris: *Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt.* Contrario, inquam, jure, quod æque magnas vires habeat. Sic leges, contrariis legibus poſtea latis, tolluntur. Et teſtamenta infirmantur, non ex eo ſolo, quod teſtator noluerit ea valere, ſed alio paribus ſolennibus condito teſtamento; aut inciſis tabulis. Hinc Codicilli, qui & ipſi quiddam juris habent, vim teſtamenti ſolenniter facti non evacuant, neque pactum, licet juris ſit, ſtipulationem tollit, quamvis propter naturalem æquitatem, quæ pacto ineſt, pariat exceptionem. Igitur eadem juris ſolennitas adhibenda in actu tollendo, quæ in eo ineundo requiritur.

l. 100. ff. de R. I. *§. pen. de jur. nat. gent.* *§. pen. quibus modis teſt. inf.*

FINIS LIBRI TERTII.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

INSTITUTIONES IMPERIALES, EROTEMATIBUS DISTINCTÆ ET EXPLICATÆ.

LIB. IV. TIT. I.

De Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur.

Cum ſit expoſitum ſuperiori libro de Obligationibus, quæ oriuntur ex contractu & quaſi ex contractu, ſequitur, ut de obligationibus, ex delicto & quaſi ex delicto deſcendentibus, diſpiciamus.

Obligationes ex delictis unde naſcuntur?

Text. h. in princ. Omnes unius generis ſunt, & ex re naſcuntur, id eſt, ex maleficio; ex furto, rapina, damno, injuria. Itaque rei nomine intellige hic factum. Sic tamen hæ obligationes ſunt ex re, ſive maleficio, ut nihilominus accedere iis poſſit aliquid: veluti injuria eſt facti, ſed accedunt verba, vox, literæ; ſimiliter in aliis delictis ſua inſtrumenta, ut arma, & id genus alia. *ut in l. pen ff. de ſtatu lib.*

Quid eſt Delictum, & quotuplex?

Delictum eſt factum illicitum, ſeu offenſio contra jus illata. Eſtque vel *Publicum*, quod ad læſionem Reipub. vel communis utilitatis, directo

directo tendit, & publice legibus vindicatur; vel *Privatum*, quo privatorum aliquis læditur, quodque privata actione perſequitur is, ad quem ea res pertinet. Nam ex eo oritur obligatio, & civilis, quam lex indulſit, & naturalis, quam ſuaſit æquitas, quæ neminem vult lædi. Ex delictis publicis agitur tantum criminaliter: ex privatis ordinarie civiliter; extra ordinem vero interdum etiam criminaliter agi poteſt.

Quando dicitur agi civiliter; quando criminaliter?

Civiliter dicitur agi, quando is, qui læſus eſt, agit ad privatum ſuum commodum, & petit rem ſibi reſtitui, pœnamve pecuniariam ſibi, ut parti læſæ, applicari.

Criminaliter vero, quando pæna ſive corporalis, ſive etiam pecuniaria, ut Reip. debita, petitur inferri fiſco.

Quot ſunt privatorum delictorum genera?

Hic quatuor præcipua proponuntur: & committuntur ejuſmodi delicta vel in rem, per fraudulentam contrectationem, animo lucri faciendi, & ponitur *Furtum*; vel per vim apertam, & eſt *Rapina*; vel nullius lucri cauſa, & vindicatur damnum *Lege Aquilia*; vel in perſonæ contemtum, & ponitur *Injuria*.

Quid eſt Furtum?

Eſt contrectatio fraudulosa, lucri faciendi §. 2. *h.*
gratia, vel ipſius rei, vel etiam uſus ejus poſſeſ-
ſioniſve. Dicitur *contrectatio*; quia furtum non *l.* 1. §. 3.
admittitur ſola cogitatione, ſed contrectatione, *ff. de furt.*
atque amotione rei mobilis. Neque enim *l* 3. §. 18.
placuit, furtum fieri rei immobilis, cum loco *ff. de*
moveri nequeat. Additur, *fraudulosa*; quia *acq. poſſ.*

 non

non quævis contrectatio maleficium ponit, ſed
§. 7. h.t. ea tantum, quæ fit animo privandi dominum re ſua: ſine quo, ſeu affectu furandi non committitur furtum.

Quotuplex eſt?

text. hic. & in l. 2. 3. 4. 5. ff. de furt. Duplex: aliud *Manifeſtum*, aliud *Nec manifeſtum*. *Manifeſtum* eſt, quando fur cum re furtiva deprehenditur, antequam eo loci rem pertulerit, quo deſtinaverat. Nam deprehenſio eſt nota furis manifeſti, & ex ea reſultat obligatio furti manifeſti, à lege inducta, propter ſcandalum. *Nec manifeſtum*, in quo fur non eſt deprehenſus, ſed tamen eum furem eſſe, & furtum commiſiſſe, negari non poteſt.

Quid de furto concepto, oblato, prohibito, non exhibito, juris eſt?

§. conceptum. & ſeqq. Olim quidem & illa diviſio Furti in uſu fuit: & *Conceptum furtum* dicebatur, quando res furtiva præſentibus teſtibus apud aliquem quæſita & inventa eſſet; *Oblatum*, quando quis alteri rem furtivam obtulerat, ut apud eum conciperetur, ſi utique ea mente data eſſet; *Prohibitum*, quando quis rem furtivam quærere teſtibus præſentibus volentem prohibuiſſet; *Non exhibitum*, quando quis furtivam rem, apud ſe quæſitam & inventam, non exhibuiſſet. Sed hæc non tam furti genera ſunt, quam ſpecies actionum furto cohærentium, quæ in deſuetudinem abierunt; propter ſublatam veterem inveſtigandi rei furtivæ conſuetudinem atque licentiam, niſi eam conceſſerit magiſtratus, ita poſtulante cauſa.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Furtum quando, & quarum rerum, fieri dicitur?

Furtum fit non ſolum, cum quis animo intercipiendi rem alienam amovet, ſed generaliter cum alienam rem invito domino contrectat. Is autem contrectare dicitur, qui animo fraudulofo rem de loco in locum movet, aut ejus poſſeſſione abutitur. Nam fit furtum non tantum ipſius *rei*, ſed & *uſus* ejus *poſſeſſioniſve*: veluti à commodatario, qui re ſibi commodata utitur aliter, & in alium uſum, quam cujus gratia eam acceperit, ut ſi quis equum, geſtandi cauſa ſibi commodatum, longius aliquo duxerit: item à creditore, qui utitur re pignori data: à depoſitario, qui re depoſita utitur, invito domino. Poſtremo debitor furtum facit *poſſeſſionis*, ſi rem, quam creditori pignoris cauſa dedit, ſubtraxerit.

§. furtum autem fit. *l. 40. l. 54. & 73. ff. h. t.*

Quid, ſi quis putet domino invito ſe contrectare rem, & domino volente id fiat?

Non poteſt tunc videri commiſſum furtum, cum fraus, quæ in eo deſideratur, non poſſit poni niſi & animus ponatur, ſine quo nulla fraus poteſt intelligi. Igitur qui re commodata, vel depoſita utitur, furti non tenetur, ſi exiſtimet ſe non invito domino id facere, quia abeſt affectus furandi, ſine quo diximus furtum non committi.

§. placuit. *l. 46. §. pen. & l. 76. ff. de furt.*

Sed & ſi credat invito domino ſe rem tenere, quam tamen habeat ipſo volente, non obligatur furti: quia non poteſt videri facta injuria, aut fraus domino volenti. Quis enim, inquit Vlpianus, voluntatem domini habens fur dici poteſt? Volenti namque nunquam dolus infertur. Vnde illa regula juris, *Nemo videtur fraudare eos qui ſciunt & conſentiunt.*

§. ſed & ſi credat. h. l. 48. §. 2. ff. eod. *l. 145. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Nec obſtat opinio ejus, qui rem alienam contrectat: plus enim valet, quod in veritate eſt, quam quod in opinione.

Poteſtne igitur domini voluntate furtum fieri?

§. unde illud. l. 20. C. de furtis. Poteſt, nimirum hoc caſu: Nam ſi Titius, v. g. ſervum ſollicitaverit, & ſuaſerit malitioſe, ut quaſdam res domino ſuo furtive auferret, & dominus ſtudio permiſerit fieri earum contrectationem, quo ſuaſorem & auctorem deprehenderet, furtum committitur, licet id domino ſciente ac volente fiat: qui non eo animo conſenſit in furtum, ut dominus re ſua privaretur, ſed ut ſollicitator ac perſuaſor, qui ſervum corrupit, actione non tantum furti, ſed & ſervi corrupti teneatur; idque ob conſilium fraudulentem corruptoris, quod ad perniciem ſervi introduci non debet. Hinc obſerva illam juris regulam, quod *nunquam actiones pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumat.* *l. 130. ff. de R. I.*

Poteſtne furtum committi hominis liberi?

l. 1. §. 2. ff. de rei vind. Diſtingue: Vel liberi noſtri ſunt in poteſtate, qui velut in dominio noſtro habentur, quorum ut vindicatio quædam eſt, ita & furtum fieri dicitur; Vel ſunt ſui juris homines, quorum non furtum (cum libera perſona nullius ſit in dominio, & per conſequens neque ut aliena, aut alterius juri ſubjecta, dici poſſit ſubjectum furti) ſed plagium fieri dicitur. Quocirca poterit pater filio ſubrepto agere furti, in duplum vel quadruplum, quod ejus intereſt, cum ipſum corpus liberum non recipiat æſtimationem: mater vero non furti, ſed plagii actionem habet, quia liberos in poteſtate non habet. *l. 37. ff. d. t.*

Poteſtne furti teneri, qui ipſe furtum non fecit?

Poteſt, nimirum is, cujus ope & conſilio furtum factum eſt. In quo numero eſt, qui nummos excuſſit, ut alius eos raperet; qui ſcalas feneſtris ſuppoſuit, ut alius furtum faceret: nam ſi hoc ipſum dolo malo fecerit, furti actio eſt: ſi per imprudentiam, & non data opera, aut furti faciendi cauſa, in factum actio datur; non furti, quoniam furtum ſine affectu furandi non committitur. *§. interdum.*

Quid, ſi ſolam opem abſque conſilio, aut conſilium abſque ope quis præſtiterit?

Diſtinguendum hic eſt. Aut enim opem tulit ei, quem ſcivit eſſe furem, ad furtum faciendum; & dubium non eſt, quin teneatur una cum fure, quia & opem & conſilium dediſſe intelligitur: aut neſcivit furem eſſe, & tunc non tenetur. Qui vero ſolum conſilium dedit, atque hortatus eſt ad furtum faciendum, non tenetur furti, niſi furtum ſecutum ſit ex eo conſilio. Huc pertinet regula, quod ex conſilio doloſo, in conſultorem doli actio detur. *§. certe.* *l. 36. §. 2. l. 52. §. 19. ff. h. t.* *l. 47. ff. de R. I.*

Quis dicitur dare conſilium, & quis ferre opem?

Conſilium dare videtur is, qui perſuadet & impellit, atque inſtruit conſilio ad furtum faciendum. *Opem fert*, qui miniſterium atque adjutorium ad ſubripiendas res præbet. Vnde patet, aliud eſſe factum ejus, qui ope, aliud ejus, qui conſilio furtum fecit. Namque ab eo, qui opem tulit, condici poteſt, quia ex furto aliquid ad eum pervenit: ab eo, qui *l. 90. §. 3. ff. d. t.* *l. 53. ff. de V. O.*

nihil præter conſilium dedit, non poteſt condici, quia nihil ad eum pervenit.

Quid, ſi filiusfamil. patri, aut ſervus domino, rem ſubripiat?

§. hi, qui. Furtum uterque facit, & res in furtivam cauſam cedit, adeo ut ea uſucapi non poſſit, niſi vitium purgetur, & res in domini poteſtatem revertatur: ſed furti actio non naſcitur, quia nec ex alia ulla cauſa poteſt inter patrem & filium, inter dominum & ſervum actio naſci. Nam actio quælibet duas deſiderat perſonas; in hac vero cauſa patris & filii, domini & ſervi, una fingitur perſona. At in eum, qui cum talibus ope & conſilio ad furtum concurrit, actio furti eſt, quia ceſſat poteſtatis ratio, & quia furtum fecit. *l. 26. & 36. §. 1. ff. de furt.*

Quid, ſi conjux conjugi furtum faciat?

l. 1. 2. 3. 25. ff. rer. amot. Licet vere furtum ſit, tamen furti actio non datur; quia hæc famoſa eſt; ſed rerum amotarum. Imo neque iſta, conſtante matrimonio datur, cum ſocietas vitæ ac communicatio divini & humani juris ſit inter conjuges; ſed condictio. *l. 3. C. eod.* At finito matrimonio, propter res, divortii cauſa ablatas, actio datur rerum amotarum. Datur & furti, ſi poſt divortium eaſdem res alter conjugum contrectet, quia jam ceſſat cauſa privilegii.

Furti autem actio cui competit?

§. furti. 14. h. t. Competit ei, cujus intereſt rem ſalvam eſſe, licet dominus non ſit. Imo neque domino aliter competit, quam ſi ejus interſit, rem non perire. Ita creditor de ſurrepto ſibi pignore experiri furti actione poteſt, licet dominus non ſit pignoris, & alias idoneum habeat debitorem, cum ei conſultius ſit pignori

gnori incumbere, quam in perſonam agere. Plus enim cautionis in re eſt, quam in perſona. Deinde quia creditor tenetur debitori actione pignoratitia, ſi ejus culpa pignus pereat. *l. 12. §. 2. ff. eod. l. 25. ff. de R. I.*

Differt igitur Actio furti à Condictione furtiva; nam hæc datur ſoli domino, illa ei, cujus intereſt; ut creditori, fulloni ſive conductori, bonæ fidei poſſeſſori, & commodatario. *l. 1. ff. de cond. fur.*

Cur non etiam prædoni, ſeu malæ fidei poſſeſſori, cum ejus periculo res ſit? Quia nullus ex improbitate ſua conſequitur actionem, neque *ex ſuo delicto meliorem ſuam conditionem facere poteſt.* *l. 134. §. 1. ff. de R. I.*

Declara amplius hæc exempla; & in primis, cur fulloni ac ſarcinatori competit actio furti?

Quia licet domini non ſint veſtimentorum, quæ polienda, vel ſarcienda, mercede certa acceperint, eorum tamen intereſt, ne ea à furibus auferantur, non dominorum, qui res ſuas, ſive æſtimationem veſtimentorum, actione locati, à fullone aut ſarcinatore perſequi poterunt, dummodo de culpa pateat, & ſolvendo exſiſtant, id eſt, ſi domino rei æſtimationem ſolvere poſſint. Nam, ſi non fuerint ſolvendo, ſive in toto, ſive in parte, quia hoc caſu domini intereſſe incipit, qui ſuum à fullone aut ſarcinatore conſequi non poteſt, ipſi domino datur furti actio. *§. item ſi fullo. d. l. 12.*

Idemne juris eſt in bonæ fidei emtore?

Huic *omnimodo* competit furti actio, quemadmodum & creditori, id eſt, ſive ſolvendo fuerit, ſive non; nempe re emta & tradita ei ſubrepta. Nam re necdum tradita *§. ſed & bonæ fidei. l. 14. in pr. ff. eod.*

venditor manet dominus, eique hæc actio competit, quam tamen cedere emtori debet, uti & præſtare quicquid ex hac cauſa conſecutus fuerit.

Quid, ſi res ei ſubripiatur, cui commodata eſt?

§. quæ de fullone. & §. ſeq. Iure veteri idem fuit juris in commodatario, quod in fullone & quolibet alio conductore, eique quatenus ſolvendo eſſet, dabatur furti actio. Verum conſtituit Iuſtinianus, ut domino ſit electio, utrum malit civili commodati actione convenire commodatarium, an actione furti furem: ita tamen, ut, ſi unum convenerit, ad alterum non habeat regreſſum. *l. fin. C. h. t.* Niſi forte ignorans vel dubitans rem eſſe ſubreptam, commodatarium convenerit: quo caſu variare ei licet, & ad actionem furti tranſire, quia qui jus ſuum ignorat, non videtur ei renuntiare, cum & facti alieni probabilis ſit ignorantia. Atque hoc caſu commodatarius omnimodo liberatur, quemcumque cauſæ exitum dominus adverſus furem habuerit.

Quid, ſi res depoſita depoſitario ſubrepta fuerit?

§. quæ de fullone. & §. ſeq. l. 12. §. 1. l. 14. §. 3. ff. de furt. l. 12. ff. de furt. l. 134. §. 1. ff. de R. I. Is furti agere non poteſt, ſed furti actio domino ſive deponenti competit: quia depoſitarii nihil intereſt rem eſſe ſublatam: nec enim poteſt eo nomine depoſiti actione conveniri, cum cuſtodiam non præſtet, ſed dolum dumtaxat. Itaque ſi dolo caret, nihil ejus intereſt; ſi non caret, tunc quidem ejus eſt periculum, ſed non debet ex dolo ſuo quærere furti actionem, quam ex improbitate ſua nemo conſequitur, ne alioquin ex dolo ſuo quis lucrum ſentiat.

Impubes, rem alienam amovendo, poteſtne dici furtum facere?

Placuit, quia furtum ex affectu furandi conſiſtit, ita demum obligari eo crimine impuberem, ſi proximus pubertati ſit, & ob id intelligat ſe delinquere. Quamquam in pœna infligenda tenera hæc ætas commiſeratione digna ſit. Vnde regula juris; *Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur*. Hinc etiam Lege XII Tabb. id obtinuiſſe ſcribit Gellius, ut impuberes, ſi furtum feciſſent, Prætoris arbitratu verberarentur, noxamque ſarcirent, id eſt, duplum præſtarent.

§. in ſumma. l.25.ff. d. t. l.111.l. 108.ff. de R.I. l.11.§. ult.l.1. §.32.ff. de SC. Silan.

Quæ actiones ex furto competunt?

Odio furum effectum eſt, ut pluribus actionibus teneantur, nempe ut civiliter, extra pœnam, rei recipiendæ nomine, conveniri poſſunt, etiam condictione furtiva, & rei vindicatione.

§.ſic itaque.14. inf. de act.

I. *Rei vindicatio* datur domino rei furto ſubreptæ, adverſus poſſeſſorem, ſive ipſe fur poſſideat, ſive alius quilibet.

II. *Condictio furtiva*, quia rei habet perſecutionem, datur ſimiliter domino, adverſus furem, ejuſque hæredes, etiam in plus quam ad eos pervenit: atque id quoque odio furum receptum eſt, utque etiam à domino res propria condici poſſit, cum regulariter nemo rem ſuam poſſit condicere, & ex delicto hæres non teneatur in plus, quam ad eum pervenit.

l.7.§. ult. & l. 9.ff. de condict. furt. l.44.ff. de R.I.

III. *Actio furti* tantum ad pœnæ perſecutionem pertinet: quam diximus ante ei competere, cujus intereſt rem ſalvam eſſe, & nec ipſi domino aliter competere, niſi & ejus interſit rem non perire.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ eſt pœna furti?

Pœna furti manifeſti eſt quadruplum: nec manifeſti, duplum. Hoc autem duplum aut quadruplum, ut dictum eſt, ad pœnæ dumtaxat perſecutionem pertinet, ſive totum pœna eſt; ita ut duplo aut quadruplo ſimplum, id eſt, ipſa rei perſecutio, nullo modo ineſſe exiſtimetur. Quare, qui manifeſte rem valentem viginti aureis furatus eſt, tenetur in pœnam præſtare aureos octoginta, & inſuper reſtituere ipſam rem; ad quam recuperandam competunt domino prædictæ actiones.

Poteſtne furti etiam criminaliter agi?

Gell. lib. 11. c. 18. Poteſt, & Lex quidem XII Tabb. fures nocturnos privatim occidi permiſit, atque etiam diurnos, ſi telo ſe defendiſſent: cæteros, ſi liberi eſſent, addici ei, cui furtum factum eſſet; ſi ſervi, verberari & è ſaxo præcipitari. Deinde *d. §. pœnal.* Prætor hujus pœnæ aſperitatem mitigavit, & ex capitali pecuniariam fecit. Tandem vero *Auth. ſed novo. C. de ſer. fug.* Iuſtinianus ſanxit, pro ſimplici furto mori non debere furem, nec aliquod membrum ei abſcindendum, ſed aliter pœna pecuniaria, vel exſilio eſſe mulctandum.

Mores hodierni quam pœnam furibus infligunt?

lib. 2. feud. tit. 27. § ſi quis quinque. Gomez. tom. 3. var. c. 5. Clarus, §. furt. n. 10. & ſeqq. Imitantur illi aliquo modo Conſtitutionem Frederici Imper. cum fures prima vice virgis affligunt; ſecunda membrum aliquod eis præſcindunt, aut ſignum tergo inurunt, ut hoc ſit eis cauterium emendatioris vitæ; tertia denique vice eos in malam crucem ſive patibulum attollunt, ut vitam laqueo finiant: nam propter iterationem & affectum delinquendi aggravatur delictum, ejuſque pœna, licet in alio territorio ſit factum.

Serva-

Servaturne perpetuo ordo iſte?

Nequaquam: ſæpe enim mutatur, atque ex circumſtantiis augetur, minuiturque pœna. Augetur, quoties nimirum multis perſonis graſſantibus opus eſt exemplo; ita ut laquei pœna decernatur etiam ob primum furtum, ſi enorme ſit. Minuitur, ſi leve ſit furtum. Interdum remittitur ei, qui, ut inediæ extremæ ſuc currat, eſculenta aufert; quia majore vi impulſus, non videtur eſſe in dolo. Non tamen excuſatur à reſtitutione, ubi pinguiorem nactus fuerit fortunam, cum non acceperit tam commune, quam communicandum. *Covar. l.2.var. c.9. n.7. & ad c. peccatum.p.2. §.1. n.4.* *c.3. de furt.*

TIT. II.

De vi bonoru m Raptorum.

In quo Rapina differt à Furto?

DIffert in eo, quod *Rapina* ſit atrocius atque impudentius furtum, quia fit palam & per vim. *Furtum* vero fit clam & ſine vi: magiſque invito domino raptor alienam rem contrectat, quam fur, ideoque recte dicitur improbus fur, qui, quod abſque vi facere nequit, facit adhibita vi. *in pr. h.t.*

Quid igitur eſt Rapina?

Eſt violenta contrectatio rerum corporalium mobilium invito domino. Vis enim, quæ adhibetur in immobilibus, *Invaſio* dicitur; quæ in rebus mobilibus, *Rapina* eſt. *§.1.h.t. l.1. C.de vi bon. rapt.*

Quæ actio ejus delicti nomine datur?

Præter actionem furti, qua & raptor, ut improbus fur, tenetur, propriam actionem introduxit Prætor, quæ vocatur *Vi bonorum raptorum:* quæque intra annum eſt quadru- *l.1. & l. 2.§.13. ff.eod.*

pli,

pli, poſt annum vero ſimpli; ita tamen, ut quadruplo inſit quoque ipſa rei perſecutio, pœna autem ſit tripli, ſive comprehendatur raptor in ipſo delicto, ſive non.

Ergone leviori pœna tenetur raptor, quam fur manifeſtus?

§. quadrupl. Ita quidem videtur, cum tamen gravius delinquat, qui vi aperta bona rapit, quam qui fraude: verum ex eo raptoris pœna gravior eſt, quia raptor pluribus actionibus tenetur. Primum, quia fur nec manifeſtus punitur pœna dupli; raptor ſemper, id eſt, etiam non deprehenſus cum furto, vel in actu furandi, punitur pœna tripli. Imo & cum raptor eſt fur manifeſtus, deprehenſus in ipſo delicto, manifeſti furti pœna plectitur, interdum tenetur interdicto Vnde vi. Denique accuſatur de violentia ex Lege Iulia de vi, cujus graviſſima eſt pœna. *l. 80. §. 3. ff. de fur. l. 7. C. unde vi. l. 6. & 7. C. ad L. Iul. de vi publ.*

Quid requiritur ad hoc, ut actio Vi bonorum raptorum detur?

l. 2. §. 2. 3. & 1. ff. h. t. Duo concurrant, neceſſe eſt, Vis, & Dolus malus: neque hic vis ſine dolo ſufficit. Dolo autem malo facere videtur, non tantum is qui rapit, ſed & qui præcedente conſilio ad hoc ipſum homines armatos colligit, vel ab alio coactis utitur, ut damnum det, bonave rapiat.

Quid, ſi quis errore ductus, rem, quam ſuam eſſe exiſtimabat, rapuerit?

§. Ita tamen. l. 55. l. 155. §. 1. & l. 177. §. 1. ff. de R. I. Olim, quia id ſibi licere exiſtimabat, non tenebatur hac actione, neque etiam furti, qui non dolo malo raperet, ſed errore ductus rem ſuam eſſe putans. *Non enim videtur dolo facere, qui ſuo jure utitur.* Item, *Nemo videtur dolo*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

dolo exſequi, qui ignorat cauſam cur non debeat petere.

Sed ne, dum talia excogitantur, inveniatur via, per quam raptores impune ſuam exerceant avaritiam, melius conſtitutionibus Principum proſpectum eſt, ut nemini liceat vi rapere, vel rem mobilem, vel ſe moventem, licet ſuam eandem rem exiſtimet: & ſi quis contra fecerit, dominus rei ſuæ dominio cadat; ſin alienam rapuerit, tunc ultra reſtitutionem ejus, etiam æſtimationem ejuſdem rei vim paſſo præſtare teneatur. Quod obtinet non tantum in raptore mobilium, verum & in invaſore immobilium. Coërcenda enim fuit ejuſmodi temeritas, convellens vincula publicæ quietis, & auctoritatem judiciorum, quæ ideo inſtituta ſunt, ne quiſpiam ſibi ipſi jus dicat, aut permittere valeat ultionem. *Verſ. ſed ne. l. 7. & 10. C. unde vi.* *l. 176. de R. I. l. 14. C. de jud.*

Cui, adverſus quem, & ad quid, datur hæc actio?

Datur omnibus, quorum intereſt rem eſſe ſalvam, & ex iiſdem cauſis, quibus furti actio competit pro re clam ſubrepta. Quare, ſive locata fuerit res, ſive commodata, ſive pignorata, ſive depoſita, & depoſitarii periculo ea res ſit, ſive bona fide quis poſſideat, ſive uſumfructum in re habeat, vel quid aliud juris, ut interſit ejus non rapi, ſemper competit hæc actio. *§ fin. h.* *l. 2 §. 18 ff. h. t.*

Datur adverſus eum, qui vel ipſe dolo malo rapuit, vel, licet manu ſua non rapuerit, rapinæ tamen dedit cauſam dolo malo. *Text. h. in fine.*

Datur denique intra annum ad quadruplum, poſt annum vero ad ſimplum: ad quadruplum, inquam, vel ipſius rei per vim ſubtractæ, ſi dominus, vel quaſi dominus poſſeſſorve agat; vel ipſius intereſſe, ſi res non fuerit in bonis actoris, ſed tantum ex bonis, veluti commodata,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

data, conducta, pignorata, &c. quanti ſcilicet actoris intereſt rem ſeu uſum rei ablatum non fuiſſe: quod eſt ſimplum, hac in actione quadruplandum: v. g. Rapti mihi per vim ſunt ſcyphi argentei valentes centum, qui mihi oppignorati erant pro viginti aureis, agendo hac actione, quadruplando viginti aureos, quia eatenus tantum mea intereſt, conſequar aureos octoginta dumtaxat, non etiam quadringentos.

TIT. III.

De Lege Aquilia.

Tertia ſpecies delicti privati eſt damnum injuria datum, id eſt, factum ſine ullo jure; quod vindicatur actione damni injuriæ ſive injuria dati, quam vocant actionem Legis Aquiliæ, ita ab actore Aquilio Tribuno plebis dictam.

Quot ſunt Capita hujus Legis?

§. 1. *h.* Tria olim fuerunt. Hodie vero duo ſunt in uſu, quia ſecundum caput in deſuetudinem abiit: forte ideo, quod de eo ſatis cautum eſſet aliis legibus.

Quid primo Capite cautum fuit?

Vt, ſi quis alienum hominem, alienamve quadrupedem, quæ pecudum numero ſit, injuria occiderit, quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, tantum domino dare damnetur.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid per Hominem pecudemve alienam *hic Imp. intelligit?*

Per *Hominem*, intelligit ſervum: quia liberi hominis nulla eſt æſtimatio, ejuſque cædes ad L. Corneliam de ſicariis pertinet. Servum autem intelligit *alienum:* nam qui ſuum ipſe ſervum occidit, ſibique damnum dat, ſentire damnum non videtur. Per *Quadrupedem*, intelligit animalia, quæ ſub cuſtodia hominis ſimul & gregatim paſcuntur, ut boves, oves, ſues, ex quibus magna percipi utilitas ſolet. Ergo neque de feris beſtiis, neque de canibus primum hoc caput accipi aut intelligi poteſt. §. 2. *l. 203. ff. de R. I.*

Quid per Injuriam? & in quo differt hæc actio ab actione injuriarum?

Injuria accipitur hoc loco non, quemadmodum circa injuriarum actionem, pro contumelia quadam, ſed, ut ante dixi, pro eo, quod non jure factum eſt, hoc eſt, contra jus, ſeu dolo fiat, ſeu culpa, etiam leviſſima, facientis, & quidem ab eo, qui nocere noluit. In actione vero injuriarum, non tam damni illati, quam contumeliæ, ratio habetur: ex qua ſola, citra ullum particulare damnum, agi injuriarum poteſt. Si tamen utraque concurrat actio, & Legis Aquiliæ, & injuriarum, experiri utraque licebit, ſed duæ erunt æſtimationes, alia damni, alia contumeliæ. *l. 5. §. 1. ff. h. t.* *Text. inf. de injur. in princ.*

Quod igitur damnum hoc primo Capite vindicatur?

Occiſio hominis, id eſt, ſervi alieni, alienæve quadrupedis, dolo, culpave, etiam leviſſima, occiſoris & damnum dantis. Culpa *§. injuria. 2. h. t.*

igitur

igitur in committendo potiſſimum hic verſatur: nam propter culpam in omittendo volunt aliqui non directa, ſed utili tantum actione teneri reum; ea ratione, quod gravior ſit culpa in committendo, quam omittendo. Hinc non tenetur hac lege, qui culpam committere nequit, uti impubes, furioſus, quadrupes.

Teneturne, qui latronem inſidiatorem occiderit?

§. itaque. hic. l. 55. ff. de R. I. l. 45. §. 4. ff. h. t. l. 3. ff. de juſtit. & jure.

Non tenetur, utique ſi aliter periculum effugere non potuerit. Nam adverſus periculum naturalis ratio permittit defenſionem. Et civilis regula dictat, nullum dolo facere videri, qui jure ſuo utitur. Igitur quod quiſque ob tutelam corporis ſui fecerit, jure feciſſe exiſtimatur, cum vim vi repellere, omnes leges omniaque jura permittant, modo quis limites, ſive moderamen inculpatæ tutelæ non excedat.

Quid, ſi quis caſu occiderit, damnumve dederit?

§. itaque ſi quis dum.

Nec is tenetur, ſi modo culpa ejus nulla inveniatur: ubi enim culpa non eſt, ibi nec pœna, quæ culpam præſupponit, eſſe poteſt, niſi tamen caſum culpa præceſſerit, quæ faciet Lege Aquilia teneri reum, ne culpa ſit impunita. Quod declaratur exemplis, in eo qui jaculis ludens, exercitii cauſa, trajecerit tranſeuntem ſervum; in putatore arboris, qui dejecto ramo tranſeuntem occiderit ſervum; in medico, qui imperite ſervum ſecuerit.

Quid

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi igitur quis, dum jaculis ludit, vel exercitatur, tranſeuntem ſervum trajecerit?

Diſtinguendum eſt. Aut enim ab eo, qui ad jaculandum admiſſus fuit, quis læſus eſt, ut à militein loco ad hujuſmodi exercitium deſtinato, vel ab alio, & in loco inſolito. Illo caſu, ſi dolus non intervenerit, quia rei licitæ operam dedit, nec culpa ejus ulla intelligitur, non tenetur hac actione: poſteriori tenetur, & culpæ reus eſt, cum rei illicitæ operam dederit, & immiſcuerit ſe rei ad ſe non pertinenti; adeoque ne miles quidem hoc caſu culpa vacat. *verſ. nam ſi.* *l. 9. §. ult. ff. h. t.*

Quid, ſi putator dejecto ex arbore ramo tranſeuntem occiderit?

Si prope viam publicam aut vicinalem id factum ſit, neque proclamaverit ante, aut alio ſigno dato prætereuntes tempeſtive admonuerit, tunc tenetur hac lege, quia culpæ reum ſe fecit, non proclamando tempeſtive. Alias extra culpam erit putator: ut &, ſi ſeorſim à via forte, vel in medio fundo ramos cædendo non proclamaverit, quia jam rei licitæ operam dedit, nullique extraneo in eo loco jus fuerat verſandi. *§. item ſi putator.* *l. 31. ff. h. t.*

Quid de Medico-Chirurgo imperite curante dicendum eſt?

Is quoque tenetur hac Lege, ſive imperite ſervum ſecuerit, & curationem ejus deſeruerit, iſque ob id mortuus fuerit, ſive perperam ei medicamenta dederit; quia *imperitia culpæ annumeratur.* Debet enim quiſque ejus artis peritus eſſe, quam profitetur. Vnde & Iuris conſulto imputari debet, ſi clientis ſui cauſam *§. præterea.* *l. 132. ff. de R. I.* *l. 7. §. ult. ff. h.*

vel

t.l.36.ff. de R.I. vel deſeruerit, vel male agendo perdiderit. Hanc culpæ cauſam, pluresque alias, complectitur Regula altera, *Culpa eſt miſcere ſe rei, ad ſe non pertinenti.*

Annumeraturne & infirmitas culpæ?

§. impetu. d.l.2.§. 1.l.29. §.2.ff.h. t. Omnino, cum nemo affectare debeat id, quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam futuram. Quare mulio, ſi per imperitiam aut infirmitatem impetum mularum ſuſtinere non potuerit, ſi eæ ſervum alienum obtriverint, culpæ nomine tenetur, dummodo alius firmior mulas regere & ſuſtinere potuerit. Idem dicendum de eo, qui per imperitiam equum, quo vehebatur, retinere non potuerit. Item de nauta, cujus navis in alterius impacta ſcapham, ei damnum dederit, ſi in poteſtate nautæ fuerit, ne id accideret, & culpa ejus factum ſit.

Quid præſtandum venit ex primo Capite hujus Legis?

§.his autem. Tenetur is, qui damnum dedit, præſtare domino, non quanti res fuerit, cum damnum daret, cum ſervum quadrupedemve occideret, ſed quanti ea res in eo anno plurimi fuerit, ita ut annus computetur retrorſum ex tempore, quo damnum datum eſt. Vnde ſervo occiſo, qui tunc primum, cum occideretur, claudus, mancus, aut luſcus factus fuerit, atque ita minoris valuerit, quam forte valuit toto illo anno, cum adhuc integer eſſet, tempus inſpicitur in æſtimatione facienda, non quo fuit occiſus, ſed quanti in eo anno plurimi fuerit.

l.21. in pr. l.23. §.3. ff.h. t.

Eſtne

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Eſtne igitur pœnalis hujus Legis actio?

Placuit pœnalem eſſe, quia non ſolum tanti quiſque obligatur, quantum damnum dederit, ſed aliquando longe pluris. Ideoque licet hæredi cæteriſque ſucceſſoribus detur, tamen in hæredes non datur, niſi forte ex damno illato facti ſint locupletiores, vel lis conteſtata cum defuncto fuerit, ut dicetur infra. *verſ. quâ ratione.* *d. l. 23. §. 2.*

Soliusne peremti corporis æſtimatio ex hac Lege habenda eſt?

Placuit ſimiliter, ex interpretatione hujus Legis, non ſolum peremti corporis æſtimationem habendam eſſe, ſed ejus quoque, quod intereſt, id eſt, damni, quod hac occaſione illatum eſt. Vnde ſi quis ſervum tuum inſtituerit hæredem, & is, antequam juſſu tuo adiiſſet hæreditatem, occiſus ſit à Titio, tenebitur Titius præter corporis æſtimationem, quanti plurimi in eo anno fuerit, præſtare damnum, quod dominus ſentit ex amiſſâ hæreditate, id eſt, æſtimationem hæreditatis. Idemque juris eſt, ſi ex pari mularum unam, vel ex quadrigis equorum unum quis occiderit, habita ratione ejus, quo cætera corpora depretiata ſunt, propter cauſas corpori cohærentes, ſi forte equi propter parilitatem lineamentorum, & coloris, aptiſſimi ad quadrigam erant. *§. illud.* *d. l. 12. §. ult. & l. 13. verſ. item ſi.* *l. 22. h. t.*

Poteſtne actio L. Aquiliæ cum actione L. Corneliæ concurrere?

Poteſt, cum utraque actio ad diverſos fines tendat: Aquilia quidem ad id, quod privatim abeſt, Cornelia vero ad vindictam publicam. Itaque ſi ſervum meum occidiſti, actione Aquiliæ petam à te civiliter occiſi *§. liberum.* *d. l. 23. §. 9.*

pretium, quanti eo anno plurimi fuerit, & quod intereſt: agam quoque ex L. Cornelia de ſica- *l.3.C. eod.* riis criminaliter, & pœnam perſequar. Neque, ſi Aquilia egero, eo minus agam ex L. Corne- *l.130.ff. de R.I.* lia, ſi dolo ſervus occiſus ſit. Eſt enim regula, quod quando plures actiones ex eodem delicto deſcendunt, una aliam non conſumat, ſed, quatenus in altera amplius eſt, perſequi poſſimus.

Quid ſecundo Capite L. Aquiliæ cautum fuit?

Caput illud in uſu eſſe deſiit jam inde à Iuſtiniani Imp. temporibus; unde alii aliter ho- *in Par.* die de eo conjiciunt. Cujacius conjecturam fecit, fuiſſe de quavis alia ratione damni dati, re noſtra intacta & illæſa, cumque aliter intercepta eſt utilitas, quam læſione corporis.

Quod tertium fuit Caput?

§. Capite tertio. Vt, ſi quis ſervum, vel quadrupedem, quæ pecudum numero eſt, vulneraverit; vel eam quadrupedem, quæ pecudum numero non eſt, ut ſunt canes & feræ beſtiæ, occiderit; aut ali- *l.27.§.5.l.29.§.6.ff.h.t.* quam rem inanimatam ruperit, fregerit, conſciderit, damnumque injuria dederit: is tanti damnetur, quanti plurimi in diebus triginta proximis à damno dato res fuerit.

Cur minor hic pœna eſt, quam in primo Capite?

§. illud palam. l.30.§. fin.ff.h.t. Quia, quo majus eſt delictum, major quoque pœna infligenda eſt: magis enim delinquit, qui occidit, quam qui læſit, magiſque æſtimanda cædes hominum, vel pecudum, quarum uſus & commoditas major exſiſtit, quam ferarum. Interim tamen ex utroque capite ita demum pœna infligitur, ſi dolo aut culpa damnum ſit datum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ actiones hinc dantur?

I. *Directa L. Aquiliæ actio* datur, ex ipſis verbis legis, ſi quis corpore ſuo & manu ſua in corpus alterius damnum dederit. *§. cætet.*

II. *Vtilis*, ex mente & interpretatione legis, ſi quis non manu ſua, aut corpore ſuo, ſed occaſionem damni in corpus dederit, ita includendo pecus, ut fame necaretur; ita vehementer agendo, ut rumperetur; in tantum exagitando, ut præcipitaretur. *l. 7. §. 3. & 6. l. 9. §. 2. l. 11. §. 2. h. t.*

III. *In factum actio*, quæ ſubſidiaria eſt, ſi non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læſum, ſed alio modo alicui damnum contigerit; ut ſi quis miſericordia ductus alienum ſervum compeditum ſolverit, ut fugeret.

Quid intereſt, qua actione quis experiatur, directa, utili, an in factum?

Olim plurimum intererat, propter formulas actionum & libellos diverſos. Hodie non tantum intereſt, poſteaquam ſolennes illæ formulæ ſublatæ ſunt. Vnde dicitur eandem eſſe vim ac poteſtatem utilis actionis atque directæ. *tit. C. de form. act. ſub. l. 47. ff. de neg. geſt.*

TIT. IV.

De Injuriis.

Quarta ſpecies delicti privati eſt Injuria, quæ hic ſpecialiter dicitur Contumelia: generaliter vero omne, quod non jure fit, injuria fieri dicitur.

Quid igitur eſt Injuria?

E*St delictum in alterius contumeliam ac contemtum, dolo malo admiſſum.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quot modis committitur Injuria?

§. *injur.* Tribus: *Re*, *Verbis*, & *Literis*. *Re*, cum quis pugno pulſatur, aut fuſte cæditur; *Verbis*, cum quis alteri convitium dicit; *Literis*, cum quis famoſum libellum, vel carmen, ad infamiam alicujus conſcribit, componit, vel edi curat, cujus pœna eſt capitalis. *l.un. C. de fam. lib.*

Quotuplex eſt Injuria?

§. *atrox. inf.h.t.* Duplex: alia *Levis*, alia *Atrox*. Illa fit, cum quis leviter & levi ex cauſa ab aliquo injurioſe pulſatur; imo & cum filius à patre, à patrono libertus, vel alius à ſuperiore ſuo, levi nullave ex cauſa, cæditur, corripiturque: quoniam illis, ſolummodo ex juſta cauſa, moderata permittitur caſtigatio, non citra cauſam. *l.3.C. de pat.poteſt. l.7. §.2. & 3.ff.eod.* Quamquam tunc his, qui ſunt in poteſtate, agere non liceat injuriarum, cum nulla famoſa actio in patrem detur, ne quidem emancipato, niſi atrocitas ſuaſerit dandam eſſe actionem. Similiter neque à liberto injuriarum agi poteſt contra patronum, niſi atrocem injuriam fuerit paſſus, cum & patronis liceat mediocriter caſtigare libertos.

d.l.7.§. 6.l.8. & 9.ff.eod. *Atrox* vero *injuria* quaſi contumelioſior & major æſtimatur, & fit multifariam; vel *ex facto*, atque armis, quibus infertur, ut ſi vulnus alicui illatum, vel os percuſſum ſit, idque gladio aut fuſte; vel *ex perſona*, ut ſi magiſtratus, pater, patronus, vir nobilis, injuriam patiatur; vel *ex loco*, ut ſi quis in foro, theatro, aut judicum conſpectu, paſſus fuerit injuriam; vel *ex loco vulneris*, veluti ſi in oculo vel facie quis percuſſus fuerit.

Per quas perſonas quis pati dicitur injuriam?

Patitur quis injuriam, non ſolum per ſemetipſum, hoc eſt, cum directo ipſi patrifamilias, vel matrifamilias, fit injuria: verum etiam per alias perſonas, cum ſcilicet per conſequentias injuria fit his, quos in poteſtate quis habet, veluti liberis, item uxori ac nurui; nam hæ perſonæ, injuria affectæ, actionem patri, marito, ac ſocero, acquirunt, quorum nimirum poteſtati vel affectui ſubjectæ ſunt. *§. patit. l. 1. §. 5. & l. 18. §. ult. ff. h. t.*

Quid, ſi viro injuria facta ſit, poteritne uxor injuriarum agere?

Nullo modo. Defendi enim uxores à viris, non viros ab uxoribus, æquum eſt: *vers. contra.* niſi de captivitate aut incarceratione viri, aliave perſonali injuria, agatur, quæ ad ipſam quoque pertineat uxorem. *l. 2. ff. eod.*

Quid, ſi ſponſæ alicujus facta ſit injuria?

Eam injuriam vindicant, & quaſi ſuam ſinguli proſequuntur: primo ipſa filia; ſecundo ſponſus, ratione affectus; tertio pater ſponſæ, poteſtatis nomine; quarto ſocer. Ita ut ſingulis ſeparatim ſua ſit actio, quarum una aliam non conſumit. *vers. itaque ſi filia.* Et hoc ita procedit, quatenus injurians ſcivit eſſe filiamfamilias, & conjugatam, licet ignorarit, cujus ſit filia aut uxor: ſufficit enim intentio. *l. 18. §. ult. ff. h.*

Quid in ſervis eſt juris?

Servis quidem ipſis nulla injuria fieri intelligitur, cum ſervus careat capite & exiſtimatione, quæ per injuriam diminuitur; ſed ipſi domino, ſi nimirum injuria ſit atrox, *§. ſervis.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

vel aperte in contumeliam domini directa; ſin levis, ut quia ſervo convitium quis dixerit, vel pugno eum percuſſerit, nulla eſt actio, cum Iure civili ſervus pro nullo, imo pro mortuo habeatur.

l.32. & 209. de R.I.

Quid, ſi communi ſervo injuria facta ſit?

§. ſi communi.

Tunc ſingulis dominis injuriarum competit actio; æſtimatione injuriæ facienda non pro ea parte, qua dominus quiſque eſt, ſed ex dominorum perſona & pro dignitate cujuſque: v.g. gravius & pluris æſtimabitur injuria facta nobili aut ſenatori, quam plebeio, licet ex æquis partibus ſint domini.

l.16.ff. h.t.

Quid, ſi ſervo uſufructuario?

Tunc ſoli proprietario injuria fieri intelligitur, cui proinde ſoli injuriarum competet actio.

Quid, ſi libero homini, qui bona fide ſervit?

§. ſed ſi libero.

Eo caſu diſtinguendum eſt. Aut enim in contumeliam & contemtum domini facta eſt injuria & ſoli domino injuriarum actio competet: aut in ipſum liberum hominem injuria directa eſt, & ſuo nomine is experiri poterit. Idemque juris eſt in ſervo alieno, bona fide alicui ſerviente.

Excuſatne veritas convitii ab injuriarum actione?

l.5.C. h.t. l.18.ff. eod.

Diſtinguendum ſimiliter eſt. Aut enim animo propoſitoque contumeliæ inferendæ quid objicitur, forte ab eo, qui inconſulto calore in rixam prolapſus eſt; aut crimen objicitur ſine convitio, vindicandæ Reipub. vel juris ſui con-

ſervandi gratia. Priori caſu, propter cauſam contumeliæ, datur injuriarum actio, quam veritas objecti non tollit: poſteriori quippe ceſſante cauſa & propoſito faciendæ contumeliæ ſeu injuriæ, non datur.

Excuſaturne injuriam inferens cum proteſtatione honoris, vel retorſione?

Minime; ut ſi dicat, *Tu mentiris, ſalvo honore*, quia verbum iſtud injurioſum ſatis declarat animum injuriandi, non obſtante proteſtatione, vel honoris præfatione, quæ actui contraria nihil operatur. Cæterum ſi injurioſe provocatus injurianti reſpondeat, *Tu mentiris*, idque in continenti, non tam videbitur injuriam feciſſe, cum abſit nocendi animus, quam objectam injuriam retorſiſſe, ſui honoris defendendi cauſa: atqui licet vim atque injuriam in continenti propulſare. *Gail. l.2.obſ. c.101. & cap. 100.*

Quæ eſt pœna injuriarum?

Olim ex L. XII. Tabb. propter membrum quidem ruptum pœna erat talio, id eſt, licebat illi, cui membrum ruptum eſſet, retaliando itidem membrum rumpere; propter os vero fractum percuſſumque nummariæ pœnæ erant conſtitutæ; ob reliquas autem injurias tantum erat pœna viginti quinque aſſium, quam ſufficere judicabat antiquitas, pro ejus temporis paupertate. Verum Prætores poſtea pœnam hujuſmodi minus dignam judicantes, abrogarunt eamdem, & permiſerunt, ut injuriam paſſus, eam æſtimaret, æſtimatam Iudex ex æquo & bono augeret, vel minueret, ſecundum gradum dignitatis, vitæque honeſtatem. *§. pœna.* *Gell. l. 10. c. 1.*

Eſtne publica quoque hæc actio?

§. *ſed & lex.* Eſt: nam & Lex Cornelia de injuriis loquitur, & injuriarum actionem introduxit, quæ competit illi, qui ſe pulſatum, vel verberatum, vel domum ſuam vi introitam eſſe docuerit. Domum autem accipimus, ſive in propria domo quis habitet, ſive in conducta, ſive gratis, ſive hoſpitio receptus ſit. *l.5 in pr.ff.h.t.*

Poteſtne injuriam paſſus agere vel civiliter, vel criminaliter?

§. *in ſumma.* Poteſt: & quidem ſi civiliter agat, petet, reum æſtimatione facta condemnari in certam pecuniæ ſummam, ſibi accuſatori applicandam. Sin autem criminaliter, petet, reum arbitrio judicis corporaliter puniri, aut mulcta pecuniaria, quæ fiſco applicetur. Sed una ex his electa tollitur altera, quia utraque actio ad eumdem finem, nempe ad vindictam & pœnam, tendit, & utraque infamat. *l.7.§. ult.ff. h.t.*

Quæ eſt differentia inter utramque hanc actionem?

l.11.§. 1.ff.h.t. Quod in civili injuriarum actione poſſit intervenire procurator, in criminali non item. Quemadmodum etiam ad crimen publici judicii perſequendum fruſtra intervenit procurator. Ratio poſita eſt in gravitate judiciorum, ac pœna, quæ ex illis irrogatur, quæque ferenda eſt in corpus ipſius principalis, non vero procuratoris. *l.pen.§. 1.ff.de b.jud.*

Nulli ergo licet criminaliter per procuratorem agere?

verſ hoc Videlic. Licet viris illuſtribus; quod dignitati eorum tributum eſt, ut per procuratores poſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſint actionem injuriarum criminaliter vel perſequi, vel ſuſcipere, & ſe defendere; ut & domi teſtimonium perhibere, cum alias teſtes ſint evocandi, teſtimonii dicendi cauſa. *l.ult.C. h.t.*

Teneturne is injuriarum, qui ipſe non fecit, ſed procuravit injuriam?

Tenetur: quia quod quis per alium facit, ipſe feciſſe videtur. Is enim damnum dat, qui jubet dare. Vnde qui aliquem conduxit quovis modo, ut famoſum libellum affigat, vel ſatyram in contumeliam alicujus cantet, certe perinde tenetur, ac ſi injuriam feciſſet: quia doloſe fecit, aut fieri curavit. *§.non ſolum. l.169 ff. de R.I. d. l.11. in pr. & l.1.§.2.*

Quibus modis tollitur injuriarum actio?

I. *Morte* tam actoris, quam rei, ita ut in hæredem non tranſeat: quia actio eſt famoſa, & vindictam perſequitur.

II. *Remiſſione*, eaque vel *expreſſa*, puta pacto, etiam nudo, ac nuda voluntate, tranſactione, & jurejurando; vel *tacita*, per ſilentium & lapſum anni: eſt enim prætoria hæc actio, ideoque anni lapſu tollitur. *l.11.§.1. l.27.ff. l.5. C. h.t.*

III. *Diſſimulatione*; ſi injuriam paſſus ſtatim ad animum ſuum non revocaverit: adeo ut non poſſit poſtea eam, ut maxime velit, recolere. Cum enim odioſa ſit hæc actio, merito reſtringi debet. *§. hæc actio. c.15.de R.I.in 6*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. V.

De obligationibus, quæ quaſi ex delicto naſcuntur.

Quæ Obligatio dicitur quaſi ex delicto naſci?

QVæ non ex dolo, id eſt, non ex voluntate & deſtinatione agentis, ſed magis ex imperitia, negligentiave proficiſcitur, tamquam ex quaſi delicto, ubi nempe perſonæ delictum vere & directe non comprehenditur, ſed interpretatione vel juris fictione. Ita delinquere dicitur Iudex, male judicando litem ſuam faciens: item is, ex cujus cœnaculo aliquid dejectum effuſumve fuerit: & denique exercitor navis, cauponæ, aut ſtabuli.

Quo pacto dicitur Iudex obligari quaſi ex delicto?

§. 1. Obligatur quaſi ex delicto Iudex, qui per imprudentiam, hoc eſt, juris ignorantiam male judicat, & litem ſuam facit: nam imprudentia atque imperitia eſt ſpecies culpæ, culpa autem pars quædam delicti; ideoque licet Iudex per imprudentiam male judicando, neque ex maleficio, neque ex contractu obligatus ſit, tamen quia peccaſſe aliquid intelligitur, quaſi ex maleficio teneri dicitur, & litem ſuam facere, id eſt, periculum & damnum alienæ litis transferre in ſe: ad cujus tamen veram æſtimationem non tenetur, ſed quantum ea de re æquum religioni judicantis videbitur. Quod ſi largitione vel gratia inductus perperam judicaverit, jam ex maleficio tenebitur, condemnandus propterea in ſolidam litis totius æſtimationem & expenſarum

l.132.ff. de R.I. d.§.1. l.ult.ff. de extra. cogn. l.15.§.1. ff.de Iudiciis. Auth. nov.jure. C.de pæna jud.

rum refuſionem, inſuperque, præter infamiæ notam, in triplum ejus, quod acceptum erit, & in duplum ejus, quod promiſſum, ſed nondum datum. *qui male jud.*

Quo pacto dicitur obligari quaſi ex delicto, ex cujus cœnaculo aliquid dejectum effuſumve eſt?

Talis non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur. Neque enim ipſe in eum locum, qua vulgo iter eſt, dejecit, aut effudit aliquid, dolove malo damnum procuravit: attamen quia non providit, ut debebat, ne per eos, quos ſecum habet in cœnaculo, vel proprio, vel conducto, vel in quo habitat gratis, damnum daretur, cum etiam publice interſit ſine metu & periculo per itinera commeari, ideo quaſi ex delicto obligatus intelligitur. *§. item is. h. t.*

Quid juris eſt de ſuſpenſo, quod poſſit, ſi ceciderit, alicui nocere?

Etiam hoc caſu factum punitur, pœna decem aureorum conſtituta, ſive nocitum ſit, ſive non, modo poſitum ſuſpenſumve quid fuerit, ea parte, qua vulgo iter eſt, ita ut nocere poſſit. Hæc actio eſt popularis, id eſt, competit cuilibet de populo. *§. cui ſimilis.*

Ad quid vero datur actio de effuſo, vel dejecto?

Ejus tria ſunt capita. Primum de *damno in rebus dato*; ut ſi veſtes tranſeuntis maculatæ corruptæve ſint, effuſo oleo, vel qua alia re; quo caſu agitur ad duplum damni dati. Secundum de *homine libero occiſo*; quo caſu quinquaginta aureorum pœna eſt conſtituta, quia *Verſ. ob hominem.*

hominis liberi æſtimatio nulla eſt. Tertium de *homine libero læſo*, vel ſi alias nocitum ei eſſe dicatur; quo caſu quantum ob eam rem æquum Iudici videbitur, actio datur. Iudex enim computare debet mercedes medicis præſtitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta ſunt: præterea operas, quibus caruit, aut cariturus eſt, ob id, quod inutilis eſt factus.

Si filius ſeorſim à patre habitet, & ex ejus cœnaculo nocitum ſit, teneturne pater?

§. *ſi filiusfam. l. 5. verſ. ideo. ff. de O. & A.* Nequaquam, cum nulla patris ſubſit culpa, ſed cum ipſo filio agendum eſt, ſive quid dejectum effuſumve fuerit, vel quid poſitum ſuſpenſumve habuerit, quod nocere poſſit. Id ipſum obſervatur, filiofamilias imperite judicante: nam & in eum actio datur, qui litem ſuam fecit, non in patrem.

Cur non in patrem actio datur de peculio?

d. l. 1. §. 8. l. 58. ff. de R. I. Quia actio de peculio datur ex contractu, non ex delicto vel quaſi delicto filii. Vnde illa juris regula: *Ex pœnalibus cauſis non ſolet in patrem de peculio actio dari*; quia in conceſſa *l. 3. C. de bon. proſcript.* adminiſtratione, & mandato, numquam continetur delictum. Proinde etiam publicatis bonis filii, propter delictum, non cenſetur publicatum ejus peculium.

Quo denique pacto obligantur quaſi ex delicto nautæ, caupones, ſtabularii?

§. *ult. h. & titul. Nautæ, caup.* Obligantur in factum actione, in duplum ejus, quod viator vel vector de ſarcinis, aut rebus ſuis in eorum navi, caupona, vel ſtabulo amiſerit, quia aliquatenus culpæ rei ſunt,

ſunt, quod opera malorum hominum utan- tur; eoque reſpectu quaſi ex delicto teneri vi- dentur. Dico, in navi; quia furtum extra na- vem, licet à nautis factum, non præſtant exer- citores: neque etiam de facto viatorum, vel vectorum, utpote quos ignotos promiſcue re- cipiunt. Poſſunt tamen in ſimplum conveniri, ratione damni dati in rem, cujus cuſtodiam receperunt. *l. 1. §. ult. ff. furti adverſ. nau.*

Cur hæc actio datur hæredi, non vero in hæredem?

Hæredi quidem datur, tum quia eſt rei per- ſecutoria & perpetua, tum quia in actionibus quæ ex delictis oriuntur, id placet, ut noxa caput ſequatur. *Text. h. in fine. l. 1. in fin. ff. de privat. del.*

Adverſus hæredem non competit hæc actio, quia pœnalis ex delicto deſcendens. *Nec ſolent* (inquit regula juris) *in hæredem actiones tranſire, quæ pœnales ſunt ex maleficio, veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.* *l. 111. §. 1. ff. de R. I.*

TIT. VI.
De Actionibus.

Expoſito jure perſonarum, ac rerum, ſupereſt, ut de jure actionum, quod tertium eſt Iuris objectum, agamus.

Quid eſt Actio?

A*Ctio nihil aliud eſt, quam jus perſequendi in judicio, quod ſibi debetur*: id eſt, pote- ſtas & facultas agendi, qua apud Iudicem quis petit, quod ſibi dari aut reſtitui debet. Nam verbum, *Debendi*, large & generaliter acci- piendum eſt, ut actionem tam perſonalem, quam realem comprehendat. *Text. h. in pr. l. 178. §. ult. ff. de V. S. Coraſ. 6. miſc. 6. 5.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quotuplex eſt actio?

Actionum hoc Tit. variæ traduntur diviſiones, quæ eo fere tendunt, ut intelligatur, cui actio detur, adverſus quem, ad quid, *&c.* deſumtæ, vel à *cauſa materiali*, unde actionum aliæ in rem, aliæ in perſonam; vel à *cauſa efficiente*, in Civiles & Prætorias; vel à *cauſa finali*, in perſecutorias rei & pœnæ; vel à *quantitate rei petitæ*, unde actionum quædam in ſimplum, quædam in duplum, *&c.* conceptæ ſunt; vel ab *intrinſeca* ipſarum *actionum qualitate*, hinc enim actionum aliæ ſunt bonæ fidei, aliæ ſtricti juris; vel denique ab *effectu* ſive *quantitate exſecutionis*, quibus vel ſolidum perſequimur, vel modo ſolidum, modo minus.

Magna harum actionum utilitas & uſus eſt, per quas ſine armorum ſtrepitu, quod noſtrum eſt, conſequimur, & ne injuria nobis auferatur, legitimis modis tuemur; adeo ut teſte Paulo, *qui actionem habet, rem ipſam habere*, id eſt, tenere *videatur*. *l. 15. ff. de R. I.*

I. DIVISIO ACTIONUM, In Rem & Perſonam.

Quæ eſt ratio hujus Diviſionis?

Quia quicquid actione aliqua perſequimur, id vel noſtrum eſt, vel nobis debitum: diciturque hæc omnium actionum, quibus inter aliquos apud judicem de quacumque re quæritur, ſumma diviſio, quia omnium omnimodo actionum materia eſt, ut aut in perſonam dirigantur, aut in rem.

Quæ dicitur Actio in perſonam, ſive perſonalis?

§. 1. h. t. *Qua cum eo agimus, qui nobis obligatus eſt ex*

ex contractu vel quaſi, ex maleficio vel quaſi, ad aliquid dandum vel faciendum. Nam ex contractu fluit obligatio, ex qua immediate naſcitur actio. Dicta autem *Perſonalis*, quia obligati perſonam perpetuo ſequitur. Dicitur & *Condictio* hæc actio. *Condicere* enim eſt, diem dicere alicui, quo quis acturus ſit. Sed abolito illo denuntiandi more, retentum eſt vetus Condictionis nomen pro actione perſonali.

Quæ dicitur Actio in rem, ſive Realis?

Qua cum eo agimus, qui nullo jure nobis obligatus eſt, neque contractus vel quaſi, neque delicti vel quaſi; *petimuſque rem noſtram, quæ ab alio poßidetur.* Duo propterea hic neceſſaria ſunt, *dominium* ex parte actoris, qui intendit rem, quam vindicare conatur eſſe ſuam, ſeque ejus dominum pronuntiari; & *poſſeßio* ex parte rei. Dicta ideo *Realis*, quia rem perpetuo ſequitur: item *vindicatio*; à vindicando, id eſt, aſſerendo ſibi dominium, quaſi dominium, vel jus, quod quis habet in re.

d. §. 1. in fine. *l. 23. ff. de rei vind.*

Quid reali actione petitur?

Petitur reſtitui res, & transferri ejus poſſeſſio, non etiam dari, ut in perſonali actione; quia dare eſt dominium transferre: atqui res, quæ jam actoris eſt, amplius ejus fieri non poteſt, cum dominium non poſſit niſi ex una cauſa procedere. Fallit in domino rei furtivæ, qui & vindicare à quolibet poſſeſſore, & condicere rem ſuam à fure poteſt; quod odio furum receptum fuiſſe ſupra quoque diximus. Poſſeſſoris verbo continetur, quiſquis habet reſtituendi facultatem. Item *qui dolo deſiit poßidere.* Quia *pro poſſeſſore dolus eſt.*

§ ſic itaque. h. t. *§. furti actio. ſup. de oblig. quæ ex delicto.* *l. 131. & l. 150. ff. de R. I.*

Quo-

Quotuplex eſt in rem actio?

Duplex: alia *Directa*, quam habet dominus rei directus adverſus quemcumque poſſeſſorem; alia *Vtilis*, quæ datur domino utili, qui nimirum in re petita utile habet dominium, quales ſunt vaſallus & emphyteuta. Et notandum hic eſt, oportere rem corporalem eſſe, quæ petitur.

Quid, ſi res aliqua incorporalis, ut ſervitus, petatur?

Hoc caſu duplex in rem prodita eſt actio, *Confeſſoria*, & *Negatoria.*

Quæ dicitur Actio Confeſſoria?

§. æque. h. t. l. 2. ff. ſi ſervitus vind. l. 5. in pr. ff. ſi uſusfr. pet.

Eſt actio realis, qua quis vindicat ſeu aſſerit ſervitutem fundo ſuo: contendens ſervitutem aliquam in fundo alterius ſibi vel fundo ſuo competere, adverſus quemlibet impedientem: ut ſi agat quis jus ſibi eſſe utendi fruendi ædibus alienis, vel per fundum vicini eundi, agendi, &c. Et oritur ex jure, quo acquiſita eſt ſervitus, quam vindicare cupimus, ut ex pacto, quo eſt conſtituta, aut ex ultima voluntate, qua nobis eſt relicta ſervitus.

Quæ Negatoria?

Eſt actio realis, qua quis vindicat ſeu aſſerit libertatem fundo ſuo, & negat alteri competere ſervitutem: veluti ſi quis intendat jus non eſſe adverſario utendi fruendi, eundi, aquamve ducendi, &c. Et oritur ex jure dominii, quod ut in re noſtra integrum retineamus, defendere illud nos adverſus eum, qui ſervitutem imponere rei noſtræ velit, æquum eſt.

In controverſiis rerum corporalium daturne hujuſmodi Actio?

Non datur: nam in illis agit is, qui non poſſidet, cum omnis in rem actio id ſpectet, ut res, quæ abeſt, reſtituatur non poſſidenti. Ei vero, qui poſſidet, non eſt actio prodita, per quam neget rem actoris eſſe, quippe cui ſufficere debeat, quod poſſideat. *l. §. æque. verſ. quod genus. l. 1. §. 6. ff. Uti poſſid.*

Cui incumbit probatio, confeſſoria an negatoria agenti?

Regulariter per rerum naturam is, qui agit, probare debet: negantis enim nulla eſt probatio. Hoc vero loco aliter obtinet, quia qui negat, hoc eſt, qui negatoriam intendit, juris præſumtionem pro ſe habet, nempe rem ſuam eſſe liberam, donec contrarium probetur; & ſic poſſeſſor qui convenitur, partes obtinet actoris, & per conſequens probare ſuam intentionem debet; nempe ſervitutem ſibi jure, nimirum pacto, vel ultima voluntate, vel alia ex cauſa competere. *l. 23. C. de prob. l. 8. C. de ſervit. verſ. ſane. h. t. Weſem. ad §. æque.*

II. DIVISIO ACTIONUM, in Civiles & Prætorias.

Quæ dicuntur Actiones Civiles?

Quæ ex legitimis & civilibus cauſis deſcendunt. Legitimæ autem cauſæ ſunt obligationes, vel dominia, aut jura, certo jure civili ad actionem producendam introducta, vel comprobata.

Quæ Prætoriæ?

Quas Prætor ex ſua juriſdictione comparatas habet. id eſt, quas ex ſuis edictis propoſuit & invenit, adjuvandi, ſupplendi, & corrigendi *§. ſed iſtæ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

gendi Iuris civilis gratia: Et hæ iterum vel in rem ſunt, vel in perſonam. In rem ſunt, *Publiciana, Reſciſſoria, Pauliana, Serviana, & quaſi Serviana.* In perſonam, *de Conſtituta pecunia, de Peculio,* & quæ oritur *ex jurejurando.* Sunt & actiones in perſonam pœnales, quas Prætor multas ex ſua juriſdictione introduxit: item Præjudiciales actiones, quæ licet ex jure in perſonam naſcantur, tamen in rem eſſe videntur.

§. pœnales. 12. inf. h. t.

De Actionibus Prætoriis in rem.

Quid eſt Actio Publiciana?

§. namque.

Eſt actio in rem Prætoria, quæ datur ad vindicandam rem ex juſta cauſa alicui traditam, & nondum uſucaptam, amiſſa caſu illius rei poſſeſſione.

l. 20. C. de pact. l. 3. ff. de Public.

Quod ſi uſucapta res eſſet, dominio per uſucapionem quæſito, civilis quoque in rem competeret actio, Publiciana, utpote quæ ſubſidiaria ſit, quieſcente. Vnde eſt Prætoria actio: quia, deficiente directa rei vindicatione, ad exemplum ejus Prætor utilem in rem actionem invenit, à nomine ſuo ſic dictam.

Cui datur, & adverſus quem?

l. fin. ff. de Publician.

Datur ei, qui rem à non domino bona fide & juſto titulo, veluti ex cauſa emtionis, donationis, *&c.* acceptam, ante completam uſucapionem, cum necdum ejus rei dominus effectus eſſet, amiſerit; & datur quaſi domino per uſucapionem facto.

Datur vero adverſus eum, qui rei reſtituendæ facultatem habet, ſive poſſideat, ſive detineat tantum. Non tamen adverſus dominum: quia Publiciana non ideo comparata eſt, ut res domino auferatur, ſed ut is, qui bona fide emit, poſſeſſionemque ejus ex ea cauſa nactus eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

potius rem habeat, quam poſterior poſſeſſor, qui jure non eſt nactus poſſeſſionem. *Quoties enim utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucrum cauſa tempore præcedit.* *l. 98. ff. de R. I.*

Quid eſt Actio Reſciſſoria?

Eſt Actio in rem Prætoria, quæ reſciſſa uſucapione, quæ facta eſſe negatur, datur priſtino rei domino ad recuperandam rem ſuam à poſſeſſore uſucaptam, quaſi nunquam uſucapta fuerit. *§. rurſus.*

Contraria, ut patet, plane ſuperiori. Publiciana enim uſucapionem necdum completam adjuvat: hæc plane completam reſcindit, & qui revera uſucepit, fingitur non uſucepiſſe.

Cui competit, quando, & ad quid?

Competit ei, cujus res ab eo, qui vel reipublicæ cauſa abfuit, vel in hoſtium fuit poteſtate, dum abfuit, uſucapta eſt. Verum neceſſe eſt, ut, intra annum à reditu uſucapientis, intendat eam is, qui in civitate manſit. *l. 15. & 32. ff. ex quibus cauſis major.*

Competit & abſenti adverſus præſentem, ſi, dum probabili juſtave de cauſa adeſſet, tempore abſentiæ res ejus uſucapta fuerit. Ita tamen, ut actioni reſciſſoriæ non ſit locus, niſi prius obtenta fuerit reſtitutio in integrum adverſus uſucapionem; quia alioqui non eſt aditus ad hanc actionem, niſi remoto impedimento uſucapionis; quamvis hoc alii improbent. *l. 1. §. 1. l. 21. & ſeq. ff. d. t. Fabr. Dec. 7. Error. 1.*

Competit denique non tantum ad rem amiſſam recuperandam, verum etiam ad lucrum interim perceptum: adfert enim pleniſſimam indemnitatem hæc reſtitutio, ſic tamen ut lucrum non capiatur cum pœna & damno alieno. Nec enim plus reponit reſtitutio, *l. 27. ff. d. t. l. 18. eod.*

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 140.*ff.* *de R. I.* quam abſtulit læſio: *Neque abſentia ejus, qui Reipublicæ cauſa abeſt, alii damnoſa eſſe debet.*

Quid eſt Actio Pauliana?

§.*item ſi quis.* *l.*206.*ff.* *de R. I.* *Eſt Actio in rem Prætoria, qua revocantur ea, quæ in fraudem creditorum alienata ſunt.* Æquitas hujus actionis ſive cauſa in eo poſita eſt, quia iniquum ſit aliquem cum jactura alterius locupletari.

Cui, adverſus quem, & intra quod tempus, datur hæc actio?

*l.*1. 6.§. 11. *l.*10. §. *ult.ff.* *quæ in fraud. cred.* Datur creditoribus, eorumque hæredibus, quorum in fraudem aliquid à debitore alienatum, vel geſtum eſt, ut id revocetur ac reſcindatur, quaſi alienatum non eſſet, & res una cum fructibus reſtituantur.

Datur non modo adverſus eos, cum quibus aliquid in fraudem creditorum geſtum eſt, ſed etiam adverſus ipſum debitorem, ejuſque hæredes; ſed non ultra quam ad eos pervenit, & *l.* 38. & *l.*127. *ff.* *de R. I.* ſufficit ſi vel momento res pervenit, etiamſi ipſa non exſiſtat, ſed in aliud converſa ſit.

Datur denique intra annum utilem; qui currere creditoribus non incipit, priuſquam iis facta ſit poteſtas hanc actionem intentandi, hoc eſt, non niſi excuſſis bonis debitoris: nam ſic demum conſtat, non eſſe ſolvendo debitorem.

Quæ res veniunt in hanc actionem?

*d.l.*1.*in fine.* & 4.*ſeqq.* Non modo res corporales, mobiles & immobiles, in fraudem creditorum alienatæ, verum etiam incorporales: veluti quando debitor alienat commoditates uſusfructus, vel aliam ſervitutem ſibi debitam, eamve amittit non utendo data opera; aut etiam acceptilatione, vel pacto, fraudulenter ſuum debitorem libe-

liberat; & denique quocumque alio modo patrimonium ſuum diminuit, & id facit, quod facere non debet. Vnde Paulus: *Qui non facit, quod facere debet, videtur facere adverſus ea, quæ non facit; & qui facit, quod facere non debet, videtur non facere, quod juſſus eſt.*

l. 121. ff. de R. I.

Quid, ſi debitor, cum poſſit, non acquirat?

Non ideo cenſetur alienare: pertinet enim hæc actio ad diminuentes patrimonium ſuum, non ad eos, qui id agunt, ne locupletentur. Neque enim pauperior fit, qui non acquirit, ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit. Nec etiam alienare intelligitur, qui occaſione acquirendi non utitur, veluti qui hæreditatem aut poſſeſſionem omittit, conditioni non paret, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. Vnde recte Vlpianus: *Non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitore, ſed cum quid de bonis diminuitur.*

l. 6. ff. quæ in fraudem cred. l. 134. & l. 119 ff. de R. I.

Quæ igitur requiruntur, ut huic actioni locus ſit?

Quatuor præcipua. I. Vt is, qui alienavit, obligatus ſit creditori. II. Vt excuſſis bonis debitor non inveniatur ſolvendo. III. Vt res alienata in bonis fuerit debitoris; nam alias non poteſt videri facta injuria creditori. IV. Vt ſit alienata in fraudem creditoris. Fraus hic conſideratur tum ex malo conſilio, tum etiam ex eventu ſeu re ipſa, quæ conſilio reſpondeat. Oportet itaque non ſolum in debitore alienante fraudem fuiſſe, ſed & in eo, in quem alienatio facta eſt ex cauſa onero ſa.

l. 1. §. pen. C. de revoc. his, quæ in fraud. l. 79. ff. de R. I.

Quæ

Quæ eſt Actio Serviana, & ad quid datur?

§. *item Serviana.* *Eſt in rem actio*, à Servio Prætore inventa, *qua experitur quis de rebus coloni, quæ pignoris jure pro mercedibus fundi ei tenentur.*

l.5. C. locati. Datur igitur hæc actio domino fundi ſive locatori, ad perſequenda ea, quæ à colono invecta & illata ſunt in prædium ruſticum, & pignoris jure pro mercede ac deterioratione ei ſunt obligata. Dico obligata; quia ſi nominatim non convenerit, ut obligarentur, actioni huic locus non eſt.

Quæ igitur eſt differentia hic inter prædium ruſticum & urbanum?

l.3.4.& 7. ff. in quibus cauſ. pign. Quod invecta in prædium ruſticum non obligentur, niſi de eo convenerit expreſſe: invecta vero & illata in prædium urbanum tacite obligata cenſeantur, ſine ulla conventione. Ratio diverſitatis eſt, quod in ruſticis prædiis fructus quotannis naſcantur, & tacite pro mercede obligentur, iiſque ſatis cautum ſit domino, etiamſi id nominatim non convenerit. At in urbanis cum nihil naſcatur, ex quo ſecuritati domini conſulatur, ideo proſpiciendum dominis ſive locatoribus fuit, ut res inquilini, ſive invecta, & illata, tacite eſſent pignori. Obſervandum tamen, non prius in extraneos poſſeſſores hanc actionem competere, quam ſi bona conductoris excuſſa fuerint.
l. ult. C. eod. l. 4. ff. de pact.

Quæ dicitur Actio quaſi Serviana; cui, & ad quid, datur?

verſ. *Eſt prætoria in rem actio*, etiam *hypotheca-*

ria

ria dicta, ad exemplum Servianæ introducta, *quaſi quæ datur creditori contra poſſidentem rem, ſibi expreſſe in ſpecie, vel generaliter & tacite obligatam, ad conſequendam ejus rei poſſeſſionem.* Datur igitur, ut eam retinere, vel alienare, poſſit creditor, ſi à debitore non fuerit redemta.

quaſi Serviana.

l. 17. ff. de pign.

Inter Pignus & Hypothecam quæ eſt differentia?

Quod Pignus ſit rei mobilis, Hypotheca rei immobilis; quod Pignus traditione rei perficiatur, & res poſſidenda creditori detur: Hypotheca vero nuda conventione contrahatur, qua debitor ſupponit & obligat rem ſuam creditori, poſſeſſione retenta. Et ex hoc diverſo conventionis modo diverſum jus oritur. Nam ex pignore oritur *Pignoratitia actio*, competens debitori, ut ſoluto debito rem ſuam repetat: ex hypotheca vero *Hypothecaria*, quæ accommodatur creditori adverſus debitorem, qui fidem contractus non implet. Aliæ differentiæ, quæ inter utramque hanc actionem commemorantur, omnes fere ex eo manant, quod hypothecaria ſit realis, pignoratitia autem perſonalis. Liberatur hypotheca, ſi creditor, non ſalva pignoris ſui cauſa, permiſerit rem vendi.

Verſ. inter pignus. h. t.

l. 158. ff. de R. I.

Quid probare tenetur, qui hypothecariam movet?

Quatuor. I. Probare ipſum debitum obligationemque perſonalem debet. II. Pignoris conventionem. III. Debitoris ſive rei moram, illiuſque, ſi cum tertio agatur, excuſſionem. IV. Rem obligatam in bonis fuiſſe debitoris, tempore obligationis.

l. 15. §. 1. ff. de pign.

De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

De Actionibus Prætoriis in perſonam.

Quot ſunt Actiones hujuſmodi?

§. *in perſonam.* Dixi ſupra, eſſe tres: *Conſtitutæ pecuniæ* ſive *De conſtituto*, *De peculio*, & actionem in factum, quæ oritur *Ex jurejurando.*

Quæ eſt conſtitutæ pecuniæ Actio?

l. 2. C. de conſt. pec. & tit. ff. eod. Eſt Actio Prætoria perſonalis, quæ datur adverſus eum, qui citra ſtipulationem conſtituit ſe ſoluturum id, quod prius, ipſe vel alius, quacumque ex cauſa, etiam ex nudo pacto, naturali tantum obligatione debebat. *Conſtituere* enim nihil aliud eſt, quam promittere ſolutionem pecuniæ, vel alterius rei, antea debitæ: v. g. ſi centum, quæ Titius tibi debet, conſtituam me ſoluturum: vel ſi centum, quæ tibi debeo Antverpiæ, conſtituam promittamve nudo pacto me Lovanii ſoluturum. Ideo Prætoria eſt actio, quia jure civili ex nudo pacto non datur actio. *l. 7. §. 4. ff. de pact.*

Cur ex nudo pacto datur hic actio?

Datur non propter geminationem pacti; nam pactum nudum, etiam centies repetitum, actionem non parit: ſed ideo, quia hoc pactum ad aliquam aliam obligationem præcedentem accedit. Nam qui conſtituit, non ſimpliciter promittit ſe daturum (ut alias pacto nudo fieri ſolet) ſed deliberate promittit ſe ſoluturum, quaſi jam debeatur: ideoque non tam novum debitum contrahit, quam contractum agnoſcit, & ſe ſoluturum affirmat.

Quæ eſt actio de peculio?

§. *actiones autem. l. 1.* Eſt actio Prætoria, perſonalis, competens ei, qui cum filiofamil. vel ſervo, peculium habentibus, contraxit, adverſus patrem, vel domi-

dominium, ut peculiotenus, deductis his, quæ naturaliter ipſis debita ſunt, condemnentur. Dico, peculiotenus: quia non tenentur in ſolidum, ſed eatenus tantum, quatenus eſt in peculio, ſive quatenus vires peculii patiuntur. Peculium vero eſt veluti puſillum patrimonium, quod pater ac dominus per filios & ſervos tractari patitur.

ff. quod cum eo. l. 5. §. 3. & l. 9. §. 2. de pecul.

Cur introducta à Prætore?

Quia Iure civili nulla talis actio fuit prodita; nemo enim ex alieno actu vel contractu obligatur, ſed quiſque ex proprio: at nec filius pro patre, vel pater pro filio proprie & directe obligatur, multo minus dominus pro ſervo. Sed Prætor æquitate motus actionem hanc conceſſit: æquum enim eſt, ut, quia pater vel dominus ex peculio filii vel ſervi lucrum ſentit, etiam onus ſuſtineat obligationis & actionis. Deinde concedendo peculium, permiſiſſe quoque videtur pater filio, aut dominus ſervo, ut contrahat & negotietur.

l. 11. ff. de oblig. & act. & tit. C. ne fil. pro patre. l. 149. ff. de R. I.

Quæ eſt actio ex Iurejurando competens?

Quam Prætor accommodat ei, qui poſtulante adverſario juravit ſibi aliquid deberi. Nam jure civili uti ex pacto nudo, ita & ex jurejurando non naſcitur actio. Prætor vero, ſupplendi Iuris civilis cauſa, actionem in factum accommodat, quæ non ex nudo quidem jurejurando, ſed ex cauſa præcedenti datur; per quam hoc unum quæritur, an juraverit quis, non item an ei debeatur: cum quæſtio quaſi tranſacta cenſeatur juramento, quod ideo litis deciſorium vocant.

§. item ſi quis. l. 56. ff. de fidejuſſ. l. 5. 7. & c. ff. de jurejur.

Quotuplex eſt hoc litis deciſorium juramentum?

l. 17. l. 34. 36. & 58. ff. de jurejur.

Triplex, *Voluntarium*, *Iudiciale*, & *Neceſſarium.*

Voluntarium eſt, quod pars parti ex conventione extra judicium defert. In eo illud ſingulare eſt, quod nemo ab initio id invitus recipere cogatur; ſemelque ſuſceptum referri non poſſit.

Iudiciale, quod pars parti defert in judicio, quodque deferenti referre poteſt is, cui delatum eſt.

Neceſſarium, quod à judice uni ex litigatoribus defertur in cauſis dubiis: & hoc quoque referri non poteſt, neque judici, neque alteri parti. Ex omnibus autem his ſpeciebus datur iſta jurisjurandi actio.

Quid neceſſarium in juramento præſtando?

Quod is, qui jusjurandum adverſario defert, prius de calumnia jurare debeat, niſi forte patronus vel parens ſit. Habet etiam facultatem referendi jusjurandum illi, qui detulit, & tunc jusjurandum de calumnia ab eo exigi non poteſt. Quæ tamen facultas referendi ceſſat in actionibus ex maleficio deſcendentibus, quia Lex non permiſit nominatim, jusjurandum in his actionibus referri.

De Actionibus Prætoriis pœnalibus.

Quot ſunt tales Actiones?

§. pœnales.

Induxit quamplures Prætor, quarum hic tres tantum enumerantur: *De albo corrupto, ſive albi corrupti, ex edicto De in jus vocando, ex edicto Ne quis eum, qui in jus vocatur, vi eximat.*

Quæ

Quæ eſt actio Albi corrupti?

Eſt actio popularis, adverſus eum competens, qui quid ex albo Prætoris, quod juriſdictionis perpetuæ cauſa propoſitum erat, dolo malo per ſe, vel per alium, corruperit vel album ſuſtulerit atque amoverit. Pœna eſt 50 aureorum. Si plures corruperint, omnes in ſolidum tenentur, nec præſtatio pœnæ ab uno, liberat alium. Ratio eſt, ut contemta Prætoris majeſtas omnino vindicetur.

l. 7. ff. de juriſd.

l. 12. 24. & ult. ff. de in jus voc.

Quæ eſt actio ex Edicto De in jus vocando?

Eſt in factum actio, qua convenitur is, qui contra Prætoris edictum, venia non impetrata, in jus vocaverit, quem vel poteſtatis, vel honoris, vel reverentiæ reſpectu, non potuit nec debuit vocare, ut ſunt parentes, patroni; quibus propterea hæc actio competit, ad pœnam 50 aureorum. Ratio poſita eſt in læſa reverentia, hujuſmodi perſonis debita.

l. 4. & ult. ff. d. t.

Quæ eſt actio ex Edicto, Ne quis eum, qui in jus vocatur, vi eximat?

Eſt ſimiliter in factum actio, qua tenetur is, qui vocatum in judicium, per ſe vel per alium, vi exemerit, & fecerit, quo minus vocatus ad judicem competentem iret. Cum nemo de domo ſua extrahi debeat. Datur non ad certam pœnam, ſed ab actore, cui ea cedit, æſtimandam; &, ſi plures unum exemerint, in ſingulos dabitur in ſolidum. Ratio eſt, quia iſtiuſmodi violentia miniſtri juſtitiæ contemnuntur, & cognoſcendi poteſtas iis aufertur.

l. 1. & 5. §. 1. ff. ne quis eum, qui in jus voc. l. 103. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

De Actionibus Prætoriis Præjudicialibus.

Quæ dicuntur Præjudiciales Actiones?

§. præjudiciales. Per quas præjudicatur aliis cauſis; ita ut, cum de his pronuntiatum eſt, eadem opera etiam de aliis, quæ inde pendent, ſimul judicatum videatur, potiſſimum ubi de ſtatu perſonæ quæſtio incidit, de quo primum cognoſci debet, & interim aliæ ſilent quæſtiones; primaque quæſtio præjudicium facit aliis, ita ut ex illius eventu dependeat deciſio aliarum controverſiarum. Harum actionum tres hic adferuntur ſpecies.

l. 7. cum ſeq. l. 24. & 27. ff. de lib. cauſa. I. Per quam quæritur de ſtatu alicujus, liberne ſit, an ſervus, & vocatur Liberalis cauſa, & Præjudicialis: quia ſi cauſa fuerit deciſa, & fuerit declaratus ſervus, qui in quaſi poſſeſſione erat libertatis, conſequenter dominicæ poteſtati & actionibus de peculio præjudicium adferet.

l. 2. §. 1. ff. ſi libert. ingen. eſſe dic. II. Ingenuitatem concernit. Nam ſi patronus à Mævio operas petat, quærendum primo an ſit ejus libertus: quo probato, præſtandæ ab eo erunt operæ. Alias rejici debet actor, cum ingenuus operas debere nequeat.

ff. de agn. & alend. lib. III. De partu agnoſcendo, qua filius, vel mater pro filio, antequam ad alimentorum judicium veniat, intendit ſe filium eſſe, & contendit ut pater eſſe pronuntietur. Si vicerit filius, quæſtioni principali præjudicium factum erit, cauſaque deciſa ad alendum cogetur pater: ſecus, ſi non vicerit.

Præ-

Præjudiciales iſtæ actiones ſuntne in rem?

Videntur eſſe in rem, ſed improprie; quia non naſcuntur ex dominio aut jure in rem, ſed ex jure in perſonam: ut cum quæritur, an Sejus ſit Titii filius; an libertus; an ſervus. Sunt tamen quodammodo in rem: nam vindicatur hic ſervitus, aliudve jus, quod in perſona habetur, ut libertas, ingenuitas, aliave hujuſmodi perſonæ conditio. Vnde *actio libertatis* eſt quaſi ex jure proprietatis in ſervum: *actio ingenuitatis*, quaſi ex jure dominii in libertum: *actio familiæ*, quaſi ex jure dominii in filiumfamil.

III. DIVISIO ACTIONUM, in perſecutorias Rei, Pœnæ, & Mixtas.

Vnde deſumta eſt hæc diviſio?

Deſumta eſt à cauſa finali, ſive à qualitate eorum, quæ petuntur. Quicquid enim actione aliqua petimus & perſequimur, eſt vel res, vel pœna; vel partim res, partim pœna. *§. ſeq.*

Quæ ſunt actiones Rei perſecutoriæ?

Quibus perſequimur id, quod ex patrimonio noſtro abeſt, vel noſtra intereſt. Abeſt autem vel quod è re noſtra penes alium eſt, vel quod nobis ab alio debetur. Illud actione in rem petimus, hoc actione in perſonam. *§. rei perſequendæ. l. 34. ff. de O. & A.*

Itaque rei perſequendæ cauſa comparatæ ſunt *omnes in rem actiones*. Item *actiones in perſonam fere omnes*: quæ ſcilicet ex contractu originem trahunt, veluti mutui, commodati, depoſiti, mandati, pro ſocio, ex emto, vendito, locato, conducto; his enim omnibus ſimplum, hoc eſt, ſolam rem perſequimur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Cur dicitur, fere omnes *in perſonam actiones eſſe rei perſecutorias?*

Verſ. plane. Quia actio excipitur depoſiti, utique ex cauſa tumultus, incendii, ruinæ, naufragii, idque adverſus inficiantem ſive negantem rem apud ſe depoſitam eſſe. Nam eo caſu mixta *l.1. §.4. ff. de poſ.* eſt actio, partim realis, partim pœnalis, qua deponens perſequitur non tantum id, quod patrimonio ſuo abeſt, ſive ipſam rem, quæ depoſita eſt, ſed ulterius agit ad pœnam, id eſt, duplum rei depoſitæ: quod duplum tunc pœnæ nomine dandum eſt, quando depoſitarius, inficiatus depoſitum, convictus eo nomine fuerit. Ratio, cur in duplum condemnandus veniat, quod grave ſit eo caſu fidem fallere, quippe creſcente perfidia adverſus afflictos uſurpata, & in ejuſmodi neceſſitatis tempore deprehenſos, quo conſuli illis æquiſſimum eſt.

Quæ ſunt actiones Pœnæ perſecutoriæ?

§. ex maleſiciis. l. 25. ff. de O. & A. Quibus actor petit, quod nec ſibi abeſt, nec reo adeſt: quemadmodum obtinet in furti actione, qua vel duplum vel quadruplum petitur, nec res ineſt: ſed extra pœnam perſequitur ipſam rem dominus, aut is, cujus intereſt habere rem, vel rei vindicatione, petens rem ſuam eſſe, ſive fur ipſe eam rem poſſideat, ſive alius quilibet; vel condictione furti- *l. 5. & 7. ff. de cond. fur.* va, tam adverſus furem, quam ejus hæredem, & quosvis ſucceſſores. Itaque *illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit*: *l. 154. §. 1. ff. de R. I.* quia qui pœnæ eſt obnoxius, non poteſt alium ad pœnæ ſolutionem compellere.

Quæ dicuntur actiones Mixtæ?

§. Vi autem. Quibus partim rem, ſive id, quod nobis ſeu patri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

patrimonio noſtro abeſt, partim pœnam, perſequimur. Exempla earum tria hic exponuntur, in actione *Vi bonorum raptorum*, *Legis Aquiliæ*, & *De legato locis piis relicto.*

Oſtende actionem Vi bonorum raptorum eſſe mixtam?

Quia eſt in quadruplum ejus, quod raptum eſt, & in quadruplo rei perſecutio continetur: pæna autem eſt tripli, id eſt, præter rem, pœnæ loco triplum exigitur. Et in quantum pœnalis eſt, durat anno tantum: in quantum rei perſecutoriæ, eatenus eſt perpetua. *§. 1. ſup. de vi bon. rap.*

Oſtende id ipſum in actione Legis Aquiliæ.

In primis adverſus inficiantem in duplum agitur, nimirum ſi reus conventus neget, ſe damnum dediſſe, & deinde convincatur; tenetur enim in duplum, id eſt, & ad rem, & ad damni dati æſtimationem. Præterea mixta eſt, quandoquidem damnetur quis præſtare, non quanti tunc res eſt, cum damnum datur, ſed quanti plurimi in eo anno fuerit. Atque ita id, quod excedit præſentem rei æſtimationem, pœna dicitur. *Verſ ſed & legis. l. 22. §. 3. & 10. ff. ad l. Aquil. l. 4 C. eod.*

Oſtende ſimiliter in actione, qua pro legatis piis competit.

Quia ſi hæres, vel is qui gravatus eſt, à teſtatore jubeatur, ut præſtet legata Eccleſiis, aliiſque piis locis relicta, iſque neget legata relicta eſſe, vel ea præſtare differat, conventus in judicio convictuſque eo nomine, compellitur & ipſam rem vel pecuniam, quæ relicta eſt, dare, & aliud tantum pro pœna, & ſic in duplum fit condemnatio. Inſuper ſi per ſemeſtre differat hujus legati pii ſolutionem, amittit Falcidiam *§. item mixta. Novell. 131. c. 12. Auth. ſimiliter*

cidiam. Quin etiam, ſi decreto judicis hæres monitus intra annum juſſa teſtatoris exſequi neglexerit, indignus habetur hæreditate, ſalva tamen legitima.

C. ad l. Falc. Auth. hoc amplius. C. de fideicom.

Suntne aliæ actiones, quæ mixtam cauſam obtinere dicuntur?

§. quadam actiones.

Sunt, nimirum actio *Familiæ erciſcundæ*, *Communi dividundo, & Finium regundorum*: quæ ideo dicuntur *mixtæ*, quia tam in rem, quam in perſonam directæ, & quia duobus conſtant, id eſt, rebus atque præſtationibus. Quatenus enim per eas petitur dividi vel diſtingui res, eatenus in rem ſunt; quatenus in eaſdem veniunt præſtationes perſonales, eatenus ſunt in perſonam. Dicuntur & ideo *mixtæ* hæ actiones, quia in iis uterque litigatorum actor eſt & reus, cum par cauſa omnium videatur: quamvis magis placuerit, eum videri actorem, qui prius ad judicium provocat.

Quæ eſt actio Familiæ erciſcundæ, & cur mixta?

l. 22. & 25. ff. famil. erciſc.

Eſt actio mixta, competens cohæredibus de dividenda hæreditate, & de eo, quod alterum alteri præſtare oportet. *Familia* enim hic nihil eſt aliud quam hæreditas: & *Erciſcere* veteribus idem erat, quod dividere. Itaque eatenus hæc actio in rem eſt, quatenus cohæres poſtulat hæreditatem dividi, partemque ſuam ex communi hæreditate quaſi vindicat: quatenus vero agit ad impenſas in res hæreditarias à ſe bona fide factas, vel ad fructus ex fundo hæreditario à cohærede perceptos, eatenus in perſonam eſt.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ eſt actio Communi dividundo?

Eſt ſimiliter mixta actio, deſcendens quaſi ex contractu, quæ datur iis, inter quos res aliqua eſt communis, ex cauſa vel legati, vel donationis, vel alia quacumque, excepta cauſa ſocietatis; & datur ad hoc, ut ea res dividatur. Atque eadem ratione mixta dicitur, cum quiſque, quod ſuum eſt, petat; & ſi fuerint perſonales præſtationes, agat ad expenſas, meliorationes, fructuſque ex re communi perceptos. *l. 3. & 4. §. 3. ff. comm. divid.*

Quæ Finium regundorum?

Eſt & hæc actio mixta, competens illis, qui confines habent agros, ad hoc, ut fines ſive termini dirimantur, ac diſtinguantur, vel alicui partium adjudicentur. Et eatenus in rem eſt, quia vindicationem continet finium; quatenus vero in hoc judicium venit, quod alterum alteri eo nomine præſtare oportet, eatenus eſt in perſonam. *l. 2 & 4. ff. finium reg.*

IV. DIVISIO ACTIONUM, a quantitate rei petitæ.

Quantum qualibet actione perſequi licet?

Omnes actiones vel in ſimplum conceptæ ſunt, vel in duplum, vel in triplum, vel in quadruplum. Vltra quadruplum nulla actio extenditur, nempe pecuniaria & civilis; quia criminaliter etiam ultra peti poteſt. Ratio, cur ultra quadruplum non extendantur actiones, eſt, ut modus ſit aliquis pœnarum, cum infinitas in jure ſit odioſa. *§. omnes autem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quænam actiones in ſimplum conceptæ ſunt?

§. *in ſimplum.* Quæ ex ſtipulatione & mutui datione, ex emto, vendito, locato, conducto, mandato, & denique ex aliis quam plurimis cauſis oriuntur, quæque tantum ſunt rei perſecutoriæ: quamquam hoc fallat in actione depoſiti, & in eo contractu, in quo intereſſe & pœna eſt appoſita.

Quæ in duplum?

§. *in duplum.* Quibus præter rem, nobis debitam, aliquid ultra petimus, quod æſtimationem ejus rei duplo excedat. Quarum hic quinque numerantur ſpecies.

l. 50 ff. de furt. I. *Actio furti nec manifeſti*, in qua non quod intereſt, duplatur, ſed verum rei pretium.

§. 4. *ſup. ad L. Aquil.* II. *Actio damni injuriæ ex L. Aquilia*, in qua contra non duplatur verum rei pretium, ſed omne id quod intereſt.

l. 1. ff. depoſiti. III. *Depoſiti* ex cauſa incendii, tumultus, ruinæ, naufragii adverſus inficiantem; in qua actione duplo ſimplum ineſt.

l. 10. ff. de ſervo corrupt. IV. *Servi corrupti*, quæ oritur ex delicto ejus, qui ſervum alterius dolo malo, & calliditate quadam corrupit, in qua totum intereſſe & damnum duplatur.

dictum ſup. h. §. 19. l. fin. §. 3. de jure delib. V. *Actio ex teſtamento*, quæ pro legato venerabilibus locis relicto competit, adverſus hæredem, differentem ejus ſolutionem, donec judicio conveniatur; aut etiam adverſus inficiantem, in duplum eſt, prout & in duplum adverſus eum eſt actio, qui ex bonis defuncti celaverit quædam, ne repertorio inſererentur.

Quæ in triplum?

§. *tripli.* Ejuſmodi actiones hodie in uſu non ſunt, ideo

ideo quod viatores, qui in jus vocant, & judicata exigunt, veluti exſecutores litium, ſportularum nomine nihil exigere poſſint. At Iuſtinianus peculiarem legem ob majores ſportulas introduxit, quæ *Condictitia* dicitur.

Quæ in quadruplum?

I. *Actio furti manifeſti*, in qua quadruplum totum eſt pœna. *§. quadrupl.*

II. *Quod motus cauſa*, quæ ei datur, qui juſtum metum paſſus eſt, ob quem forte rem ſuam dereliquit, aut coacte vendidit, adverſus eum, qui metum talem intulit. Et hæc actio intra annum datur in quadruplum; non aliter tamen, quam ſi reus judici, rem reſtituere jubenti, non obtemperet, poſt annum vero in ſimplum. *§. fin. ſup. de furt. l. 14. §. 1. ff. quod metus cauſ.*

III. *Actio de calumniatoribus*, quæ in eum datur, qui, ut calumnioſo judicio aliquem divexaret, vel ut non vexaret, pecuniam acceperit, intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum. In quo quadruplo, uti & in actione Quod metus cauſa, ineſt ſimplum, ut ſcilicet fiat reſtitutio rei, & extra rem pro pœna præſtetur triplum. *l. 12. §. 6. ff. de calumnia.*

IV. *Condictio ex lege*, adverſus exſecutores litium, qui plus æquo ſportularum nomine exegerint, & proinde in quadruplum reddere coguntur.

Eſtne inter actiones dupli & quadrupli differentia?

Eſt: nam furti nec manifeſti & ſervi corrupti actiones omnino habent dupli condemnationem, ſive quis negaverit, ſive confeſſus fuerit: actiones vero L. Aquiliæ, & depoſiti, adverſus inficiantes quidem duplicantur, in confitentes vero ſimpli condemnationem inducunt. Inter actiones autem, quæ ſunt

quadrupli, nihil intereſt, niſi quod in actione Quod metus cauſa, ſi, qui rem vi abſtulit, juſſu judicis actori reſtituerit, à quadruplo abſolvatur, & quod in quadruplo res contineatur.

V. DIVISIO ACTIONUM, in Bonæ fidei, & Stricti juris.

Vnde deſumta eſt hæc diviſio?

Dixi ſupra, deſumtam eſſe ab intrinſeca ipſarum actionum qualitate: quæ quidem qualitas exſecutionem reſpicit actionis, & potiſſimum ad judicem pertinet. Eoque referri poſſunt & arbitrariæ actiones, ut trimembris ſit hæc diviſio, in actiones *Bonæ fidei*, *Stricti juris*, & *Arbitrarias*.

Quæ igitur dicuntur actiones Bonæ fidei, & Stricti juris?

§. actionum. *Bonæ fidei* quidem dicuntur, in quibus Iudex non incluſus certa actionis formula, ſed liberius æſtimat, quid quantumve ex æquo & bono litigatorum alterum alteri præſtare oporteat.

l. 99. ff. de V. O. *Stricti juris* vero ſunt, quaſi ſtrictæ poteſtatis, in quibus Iudex id, quod expreſſe inter contrahentes actum, vel de negotio legibus conſtitutum eſt, ſententiæ ſuæ æquitate egredi non poteſt.

Quid, nonne in contractibus omnibus neceſſaria eſt bona fides?

l. 1. ff. de pact. *l. 4. C. de O. & A.* Eſt ſane; idque propter naturalem conſenſum, qui intervenire debet, & quia nihil tam eſt congruum fidei humanæ, quam ea, quæ inter contrahentes placuerunt, ſervare: præ cæteris tamen in contractibus, qui inde

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

bonæ fidei appellationem meruerunt. Qui *arg. l. 1.*
cum magis neceſſarii ſint, quam ſtricti juris; *ff. de*
ideo providendum fuit, ut in illis ex bona fide *contr.*
omnia, etiam citra expreſſam conventionem, *emt.*
magis quam in ſtricti juris contractibus, non
æque neceſſariis, peragerentur. Quin & inter *l. 31. ff.*
hos ipſos ſunt quidam bonæ fidei & æquitatis *depoſiti.*
veluti gradus: ut, v. g. in depoſito, in quo bona fides eſt exuberantior.

Enumera jam Bonæ fidei actiones:

Bonæ fidei actiones ſunt in primis omnes *l. 1. 11.*
ex contractibus juris gentium deſcendentes, *ff. de act.*
veluti actio ex emto, vendito, locato, con- *emt. l. 17*
ducto; actio mandati, depoſiti, commodati, *C. & l.*
pro ſocio, pignoratitia. Item actiones quaſi *25. ff. lo-*
ex contractu, ut actio negotiorum geſtorum, *cati. l. 1.*
tutelæ, familiæ erciſcundæ, communi divi- *§. 17. ff.*
dundo. Item actio præſcriptis verbis, quæ de *depoſ.*
æſtimato proponitur, & quæ ex permutatione *l. 52. ff.*
competit. Quia permutatio vicem emtionis *pro ſocio.*
obtinet. *l. 2. ff. de*
pign. act.

Quid de petitione hæreditatis? *l. 25. §.*

Omni Veterum diſputatione ſublata, Iuſti- *18. ff. &*
nianus eam retulit inter actiones bonæ fidei. Et *l. fin. C.*
recte; quia licet ſit in rem, convenit tamen cum *de pet.*
negotiorum geſtione, quæ bonæ fidei eſt: & *hær.*
ſicut enim in illa, ita & in hac actione, præſtationes perſonales; & hæ mutuæ veniunt, quæ imaginem habent actionum bonæ fidei.

Atque hæ omnes actiones bonæ fidei dicuntur, ob hanc potiſſimum cauſam; quoniam (ut in ſingulis generibus oſtendi) in his mutuum negotium geritur, ac obligatio ultro citroque naſcitur.

Quæ vero ſunt Stricti juris actiones?

Reliquæ omnes; exceptio enim firmat *l. 2. ff. de*
regulam, in caſibus non exceptis, veluti actio *reb. cred.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ex ſtipulatu, & quæ ex contractu mutui datur. Nam cum, mutuo celebrato, non agatur actione ex eo contractu, ſed lex ipſa certi condictionem præſtet, per quam actor adſtringitur ad certum petendum; ita ut arbitrium judicis, quod verſatur in bonæ fidei contractibus, hic ceſſet, merito *actio*, quæ *ex mutuo* competit, ſtricti juris appellatur: uti & *actio ex ſtipulatione*, quod ſolemni verborum conceptione adſtringatur.

Actio ex ſtipulatu pro dote exigenda eſtne ſtricti juris?

l. un. C. de rei ux. act. Regulariter eſt ſtricti juris: verum cum rei uxoriæ actio, in cujus locum Iuſtinianus actionem ex ſtipulatu, ut pleniorem, ſurrogavit, fuerit bonæ fidei, placuit ut & hæc, in majorem dotis favorem, eſſet bonæ fidei, & competeret non tantum in caſum interpoſitæ ſtipulationis, verum etiam omiſſæ. Tacite enim interpoſita fingitur favore mulieris. *d. l. un. §. 13.* Nam ſi extraneus ſimpliciter dotem dederit, non cenſetur ipſe eam ſibi reddi ſtipulatus, ſed mulier; cum talis magis donaſſe mulieri, quam ſibi aliquod jus ſervaſſe non ſtipulando, videatur.

l. 69. §. 4. & l. ſeq. ff. de jur. dot. Adeoque favorabilis eſt cauſa dotis, ut, ſi pactum, quo dos eſt conſtituta, ſit ambiguum, aut ſtipulatio, quæ in ea conſtituenda interceſſit, inutilis, ſemper in eam partem inclinet deciſio, qua dotes magis adjuventur, quam evaneſcant; prout vult regula, *In ambiguis, pro dotibus reſpondere melius eſt.* *l. 85. ff. de R. I.*

Cui datur hæc ex ſtipulatu actio, adverſus quem, & quando?

l. 5. & 6. C. de dot. promiſſ. Datur marito, *pro dote promiſſa*, ſed nondum data, conſequenda, ſive ea promiſſa ſit ſtipulatione, ſive nuda pollicitatione; contra

tra uxorem, quæ dotem promiſit, vel contra ſocerum, ejuſve hæredes, vel etiam contra extraneum, qui pro muliere ſe dotem daturum pollicitus eſt.

Datur & uxori, *pro dote*, marito data, repetenda, vel etiam patri, aut hæredibus ejus, contra maritum ejuſque hæredes. Idemque dicendum de extraneo, qui pro muliere dotem dedit, eamque ſibi reddi ſtipulatus eſt. *d. l. un.*

Datur his, *ſoluto matrimonio*, quod fit morte, vel divortio: quia tunc ſine cauſa dos apud maritum eſt, ceſſante onere matrimonii, cujus nomine eſt data. Quod ſi tamen maritus vergat ad inopiam, & facultatibus labatur, ut periculum ſit, ne dos ſua mulieri pereat, poterit mulier etiam conſtante matrimonio dotem repetere.

Quod privilegium dedit Imp. mulieri de dote agenti?

Dedit ei jus tacitæ hypothecæ in omnibus mariti bonis pro repetenda dote: cui privilegio conjunctum eſt jus prælationis, per quam mulier præfertur creditoribus, hypothecam anteriorem habentibus, non tantum tacitam, ſed & expreſſam. Voluit enim Imper. plene conſultum mulieribus; &, ne ullum periculum circa dotem ſuſtineant, generaliter conſtituit, ut *omnibus creditoribus* præponantur, etiam illis, qui cæteros tempore antecedunt. *l. 29. & 30. C de jur. dot.* *l. 12. C. qui pot. in pign.*

An hoc privilegium hæredem, aut filium ſequatur?

Hæredem non ſequitur: quia non actioni datum, ſed mulieri. Licet enim perſonam defuncti, ad jus quod attinet, hæres repræſentet, non habet tamen illas cauſas beneficii, quæ facti ſunt; propterea quod ſucceſſio, quæ juris eſt, tantum transferat jura, non etiam facta. Con- *l. uni. C. de priv. dot.*

ceſſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ceſſum tamen dotis privilegium filio, dotem matris, aut aviæ ſuæ repetenti. Vnde poſſunt hic applicari illæ juris regulæ, quod ubi *conditio perſonæ locum facit beneficio*, id eſt, quando perſona eſt cauſa proxima beneficii, hoc cum ea exſtinguatur; & in hæredes non tranſeat. At vero privilegium quod non perſonæ, ſed cauſæ, aut actioni tribuitur, hoc ad quosvis ſucceſſores tranſeat.

l.68.& l.196.ff. de R.I.

Quænam igitur inter bonæ fidei & ſtricti juris judicia, ſunt differentiæ?

Quinque potiſſimum recenſentur.

§. in bonæ fidei. I. Quod in *bonæ fidei judiciis* libera poteſtas permitti videatur Iudici ex bono & æquo, neglecta verborum contractus ſubtilitate, æſtimandi, quantum actori reſtitui oporteat. Contra *in ſtrictis judiciis*, non poteſt Iudex in plus condemnare reum actori, quam petitum ſit; Et niſi, quod petitur, palam exprimatur, omiſſum intelligendum eſt. Quare ſtipulatio non valet in rei promittendi arbitrium collocata conditione. At *in bonæfidei judiciis ubicumque confertur in arbitrium domini, vel procuratoris ejus conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum eſt*: non pro qualicumque domini arbitrio. Neque enim debet in arbitrium ejus, cum quo contrahitur, conferri, an ſit obſtrictus, nec ne.

l.17.& 99.ff.de V.O. l.22. §.1.ff. de R.I. l.7.ff.de contrah. emt.

II. Quod in *bonæ fidei judiciis* ſtatim ab initio fructus debeantur, & poſt moram uſuræ; idque officio judicis, cum ex obligatione non veniant. In *ſtrictis* vero fructus non niſi à tempore litis conteſtatæ veniunt, & ſimiliter uſuræ nunquam niſi lite conteſtata currunt: & non aliter in pecunia credita, quam ſi in ſtipulationem fuerint deductæ, ne contingat alias in mutuo accipientem obligari in plus, quam revera numeratum ſit.

l.32.§.2. ff. de uſur.l.54. ff. locat. l.17.C. eod.l.3. C.de uſur.

III. Quod

III. Quod in *bonæ fidei judiciis* juretur in litem; non ita paſſim in *ſtrictis*, in quibus certa forma judicandi eſt præſcripta. Et ſi quando in iis juratur, ideo eſt, ut vera æſtimatio rei, quæ non exſtat, habeatur. *l.4.§.2. & l.ſeq. ff.de in litem jur.*

IV. Quod contractus *bonæ fidei*, cui dolus cauſam dedit, ſit ipſo jure nullus; non etiam, ſi dolus incidat in contractum. At contractus *ſtricti juris*, cui dolus cauſam dedit, valet ipſo jure. *dixi. ſup.l.3. tit.14.*

V. Quod olim in *bonæ fidei judiciis*, ſi quid invicem præſtare actorem oporteret, compenſatio fieret ipſo jure; in *ſtrictis* vero, ex reſcripto Divi Marci, oppoſita doli mali exceptione induceretur: quia dolo facere videtur is, qui petit id, quod ſtatim eſt reſtituturus. *d.§.in bon.fid. l.173.§. ult.ff. de R.I.*

Verum eam differentiam ſuſtulit Iuſtinianus, conſtituens, ut in qualibet actione, tam ſtricta quam bonæ fidei, tam perſonali quam reali, compenſatio fiat ipſo jure; minuatque debitum, modo id liquidum ſit, & ante rem judicatam à parte proponatur, propoſitumque probetur, ut judici conſtare poſſit, pecuniam invicem deberi. Neque enim divinare is poteſt, an quicquam actor viciſſim debeat, ut locus ſit compenſationi. *l.fin.C. de compenſat. l.4. C. eod.*

Quid igitur eſt Compenſatio?

Compenſatio eſt debiti invicem, & crediti inter ſe contributio: nam unuſquiſque creditorem ſuum eundemque debitorem, petentem ſubmovet, ſi paratus eſt compenſare. Eſtque ideo neceſſaria compenſatio; quia noſtra intereſt potius non ſolvere, quam ſolutum repetere, ne videlicet fruſtra fiat per plura, quod poteſt fieri per pauciora. *l.1.& 3. ff. de compenſ.*

Quando, & in quibus rebus, eſt locus compenſationi?

Iam dixi, in omnibus actionibus, tam bo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

næ fidei, quam ſtricti juris; tam in rem, quam in perſonam, compenſationes ipſo jure admitti.
l.6.10. & 14.ff. & l.4.C. de compenſ. Quod & procedit, quacumque ex cauſa, civili vel naturali, aliquid debitum ſit; adeo, ut & maleficia mutua compenſatione tollantur, dummodo civiliter ex maleficio agatur. Quod naturaliter debetur, quia verum eſt debitum, nec ſolutum repetitur, etiam compenſatione tollitur, modo exceptione perimi non poſſit, quod debetur. Item res fungibiles inter ſe, modo ejuſdem ſint bonitatis, compenſationem admittunt.

l.2.§.1. ff.de reb. cred.l. 18.in pr. ff. de pign.act. Dixi ſimiliter, debitum oportere eſſe liquidum & certum. Vnde neque inter ſe, vel genera diverſa, vel ſpecies diverſæ, neque ſpecies cum quantitate, vel contra, compenſari poſſunt: quia ut aliud pro alio ſolvi invito creditori non poteſt, ita neque compenſari, cum compenſatio ſit quædam ſolutio. Deinde in ſpecies cadit affectio, & una dicitur pretioſior altera, ut plerumque in iis æqualitas conſiderari non poſſit.

Cur actioni depoſiti opponi compenſatio nequit?

§.in bon. fidei.30. l.ult.C. de compenſ. Id propterea iniquum eſſe credidit Imp. ne ſub prætextu compenſationis quis depoſitarum rerum exactione defraudetur: idque propter bonam fidem, quæ hic exuberantior eſt, quæque deponenti rem reddi jubet, nec patitur eam ullo quæſito colore retineri; adeo ut nec depoſitum cum depoſito compenſari poſſit.

De Actionibus Arbitrariis.

Actiones Arbitrariæ ſuntne bonæ fidei, an ſtricti juris?

Sunt natura ſua ſtricti juris, & non niſi ex acci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

accidenti aliquo extrinſeco fiunt arbitrariæ, id eſt, ex arbitrio judicis dependentes: atque eatenus differunt ab actionibus ſtricti juris, quia præcedit hic arbitrium ſive juſſio judicis, præter naturam actionis propoſitæ, propter factum aliquod doloſum, veluti propter contumaciam rei conventi, actori non ſatisfacientis. Quo etiam fit, ut in actionibus hujuſmodi fere incertum quid petatur, aut æſtimatio incerta, jure jurando in litem actoris vel arbitrio judicis taxanda. *§. præterea. 31. h. t.*

Cur ergo dicuntur arbitrariæ, & quis finis earum?

Quia in his actionibus Iudex, priuſquam negotium definiat, interloquendo arbitratur, quemadmodum actori ſatisfieri debeat: cujus is effectus eſt, ut qui judicis arbitrio paruerit, & ſatisfecerit intra tempora ab eo dicta, evitet pœnam, & ſolam rem præſtet. Sin minus, tunc ſequitur condemnatio ſecundum rigorem juris, atque etiam in id, quod actoris intereſt, & in quantum ab eo juratum fuerit. *l. 18. §. 9. ff de dolo l. 68. ff. de rei vind.*

Quæ vero ſunt differentiæ inter arbitrarias & bonæ fidei actiones?

I. Quod in *actionibus bonæ fidei* judici libera ſit poteſtas ex æquo & bono æſtimandi, quantum actori reſtitui debeat: in *Arbitrariis*, quemadmodum actori ſatisfieri oporteat; idque non ex natura actionis, ſed judicis arbitrio pendet; nec tamen libero, qualis eſt illa libera poteſtas in bonæ fidei actionibus, ſed potius ſub quadam conditione; niſi is, cum quo agitur, ad juſſum, & judicis interlocutionem actori ſatisfaciat, veluti rem reſtituat, exhibeat, ſolvat. *d. §. bonæ fidei.* *d. § præterea. § item actiōn. h.*

II. Quod *actiones bonæ fidei* omnes ſint in perſonam, excepta hæreditatis petitione;

ne; *Arbitrariarum* aliæ in rem, aliæ in perſonam.

III. Quod *actiones bonæ fidei* ex contractibus deſcendant nominatis: *Arbitrariarum* quædam ex contractu, quædam ex nuda conventione, quædam quaſi ex delicto, quædam ex poſſeſſione vel quaſi.

IV. In actionibus *bonæ fidei* ultro citroque naſcitur obligatio, ut ex emto, vendito, locato, conducto: In *Arbitrariis* unius tantum obligatio eſt, ut in Publiciana, Serviana utraque, Quod metus cauſa, &c.

Enumera actiones Arbitrarias.

§.præterea.h t. l.14.ff. Quod metus cauſa &c. Imper. hoc loco recenſet ſeptem: in rem tres, *Publicianam, Servianam, & Quaſi ſervianam ſive Hypothecariam*: in perſonam quatuor, ut actionem, *Quod metus cauſa, De dolo, De eo quod certo loco, & Ad exhibendum.* Plures vero eſſe ſatis indicat idem Imper. cum addit, alias enumeratis eſſe ſimiles. Cujuſmodi ſunt, in rem quidem, ut *Rei vindicatio, Confeſſoria, Negatoria, ac Pauliana*; in perſonam vero, *Faviana ſeu Calviſiana, Rerum amotarum, Redhibitoria, Actio in factum de Publicanis, & in factum actio ex Edicto De alienatione, judicii mutandi cauſa, facta.*

Oſtende actiones hic enumeratas eſſe arbitrarias.

In primis *Publiciana eſt arbitraria*: quia in hac judex rem reſtitui jubet, abſolviturque reus, ſi reſtituatur, alioqui manu militari res ab eo auferetur, quemadmodum in rei vindicatione. Si vero dolo deſierit poſſidere, ſequetur gravis illa condemnatio, quanti in litem actor juraverit, judexque æſtimaverit.

l.16.§.3. ff. de pign. II. *Serviana & Hypothecaria: quia in* hac judex præcipit poſſeſſori, ut rem pignoratam creditori reſtituat: cujus arbitrio ſi pareat reus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

reus, aut pecuniam creditori ſolvat, abſolvetur. Alioqui, cum in rem ſit actio, manu militari res ab eo auferetur: vel ſi dolo deſierit poſſidere, deluſeritve præceptum Iudicis, tanti condemnabitur, quanti in litem ab actore juratum fuerit, moderando in omnibus pro arbitrio Iudicis jurejurando, ne arrepta hac occaſione in immenſum juretur. *l.4.§. fin ff.de in l. jur.*

III. *Actio quod metus cauſa:* quia ſi rem per vim ablatam is, cum quo agitur, ad judicis arbitrium non reſtituat, quadrupli pœnam ſuſtinebit; quam tamen evitabit reſtituendo rem. *l.14.§. 4. ff. Quod metus cauſ.*

IV. *Actio de dolo*: quia ſi is, qui dolo malo circumvenit aliquem, arbitrio judicis rem non reſtituat, ſequitur condemnatio, quanti ea res eſt (id eſt, in id, quod actoris intereſt, dolo deceptum non eſſe) infamiaque notabitur. Si vero ante condemnationem reſtituat, evitabit ejuſmodi pœnam. *l.28.ff. de dolo malo.*

V. *Actio de eo, quod certo loco:* quia qui certo loco conſtituit ſe ſoluturum, conveniri hac actione poteſt, etiam alio in loco, ſed Iudex arbitrabitur, quanti interſit, vel rei, Epheſi potius ſolvere, quam eo loci, ubi convenitur, vel actoris, eo loci potius ſolvi, de quo inter eos convenit. *l.1, 3, 5. ff.de eo quod cert. loc.*

VI. *Actio ad exhibendum :* quia hæc datur, ſi interſit actoris, rem exhiberi: qui ſi probaverit intereſſe ſuum, jubetur reus exhibere, condemnandus alioqui, ſi non paruerit, quanti in litem juraverit actor. *l.3.§.2. ff.ad exhib.l.4. C.eod.*

Quodnam in hiſce, & bonæ fidei actionibus, Iudicis eſt officium in ferenda ſententia?

Curare debet judex, inquit Imper. ut omnino, quantum poſſibile ei ſit, certæ pecuniæ vel rei ſententiam ferat, etiamſi de incerta quan- *§.curare.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

quantitate apud eum actum ſit: ut v.g. in actionibus bonæ fidei incerta eſt petitio, in arbitrariis quaſi incerta. Incerta autem pronuntiatio, cum non ponat finem controverſiæ, nullius erit momenti, nec vim rei judicatæ obtinere poteſt. Poterit tamen ſententia ita proferri; *Solve, quod, vel quantum, petitum eſt*: quia ſufficit, ſi ex libello, vel aliqua parte actorum, conſtet de certa quantitate, ad quam relatio fiat in ſententia. Alias libellum oportet eſſe certum, cui conformis ſolet eſſe ſententia, ſaltem quoad rem petitam, cauſam, & actionem.

l.59.ff. de re jud.

Incertus igitur libellus poteſtne aliquando admitti?

Libellum ejuſmodi quandoque admitti conſtat, ratione incertæ obligationis: idque vel ex natura rei; vel quia petitur intereſſe, cujus incerta æſtimatio; vel quia rei petitæ præſtatio ex electione pendet debitoris, ut in obligatione generis & alternativa: ita ut ſecundum libellum judex incertam ſententiam proferre debeat; ne ſi ad ſpeciem deveniat, injuriam irroget reo, qui in iſtiuſmodi obligationibus electionem habet.

Quid, ſi agens intentione ſua plus complexus fuerit, quam ad ipſum pertineat?

Cum ſit in poteſtate ejus, quando velit experiri, & ante debeat rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere, (ut habet juris Regula). Ideo olim cauſa cadebat, id eſt, rem vere debitam amittebat, actione tam perſonali, quam reali; nec facile reſtituebatur, niſi ob ætatem minorem lapſus eſſet, aut niſi tam magna juſti erroris cauſa interveniſſet, ut etiam conſtantiſſimus quiſque labi poſſet.

l.42.in fin.ff. de R.I. §. ſi quis agens. l.1.& 11.ff.de minor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Qua ratione ſuccurritur majori 25 annis, qui univerſum legatum teſtamento relictum petierit, cujus pars eo ignorante codicillis poſtea prolatis ademta ſit: quoniam probabiliter ignorare codicillos potuit, & ita in alieno facto errare. Vt nihil doloſe facere petendo videatur, *qui ignorat cauſam, cur non debeat petere.* *Verſ. ſane.* *l. 177. §. 1. ff. de R. I.*

Quot modis dicitur Plus peti?

Quatuor: nimirum *Re, Tempore, Loco, Cauſa.* *Re* plus petit, qui majorem quantitatem, quam quæ obligatione continetur, actione comprehendit: veluti ſi quis pro decem aureis, qui debentur, viginti petierit. *§ plus autem.*

Tempore plus petit, qui quod in diem vel ſub conditione debetur, petit ante diem vel exſiſtentem conditionem.

Loco, qui quod certo loco ſibi dare ſtipulatus eſt, alio loco petit pure, id eſt, omiſſa mentione loci ſtipulatione comprehenſi: quo caſu judicis erit æſtimare, quanti debitoris interſit ſolvere in loco convento potius, quam alibi.

Cauſa, qui quod in genere, vel alternative debetur, petit in ſpecie, vel ex alternativo debito rem certam. Ideo talis plus petere dicitur, quia cum alias in debito generali & alternativo electio ſit debitoris, non autem creditoris, hanc illi eripit, ſuamque hoc modo conditionem meliorem facit; debitoris vero ſive adverſarii ui deteriorem, quod fieri non debet. *l. 74. ff. de R. I.*

Quid hodie juris eſt circa Pluris petitionem?

Conſtituit Zeno Imper. ut qui *plus tempore* petit, inducias temporis illius, quod conatus eſt anteverrere, duplicare cogatur. veluti ſi uno menſe petierit citius, quam petere debuit, exſpectare cogitur duos menſes, & inſuper impen- *§. ſed hæc quidem.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſas litis reo refundere. Ex Iuſtiniani vero lege, qui *re, cauſa, loco, plus* petit, damnorum, quæ ex hac cauſa ſportularum nomine acciderint, in triplum fit condemnatio. Ratio veteris juris mutati, quia iniquam continebat ſubtilitatem; ne tamen maneret impunita actorum temeritas & procacia, pro amiſſione litis mitior hæc pœna inventa fuit.

tit. C. de plus pet.

Quid, ſi quis minus, quam ad eum pertineat, complexus libello fuerit?

§. ſi minus. Talis *ſine periculo agit*, inquit Imp. id eſt, nihil incommodi ſentit, cum nec cauſa cadat, nec partem debiti amittat, quam petitione ſua complexus non eſt. Igitur ſi, cum ei decem aurei deberentur, quinque ſibi dari oportere intenderit; aut ſi, cum totus fundus ejus eſſet, partem dimidiam ſuam eſſe petierit, non impeditur reliquum in eodem vel alio judicio perſequi. Neque enim obſtare rei judicatæ exceptio illi agenti poterit, cum de alia re agatur.

l. 13. & 14. ff. de except. rei jud.

Quid, ſi aliud pro alio petierit?

§. ſi quis aliud. Et hunc quoque *nihil periclitari placet*: ideoque in eodem judicio, ſeu in eadem inſtantia, cognita veritate, errorem ſuum emendare corrigereque ei permittitur.

Quouſque vero emendatio libelli permiſſa eſt?

l. 3. C. de edendo. Exiſtimo, ad ſententiam uſque, permiſſam eſſe eam emendationem, quæ vel rei petitæ, vel actionis propoſitæ, ſubſtantiam non immutat. Si igitur actor ſemel editæ actionis qualitatem emendare velit, ad ſententiam uſque audietur. Niſi forte hujuſmodi qualitatis emendatio perſonam ſemel expreſſam factumve narra-

l. 23. ff. de judic.

narratum mutaret. Ea vero emendatio, quæ vel actionem ſemel propoſitam, vel rem petitam immutat, ſolum uſque ad litis conteſtationem licita eſt. Sunt qui & poſt conteſtationem hoc licere putent, ita tamen, ut actor reo expenſas retardatæ litis refundat, eique novam actionem edat, concedatque ſpatium de ea deliberandi.

VI. DIVISIO ACTIONUM,

A quantitate exſecutionis ſive ab effectu.

Fitne ſemper in ſolidum condemnatio?

Nequaquam: ſunt enim quædam actiones, *quibus non ſemper ſolidum, quod nobis debetur, perſequimur; ſed modo ſolidum, modo minus.* Regulariter actionibus fere omnibus ſolidum, id eſt, integrum debitum exigimus, & ſolidum præſtandum venit, quia ſententia debet eſſe conformis libello. Excipiuntur paucæ, quarum octo exempla ſubjicit hic Imp. quibus minus, quam debetur, conſequimur; idque non ex una cauſa, & potiſſimum ratione privilegii, vel perſonæ, cui tale privilegium tributum eſt. *§. ſunt præterea.*

Recenſe igitur exempla actionum, quibus non ſemper ſolidum, quod debetur, conſequimur.

I. *Actione de peculio*, adverſus patrem vel dominum competente, tenentur hi modo in ſolidum ejus, quod filiusfam. vel ſervus debet, ſi non minus in peculio ſit; modo eatenus tantum, quatenus in peculio eſt. Ratio, cur non ultra vires peculii teneantur, eſt *l. 47. §. 2. ff. de pecul.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

æquitas, quia jure Civili ex alieno contractu
l.10.& l.33.ff. de R.I. plane non tenentur. Cum ergo jure teneantur Prætorio dumtaxat, non debent plus æquo onerari, præſertim cum conditio noſtra per eos, quos in poteſtate habemus, fieri deterior non poſſit.

§. item ſi de dote.h. II. *Actione de dote* maritus, qui alias ſtricto jure tenetur ad dotem ſoluto matrimonio reſtituendam in ſolidum, ſi dotis quantitati facultates ejus æquivaleant, eatenus condemnari debet, quatenus facere poteſt, id eſt, quatenus facultates ejus patiuntur. *l.173.ff. de R.I.* Nam *In condemnatione perſonarum* (inquit Paulus) *quæ in id, quod facere poſſunt, damnantur, non totum quod habent, extorquendum eſt, ſed & ipſarum ratio habenda eſt, ne egeant.* *l.un.§.7.C.de rei ux. act.* Nec enim fraudandus eſt alimentis maritus; Ideoque non tantum dotis nomine, ſed & ex aliis contractibus, maxime conſtante matrimonio initis, quatenus facere poteſt, conveniendus eſt. Idque ratione conjunctionis, quæ eſt inter maritum & uxorem, & conſequenter honoris ac reverentiæ, quam marito debet uxor. Eadem ratio obtinet in perſona mulieris, ut à marito non excutiatur, niſi quatenus facere poteſt. Item in perſona ſoceri, cum & is parentis locum obtineat, debeaturque illi par reverentia à nuru.

Eſtne alia cauſa minuendæ de dote actionis?

Verſ. propter retentionem.l.5.ff.de impenſ.in rem dot. Eſt: nam & propter retentionem dotis repetitio minuitur. Conceſſâ enim marito eſt retentio, ob impenſas neceſſario in rem dotalem factas, quibus dos ipſo jure minuitur, quatenus tamen ea in quantitate conſiſtit, quia hæc diminutio eſt compenſatio dotis cum impenſis. Quod ſi in dotem data ſit ſpecies, illam maritus retinet, donec impenſas neceſſarias recuperaverit. Vtiles

autem

autem repetit actione negotiorum geſtorum; voluptuarias vero, quatenus patitur operis facies.

III. *Si parens à filio emancipato* conveniatur, non in ſolidum tenetur, ſed in quantum facere poteſt. Idque ſuadet tum officium pietatis, & reverentia parentibus debita: tum quia excuſſos plane alere deinde coguntur filii, & eatenus videntur dolo petere, quod mox ſunt reſtituturi. Et quod hic parentibus conceſſum, multo magis liberis, ob eamdem humanitatis rationem, cum à parentibus conveniuntur, conceſſum crediderim. *§. ſed & ſi quis. l. 16 ff. de re jud.* *l. 173. §. fin. ff. de R. I.*

IV. *Patronus* conventus *à liberto* non ultra condemnatur, quam facere poteſt. Idque etiam patroni patronæve liberis & parentibus tribuitur, quibus omnibus honorem ita haberi lex voluit, ut nec famoſæ in eos actiones inſtituerentur. *l. 17. ff. d. t. l. 9. ff. de obſeq.*

V. *Si ſocius cum ſocio* judicio ſocietatis agat, non plus actor conſequitur, quam adverſarius ejus facere poteſt, ſive ſint ſocii univerſorum bonorum, ſive certæ alicujus negotiationis; idque propter jus fraternitatis, quod quodammodo eſt inter ſocios, quodque non fert rigidam & incivilem alterius ab altero exactionem: niſi quis ſe ſocium eſſe negaverit, aut ex doli cauſa ſit obligatus.

VI. Qui *ex cauſa donationis* convenitur: quia promiſit ſe donaturum, vel ſimpliciter donavit, ſed nondum tradidit, non condemnabitur ultra, quam facere poteſt. Ratio eſt, ne liberalitate ſua inops fieri periclitetur. Et diſcrepat ab aliis in eo, quod ſolus non niſi deducto omni ære alieno facere poſſe intelligatur: pinguius enim donatori ſuccurrere debemus, quam ei, qui verum debitum perſolvere compellitur. Cui conſentit, quod *Divus Pius reſcripſit, eos, qui ex liberalitate conveniuntur, in id, quod facere poſſunt, condemnandos.* *Verſ. idem eſt.* *l. 19. §. 1. l. 49. & 50 ff. de re jud.* *l. 54. ff. ſol. matr.* *l. 28. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

§. compenſat. l. ult. C. de compenſ.

VII. Ex cauſa *Compenſationis* oppoſitæ & admiſſæ non condemnatur quis in ſolidum, ſed eatenus, quatenus ſumma petita excedit id, quod ipſi reo debetur. Quod ſi judex compenſationis rationem non habuerit, ſalva nihilominus manet reo debiti petitio: cui non oberit exceptio rei judicatæ, niſi cauſa cognita judex rejeciſſet compenſationem.

§. fin. h. t.

VIII. Debitor ad inopiam fortunæ vitio redactus (non etiam fraudulentus decoctor; quive dolo facit, quo minus ſolvat; vel qui ex delicto debitor eſt) *ex cauſa ceſſionis bonorum*, carceris quidem injuria, & æris alieni moleſtia, liberatur, non tamen obligatione; quæ ſola ſolutione exſtinguitur. Manente itaque obligatione, is, qui bonis ſuis ceſſit, ſi poſtea aliquid acquiſierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro in id, quod facere poteſt, convenitur, id eſt, ita ne defraudetur alimentis quotidianis. Inhumanum enim eſſet, ſpoliatum fortunis ſuis in ſolidum damnari & excuti. Fit autem ceſſio bonorum ſola voluntate, quocumque modo declarata, ſive verbo, ſive per nuncium aut epiſtolam: & tam in judicio, quam extra jus. Neque infamiam irrogat, ſed tantum opinionem ejus, qui bonis cedit, apud bonos viros gravat. Moribus hodiernis ſingulare eſt, ut diploma Principis, ceſſionis faciendæ cauſa, impetrari neceſſe ſit, idque ſolenniter in judicio comprobari; de quo exſtat in Belgio Caroli V. Conſtitutio.

l. ult. ff. de ceſſ. bonor. l. 6. C. qui bonis ced. Novell. 135.

TIT.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. VII.

Quod cum eo, qui in aliena eſt poteſtate, negotium geſtum eſſe dicitur.

Dictum eſt, poſſe nos ex noſtro contractu conveniri: poſſumus etiam alieno & agere & conveniri, nempe ex contractu eorum, qui in noſtra ſunt poteſtate, filiorum & ſervorum noſtrorum.

Quot dantur ejuſmodi actiones?

SEx: *Quod juſſu, Exercitoria, Inſtitoria, Tributoria, De peculio, De in rem verſo*: & in fine adjicitur *Exceptio SC. Macedoniani.*

Cur eas conſtituit Prætor?

Quia cum Iure Civili quiſque ex ſuo, nemo vero ex alieno contractu obligetur, neque pater ex filii, neque dominus ſervi ex contractu teneatur: Prætor æquitate motus voluit patrem & dominum obligari ex contractibus filiorum & ſervorum, cum inde commoda ſentiant; juxta Regulam, ut incommoda cujuſque rei ſequantur eum, quem ſequuntur commoda, & contra. *l. 11. ff. de oblig.* *l. 1. ff. de inſt. act.* *l. 10. ff. de R. I.*

Quid eſt actio Quod juſſu?

Eſt actio Prætoria, perſonalis, quæ datur adverſus patrem vel dominum, ex contractu filiifamil. qui juſſu patris ſui; aut ſervi, qui juſſu domini contraxerit; & quidem in ſolidum, quod juſſum eſt dari. Ratio eſt, quia videntur ipſi jubentes contraxiſſe, eorum- *l. 1. §. 1. & l. 3. ff. quod juſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

que fidem ſecuti contrahentes. Nec refert expreſſe vel tacite dominus paterve juſſerit: iniquum enim foret, non ratificare, quod juſſum; & revocare, quod ſemel placuit, cum incommodo contrahentium.

Quid eſt actio Exercitoria?

§. eadem ratione. l 1.§.5. & ſeqq. ff. de exercit. act.

Eſt actio Prætoria, perſonalis, qua in ſolidum tenetur exercitor navis ex contractu magiſtri, quem navi præpoſuit, & conſequenter ex contractu ejus, quem magiſter ſibi ſubſtituit. Quin etiam ex pluribus exercitoribus in ſolidum unus tenetur, ne alioquin actio hæc in favorem comparata, flectatur in damnum, ſi, qui cum uno contraxit, in plures diſtringatur adverſarios. Ideo autem in ſolidum datur, quia is, qui contrahit, non tam ejus, cum quo contrahit, quam ejus, cujus negotium geritur, fidem ſequi videtur: qui ſine dubio deciperetur, niſi is, qui præpoſuit, omnia magiſtri facta præſtare teneretur.

Quis dicitur Exercitor, quis Magiſter?

d. l. 1. §. 15. l. f. §. fin ff. ad L. Rhiam. d. l. 1. §. 1.

Exercitor dicitur, ad quem quæſtus quotidianus & lucrum navis pertinet, ſive dominus ſit navis, ſive ab alio navem conduxerit.

Magiſter autem, qui navi ab exercitore præpoſitus, & cui totius navis cura demandata & concredita eſt. Cujus vero conditionis aut ætatis ſit magiſter, nihil intereſt, cum ſibi imputare debeat, qui minus idoneum præpoſuerit.

Quid eſt actio inſtitoria?

Verſ. inſtitoria.

Eſt actio Prætoria, perſonalis & rei perſecutoria, quæ ex contractu inſtitoris adverſus eum, qui præpoſuit, in ſolidum ejus, quod ex contractu debitum eſt, datur. Quia, qui cum inſtitore contrahit, potiſſimum fidem domini

præ-

præponentis ſecutus videtur. Æquum enim viſum eſt Prætori, ut ſicut dominus commodum ſentit ex actu inſtitoris, ita etiam ex contractu ipſius obligetur, & conveniatur. Iuxta regulam, *Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet.* *l. 149. ff. de R. I.*

Quis dicitur inſtitor, quis præponens?

Inſtitor dicitur, qui tabernæ, aut cuilibet alii negotiationi, præpoſitus eſt: ſic dictus, quod negotiis gerendis inſtet. *l. 3. & 18. ff. de inſt. act.*

Præponens dicitur dominus. Et parum refert, quis ſit inſtitor, maſculus an femina, liber an ſervus, proprius an alienus; item quis quæve præpoſuerit.

Inſtitoria & Exercitoria actiones conveniuntne in quibuſdam?

Conveniunt in multis. Nam utraque datur in ſolidum; & contra ſingulos, qui navem aut tabernam exercent. Vtraque ad contractus omnes, omniaque negotia refertur. Vtraque eſt perpetua, & tam hæredi, quam in hæredem, datur. In utraque conditio ſpectatur præpoſitionis: non enim omne, quod cum inſtitore geritur, ſtatim obligat eum, qui præpoſuit; ſed ita demum, ſi ejus rei gratia, cui præpoſitus erat, contractum ſit. Neutra datur ei, qui præpoſuit, quia non indiget talis Prætoris auxilio, cum civilibus actionibus experiri valeat. *l. 1. §. 1. & l. 5. §. 1. ff. de inſt. act.*

In quibus vero differunt?

In duobus potiſſimum. I. *Exercitoria* tenetur exercitor, non tantum ex contractu magiſtri, verum etiam ex contractu ſubmagiſtri. *Inſtitoria* vero non tenetur præponens, niſi ex contractu ſolius inſtitoris. Ratio diverſitatis conſiſtit in neceſſitate, in qua plurimum conſtitutus eſt magiſter, eoque caſu *l. 1. in pr. & §. 5. ff. de exerc. act.*

 locus,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

locus, occaſio, res non patiuntur deliberandi conſilium. Secus eſt in inſtitore, quippe jam res patitur, ut de ejus conditione quis diſpiciat.

d.l.1.§. 19. II. *Exercitoria* tenetur in ſolidum pater, cujus voluntate filius exercuit nauticam negotiationem, ex contractu filii, vel magiſtri, à filio præpoſiti. *Inſtitoria* vero non tenetur in ſolidum pater, ſi eo volente filius merces peculiares exerceat, ſed venit in tributum una cum creditoribus peculiaribus.

Quid eſt actio Tributoria?

§. introduxit. Eſt actio Prætoria, perſonalis, qua petitur, ut pater aut dominus, cujus filius ſervusve cum aliis contraxerunt, merces peculiares æqualiter cum creditoribus dividant.

l. 3, 5, 7. §. 1. l. 8. §. ult. ff. de trib. act. Debet itaque, pro rata debiti, inter dominum patremve & creditores fieri diſtributio, cujus ſi pateat iniquitas, ea ab arbitrio corrigi debet. Non tamen propterea hæc actio de dolo eſt, quamvis & ob dolum detur, ſed magis rei perſecutionem continet.

Qua ratione inter dominum, vel patrem, alioſque creditores diſtributio iſta fiet?

l. fin. ff. de trib. act. Pone, mercem peculiarem eſſe triginta, in quam pater vel dominus quindecim crediderit, duo item extranei creditores ſinguli quindecim: dominus tributoria conventus ſibi accipiet decem, & extraneorum cuilibet etiam decem tribuet: ei enim Prætor hujus rei diſtributionem permittit. Quod ſi dominus decem dumtaxat crediderit, extraneorum quiſque viginti, in merce autem peculiari ſint triginta: accipiet ſibi tum ſex dominus, extraneorum autem cuique duodecim conferre debet. Atque ita fiet, ut totius mercis in ſolidum compleatur

pleatur æſtimatio, nulluſque alio ſit potior, cum damnum inter creditores æqualiter communicetur: quamvis tamen nullus debitum conſequatur.

In quo differt Tributoria actio ab Exercitoria & Inſtitoria?

I. Exercitoria atque Inſtitoria eſt de merce ejus, qui magiſtrum vel inſtitorem præpoſuit. Tributoria vero de merce peculiari.

II. Ex illis tenetur qui navi vel tabernæ præpoſuit eum, qui contraxit. Ex Tributoria obligatur, qui ſcivit & paſſus eſt ſervum vel filium negotiari, & qui non proteſtatur, nec contradixit. *Nam qui tacet, non utique fatetur: ſed tamen verum eſt, eum non negare.* *l. 142. ff. de R. I.*

III. Ex illis non tantum obligatur pater, vel dominus, qui filium vel ſervum præpoſuit, ſed & is, qui liberum hominem vel ſervum alienum præpoſuit: Tributoria vero tenetur is, qui ſcivit ſervum proprium negotiari.

IV. Ex illis denique actionibus tenetur in ſolidum is, qui præpoſuit. Tributoria convenitur, pro rata pater vel dominus, ſi in diſtributione plus deduxerit, quam par erat.

Quid eſt actio de Peculio?

Eſt actio Prætoria, perſonalis, ex contractu eorum, qui alieno juri ſubjecti ſunt, proveniens, peculiotenus competens, ratione adminiſtrationis peculiaris. Æquitas hujus in eo eſt, quod ad quem ſpectat commodum, ad eum quoque ſpectare debeat incommodum.

Cui & adverſus quem competit?

Competit his, qui cum perſonis alteri ſubditis contraxerunt: niſi hæ impuberes ſint, tunc enim in id, quatenus locupletius pecu-

lium factum eſt, datur. Et adverſus eos porrigitur, qui tales perſonas in poteſtate habent, ſive filiifamil. ſive ſervi ſint. Igitur ſi venditus fuerit ſervus, adverſus novum dominum actio de peculio datur.

l. 1. § 4. ff. de peculio.

Quanto tempore durat hæc actio?

l. 1. §. 1. ff. quando actio de pec. annal. Durat perpetuo, quamdiu ſcilicet filius aut ſervus in poteſtate manent: ceſſat autem, ſi non dolo eis adimatur peculium. Quod ſi vel morte, vel emancipatione exeant è poteſtate, tunc intra annum utilem exſpirat hæc actio, propter exſtinctum peculium, quippe mutato ſtatu.

Quodnam peculium habere ſervus poteſt?

l. 4, 5, 8. & fin. ff. de pecul. Tametſi ſervus omnia domino ſuo acquirat, tamen ſi quid domini permiſſu ſeparatum à rationibus dominicis habuerit, domino volente, id peculium ſervi dicitur: ita tamen, ut prius deducendum ſit, quicquid ſervus domino naturaliter debet; nam quod ſupereſt, id ſolum peculium intelligitur.

Quid eſt actio de in rem verſo?

§. præterea. Eſt actio Prætoria, perſonalis, quæ ex contractu filiifamil. vel ſervi datur in patrem vel dominum, de eo, quod in patrimonium ejus redactum eſt: idque ideo, ne quis cum alterius jactura locupletetur. Non tamen in plus tenetur, quam verſum eſt.

Quid intelligitur in rem verſum?

l. 3. §. 1. & ſeqq. ff. de in rem verſo. Quicquid neceſſario & utiliter in rem patris vel domini, filius vel ſervus bona fide impenderit: veluti ſi mutuatus pecuniam creditoribus domini ſolverit, aut ædificia ruentia fulſerit, aut frumentum emerit, & id ipſum in familiam domini conſumſerit, aut quid aliud fecerit,

fecerit, quod ipſe dominus facturus fuiſſet: licet etiam perierit res, vel effectum ejus caſus impediverit, ut ſi frumentum in horreo repoſitum, poſtea corruptum fuerit, vel arſerit, citra culpam ſervi: At ſi voluptatis cauſa quid impenderit, non videtur verſum, nec debet ex eo onerari dominus, niſi forte conſenſerit. *d. l 3. §. 4.*

Quid, ſi nihil ſit verſum?

Tunc de peculio actioni locus erit, ut præſtet dominus, quatenus eſt in peculio. In quo ſi nihil ſit, nihil etiam à domino creditor conſequetur. Nec hoc videtur iniquum, cum ſibi imputare debeat, qui non explorarit diligentius, an ſervus vel filiusfamilias peculium haberet, & quantum in eo eſſet, item an in rem domini vel patris converterit, nec ne. *Nam, qui cum alio contrahit, vel eſt, vel eſſe debet, non ignarus conditionis ejus.* *l. 19. ff. de R. I.*

Actio de in rem verſo quatenus una eſſe dicitur cum actione de peculio?

Vna hic eſſe dicitur, quia actioni de peculio ineſt actio de in rem verſo, & in rem domini verſum computatur in peculio. Vtriuſque tamen diverſæ ſunt condemnationes. Nam actione de in rem verſo condemnatur dominus in ſolidum, quatenus ex contractu ſervi eſt verſum, nec compenſatio admittitur. De peculio non damnatur dominus, niſi quatenus peculii vires ferunt, & deducto eo, quod ſibi debetur, ut dictum ſupra. *Verſ. licet enim. l. 1. §. fin. l. 16. l. 17. §. 1. ff. de in remverſ. tit. 6. §. 11.*

In concurſu autem harum actionum, quæ expedit agere?

Ea ſcilicet, quæ ſit commodiſſima ac pleniſſima, & una electa non datur regreſſus ad aliam. Idque dictat Regula: *Quoties concurrunt* *§. cæterum. l. 43. §.*

ult. ff. de *runt plures actiones ejuſdem rei nomine, una*
R. I. *quis experiri debet.* Quoniam ſingulis agendo
l. 57. ff. ſæpius idem exigeret, quod bona fides non pa-
de R. I. titur, foretque contra mentem legum, quæ plures actiones conſtituerunt, ut laxior quidem eſſet agendi facultas, ſed una electa, eaque commodiore, ſupervacua erit actio ſecunda.

Quamobrem, ubi certum eſt, quæ actio ſit potior, male ſibi conſulit actor, ſi omiſſis prioribus actionibus, Quod juſſu, item Exercitoria & Inſtitoria, quæ facilem habent probationem, & in ſolidum pariunt condemnationem, ad actionem de peculio, vel de in rem verſo, recurrerit, in quibus plura probatu ſunt difficillima, nempe oſtendere quantum ſit in peculio; non enim cuilibet notæ ſunt res peculiares; & quod creditum in utilitatem domini ſit verſum.

DE SC. MACEDONIANO.

Semperne contrahendo ſervus dominum obligat; aut filius patrem?

§. quæ dixi- In ſervo quidem id perpetuum eſt, & par
mus. juris diſpoſitio in pleriſque, quoad patrem & filium filiamve, ſi in poteſtate ſint: niſi quod ſervus tantum naturaliter teneatur ex ſuo con-
l. 14. ff. tractu, non etiam civiliter, cum eo jure perſo-
de O. & nam non habeat; filius vero etiam & natura-
A. l. 44. liter & civiliter. Qua ratione, qui cum filio-
ff. de pe- fam. contraxerit, duos habebit obligatos, fi-
cul. lium in ſolidum, patrem peculiotenus tantum. Quod tamen fallit in cauſa mutui, beneficio SC. Macedoniani.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ dicitur exceptio SC. Macedoniani?

Qua actio ex cauſa pecuniæ filiofamil. creditæ ſubmovetur atque eliditur. Si quis igitur filiofamil. mutuam pecuniam dederit, nec ex proprio contractu filius, nec de peculio pater tenetur, aut ſaltem alteruter conventus juvatur hac exceptione SC. Macedoniani. Cauſam dedit improbitas cujuſdam creditoris Macedonis, filiisfamilias, atque incautis adoleſcentibus, ad quemvis luxum mutuas pecunias dantis, incertis nominibus, qui, ut ære alieno facilius ſe liberarent, ſæpe vitæ parentum inſidiabantur. Quinimo & hi rempublicam ipſam ſæpiſſime labefactabant.

§. illud proprie.

l. 1. ff. de SC. Macedon.

Cui competit hæc exceptio?

Competit patri & avo, qui in poteſtate habet, ſi conveniatur ex mutuo filii vel nepotis. Item ipſi filiofamil. cujuſcumque ſit dignitatis, non tantum vivo patre, ſed & mortuo; cum hæc exceptio ſit inducta in odium creditoris, quod non ceſſat per mortem patris, nec debet per ejus mortem nomen fieri bonum. Emancipato non competit, quia ceſſat in eo cauſa SC. cum omnia ſibi acquirat, & habeat, unde ſolvat, ſi gravatus ſit. Competit item fidejuſſori & mandatori, ne quod una via denegatur, altera conſequatur improbus creditor, in eluſionem SC. niſi forte donandi animo interceſſerint.

l. 1, 7. §. 26. l. 9. §. 5. l. 14. ff. & l. 6. C. ad SC. Macedon.

In quibus huic SC. locus eſt?

Proprie in pecunia mutuo data, propter promtam corruptelam, quæ hic ſubeſt: non etiam in aliis contractibus, quia non ita periculoſi; ex quibus proinde obligatus filiusfamil. poterit conveniri, nec agenti obſtabit hujus SC. exceptio. Niſi tamen fraus fieret

l. 3. §. pen. l. 7. §. 8. ff. eod.

l. 7. & 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ff. l. 1.2. SC. puta datis rebus aliis, ut ex earum vendi-
3. 4. C. ditione pecunia conflari poſſit, qua uteretur fi-
d. t. liusfamil. cui proinde ſubveniendum.

Quibus caſibus ceſſat exceptio SC. *Macedoniani?*

Variis: I. Si filiusfamil. patre jubente & conſentiente mutuum acceperit. II. Si id impenderit in rem patris. III. Si in probabilem cauſam ſtudiorum converterit. IV. Si mutuum acceperit, ut ſe aleret & veſtiret. V. Si filiusfamil. publice habitus fuerit pro patrefamil. & in eodem errore fuerit creditor. VI. Si ſe dixerit patremfamil. idque perſuaſerit creditori, ignoranti ejus conditionem. VII. Si filiusfamil. factus paterfamil. debitum agnoverit, aut ejus partem ſolverit. VIII. Si filiusfamil. ſit miles, qui tenetur uſque ad quantitatem peculii caſtrenſis.

Cur non poteſt filiusfamil. renuntiare SC. *Macedoniano, ut mulier Vellejano?*

Gom. tom. 2. var. c. 6. Cova. ad c. quamvis de pact. in 6. p. 2. §. 3. Quia exceptio SC. Macedoniani, non tam inducta eſt in favorem filii, quam in odium creditoris, quod privata non tollit renuntiatio. Exceptio autem Vellejani introducta eſt, in favorem mulierum intercedentium: favori autem ſuo vel pro ſe introducto quilibet renuntiare poteſt. Accedit, quod SC. Vellejanum tantum reſpiciat nudam cauſam bonorum; Macedonianum vero utilitatem publicam, ne videlicet filiorum mores pecunia illis credita corrumpantur. *l. 45. §. 1. ff. de R. I.* Cui proinde juri, utilitatis publicæ cauſa ſtatuto, renuntiare non poſſunt filiifamil. ne quidem cum juramento; quia illud eſt contra bonos mores, & invitaret ad inſidiandum vitæ patris; in quo conſiſtit ratio, cur conceſſa fuerit hæc exceptio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. VIII.

De Noxalibus actionibus.

Non tantum ex contractibus filiorum-famil. & ſervorum patres dominive obligantur, ſed & ex delictis.

Quomodo igitur domini ex maleficiis ſervorum obligantur?

SI ſervi noxiam, id eſt, delictum aliquod privatum, commiſerint, utputa furtum, vel bona rapuerint, vel damnum dederint, vel injuriam alicui fecerint: tunc enim domini noxalibus actionibus tenentur. Dico privatum; nam publicum delictum faceret teneri ipſos ſervos in ſuo corpore; neque enim fert ratio tum in dominos agi, & alieno nomine alium in corpore affligi. *l. 2. C. de accuſ.*

Cur noxali actione dominus tenetur, & ad quid?

Quia cum ſervus non poſſit conveniri, neque intereſſe judicio, neque bona habeat unde ſatisfaciat actori, æquum viſum fuit, ne delictum ſervi maneret impunitum, utque conſuleretur ei, qui infortunium accepit, noxali actioni obligari dominum, & quidem in ſolidum. Quod tamen ita temperatur, ut liceat domino, dedendo ſervum noxæ (id eſt, tradendo corpus ſervi, quod nocuit, pœnæ loco, & in vindictam damni) ei, cui nocuit, defungi, atque evitare litis æſtimationem; quia æquitas non patitur, ut nequitia ſervorum ultra ipſorum corpora, ſeu æſtimationem, dominis ſit damnoſa: *Eligendum ergo hic eſt, quod minimum habet iniquitatis.* *§. 1. h. t. l. 74. ff. de R. I. l. 2. C. h. t. l. 200. ff. de R. I.*

Quid,

Quid, ſi domino volente, aut ſciente, ſervus damnum dederit?

l. 2. 3. *& ſeq. ff. h. t.* Eo caſu dominus amittit facultatem dedendi ſervum noxæ, & convenitur ad integram totius litis æſtimationem, detracta noxæ deditione: & non ſolum, ſi juſſerit damnum dari, ſed & cum ſciret, nec prohibuerit, cum poſſet, *l.* 169. *ff. de R. I.* quia ipſe dominus videtur deliquiſſe: *Is enim damnum dat* (inquit Paulus) *qui jubet dare: ejus vero nulla culpa eſt, cui parere neceſſe ſit.* Itaque ſervus ipſa neceſſitate poteſtatis excuſatur. At non in omnibus rebus, ſine pœna, domini dicto audiens eſſe debet: *l.* 20. *ff. de oblig. & act.* nam ſi atrox crimen ſervus commiſerit, puniri debet, quamvis juſſu domini id fecerit: tantum enim in *l.* 157. *ff. de R. I.* levioribus delictis, *quæ non habent atrocitatem facinoris, vel ſceleris, ſervis ignoſcitur, ſi dominis obtemperaverint.*

Quid, ſi, domino inſciente, aut prohibere nequeunte, ſervus deliquit?

l. 3. *&* 4. *C. & l.* 4. *ff. h. t.* Noxali judicio dominus convenitur, qui ſi noxæ maluerit ſervum dedere, nihilominus ultra deditionem tenetur in quantum ad eum ex delicto ſervi pervenit. Quia æquitas non patitur, ut quis alieno ſcelere ditetur. Quid, ſi prohibere non potuerit? ut, ſi ſervus, ad libertatem proclamans, domino ſciente faciat, aut qui contemnat dominum, vel cum trans flumen ſit ſervus, vidente quidem ſed invito domino noxiam faciat, noxaliter tantum dominus tenebitur. Huc pertinet illa juris Regula: *l.* 50. *& l.* 109. *ff. de R. I.* *Culpa caret qui ſcit, ſed prohibere non poteſt.* Et ut alia exprimitur: *Nullum crimen patitur is, qui non prohibet, cum prohibere non poteſt.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid juris, ſi ſervus noxa deditus, quaſita pecunia damnum domino reſarcierit?

Favore libertatis, & quia novus dominus nondum jure Quiritum plenum acquiſivit dominium, manumittitur, auxilio Prætoris, etiam invito novo domino, quia tunc neutri fit injuria: non priori domino, quia ſervum abjecit; non poſteriori, quia damno reſarcito, nihil eſt, quod amplius deſideret. *§. dominus. Cujac. l. 13. obſ. c. 9.*

Sed unde reſarciet ſervus?

Licet nihil proprium habere poſſit, quia omnia domino ſuo acquirit, poteſt tamen de victu ſuo parcere, & peculium comparare, ventre defraudato: aut etiam aliunde ſpe manumiſſionis mutuam pecuniam ſumere, promittendo, ſe, cum manumiſſus fuerit, reſtituturum.

Vnde deſcendunt hujusmodi noxales actiones?

Partim ex Iure Civili, partim ex Edicto Prætoris; atque hinc aliæ Civiles, aliæ Prætoriæ. *Civiles* ſunt, actio noxalis furti nec manifeſti, quod vindicatur lege XII Tabb. & actio noxalis damni injuriæ, quod vindicatur Lege Aquilia. *Prætoriæ*, actio noxalis furti manifeſti, cujus pœna cum L. XII Tabb. eſſet corporalis, eam Prætor in pecuniariam quadrupli convertit; item actio noxalis injuriarum, & vi bonorum raptorum. *§. ſunt autem.*

Adverſus quem dantur?

Dantur adverſus eum, qui ſervum in poteſtate retinet, quia tamdiu ejus dedendi facultatem habet. Vnde etiam in ſucceſſores hæ actiones dantur, jure tamen dominii, non *§. omnis autem. l. pen. §. ult. ff. de*

noxal. act. jure ſucceſſionis. Proinde, ſi ſervus in alterius cœperit eſſe poteſtate, cum illo incipiet eſſe actio; quia *noxa caput ſequitur*, id eſt, pœna irrogatur ei, qui eſt caput ſervi. Ideoque convenitur dominus, qui fuit tempore inſtitutæ actionis; non qui fuit tempore delicti commiſſi. *l. 28. ff. de furt.*

Quid, ſi manumiſſus fuerit ſervus?

Verſ. at ſi manumiſſ. l. 1. C. An ſervus ex ſuo facto. Tunc ipſe conveniri poterit ex ſuo delicto, utpote jam liber homo, & qui in judicio conſiſtere poſſit; & hoc caſu fit directa actio, quæ prius fuerat noxalis. Verum tamen ex contractu in ſervitute inito conveniri ſervus poſt manumiſſionem non poteſt: quia non tam ipſius, quam nomine domini initus videtur, cujus commodum ſolum ſpectabat. Inſpicitur & hic tempus contractus celebrati. Ita ut, quod tum ſervus egit, proficere ipſi manumiſſo non poſſit, extende, ut nec ei noceat. *l. 146. ff. de R. I.*

Quid, ſi ſervus domino ſuo noxiam commiſerit?

§. ſi ſervus. Actio tunc nulla naſcitur, quia inter dominum, & eum, qui in ejus poteſtate eſt, id eſt, ſervum, nulla obligatio naſci poteſt, & conſequenter nec actio. *Cur ita?* quia ipſe dominus ſecum litigare videretur. Quod procedit, etiamſi in alterius poteſtatem pervenerit ſervus ille, vel manumiſſus fuerit: ut neque cum eo, in cujus nunc poteſtate eſt, neque cum manumiſſo, agere poſſit; eo quod ſtatim ex ipſo facto naſcatur obligatio, neque ex poſtfacto vires ſumat. Eſt enim regula: Quod ab initio non ſubſiſtit, poſtea caſu quodam non convaleſcere. *l. 4. ff. de judiciis. l. 29. ff. de R. I.*

Poteſt-

Poteſtne paterfam. ex delicto filii conveniri noxali actione?

Olim poterat, & dedendo filium noxæ liberabatur: nam vitæ & necis poteſtas, imo & alienationis jus, patri concedebatur. Sed ſenſim duram illam poteſtatem, aſperitatemque in liberos, reſpuendam duxit nova & mitior hominum converſatio, maxime in filiabus, cauſa pudicitiæ: Hæc enim quam maxime mulieres exornat. Itaque filiifamil. ex ſuis ipſi tam delictis, quam contractibus, conveniri poſſunt; & poſt filii condemnationem in patrem dirigitur de peculio actio.

l. 11. ff. de lib. & poſth. l. 2. C. de patrib. qui fil. ſuos diſtr. l. 53. de noxal. l. 57. ff. de jud. l. 3. §. 11. ff. de pecul.

TIT. IX.

Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur.

Quid juris, ſi non ſervi delinquant, ſed quadrupes in dominio alicujus conſtituta pauperiem faciat?

SI animal laſcivia, fervore, aut feritate, contra naturam ſui generis, & non inſtigatum ab alio, pauperiem fecerit, noxalis actio L. XII Tabb. prodita eſt, qua tenetur dominus, vel æſtimationem damni dati præſtare, vel animal, quod noxiam dedit, noxæ dedere; puta, ſi equus calcitroſus aliquem calce percuſſerit, aut bos, cornu petere ſolitus, cornu petierit.

Text. h. in pr. l. 1. §. 6.

Quid vocas Pauperiem, & quæ eſt actio de pauperie?

Pauperies eſt damnum ſine injuria facientis datum; nec enim poteſt animal injuriam

Text. h. d. l. 1. §. 3. & 12.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

feciſſe dici, quod ſenſu & ratione caret. Atque, ut his iraſci dementis eſt, quæ anima carent, ſic & mutis animalibus: nam nulla eſt injuria, niſi à conſilio profecta. Quia tamen præſtari damnum ejuſmodi ab eo, qui dedit, æquum eſt, merito datur læſo *Actio de pauperie*, adverſus animalis dominum, non cujus fuerit animal, cum noceret, ſed cujus nunc eſt: nam & in quadrupedibus noxa caput ſequitur.

Quando ceſſat hæc actio?

d. l. 1. §. 4. 7. Ceſſat I. Si animal inſtigatum ab alio fuerit, percutiente forte: hic enim in factum actione ex L. Aquilia tenetur.

II. Si quadrupes ob culpam mulionis, aut plus juſto onerata, in aliquem onus everterit.

l. 40. ff. ad L. Aquil. & l. ult. C. eod l. 14. §. fin. ff. de præſ. verb. III. Si pecudes alienam ſegetem depaſcantur, quia ſic non contra naturam ſuam damnum dant: ſed L. Aquilia agetur, ſi dominus pecudes immiſerit; alias in factum actione.

IV. Si naturalis fuerit beſtiæ feritas, eaque è cuſtodia domini elapſa nocuerit, quia tunc demum in naturali feritate videtur eſſe: ſecus ſi nocuit, cum eam dominus poſſideret.

§. 1. h. V. Si arietes, vel boves, ad pugnam ſe commiſerint, fueritque occiſus aggreſſor; ſin vero is, qui non provocaverat, perierit, dabitur actio.

Quid juris, ſi quis in publico feram habeat, vel canem, qui noceat?

§. cæterum. Si utique in publico, qua vulgo iter fit, aliquis canem, verrem, aprum, urſum, leonem, habuerit, eoque damnum datum ſit, tunc ex *l. 41. ff. de Ædilit. edict.* Edicto Ædilitio prodita eſt actio noxalis in dominum ad ducentos aureos, ſi homo liber occiſus fuerit: ſin læſus, damni æſtimatio judicis permittitur arbitrio, cum liberi hominis nulla ſit æſtimatio. Quod ſi aliis rebus nocitum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tum ſit, æſtimatio eſt in duplum damni dati. Interdum pro modo admiſſi extra ordinem animadvertitur in eos, qui feras hujuſmodi, quæ nocere poſſunt, circumferunt, ſi cui ob earum metum damnum datum ſit. *l. fin. ff. de extraord. crimin.*

Præter has Ædilitias habetne locum actio de pauperie?

Habet: quia *nunquam actiones, præſertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam conſumit.* Nunquam enim plura delicta concurrentia faciunt, ut ullius impunitas detur, neque delictum ob aliud delictum minuit pœnam. Reipublicæ namque intereſt, ne maleficia ſint impunita. Ideo Imperator hic liberum reliquit ei, qui damnum paſſus eſt, utrum actione noxali, an ædilitia experiri velit: ſed ſi vel hac, vel illa uſus, & æſtimationem damni nactus fuerit, ceſſabit altera. *§. fin. h. t. l. 130. ff. de R. I. l. 32. 35. & 61. ff. de oblig. & act. l. 2. §. 1. ff. de privat. delict.*

TIT. X.

De iis, per quos agere poſſumus.

De actionibus & natura earum, ſatis ſuperque dictum eſt; ſequitur de exercitio, & per quos agere aut defendere liceat.

Poteſtne agere quilibet aut ſuo nomine, aut alieno?

S*Vo nomine* poteſt quilibet agere, ſeu judicio experiri, non tantum perſequendo, verum etiam defendendo, cum cuilibet ſui ſit conceſſa defenſio. *Alieno nomine* olim agere non licebat, quia actus legitimus, ut judicium, *Text. in pr. l. 123. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

dicium, non poterat per alios expediri, nec ſolennitas actionum patiebatur actionem per alium, quam per ipſum actorem, proponi. Hodie vero licet & ſuo & alieno nomine experiri in judicio.

Nonne & olim licuit aliquando alieno nomine agere?

l.1.ff. quod cujuſque univ. nomine. Licuiſſe conſtat, quatuor ex cauſis. I. *Pro populo*, ſive pro jure publico, interveniebat Syndicus. II. *Pro libertate*, ſeu ſervo ad libertatem proclamante, agebat Aſſertor. III. *Pro tutela* ſeu pupillo, Tutor. Idque receptum erat favore populi, libertatis, & ætatis pupillaris; tum etiam, quia populus, ſervus, pupillus, in judicio non poterant ſtare. IV. *Pro abſentibus*, Reipubl. cauſa, vel apud hoſtes, ex L. Hoſtilia intervenire quilibet poterat; idque ideo, ne indefenſæ relinquerentur res abſentium, vel pupillorum. Hinc generaliter publice utile viſum eſt, abſentes à quibuſcumque defendi. *l.33.§.2. de proc.*

Per quos hodie alieno nomine agi poteſt?

§.1.h. Per procuratorem, tutorem, curatorem: quia nonnunquam morbus, & ætas, nimirum judicii & conſilii infirmitas, & neceſſaria peregrinatio, itemque aliæ multæ cauſæ, hominibus impedimento ſunt, quo minus ipſi rebus ſuis ſupereſſe poſſint. Itaque neceſſitas uſum procuratoris introduxit, per quem agatur & excipiatur. *l.1.§. pen.ff.de procur.*

Quis ergo dicitur Procurator?

d.l.1. *Qui aliena negotia mandato domini adminiſtrat.* Quæ definitio generalis eſt, continens etiam eos, qui extra judicium negotia aliena adminiſtrant: ſed hic ſpecialius ſumitur procu-

ratoris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ratoris nomen, pro eo, qui litem perſequendam aut defendendam ſuſcipit.

Quomodo conſtituitur?

Neque ſolennibus verbis, neque re, vel literis, neque præſente adverſario, imo plerumque eo etiam ignorante; quia nihil intereſt, ipſe per ſe dominus litiget, an per alium. Solo itaque mandato domini opus eſt, quod nudo conſenſu contrahitur.

Quis conſtitui procurator poteſt?

Quilibet non prohibitus. Prohibetur vero in primis *Fœmina*: quia procuratoris virile officium eſt, à pudore ſexus illius alienum. *Miles*, ne avocetur ab exercitiis militaribus: niſi in rem ſuam, aut cohortis nomine agat. *Reus criminis*, antequam purget innocentiam ſuam. *Servus*, quia is judicio intereſſe non poteſt, quamvis ad negotia recte conſtituatur. *Furioſus*, ob animi vitium. *Minor*, ob ætatem, & beneficium reſtitutionis, quod minoribus datur. Alienis tamen cauſis, præcedente mandato, recte præficitur, qui major eſt annis 17, nec reſtituitur dominus ex perſona procuratoris minoris; ſibi enim imputare debet, quod minorenni, rebuſque gerendis minus idoneo, cauſæ ſuæ curam commiſerit.

l. 7. 9. 18. C. de procur. & l. 54. ff. eod. & l. 51. l. 1. §. 5. ff. de poſtul. l. 23. ff. de minorib. dixi ſup. ad §. Juſtæ. Cui & quibus ex cauſ. manum.

In quibus cauſis conſtitui poteſt?

In omnibus cauſis civilibus, quibus dominus intereſſe non poteſt, aut non vult. Regulare autem eſt, quod in criminalibus requiratur ipſius Rei præſentia. Fruſtra, inquit IC. ad crimen publicum perſequendum procurator intervenit. Et hoc, ſi crimen talis ſit, pro quo imponi ſolet pœna corporalis, ſecus ſi ex ejuſmodi ſit cauſis, ex quibus ſubſequi ſolet pœna civilis, cum hanc etiam quis abſens luere poſſit in bonis.

l. pen. ff. de publ. jud. l. 15. C. de accuſ.

Quando

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quando recte conſtituitur?

l.8.11. & 23.C. de procur. Tam poſt litis conteſtationem, quam ante. Imo & procurator poſt litem conteſtatam pro ſe conſtituere alium poteſt; non autem ante. Nam poſt litis conteſtationem procurator fit litis dominus; non etiam ille, quem ipſe procurator ſubſtituit: cum talis non ſit litem conteſtatus, & proinde non contraxerit.

Poteſtne revocari Procurator?

l.16.& ſeqq. ff. de procur. l. 22. C. eod. Ante litis conteſtationem poteſt à domino pro lubitu revocari: niſi in rem ſuam datus, qui loco domini habetur. Poſt litem vero conteſtatam, quia res integra eſſe deſiit, cum procurator jam factus ſit litis dominus, non niſi ex juſtis cauſis poteſt revocari: quia talis remotio oneraret ipſius pudorem, & exiſtimationem læderet.

Quid ex parte Procuratoris potiſſimum requiritur?

l.24.C. d.t. & l. 35.ff.eod. Vt habeat mandatum domini conſtituentis. Nam ſi illud non poteſt exhibere, aut de eo fidem facere per alia documenta, non admittitur, utcumque de rato cavere ſit paratus. Quin & poſt litem conteſtatam, ſi falſus procurator inveniatur, judicium erit nullum. Sanguinis tamen conjunctio facit videri mandatum, ſi de mente contraria non appareat. Eſtque effectus hujus mandati, quod domino conſtituenti & mandanti factum procuratoris proſit & noceat, cum per alium faciens, per ſe facere videatur; & hoc, ſi mandati fines ſint ſervati.

Quid

Quid differunt Procurator, Defenſor, Advocatus, Actor, Syndicus, Delegatus, Legatus?

Procurator, dicitur actoris, vel rei, cum mandato. *Defenſor* ſolius rei, ſine mandato. *Advocatus*, qui deſiderium ſuum, vel amici, agendo vel defendendo, exponit ei, qui jurisdictioni præeſt; vel alterius deſiderio contradicit. *Actor* eſt, qui conſtituitur à non domino litis, veluti à tutore, vel qui à collegio ad certa negotia conſtituitur. *Syndicus*, qui ab univerſitate ad univerſa negotia datur. Cui ſimilis *Delegatus*, qui ad comitia, vel Principem, à Rep. mittitur. *Legatus* vero, qui à ſupremo Principe ad eum, qui pari poteſtate prædictus eſt, peregre mittitur, ut publicum negotium agat.

TIT. XI.

De Satiſdationibus.

Satisdationes ideo neceſſariæ ſunt, ut judicia, maxime ſi per alios exerceantur, ſortiantur effectum, qui per improbitatem actoris, vel rei, aliove modo, impediri atque eludi poterit.

Quid igitur eſt Satiſdare, & Satiſdatio?

SAtisdare nihil aliud eſt, quam adverſarium ſuum ſecurum facere de eo, quod in judicium venit. Et ſatisdatio eſt cautio, qua adverſarium ſecurum facimus pro eo, quod à nobis petiit, datis fidejuſſoribus, aut pignoribus. Quamvis interdum & nuda repromiſſio, vel cautio juratoria ſufficiat, ſi nimirum ea contentus fuerit adverſarius. *l. 1. ff. qui ſatis. dare cog. l. 61. ff. de verb. ſign.*

Quotuplex eſt?

Duplex, *Iudicialis*, & *Extrajudicialis.* De Iudiciali hic ſermo eſt, cujus tres ſunt ſpecies. I. *Iudicio ſiſti*, id eſt, quod uſque ad exitum litis reus in judicio permanebit. II. *Rem ratam haberi*, id eſt, quod is, cujus nomine lis ſuſcepta eſt, ratum ſit habiturus omne, quod geſtum erit. III. *Iudicatum ſolvi*, id eſt, quod litis præſtabit æſtimationem.

Quomodo olim interponebantur ejusmodi ſatisdationes?

Aliter in Iudicio reali, aliter in perſonali; aliter ab actore, aliter à reo, aliter ab utriuſque procuratore.

Text. h. Actor non cogebatur ſatisdare, ſive reali, ſive perſonali actione experiretur; ſed tantum Reus conventus actione reali ſatisdabat, ne forte interim corrumperet, vel alienaret rem. At conventus actione perſonali ſatisdare non tenebatur: quia ejus perſona actori eſſet nota, & nominatim obligata.

l. 39. §. 1. ff. de noxal. act. l. 40. §. 1. ff. de procur. Procurator ſive defenſor Rei, præter ſolitam cautionem *Iudicatum ſolvi*, etiam cavere debebat, *Rem ratam dominum habiturum*: at in perſonali actione cavebat *Iudicatum ſolvi*, non de rato. Contra Actoris procurator ſolum de rato cautionem præſtabat.

Quid hac in re jure novo obſervatur?

§. ſed hodie. Quod conventus Reus, ſive perſonali, ſive reali actione non ſatisdet, *Iudicatum ſolvi*, ſed tantum *Iudicio ſiſti*, id eſt, quod in judicio permanebit uſque ad terminum litis, ſeu ad ſententiam definitivam, nec ab eo ſine venia recedet, & ubi ſuccubuerit, quod impenſas litis præſtare paratus ſit.

Quo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quomodo ergo ſatisdat Reus?

Pro qualitate perſonæ; quippe talis debet admitti ſatisdatio à reo, qualis præſtari poteſt. Qui enim aliam ſufficientem per fidejuſſores idoneos non poſſunt præſtare, ſatisfaciunt præſtando cautionem juratoriam, vel nudam repromiſſionem. Iuratoriam quoque præſtant viri Illuſtres, ex ſpeciali privilegio, & nudam promiſſionem, qui immobilia legitime poſſident, ſi illa tanti ſint pretii. *l. 15. ff. qui ſat. cog.*

Quomodo ſatisdat Actor?

Si ſuam ipſe actionem inſtituat, non ſatisdat, niſi quod intra duos menſes à libello dato litem conteſtabitur, & eam proſequetur uſque ad exitum, & decimam partem quantitatis, quam petiit, vincenti expenſarum nomine perſolvet. Nota, quod, *Vbi lex duorum menſium facit mentionem, ſi quis ſexageſimo primo die fecerit, aut agere cœperit, audiendus ſit.* *Auth. libellum. C. de lit. conteſt. Auth. generaliter. C. de Epiſc. & cler.*

Quid, ſi Actor per procuratorem litem inferat? *l. 101. ff. de R. I.*

Cogitur procurator ſatisdare de rato, niſi vel mandatum exhibuerit, & actis inſinuarit, vel à domino præſente in judicio conſtitutus ſit. Quid enim opus eſt cautione, ubi conſtat de voluntate domini, qui dum per procuratorem litigat, ipſe litigare videtur? *§. ſin autem. l. un. C. de ſatiſd.*

Quid juris eſt in procuratore Rei?

In eo non perinde ſimpliciter nuda ſufficit confirmatio, ut in procuratore actoris: ſed requiritur, ut procurator rei abſentis ſatisdet de Judicato ſolvendo, ſive mandatum habeat, ſive non habeat. Cum nemo alienæ rei, ſeu litis, idoneus defenſor ſine ſatisdatione intelligatur. Fit mentio rei alienæ, quoniam ſi *§. ſi vero aliquis. l. 110. §. 1. ff. de R. I. l. 46. §. 2. ff. de*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

procur. quis ipſemet ſuam litem defendat, ſatisdatio
l. 5. qui- hujuſmodi non eſt neceſſaria.
bus ex
cauſ. in
poſſ. ea-
tur.

Quid, ſi præſens ſit Reus?

Ipſe ſui procuratoris fidejuſſor exſiſtet, & cautionem præſtabit Iudicatum ſolvi, oppignoratis quoque in eam rem bonis ſuis: denique promittet, ſe in judicio compariturum tempore ſententiæ recitandæ; qui ſi non compareat, dabit omnia fidejuſſor, quæ in condemnatione continentur, niſi fuerit provocatum.

d. l. un. in fin.

Satisdationi cur adſtringitur defenſor, etiam locuples?

Quando quis defendendi cauſa, ſine mandato, accedit, quia nihil ad eum lis iſta pertinet, periculum eſt, ne ſi condemnatio ſequatur, nullius ſit effectus, utpote quia non ſit de re ejus, qui litigavit, aut ſaltem, ne noceat reo principali, & ſic illuſoria fiant judicia; idcirco receptum, ut qui rem alienam defendit, & ſe quaſi alteri adverſarium conſtituit, etiam prædives, conſularis, & maxima dignitate prædi-
l. 166. ff. tus, *nunquam ſatis locuples habeatur*, ut immu-
de R. I. nis ſit à ſatisdatione judicatum ſolvi, etiamſi mandatum proferat, niſi dominus pro eo ſatisdederit.

Quis eſt hujus ſatisdationis effectus?

l. 46. §. Inprimis, quod reus, qui abeſt, videatur eſſe
2. l. 51. præſens, & qui eum defendit, cautione præſti-
ff. de ta, ejus cauſam & perſonam repræſentet, quod-
proc. que is, qui defenditur, ſolvendo videatur ido-
l. 95. ff. neus: & licet revera ſolvendo non eſſet, ta-
de R. I. men propter inopiam domini, non liberatur defenſor, ſed de ſuo judicatum ſolvere cogitur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

TIT. XII.

De perpetuis & temporalibus Actionibus, & quæ in hæredes & ad hæredes tranſeunt.

Redit iterum Imper. ad Actiones, quamdiu ſcilicet eæ durent, quibus dentur, & adverſus quos.

Quæ dicuntur Actiones Perpetuæ?

QVæ olim perpetuo, ſine ulla temporis præ- §. 1. *h.*
finitione, proponi poterant: cujuſmodi ſunt illæ, quæ ex aliqua Iuris Civilis parte deſcendunt, veluti ex Lege, SC. vel Conſtitutionibus: quia ut juris & legis poteſtas eſt perpetua, ita & actio per eam inducta; ſequitur enim effectus cauſam. Sed hodie Conſtitutionibus Principum, ut aliquis litium finis eſſet, certi fines omnibus actionibus præſcripti ſunt.

Quinam ſunt fines actionibus civilibus præſcripti?

Hi nempe, ut ſive reales, ſive perſonales ſint *l.* 3. 4. 5.
actiones, annis XXX exſtinguantur, quo etiam 6. 7. *C. de*
referuntur actiones mixtæ, familiæ erciſcun- *præſc.*
dæ, communi dividundo, finium regundo- 30 *ann.*
rum, & petitio hæreditatis, quæ itidem XXX
annis tolluntur. Excipiuntur actiones in rem *Cujac.*
hypothecariæ, & quæ ad Eccleſiam pertinent, *l.* 18. *obſ.*
quæ annis XL præſcribuntur. Ad Principem *c.* 26. &
vero vel civitatem pertinentes, non niſi im- *ſeq.*
memoriali tempore terminantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ dicuntur Actiones Temporales?

d. §. 1. Quæ anno tantum durant: quales ſunt, quas ſupplendi juris gratia Prætor introduxit, cujus ut annuum tantum imperium, ita & pleræque actiones ab eo introductæ ſunt annales, quatenus pœnam perſequuntur.

Suntne ex his aliquæ perpetuæ?

Text. h. Sunt: veluti *Actio furti manifeſti*, quamvis Prætoria & pœnalis, tamen perpetuo datur. Forte ideo, quod Prætor, poſt annum quadrupli pœnam timeri, publice utile eſſe exiſtimaverit: aut abſurdum putaverit breviorem eam facere, quam fecerat leviorem actione civili, ejus pœnam corporalem, in pecuniariam commutando.

l. 35. ff. de oblig. & act. Item *Actiones rei perſecutoriæ* ſunt perpetuæ, quas Prætor accommodat bonorum poſſeſſori, & aliis, qui ſunt loco hæredum, id eſt, his, quibus ex fideicommiſſo reſtituta eſt hæreditas. Si quæ tamen actum jure validum reſcindant, uti reſciſſoria, revocatoria, tempore finiuntur.

Quid hodie Actionibus hiſce commune?

l. fin. C. de præſc. 30. vel 40. ann. Hoc in primis, quod omnes omnino ſint temporales, &, ſi forte ipſo jure ultra fines præſcriptos actio extendatur, ea tamen ſit inefficax. Præterea, quod omnes iſtæ actiones prorogentur litis conteſtatione, ita ut, ſemel incluſæ judicio, ſalvæ maneant, nec intermoriantur ante annos quadraginta, ut infra plenius dicitur.

Excipiunturne aliquæ?

l. fin. C. Omnino: ut *Actio de dolo*, quæ hodie durat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

rat tantum biennio, à tempore doli commiſſi numerando. Item *Actio injuriarum* annalis eſt. *Actio redhibitoria* intra menſes ſex; *Actio quanti minoris* intra annum datur. Item *Querela inofficioſi teſtamenti* quinquennio terminatur, computando ab adita hæreditate. Similiter *Actio inofficioſæ donationis, vel dotis*, quinquennio tollitur.

de dolo. l. 5. C. de injur. l. 12. §. fin. ff. de ædil. edict.

Quæ Actiones dantur hæredibus, & contra hæredes?

Omnes, tam prætoriæ quam civiles, reales & perſonales, ex contractibus vel quaſi deſcendentes: tum quia hæredes in univerſum jus defuncti ſuccedunt, ejuſque perſonam repræſentant: tum quia, ut is, qui contrahit, non tantum ſibi, ſed etiam hæredibus, cavet, ita non ſe ipſum tantum, ſed etiam hæredes, obligat.

§. non autem. l. 9. ff. de probat. l. 1. C. ut actiones ab hær. l. 56. §. 1. ff. de V. O.

Quid autem, ſi plures ſint hæredes?

Singuli pro portionibus hæreditariis conveniuntur, perſonali actione; reali vero, quatenus poſſident. Nam in rem actio tantum reſpectu poſſeſſionis in hæredem datur: qui, ſi non poſſideat, abſolvitur; tamen ſi quid ex perſona defuncti & ſua commiſſum ſit, omnino in condemnationem veniet.

l. 2. C. d. t. & l. 42. ff. de rei vind.

Quæ actiones neque hæredibus, neque contra hæredes competunt?

Inprimis *Actio injuriarum*; tum quia meram perſequitur vindictam, nec ullo modo minuit patrimonium noſtrum: tum quia defunctus eam non inſtituit, & ſic diſſimulatione aboleviſſe injuriam videtur. Niſi tamen ipſo jam defuncto, utputa ejus cadaveri, facta ſit injuria, quam cum ulciſci non poſſit, datur injuriarum actio hæredi. Semper

§. ſed hæredibus. l. 28. ff. de injur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

per enim hæredis intereſt defuncti exiſtimationem purgare.

l. pen. ff. de in jus voc. l. 6. pen. ff. de ſepulc. viol. l. 7. C. de revoc. donat.

Item Actiones, quæ injuriarum actioni ſunt ſimiles, non dantur hæredibus: quoniam hæ ad vindictam contumeliæ, non ad rei familiaris, cujus ſucceſſores ſunt hæredes, perſecutionem ſpectant. Ejuſmodi actiones ſunt tres. I. Actio in factum adverſus eum, qui parentem vel patronum ſuum, ſine Prætoris venia, in jus vocaverit. II. Actio ſepulcri violati. III. Actio matris revocantis donationem, factam liberis ingratis. Fuit olim actio de moribus; ſed ea hodie eſſe deſiit.

Quæ actiones hæredibus dantur, ſed non contra hæredes?

d. §. non autem. l. un. C. de delict. def. l. 20. & 26. ff. de pœnis. l. 22. C. eod. l. 111. §. 1. ff. de R. I.

Dantur hæredibus reliquæ actiones pœnales, cum morte læſi non extinguatur obligatio, & impune non debeat eſſe delictum. Sed contra hæredes non competunt, quia meram continent vindictam: pœna enim tenere ſuum debet auctorem, cum conſtituatur in emendationem hominum, quæ mortuo eo, in quem conſtituitur, deſinit. Nec enim alieni criminis ſucceſſor conſtituitur; ſed unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur.

Quid, ſi ex defuncti delicto aliquid ad hæredem pervenerit?

l. 5. ff. de calum. d. l. un.

Ejus nomine hæres tenetur: nam conſtitutum eſt; turpia lucra hæredibus extorqueri, licet crimina exſtinguantur; ſi quidem ratio juris non patitur, ut quis alieno ſcelere ditetur. *Sicuti pœna* (inquit Pomponius) *ex delicto defuncti hæres teneri non debet; ita nec lucrum facere, ſi quid ex ea re ad eum perveniſſet.* Sufficit autem, quod vel momento pervenerit ad hæredem, ut efficaciter conveniatur,

l. 38. & l. 127. ff. de R. I.

veniatur, etiam ſi poſtea res perierit, nec factus ſit inde locupletior. Quod aliter ſe habet, cum dolus hæredis ipſius intervenit, quia tunc in ſolidum tenetur, uti docet Regula, *Toties in hæredem damus actionem de eo, quod ad eum pervenit, quoties ex dolo defuncti convenitur, non quoties ex ſuo.* Et hæc ita in actionibus ex maleficio.

l. 44. ff. de R. I.

An idem jus eſt, ſi actio ſit pœnalis ex contractu?

Idem plane, ut in hæredem detur actio de eo, quod ad eum pervenit, quod expreſſit Vlpianus, cum ait: *In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, non tantum in id, quod pervenit, verum etiam in ſolidum tenentur, hoc eſt, unusquiſque pro ea parte, qua hæres eſt:* quoniam hic dolus ex contractu, reique perſecutione, deſcendit; eſtque transfuſus in jus defuncti, cujus cum hæres ſit ſucceſſor, in ſolidum tenetur, ſi unus tantum exſiſtat; ſin plures ſint, pro ea portione, qua quiſque hæres eſt, convenitur, licet ad eos nihil pervenerit ex dolo defuncti. Ita intelligenda prædicta Regula, quæ paulo obſcure loquitur, & *In contractibus, quibus doli præſtatio, & bona fides ineſt*, ipſo jure: non tamen quin etiam obtineat in contractibus ſtricti juris.

l.157. §. fin. ff. de R. I.

l.7. §. 1. ff. depoſiti.

l. 152. §. fin. ff. de R. I.

At quid, ſi lis cum defuncto fuerit conteſtata?

Tunc pœnales actiones hæredibus dantur, & in hæredes; quia litis conteſtatione, inquit Paulus, pœnales actiones tranſmittuntur ab utraque parte, & temporales perpetuantur: Vnde illa regula juris: *Pœnalia judicia ſemel accepta in hæredem tranſmitti poſſunt.* Et alia: *Omnes actiones, quæ morte aut*

l. ult. ff. de fidejuſſ. tut.

l.164 & l.139. ff. de R. I.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

l. 26. & l. 35. ff. de oblig. & act. l. ult. C. de præſc. 30. vel 40. ann.

tempore pereunt, ſemel incluſæ judicio ſalvæ permanent: ſive in tutum rediguntur. Quæ poſterior regula, ad omnes actiones pertinet, quæ per mortem exſpirant, ut ſemel conteſtatæ permaneant, & finiri nequeant; niſi eo tempore ab integro rurſus inchoato & impleto.

At cur actiones, quæ tempore vel morte pereunt, perpetuantur, ad heredesve tranſeunt?

l. 3. §. 11. ff. de pecul. L. 6. §. ult. de re jud. l. 29. ff. de nov. l. 87. ff. de R. I. l. 2. l. 38. §. 7. ff. de uſuris.

Quia judicio accepto quaſi contrahitur, ſeu litis conteſtatione inducitur quædam novatio, atque ex actione temporali, vel pœnali, fit actio, quaſi ex contractu, de eo, quod judicatum erit, quæ perpetua eſt, & rei perſecutionem continet, ideoque in hæredem tranſit. Inducitur, inquam, novatio, cum lis conteſtatur, quatenus id ipſi actori utile eſt, non ulterius, ne judicium quod in ipſius favorem introductum eſt, ut ſuum conſequatur, ipſi noceat. Actor enim, dum judicium exercet, cauſam ſuam meliorem facere intendit; quod expreſſit juris Regula, *Nemo in perſequendo, deteriorem cauſam, ſed meliorem facit.* Nam poſt conteſtationem, fructuum ac reliquorum omnium, quæ habiturus erat, ſi res ipſi tunc reſtituta fuiſſet, ratio habetur, etiam in ſtrictis judiciis. Atque hæc de actore.

Queritur hic, an reus lite pendente à judicio abſolvi poſſit?

§. ult. h.

Poteſt, ſi modo ante ſententiam, tandem bonam fidem agnoſcens, ſatisfaciat actori, eique rem reſtituat cum fructibus, reddatque ſumtus in litem factos. Nam omnia judicia ſunt abſolutoria; eorumque finis, ut juſto deſiderio cujuſque ſatisfiat: illo obtento, fruſtra adhibentur media. Proderit autem ſolvere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ante ſententiam, in iis maxime, in quibus nota inuritur infamiæ. Hinc qui damnare poteſt, is abſolvendi quoque poteſtatem habet. Iuxta Regulam juris, *Nemo, qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt*: eſſet enim iniquum non abſolvere illum, qui amplius non debet, cum proniores eſſe debeamus ad abſolvendum. *l. 37. ff. de R. I.*

TIT. XIII.

De Exceptionibus.

Hactenus de Actionibus, quæ continent jus Actoris: ſequitur de Exceptionibus, quæ Reo competunt ad defenſionem.

Quid igitur eſt Exceptio?

E*St actionis excluſio.* Solet quippe actioni opponi, ad excludendum id, quod in intentionem, condemnationemve deductum eſt; cum ſæpe accidat, ut, licet ipſa actio ſit juſta & in jure fundata, ſi per ſe conſideretur, tamen iniqua ſit adverſus eum, cum quo agitur. Ex quo apparet, exceptiones ex æquitate oriri. Vnde Marcellus: *Deſinit debitor eſſe is, qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.* *l. 2. ff. h. t.* *l. 66. ff. de R. I.*

Cui competit Actio, eidemne Exceptio datur?

Comparatæ ſunt exceptiones, inquit Imperator, *defendendorum reorum gratia, cum quibus agitur.* Iam vero ut favorabiliores ſunt Rei, quam Actores, ita *Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere, multo magis quis dixerit.* Majus quippe eſt habere actio- *Text. h. in pr.* *l. 125. & l. 156. ff. de R. I.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

nem, quam exceptionem; perſæpe tamen hæc favorabilior eſt, cauſa defenſionis, & perſonarum, quæ conveniuntur. Nam ubi petitio non admittitur, aliquid ope exceptionis conſequi poſſumus. Ac ubi admittitur tam jus actionis, quam exceptionis, & difficilius actio datur, facilius tamen nobis conſulimus, retentione, vel repulſione, quæ fit per exceptionem.

l. 14. ff. de doli except. l. 31. ff. de pign.

Quotuplex eſt Exceptio?

Text. hic in pr. Proponitur hoc Tit. duplex diviſio: prima in *Civiles*, & *Prætorias*; ſecunda in *Perpetuas* ſeu *Peremtorias*, & *Temporales* ſeu *Dilatorias*. Quibus addi poſſunt & duæ aliæ, una ex Tit. proxime ſeq. in *Reales*, & *Perſonales*; altera in eas, quæ ſunt *Facti*, & quæ *Iuris*.

Quæ dicuntur exceptiones Civiles, & Prætoriæ?

§. 8. h. t. *Civiles* ſunt, quæ ex legibus, vel ex iis, quæ legis vicem obtinent; *Prætoriæ*, quæ ex ipſius Prætoris juriſdictione, ſubſtantiam capiunt. Illius generis ſunt exceptiones S.C. Macedoniani, Vellejani, Fori. Hujus exceptiones, Doli, Metus, Pacti conventi, & aliæ, quarum hic ſeptem ſpecies proponit Iuſtinianus, quia celebriores ſunt cæteris.

Text. in pr. I. *Quod metus cauſa*: qui enim juſto metu coactus promiſit, ſtricto quidem jure obligatur ad dandum vel faciendum; quia etiam coacta voluntas, eſt voluntas; attamen, quia non eſt liber conſenſus, actio intentata per exceptionem hanc inefficax redditur. *Nihil enim conſenſui tam contrarium, quam vis, atque metus.*

Tit. ff. quod metus cauſa. l. 116. ff de R. I.

l. 17. ff. de dolo. II. *Doli mali*: qua opus eſt reo, qui dolo malo inductus fuerit ad aliquid ſtipulanti promittendum, ut illum agentem rejiciat. Nam actoris dolus non facit, quo minus ipſo jure

jure teneatur reus, non tantum in contractibus ſtricti juris, ſed & bonæ fidei; niſi his dolus cauſam dederit, cum bonæ fidei contractui nihil tam ſit contrarium, quam dolus. Itaque hujus exceptionis æquitas in eo eſt, ne cui dolus ſuus per occaſionem juris civilis, contra naturalem æquitatem proſit. *l.134. §. ult. ff. de R.I.*

III. *In factum*: qua impugnat actionem is, qui errore lapſus quid ſtipulanti promiſerit, cum non videatur conſentire, qui errat. Hæc exceptio nominatur *in factum*, quia nomine vacat; ſimiliterque aliæ exceptiones nomine vacantes dicuntur *in factum*. *l.2. §.6. ff. de dol. exc. l.116.§. ult. ff. de R.I.*

IV. *Non numeratæ pecuniæ*; quæ datur illi, qui futuro creditori ſuo ſtipulanti promiſit, ſe pecuniam, quam ab ipſo accepit, ſoluturum, cum tamen numerata non ſit. Ex hac ſtipulatione tenetur quidem promiſſor ſtricto jure, ſed quia iniquum eſt, eum cogi ad reddendum id, quod nunquam accepit; ideo exceptione hac ſe tueri poterit, contra actorem, ſine cauſa ex ſtipulatione agentem. *§. idem juris. h. d. l.1. §. 2.*

V. *Pacti conventi*: quæ datur debitori, qui cum creditore ſuo pactus eſt, de non petenda pecunia, quam ei ex civili obligatione debebat. Hic quidem obligatio iſta pacto convento non tollitur, cum unumquodque eo modo tollatur, quo colligatum eſt: quia tamen iniquum eſt, actorem non ſtare conventis, & contra datam fidem à reo petere, ne reus ex hac actione condemnetur, defendet ſe hac exceptione. *§. præterea. l.27.§. 2. ff. de pact.*

VI. *Iurisjurandi*: nam & debitor, qui creditore deferente juravit, nihil ſe dare oportere, obligatus manet; quia ut pacto, ita nec juramento civilis tollitur obligatio, ſed naturalis tantum: quia tamen iniquum eſt, queri de perjurio ejus, cui ſic jusjurandum delatum eſt, & quia Prætor tuetur jusjurandum illud, tamquam pactum conventum, ideo ſi quid petat creditor, defenditur debitor talis per exceptionem *l.35. l. 100. ff. de R.I. l.26.28. §. ult. ff. de jurejur.*

l.15.ff. de excep. jurisjurandi: contra quam concedi non debet replicatio doli.

§. item ſi in judicio. VII. *Rei judicatæ*; quæ competit etiam vero debitori, qui ſententia Iudicis abſolutus eſt ab actione, ſi eam actor rurſum intentet, uti poteſt, quia obligatio adhuc durat: quam non ſuſtulit ſententia abſolutoria, quia ſententia non eſt modus tollendæ ipſo jure obligationis.

Quando hæc exceptio locum habet?

l.3,4,& 12. ff. de except. rei jud. Quando ſuper eadem re, inter eaſdem perſonas, ex eadem cauſa, lis iterum movetur, ſive in rem, ſive in perſonam, actione: non enim debet de eadem re bis agi; ne judicia fiant irrita, & litium modus multiplicetur.

Quæ dicuntur Exceptiones Perpetuæ?

§. temporales. *Quæ in perpetuum agentibus obſtant*, ſic ut actio de eadem re nunquam repeti poſſit. Item dici poſſunt perpetuæ, eo quod perpetuo tempore durent. *l.3.ff.h.t.* Non enim ſicut actionibus intentandis certa tempora præfixa ſunt, ſic exceptionibus opponendis; ne quidem ex iis cauſis, ex quibus actio temporaria eſt: unde tritum *l.ult.C. de dolo. l. pure. §. ult. ff. de doli except.* axioma: *Quæ temporaria ſunt ad agendum, eadem perpetua ſunt ad excipiendum.* v.g. Actio de dolo duobus annis finitur, tamen exceptio doli perpetuo competit, ac ut ita conſtitueretur, magna ratio eſt, cum actor in ſua poteſtate habeat, quando utatur ſuo jure, & velit experiri, non item reus, antequam conveniatur. *l 42. in fin. ff. de R.I.* Qua ratione juſta habetur ignorantia hæredis, cum quo agitur, non autem ejus hæredis, qui agit, ut habet juris regula.

Quæ Peremtoriæ?

l.2.C. de *Quæ actionem omnino perimunt*, ſive quæ totius

totius negotii cognitionem tollunt, & vires *prec. Im-*
ejus exhauriunt. Quæ exceptiones peremtoriæ, *per. off.*
eædem etiam perpetuæ appellantur. Qualis eſt, *d.l.3.*
exceptio pacti de non petendo in perpetuum:
nam ut maxime is, qui ita pepigit cum debitore
ſuo, petat debitum, tamen ab agendo repellitur,
ubi primum pactum de non petendo opponitur.
Talis quoque eſt *exceptio doli mali,* *l.2.§.5.*
quæ quidem cum omnibus exceptionibus con- *& l.4.§.*
currit: Quia dolo facit, qui petit, quod quaqua *16.ff.de*
exceptione elidi poteſt. Adverſus autem pa- *doli ex-*
rentes, ſimileſve perſonas, quibus honor debe- *cept.*
tur, competere non poteſt. Sed in factum erit *l.173.§.*
excipiendum, ut ſi forte pecunia non numerata *ult.ff. de*
dicatur, objiciaturque *Exceptio non numeratæ* *R.I.*
pecuniæ. Potens quoque eſt *exceptio rei judicatæ*,
qua repellitur judicio olim victus, vel
hæres ejus, qui nunc eandem rem, & ex eadem
cauſa, in aliud judicium deducit. Item *exceptio* *l.112.ff.*
jurisjurandi & tranſactionis ſimilem vim ha- *de R.I.*
bet: quam demonſtrat illa Iuris Regula; *Ni-* *& l.66.*
hil intereſſe actionem quis habeat, an actio per *eod.*
hujuſmodi exceptionem infirmetur.

Quæ Temporales & Dilatoriæ?

Quæ ad tempus nocent, & temporis dilationem ſolum tribuunt. Dictæ propterea & *Dilatoriæ*, *§. temporal.*
quia differunt actionem ad tempus:
qualis eſt exceptio pacti, ne intra certum tempus
petatur: Et induciarum, quas debitores, in
anguſtias lapſi, adverſus creditorum acerbitatem
impetrare ſolent. Inſuper Dilatoriæ aliæ *l.2.C. de precibus Imper.*
ſunt, quæ concernunt vel perſonam Iudicis,
quia ſit incompetens, aut ſuſpectus; vel litigantis,
quia Actor ſit contumax, Reus impeditus,
aut vocari nequeat: vel intervenientium,
ſi Procuratoris, quia non ſit habilis propter
ætatem, aut ſexum, vel mandato careat, aut da- *§. præterea. in*
s cauſæ, quæ procuratorem non admittat: *fin. h.t.*
[...]l denique reſpiciunt actionem, uti ſi plus pe-
tatur,

tatur, quam debitum eſt; ſi non ſervetur ordo in excutiendo debitorem principalem ante fidejuſſorem.

Quando Exceptiones Dilatoriæ opponendæ probandæque ſunt?

l. pen. & fin. h. t. Pleræque opponendæ ſunt ante litis conteſtationem; quia reſpiciunt ea, quæ judicium potiſſime conſtituunt, perſonas ſcilicet, locum, & tempus; adeoque conſtituto jam judicio præpoſtere proponerentur, cum pars iis renuntiaſſe videretur tacendo: niſi forte poſtea ex nova cauſa emerſerint. Præterea probandæ ſunt ante judicium inchoatum, ne reſpondendo in judicem conſentire, agentiumque perſonas approbare reus videatur. *Cujac. 9. obſerv. c. 23.*

Quando Peremtoriæ?

l. 8. C. h. t. l. 2. C. ſent. reſc. non poſſe. Quandocumque, etiam poſt litem conteſtatam, ſive acceptum judicium, & ante ſententiam opponi probarique poſſunt: cum concernant judicium conſtitutum, non conſtituendum. Niſi ſint exceptiones litis finitæ, ut Rei judicatæ, Tranſactionis, Iurisjurandi: quia hæ præter rem principalem, concernunt quoque ipſam inſtantiam. Dico, ante ſententiam: nam poſt ſententiam exceptiones non recte opponuntur, cum nemo pulſetur.

Nullæne exceptiones poſt ſententiam opponuntur?

Sunt, quæ tunc quoque opponi poſſunt, oppoſitæque & probatæ exſecutionem ejuſdem impediunt; qualis eſt exceptio SC. Macedoniani, filiofam. mutuam pecuniam accipienti competens, & exceptio SC. Velleiani, competens mulieri quæ pro alio interceſſit. Militi quoque poſt ſententiam excipere eſt permiſſum; uti

uti & donatori, marito, patrono, ſocio, & aliis, quibus conceſſum, ne in plus, quam facere poſſunt, ex condemnatione facta conveniantur.

Quando mulieribus ſuccurritur?

Ne eis interceſſio noceat, ſuccurritur, ſi non callide ſint verſatæ: nam deceptis, non decipientibus mulieribus, Senatus ſubvenire voluit. Infirmitas enim ſexus, non autem calliditas earum, auxilium meretur, ac Regula hoc ſic expreſſit: *Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cum defraudantur, non ut facilius calumnientur.* Calumniantur autem mulieres, quoties decipiendi animo interceſſerunt, cum ſcirent ſe non teneri, & exceptione SC. Velleiani non adjuvantur: quia ceſſat mens Senatus, & quia in jure ſpectanda potius eſt æquitas, quam ſtricta juris ratio.

l.110.§. ult.ff. de R. I. l.12. 30. ff. & l. 22. & 23. C.ad SC. Velleian. l.90.ff. de R.I.

Minoribus quatenus reſtitutio in integrum datur?

Datur cauſa cognita. In cauſæ cognitione, probanda eſt minor ætas 25 annorum: Item læſio, ab ipſo minore; Quod videlicet ea contigerit, inconſulta ſua facilitate, ſeu imprudentia, quæ conſuevit huic ætati eſſe conjuncta; nam ſi aliter fuerit minor læſus, ceſſat in integrum reſtitutio, quia *Non capitur, qui jus publicum ſequitur*, ſeu jus commune, quod alius quiſque coactus fuiſſet ſequi contrahendo. Præterea æſtimanda erit læſio ex tempore, quo minor contraxit, non ex quo petit ſe reſtitui.

l.116. §. 2.ff. de R.I.

Quæ dicuntur Exceptiones Reales, & Perſonales, & quibus eæ competunt?

Reales dicuntur, quæ rei cohærent. Perſonales, quæ perſonæ. Reales autem non ſolum principali debitori, ſed & hæredi & fidejuſſori, pro-

l.7.ff. h.t.

proſunt; cum enim hic in eandem cauſam ſe obligaverit, uti exceptionibus ex ea naſcentibus poterit. *Perſonales* non accommodantur fidejuſſori, ſed perſonæ ipſius Rei cohærent: veluti exceptio, ne quis condemnetur ultra quam facere poteſt, quia conceſſa eſt intuitu conditionis, ipſam perſonam concernentis, uti reverentiæ, pietatis, indigentiæ: quæ cum non ſit eadem in fidejuſſore, ideo illi non competit; tum etiam, quia ſuam perſonam, tamquam magis idoneam, ſubſtituit pro perſona rei principalis.

Text. in §. fin. t. ſeq.

Quæ dicuntur Exceptiones Facti, & quæ Iuris?

d ſup. §. 1.

Facti ſeu Intentionis exceptio eſt, quæ Actoris, nullo jure agentis, intentionem excludit, ut puta ejus, qui pecuniam numquam creditam, vel ſi credita fuerit, ſemel ſolutam, condicat.

Iuris vero, quæ Actoris jus, id eſt, actionem, excludit, utputa ejus, qui promiſſione, metu dolove malo ſibi facta, ad id, quod promiſſum eſt, actionem juris ſubtilitate ſibi competentem, movet.

Poteſtne quis pluribus uti exceptionibus?

Poteſt, etiam diverſis; non item contrariis, ne contradicere ſibi videatur; niſi eas alternative, aut conditionaliter proponat: ut ſi dicat, *Nego, me pecuniam accepiſſe*; aut, *Si accepi, dico me ſolviſſe*. Idque Reo ſpecialiter favore liberationis indulgetur, non item Actori; cui licet plures ſint actiones, una tantum experitur. Nam Actor paratus ad judicium venit, ideoque recte apud ſe ſtatuit, qua actione utatur; Reus vero imparatus ad judicium trahitur, cujus proinde conditio foret miſera, ſi una

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ſi una tantum exceptione uti poſſet. Igitur cum ſecundum naturam magis ſit defenſio, quam oppugnatio, poterit reus, judicio pulſatus, pluribus exceptionibus contra actorem ſe tueri; niſi eas proponi lex impediat, in pœnam mendacii.

l.42.§. 1. & l. 43.ff.de R.I.

TIT. XIV.

De Replicationibus.

Quemadmodum Exceptio opponitur Actioni, ita Replicatio Exceptioni; & ſic deinceps.

Quid ergo eſt Replicatio?

EST *ſecunda Actoris allegatio*, vel, *Exceptionis à Reo propoſitæ excluſio*, quam Paulus contrariam exceptionem, ſeu exceptionis exceptionem vocat.

l.10. C. de exception. l.21. §. 1.ff. eod.

Cur introducta?

Actoris adjuvandi gratia, ne forte ei noceat exceptio, à Reo inique propoſita. Semper enim Replicatio idcirco objicitur, ut exceptionem oppugnet, & reſolvat: veluti cum pactus eſt aliquis cum debitore ſuo, ne ab eo pecuniam petat; ſi conveniatur, excipit recte: ſi tamen poſtea in contrarium aliud pactum ſit ſubſecutum de petendo, per Replicationem eliditur prius pactum, & exceptio inde nata; quia hæc ratione pacti poſterioris eſt injuſta.

l.2.§.1. de exception.

Quid replicationi opponitur?

Duplicatio, adjuvandi Rei cauſa, quæ ſi injuſta videatur Actori, ſalva ei eſt *Triplicatio*. Et ſi hæc nocere poſſit Reo, illi tunc conceſſa alia eſt exceptio ad excludendam Actoris triplicationem, quæ habita ordinis ratione

§.rurſus. d.l.1. §.3.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ratione *Quadruplicatio* dicitur. Cui deinde opponitur *Quintuplicatio*; & ſic deinceps multiplicantur nomina, donec aut Actor habeat quod objiciat, aut Reus, quo objectum diluat & elidat. Sed ne in infinitum procedatur litigando, Iudicis erit modum ponere, finemque litigatoribus præſcribere: cum infinitas ſit vitanda, & refrenanda licentia in immenſum evagandi, & ſæpius facta repetendi, quæ magis cauſam implicant, quam explicant.

TIT. XV.

De Interdictis.

Sequitur de Interdictis, quia hæc vice Actionum habentur.

Quæ dicuntur Interdicta?

in pr. h. IVre veteri interdicta erant formulæ ſeu conceptiones verborum, quibus Prætor, cum de poſſeſſione, aut quaſi poſſeſſione, inter aliquos contendebatur, aliquid fieri jubebat, aut prohibebat, quoad de proprietate judicaretur. Quæ formulæ ex eo appellantur *Interdicta*, quod inter duos litigantes à Prætore dicerentur interim.

§. 2. & § fin. h. t. Hodie vero ſublatis formulis, Interdicta ſunt actiones extraordinariæ de poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, à Prætore datæ.

Dico eſſe *actiones*; quia hodiè, poſtquam judicia facta ſunt extraordinaria, pro interdictis exercemus actiones, quibus ſummatim agitatur cauſa poſſeſſionis, exactiori veritatis examine remiſſo ad petitorium.

Differuntne ab Actionibus?

l. 37. ff. de obl. & act. Differunt in multis, licet actionum nomine veniant Interdicta. Nam actiones partim ſunt Civiles, partim Prætoriæ; Interdicta omnia Præ-

Prætoria. Actiones aliæ in Rem, aliæ in Perſonam; Interdicta vi ipſa ſunt perſonalia, licet in rem ſcripta. Actiones multæ ſunt de proprietate rerum privatarum; Interdicta omnia ſunt de poſſeſſione, quæ eſt facti, & in publicis interponuntur. Denique Actiones cauſam finiunt, ac terminant; Interdicta tantum præparant & ordinant cauſam proprietatis.

Differuntne ab Edictis?

Plane; quia *Edicta* publicum jus conſtituunt, generale, & ad omnes pertinens: *Interdicta* vero inter privatas tantum perſonas redduntur, & ad eas ſpectant, inter quas proponuntur.

Quotuplicia ſunt Interdicta?

Triplex hoc Tit. diviſio Interdictorum proponitur: prima deſumta à forma concipiendi interdicta; hinc alia ſunt *Prohibitoria*, alia *Reſtitutoria*, alia *Exhibitoria*: ſecunda à fine, in quem tendunt Interdicta, quæ vel ſunt *adipiſcendæ poſſeſſionis*, vel *retinendæ*, vel *recuperandæ*: tertia ab accidenti, in *Simplicia*, & *Duplicia*. Addi poteſt & quarta, ſumta à materia, id eſt, rebus, de quibus Interdicta competunt.

De quibus igitur rebus competunt Interdicta?

De rebus aut *divinis*, ut de locis ſacris vel religioſis; aut *humanis*. *De rebus ſacris* unicum eſt Interdictum, *Ne quid in loco ſacro fiat*, id eſt, ne quid fiat, deformitatis vel incommodi cauſa. *De rebus religioſis* ſunt duo Interdicta: I. *De mortuo inferendo*. II. *De ſepulcro ædificando* Illud datur adverſus eum, qui mortuum ſepelire; hoc contra eum, qui ſepulcrum ædificare vel reficere prohibet. *l. 1. in pr. ff. h. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

De rebus humanis quæ interdicta dantur?

tit.ff. de loc. & itin. publ. & tit. ſeq.

Res humanæ, ſive hominum, vel ſunt *Publicæ*, vel *ſingulorum. De rebus humanis publicis* eſt interdictum, *Ne quid in loco publico fiat*; quod datur cuivis ex populo, adverſus eum qui in publico vult facere, quod legibus prohibetur. Item, *Ne quid in itinere fiat*, ſeu ne in eo alicui vis fiat. Item *De loco publico fruendo*; quod datur conductori loci publici, adverſus eum, qui facit, quo minus eo frui poſſit. Item, *Vt in flumine publico navigare liceat*; quod datur cuivis de populo, adverſus prohibentem, in lacu, & flumine publico, navigare, vel in ripa onerare & exonerare.

De rebus privatis, ſunt pleraque interdicta, quæ hoc Tit. proponuntur.

Quæ dicuntur Interdicta Prohibitoria, Reſtitutoria, & Exhibitoria?

§. ſumma.

Prohibitoria ſunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri: veluti vim ſine vitio poſſidenti; vel mortuum inferenti in locum, quo ei jus erat inferendi; aut in flumine publico ripave quid fieri, quo pejus navigetur.

Reſtitutoria ſunt, quibus Prætor jubet aliquid reſtitui, nimirum, rem vel opus aliquod, veluti bonorum poſſeſſionem, aut legata citra voluntatem hæredis accepta.

Exhibitoria ſunt, per quæ jubet Prætor exhiberi aliquid, veluti tabulas teſtamenti, vel liberum hominem, aut eum, de cujus ſtatu quæritur, ſervus an liber ſit.

Cur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Cur interdicta quædam ſunt Adipiſcendæ poſſeſſionis, quædam Retinendæ, quædam Recuperandæ?

Quia tendunt partim ad acquirendam de novo poſſeſſionem, contra occupatorem; partim ad tuendam priſtinam, contra turbatorem; partim ad recuperandam amiſſam, contra expulſorem. *§. ſequens.*

Quæ ſunt interdicta Adipiſcendæ poſſeſſionis?

Quæ competunt iis, qui ante non fuerint acti poſſeſſionem; non etiam, qui eamdem acti amiſerint. Cujuſmodi eſt interdictum, *Quorum bonorum*, *Quod legatorum*, *& interdictum Salvianum.* *§. adipiſcendæ.*

[In]terdictum Quorum bonorum, cui, & adverſus quem, datur?

Datur bonorum poſſeſſori, id eſt, ei, qui per [pr]ætorem loco hæredis conſtitutus eſt, ad[ve]rſus eum, qui vel pro hærede poſſidet, pu[tan]s ſe hæredem eſſe, cum non ſit; vel pro [po]ſſeſſore, hoc eſt, qui nullo jure ſeu titulo [rem] hæreditariam, vel etiam totam hæredi[tat]em, ſciens eam ad ſe non pertinere, poſ[ſid]et. *l. 1. ff. & C. quorum bonorum.*

[I]gitur non datur adverſus juſto titulo poſſi[den]tem; hic enim cum ſit in pari cauſa cum [pe]titore, potior eſſe debet ratione poſſeſſio[nis]. Neque etiam redditur adverſus debitores [hær]editarios, qui jus quaſi poſſident, ſed ad[ver]ſus corporum poſſeſſores, ut ea in petitorem [tran]sferantur. *l. 2. ff. d. t.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

In quo interdictum hoc petitioni hæreditatis ſimile aut diſſimile eſt?

Simile eſt, quod utrumque ſit judicium univerſale, & univerſaliter intentetur; quod utrumque adverſus eum, qui pro hærede vel pro poſſeſſore poſſidet. Vtrumque eo tendit, ut res poſſeſſa reſtituatur. Neutrum datur adverſus titulo poſſidentem.

l.9.de pet.hæred. *Diſsimile* in hoc, quod Interdictum ſit de poſſeſſione; Petitio hæreditatis de jure ac dominio: quod interdictum hoc non detur in debitorem hæreditatis; Petitio hæreditatis etiam in eum detur, ut ſolvere cogatur hæredi.

Interdictum Quod legatorum, cui competit, adverſus quem, & ad quid?

l.1. §.2. ff. quod legat.l.1. C.eod. *Competit hæredi*, qui ſatisdedit; adverſus quemlibet, legatorum nomine rem hæreditariam ſine hæredis voluntate occupantem; ad hoc, ut eam reſtituat, vel in id, quod hæredis intereſt, condemnetur. Nec facit, quod legatarius ſit rei legatæ dominus, & male videatur hæres petere res, quas reſtituere debet: nam intereſt hæredis habere res penes ſe, ut, quatenus ultra dodrantem eſt legatum, commodius *d.l.1. §.5.* ſibi Falcidiam retineat. Contra donatarium mortis cauſa hoc Interdictum non competit, quia poſſidet is voluntate defuncti, ut Falcidia hæredi ſit ſalva.

Interdictum Salvianum cui, & contra quem, datur?

l.1.ff. de Salviano interd. *Datur domino*, eidemque locatori prædii ruſtici, contra conductorem, ad perſequendam poſſeſſionem rerum conductoris, pro mercede tacite vel expreſſe pignori obligatarum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

tarum. At *quaſi Salvianum* datur non tantum domino fundi, ſed & cuilibet creditori, adverſus debitorem, ad perſequendam poſſeſſionem rerum pignori obligatarum. Quod & *Utile* dicitur, quia conceptum eſt in factum, adverſus poſſeſſorem quemlibet extraneum. *Cujac. l. 5. obſer. c. 14.*

Quid differt hoc Interdictum à Serviana actione?

I. Quod actio Serviana ſit in rem, ut pote de jure pignoris, & detur contra quemvis poſſeſſorem, etiam ipſum colonum. Interdictum Salvianum eſt in perſonam, & de poſſeſſione, ut omnia interdicta, tantumque datur contra conductorem ipſum, qui debitor eſt, adipiſcendæ poſſeſſionis cauſa, ut ea reſtituatur. *Tit. C. de prec. & Salvi. interd. ibi Cujac.*

II. Hoc interdictum eſt expeditius, cum ſit poſſeſſorium, & ſufficiat probare poſſeſſionem debitoris, tempore oppignorationis, non admiſſa exceptione dominii. Serviana vero eſt petitoria, ipſum pignus perſequens, quod probandum eſt tempore contractus in bonis debitoris fuiſſe.

Quæ ſunt Interdicta Retinendæ poſſeſſionis?

Quæ interponuntur inter eos, qui ab utraque parte de proprietate alicujus rei contendunt, utroque ratione juris ſui poſſidere volente, ita ut dubium ſit, quis poſſidere debeat, & quis petitor, quis vero poſſeſſor habendus ſit: Niſi enim exploratum ante fuerit, utrius ſit poſſeſſio, non poteſt petitoria actio inſtitui. Hic ergo Prætor conſtituit, ut, qui tempore inſtituti judicii in poſſeſſione erat, is in ea permaneat, donec de proprietate cognoſcatur: alter vero partes ſuſ- *§. retinendæ.* *l. 1. & 3. uti poſſid.*

tineat actoris, nimirum is, qui ad judicium provocavit.

Poſſeſſor in pari cauſa cur potior habetur?

§. *commodum. h. t. l. 128. ff. de R. I. l. 33. & l. 126. §. ult. ff. de R. I. l. 154. & l. 125. ff. eod.*

Quia perſonam rei ſolet ſuſtinere, & commodum illud habet, quod, etiamſi ejus res non ſit, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remaneat in ſuo loco poſſeſſio. Adeoque commodius eſt poſſidere, quam petere, ut quoties de lucro uterque certat, *ſemper durior cauſa ſit petitoris*, qui ad lucrum & victoriam cauſæ contendit. Quin & ubi uterque litigantium in damnum incurrit, aut par eſt delictum, *ſemper oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa*: *ſicut fit*, *cum de dolo excipitur petitoris*. Atque hæ regulæ omnes ex hoc fonte manarunt, *quod favorabiliores Rei potius, quam Actores habeantur*, abſolvanturque Rei, ubi jura obſcura ſunt.

Quotuplex eſt hoc Interdictum?

§. *ſed interdicto. l. 1. § 4. ff. uti poßidetis.*

Duplex, *Vti poßidetis*, & *Vtrubi*. Prius competit pro retinenda poſſeſſione earum rerum, quæ ſunt ſoli, atque immobiles; Poſterius pro retinenda poſſeſſione rei mobilis. Vtroque interdicto Prætor vim fieri vetat, tueturque eum, qui tempore litis conteſtatæ poſſidet. Conſequenter proponitur poſt interdictum *Vnde vi*. Illud enim reſtituit vi amiſſam poſſeſſionem, Interdictum *Vti poßidetis*, tuetur, ne amittatur poſſeſſio.

Quæ utriuſque hujus Interdicti eſt differentia?

Verſ. quorum.

Olim in Interdicto *Vti poßidetis*, potior erat is, qui rem poſſidebat tempore redditi interdicti: in Interdicto *Vtrubi*, is, qui majore parte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

te anni, retrorſum numerati, nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario poſſidebat. Majore parte anni poſſediſſe intelligebatur etiam is, qui duobus tantum menſibus poſſederat.

Hodie utriuſque Interdicti, quantum ad poſſeſſionem attinet, eadem eſt poteſtas; nempe ut ille vincat in rebus tam immobilibus, quam mobilibus, qui poſſeſſionem nec vi, nec clam, nec precario ab adverſario litis conteſtatæ tempore detinet. Noviſſime tamen prævalet is, qui vel juſtiorem, vel antiquiorem poſſeſſionem probat. Nam hoc caſu, ſi non apparet de titulo adverſarii, præſumitur vitioſa ejus poſſeſſio. *Verſ. hodie.* *c. 9. extra. de probat.*

Quid juris, poſſeſſione utrimque æqualiter probata?

Tum puto præferendum eum, qui titulum ſuæ poſſeſſionis docebit. Quod ſi in hoc pares ſint litigantes, pro reo pronuntiandum; &, ſi quis reus, quis actor, ſit, ignoretur, res ſorte erit dirimenda. *l. 13. & 14. ff. de judic.*

Quoniam vero de poſſeſſione hic agitur, dic quomodo ea acquiratur?

Acquiritur poſſeſſio corpore & animo. Corpore, id eſt, corporali apprehenſione rei: non per ſe animo, nec per ſe corpore, ſed conjunctim utroque. Vt proinde poſſeſſionem non acquirant illi, quibus ſenſus deeſt, quia alias dicendum foret, eam ſolo corpore acquiri. Hinc furioſus & pupillus non quærunt ſibi poſſeſſionem, quod affectum tenendi non habeant, niſi tutoris aut curatoris accedat auctoritas, quæ ſuppleat judicium furioſi & pupilli. Per quos autem acquiratur, dictum ſupra. *l. 153. ff. de R. I.* *l. 1. §. 3. & l. 3. l. 32. ff. de acq. poſ.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quid, ſi de poſſeſſione rei peculiaris agatur?

l.24.in fin.ff.de acq.poſ. l.118. ff. de R.I. Aget dominus, aut pater; non ſervus, aut filius: quia, cum ſint in poteſtate, non poſſunt videri domini eſſe peculii, aut illud poſſidere, nimirum poſſeſſi ab alio. Quo fit, ut, ſiquidem de rei peculiaris poſſeſſione per interdictum recuperandæ, retinendæ, aut adipiſcendæ, agatur, debeat ipſe dominus & pater agere: l.93.ff. de R.I. quod dictat regula; *Filiusfam. neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur.*

Quomodo retinetur poſſeſſio?

l.30 §. 5. ff.de acq.poſſ. l.3.§.5. & 7.& l.25. in fin. ff. d.t. Retinendo ſolo animo. Facilior enim eſt retentio, quam acquiſitio. Quomodo poſſeſſionem ſervi fugitivi animo ſemper retinet dominus, & prædia quælibet, ex quibus non ea mente recedit, ut omiſiſſe poſſeſſionem velit. Imo licet alius ſit in prædio, non ideo tamen dominus ejus poſſeſſionem amiſit, utpote animo retentam: niſi reverſus, ab eo, qui poſſeſſionem eſt ingreſſus, jure repellatur, cum duo in ſolidum eamdem rem tenere nequeant.

Per quem retinetur?

l.17.§. 1.ff. de acq. poſſ. l.8.ff. commod. Per quemlibet, alicujus nomine poſſidentem: non enim per ſe ſolum quilibet poſſidet, ſed & per alium, quamvis ipſius juri non ſubjectum; puta per colonum, inquilinum, commodatarium, depoſitarium; ii quidem naturaliter dicuntur poſſidere, aut, quod verius, in poſſeſſione eſſe, alieno nomine tamen. Neque enim poſſeſſio rei depoſitæ ad depoſitarium tranſit, aut commodatæ ad commodatarium, ſed remanet apud eum, qui conceſſit.

Quo

Quo modo amittitur?

Eo quo acquiritur, cum nihil tam naturale ſit, quam ſingula ſic diſſolvi, quemadmodum colligata ſunt. *Ita nulla poſſeſſio amitti poteſt, niſi in qua utrumque in contrarium actum eſt,* hoc eſt, niſi is, qui jam antea corpore ſeu naturaliter poſſidere deſiit, deſinat quoque & animum à poſſeſſione recuperanda habere alienum, aut quia deſperet, vel quia nolit.

l.35. l.153. ff. de R.I. l.6.§. fin. l.7. & 8. ff. de acq. poſſ.

Quod eſt Interdictum Recuperandæ poſſeſſionis?

Interdictum *Vnde vi*, quo quis amiſſam vi expulſiva poſſeſſionem recuperare contendit. Quod ſummam habet æquitatem, ſcilicet ne violentia alteri ſit damnoſa. Habet locum in dejecto è poſſeſſione rerum corporalium, ſaltem directum pro quaſi poſſeſſione rei incorporalis, utile interdictum competit.

§. recuperandæ. Bar. ad l.3. §. 13. ff. de vi, & vi arm.

Cui datur hoc interdictum?

Datur dejecto è poſſeſſione rerum corporalium immobilium (nam pro mobilibus datur actio Vi bonorum raptorum) qui eas poſſidebat ſuo, non alieno nomine: & quidem tempore dejectionis, ſive civiliter, ſive naturaliter, ſive per alium, ſive juſte, ſive injuſte; nam & prædoni & ſpoliatori hoc interdicto ſuccurritur. Et non tantum, ſi ab alio vi, clam, vel precario poſſideat, verum etiam ſi ab ipſo dejiciente: quod ita inductum in odium ſpoliationis, ut proinde exceptio dominii fruſtra opponatur.

l.1.§.1. 9.30.ff. a.t. c. in literis. ꝫ de reſtit. ſpol.

Adverſus quem datur?

Datur adverſus eum, qui vi dejecit, ſive per *d.l.1.§.*

12, & 14, 15. per ſe, ſive per alium, jubendo, & ratum habendo, quia ratihabitio in delictis mandato æquiparatur. Tenetur etiam dominus, cujus familia dejecit, ſed is liberari poteſt noxæ deditione. l. fin. C. unde vi. Iure novo extenditur hoc interdictum ad eum, qui vacuam alterius poſſeſſionem intravit, cum talis à prædone non diſtet, quippe invadens rem, quam ſcit non eſſe ſuam: ſcire enim debuit, eſſe alienam.

l. 126. ff. de R. I. c. 82. eod. in 6. l. 5. ff. de acq. poſſ. Item non diſtat à prædone, qui propria auctoritate rem occupat, etiam ſibi venditam & non traditam. At vero *prædo nemo eſt, qui pretium numeravit*, licet ſciens à non domino rem emerit.

Daturne adverſus tertium ſpolii poſſeſſorem?

l. 7. ff. de vi, & vi arm. c. 15. & 18. de reſt. ſpol. Iure Civili non datur, cum ſit perſonale, & conceptum in eum, qui vim fecit. Iure tamen Canonico & in eum datur, dummodo ſciat, ſe rem à ſpoliatore habere: quia talis videtur ſuccedere in vitium ſui auctoris; & non multum interſit quoad animæ periculum, injuſte & ſcienter rem alienam detinere, aut invadere.

Ad quid, & ad quod tempus, datur?

d. l. 1. §. 34. & fin. & l. 3. in pr. ff. eod. Datur ad reſtitutionem poſſeſſionis, & damni omnis, per dejectionem dati, ne injuria fiat dejecto, & ne ex ſuo maleficio aliquid dejicienti accreſcat. Non intereſt, res ſint ſalvæ, an perierint, ad ſpoliatorem pervenerint, nec ne. Datur intra annum utilem, à die, quo dejectio facta, quia actio eſt pœnalis: poſt annum ad ea tantum, quæ ad ſpoliatorem pervenerint: ad quæ & hæres tenetur, quia is in lucro verſari non debet, ſed id ab eo extorqueri. l. 28. ff. de R. I. Quod expreſſit hac Regula Pomponius: *Sicuti*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet, ita nec lucrum facere.

Eſtne alia pœna legibus præſcripta in eum, qui quem vi dejecit?

Diſtingue. Aut enim ſine armis aliquem de poſſeſſione dejecit, aut cum armis. Priori caſu tenetur de vi privata, cujus pœna eſt publicatio tertiæ partis bonorum: Poſteriori, de vi publica, cujus pœna eſt deportatio. Noviſſime tales, tamquam turbatores pacis publicæ, banno puniuntur. *§. ſed ex conſtit. l. fin. ff. de vi priv. l. 10. in fin. ff. ad L. Iul. de vi pub.*

Quæ dicuntur Interdicta ſimplicia; quæ duplicia?

Simplicia ſunt, in quibus diſtinctæ ſunt perſonæ Actoris & Rei, adeoque conſtat, quis poſſideat, vel non poſſideat. *Duplicia*, in quibus par utriuſque litigatoris eſt conditio, nec conſtat, quis poſſideat, vel non; & proinde unuſquiſque partes tam Actoris, quam Rei ſuſtinet. *§. tertia. l. 2. ff. de interd.*

Simplicia ſunt *Reſtitutoria*, & omnia *Exhibitoria*: in his namque aperte diſcerni poteſt Actor à Reo. Actor eſt, qui deſiderat rem ſibi reſtitui vel exhiberi: Reus, à quo deſideratur, & reſtitui vel exhiberi petitur. Duplicia ſunt, *Prohibitoria*, nempe Vti poſſidetis, & Vtrubi; in quibus uterque ſe poſſidere affirmat, & adverſarium poſſidere negat.

Quis ordo vetus fuit Interdictorum?

Supervacuum eſt hodie dicere. Nam veteres ambages ruptæ ſunt, ſolennitates & formu- *§. fin. h. t. & l. ult. C.*

h.t. l.1. C. de form. & imp. ſubl. Myns. Gail.

formulæ abolitæ interdictorum, uti & actionum. Hodie ſi de poſſeſſione inter aliquos controverſia incidat, experimur actionibus utilibus, ut dictum in initio tituli. Quid autem mores regionum induxerint, hac in materia, vide pragmaticos.

TIT. XVI.

De pœna temere Litigantium.

Coërcenda eſt temeritas Litigantium, etiam in ipſo ingreſſu litis, id eſt, citatione: qua de re pœnæ, ſive remedia quædam conſtituta ſunt.

Quotuplex eſt pœna temere litigantium, ejuſque cauſa?

TRiplex: *Iuramentum calumniæ, Pœna pecuniaria, & Infamia.*

Ratio hujus conſtitutionis eſt favor tranquillitatis, & odium rixarum, quo lites inanes & expenſarum modus coërceantur. Eſt enim reipûblicæ profuturum, ne rebus ſuis homines abutantur, neve rixis & litium proceſſibus nullius momenti occupati, à magis neceſſariis avocentur.

Quid eſt Iusjurandum calumniæ?

§.1.h.t. Quod ſtatim in initio litis ſubire tenetur, tam Actor quam Reus. Primum jurat *Actor*, ſe non calumniandi animo litem movere, ſed quia exiſtimet bono jure cauſam ſuam niti. Deinde *Reus*, ſe ideo ad contradicendum venire, quia putet ſe bona inſtantia uti.

l.2 C.de Vnde apparet, hoc jusjurandum magis eſſe opinio-

opinionis, quam aſſertionis. Olim jurabant de *jurejur.*
calumnia etiam utriuſque partis advocati in *propter*
ſingulis cauſis. Hodiernis moribus non jurant; *cal.*
ſufficiente juramento, quod præſtant, dum in
ordinem recipiuntur Advocatorum.

Quid inſuper hodie litigatores jurant?

Hoc in primis, quod nullam in tota lite ſu- *Auth.*
perfluam exigent probationem, nullam petent *hoc ſa-*
dilationem, litis protrahendæ cauſa, niſi quam *cramen-*
pro veritate putaverint eſſe neceſſariam. Item *tum.*
quod nihil penitus cauſa patrocinii judicibus, *Auth. in*
vel alicui perſonæ, pro cauſa dederint, vel pro- *iſto.*
miſerint, vel poſtea dabunt, promittentve per *Auth.*
ſe, vel per interpoſitam perſonam; exceptis *princip.*
his, quæ patrocinii cauſa advocatis, aliiſque *C. d. t.*
perſonis dare leges permittunt.

In quibus cauſis hoc juramentum interponitur?

In omnibus indiſcriminatim civilibus, cri- *l. 1. & 2.*
minalibus, mixtis; ſive de eis plenarie ſervato *C. d. t. c. 1.*
judicii ordine, ſive ſummarie & de plano co- *§. ult. de*
gnoſcatur; ſive profanæ ſint, ſive ſpirituales: *juram.*
licet quondam in ſpiritualibus non niſi de ve- *cal. in 6.*
ritate dicenda jurandum fuerit. Quinimo licet *c. 2. d. t.*
ſemel in principali cauſa de calumnia juratum *in 6.*
fuerit, id repeti poterit in cauſa appellationis;
quia forte non caret calumnia.

Quid, ſi Actor, vel Reus jurare recuſet?

Actor quidem, ſi abſque juſta cauſa ſub- *d. l. 2. §.*
ire hoc juramentum recuſet, ab inſtituta *6. & 7.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

actione cadit; quia improbus præſumitur litigator. Reus vero recuſans, non videtur niti juſta contradicendi cauſa, atque ita pro confeſſo habetur: non quidem ipſo jure, ſed demum judicis ſententia accedente.

Quæ in temere litigantes pœna pecuniaria eſt?

§. hæc autem. l. 79. ff. de judiciis.

Olim in decimam partem litis multabatur actor. Hodie victus victori in expenſas litis condemnatur. Æquum enim eſt, ut recuperent expenſas, qui per temeritatem adverſarii coacti fuerint litem ſuſcipere, utque improbus litigator, præter expenſas, etiam damnum inde datum inferre adverſario ſuo cogatur. Præeunte tamen moderatione judicis, qui omnino tenetur victum victori in expenſas condemnare; alias eæ compenſatæ cenſebuntur: uti etiam cenſentur, cum utraque pars in re dubia juſtam litigandi cauſam habuit.

Quid, ſi inficietur quis debitum?

§. 1. in fin. h. t.

Adverſus inficiantes ex quibuſdam cauſis lis creſcit in duplum. Talis eſt actio L. Aquiliæ de damno injuria dato; actio legati ad pias cauſas; actio depoſiti ex cauſa incendii, ruinæ, naufragii, tumultus. In quibus ſi reus neget ſe debere, & rem in judicium deduci patiatur, condemnatio fit in duplum, cum fatendo poſſet ſimpli ſolutione defungi.

Quando temere litigantes notantur infamia?

§. ex quibuſdam.

Damnati judicio furti, vi bonorum raptorum, injuriarum, doli mali; quia in hiſce judiciis de dolo quæritur, doli autem actio & con-

& condemnatio famoſa eſt: non item condictio furtiva, cum urgeat tantum rei reſtitutionem. Similiter damnati directis, non contrariis, actionibus tutelæ, mandati, depoſiti: quia in directis de fide rupta agitur, in contrariis non agitur de perfidia, ſed de calculo & interesse actoris, quod ei ratione illius contractus competiturum eſt.

l. 5. & 10. C. ex quibus cauſ inf. l. 6 §. 6. ff. eod.

Quid, ſi quis ex his delictis non damnatus, ſed pactus fuerit?

Si quidem pretio poſt litem conteſtatam fuerit pactus, fit infamis; non etiam, ſi precibus impetraverit, ut ab actione deſiſtatur: quoniam crimen fateri videtur, qui dato pretio paciſcitur: non etiam qui precibus impetravit, ne ſecum ageretur, aut juſſu judicis pactus eſt, cui parere neceſſe habet.

l. 18. C. d. t. & d. l. 6. §. fin. ff. de his qui not. inf.

Quis præterea dicitur temerarius litigator?

Qui, non petita venia Iudicis, parentem, patronum, vel alios, quibus par honor & reverentia debetur, in jus vocat; in quem, dixi ſupra, pœnam quinquaginta aureorum conſtitutam eſſe.

§. fin. h. t. l 4. & paſſim. ff. de in jus voc.

Quid eſt in Ius vocatio, ſeu Citatio; & quotuplex?

Eſt, Iuris experiundi gratia, adverſario abſenti diem dicere, quo in judicio compareat. Et eſt aut ſimplex, aut peremtoria. Simplex ea dicitur, quæ citatum non antea contumacem conſtituit, quam tertio facta ſit. Peremtoria vero, quæ ſimplices citationes ita per-

arg. l. 1. ff. de in jus voc.

imit, ut eum, qui in jus vocatus eſt, ſi die præfinita non venerit, faciat contumacem.

Quomodo coërcetur contumacia in jus vocati?

l.148.ff. de R.I. Vt mittatur actor in poſſeſſionem bonorum ejus, non fruendi, ſed cuſtodiendi cauſa, dum affectus tædio reus in jus veniat: cujus rei effectus, omnibus creditoribus prodeſt. Recuperat autem reus veniens, & contumaciam ſuam purgans, rerum ſuarum liberam poſſeſſionem: *l 9. 14. & 30 ff. de rebus auctor. jud. poſſ. l.2. & c. quib. ex cauſ. in poſſ. eat.* At ſi in contumacia perſeveret, & fraudationis cauſa latitet, poſt annum ex ſecundo decreto commoda veræ poſſeſſionis in petitorem transferuntur, relicta reo proprietatis quæſtione. Atque ita jus eſt in actionibus in rem; In aliis permittitur à Magiſtratu diſtractio, venditioque bonorum, niſi ante eam exſiſtat, qui defendere vel ſolvere paratus ſit.

Quæ eſt alia pœna contumaciæ?

l. 53. ff. de re jud. Vt abſens damno litis coërceatur, ſententia in eum feratur. An & in eum qui præſens ſe non defendit, aut interrogatus num velit ſuſcipere judicium, non reſpondet? Plane, nam *l.52.ff. de R. I.* jus dicturum contemnit, *non tantum qui latitat, ſed & is, qui non vult ſuſcipere actionem*, & ea facere, quæ ad judicium pertinent.

Quid, ſi actor ipſe ad judicium non venerit? aut impediat vocatum?

l.73.ff. de judic. l. 15. C. eod. Si quidem die conſtituta non venerit, pœna hujus eſt, ut poſſit reus impetrare, ſe ab inſtantia & obſervatione judicii abſolvi.

l.155.ff. Quod ſi vero actor ipſe adventum ejus, qui in jus vocatus eſt, impedierit, *factum hoc non*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

non adverſario nocere debet, daturque ei exceptio, ſi de pœna promiſſa conveniatur, eo quod ad judicium non venerit.

de R. I. l. 1. §. 3. ff. de eo, per quem fact. erit.

Quot modis fit citatio? & an è domo abduci quis potuerit?

Tribus potiſſimum fit, vel viva denuntiatione, vel edicto publice propoſito, vel re, cum quis vi in judicium deducitur ex cauſa criminis: Nam non criminoſum, domi ſuæ apprehendere & abducere non licuiſſe reor, ſed bona ejus annotari debuiſſe. Quoniam veteres neminem permiſerunt de domo ſua extrahi: erat enim domus cuique pro aſylo, & tutiſſimo refugio. Ex aliena domo quiſpiam abſtrahi poterat, ſi modo dominus introitum admitteret.

l. 18. ibi Baro. ff. de in jus voc.

l. 103. ff. de R. I. l. 4. §. 5. ff. de damno infecto.

Vbi facienda citatio? & quæ ejus requiſita?

Omnibus in locis, quæ ſunt in territorio Judicis, jubentis aliquem citari. Quod ſi citandus conveniri commode nequeat, in ejus domo facienda erit citatio; propriane ſit, an conducta, non intereſt, modo in ea familiam habeat, non in domo vacua: Citatio familiæ facta tenet & quæ exaudiri à vicinis poteſt. In ſcripto facta habere debet nomen citantis, citati, & ejus, ad cujus inſtantiam fit citatio; exprimenda quoque cauſa, locus, & tempus comparendi.

l. 203. ff. de V. S. l. 5. §. 2. ff. de injur.

Citatione facta, quid deinceps in judicio agitur?

Offertur in primis libellus reo; qui ſi ac-

ceptis ad deliberandum induciis, an contendere velit vel non, contendendum putaverit, affirmando negandoque intentionem, exceptionibuſque propoſitis litem conteſtatur: exceptiones actor replicatione diluit, hanc reus duplicando; atque ita deinceps, donec concludatur; ſententia feratur, eaque exſecutioni mandetur, niſi fuerit appllatum.

Quæ igitur ſententiæ auctoritas?

l.207.ff. de R.I. l.4.C. de re jud. l.3.C. ſentent. reſc. non poſſe. Magna; & ejus major, quæ in rem judicatam tranſivit, adeo ut pro veritate habeatur, per lapſum ſcilicet decem dierum, intra quos appellatione non interpoſita, nec obtentu inſtrumenti poſtea reperti, nec reſcripti Principis, nec ſententiæ alterius contra ipſam latæ, reſcindi poſſit; publice enim intereſt, ut aliquis ſit litium finis, & actor, vel reus, certus ſit de jure ſuo.

TIT. XVII.

De officio Iudicis.

Poſtquam expoſitum eſt, quæ ſint partes litigantium, Actoris & Rei, in judicio; ſupereſt, ut de officio Iudicis diſpiciamus.

Quis dicitur Iudex?

l.3. C.de juriſd. omn. jud. QVi *Iuriſdictioni præeſt*, vel qui publicam habet de cauſis cognoſcendi judicandive poteſtatem; Hanc non habet arbiter, quia privatorum conſenſu conſtituitur.

Quæ in Iudice requiruntur?

Novell. 17. Au- Hæc tria. I. Vt poteſtatem judicandi habeat.

II. Vt

II. Vt eam habeat in cauſa, de qua lis movetur. *thent. ad hæc. & l.9. C.de jud.*

III. Ne ſuſpectus ſit illi, qui convenitur.

Quodnam Iudicis eſt officium?

Litigatores audire, eorum cauſas ſedulo examinare, allegationes probationeſque diſcutere, cavere ne jus partis lædendo litem ſuam faciat. *§.1. h.t.*

In primis vero illud obſervare Iudex debet, ne aliter judicet, quam Legibus, Conſtitutionibus, aut Moribus, proditum eſt, cum ſit legum miniſter, non moderator; & ut ſententiam ferat conformem libello, abſolvendo reum, aut condemnando in id, quod deductum in judicium fuerit, non in aliud. Vnde cum fuerit officium Iudicis anguſtius in ſtrictis judiciis, egredi Iudex datus ſtrictam eorum judiciorum formam nequit; & ſi egrediatur, nullius eſt momenti, juxta Regulam: *Factum à judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non eſt.* *l.18. ff. com. divid.* *l.170. ff. de R.I. & c.26. eod. in 6.*

Licetne Iudici prætextu æquitatis recedere à legibus?

Non licet; quia Iudex legum miniſter eſt, non moderator: ideoque ab earum præſcripto recedere non poteſt, prætextu æquitatis; hoc enim eſſet non interpretatione laxare leges, ſed frangere correctione. Quomodo lex dura & aſpera, cuſtodienda eſt, quia ita ſcripta eſt, & clara legiſlatoris voluntas. Attamen non prohibetur Iudex, æquitate quadam obſcuræ legis verba inflectere, ut veram legiſlatoris ſententiam aſſequatur. Et ita in quæſtione juris. *l.1. C. de legib. l.8.C. de judiciis. l.12. ff. qui & à quibus manumiſſ. l. 90. ff. de R. I.*

Quid, ſi quæſtio incidat facti?

l. 15. ff. ad municip. l. 6. §. 1. ff. de off. præſ. Covar. 1. var. reſ. c. 1. Cujac. 12. obſ. 19.

Eſt quidem facti quæſtio in poteſtate Iudicis, non etiam certi juris auctoritas. Ideo convenit, ut ſequatur ea, quæ allegata & probata ſunt in judicio, non etiam privatam ſuam ſcientiam, licet certiſſimam, quia tutior hæc eſt ratio finiendarum litium. Et ſane, cum Iudex non ut privata perſona, ſed ut publica, ſcire debeat veritatem, eam non aliunde, quam ex actis & probatis in judicio cognoſcere oportet, alioqui ſi iis contemtis, aut deficientibus, liceat Iudici ſecundum ea, quæ ſcit, judicare, ſimul teſtis & judicis fungetur partibus, quæ pariter in una eademque perſona convenire non poſſunt.

Oſtende nunc exemplis, quemadmodum Iudex ſecundum leges debeat judicare: & primo, Quomodo in actione noxali?

text. hic in pr. l. 6. §. 1. ff. de re jud.

In hac Iudex procedet hoc ordine, ut eum, cujus ſervus damnum dedit, condemnet in damni æſtimationem, vel noxæ deditionem. Nam præpoſtera eſſet condemnatio, ſi prius juberet noxæ dedere*, deinde in decem condemnaret: quia noxæ deditio introducta eſt à lege evitandæ condemnationis cauſa.

Quomodo in Actione reali?

§. & ſi in rem. l. 4. C. de edendo. l. 173. §. 1. ff. de R. I.

In hac, ſi petitor nihil probaverit, reum ſeu poſſeſſorem, etiamſi nihil ipſe præſtiterit, abſolvet: ſin autem petitor probaverit rem ſuam eſſe, Iudex poſſeſſorem condemnabit ad reſtitutionem, una cum fructibus. Nam & cum verbum *Reſtituas lege invenitur, etſi non ſpe-*

cialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam fructus ſunt reſtituendi, deductis impenſis. Si tamen neget, in præſenti ſe reſtituere poſſe, & ſine fruſtratione petat reſtituendi cauſâ tempus aliquod, id ei indulgendum eſt, dummodo plene caveat cum fidejuſſore de litis æſtimatione ſolvenda, ſi intra tempus, quod ei datum eſt, non reſtituerit. Quod ſi fruſtratorie videatur tempus petere, ſtatim manu militari res ab eo auferenda eſt. *l. 68. ff. de rei vind.*

Quid, ſi perſonali actione actum fuerit?

Lex condemnato, humanitatis gratia, ſpatium indulget quadrimeſtre, intra quod pecuniam ad ſolutionem conquirat. Poteſt tamen tempus illud à Iudice ex cauſa arctari, vel prorogari. *l. 2. 3. C. de uſur. rei jud.* Vnde ſi res exſtet penes ipſum condemnatum, cujus præſtandæ facultatem mox habeat, nulla ratio eſt, cur non ad id faciendum confeſtim cogatur, cum malitiæ ejus indulgendum non ſit. *l. 1. & 3. ff. de re jud.*

Quomodo Iudex procedet in petitione hæreditatis?

Eodem modo, quo in ſingularum rerum petitione. Nam in utraque actione Iudex condemnabit poſſeſſorem: ſi quidem malæ fidei fuerit, in omnes fructus, quos percepit, & percipere potuit: *§. & ſi hæreditas.* ſin bonæ fidei, in fructus poſt inchoatam petitionem, ſive litem conteſtatam, perceptos, vel qui culpa poſſeſſoris percepti non ſunt: *l. 25. §. 7. ff. de pet. hær.* quia mota controverſia incipit eſſe malæ fidei poſſeſſor, & quaſi prædo, qui ſciens poſſidet rem ad ſe non pertinentem. Quo modo melior conditio fieri dicitur ejus, qui litem eſt conteſtatus. *l. 86. & 87. ff. de R. I.*

Cum igitur de fructibus æſtimandis quæritur? *l. 62. in*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

fin. ff. de rei vind. l. 78. ff. de R. I. ritur? Generaliter, inquit Papinianus, conſtat animadverti debere, non an malæ fidei poſſeſſor fruiturus ſit, ſed an petitor frui potuerit, ſi ei poſſidere licuiſſet. *Nam* (ut idem auctor teſtatur) *cum de fraude diſputatur, non quid habeat actor, ſed quid per adverſarium habere non potuerit, conſiderandum eſt.*

Eſtne differentia in utraque actione?

l. 20. §. 3. ff. de pet. hær. & l. 1. C. eod. l. 33. & 35. ff. de rei vind. l. 22. C. eod. Eſt aliqua, quod in rei vindicatione fructus veniant reſtituendi officio judicis, qui proinde, ut eorum rationem habeat, nominatim ſunt petendi: In petitione hæreditatis veniant jure actionis, quoniam fructibus augetur hæreditas, cenſenturque cum ea petiti, etſi eorum nulla ſit facta mentio in libello.

Quomodo in Actione ad exhibendum?

§. ſi ad exhibendum. l. 9. §. 5. ff. ad exhib. Vt in rei vindicatione, cujus hæc eſt præparatoria; nempe jubebit, ut reus rem exhibeat cum omni cauſa, quam habuiſſet actor, ſi, cum primum ad exhibendum agebatur, exhibita res fuiſſet. Ideoque ſi inter moras exhibendi uſucapta aut perdita fuerit res, nihilominus reum condemnabit in ejus rei æſtimationem, habita & fructuum medii temporis, quod eſt inter litem conteſtatam & rem judicatam, ratione.

Quid, ſi Familiæ erciſcundæ judicio agatur?

§. ſi familiæ. Tunc Iudex ſingulas res ſingulis hæredibus adjudicare debet; & ſi in alterius perſo-

na

na prægravare videatur adjudicatio, id eſt, ſi contingat, rem unius pretioſiorem eſſe, hunc alteri, cujus res eſt minoris, in certam pecuniæ ſummam condemnabit, ut ſic fiat adæquatio. Condemnabit quoque alterum alteri, ſi cohæres ſolus fructus fundi hæreditarii perceperit, aut rem hæreditariam corruperit conſumſeritve.

Quid, ſi agatur communi dividundo?

Hic procedet Iudex, prout in ſuperiori actione, ſi utique de pluribus actum fuerit rebus: ſin vero de una aliqua re eaque dividua, tunc partes ejus rei ſingulis adjudicare debet, & ſi pars unius prægravare videatur, id eſt, ſi uni meliorem partem adjudicaverit, eum viciſſim alteri in certam pecuniæ ſummam condemnabit. Sed ſi agatur de re individua, quæ commode dividi non poſſit, tunc totam rem uni adjudicabit, condemnando eundem in certam pecuniam alteri dandam pro rata.

§. eadem.

l. 3. C. com. divid.

Quid, ſi finium regundorum judicio actum fuerit?

Hic diſpicere debet Iudex, an neceſſaria ſit adjudicatio: quæ ſane uno caſu neceſſaria eſt, ſi evidentioribus finibus diſtingui agros commodius ſit, quam olim fuerint diſtincti. Nam tunc ex unius agro partem aliquam alterius agri domino adjudicabit; eum viciſſim condemnando in certam pecuniam, alteri, pro valore partis ademtæ, præſtandam. Eum quoque, qui dolo lapides finales moverit, vel arbores exciderit, condemnare debet, quanti in litem actor juraverit, uti & illum contumaciæ nomine, qui ſe jubente metiri agros non fuerit paſſus. Verum eo caſu

§. ſi fin. reg.

l. 2. 3. ff. fin. reg.

d. §. l. 1. & 2. de term. mot.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

etiam extraordinario judicio de termino moto agitur.

l.199.& l.157.ff. de R. I. *Non* enim *poteſt dolo carere, qui imperio magiſtratus non paruit.* Ideo ordinario & extraordinario judicio punitur. Contra vero qui Iudici paruit, *aut juſſu ejus aliquid fecit, non videtur dolo facere.* Quia neceſſe fuit parere, quæ neceſſitas fraudis & doli ſuſpicionem excludit.

Quis eſt hujus adjudicationis effectus?

Text. h. in fin. l. 17. ff. de uſucap. Quod ſtatim res fiat ejus, cui adjudicata eſt. Nam adjudicatio eſt quædam ſpecies dominii acquirendi, & juſta cauſa uſucapiendi. Idque in tribus poſterioribus judiciis obtinet; non item in prioribus, in quibus declaratoria fertur ſententia, non adjudicatoria: quod enim meum eſt, amplius adjudicari darive nequit.

TIT. XVIII.

De Publicis Iudiciis.

Expoſitis civilibus, & privatis Iudiciis; dicendum eſt de publicis.

Quæ dicuntur Publica Iudicia, & unde?

§. 1. h.t. QVæ certa aliqua lege conſtituta ſunt: dicta à populo, quaſi populica, quod cuivis de populo accuſatio & perſecutio in iis judiciis plerumque permiſſa: aut potius, quia ad populum pertinet facinorum, publicam quietem graviſſime turbantium, cognitio & vindicatio.

In

In quibus Publica Iudicia conveniunt, ac differunt à Privatis?

Conveniunt, quia in utriſque offertur libellus, in utriſque litis fit conteſtatio, in utriſque recipiuntur probationes, in utriſque fertur ſententia, eaque exſecutioni mandatur. *Text. li in pr.*

Differunt in duobus, nempe in inſtituendo & exercendo judicio. Inſtituuntur judicia publica Accuſationibus; privata Actionibus. Accuſatio eo tendit, ut admiſſum crimen, publicæ utilitatis cauſa, in exemplum vindicetur: Actio ad perſecutionem juris privati ſpectat. Exercentur publica judicia, obſtringente ſe accuſatore ad pœnam talionis per inſcriptionem libelli, reo apprehenſo & in vincula conjecto, quod in judiciis privatis eſt incognitum. Imo & in publicis ceſſat hodie talionis pœna. *l. 7. C. de accuſ. l. fin. ff. de priv. del.*

Quotuplicia ſunt Publica Iudicia?

Publicorum judiciorum quædam *Capitalia* ſunt, quædam *non Capitalia*. *§. 1. h. t.*

Capitalia ſunt, quæ ultimo ſupplicio, morte ſcil. vel naturali, vel civili, ut deportatione aut pœna metalli, delinquentes afficiunt. *Non Capitalia*, ex quibus pecuniaria pœna eſt, aut in corpus aliqua coërcitio vel relegatio. Ex omni autem publico judicio, ſive capitali, ſive non capitali, damnatus infamia notatur, quæ eſt famæ ſeu exiſtimationis privatio. *l. 2. ff. eod. l. 6. in fin. l. 7. ff. de pœn. & l. 7. h. t.*

Quot ſunt ejuſmodi Iudicia?

Enumerantur hoc Tit. ſedecim: Crimen læſæ Majeſtatis, Adulterium, Stuprum, Homicidium, Veneficium, Parricidium, Falſum,

ſum, Vis publica, Vis privata, Raptus, Peculatus, Plagium, Ambitus, Crimen Repetundarum, Annonæ, & Reſidui.

DE CRIMINE LÆSÆ MAIESTATIS.

Quid dicitur crimen læſæ Majeſtatis?

§. publica autem. Quod olim adverſus populum Romanum, vel ejus ſecuritatem; hodie adverſus ſummum Principem Imperiique ſtatum, proprie committitur. Improprie etiam adverſus Legatos Principis, ejuſve Conſiliarios, cum & hi pars corporis ſint ipſius Principis.

Quinam, & quibus modis, hoc crimen committunt?

l. 1. 3. 4. pen. ff. d. t. Committunt omnes, qui proditiones pactionesque ineunt cum hoſtibus adverſus Rempubl. ſeu Principem; & hi perduelles dicuntur: uti & illi, qui exercitum injuſſu Principis colligunt, qui ſeditionem in Rempubl. concitant, vel ejus everſionem meditantur. *l. 2. C. de falſa mon.* Denique qui jura, Principi ſoli reſervata, ſibi adſcribunt, vectigalia nova abſque ejus auctoritate imponendo, adulterinam monetam cudendo, carceres privatos habendo, aut publicos effringendo.

Quomodo tales plectuntur?

l. 5. C. ad L. Iul. Majeſt. Olim alii gladio, alii cruce, quidam exſilio mulctabantur. Hodie vero ſemper quidem morte, ſed pro gravitate criminis, ſæpe graviore afficiuntur. Quin & reorum memoria poſt mortem damnatur, nempe omnibus eorum

eorum bonis fiſco vindicatis, nulloque hærede relicto, qui mortuorum perſonam repræſentet.

Cæterum non prius bona fiſcus vindicat, quam exſolutum fuerit æs alienum, & creditoribus ſatisfactum, eoque pertinet regula: *Ea ſola deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perveniunt.* *l. 97. ff. de R. I.*

Sentiuntne ergo & pœnam aliquam liberi?

Omnino: nam maſculi, quia in his paterni, hoc eſt, hæreditarii criminis exempla metuuntur, à materna avitave ſucceſſione habentur alieni; ex teſtamentis extraneorum capere vetantur; ſunt perpetuo egentes & pauperes; Infamia eos paterna ſemper comitatur, ſive ante ſive poſt reatum fuerint producti. Feminis Falcidia in bonis maternis eſt conceſſa, & mitius puniuntur, quod fragilitas ſexus eas minus audere faciat. *d. l. 5. §. 1. & 3.*

Eſt quidem acerbum, parentum ſcelera filiorum pœnis lui; ſed tamen hoc antiquum eſt, & omnium civitatum legibus comparatum, ut caritas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet. Frequens iſtud eſt in jure, ut prima cauſa & principalis ratio conſideretur, non item id quod per conſequentiam contingit. *Cic. epiſt. 19. ad Brut.*

Quæ ſunt in hoc Majeſtatis crimine ſingularia?

I. Quod quiſque ejus criminis conſcius teneatur illud deferre, adeoque & patrem filius ſupplicio offerre, quoniam ſalus patriæ parentis ſaluti anteponenda eſt. *d. l. 5. §. pen.*

II. Quod in eodem crimine puniatur & cona-

conatus, quamvis effectum non habuerit, modo voluntas aliquatenus exierit in actum.

III. Quod ſervi in caput domini torqueantur: uti & omnes poſtulati, & ad teſtimonium provocati, ſi res exigat, nulla dignitatis, generis, militiæ habita ratione; imo & ipſi accuſatores.

l.3.& 4. C. d. t. IV. Quod quilibet, etiam alias non idoneus, ad accuſandum admittatur.

l.7.& 8. ff. eod. V. Quod patrato hoc crimine ſtatim auferatur bonorum adminiſtratio; alienationes non teneant, debitoreſque reo hujus criminis non recte ſolvant.

d. l. 5. §.4. & l. fin. C. eod. VI. Quod crimen hoc non exſtinguatur morte, ſed & poſt eam judicium inſtitui peragique poſſit, ut niſi à ſucceſſoribus purgetur, hæreditas defuncti fiſco vindicetur, memoriaque ejus damnetur.

l.11. §. 5. ff. de his qui not. infam. VII. Quod damnati eo nomine non ſoleant lugeri.

Qua pœna afficiuntur, qui divinam lædunt Majeſtatem?

Nov.77. Auth. Gazaros. & aliis ll. C.de hæret. c. 9. & 13. de hæret. c. 2. eod. in 6. Tales, utpote blaſphemi, & ſacrilegi, capitalem luunt pœnam; quæ tamen conſuetudine mitigatur. Hæretici autem Iure Civili privilegiis omnibus exuti, & à Reipubl. adminiſtratione omnique dignitate remoti, exſilio puniuntur; quandoque & ultimo ſupplicio. Quoniam gravius eſt divinam, quam humanam, offendere majeſtatem. Iure Canonico excommunicantur, ut & eorum fautores ac defenſores. Filii uſque ad ſecundam generationem fiunt beneficiorum incapaces.

DE ADULTERIO.

Quid eſt Adulterium, & unde dictum?

Adulterium eſt alieni tori, ſeu matrimonii violatio; quæ committitur non tam affectu, quam re ipſa. Dictum adulterium, vel propter partum ex altero conceptum, vel quia alter ad alterum ſe conferat. *l. 6. ff. ad l. Iul. de Adult.*

A quibus committitur?

Iure Civili proprie committitur ab uxore, ſive ea conjugato ſive ſoluto ſe commiſceat: à marito non aliter quam ſi ſe nuptæ. Ratio poſita eſt in ſanguinis perturbatione, proliſque incertitudine: ideoque majorem in uxore caſtitatem leges deſiderant, & recte: quoties enim uxor integre pudicitiam non ſervat, verus pater cognoſci non poteſt. Vnde etiam ſollicitatores alienarum nuptiarum, quamvis adulterium perpetrare non potuerint, propter voluntatem pernicioſæ libidinis extra ordinem coërcentur. *d. l. 6. §. 1. l. 13. §. 5. eod. tit. l. 1. ff. de extraor. crim.*

In quas perſonas adulterium committitur?

Committitur in nuptam, etiam necdum conſummato matrimonio: quia conſummatio matrimonium non facit, ſed conſenſus & affectio conjugalis. In ſponſam alienam non committitur: ſic enim non violatur torus, ſed ſpes tori. Quia tamen leges neque matrimonium qualecumque, nec ſpem matrimonii violare permittunt; ideo ſponſus, qui poſtea maritus eſſe cœpit, injuriam ſibi ſponſæque *l. 30. ff. de R. I. l. 13. §. 3. ff. de adult. l. 15. §. 24. ff. de injur.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Sarmient. l. 1. ſelect. c. 5. hoc modo illatam, jure vindicat. Porro jus Canonicum, quia eamdem in utroque, & marito & uxore, caſtitatem deſiderat, ideo damnat adulterii virum ſe mulieri etiam liberæ miſcentem.

Quæ eſt pœna hujus criminis?

§. item l ex.l.5. ff. de quæſt. l.2. §. 1. ff.de pœnis. Novel.134. c. 10. & Novell. 117. c.8. In paganis olim fuit relegatio, in militibus deportatio: hæc pœna ſucceſſit in locum aquæ & ignis interdictionis. Poſtea pœna gladii ſeu mortis introducta fuit, quam & noviſſima ſua Conſtitutione Iuſtinianus in maſculis quidem approbavit; mulieres vero verberibus cæſas in monaſterium detrudi præcepit, conceſſa poteſtate maritis eas intra biennium recipiendi. Dos interim, niſi profectitia ſit, innocenti aſſeritur, ſervata liberis exſtantibus proprietate, paraphernalia bona uxori ſalva manent.

Permiſſumne patri & marito vindicare hoc crimen?

l. 20. & ſeqq. ff. ad Leg. Iul. de adult. l. 4. C.eod. Leges patri permiſerunt filiam in adulterio deprehenſam occidere, ſimul cum adultero: non item marito, quia plerumque paterni nominis pietas conſilium pro liberis capit; verum mariti calor & impetus facile ſævientis refrenandus fuit. Quandoque tamen marito permiſſum eſt adulterum uxoris interimere, non quemvis, ſed infamem, & in turpitudine deprehenſum domi ſuæ tantum, non ſoceri.

Quid, ſi vir uxorem in adulterio deprehenſam occiderit?

l. 38. §. Facinus hujuſmodi impunitum non eſt, quam-

quamvis ultimum ei ſupplicium remittatur ob juſtum dolorem, quem difficillimum eſt temperare. Inſuper & lucrum amittit dotis, cum æquum non ſit, ut ob facinus ſuum quis lucrum ſperet, & conditionem ſuam meliorem faciat ex delicto, quod pœnam meretur.

8. ff. d. t. & l. 10. §. 1. ff. ſol. matr. l. 134. §. 1. ff. de R. I.

Accuſatio hujus criminis quibus permiſſa?

Primum marito, & quidem ex ſola ſuſpicione: idque vel jure mariti, intra ſexaginta dies utiles, computandos à ſoluto matrimonio; vel his tranſactis, jure extranei. Idem tempus conceſſum eſt patri jure patris, quod tamen ei non currit, agente marito: quo lapſo, extraneis ex L. Iulia permiſſum eſt agere. Sed poſtea placuit reſtringere accuſationem hujus criminis ad quinque proximas maximeque neceſſarias perſonas, quas præſertim dolor ex hoc admiſſo movere debet.

c. 2. de adult. l. 3. & 6. C. ad L. Iul. de adult. l. 4. ff. d. t. l. 30. C. eod.

Quando ceſſat hujuſmodi Accuſatio?

I. Si non proponatur intra ſex menſes à ſoluto matrimonio; aut, eo durante, intra quinquennium.

l. 20. §. 5. & 6. ff. d. t.

II. Si maritus accuſationem remiſerit: tacite, vel expreſſè.

III. Si ei lenocinium objici poſſit.

IV. Si uxor ſit extra culpam, ut quia vi compreſſa, aut juſta ignorantia ducta alium pro marito exceperit; aut ſi probabiliter eum mortuum rata, nupſerit alteri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE STUPRI CRIMINE.

Quid eſt Stuprum, ejuſque pœna?

Verſ. pœnam autem. Stuprum eſt illegitimus coitus, cum virgine, vel vidua, honeſte vivente, commiſſus. Qui à legibus vindicatur, in honeſtioribus publicatione dimidiæ partis bonorum; in vilioribus coërcitione corporis, & relegatione.

c.1.& 2. de adult. Iure Canonico corruptor, quam corrupit, ducere, aut ei dotem, qua alii nubat, præſtare compellitur.

l. 22. & l. 29. ff. ad l. Iul. de adult. Quod ſi ſe quis illi commiſceat, quæ proſtitutæ ſit pudicitiæ, id, niſi aliud adjunctum ſit, Iure Civili non vindicatur.

l. 31. C. eod. In eos autem, qui cum maſculis nefandam libidinem exercere audent, pœnam capitis ſanxit Conſtantinus, jubens inſurgere leges, & armari jura gladio ultore, ut exquiſitis pœnis ſubdantur infames, qui tantum ſcelus committere audent, quod non proficit ſcire; ubi Venus mutatur in alteram formam, ubi amor quæritur, nec videtur. Conſuetudo tales flammis tollit, fundata forte in Conſtitutione Theodoſiana.

DE HOMICIDIO.

Quid eſt Homicidium?

l. 1. §. 2. ff. ad l. Corn. de ſic. l. 38. §. 5. ff. de pœnis. Homicidium eſt violenta vitæ hominis ademtio. Hominem intelligo, cujuſcumque ætatis, ſexus, conditionis. Nam & qui infantem interemit, aut fœtum jam animatum abegit, homicidii reus eſt.

Quotuplex eſt?

l. 3. & 5. Triplex: *Voluntarium, Neceſſarium*, & *Caſuale.*

ſuale. *Voluntarium* eſt, quod dolo malo & animo deliberato admittitur. *Neceſſarium*, quod fit ſervato moderamine inculpatæ tutelæ, id eſt, cum ſui defenſione, æquabili, & remota ab omni culpa. *Caſuale*, quod non data opera, ſed caſu non proviſo committitur.

C. ad l. Corn. de ſic.

Qui tenentur de homicidio? & quatenus conatus punitur?

In primis quicumque dolo malo, aut per inſidias hominem occiderit, quive hominis necandi cauſa cum telo ambulaverit, quamvis voluntas non habuerit exitum; quia non exitus, ſed voluntas in maleficiis ſpectatur. Voluntatem intellige non nudam; ſed quæ jam decreta, & ad actum aliquem perducta eſt.

l. 1. & l. 14. ff. d. t.

Sic intelligendum, quod ſupra dixi, puniri eum qui majeſtatem lædit, & adverſus patriam conſilia init. Quia eadem ſeveritate voluntatem ſceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt. Nec intereſt hic, quomodo quis occiderit, gladio, telo, aliove inſtrumento; & an vulnerando, an ope, conſilio, mandato, vel facto, vel falſo teſtimonio, mortis cauſam præbuerit.

DE VENEFICIO.

Quid, ſi veneno quis occiderit?

Æque homicidii reus erit, graviuſque punietur, cum plus ſit, veneno hominem exſtinguere, quam gladio occidere: tanto enim ſunt graviora ſcelera, quanto difficilius caveri poſſunt. Qua ratione, quiſquis venenum dat, ſcelere ſe obligat, etiam ſi non nocuit.

d. l. 1. & l. 5. 6. 7. & f. C. de malef. & mathem.

Plane & is, qui incantationibus, vel arte magica, in eam cauſam utitur, ultimo ſupplicio punitur, Sic etiam, qui de ſalute Principis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

vel ſumma Reipub. mathematicos, ariolos, vaticinatores conſulit, cum eo, qui reſponderit, capite plectitur.

Quæ eſt pœna homicidii?

text.h.l. 3.§.5. ff. ad L. Corn. de ſicar. & l.3.C. eod. l.1. C. unde vi.

Olim fuit deportatio, cum bonorum publicatione; hodie ut plurimum eſt gladius, ſi dolo malo homicidium factum ſit. Quod ſi non dolo, ſed laſcivia, aut culpa, etiam lata, id acciderit, mitior pœna imponitur; nulla vero ei, qui injuſte impetentem ſeſe tuendo illico peremerit, cum non occidendi cauſa, ſed defendendi, necaſſe videatur, ac vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittant.

Qui ab hac pœna ſunt immunes?

l.1.& 5. C. ad L. Corn. de ſicar. l.12. ff. eod.

Immunes ſunt, qui fortuito caſu cædem perpetrarint; item furioſi & impuberes: hos enim innocentia conſilii tuetur, illos fati infelicitas excuſat. Quod ſi forte ſint provectiores & capaces doli mali, penes Iudicis arbitrium erit, ſtatuere & moderari pœnam. Ebrius, ſenſu omnino labefactato, levius puniendus: niſi quis Imper. Caroli V. Conſtitutionem ſequi malit: prout enim quis levius delinquit, ita & levius punitur, ob vehementem iræ & amoris æſtum, aut juſtum dolorem, quem temperare in tanta perturbatione eſt difficile.

l.11. ff. de pœnis.

Perſpiciendum proinde eſt judicanti, ne quid aut durius, aut remiſſius conſtituatur, quam cauſa, ætas, conditio depoſcit. Nec enim ſeveritatis, aut clementiæ gloria affectanda eſt; ſed perpenſo judicio, prout quæque res poſtulat, ſtatuendum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE PARRICIDIO.

Quid eſt Parricidium?

Eſt aſperrimum crimen, quod committitur ab eo, qui parentis, vel filii, aut omnino adfinitatis ejus, quæ nuncupatione parentum continetur, fata præparaverit. Dictum quaſi Patris cidium; quod crimen lex Pompeia de parricidiis perſequitur.

Quid lege illa cavetur?

Vt non is tantum parricidii teneatur, qui patrem, matrem, avum, aviam, fratrem, ſororem, patruelem, patruum, avunculum, amitam, aliumve quempiam cognatorum occiderit; ſed & mater, quæ filium filiamve. Pater vero ea lege non tenebatur, quippe habens jus vitæ & necis in filium; ſed quia jus iſtud dudum ſublatum, cum patria poteſtas in pietate, non in atrocitate, conſiſtere debeat, parricidii pœna æque pater, ut mater, afficitur.

Quæ eſt pœna in Parricidas ſtatuta?

In eos quidem, qui parentes vel filios occiderint, more majorum inſtituta fuit hæc pœna, ut parricida neque gladio, neque ignibus, neque ulli alii ſolenni pœnæ ſubjiciatur, ſed virgis ſanguineis cæſus, inſutuſque culeo ſive corio bovino, cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia, in vicinum mare, vel amnem projiciatur; ut omnium elementorum uſu vivus carere incipiat, qui vitæ datori vitam eripuerit, & cælum ſuperſtiti, mortuo terra, auferatur. *l. 9. ff. ad l. Pompei. de parr.*

d.l.9.§. 1.& 2. Alii, qui vel fratrem, vel alium remotiori neceſſitudine conjunctum, necaverint, capitis pœna plectuntur, aut ultimo ſupplicio mactantur. Sane ſi per furorem aliquis parentem occiderit, ſatis ipſo furore punitur, diligentiuſque cuſtodiendus erit.

Quid, ſi criminis conſcii extiterint?

l.6.ff. d.t. Licet tales ſint extranei, tamen parricidii pœna afficiuntur, maxime ſi in ipſo actu opem præſtiterint. Quod ſi ſolum ſint ſceleris gnari, non autem ejus complices & auxiliatores, mitius, puta relegatione, coërcentur.

DE CRIMINE FALSI.

Quid eſt Falſum, & quotuplex?

§. item lex. Eſt actus doloſus, animo corrumpendæ veritatis ad decipiendum alterum adhibitus. Committiturque falſum variis modis:

l.21.ff. ad l. Corn. de falſ. I. *Conſenſu*; quando quis alium circumvenit aut fallit, rem alienam diſtrahendo, vel duobus unam & eamdem rem diverſis contractibus vendendo.

l.1.§.2. & l.31. ff.d.s. II. *Verbis*; ſi Iudex, pecunia corruptus, legibus contrariam ſententiam tulerit: aut teſtis, dolo malo, in judicio falſum depoſuerit.

l.2.ff.& l.8.C. de falſ. III. *Scriptis*; ſi Notarius teſtamentum vel aliud inſtrumentum falſum compoſuerit, dictaverit, ſcripſerit, ſubjecerit.

l.8.& 19.ff.d.t. IV. *Abuſu*; quando quis, ſciens & dolo malo, falſis fabricatiſque ab alio inſtrumentis utitur.

V. *Facto*; quicumque nummos raſerit, tinxerit, finxerit, percuſſerit.

Quæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Quæ eſt pœna Falſi?

In liberos quidem homines eſt deportatio; in ſervos ultimum ſupplicium. Quandoque & in liberis pœna capitalis eſt, quando id magnitudo exigit delicti. Eſt & ſua teſtamentariis pœna, præter inhabilitatem conſequendi id, quod quis vel ſibi aut ſuis adſcripſerit. Excuſabit tamen adſcribentem, ſi is filius ſit aut ſervus, juſta recognitio & approbatio teſtatoris. Teſtamentum nuncupativum non comprehenditur SC. Liboniano. Si illud tamen in ſcripturam redigatur (ut ſolet) per Notarium, iſque ſibi quid adſcribat, non erit immunis à pœna.

Text. hic. l. 2. & 3. C. de his qui ſibi adſcrib. Vide quæ ibi dixi. Clarus in §. falſum. n. 27.

DE FALSA MONETA.

Quæ pœna eſt ejus, qui falſam monetam cudit?

Tenetur hoc crimine, qui adulterinam monetam cudit, vel probam abradit, minuit, tingit. Pœna olim ordinaria L. Corneliæ plectebatur. Hodie ex Conſtitutione Conſtantini flammarum exuſtionibus mancipatur, facultatibus ejus univerſis addictis fiſco, una cum domo, in qua excuſa fuerit moneta, etiamſi dominus ignoraverit ibi falſam monetam cudi. Nec id mirum, cum hoc maleficium ad læſionem quodammodo ſpectet Majeſtatis.

d. l. 8. 9. & 19. ff. de falſ. & l. 1. & 2. C. de falſa mon.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE VI PUBLICA, ET PRIVATA.

Quæ dicitur vis Publica, & Privata?

l.7.ff. de vi publ. *Vis Publica* appellabatur olim, quam contra jus & fas perſonæ publicæ inferebant: *Privata*, quam privati homines faciebant. Verum poſtea vis publica cœpit dici, quæ cum armis; Privata, quæ ſine armis committitur. Ne igitur quid vi fiat, non tantum interdicto adverſus ſpoliationes proſpectum eſt, *l.152.ff. de R.I.* ſed & lege Iulia de vi. Quod docet juris regula, *qua utimur; ut, quidquid omnino per vim fiat, aut in vis publicæ, aut in privatæ crimen incidat.*

Quæ eſt pœna utriuſque?

§. item L. Iulia. l.1. & ult.ff. ad L. Iul. de vi priv. Auth. bona. C. de bonis proſcr.

Pœna *Vis Publicæ*, olim erat aquæ & ignis interdictio: ex Lege Iulia de vi publica, in liberos quidem homines cœpit eſſe deportatio, in ſervos ultimum ſupplicium: quod & hodie in uſu eſt; nam ſeditioſi, paciſque publicæ violatores, aut vivi exuruntur, aut ſuſpenduntur.

Pœna *Vis privatæ*, eſt publicatio tertiæ partis bonorum cum infamia. Hodie cum bona non publicentur, arbitraria ut plurimum eſt pœna.

DE RAPTU VIRGINUM.

Quid eſt Raptus?

§. ſin autem. h.t. Raptus committitur, cum virgo, vidua, aut Sanctimonialis, improbe, & per vim, abduci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

ducitur, ut corrumpatur, aut corrupta uxoris loco habeatur. Quod non ſolum ad injuriam hominum, ſed etiam ipſius omnipotentis Dei irreverentiam committitur, maxime cum virginitas, vel caſtitas corrupta reſtitui non poſſit.

Quæ eſt pœna hujus criminis?

In raptorem, in complices, & adjutores animadverſio eſt capitis, ſeu gladii; ſive nolentibus, ſive volentibus feminis, hoc facinus fuerit perpetratum, vel attentatum: ut omnis peccandi occaſio, atrocitate pœnæ capitalis adimatur. Etenim ſi hujus pœnæ metu, raptores ab hujuſmodi facinore ſe temperaverint, nulli mulieri, ſive volenti, ſive nolenti, peccandi locus relinquetur: quia hoc ipſum velle mulierum, ab inſidiis nequiſſimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur: Niſi enim eam ſollicitaverit, & odioſis artibus circumvenerit, non faciet eam velle in tantum ſcelus ſeſe prodere. *l. un. C. de rapt. virg.*

Qui præterea tenentur hoc crimine?

Parentes, quorum maxime vindictæ interſit, ſi videlicet ſcelus hoc diſſimulaverint, injuriam ac dolorem gratia, precibus, aut pretio remiſerint, pœna deportationis in eos decreta. Denique ſervum hujus criminis reum lex jubet concremari. *d. l. in fin.*

DE CRIMINE PECULATUS.

Quid eſt Peculatus?

Eſt furtum pecuniæ, aut rei ſacræ: quamquam rei ſacræ furtum proprie Sacrilegium dicatur. *l. 1. ff. ad L.*

Iul. pec. §. Item lex Iulia. dicatur. Dictum à Pecore; quod ab eo initium fraudis acceperit. Crimine ergo Peculatus tenentur, qui pecuniam ſacram, religioſam, aut publicam abſtulerint, vel interceperint, & in rem ſuam verterint; aut fecerint, quo quis auferret, vel interciperet, vel in rem ſuam verteret.

Quæ eſt pœna peculatus?

d. l. 1. & l. 2. C. eod. Primo fuit pœna quadrupli, cui deinde ſucceſſit deportationis pœna. In Magiſtratibus autem, qui tempore adminiſtrationis publicas pecunias ſubtraxerint, eorumve miniſtris, capitalis eſt animadverſio.

DE CRIMINE SACRILEGII.

Quæ eſt hujus criminis pœna?

l. 4. §. 2. l. 6, 9, & 10. ff. ad L. Iul. pecul. Cujac. in par. ff. h. Sacrilegi igne, aut gladio, aut ad beſtias, Iudicis arbitrio damnantur; qui tamen & temporis & ætatis & ſexus rationem habere debet. Qui vero ſacrilegium improprie committit, hoc eſt, qui res ſacras è locis profanis furatur, is aut manus aut pugni amputatione, aut perpetuo exſilio ſecundum leges plectitur. Poteſt & ad hoc crimen referri furtum rei religioſæ, de loco religioſo.

DE PLAGIO.

Quid eſt Plagium?

§. eſt & inter. Eſt liberi hominis, vel ſervi alieni ſuppreſſio, dolo malo facta. Vnde apparet, quid à furto diſtet. Neque enim liberi hominis fit *l. 1, 2, 3. ff. ad l. Fab. de plag.* furtum, nec ſervi alieni ſuppreſſio dicitur furtum, ſi non fiat lucri faciendi cauſa. Committitur autem plagium plerumque celando, permu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

permutando; licet etiam vendendo, emendo, donando, permutando, fieri non dubitetur. *Fab. de plag.*

Quæ eſt pœna Plagiariorum?

Olim fuit pecuniaria, ſed ea ut levior jam pridem in uſu eſſe deſiit: & ſucceſſit pœna metalli, ſive exſilii. Hodie in duobus caſibus eſt ultimum ſupplicium. I. Si plagiarius vendat ſervum, vel liberum hominem, alio aſportandum. II. Si plagiarius filium alterius, ſuperſtite adhuc patre, ſupprimat. *l.6. & l. 7. C.d.t.*

DE CRIMINE AMBITUS.

Qui tenentur hoc crimine?

Qui honores, officiaque publica, dolis, precibus, vel pretio, ambiunt & impetrant. Cui correſpondet in foro Pontificio Simonia. *§. ſunt præter. l.un.ff. ad l. Iul. de ambitu.*

Qua pœna tales puniuntur?

Ex L. Iulia prohibentur repetere honores ad quinquennium. Vno caſu eſt pœna gravior, cum propter vim publicam deportatio decernitur: ſed illa Romæ obtinuit; in municipiis fuit pœna aureorum centum cum infamia. Quin & in hoc crimine ambientis conatus pro ipſo flagitio habetur; & pari ſorte lex ſcelus, quam ſceleris punit voluntatem, quæ ad actum aliquem perducta eſt. *l.un.C. ad L. Iul. de ambit. & l.1.C. Th.eod.*

Producta quoque pœna in eum, qui adminiſtrationis ratione non reddita, idem officium repetit, & continuat.

DE CRIMINE REPETVNDARVM.

Quod eſt hoc crimen?

Eſt eorum, qui in officio publico conſtituti, pecunias, donum, aut munus aliquod, ut officium ſuum impertiantur, vel contra officium faciant, capiunt. Nam Cognitores omnes ac Iudices à pecuniis atque patrimoniis manus abſtinere debent, nec licet alienum jurgium in ſuam prædam vertere. Turpiſſimum enim eſt ob rem judicandam pecuniam accipere, & pretio habere addictam fidem, & religionem.

Text. h. in fine. l. 1. &c. ff. ad l. Iul. repet.

Quæ pœna hujus?

Pœna eſt extraordinaria; nimirum modo levior, ut relegatio, vel ordinis amotio: modo gravior, ut exſilium ſive deportatio, vel etiam ultimum ſupplicium; pro modo ſcilicet & qualitate ſceleris. Quo fit, ut ſi ob hominem necandum Iudices pecuniam acceperint, aut licet non acceperint, calore tamen ducti interfecerint innocentem, capite plecti debeant. Cæterum, ſi civiliter agatur, jubent leges eos quadrupli reſtitutione atque exſilio damnari.

l. 7. §. fin. ff. d. t.

Datur & in hæredes actio, intra annum dumtaxat à morte ejus, qui arguebatur; nec immerito: cum principalis quæſtio ratione officii ſuper pecunia turpiter quæſita moveatur, quam iniquum eſſet cedere lucro hæredis.

l. 2. ff. & l. 5. C. eod. l. ult. ff. ad l. Iul. pec.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

DE CRIMINE FRAUDATÆ ANNONÆ.

Quod eſt hoc crimen?

In quod incidunt illi, qui annonam flagellant, vexant, aut faciunt, quo minus abundans ejus copia ſit, vel ut major caritas. *l.1.& 2. ff. ad L. Iul. de annona.*

Quæ eſt pœna hujus judicii?

Ex L. Iulia, quænam fuerit, non ſatis conſtat: hodierno jure alia eſt pecuniaria viginti aureorum, alia relegatio, alia metalli, pro qualitate delicti & perſonarum conditione.

Eſt & crimen *Stellionatus*, id eſt, cujuſcumque iniquæ diſſimulationis, & impoſturæ, & turpitudinis in fraudem alterius factæ.

DE RESIDUIS.

Quid eſt crimen Reſiduorum?

Eſt pecuniæ publicæ, alicui ad uſum publicum datæ & attributæ, retentio, ſive in ſolidum ſive ex parte. Quæ enim in privata pecunia dicuntur *Reliqua*, ea in publica pecunia ſunt *Reſidua*. Committunt igitur crimen hoc, qui publicam pecuniam ſibi ad uſum aliquem creditam non erogaverint, vel in alios uſus conſumſerint; quive eam, quæ ex publicis rationibus aliave cauſa apud eos remanſerit, non reſtituerint. *l.2. & 4. §.3. ff. ad l. Iul. pec. & de reſid.*

Quæ pœna coërcentur?

d. l. 4. §. 1. Convicti criminis, præter infamiam, etiam in tertiam partem amplius, quam debent, multantur: ut ſi retinuerint ducentos aureos, præſtent trecentos. Nonnunquam etiam in duplum damnantur. Competunt autem hæc judicia, peculatus, de reſiduis, & repetundarum, (ut paulo ante dixi) etiam in hæredes; nec immerito, cum in his quæſtio principalis ablatæ pecuniæ moveatur. *l. 9. C. de erogat. mil. annon. l. ult. ff. d. t.*

FINIS.

IN-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

INDEX
TITULORUM.

Prior numerus Librum, poſterior Titulum, deſignat.

DE

ACquiſitione per arrogationem. 3. 11
Actionibus. 4. 6
Ademtione legatorum, & tranſlatione eorum. 2. 21
Adoptionibus. 1. 11
Aſsignatione libertorum. 3. 9
Attiliano tutore, & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur. 1. 20
Auctoritate tutorum. 1. 21
Bonorum poſseſsionibus. 3. 10
Capitis diminutione. 1. 16
Codicillis. 2. 25
Curatoribus. 1. 23
Diviſione ſtipulationum. 3. 19
Donationibus. 2. 7
Duobus reis ſtipulandi & promittendi. 3. 17
Emtione & venditione. 3. 24
Eo, cui libertatis cauſa bona addicuntur. 3. 12
Exceptionibus. 4. 13
Excuſationibus tutorum, vel curatorum. 1. 25
Exhæredatione liberorum. 2. 13
Fideicommiſſariis hæreditatibus; & ad Senatusconſultum Trebellianum. 2. 23
Fidejuſſoribus. 3. 21
Fiduciaria tutela. 1. 19

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Gradibus cognationum. 3. 6
Hæredibus inſtituendis. 2. 14
Hæreditatibus, quæ ab inteſtato deferuntur. 3. 1
Hæredum qualitate, & differentia. 2. 19
Ingenuis. 1. 4
Injuriis. 4. 4
Inofficioſo teſtamento. 2. 18
Interdictis. 4. 15
Inutilibus ſtipulationibus. 3. 20
Iis, qui ſui vel alieni juris ſunt. 1. 8
Iis, per quos agere poſſumus. 4. 10
Iuſtitia & Iure. 1. 1
Iure naturali, gentium, & civili. 1. 2
Iure perſonarum. 1. 3
Legatis. 2. 20
Legitima agnatorum ſucceßione. 3. 2
Legitima agnatorum tutela. 1. 15
Legitima patronorum tutela. 1. 17
Legitima parentum tutela. 1. 18
Lege Fuſia Caninia tollenda. 1. 7
Lege Falcidia. 1. 22
Lege Aquilia. 4. 3
Libertinis. 1. 5
Literarum obligationibus. 3. 22
Locatione & Conductione. 3. 25
Mandato. 3. 27
Militari teſtamento. 2. 11
Noxalibus actionibus. 4 8
Nuptiis. 1. 10
Obligationibus. 3. 14
Obligationibus ex conſenſu. 3. 23
Obligationibus, quæ ex quaſi contractu naſcuntur. 3. 28
Obligationibus, quæ ex delicto naſcuntur. 4. 1
Obligationibus, quæ ex quaſi delicto naſcuntur. 4. 5
Officio Iudicis. 4. 17
Patria poteſtate. 1. 9
Per quas perſonas cuique acquiratur. 2. 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Per quas perſonas nobis obligatio acquiratur.
Perpetuis & temporalibus actionibus. 3.29
Pœna temere litigantium. 4.12
Publicis judiciis. 4.16
Pupillari ſubſtitutione. 4.18
Qui teſtamento tutores dari poſſunt. 2.16
Quibus ex cauſis manumittere non liceat. 1.14
Quibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvatur. 1.6
Quibus modis tutela finiatur. 1.12
Quibus alienare liceat, vel non. 1.22
Quibus non ſit permiſſum facere teſtamentum. 2.8
Quibus modis teſtamenta infirmentur. 2.12
Quibus modis re contrahatur obligatio. 2.17
Quibus modis tollatur obligatio 3.15
Quod cum eo, qui in aliena poteſtate eſt, negotium geſtum eſſe dicitur. 3.30
Rerum diviſione, & acquirendo dominio. 4.7
Rebus corporalibus, & incorporalibus. 2.1
Replicationibus. 2.2
Satiſdatione tutorum, vel curatorum. 4.14
Satiſdationibus. 1.24
Senatuſconſulto Tertylliano. 4.11
Senatuſconſulto Orſiciano. 3.3
Servitutibus. 3.4
Servili cognatione. 2.3
Si quadrupes pauperiem feciſſe dicatur. 3.7
Singulis rebus per fideicommiſſum relictis. 4.9
Societate. 2.24.
Stipulatione ſervorum. 3.26
Subſtitutionibus. 3.18
Succeſſione cognatorum. 2.15.& 16
Succeſſione libertorum. 3.5
Succeſſionibus ſublatis, quæ fiebant per bonorum venditiones, & ex ſenatuſconſulto Claudiano. 3.8
3.13

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Suſpectis tutoribus vel curatoribus. 1. 26
Teſtamentis ordinandis. 2. 10
Tutelis. 1. 13
Verborum obligationibus. 3. 16
Vi bonorum raptorum. 4. 2
Vſu & habitatione. 2. 5
Vſufructu. 2. 4
Vſucapionibus, & longi temporis præſcriptionibus. 2. 6
Vulgari ſubſtitutione. 2. 15

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
235 E 36